STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09112

DI FAMILYE

Friedrich Engels

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די פאמיליע
אַמאל און היינט

(„אורשפרונג דער פאמיליע, פריוואט־אייגענטהום
און שטאאט”)

פון

פריעדריך ענגעלס

פריי איבערזעצט, מיט אנמערקונגען און א צוגאבע,

פון

ב. פייגענבוים.

ארויסגעגעבען פון „פארווערטס”
175 איסט בראדוויי
1918

אינהאַלטס-פערצייכניס :

וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך (פאָרוואָרט פון דעם איבערזעצער) I.

פאָררעדען (פון פערפאַסער):

1. צו דער ערשטער אויסגאַבע 1884 — XV.

2. צו דער פיערטער אויסגאַבע 1891 — XVIII.

איינלייטונג — 1

1.—פאָרגעשיכטליכע קולטור־שטופען — 23

1. ווילדהייט — 24

2. באַרבאַריי — 27

2.—די פאַמיליע — 36

1. די בלוט־פערוואנדשאַפטס־פאַמיליע — 54

2. די פונאַלוא־פאַמיליע — 56

3. די פאָרונגס־פאַמיליע — 72

3.—די שבטים פון די אינדיאַנער — 148

4.—ביי די פאַרצייטיגע גריכען — 179

5.—ווי דער שטאַאַט איז אויפגעקומען — 196

6.—גענס און שטאַאַט אין רוים — 218

7.—די גענטס ביי די קעלטען און דייטשען — 231

8.—ווי דער שטאַאַט איז ענטשטאַנען ביי די דייטשען — 257

9.—באַרבאַריי און ציוויליזאַציאָן — 280

די נייסטע וויסענשאַפט וועגען ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע.
(צוגאַבע פון איבערזעצער) — 323

וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך

(פאָרוואָרט פון דעם איבערזעצער.)

פ ר י ע ד ר י ך ע נ ג ע ל ס, דער פּערפאַסער פון דיעזען בוך, איז געוועזען דער גייסטיגער שותּף פון קאַרל מאַרקס, דעם פאָטער פון דעם היינטיגען וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. צוזאמען האָבען די ביידע גרויסע מענער געמאכט זייערע פאָרשונגען אין סאָציאַלע פראַגען. צוזאַמען מיט ענגעלס'ן האָט מאַרקס געמאַכט זיינע גרויסע ענטדעקונגען. מאַרקס איז געוועזען דער גרעסערער קאָפּ. אָבער ער האָט אימער ערקלערט, אז ענגעלס האָט אַ גרויסען חלק אין אַלצדינג וואָס ער, מאַרקס האָט אויפגעטהאָן.

דיעזער בוך איז איינער פון די הויפּט־ווערק זייערע. דאָס איז ווי איינער פון די „חומשים" פון קאַרל מאַרקס'עס תורה. קיינער קען זיך ניט רעכענען פאר א שטיקעל „למדן" אין וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס, ווען ער איז ניט בעקאַנט מיט דעם אינהאַלט פון דיעזען בוך. עס מאַכט ניט אויס, וואָס שפּעטערע פאָרשונגען האָבען בעוויעזען, אַז אַ טייל מיינונגען פון דיעזען ווערק זיינען ניט גאַנץ ריכטיג. סיי ווי סיי בלייבט דאָס אַ פונדאַמענטאַלגע ווערק פון וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. קיינער קען ניט מיטרעדען אינטעליגענט אין סאָציאַליסטישע זאַכען, ווען ער איז ניט בעקאַנט מיט דיעזען ווערק.

אין דיעזען בוך ערקלערט ענגעלס ווי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט אין דער מענשהייט דאָס פאַמיליען־לעבען, דאָס פּריוואַט־אייגענטהום און דער שטאַאַט (די מלוכה־אָרדנונג).

און נעהמען נעהמט ער דאָס דער עיקר פון די אויספאָרשונגען פון דעם אַמעריקאַנער געלעהרטען ל ו א י ס ה. מ אָ ר ג אַ ן.

כדי אַז דער לעזער זאָל פערשטעהן וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ, וועלען מיר פריהער ערקלערען ווער מאָרגאַן איז געוועזען און וואס ער האָט אויפגעטהאָן פאַר דער וויסענשאַפט:

* * *

אין די קליינע שטעדטעלע אָראָראַ, אין שטאַאַט ניו יארק, איז דעם 21סטען נאָוועמבער פון יאָהר 1818 געבוירען געוואָרען דער מאן, וועלכער האָט רייכער געמאַכט דעם אוצר פון די וועלטס־וויסענשאַפט מיט זעהר וויכטיגע געדאנקען און קענטשאַפטען. דאָס איז געוועזען לואיס ה. מאָרגאַן.

זיינע עלטערן פון פאָטער'ס צד קומען אַרויס אין גלייכער ליניע, דורך אַכט דורות, פון דזשיימס מאָרגאַן, וועלכער האָט זיך אין יאָהר 1646 בעזעצט אין נאָקסבורי, מאַסאַטשוזעטס; אויך פון זיין מוטער'ס צד קומט

I.

ער אַרויס פון די ערשטע ענגלישע אייגנוואַנדערער אין אמעריקא. אַלזאָ, אַן אמת'ער יענקי.

אין יאָהר 1848, ווען מאָרגאַן איז אַלט געווען 21 יאָהר, האָט ער געענדיגט דעם אוניווערזיטעט „יוניאָן קאַלעדזש" און דערנאָך האָט ער פיער יאָהר שטודירט יוריספּרודענץ (וואָס אַן אדוואָקאַט לערנט). ווען ער איז צוריקגעקומען אין זיין שטעדטעל אריין, איז ער אריינגעטרעטען אין א געהיימען פעראיין פון יונגע לייט. דער צוועק פון דעם פעראיין איז געווען גאָר ניט מעהר ווי שפּיעלעריי און אונטערהאַלטונג. אָבער דורך דיעזען שפּיעל־פעראיין איז ער געקומען צו די אויפטהואונגען אין דער וויסענשאַפט, וועלכע האָבען איהם געמאכט אונשטערבליך.

מאָרגאַן האָט דעם פעראיין איינגעריכטעט אויף א נייעם אופן און האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „דער גרויסער אָרדען פון די איראָקעזען", .The Grand Order of Iroquoise

די איינריכטונג פון דעם פעראיין איז געווען נאָכגעמאַכט פונקט אויף די אַרט פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען פון דעם אינדיאַנער שבט א י ־ ר אָ ק ע ז ע ן. דער פעראיין איז נעמליך געווען פערשפּרייט איבער אַ גרויסער שטרעקע, אזוי וויט, ווי דיעזע איראָקעזען האָבען זיך געפונען; דער גאַנצער פעראיין איז געווען איינגעטיילט אין „נאַציאָנען", די נאַציאָנען ווידער אין „גענס".*)

---

*) דאָס וואָרט ג ע נ ס וועט אין דיעזען בוך פאָרקומען זעהר אָפט. דאָס שטאַמט פון פאַרצייטיגען רוים (מלכות רומא). דאָרטען האָט יעדער מענש צוגעהערט צו אַ גענס, איז געווען אין איהר בעשיצט און פערזאָרגט און האָט געטראָגען איהר נאָמען, אַזוי ווי יעדער האָט היינט ביי אונז אַ פאַמיליען־נאָמען. געשטאַמט האָט די ג ע נ ס פון דער משפּחה: די קרובים פון איין משפּחה, ביז צו א געוויסען גראַד, זיינען דאָס געווען אין אָנהייב איין גענס. שפּעטער אָבער איז פערגעסען געוואָרען די אַמאָליגע קרובים'שאַפט פון די גענס־ברידער און די גענס איז געבליבען עפּעס אַ שטייגער ווי היינט אַן „אָרדען"; נאָר יעדעם קינד פון אַזאַ אָרדענס־מיטגליעד איז מיט זיין געבוירען ווערען גלייך געוואָרען אַ געבוירענער מיטגליעד פון דיעזען „אָרדען", פון די גענס. וואָס פאַר אַ רעכטע דער מענש האָט געהאַט אין זיין גענס, וועט דער לעזער אין דיעזען בוך זעהען. (לויט ווי דער מלמד טייטשט חומש־ווערטער מיט אינגלעך אין חדר, וואָלט מען דאָס וואָרט ג ע נ ס געדאַרפט פערטייטשען „געשלעכט".) עס איז מערקווירדיג, אַז אַזאַ סאָרט גענס איז געווען ביי אַלע פעלקער אַמאָל און איז דאָ ביי אַלע ווילדע מענשען היינט. ביי די סקאָטען הייסט עטוואס עהנליכעס ק ל אַ ן. ביי אַנדערע הייסט דאָס אַנדערש. נאָר אין דער וועלט־ליטעראַטור געברויכט מען היינט אין אַלע שפּראַכען, אויף דיעזען סאָרט פעראייניגונג ביי אַלע פעלקער דאָס אַלט־לאַטיינישע וואָרט ג ע נ ס. (אַמאָל אויך דאָס סקאָטישע וואָרט ק ל אַ ן.)

ג ע נ ס איז א י י נ ע. מעהרצאָהל איז ג ע נ ט ס, אָדער ג ע נ־

II.

דעם יונגען מאָרגאַן האָט זיך זעהר פערגלוסט, גלאַט אַלס אַ שטיפעריי, אַז זיין פעראיין זאָל זיך פיהרען אַקוראַט ווי די אינדיאַנער פיהרען זיך, און דעריבער האָט ער זיך בעזעצט צווישען די אינדיאַנער אין שטאַאַט ניו יארק, כדי זיך גוט און גענוי אויסצולערנען זייערע געזעלשאַפטליכע פיהרונגען.

לעבענדיג אָבער צווישען די ווילדע מענשען און בעטראַכטענדיג זייערע משיקאָווע פיהרונגען איז דער יונגער מאָרגאַן געוואָרען אזוי פעראינטערעסירט אין דעם, אז ער האָט שוין כמעט פערגעסען די גאַנצע שטיפעריי מיט זיין פעראיין און האָט זיך אָנגעהויבען צו פערטיעפען אין אן ערנסטע אויספאָרשונג פון די ווילדע מענשענ׳ס לעבען.

פון פיעלע מיטגליעדער פון דיעזען פעראיין פון קינדערשע שטיפעריי זיינען דערנאָך געוואָרען וויכטיגע מענשען, וואָס האָבען געשפּיעלט אַ ראָלע אין אמעריקא. מאָרגאַן אליין איז אויך אין יאָהר 1861 געוואָרען אויסגעקליבען אלס מיטגליעד פון די אסעמבלי פון שטאַאַט ניו יארק און זיעבען יאָהר שפּעטער איז ער געוואָרען סענאַטאָר.

דער אָרדען, וואָס מאָרגאַן האָט געגרינדעט, איז, ווי עס שיינט, דערנאָך נאָך בעשטאַנען אַ לאַנגע צייט און איז געוועזען גוט בעקאַנט. די פערזאַמלונגען פון דיעזען אָרדען האָבען זיך גערופען „קאַונסילס“ און זיי פלעגען זיין אין די וועלדער. דער הויפּט „קאַונסיל“ פלעגט זיין ביי נאַכט אין א וואלד, ביי די ליכטיגקייט פון אַ גרויסען האָלץ־פייער. די עלטסטע האָבען זיך גערופען „סיטשעמס“, אַזוי ווי ביי די אינדיאַנער, און זיי האָבען געטראָגען אינדיאַנישע קליידער און אָדלער־פעדערען אויף די קעפּ.

ווען מאָרגאַן און זיינע קאַמעראַדען זיינען עלטער געוואָרען, האָבען זיי איינגעזעהען, אַז זייער פעראיין איז נאָר א קינדערשע שפּיעלעריי און זיי האָבען איהם אויפגעלעזט. אָבער וואָס מאָרגאַן איז ביי דיעזע שפּיעלעריי דערגאַנגען, וועגען דעם אַרט לעבען און פיהרונגען פון די ווילדע מענשען, איז געוועזען אַזוי וויכטיג און האָט איהם אַזוי שטאַרק אינטערעסירט, אַז ער האָט ווייטער ניט אויפגעהערט צו זיין צווישען די אינדיאַנער און אויסצופאָרשען זייער לעבען, זייערע מנהגים, זייערע געדאַנקען, זייער אַרט פאַמיליען־לעבען און זייערע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. לאַנגע יאָהרען האָט מאָרגאַן געלעבט צווישען די ווילדע מענשען און איז מיט זיי געוואָרען אַזוי היימיש, אז איין „דזשענס“ פון די סענעקא אינדיאַנער האָט איהם אויפגענומען אלס איינעם פון זיי.

אין יאָהר 1842 האָט ער געדרוקט אַ רייהע אַרטיקלען אין דעם זשורנאַל „נאָרטה אַמעריקאַן רעוויו“ וועגען די איראָקעזען־אינדיאַנער. אונטער־

ט ע ס. זאָל דער לעזער דאָס אַלעס גוט געדענקען, דען דאָס איז דער עיקר וואָס ווערט אין דיעזען בוך בעהאַנדעלט. דאָס וואָרט ג ע נ ס ווערט אויף ענגליש אויסגעשפּראָכען ד ז ש ע נ ס, אויף פראַנצויזיש ז ש אַ ן. „גענטיל“ הייסט — וואָס עס קומט פון אָדער געהערט צו די גענס: „גענטיל־איינריכטונגען“ הייסט איינריכטונגען פון די מענשען פון דער צייט בשעת די גענס איז געוועזען זייער הויפּט פעראייניגונג.

III.

שריעבען האָט ער זיך אונטער דיעזע ארטיקלען מיט זיין אינדיאַנישען נאָמען „סצענאַדאָאַה.“

ער איז אין זיינע פאָרשונגען געוואָרען אזוי ארויינגעטהאָן, אַז ער האָט פערנאכלעסיגט זיין אדוואָקאַט־געשעפט. ענדליך האָט ער זיך בעשלאָסען צו בעשרייבען אַלץ וואָס ער איז דערגאַנגען וועגען דעם לעבען פון די אינדיאַנער אין א גרויסען בוך און דערנאָך צוריק זיך צו נעהמען צו זיין אַדוואָקאַטור. אין יאָהר 1851 האָט ער אַרויסגעגעבען זיין בוך מיט'ן נאָמען „די ליעג פון די איראָקעזען“. אין דיעזען בוך בעשרייבט ער גענוי און אויספיהרליך ווי דיעזער וואונדערבאַרער בונד פון אינדיאַנער שבטים איז איינגעריכטעט. דיעזעס בוך איז געווען די ערשטע עכטע וויסענשאַפטליכע בעשרייבונג פון אַן אינדיאנער פאָלק, וועגען זייערע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען אַזוי גוט ווי וועגען זייער טעגליכען לעבען, זייערע מנהגים און זייער גלויבען. אלע פריהערינע בעשרייבונגען וועגען די אינדיאַנער זיינען געווען פוסטע פאַנטאַזיעס, פערמישט מיט אַ ביסעל אמת'ע פאקטען, וואס זיינען געווען בעשריעבען אָהן א שום אָרדנונג, אָהן א שום סיסטעם, אָהן א שום ערקלערונג, אויף וואָס די בעשריעבענע פאקטען ווייזען און וואָס פאר אַ צוזאמענהאַנג זיי האָבען.

אין דיעזען בוך איז צום ערשטען מאָל ערקלערט געווארען דער פאקט, אז ביי אינדיאנער לעבען אין געזעלשאַפט צוזאַמען ניט גלאַט מענשען, וואס האָבען זיך צוזאמענגעטראפען, נור די וואָס לעבען ביי זיי צוזאמען אין איין פאָלק, אין איין דאָרף, אין איין געגענד, זיינען קרובים, פון איין משפחה. די איינוואָהנער פון אַ דאָרף זיינען די נאָהענטסטע קרובים; איין דאָרף מיט'ן אַנדערן אין איין געגענד זיינען שוין אביסעל ווייטערע קרובים, און איין געגענד מיט די אַנדערע אין איין פאָלק, אָדער שבט, זיינען נאָך ווייטערע קרובים; אָבער קרובים זיינע אלע. די פערוואנדשאפט (קרובים'שאַפט) איז אלזאָ ביי זיי דער איינציגער פונדאַמענט פון יעדען אַרט געזעלשאַפטליכען צוזאַמענ־לעבען. אין דיעזען בוך מיינט אָבער מאָרגאַן נאָך, אַז נור ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער איז דאָס אַזוי, אַלס אַ זעלטענע אויסנאַהמע.

דורך דיעזען בוך און דורך זיינע נייע ענדעקונגען האָט מאָרגאַן געקראָגען אַ גרויסען נאָמען צווישען די גרעסטע וויסענשאַפטס־לייט. נאָך מעהר נאָמען האָט ער געקראָגען אין יאָהר 1856, דורך אַ רעדע וואָס ער האָט געהאַלטען פאַר אַ וויסענשאַפטליכע געזעלשאַפט אין אָלבאַני. אין דיעזער רעדע האָט מאָרגאַן ערקלערט אַ נייעם געדאַנק וועגען דעם, ווי ביי די איראָקעזען איז די קרובים'שאַפט אויף אַ משונה'דיגען אַרט און נאָך אַ משונה'דיגען סדר. אַ שוועסטער־קינד, למשל, הייסט ביי זיי א ברודער, און אַ פעטער רופען זיי פאָטער, און נאָך אַזעלכע זאַכען, און לויט נאָך דעם נאָך גאַנצער סדר פון קרובים'שאַפט, ווער עס הייסט א „לייבליכער קרוב“, ווער א שוועסטער־קינד, ווער גליד־שוועסטער־קינד, ווער „שלישי בשלישי“ און אַזוי ווייטער. און לויט נאָך דיעזע אַרט קרובים'שאַפט איז אויך איינגעריכטעט זייער גאַנצע געזעלשאַפט: די מענשען אין איין דאָרף

זיינען אַלע „לייבליכע קרובים“, די פון איין דאָרף מיט׳ן אַנדערן אין איין „געגענד“, זיינען „שני בשני“ און די פון איין געגענד מיט׳ן אַנדערן אין איין שטאַם זיינען ווייטערע קרובים.

דיעזע נייעס האָט אויפגעוועקט דעם לעבהאַפטעסטען אינטערעס פון די גאַנצע ווּיסענשאַפטליכע וועלט און גרויסע פאָרשער האָבען צוגערעדט מאָרגאַנען, ער זאָל ווייטער נאַכפאָרשען אין דער זאַך און זעהען צו דערגעהן נאָך מעהר גענויאיגקייטען.

מאָרגאַן האָט ווייטער נאָכגעפאָרשט ביי אַנדערע אינדיאַנער שבטים און איז געווען איבערראַשט, ווען ער איז דערגאנגען, אז ביי זיי איז אויך אַזוי מיט די פאַמיליע און די געזעלשאַפט, ווי ביי די איראָקעזען.

אום די זאַך נאָך גענויער אויסצופאָרשען, האָט מאָרגאַן אָבגעדרוקט צירקולאַרען מיט פראַגעס וועגען די איינריכטונגען אין די קרובים׳שאַפט פון פערשיעדענע שטאַמען און האָט דיזע צירקולאַרען פאַנאַנדערגעשיקט אויף דער גאַנצער וועלט צו פערשיעדענע מענשען, וואָס זיינען בעקאַנט מיט דעם לעבען און פיהרונגען פון פערשיעדענע שבטים ווילדע, — מיט א ביטע, צו צושרייבען אויף דיעזע צירקולאַרען אַנטוואָרטען און ערקלערונגען אויף די פראגען און זיי איהם צוריקצושיקען. דאָס סמיטהסאָניען אינסטיטוט פון וואַשינגטאָן האָט איהם אין דער אונטערנעהמונג אונטערשטיצט מיט געלד און דער מיניסטער פון די פעראייניגטע שטאַאַטען האָט אַליין אַ טייל צירקולאַרען פאַנאַנדערגעשיקט.

אין אָנהייב האָט מאָרגאַן געקראָגען זעהר ווייניג צירקולאַרען צוריקגעשיקט. ער האָט זיך דעריבער אַליין גענומען צו ווייטערע אויספאָרשונג און איז אַרומגעפאָהרען אין פערשיעדענע געגענדען פון אַמעריקא, צו פערשיעדענע אינדיאַנער שבטים און האָט וויעדער צונויפגעקליבען א סך זעהר וויכטיגע פאַקטען און ערקונדיגונגען וועגען דער זאַך. דערנאָך אָבער האָבען אויך אָנגעהויבען אָנצוקומען פון אַלע עקען פון דער וועלט מאַסען אַנטוואָרטען אויף זיינע פראַגען וועגען דעם אַרט לעבען פון זעהר פיעל פערשיעדענע שבטים פון ווילדע מענשען. מאָרגאַן האָט אונגעהייער שווער געאַרבייט, אום פון דיעזע אלע ערקונדיגונגען צוזאַמענצושטעלען אַ גאַנצע סיסטעם און האָט דאָס אויסגעאַרבייט אין א גרויסען בוך מיט׳ן נאָמען „סיסטעם פון נאָהענטע קרובים׳שאַפט און ווייטע קרובים׳שאַפט פון די מענשליכע פאַמיליע“. אין דיעזען בוך בעשרייבט ער דעם סדר פון קרובים׳שאַפט פון 80 פערשיעדענע שטאַמען פון ווילדע מענשען און פערגלייכט זיי מיט די קרובים׳שאַפט ביי די פערציוטיגע דורות פון די היינטיגע ציוויליזירטע פעלקער, לויט ווי דאָס איז בעשריעבען אין אַלטע ביכער.

מיט דיעזען בוך האָט מאָרגאַן בעשאַפען אַ נייע קענטשאַפט אין די פאָרשונג וועגען דעם אָנהייב פון מענשליכען צוזאַמען־לעבען און געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. ביז דעמאָלט האָט מען ניט אָנגעהויבען צו וויסען ריכטיג, ווי אַזוי די מענשליכע ציוויליזאַציאָן האָט זיך אָנגעהויבען. מאָרגאַן האָט ערשט מיט דיעזען בוך געעפענט א וועג, דאָס ריכטיג צו דערגעהן.

ווען ער האָט ביי דיעזען בוך געאַרבייט, איז ער געווען אן אַדוואָקאַט און

האָט אויך געגרינדעט אַ געזעלשאַפט צו בויען אַן אייזענבאַהן אין מישיגאַן. ער איז אויך געווען דער דירעקטאָר פון דיעזער געזעלשאַפט, און אַלס אזעל־כער איז איהם אויסגעקומען צו פערברענגען לאַנגע צייטען אין די געדיכטע אַלטע וועלדער. ער האָט דאָרט בעטראַכט און אויסגעפאָרשט דאָס לעבען פון די מערקווירדיגע חיה ב י ע ב ע ר (באָבער) און האָט זיינע אויספאָרשונגען בעשריעבען אין א בוך מיט׳ן נאָמען „דער אַמעריקאַנישער ביעבער און די אַרבייט וואָס ער טהוט אויף.“

מאָרגאַן האָט פערפאַסט נאָך א סך אנדערע שריפטען וועגען דעם לעבען פון פערשיעדענע אַמעריקאַנער אינדיאַנער שבטים און וועגען זייער געשיכטע. אָבער דער עיקר אויפטהואונג פון דיעזען גרויסען פאָרשער בעשטעהט אין זיין הויפט־בוך „די אַלטע מענשליכע געזעלשאַפט“ Ancient Society, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען אין דעם יאָהר 1877.

איידער מיר געהען ערקלערען די וויכטיגסטע זאַך וואָס מאָרגאַן האָט דורך דיעזען בוך אויפגעטהאָן, ווילען מיר פאַר די לעזער, וואָס זיינען מיט אַזעלכע געדאַנקען נאָך גאַנץ אונבעקאַנט, געבען אַ שטיקעל הקדמה, כדי זיי זאָלען די וויכטיגע זאַך לייכט פערשטעהן.

* * *

זינט עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט, האָט זיך זייער אַרט לעבען שוין אַ סך מאָל און אויף פערשיעדענע אַרטען פערענדערט. זעהר אַ סך פערשיעדענע פּאַסירונגען זיינען פאָרגעקומען אין דעם לעבען פון יעדען פאָלק בעזונדער און פון אַלע פעלקער צוזאַמען — מען מיינט נאַטירליך ניט די פּאַסירונגען וואָס געשעהען מיט יעדען מענש בעזונדער, נאָר די וואָס געשעהען מיט׳ן גאַנצען פאָלק אָדער מיט אַ סך פעלקער אויף א מאָל. די פערענדערונגען און פּאַסירונגען וואָס זיינען פאָרגעקומען מיט די פערשיעדענע פעלקער און מיט דעם גאַנצען כלל מענשהייט זינט זי עקזיסטירט, איז די אמת׳ע וויכטיגע „וועלט־געשיכטע“, אָדער סתם „די געשיכטע“.

ווען מיט די מענשהייט וואָלט קיין מאָל גאָר קיין נייעס פּאַסירט; ווען עס וואָלט ביי איהר טאַקי געווען, ווי דער פּסוק זאָגט, („אין כל חדש תחת השמש“) עס איז גאָר קיין שום נייעס ניטאָ אונטער דער זון — אַזוי ווי עס איז, איז אַלע מאָל געווען; ווען די פיהרונגען, איינריכטונגען און פּאַסירונגען פון די פעלקער וואָלטען געווען היינט פּונקט אַזוי ווי פאַר־אַ־יאָהרען, און פאַר־אַ־יאָהרען פּונקט ווי פאַר צעהן יאָהרען, און פאַר צעהן יאהרען פּונקט ווי פאַר הונדערט און פאַר טויזענד יאָהרען, דאַן וואָלט ניט געווען קיין וועלטגעשיכטע, פּונקט אַזוי ווי עס איז גאָר ניטאָ וואָס צו דערצעהלען וועגען דעם וואָס עס האָט פּאַסירט מיט דעם גאַנג פון דער זון, די לבנה, די שטערען, אָדער וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט דעם זומער און ווינטער שוין פון טויזענדער יאָהרען, אזוי ווייט ווי געוועהנליכע מענשען זעהען. וואָס איז דאָ צו דערצעהלען? אז דער היינט ביי דעם גאַנג פון דער זון איז גלייך צום פאַר אַ יאָהרען אין דער צייט, און זומער און ווינטער קומען צוריק יאָהר ביי יאָהר שוין פון טויזענדער יאָהרען!

אַז מען דערצעהלט איין מאָל ווי עס געהט געוועהנליך צו מיט די אַלע זאַכען, ווייסט מען שוין, אַז אַלע מאָל געהט עס אַזוי.

די מענשהייט האָט דאָך אָבער יאָ אַ געשיכטע; דאָס הייסט־זשע דאָך, אַז דאָס לעבען פון דער מענשהייט איז ניט אַלע מאָל גלייך. פרעגט זיך די קשיא: פון וואַנען קומען די פערענדערונגען? מיט אַנדערע ווערטער: וועלכער כוח פיהרט די געשיכטע?

קיין שום זאַך קען דאָך ניט זיין אָהן אַ „פּארוואָס“, דאָס הייסט אָהן אַן אורזאַך. ווען היינט איז אַנדערש ווי נעכטען, מוז דאָס דאָך קומען פון עפּעס; וואָרים ווען ניט, פאר וואָס איז ניט היינט געבליבען אַזוי ווי נעכטען? דער גאַנג פון דער זון, פון דער לבנה, פון דער ערד און די אַנדערע פּלאַנעטען האָט איין אורזאַכע, און כל זמן די אורזאַכע פערענדערט זיך ניט, פערענדערט זיך טאַקי (אין כלל) דער גאַנג פון די פּלאַנעטען אויך ניט. היינט ווען אין דעם לעבען, אין די איינריכטונגען און אין די פיהרונגען פון די מענשהייט קומען יאָ פאָר פערשיעדענע פּאַסירונגען, דאָס הייסט, פערענדערט זיך אַלץ יאָ אויף פערשיעדענע אַרטען, מוז דאָך עפּעס זיין אַן אורזאַכע וואס פערענדערט זיך, היינט וואָס־זשע איז דיעזע אורזאַכע? און פאר וואָס פערענדערט זיך דיעזע אורזאַכע אליין?

פארצייטענס האָט מען אויף דעם נאַטירליך געענטפערט, אז גאָט וויל אזוי, מאַכט ער אַזוי. אָבער אויף אַזאַ שטייגער בענוצט קיין פערשטענדיגער מענש ניט זיין שכל צום דענקען; אדרבה, אזא ענטפער האַקט אָב דאָס דענקען גאָר אין גאַנצען. וואס איז שוין דאָ צו טראַכטען? אויף אַלע קשיות, וואס עס וועט אייך אַרען, האָט איהר איין תירוץ: „אַזוי וויל גאָט און אַזוי מאַכט ער“. אויף אַזאַ אופן מעגט איהר שוין איינמאַרינירען אייער מוח (געהירן) אין זויערען; דאָס איז שוין אן איבעריגע צוטשעפּעניש אין אייער קאָפּ.

אָבער ווער עס זעהט ניט איין קיין נויטוועגדיגקייט צו לאָזען זיין מוח פערפרוירען ווערען פון גלויבענס־פראָסט, פרעגט זיך ווייטער די קשיא: פאר וואס וויל גאָט היינט אזוי און מאָרגען אַנדערש? ווי קען א זאך, וואס פערענדערט זיך קיין מאָל גאָר נישט, זיין אן אורזאכע פון פערענדערונגען? עס שטעהט דאָך („נצח ישראל לא ישנה“) גאָט פערענדערט זיך קיין מאָל גאָר ניט, טאָ אַז ער פערענדערט זיך ניט, ווי קען זיך פערענדערען זיין ווילען צו מאַכען אמאָל אַזוי און אַמאָל אַזוי?

פילאָזאָפען וויעדער האָבען ביז אָהער אויך געהאַט אַ טעות אין זייער אנטוואָרט אויף דיעזער פראגע: זיי פלעגען זאָגען, אַז דאָס לעבען פון דער מענשהייט פערענדערט זיך, ווייל די געדאַנקען (אידעען) פון די מענשען און זייערע געפיהלען פערענדערען זיך. בלייבט דאָך אָבער וויעדער די קשיא, פאר וואס און פון וואַנען פערענדערען זיך די אידעען און די געפיהלען?

ניט דאָ איז דער אָרט צו בעווייזען נאָך מעהר די פאַלשקייט פון פערשיעדענע מיינונגען וועגען דעם.

דעם ריכטיגען ענטפער אויף דעם האָט געגעבען קאַרל מאַרקס. מיר וועלען זיין געדאַנק קלאָר מאַכען מיט איניגע פאַקטען:

ווען אברהם אָבינו'ס קנעכט האָבען זיך צוקריגט מיט לוט'ס קנעכט, האָב אברהם געזאָגט צו לוט'ן: „וואָס דאַרפען מיר זיך קריגען? די גאַנצע וועלט איז דאָך פריי פאַר דיר, שייד דיך אָב פון מיר און געה דיר ערגעץ אַנדערש.“ (בראשית י"ג).

פון דעם זעהט מען, אַז אַמאָל איז די גאַנצע וועלט געווען פריי פאַר יעדען. עס איז ניט געווען קיין פּריוואַט־אייגענטהום אין פעלדער און לענדער.

דאָס איז שפּעטער אַנדערש געוואָרען: עס איז אויפגעקומען פּריוואַט־אייגענטהום.

פון וואַנען איז אַרויסגעקומען דיעזע גרויסע געשיכטליכע ענדערונג? ניט פון גאָט, ניט פון נייע געדאַנקען, נאָר פון דעם, וואָס עס איז אויפגעקומען ערד־אַרבייט.

אברהם אבינו מיט לוט'ן זיינען נאָך געווען פּאַסטוכער. זיי האָבען נאָך געלעבט פון די מילך און פלייש פון בהמות. צו דעם דאַרף מען ניט קיין שטענדיגע לאַנד און פעלד. פון קיין פעלד־אַרבייט האָבען זיי ניט געוואוסט. דעריבער איז ביי זיי ניט געווען קיין פעלד־אייגענטהום.

אָבער וואו מענשען האָבען שוין אויסגעפונען אַרויסצוקריעגען זייער לעבענסמיטעל פון פעלד־אַרבייט, איז א שטיק ערד געווארען פאר זיי א שטיק לעבען. דערפון איז אַרויסגעקומען ערד־אייגענטהום. (אין אָנהייב שותפות־אייגענטהום פון גאַנצען שבט.)

אלזאָ, פון וואַנען איז דאָ אַרויסגעקומען די גרויסע געשיכטליכע ענדערונג? פון אן ענדערונג אין דעם אופן ווי דער מענש בעשאַפט זיין לעבענסמיטעל.

אַן אַנדערער ביישפּיעל:

ווען יעקב אבינו האָט געוואָלט די שעהנע רחל פאַר אַ ווייב, האָט ער געמוזט צוצאָהלען. ער האָט ניט געהאַט וואָס צו בעצאָהלען, האָט ער געמוזט אָבאַרבייטען פאַר איהר ביי איהר פאָטער זיעבען יאָהר. אזוי איז עס אמאָל געווען ביי אלע מענשען: ווען איינער האָט געוואָלט אַ ווייב, האָט ער געמוזט בעצאָהלען פאַר איהר. ביי אונז אידען אָבער איז געוואָרען פונקט פערקעהרט: מען מוז נאָך „איהם“ צוצאָהלען, ער זאָל „זי“ נעהמען. דאָס איז א גרויסע געשיכטליכע ענדערונג. פון וואַנען איז די ענדערונג געקומען? ניט פון גאָט, ניט פון אַן ענדערונג אין די געדאַנקען, נאָר ווידער פון ענדערונגען אין דעם אופן ווי מענשען קריעגען זייערע לעבענסמיטלען.

דען אַמאָל, ווען אלע מענשען האָבען געלעבט פון פּאַשען בהמות און פעלד־אַרבייט, איז א ווייב געווען אן איינברענגערקע, ניט קיין אויסברענגערקע. זי האָט געהאָלפען אַרבייטען. אַלס מיידעל האָט איהר פאָטער געהאַט דעם נוצען פון איהר; דעריבער האָט זיך איהם ניט געלוינט איהר אוועקצוגעבען קיינעם פאַר אַ ווייב, סיידען ווען דער חתן האָט גוט בעצאָהלט פאַר איהר. און דעם חתן האָט זיך געלוינט צו בעצאָהלען.

VIII.

שפעטער אָבער, ווען ס'רוב אידען האָבען געלעבט פון מסחר, — פון אַזאַ סאָרט מסחר, ביי וועלכען א מיידעל און אַ פרוי האָט גאָר ניט געדאַרפט צו טהאָן, — איז זי פאר'ן פאָטער ווי פאר איהר מאַן געווען אן אויסברענגערקע. און דאַרום האָט דער פאָטער נאָר געהאָפט איהר „אַרויסצופטר'ן". און דאַרום האָט ער געמוזט צוצאָהלען דעם חתן, ער זאָל די „לאַסט" אויף זיך נעהמען. (ביי מאַנכע איז עס אפילו ניט געווען אַזוי; אָבער דער מנהג איז ארויסגעקומען פון די, ביי וועלכע עס איז יאָ געווען אזוי.).

היינט, אין אַמעריקא, וואו פרויען קענען ווידער זיין פערדיענערקעס, ווערט דאָס ווידער ביסלעכווייז אנדערש. יעדענפאלס קען שוין דאָ א מיידעל גיכער קריעגען א חתן אָהן א נדן אויך.

דאָ זעהען מיר אלזאָ ווידער דאָס אייגענע: גרויסע ענדערונגען אין די מענשליכע פיהרונגען קומען ארויס *פון דעם, וואָס עס ענדערט זיך דער אופן ווי אַזוי די מענשען קריעגען זייערע לעבענסמיטלען.*

און נאָך איין ביישפיעל:

ביי אונז אידען איז א בעל בלאכה אין דער משפחה געווען א פלעק אין דער משפחה. אָבער ניט אַלע מאָל איז דאָך אזוי געווען. יעקב אבינו איז געווען א „פּאַראָבאָק", משה רבנו איז געווען א פאַסטוך. די גמרא זאָגט: „דער וואס עסט פון די פראַצע פון זיינע הענד איז גרעסער פון משה רבנו." נאָר שפעטער איז „דער וואס עסט פון די פראַצע פון זיינע הענד" געוואָרען דוקא „א פסול אין דער משפחה." היינט אין אמעריקא ענדערט זיך דאָס ביי אונז ווידער.

פון וואַנען קומען די אַלע גרויסע ענדערונגען? דעם „גאָט" האָבען מיר דאָך דעם אייגענעם, די גמרא די אייגענע, די „אידישע האַרץ" די אייגענע. אָבער *ניט דעם אייגענעם אופן פון קריעגען לעבענסמיטלען:*

ווען מיר האָבען זיך געפונען אין אַזעלכע אומשטענדען, אז ס'רוב פון אונז זיינען געווען סוחרים, מעקלערס, שדכנים, בטלנים און כלי קודש, ווער איז געווען אַ בעל מלאכה? אַן עם־הארץ, אַ לא־יוצלח, אַ שלימ'מזל'ניק. איז ער געווען א פסול אין דער משפחה. אָבער וואו ס'רוב פון אונז מוזען לעבען פון אַרבייט, קען דער ארבייטער ניט זיין מעהר קיין פלעק אין דער משפחה.

פון דעם אַלעם זעהט מען, אז דער עיקר גרונד פון גרויסע ענדערונגען אין דעם לעבען פון די מענשען איז — *די ענדערונג אין דעם אופן ווי אַזוי די מענשען אַרבייטען אויס און פערדיענען זיך וואָס זיי דאַרפען צום לעבען.*

דאָס הייסט די *מאַטעריע* (די „חומריות"), דער שטאָף פון לעבען. פונקט ווי דער מוח איז דער שטאָף, די מאַטעריע פון דענקען, אַזוי איז דאָס ברויט־פערדיענען דער שטאָף, די מאַטעריע פון גאַנצען מענשליכען און געזעלשאַפטליכען לעבען. אזוי ווי א זעץ אין מוח, וואס פער־

ענדערט די מאַטעריע פון מוח, צודרעהט די געדאַנקען, אזוי ברייגגען ענ־דערונגען אין ברויט־פערדיענען אַרויס אַלע ענדערונגען אין מענשליכען און געזעלשאַפטליכען לעבען.

דאָס איז דער געדאַנק פון קאַרל מאַרקס. און דיעזען געדאַנק רופט מען דעריבער:

די מאַטעריאַליסטישע וועלט־אנשויאונג

— דאָס הייסט די חומר׳דיגע, שטאָף׳דיגע וועלט־בעגרייפונג.

זאָל זשע דער לעזער גוט געדענקען וואס דאָס בעדייט, דאָס ווארט „*מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג*". דען דיעזער אויסדרוק, דיעזער געדאנק, איז דער גאַנצער פונדאמענט פון דיע־זען בוך.

דאָס, אַלזאָ, איז דער אויפטהו פון קאַרל מאַרקס:

ער האָט בעוויעזען, אַז אַלע גרויסע פערענדערונגען און נייעסען אין דער וועלט־געשיכטע קומען אַרויס, אין גרונד, פון איין זאַך: *פון דעם אופן, ווי אַזוי מענשען קריעגען זייער ברויט און זייערע אנדערע לעבענסמיטלען.*

אַזוי ווי דאָס פערענדערט זיך, דורך ערפינדונגען און פאָרטשריטע, פערענדערט זיך דורך דעם אַלצדינג, אי די איינריכטונגען פון דעם מענש־ליכען צוזאמען־לעבען, אי די געדאנקען, אי די געפיהלע פון מענשען. אויך די מלחמות און די רעוואָלוציאָנען קומען אַרויס פון דעם.

געדענקט־זשע גוט: דאָס הייסט „*די מאַטעריאַליסטי־שע וועלט־בעגרייפונג*", — דער בעגריף, אַז דער עיקר זאך, וואס ברייגגט אַרויס אלע הויפט־ענדערונגען און וויכטיגסטע פאַסי־רונגען אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט איז די אַרט ווי אַזוי דער מענש קריגט זיין לעבענסמיטעל (דאָס רופט מען אויך „*די עקאָ־נאָמישע אומשטענדען*").

דאָס ענטוויקעלט זיך און פערענדערט זיך כסדר, רעגעלמעסיג, דורך דעם וואָס דער מענש מאַכט אַלץ מעהר און מעהר ערפינדונגען און פער־בעסערונגען אין דער אַרבייט, אין דעם האַנדעל, אין פערקעהר, א. ז. וו. און פון די פערענדערונגען אין די דאָזיגע זאַכען קומען אַרויס אלע וויכ־טיגע פערענדערונגען אין די איינריכטונגען פון דעם צוזאַמען־לעבען, אין די געדאנקען, אין די בעגריפען וועגען רעכט, אין די געפיהלען, אין די פאָרשטעלונגען מכוח די נאַטור און אין אלע אַנדערע וויכטיגע אַנגעלעגענ־הייטען פון דער מענשהייט.

איינצעלהייטען וועגען דיעזען געדאנק ערקלעהרט ענגעלס אין דיעזען בוך.

אין איוראפּא איז קאַרל מאַרקס געווען דער ערשטער, וואס איז גע־קומען צום שכל, אז די וועלט־געשיכטע ווערט געפיהרט און געטריבען, דער עיקר, פון דער מאכט פון די מאַטעריעלע (חומר׳דיגע) עקאָנאָמישע אומ־שטענדען פון די מענשען, און אז פון די פערענדערונגען אין דיעזע אומ־שטענדען קומען אַלע פערענדערונגען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען און אין אלע אַנדערע אַנגעלעגענהייטען פון די מענשען. און מיט 40 יאָהר

שפעטער האָט דיעזער אַמעריקאַנער לואיס מאָרגאַן, וועלכער האָט מאַרקס'עס שריפטען קיין מאָל פאר די אויגען ניט אָנגעזעהן און אפילו ניט געהערט פון זיי — האָט ער דעמזעלבען געדאנק בעשטעטיגט דורך זיינע פאָרשונגען, מיט מערקווירדיגע פאקטען.

מאַרקס איז געפאַלען אויף דיעזען געדאַנק, פון זיין בעטראַכטען דעם צושטאַנד פון די ציוויליזירטע מענשען אין זייער געשריעבענע געשיכטע. די געשריעבענע וועלט־געשיכטע אָבער הייבט זיך דאָך ערשט אָן פון דער צייט, ווען מענשען האָבען שוין געקענט שרייבען. וואס עס איז געווען מיט די מענשען אין די הונדערט־טויזענדער יאָהרען איידער מענשען האָבען נאָך ענטוויקעלט די שרייב־קונסט, האָט מען פריהער ניט געהאַט קיין מעגליכקייט צו דערגעהן. אָבער מאַרקס האָט זיך משער געווען, אַז זיין „מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגריפונג" וואלט זיך אויך בעוויעזען פאר ריכטיג, ווען מען וואָלט דערגאַנגען וואס עס האָט פאַסירט מיט די מענשליכע געזעלשאפט אין איהר גאָר־ערשטען אָנפאַנג, נאָך פאר דער צייט פון די געשריעבענע געשיכטע. דאָס האָט אָבער מאַרקס נאָר גערעכענט אַזוי. וואָרום מען האָט דאָך נאָך ניט געוואוסט גענויעס פון דיעזע אלטע געשיכטע. פון וואנען זאָל מען וויסען? — עס איז דאָך ניט געווען פון איהר קיין בעשרייבונגען, ווייל מענשען האָבען דעמאָלט נאָך ניט געוואוסט פון שרייבען. דאָס ביסעלע פאָרשונגען, וואס זיינען שוין געווען געמאכט פאַר מאָרגאַנ'ען וועגען דעם, האָבען נאָך קיין שום ווערדע און קיין שום סיסטעם ניט געהאַט.

און דאָ קומט מאָרגאַן, און געפינט אויס ווי אזוי דער אָנפאַנג פון דער מענשליכער געזעלשאפט האָט אויסגעזעהען, פון דעם, וויי עס זעהען נאָך היינט אויס די געזעלשאַפטען פון די ווילדע, וועלכע שטעהען נאָך היינט אויף אַזאַ מדרגה, ווי אונזערע „אבות אבותינו" זיינען געשטאַנען איידער עס איז געווען אַ שרייב־קונסט. און בעטראַכטענדיג דיעזען צושטאַנד, געפינט ער טאַקע אויס דאָס וואָס מאַרקס האָט גערעכענט אַז מען וואָלט אויסגעפונען, ווען מען וואָלט געקענט וויסען ווי יענער צושטאַנד האָט אויסגעזעהן!

דער עיקר זין פון דעם בוך איז דאָס: די פערשיעדענע מינים ווילדע מענשען, וואס לעבען נאָך היינט אין די פערשיעדענע עקען פון די נייענטדעקטע וועלט־טהיילען און אויף די אינזלען, זיינען אַ לעבעדיגער ביישפיעל פון דעם צושטאַנד, אין וועלכען אלע מענשען האָבען זיך אַמאָל געפונען, אין אָנהויב פון זייער ענטוויקלונג. די פערשיעדענע מדרגות פון ווילדקייט און באַרבאַריי, אויף וועלכע די פערשיעדענע שבטים ווילדע מענשען געפינען זיך היינט, זיינען די פערשיעדענע מדרגות, די פערשיעדענע שטופען אין דער ענטוויקלונג, דורך וועלכע אַלע מענשען זיינען אַמאָל דורכגעגאנגען. מיט דער ענטוויקלונג פון די וועררקצייגען און פון דער ארבייט, געהט־מיט אַ רעגעלמעסיגע ענטוויקלונג אין דער ארט, ווי דאָס פאַמיליען־לעבען, די געזעלשאַפט און די פערטהיילונג פון אייגענטהום איז איינגעריכטעט.

דיעזע גאַנצע ענטוויקלונג אין די אַלע זאַכען, — פון דעם צושטאַנד פון די ניעדעריגסטע ווילדקייט ביז די הויכע מדרגה פון דער היינטיגער ציוויליזאַציאָן, צוטהיילט מאָרגאַן אין בעשטימטע מדרגות און בעשרייבט גענוי ווי יעדע פון דיעזע מדרגות האָט אויסגעזעהן, לויט נאָך זיינע אויספאָרשונגען וואס ער האָט געמאַכט אין דעם לעבען פון די ווילדע מענשען, וואָס געפינען זיך נאָך היינט אויף דיעזע מדרגות. ער בעשרייבט און ווייזט דערביי גענוי, ווי אזוי און פאר וואס יעדע מדרגה אין דער ענטוויקלונג פון דער ארבייט און אין דער בעשאַפונג פון לעבענסמיטלען איז צוזאמענגעבונדען מיט אַ בעזונדערע שטופע אין פאמיליען־לעבען, אין דער געזעלשאַפטליכער אָרדנונג און אין דעם אייגענטהום, — אַ שטופע, וואָס איז צוגעפאסט צו דעם צושטאַנד פון דער ארבייט אין דיעזער צייט. און ער ווייזט דאַן מיט אַ שכל, ווי אזוי עס געהט אין דעם אַלעם איבער פון איין מדרגה צו דער אַנדערער, צו די העכערע, און אלץ דורך ווייטערע פערבעסערונגען און ערלייכטערונגען אין דער אויסארבייטונג פון לעבענסמיטלען.

אז די וועלט־געשיכטע, וואס מען האָט היינט אָן אויפגעשריבענע, איז ניט די גאַנצע געשיכטע פון דער מענשהייט, זינט עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט, — ווי מען האָט אַמאָל געמיינט — האָבען נייערע פאָרשערס שוין פריהער בעוויעזען. זיי האָבען געצייגט. אַז די געשריעבענע געשיכטע איז בלויז דער טייל פון דער געשיכטע פון דער מענשהייט, וואס הייבט זיך אָן פון דער צייט, ווען די מענשען האָבען שוין געוואוסט פון שרייבען, און אז פאר דעם, ביז די מענשהייט איז געקומען צו אזא צושטאַנד, איז אוועקגעגאנגען א סך, א סך לענגערע צייט, ווי די צייט, וואס וועגען איהר דערצעהלט אונז די געשריעבענע וועלט־געשיכטע. וואָס אָבער אין דיעזער פ אַ ר־געשריעבענער געשיכטע האָט פּאַסירט, ווי אזוי די ענטוויקלונג פון דער מענשהייט איז דערגאנגען ביז צו דעם שטאַנד, מיט וועלכען די געשריעבענע געשיכטע הייבט זיך אָן, — אין דעם האָט מען קיין טאָלק ניט געוואוסט, ביז לואיס מאָרגאַן האָט אויפגעשריבען דיעזעס בוך.

אין דיעזען בוך ערקלערט מאָרגאַן, אז די צייט פון די געשריעבענע געשיכטע איז בלויז דער דריטער טייל, די דריטע מדרגה אין דער געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט. דיעזע מדרגה רופט ער „די ציוויליזאַציאָן“. ווען דיעזע געשיכטע בעווייזט, אַז אַ סך היינטיגע מענשליכע פיהרונגען זיינען „אַלע מאָל“ געווען אזוי ווי היינט, בעווייזט דאָס נאָר, אַז זיי זיינען אַזוי געווען „אַלע מאָל“ אויף דיעזע ד ר י ט ע מ ד ר ג ה פון דער מענשהייט’ס געשיכטע; אָבער אין דער דונקעלער לאַנגער צייט פון פאַר דער ציוויליזאַציאָן איז אַלץ געווען גאָר אַנדערש. יענע צייט אַליין צוטהיילט מאָרגאַן אין צוויי הויפּט־טיילען: די ו ו י ל ד ה י י ט און די ב אַ ר ב אַ ר י י. יעדע פון די דריי הויפּט אָבטהיילונגען צוטהיילט ער נאָך אין אונטער־אבטהיילונגען און ווייזט גענוי, ווי געזאָגט, אויף ביישפּיעלע פון דעם לעבען פון פערשיעדענע מינים ווילדע מענשען, ווי אזוי דאָס לעבען פון דעם מענש אויף יעדער פון דיעזע מדרגות האָט אַויסגעזעהן און דורך וואס די ענטוויקלונג איז ווייטער גע־

גאנגען, און דער פונדאמענט פון דער גאנצער ענטוויקלונג אין אלצדינג,
קומט אוים נאך זיין ערקלערונג נאך, איז נאר געווען די ענטוויקלונג אין
די ווערקצייגען און אין דעם בעשאפען פון לעבענסמיטלען.

וויכטיגער פון אלץ איז אבער דער פאקט, דאס אזוי אויספארשענדיג
די ענטוויקלונג פון די מענשליכע צושטענדע, קומט מארגאן, אויף דיע־
זען וועג, צו דער איבערצייגונג, אז דער היינטיגער צושטאנד פון קאַ־
פיטאליזמוס איז אויך נאך ניט די לעצטע מדרגה פון דער ענטוויקלונג.
דורך די היינטיגע זעהר גיכע ענטוויקלונג אין דער ארבייט און אין
ארויסברענגען לעבענסמיטלען, דורך די נייע מאשינען און ארבייטס־פער־
טיילונגען, וועט די היינטיגע געזעלשאפט אויך באלד מוזען צוקומען צו
אזא צושטאנד, ווען די נייע עקאנאמישע אומשטענדען וועלען מוזען ארויס־
ברענגען נייע ארדנונגען אין דער געזעלשאפט, אין דער רעגיערונג, אין
דער פאמיליע און אין אלע מענשליכע אנגעלעגענהייטען.

דיעזער פאקט איז אונגעהייער וויכטיג דעריבער, ווייל מארגאן איז
ניט געקומען צו דעם געדאנק ווייל פריהער האט זיך איהם פערגלוסט זיך פאר־
צושטעלען א זיסען חלום פון א בעסערע ארדנונג אין דער וועלט און ער
האט זיך דערנאך צוגעפאסט א וויסענשאפטליכע לעהרע, ווי אזוי עס וועט
קומען דערצו; ניין, מארגאנ'ען איז פריהער קיין סאציאליסטישע
„חלומות“ קיין מאל ניט איינגעפאלען. נאר פארשענדיג און געפינענדיג
ווי די מענשהייט און איהרע איינריכטונגען האבען זיך ווירקליך ענט־
וויקעלט, איז ער *פון דעם אליין* געקומען צו דער איבער־
צייגונג, אז דיעזע נאטירליכע ענטוויקלונג מוז פיהרען צו א נייע געזעל־
שאפטס ארדנונג.

מארגאן איז געשטארבען דעם 17טען דעצעמבער, 1881.

* * *

אין דיעזען בוך ערקלערט אלזא דער פערפאסער ווי אזוי עס האט זיך
ענטוויקעלט א צוזאמען־לעבען ביי מענשען, מיט אלע איינריכטונגען דערפון.
די ערשטע פעראייניגונג פון מענשען איז געווען די פערבינדונג פון מענער
און פרויען און זייערע קינדער, — דאס „הויזגעזינט“. דאס רופט מען
אין ציוויליזירטען לשון „די פאמיליע“. (אויף פראסט אידיש הייסט פאַ־
מיליע די גאנצע גרויסע משפחה, מיט פעטערס, מומעס, געשוועסטערקינדער
א. ז. וו. אין ציוויליזירטען לשון אבער הייסט „די פאמיליע“ נאר דאס
הויזגעזינט, די געזינט, — טאטע־מאמע מיט זייערע קינדער און די וואס
זיינען מיט זיי צוזאמען אין איין הויז.) שפעטער פעראייניגען זיך מעה־
רערע פאמיליען אין איין פערבאנד פון פאמיליען. דערנאך פעראייניגען
זיך מעהרערע אזעלכע פערבאנדען אין איין שבט. און צולעצט קומט פון
דעם ארויס די מלוכה, דער שטאאט. דיעזע גאנצע ענטוויקלונג קומט ארויס
פון די ענטוויקלונג פון פריוואט־אייגענטהום. ווי אזוי האט זיך דאס אלץ
ענטוויקעלט, ערקלערט ענגעלס דא, לויט נאך די אויספארשונגען פון לואיס
ה. מארגאן, צוגעבענדיג דערצו זיינע אייגענע פארשונגען אין היסטאריע,
און אויך אייגענע געדאנקען. און ער ברייננגט דאס אלץ אין פערבינדונג

מיט די מאַטעריאַליסטישע בעגריפונגס־לעהרע פון קאַרל מאַרקס און מיט זיינע און ענגעלס'עס אייגענע געשיכטליכע פאָרשונגען.

יעצט וועט דער לעזער האָפענטליך פערשטעהן וואָס דער פּערפאַסער רעדט.

* * *

שפּעטערע פאָרשונגען, נאָך ענגעלס'עס טויט, האָבען בעוויזען, אַז מאָרגאַן'ס געדאַנקען זיינען ניט אין גאַנצען ריכטיג. אַ גרויסער פאָרשער אין דיעזע זאַכען איז ה י י נ ר י ך ק ו נ אָ ו , געוועזענער רעדאַקטאָר פון דעם בערלינער סאָציאַליסטישען אָרגאַן „פאָרווערטס". קונאָוו איז ביי אַלע עטהנאָלאָגען פון דער וועלט אַנערקענט אַלס אַ גרויסער אויטאָריטעט אין דיעזער וויסענשאַפט. דערצו איז ער איינער פון די שטאַרקסטע מאַרקסיסטען. אין אַ ווערק, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען אין נאָוועמבער, 1912, איז געזאָגט דאָס לעצטע און דאָס נייעסטע וואָרט אין דיעזע פאָרשונגען.

מיר גיבען דאָרום צו, נאָך ענגעלס'עס בוך, דעם אינהאַלט פון קונאָוו'ס ווערק. לויט קונאָוו'ס נייערע פאָרשונגען, אַלזאָ, ווערט בטל אַ גרויסער טייל פון ענגעלס'עס געדאַנקען אין דיעזען בוך. דאָך וועט ענגעלס'עס בוך האָבען אַן א י י ב י ג ע ן גרויסען ווערטה.

דען, ערשטענס, איז דאָס, ווי אויבען געזאָגט, איינע פון די בעוואוסטע הויפּט־ווערק פון די צוויי גרויסע לעהרער פון דעם היינטיגען וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. אויף דעם אינהאַלט פון דיזען ווערק בערופט מען זיך אין דיסקוסיאָנען איבער סאָציאַליזמוס; פון זיי ברייגנט מען ראיות. קיינער קען ניט זיין אַ שטיקעל „וויסער", אַ „יודע ספר" אין דעם היינטיגען סאָציאַליזמוס, ווען ער ווייסט ניט וואָס עס שטעהט אין די דאָזיגע ביכער, פון וועלכער דיעזער איז איינער.

צווייטענס, בלייבען מאָרגאַן'ס און ענגעלס'עס פאָרשונגען אויף אייביג וויכטיג אַלס גרויסע אויפטהואונגען, וועלכע האָבען ערשט מעגליך געמאַכט צו געהן אין דיעזע פאָרשונגען ווייטער. דריטענס, בלייבט דער עיקר פון זייערע פאָרשונגען ריכטיג. עס בלייבט ריכטיג זייער הויפּט־ענטדעקונג, אַז די פערשיעדענע איינריכטונגען אין פאַמיליען־לעבען ביי די פערשיעדענע ווילדע מענשען זיינען ניט קיין צופעליגע ווילדקייטען, נאָר מדרגות, שטופען, פון אַ סיסטעמאַטישער ענטוויקלונג (בסך הכל גענומען), און אַז דאָס צייגט, אַז אַזאַ מין ענטוויקלונג האָט די גאַנצע מענשהייט דורכגעמאַכט. און עס בלייבט אויך ריכטיג, אַז דיעזע ענטוויקלונג איז פאָרגעקומען דורך די מאַטעריעלע אומשטענדען. און עס בלייבען ריכטיג נאָך פיעלע אַנדערע הויפּט־פונקטען פון ענגעלס'עס פאָרשונגען, ווי דער אויפמערקזאַמער לעזער וועט אליין אַרויסזעהן נאָך קונאָוו'ס איינווענדונגען.

אַלזאָ, אום צו וויסען וועלכע פון ענגעלס'ס געדאַנקען דאַרפען בלייבען בעטראַכט פאַר ריכטיג, לויט נאָך די נייסטע וויסענשאַפטליכע פאָרשונגען, וועט דער לעזער מוזען זעהר אויפמערקזאַם לערנען וואָס מיר גיבען איבער פון קונאָוו'ס לעצטע שריפט, צום סוף פון דיעזען בוך.

דער איבערזעצער.

פאררעדע

(פון פערפאסער.)

1. — צו די ערשטע ארויסגאבע 1884.

מיט דיעזען ווערק ווערט אויסגעפיהרט א צוואה, ביז צו א געוויסען גראד. ניט קיין קלענערער ווי קארל מארקס איז דאס געוועזען, וועלכער האט בדעה געהאט צו ערקלערען, אין א בוך, די פארשונגען פון לואיס מארגאן. ער האט געוואלט ווייזען זייער שייכות צו דעם וואס עס קומט ארויס פון זיינע (מארקס'עס) — איך מעג ביז א געוויסען גראד זאגען אונזערע*) — מאטעריאליסטישע אונטערזוכונגען פון די וועלט־געשיכטע. ער האט געוואלט ציינען, ווי ערשט דורך דיעזען צוזאמענהאנג קומט ארויס קלאר די גאנצע וויכטיגקייט פון מארגאן'ס פארשונגען. ווארים מארגאן האט דאך אויף זיין אייגענעם אופן אויפ'ס נייע ענטדעקט, אין אמעריקא, די מאטעריאליסטישע בעגרייפונג פון דער וועלט געשיכטע, וואס מארקס האט ענטדעקט מיט 40 יאהר צוריק, און ער, מארגאן, פערגלייכענדיג די בארבאריי און די ציוויליזאציאן, איז דערפון געקומען צו די זעלבינע געדאנקען, אין די הויפט־פונקטען, ווי מארקס.

מארקס'עס בוך „דאס קאפיטאל" האבען די עקאנאמישע געלעהרטע אין דייטשלאנד אפילו שטארק געקויפט, אבער פונקט אזוי שטארק האבען זיי וועגען דעם בוך זיך ניט־וויסענדיג געמאכט. זיי זיינען דאך אין זייער וויסענשאפט ווי א צ ע ך פון בעל מלאכות: זיי לאזען קיינעם ניט צו, ווען ער איז ניט איינער פון זייערע. און פונקט אזוי האבען וויעדער די געלעהרטע פון די „פאר־היסטארישע"

*) ענגעלס מיינט דערמיט צו זאגען, אז ער האט אויך א חלק, צוזאמען מיט מארקס'ען, אין דיעזע אונטערזוכונגען. מיט עניוות זאגט ער, אז ער האט מארקס'ען נאר געהאלפען אין דעם „ביז א געוויסען גראד."—זיבערזעצער.

וויסענשאפט*) אין ענגלאנד בעהאנדעלט מאָרגאַן'ס בוך „די פאָר־צייטיגע געזעלשאַפט". (דאָס בוך איז אין אמעריקא געדרוקט און אין ענגלאַנד איז עס מערקווירדיג שווער צו קריעגען.)

מיין ארבייט (אין דיעזען בוך) קען נאָר אויסצאָהלען אַ קליינעם טהייל פון דעם, וואס די וועלט האָט פערלוירען, דאדורך וואס מיין פערשטארבענער פריינד (מארקס) האָט ניט דערלעבט אליין צו שרייבען אזא בוך. דאָך האָב איך פאַר מיר זיינע קריטישע בעמערקונגען וואָס ער האָט געמאכט ווען ער האָט איבערזעצט אויספיהרליך די וויכטיגסטע טיילען פון מאָרגאַן'ס בוך. דיעזע בעמערקונגען פון מאַרקס'ן וועל איך דאָ איבערגעבען אזוי ווייט ווי עס וועט זיך לאָזען.

*   *   *

לויט די מאטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג איז די גרונד־אורזאכע, דער לעצטער יסוד פון אַלע ענדערונגען אין דער וועלט־געשיכטע איין זאַך, וואָס טיילט זיך אין צוויי טיילען: ערשטענס, די בעשאפונג פון לעבענס־מיטלען, פון עסענוואַרג, קליידונג, וואוינונג און די ווערקצייגען וואָס מען דאַרף דערצו — דאָס רופט מען פ ר אָ ־ ד ו ק צ י אָ ן; און צווייטענס, די בעשאַפונג פון מענשען אַליין, דאָס קינדער־האָבען, דאָס רופט מען „ר ע פ ר אָ ד ו ק צ י אָ ן".

די געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען, אונטער וועלכע עס לעבען די מענשען פון אַ געוויסע צייט אין דער וועלט געשיכטע און אין אַ געוויסען לאַנד, קומען ארויס פון דעם אופן ווי די ביידע ארטען פראָ־דוקציאָן געהן צו: לויט נאָך דעם, אויף וועלכע שטופע (מדרגה) פון ענטוויקלונג עס געפינט זיך, פון איין זייט, די ארבייט, און פון דער אַנדערער זייט דאָס פאַמיליען־לעבען**).

---

*) „פאָר־היסטאָרישע וויסענשאַפט" הייסט די פאָרשונג, ווי די מענשען האָבען געלעבט אין גאָר די ערשטע צייטען, פון וועלכע עס איז ניטאָ קיין געשריעבענע היסטאָריע. „היסטאָרישע צייט" רופט מען די צייט, פון וועלכע עס איז שוין דאָ געשריעבענע דאָקומענטען. פאַר דער צייט הייסט די „פאָר־היסטאָרישע צייט". — איבערזעצער.

**) מאַרקס אַליין האָט ניט געזאָגט, אַז דאָס פאַמיליען־לעבען און דער אופן פון קינדער־האָבען איז אויך אַ טהייל פון די מאַטעריאַליסטישע הויפּט־אורזאַכען פון די געשיכטליכע פּאַסירונגען. דאָס האָט ענגעלס צוגעגעבען. די יעצטיגע גרעסטע מאַרקסיסטען — צום ביישפּיעל היינריך קונאָוו — זאָגען אויך, אַז דאָס איז ניט נויטיג צוצוגעבען. זיי בעווייזען, אַז די פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען קומט אַליין אויך אַרויס פון די איינע אַרט פּראָדוקציאָן — די לעבענסמיטלען. — איבערזעצער.

וואָס ווייניגער ענטוויקעלט די אַרבייט איז, וואָס ווייניגער פּראָדוקטען זי קען בעשאַפען, וואָס קלענער עס איז, אַלזאָ, די עשירות פון דער געזעלשאַפט, אַלץ מעהר איז דאָס לעבען פון מענער מיט פרויען דער פונדאַמענט פון דער מענשליכער געזעלשאַפט. דעריבער איז די מענשליכע געזעלשאַפט גאָר די ערשטע צייטען אַ משפחה־געזעלשאַפט. די מענשען לעבען הייסט עס צוזאַמען „למשפחותם“, נאָך משפחות נאָך. אין דיזען צושטאַנד אָבער ענטוויקעלט זיך די אַרבייט און זי בעשאַפט אַלץ מעהר און מעהר רייכקייט. דערפון קומט שפּעטער אַרויס פּריוואַט־אייגענטהום און אויסטויש (בייטען זיך, חלופין) פון פּראָדוקטען. און עס קומען אַרויס רייכע און אָרימע. און עס קומט אַ צייט, ווען אַ מענש קען אויסנוצען די אַרבייט פון אַנדערע מענשען. דאָס ווערט דער פונדאַמענט פון אַן אונטערשיעד צווישען פערשיעדענע קלאַסען מענשען (האַרען און קנעכט, הערשער און בעהערשטע). דאָס זיינען שוין נייע עלעמענטען. זיי קענען זיך שוין ניט גוט אַריינפּאַסען אין די אַלטע פאָרמען פון דער געזעלשאַפט. דורות און דורות בעמיהט מען זיך דאָך, ווי עס איז, אַריינצופּאַסען די נייע עלעמענטען אין די אַלטע געזעלשאַפטס־פאָרמען. דערוויילאָבער ענטוויקלען זיך די נייע עלעמענטען אַלץ מעהר, ביז ענדליך קומט אַ צייט, ווען דיזע נייע עלעמענטען קענען שוין בשום אופן זיך ניט אַריינפּאַסען אין די אַלטע פאָרמען פון געזעלשאַפט און דאָס ברייננט אַ פאָלשטענדיגע איבערקעהרעניש. די אַלטע געזעלשאַפט, וואָס איז איינגעפיהרט נאָך משפחות, ווערט צוריסען דורך איהר צוזאַמענשטויס מיט די ניי־ענטוויקעלטע געזעלשאַפטליכע קלאַסען. אויף דעם אָרט פון די אַלטע צוריסענע משפחות־געזעלשאַפט קומט־אויף אַ נייע געזעלשאַפטליכע אָרדנונג, דער שטאַאַט. די טהיילען פון דיזען נייען פערבאַנד פון מענשען — פון שטאַאַט — זיינען שוין ניט מעהר קיין משפחות און שבטים פון קרובים, נאָר פעראייניגונגען פון מענשען וואָס וואוינען צוזאַמען אויף איין אָרט, אַלץ איינס צו זיי זיינען קרובים צווישען זיך, צי ווילד־פרעמדע. אין דיזער נייער געזעלשאַפט ענדערט זיך שוין אויך אין גאַנצען די אָרדנונג פון פאַמיליען־לעבען, לויט נאָך די אָרדנונג פון אייגענטהום (ווי מיר וועלען דאָס אַלץ ווייטער זעהן). אין דיזער נייער געזעלשאַפט צושפּרייטען זיך דאַן די קלאַסען־קעמפּפע (די מחלוקות צווישען די פערשיעדענע קלאַסען מענשען, הערשער און בעהערשטע), וועלכע מאַכען אויס דעם אינהאַלט פון די גאַנצע ביז־אַהעריגע ג ע ש ר י ע ב ע נ ע וועלט־געשיכטע.

XVII.

מאָרגאַן איז דאָס געווען, וועלכער האָט אויפגעטהאָן די גרויסע זאַך: ער האָט דאָס ענטדעקט און צוריק צוזאַמענגעשטעלט די הויפּט־שטריכען פון דיעזען פאָר־היסטאָרישען פונדאַמענט פון אונזער גע־שריעבענע געשיכטע. ביי די אינדיאַנער פון נאָרד־אַמעריקא, אין די פאָרמע, ווי זייערע פערבאַנדען זיינען איינגעפיהרט, נאָך משפּחות נאָך, — אָט אין דעם האָט מאָרגאַן געפונען דעם שליסעל, וועלכער שליסט אויף פאַר אונז די רעטהעגישען פון די עלטסטע גריכישע, רוימישע און דייטשע געשיכטע — די רעטהענישען, וואָס קיינער האָט זיי ביז אהער ניט געקענט טרעפען אויפצולעזען.

זיין בוך איז אָבער ניט די ארבייט פון איין טאָג. ארום 40 יאָהר האָט ער זיך מיט זיין מאַטעריאַל געמאַטערט, ביז עס איז איהם פאָל־שטענדיג קלאָהר געוואָרען וואָס דאָ איז. דארום אָבער איז טאַקע זיין בוך איינס פון די ווייניגע ווערק פון אונזער צייט, וועלכע האָבען בעשאַפען נייע עפּאָכען (צייטען) אין דער וויסענשאַפט.

דער לעזער וועט אין דיעזען בוך לייכט קענען דערקענען וואָס עס קומט פון מאָרגאַנ'ען און וואָס איך האָב צוגעגעבען. אין די קאַפּיטלען וועגען די געשיכטע פון גריכעלאַנד און רוים האָב איך מיך ניט בע־גנוגענט מיט דעם וואָס מאָרגאַן האָט בעוויעזען, נאָר האָב צוגעלייגט וואָס איך האָב געוואוסט. די קאַפּיטלען איבער די קעלטען און דייטשען זיינען אין רעכטען עיקר מיינע אייגענע. מאָרגאַן האָט וועגען זיי נאָר געהאַט כמעט בלויז קוועלען פון צווייטער האַנד. וועגען די צושטענ־דע ביי די דייטשען האָט מאָרגאַן נאָר געהאַט — חוץ טאַציטוס — די שלעכטע ליבעראַלע פערפעלשונגען פון די שריפטען פון העררן פריעמאַן. די עקאָנאָמישע בעטראַכטונגען זיינען אַלע פון מיר ניי בעארבייט. ווי מאָרגאַן בעהאַנדעלט דיעזען פונקט, איז עס גוט גענוג פאַר ז י י ן צוועק; פאַר דעם אָבער, וואָס א י ך וויל דאָ ארויס־ברייגגען, איז דאָס געווען דורכאויס אונגעניגענד. און אומעדום וואו עס איז אין דעם בוך געוויעזען וואָס מען דארף זיך פון די פאַק־טען דריגגען, איז דאָס זעלבסטפערשטענדליך מיינע אייגענע געדאַנ־קען, חוץ וואו איך בריינג מאָרגאַנ'ס ווערטער.

2. — צו דער פיערטער אויסגאַבע 1891.

די פריהעריגע אויסגאַבע פון דיעזען בוך, וועלכע איז געווען א גאַנץ גרויסע, איז זייט כמעט א האַלב יאָהר אויספערקויפט. דער

ארויסגעבער האט שוין א לענגערע צייט פערלאנגט פון מיר, איך זאל בעזארגען א נייע אויסגאבע. נויטיגע ארבייטען האבען מיך ביז אהער אבגעהאלטען דערפון. זינט די ערשטע אויסגאבע איז ארויס, זיינען אוועק זיבען יאהר. דערווייל האט די קענטניס וועגען גאר די ערשטע פארמען פון פאמיליען־לעבען געמאכט וויכטיגע פארטשריטע. איך האב אלזא געמוזט פלייסיג צו ארבייטען צו פערבעסערען דעם אינהאלט און צוצולייגען נייעם לויט די נייעסטע פארטשריטע פון דער וויסענשאפט. בעזאנדערס דארום, ווייל מען האט בדעה צו מאכען סטערעאטיפען פון דעם ווערק, ווי עס איז יעצט, און איך וועל שוין א צייט ניט מעהר קענען מאכען קיין ענדערונגען.

איך האב אלזא דעם גאנצען אינהאלט פארזיכטיג דורכגעקוקט און א סך צוגעשריעבען. איך האף, אז דערמיט האב איך גענוג אין בעטראכט גענומען דעם היינטיגען שטאנד פון דער וויסענשאפט.

ווייטער האב איך צוגעשטעלט אין דיעזען פארווארט א קורצען איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון דער געשיכטע פון דער פאמיליע פון באכאפען ביז מארגאן (אין דיעזער איבערזעצונג איז דערפון געמאכט א בעזונדערע „איינלייטונג“). דיעזען איבערבליק האב איך געגעבען הויפטזעכליך דארום, ווייל די געלעהרטע אין ענגלאנד, וואס גיבען זיך אב מיט די פאר־היסטארישע וויסענשאפט און האבען א היבשע ביסעל שאוויניזמוס (פאטריאטישע פארטייליכקייט) אין זיך, טהוען נאך אלץ ווייטער וואס עס איז זיי נאר מעגליך, זיך צו מאכען ניט־וויסענדיג פון די איבערקעהרענישען וואס מארגאנ׳ס ענטדעקונגען האבען אויפגעטהאן אין די בעגרייפונג פון די אור־געשיכטע, כאטש דאס האלט זיי פון דעסטוועגען ניט אב זיך צו בענוצען מיט די רעזולטאטען פון מארגאנ׳ס פארשונגען. אויך אין אנדערע לענדער טהוט מען שטארק נאך, טהיילווייז, דעם ביישפיעל פון ענגלאנד.

דיעזעס ווערק איז איבערזעצט געווארען אין פערשיעדענע אנדערע שפראכען. צום ערשטען אין איטאליעניש, דאן אין רומעניש און דערנאך אין דעניש. א פראנצויזישע איבערזעצונג פון אנרי ראווע, וועלכע איז איבערזעצט פון דיעזע יעצטיגע אויסגאבע, ווערט איצט געדרוקט.

לאנדאן, 16 יוני, 1891.

פריעדריך ענגעלס.

איינלייטונג

(די איינלייטונג איז אַן איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון די פאָרשונגען אין דיזע אַנגעלעגענהייטען. דער לעזער, וואס וועט דאָס גע־פינען שווער צו פערשטעהן, קען איבערהיפּען די איינלייטונג. — איבער־זעצער.)

ביז צום אָנפאַנג פון די 60גער יאָהרען פון 19טען יאָהרהונדערט איז ניט געוועזן קיין שום וויסענשאַפט וועגען די געשיכטע און ענט־וויקלונג פון פאַמיליען־לעבען. דאָס ביסעלע פאָרשונג, וואָס עס איז געווען וועגען דעם, קען ניט אָנגערופען ווערען קיין געשיכטע פון דער פאַמיליע. די היסטאָרישע וויסענשאַפט איז ביז דעמאָלט נאָך גע־שטאַנען אין דיזען ענין אויף דעם באָדען פון תורת משה. אין דיזע תורה ווערט געשילדערט מעהר אויספיהרליך ווי אין אַלע־איינס וועל־כע אנדערע שריפטען, ווי די מענשען האָבען געלעבט אַ פאַמיליען־לעבען, אין וועלכען דער פאָטער איז געווען דער הערשער פון דער פאַמיליע. אַזאַ פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען רופט מען פּ אַ ט ר י אַ ר־כ אַ ל י ש ע פאַמיליע (פאָטר הייסט דער פאָטער). דיזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען האָט מען אָנגענומען פאַר די עלטסטע און מען האָט שוין ווייטער וועגען דעם גאָר ניט געקלערט. און ניט נאָר דאָס, — מען האָט אויך אָנגענומען פאַר זיכער, אַז דאָס איז געווען די־זעלבע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען וואָס די היינטיגע בירגערליכע פאַמיליע. מען האָט בלויז דערפון אַראָבגענומען די פיעלע ווייבער, וואָס די פאַרצייטיגע פאַטריאַרכען האָבען געמעגט האָבען.

נאָך דיזער מיינונג האָט מען אָנגענומען, אַז דאָס פאַמיליען־לעבען האָט איבערהויפּט גאָר קיין געשיכטע און קיין ענטוויקלונג ניט געהאַט. אַזוי ווי די מענשען לעבען היינט אין זייערע פאַמיליעס, אַזוי, האָט מען געמיינט, האָבען זיי געלעבט פון אייביג אָן. העכס־טענס האָט מען צוגעגעבען, אַז אַמאָל איז געווען אַ צייט, ווען עס איז איבערהויפּט ניט געווען קיין שום רעגעל און סיסטעם אין דעם לעבען צווישען מענער און פרויען.

עס איז אַפילו אמת, אַז מען האָט געוואוסט, אַז חוץ די איינ־

צעלעהע (וואו איין מאן לעבט מיט איין ווייב) איז אויך געווען אין אָריענט (די מזרח־לענדער) פיעל־ווייבעריי און אין אינדיען און טיבעט פיעל־מענעריי. אַלזאָ, האָט מען שוין געוואוסט פון דריי פערשיעדענע פאָרמען פאמיליען־לעבען: איין־עהע, פיעל־ווייבעריי און פיעל־מע־נעריי. אָבער דיעזע דריי פאָרמען האָט מען ניט געקענט צוזאמענ־שטעלען אין קיין אָרדנונג אלס א היסטאָרישע ענטוויקלונג, וואו איין פאָרמע פון די דריי זאָל זיין ארויסגעקומען פון די אַנדערע. מען האָט זיך דאָרום פאַרגעשטעלט, אז אין דערזעלבער צייט זיינען בע־שטאַנען די אַלע דריי פאָרמען, אָהן שום צוזאמענהאַנג.

עס איז אפילו אמת, אז מען האָט געוואוסט פון די פאַקטען, דאָס ביי איינצעלנע פעלקער פון די פארצייטיגע וועלט־געשיכטע (פון רוים און גריכענלאַנד, מצרים, אשור, בבל א. ז. וו.) האָט זיך די אָבשטאַמונג פון מענשען ניט גערעכענט נאָכ'ן פאָטער, נאָר נאָך די מוטער. אויך האָט מען געוואוסט, אז אזוי איז עס נאָך היינט ביי אייניגע ווילדע פעלקער. אויך האָט מען געוואוסט, אז ביי א סך היינטיגע פעלקער פיהרט זיך, דאָס א מאַן טאָר ניט חתונה האָבען מיט א ווייב פון זיין אייגענער גרופּע מענשען; די גרופּע איז פון א געוויסע גרוים; וואָס פאר א סאָרט גרופּע דאָס איז, האָט מען דער־מאָלט ניט אויסגעפאָרשט. אַלזאָ, געוואוסט האָט מען פון די אַלע פאַקטען און מען האָט כסדר געזאַמעלט אַלץ מעהר און מעהר ביי־שפּיעלע דערפון. אָבער מען האָט ניט אָנגעהויבען צו וויסען וואָס צו מאַכען פון דיעזע פאַקטען; צו האָבען זיי עפּעס א צוזאמענהאַנג; צי בעדייטען זיי א געוויסע ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען.

אין דעם בוך „אונטערזוכונגען וועגען די גאָר ערשטע געשיכטע פון דער מענשהייט", פון ע. ב. טיילאָר, ארויסגעגעבען אין יאָהר 1865, ווערען דיעזע אַלע פאַקטען פאָרגעשטעלט ווי עפּעס „משונה'דיגע מנהגים". דאָס האָט דאָרטען א פּנים, ווי אַנדערע משונה'דיגע מנהגים פון ווילדע מענשען, ווי א שטייגער, דאָס וואָס ביי אייניגע סאָרטען ווילדע מענשען איז בעטראַכט פאר אן עברה אָנצוריהרען ברענענדעס האָלץ מיט א ווערקצייג פון אייזען, און נאָך אזעלכע רעליגיעזע משונה'־דיגע צערעמאָניעס.

א רעגעלמעסיגע געשיכטע פון די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין יאָהר 1861, ווען באַכאָפען

האָט ארויסגעגעבען זיין בוך „דאָס מוטער רעכט". אין דיעזען בוך האָט דער פערפאַסער געשטעלט פאָלגענדע בעהויפּטונגען:

1. אַז גאָר אין אָנפאַנג האָבען די מענשען געלעבט אין גאַנצען הפקר אין זייער פערקעהר פון מענער און פרויען, ווער מיט וועמען עס האָט נאָר חשק געהאַט. ער רופט דאָס אָן „העטעריזמוס" (הורעריי). דאָס איז אָבער ניט קיין גלייכער נאָמען פאַר דעם.

2. ביי אַזאַ סאָרט פערקעהר איז אונמעגליך געווען צו וויסען פון אַ פאָטער. מענשען האָבען נאָר געוואוסט פון מוטערס. און קרובים זיינען נאָר געווען פון מוטער'ס צד, נאָך מוטער־רעכט. דאָס איז, די ערשטע צייטען, געווען אַזוי ביי אַלע פעלקער פון אַלטערטהום.

3. אַזוי ווי די יונגע מענשען האָבען ביי אַזאַ צושטאַנד נאָר געקענט אַ מוטער, זיינען די פרויען געווען ביי די מענשען זעהר הויך געאַכטעט. דאָס איז געגאַנגען אַזוי ווייט, נאָך באַכאָפען'ס מיינונג, אַז די פרויען זיינען געווען די הערשערינס. ער רופט דיעזען צושטאַנד „גינעיקאָ־קראַטיע", — ווייבער־הערשאַפט.

4. דער איבערגאַנג צו דער איינצעל־עהע, — וואו די פרוי איז געוואָרען נאָר דאָס אייגענטהום פון איין מאַן און קיינער האָט זיך ניט מעהר געטאָרט צוריהרען צו איהר, — איז געווען אַן איבערטרעטונג פון אוראַלטע רעליגיאָנס־געבאָטען. (דאָס הייסט אייגענטליך, אַז דערמיט האָט דער איינער מאַן אוועקגערויבט פון אַנדערע מענער זייער רעכט, לויט דעם אַלטען מנהג, אויך צו מעגען האָבען דיעזע פרוי). כדי אויסצוקויפען ביי די אַנדערע מענער דיעזעס רעכט, האָט דער מאַן געמוזט דאַפיר בעצאָהלען מיט אַ שטראָף, אָדער לאָזען די פרוי אַ געוויסע צייט פריי פאַר אַנדערע מענער.

בעווייזע דאַפיר ברייננגט באַכאָפען זעהר אַ סך. זעהר פלייסיג האָט ער אויפגעזוכט און צוזאַמענגעקליעבען אָהן אַ שיעור שטיקלעך פון די שריפטען פון די פאַרצייטיגע רוים און גריכענלאַנד, וואָס בעווייזען דאָס.

דורך וואָס האָט זיך דער „העטעריזמוס" ענטוויקעלט צו מאָנאָגאַמיע (איין־עהע, די איינפיהרונג אַז איין מאַן זאָל האָבען איין פרוי), וואָס האָט געפיהרט דערצו, אַז פון מוטער־רעכט איז געוואָרען פאָטער־רעכט? באַכאָפען'ס מיינונג איז געווען, אַז דאָס איז געקומען פון דעם, וואָס די רעליגיעזע געדאַנקען האָבען זיך ווייטער ענטוויקעלט,

בעזאָנדערס ביי די גריכען. עס זיינען צוגעקומען, אין זייערע געטער־געשיכטען, נייע געטער, וואָס האָבען פאָרגעשטעלט נייע געדאַנקען און בעגריפען — דיעזע זיינען צוגעקומען צו די אַלטע גרופּע פון געטער, וואָס האָבען פאָרגעשטעלט די אַלטע בעגריפען. ביסלעכווייז האָבען די נייע געטער אַוועקגעשטופּט די אַלטע אַהינטער, און דערמיט האָבען נייע בעגריפען און זיטען פערנומען דעם פּלאַץ פון די אַלטע.

קומט אַלזאָ אויס, נאָך באַכאָפען'ס געדאַנק, אַז די געשיכטליכע פערענדערונג אין דעם פערהעלטניס צווישען מאַן און ווייב איז ניט געקומען פון דער ענטוויקלונג פון די ווירקליכע פערהעלטניסע פון די מענשען, נאָר פון פערענדערונגען אין זייערע רעליגיעזע געדאַנקען איז דאָס געקומען. אין אמת'ען אָבער זיינען רעליגיעזע געדאַנקען נאָר אַן אָבשפּיגלונג אין די קעפּ פון די ווירקליכע אומשטענדען פון לעבען. באַכאָפען אָבער האָט דאָס נאָך ניט פערשטאַנען.

אין די פאַרצייטיגע גריכישע ליטעראַטור איז דאָ אַ דראַמאַ וואָס ווערט אָנגערופען „אָרעסטעיאַ", פערפאַסט פון דעם שרייבער עסקילאָס. זאָגט באַכאָפען, אַז דיעזע דראַמאַ שטעלט פאָר דעם קאַמפּף צווישען דעם מוטער־רעכט, וואָס האָט שוין געהאַלטען דערמאָלט אין אונטערגעהן, און פאָטער־רעכט, וואָס איז אויפגעקומען און האָט געזיעגט אין די צייט פון די הערָאָען. (די אַלטע גריכישע לעגענדען דערצעהלען פון אַ צייט, ווען זייער לאַנד איז געוועזען בעזעצט פון „הערָאָען", גרויסע, מעכטיגע, העלדישע מענשען, האַלב גאָט, האַלב מענש, די פּאָרעלטערען פון די גריכען). דיעזע דראַמאַ דערצעהלט פון אַ פרוי מיט'ן נאָמען קליטעמנעסטראַ, וועלכע האָט ערמאָרדעט איהר מאַן אַגאַמעמנאָן, ווען ער איז צוריקגעקומען פון די מלחמה מיט די טראָיאַנער. זי האָט איהם ערמאָרדעט כדי צו קענען זיך איבערגעבען צו איהר געליעבטען עגיסטאָס. איהר זוהן, אָרעסטעס, וואָס זי האָט איהם געהאַט פון איהר ערמאָרדעטען מאַן, האָט גענומען ראַכע פאַר דעם טויט פון זיין פאָטער און האָט ערמאָרדעט זיין מוטער. דערפאַר פערפאָלגען איהם די גריניעען, דאָס זיינען אַ סאָרט טייוועליכעס. זיי זיינען די בעשיצערינס פון דעם מוטער־רעכט. נאָך דיעזען רעכט איז אַ מוטער־מאָרד דאָס שווערסטע פערברעכען; פאַר דעם איז קיין שטראָף ניט גענוג. אָרעסטעס רופט דאַן אויף דעם גאָט אַפּאָלאָ און די געטין אַטהענע זיי זאָלען איהם

בעשיצען. דיעזע צוויי געטער האַלטען שוין פון דעם נייעם פאַטער־רעכט. זיי בעשיצען איהם. אטהענע איז די ריכטערין. זי הערט אויס ביידע צדדים. א ויכוח קומט פאַר פאַר איהר צווישען אָרעסטעס און די גריניעען. אין דיעזען ויכוח איז קורץ אויסגעדריקט די גאַנצע שטרייט־פראַגע. אָרעסטעס טענה'ט, אז זיין מוטער קליטעמנעסטראַ האָט געטהאָן א דאָפּעלטען פערברעכען: זי האָט גע־טויטעט איהר מאַן און זיין פאַטער. פאַרוואָס אַלזאָ האָ־בען די גרינעען ניט פערפאָלגט זי, וואָס איהר פערברעכען איז געווען פיעל גרעסער, און איהם פערפאָלגען זיי יאָ? — טענה'עט ער. און זיי ענטפערען שלאַגענד:

„זי איז צו דעם מאַן, וועמען זי האָט ערמאָרדעט, ניט געווען קיין בלוט־פערוואַנדטע".

דער מאָרד פון א ניט־פערוואַנדטען אין בלוט, מעג עס זיין אפילו דער אייגענער מאַן, איז אַ זינד אויף וועלכע עס קען זיין אַן אָבקומעניש און דאָס געהט די גרינעען ניט אָן. זייער אויפגאַבע איז נאָר, צו פערפאָלגען דעם, וואָס טויטעט א בלוט־פערוואַנדטען, און נאָך דעם מוטער־רעכט, איז דער שווערסטער מאָרד, וואָס האָט קיין שום פערגעבונג ניט, אַ מוטער־מאָרד.

, יעצט טרעט אויף אַפּאָלאָ אַלס פערטהיידיגער פון אָרעסטעס. אטהענע הייסט די אַרעאָפּאַגיטען (ריכטער) אָבשטימען. די שטימען זיינען גלייך, פונקט א גלייכע צאָהל שטימען פאַר פעראורטהיילען און א גלייכע צאָהל פאַר בעפרייען. אטהענע אָבער, אלס פּרעזידענ־טין, וואַרפט אריין איהר שטימע פאַר אָרעסטעס און מאַכט איהם פריי. דאָס פאַטער־רעכט האָט געזיעגט איבער דעם מוטער־רעכט. „די געטער פון דעם יונגען דור" — אזוי ווערט אין די דראַמאַ פאַר־געשטעלט, אַז די גריניעען רופען דיעזע געטער — געווינען איבער די גריניעען. און דיעזע לאָזען זיך צום סוף אויף איבעררעדען אָנ־צונעהמען אַ נייעם אַמט אין דיענסט פון די נייע אָרדנונג.

דאָס, ערקלערט באַכאָפען, איז די בעדייטונג פון דיעזע גאַנץ־פּאַרצייטיגע דראַמאַ. זי שטעלט פאַר דעם איבערגאַנג פון מוטער־רעכט צום פאַטער־רעכט. דאָס איז אַ גאַנץ נייע אויסלייגונג פון די „אָרעסטעיאַ", עס איז אָבער ענטשיעדען אַ ריכטיגע אויסלייגונג. און זי איז איינע פון די שענסטע און בעסטע שטעלען אין דעם גאַנ־

צען בוך פון באכאפען. אבער פאר איין גאנג בעווייזט דאס, אז באכאפען גלויבט אליין, אויף א געוויסען אופן, אין די גריכישע גע־טער און טייפעליכעס: ער גלויבט נעמליך, אז דיעזע געטער (דאס הייסט דער גלויבען אין זיי) האבען אין דער גריכישער הערען־צייט בעוויעזען א נס, אז זיי האבען געהאלפען דאס פאטער־רעכט אומ־װארפען דאס מוטער־רעכט. עס איז קלאר, אז אזא בעגריף, דאס די רעליגיאן איז געװען די הויפט קראפט וואס האט געבראכט די ענדערונגען אין דער וועלט־געשיכטע, פיהרט צו א מיסטיציזמוס (גע־היימניס, א בעגריף, אז אין דער וועלט ארבייטען פערבארגענע איי־בערנאטירליכע כוחות).

עס איז א שווערע שטיקעל ארבייט דורכצולעזען באכאפען'ס דיקע ביכער און די ארבייט לוינט זיך ניט אימער. דאך, דאס אלעס נעהמט ניט אוועק באכאפען'ס פערדיענסט, וואס ער איז געװען דער ערשטער, וועלכער האט אויסגעטרעטען א נייעם וועג. ער איז געװען דער ערשטער, וואס האט בעוויעזען, אז עס איז פאלש וואס מען האט פריהער געמיינט, אז גאר אין די ערשטע צייטען פון די מענשליכע ענטוויקלונג האט מען זיך געפיהרט אין דעם לעבען פון מענער מיט פרויען אהן שום טאלק, אויף אן אונבעקאנטען אופן. ער האט בע־וויעזען, אז אין די אלט־קלאסישע ליטעראטור (דאס הייסט די וויכ־טיגע שריפטען פון גאנץ פארצייטיגע רוים און גריכענלאנד) געפינט מען זעהר א סך שפורען, וואס צייגען, אז איידער עס איז אויפגע־קומען די איינצעל־עהע, איז געװען איינגעפיהרט ביי די גריכען און אזיאטען אן אנדערער סארט ר ע ג ע ל מ ע ס י ג ע ר לעבען פון מענער מיט פרויען: איין מאן האט געלעבט מיט מעהרערע פרויען און איין פרוי מיט מעהרערע מענער און עס איז ניט געװען אונזיטליך; דיעזער מנהג איז שפעטער פערשוואונ־דען געווארען, אבער ער האט נאך איבערגעלאזט שפורען פון זיך; די פרויען, הייסט עס, האבען געקראגען דאס רעכט אויף איינצעל־עהע, אבער זיי האבען געמוזט דאפיר בעצאהלען דערמיט, וואס זיי האבען זיך איבערגעבען צו א געוויסע בעשרענקטע צאהל מענער; אז דעריבער האבען איז אנהויב מענשען זיך נאר גערעכענט פאר קינדער פון זייערע מוטערס, די אבשטאמונג איז געגאנגען נאר פון מוטער צו מוטער; אז דיעזע פיהרונגען, וואס נאר נאך די מו־

מוטער׳ס צד האט זיך גערעכענט מענשענס אבשטאמונג, איז נאך גע־בליבען בעשטיין א לאנגע צייט נאכדעם, ווי עס איז שוין געווען איינ־געפיהרט איינצעל־עהע, כאטש דערביי האט מען דאך שוין געוואוסט זיכער ווער דער פאטער איז, אדער וועניגסטענס האט מען איין מאן אנערקענט אלס דעם פאטער; און אז אין יענע צייטען, וואו די מוטערס זיינען נאך געווען די איינציגע עלטערן, האבען זיי דורך דעם געשפיעלט א העכערע ראלע אין דער געזעלשאפט, אזא הויכע ראלע האבען זיי פון דעמאלט אן שוין קיין מאל ניט מעהר געשפיעלט. דאס אלץ האט באכאפען אפילו ניט ארויסגעבראכט אזוי קלאר, ווי עס איז דא איבערגעגעבען. זיין מיסטיציזמוס האט איהם צוטומעלט. אבער ער האט דאך דאס אלעס בעוויעזען. און דאס האט בעדייטעט אין יענער צייט (1861) א פאלשטענדיגע רעוואלוציאן אין דער וויסענ־שאפט וועגען די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען.

באכאפען׳ס דיקער בוך איז געווען דייטש געשריעבען. און די דייטשע געלעהרטע האבען זיך דעמאלט דוקא וויינינגער ווי אלע אינ־טערעסירט מיט די פארגעשיכטע פון די היינטיגע פארמע פון פאמי־ליען־לעבען. זיין בוך איז דעריבער געבליבען אונבעקאנט.

דער ערשטער פארשער נאך איהם, אין דיזען ענין, האט זיך בעוויעזען אין יאהר 1865; ער האט דעמאלט נאך ניט געהאט גע־הערט פון באכאפען׳ען.

דאס איז געווען איינער דזש. פ. מעקלעננאן. זיין ארט פארשען איז געווען פונקט דער היפך (געגענטהייל) פון באכאפענס. באכא־פען איז געווען א גאון א מיסטיקער. מעקלעננאן, פערקעהרט, האט געפארשט אין דער זאך ווי אן אויסגעטריקענטער יוריסט (געזעץ־קענער). ביי יענעם האט געשפיעלט די הויפט ראלע א שטארקע דיכ־טערישע פאנטאזיע; דער, דאגעגען, האט בעטראכט די זאך מיט די חקירות פון אן אדוואקאט, וואס האלט זיין רעדע פאר געריכט, — חקירות וואס מאכען אן איינדרוק ווי זיי וואלטען זיך שטארק געלייגט אויפ׳ן שכל.

ביי א סך ווילדע און בארבארישע פעלקער, און אויך ביי צי־וויליזירטע אין היינטיגע צייטען, אזוי גוט ווי גאנץ פארצייטענס, האט מעקלעננאן אויסגעפונען א זאנדערבארען מין מנהג פון חתונה האבען: דער חתן, נעמליך, מאכט אן אנשטעל ווי ער וואלט כלומר׳שט

אוועקגערויבט די כלה פון איהרע עלטערן; ביי א טייל טהוט ער דאס אליין, ביי אנדערע העלפען איהם דערין זיינע פריינד. דיעזער מנהג מוז זיין אן איבערבלייבונג פון א פריהערדיגע איינפיהרונג, וואו די מענער פון איין שבט פלעגען זיך ווירקליך רויבען, כאפען זייערע פרויען מיט געוואלט, פון אנדערע שבטים.

ווי אזוי איז ענטשטאנען די דאזיגע „רויב־עהע“? אזוי לאנג ווי די מענער האבען געקענט געפינען גענוג פרויען אין דעם איי־גענעם שטאם איז דורכאויס ניט געווען קיין אורזאכע דערצו. אבער פונקט אזוי אפט ווי מען געפינט דיעזען מנהג, פון כאפען א ווייב ביי א פרעמדען שטאם, אזוי אפט געפינט מען ווידער אויך ביי אונענטוויקעלטע פעלקער, אז עס איז איינגעפיהרט דאס מענער און פרויען פון איין גרופע (דעמאלט, ארום 1865, האט מען נאך געמיינט, אז אזא גרופע איז דאסזעלבע וואס דער שטאם, דער שבט) טארען ניט הייראטהען מיט אנאנדער, נאר די מענער מוזען נעהמען פרויען און פרויען מוזען נעהמען מענער נאר דוקא פון א פרעמדער גרופע. ביי אנדערע ווילדע פעלקער איז א פונקט פערקעהרטער מנהג, די מענער פון א גרופע מוזען נעהמען פרויען דוקא נאר פון דיזעלבע גרופע.

מעקלעננאן רופט אן די ערשטע סארט הייראטה „עקסאגאמע“ (אויסער שטאם׳דיגע) און די צווייטע — „ענדאגאמע“ (אין שטאם׳־דיגע). און ער פרעגט גאר ניט און מאכט א כלל, אז עס זיינען פאר־האנען עקסאגאמע און ענדאגאמע שבטים, וועלכע זיינען און בלייבען אימער אזוי פערשיעדען.

דער אמת איז, אז ווען ער האט אויסגעפארשט די עקסאגאמע הייראטהען, האט ער זיך, זא צו זאגען, מיט זיין נאז אנגעשטויסען אויף דעם פאקט, אז דיעזער אונטערשיעד בעשטעהט נאר אין זיין איינבילדונג; אז אין דער ווירקליכקייט איז אין א סך פאלען, אויב ניט אין די מעהרסטע, און אפשר גאר אין אלע, ניטא אזא אונטער־שיעד. דאך מאכט ער דיעזען אונטערשיעד פאר דעם פונדאמענט פון זיין גאנצע טהעאריע. עקסאגאמע שבטים קענען זייערע פרויען נאר בעציהען פון אנדערע שבטים. און אזוי ווי אין דער ווילדהייט זיינען די פערשיעדענע שבטים כסדר געווען אין קריעגס־צושטאנד,

האבען אזעלכע שבטים נאר געקענט קריגען ווייבער, ווען זיי האד־בען זיי גערויבט.

מעקלעננאן פרעגט דאן ווייטער: פון וואנען האט זיך גענומען דיעזע זיטע פון עקסאגאמיע — דאס הייסט מען זאל ניט טארען חתונה האבען אין דעם אייגענעם שבט? זאל דאס קומען פון דער וואס מען האט דאס געהאלטען פאר א בלוט־שאנדע חתונה צו האבען מיט אייגענע בלוט־פערוואנדטע? דאס קען ניט זיין ביי מענשען פון אזא מדרגה. דאס ענטוויקעלט זיך ערשט א סך שפעטער.

ערקלערט מעקלעננאן אזוי: ביי א סך ווילדע איז שטארק פער־שפרייט די זיטע, אז ווען עס ווערען געבוירען מיידלעך, דערשטיקט מען זיי באלד. דורך דעם פעהלען אויס מיידלעך אין יעדען איינ־ציגען שטאם. עס זיינען דא מעהר מענער ווי פרויען. דערפון קומט ארויס קודם, אז א סך מענער האבען איין פרוי בשותפות, דאס הייסט פיעל־מענעריי. פון דעם ווידער איז ארויסגעקומען, אז מען האט נאר געוואוסט ווער די מוטער פון א קינד איז, אבער ניט ווער דער פאטער איז. דעריבער איז קרובים'שאפט נאר גערעכענט געווארען פון דער מוטער'ס צד און ניט פון פאטער'ס צד. עס איז אלזא געווען מוטעררעכט. דאס אבער וואס מעהרערע מענער האבען געהאט בשותפות איין ווייב, האט נאר עטוואס מילדער געמאכט די צרה, וואס אין דעם שבט גופא האט אויסגעפעהלט ווייבער, אבער אין גאנצען געהאלפען האט דאך דאס ניט. דעריבער איז ארויסגעקומען, אז מען האט סיסטעמאטיש געכאפט און גערויבט פרויען פון פרעמדע שבטים.

מעקלעננאן זאגט דעריבער: אזוי ווי עקסאגאמיע און פיעל־מענעריי קומען ארויס פון איינע און דיזעלבע אורזאכע, — פון דעם וואס עס איז ניט געווען קיין פרוי פאר יעדען מאן, — מוז מען אנ־נעהמען, אז ביי אלע עקסאגאמע ראסען איז פריהער געווען פיעל־מענעריי... און דעריבער מוזען מיר עס אננעהמען פאר זיכער, אז ביי די עקסאגאמע ראסען האט מען אין אנהויב נאר געוואוסט פון קרובים פון דער מוטער'ס צד. (מעקלאננאן'ס בוך הייסט „שטודיען אין דער פארצייטיגער געשיכטע".)

עס איז דאס פערדיענסט פון מעקלעננאן, וואס ער האט אויפ־געוויעזען, אז דאס וואס ער רופט עקסאגאמיע, איז אומעדום פער־ברייטעט ביי ווילדע פעלקער, און אז דאס האט א גרויסע בעדייטונג.

ענטדעקט האָט ער דעם פאַקט פון עקסאָגאַמע גרופּען אויף קיין פאַל ניט. און פערשטאַנען האָט ער דאָס ערשט רעכט ניט. מעקלעננאַן אַליין נעהמט דיעזען פאַקט אַרויס פון מעלדונגען, וואָס געפינען זיך צואוואָרפען אין ביכער פון אַ סך בעאָבאַכטער. אָבער חוץ דעם האָט שוין דער פאָרשער לעטהעם, אין זיין בוך „בעשרייבענדע עטהנאָלאָגיע“ (1859), בעשריבען גענוי און ריכטיג אַזאַ איינפיהרונג ביי די מאַגארען אין אינדיען און ער זאָגט, אַז דיעזער מנהג געפינט זיך אין אַלע טיילען פון דער וועלט. מעקלעננאַן אַליין ברייננט דאָס פון איהם. און אונזער מאָרגאַן האָט אויך ריכטיג בעשריעבען אַזאַ מנהג ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער אין אַמעריקאַ. ער האָט דאָס בעשריעבען נאָך אין יאָהר 1847, אין זיינע בריעף איבער די איראָקעזען אין דעם זשורנאַל „נאָרטה אמעריקאַן ריוויו“ און אין יאָהר 1851 אין זיין שריפט „דהי ליעג אָוו דהי איראָקאָיז“. דאָך האָט מעקלעננאַן דעם פערדיענסט, וואָס ער האָט דאָס צוזאַמענגעשטעלט און פעסט בעגרינדעט. אָבער דער אַדוואָקאַטען־פערשטאַנד פון מעקלעננאַן האָט אין דעם עניין פון מוטעררעכט, ווי מיר וועלען באַלד זעהען, אָנגעמאַכט אַ פּלאָנטער אַ גרעסערען ווי באַכאָפען'ס מיסטישע פאַנטאַזיע.

ווייטער איז עס מעקלעננאַן'ס פערדיענסט, וואָס אויך ער איז דערגאַנגען, אַז אין אָנהויב האָבען זיך גערעכענט קרובים נאָר פון דער מוטער'ס צד. ער האָט אָבער שפּעטער אַליין מודה געווען אַז באַכאָפען האָט דאָס שוין אויסגעפונען פריהער פון איהם. אָבער אויך אין דעם פונקט איז ער צופלאָנטערט. ער רעדט כסדר פון קרובים'שאַפט נאָר פון דער מוטער'ס צד אויך וועגען אַ שפּעטערע ענטוויקלונגס־שטופע; אין אמת'ן האָבען אויף דיעזער שטופע קרובים פון פאָטער'ס צד זיך שוין אויך געהאַלטען פאַר קרובים. די ווערטער פון דער שפּראַך האָבען שוין אויסגעדריקט אַזאַ סאָרט קרובים'שאַפט אויך; מעהר ניט, נאָך דער מוטער'ס צד האָט זיך נאָך אַלץ גערעכענט די אָבשטאַמונג. און די ירושה איז נאָך איבערגעגאַנגען נאָר נאָך דער מוטער'ס צד. (מיר וועלען ווייטער זעהען דייטליך ערקלערט וואָס דאָס מיינט. — א י־ב ע ר ז.) מעקלעננאַן פערשטעהט דאָס ניט. דאָס איז די בעשרענקטע נאַטור פון דעם יוריסט, ער בעשאַפט זיך אַ פעסטען רעכטס־אויסדרוק און דיעזען אויסדרוק בענוצט ער כסדר אויף צושטענדע וואָס ענטוויקלען זיך און ער קוקט ניט, וואָס די ענטוויקלונג האָט דערווייל

געבראַכט אַ נייעם צושטאַנד, אויף וועלכען דיעזער אויסדרוק פּאַסט זיך ניט מעהר.

מעקלעננאַן'ס געדאַנק, אַז ביי די מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך אַזוי ווי ער בעשרייבט, פעהלט אוים פרויען, און אַז דאָס איז די אורזאַכע, פאַר וואָס זיי רויבען ווייבער — דיעזער געדאַנק לייגט זיך אַפילו שטאַרק אויפ'ן שכל; אָבער, ווי עס זעהט אויס, איז ער אַליין ניט געווען זיכער אַז עס איז טאַקי אַזוי. ווי מיר האָבען גע־זעהען, קומט אויס, נאָך זיין סברא, אַז ביי דיזעלבע מענשען, ביי וועל־כע מען רויבט ווייבער פון אַנדערע שטאַמען, האָבען אויך אַ סך מענער איין ווייב. וואָרים אויב דאָס איז דערפאַר, וואָס ביי זיי פעהלט אויס פרויען, איז דאָך נאַטירליך, אַז אַ סך מענער זאָלען אויסקומען מיט איין פרוי. און אויב אַזוי, ווייסט מען דאָך ביי אַזעלכע מענשען ניט ווער דער פאָטער איז און קרובים דאַרף מען ביי זיי רעכענען נאָר פון דער מוטער'ס צד. אַזוי זאָגט מעקלעננאַן, אַז עס דאַרף זיין. אָבער ער מוז אַליין צוגעבען, אַז „עס איז אָבער מערקווירדיג, דאָס מען גע־פינט, אַז עס איז ניט אַזוי: דער מנהג, אַז דער חתן כאַפּט די כלה מיט געוואַלד ביי איהרע עלטערען איז נאָר דוקא אָם שטאַרקסטען פערשפּרייט ביי אַזעלכע פעלקער, ביי וועלכע קרובים רעכענען זיך שוין נאָכ'ן פאָטער'ס צד."

דאָס זעלבע איז אויך מיט זיין סברה, אַז דיעזער מנהג קומט פון דעם, וואָס ביי דיעזע מענשען טויטעט מען אַ סך מיידלעך, ווען זיי ווערען געבוירען, און אַז אַט דעריבער פעהלט ביי זיי אויס פרויען און זיי מוזען זיי רויבען פון אַנדערע שטאַמען. מעקלעננאַן זאָגט אַליין: „עס איז אַ זאָנדערבאַרער פאַקט, אַז, אַזוי וויט ווי מיר וויי־סען, ווערט דוקא קיין קינדערמאָרד ניט בעגאַנגען סיסטעמאַטיש ביי די פעלקער, ביי וועלכע עס בעשטעהט עקסאָגאַמיע און ביי וועלכע קרובים רעכענען זיך נאָר נאָך דער מוטער'ס צד". דיעזע ביידע פאַק־טען צושלאָגען דאָך זיין גאַנצע טהעאָריע. ער זוכט זיך דאָ אַרויס־צודרעהען מיט נייע סברות, אָבער מיט זיי פערפּלאָנטערט ער זיך נאָר נאָך מעהר.

און דאָך האָט זיין טהעאָריע אין ענגלאַנד געפונען גרויסען בייפאַל און צושטימונג. אין ענגלאַנד איז מעקלעננאַן געווען בעטראַכט פאַר דעם גרינדער פון די געשיכטע פון דער פאַמיליע, און אַלס דער

ערשטער אויטאָריטעט אויף דיעזען געביעט. זיין געדאנק, אז עס זיינען דאָ בעזונדערע עקסאָגאַמע „שטאַמען" און בעזונדערע ענדאָ־גאַמע, איז געבליבען דער פעסטער פונדאַמענט פון די אָנגענומענע מיינונגען וועגען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע; כאָטש מען האָט אנערקענט איינצעלנע פאַקטען, וואס האָבען געצייגט אַן אויסנאַהמע פון דעם כלל און האָבען בעוויעזען אז עס איז ניט אין גאַנצען אַזוי.

דיעזער אַלגעמיין־אָנגענומענער געדאנק האָט פערשטעלט די אויגען און מען האָט שוין ניט מעהר געקענט האָבען קיין פרייען איבערבליק איבער דעם געביעט פון דיעזער פאָרשונג און דערמיט איז יעדער ענטשיעדענער פאָרטשריט געוועזען געמאַכט אונמעגליך.

אזוי ווי עס איז געוואָרען אַ מאָדע אז מען שאַצט מעקלעננאַן'ס אויפטהואונגען צו הויך, — אין ענגלאַנד בעזאָנדערס, און נאָך דעם ביישפּיעל פון ענגלאַנד אויך אין אַנדערע לענדער, — איז עס אַ פליכט צו ווייזען, ווי אין אמת'ן האָט ער אין דער פאָרשונג פון דיעזען געגענשטאַנד געבראַכט מעהר שאָדען ווי נוצען, דען זיין געגענזאַץ צווישען עקסאָגאַמע און ענדאָגאַמע „שטאַמען" איז פּשוט מיס־פערשטענדליך און דאָס האָט בלויז אָנגעמאַכט אַ פּלאָנטער, — ווי מיר וועלען ווייטער זעהען.

מען האָט באַלד געמען דערגעהן אַלץ מעהר און מעהר פאַקטען, וואָס האָבען ניט אַריינגעפּאַסט אין זיין שעהן־אויסגעשניצטע ראַמקע, אין זיין סברא. לויט מעקלעננאַן'ס סברא, זיינען נאָר געוועזען דריי פאָרמען פון עהע: פיעל ווייבעריי (איין מאַן מיט מעהרערע ווייבער), פיעל מענעריי (איין ווייב מיט מעהרערע מענער), און איינצעל־עהע (איין מאַן מיט איין ווייב). ווי מען איז אָבער נאָר געוואָרען אויפמערקזאַם אויף דיעזען פּונקט, האָט מען געפונען אַלץ מעהר און מעהר בעווייזע, אז ביי אונענטוויקעלטע פעלקער איז בע־שטאַנען אַזאַ פאָרמע פון עהע, אין וועלכער מעהרערע מענער צוזאַמען זיינען געוועזען די שותפות'ע מאַנען פון מעהרערע פרויען צוזאַמען. דער פאָרשער לובבאָק האָט דיעזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען אַ נאָמען געגעבען „גרופּען־עהע" און האָט אנערקענט, אז דאָס איז אַ געשיכטליכער פאַקט.

באַלד נאָכדעם, אין יאָהר 1871, האָט מאָרגאַן ארויסגעבראַכט נייעם מאַטעריאַל וואָס האָט אין פיעלע בעציהונגען קלאָר בעוויע־

זען נייע פאַקטען וועגען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. ער האָט געפונען ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער אַ משונה'דיגע סיסטעם פון קרובים'שאַפט. דאָס הייסט, אַז געשוועסטער־קינדער רופען זיך עפּעס ביי זיי שוועסטער און ברידער און נאָך אַזעלכע זאַכען. (דאָס וועט ווייטער גרינדליך ערקלערט ווערען.) און ער האָט זיך איבערצייגט, אַז אָט דאָס זאָנדערבאַרע סיסטעם פון קרובים'שאַפט, וואָס איז בעשטאַנען ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער, איז אויך בעשטאַנען ביי אַלע אינדיאַנער פעלקער פון די פעראייניגטע שטאַאַטען. דאָס איז אַלזאָ געווען פערברייטעט איבער אַ גאַנצען קאָנטינענט (וועלט־טייל). אָבער לויט דעם עהע־סיסטעם, וואָס בעשטעהט דאָרטען אין דער ווירקליכקייט היינט, געהערען זיך מענשען אַן גאַנץ אַנדערש ווי זיי רופען זיך. זיי רופען זיך ברידער און שוועסטער, וואו זיי זיינען דאָס אין אמת'ן ניט. (דאָס וועט אַלץ ווייטער דייטליכער ערקלערט ווערען.) ער האָט דאַן גע'פועל'ט ביי דער רעגיערונג פון די פעראייניגטע שטאַאַטען, זי זאָל אויסשיקען צו איהרע פערטרעטער אין אַלע לענדער געוויסע ליסטען מיט פראַגען, וואָס ער האָט פערפאַסט, — פראַגען וועגען דעם, ווי עס פיהרט זיך ביי אַלע ווילדע מענשען אין אַלע עקען פון דער וועלט אין זייער פאַמיליען־לעבען און וואָס פאַר אַ סאָרט סיסטעם אין קרובים'שאַפט עס איז ביי זיי. לויט זייערע ענטפערס האָט ער געפונען אַזוי:

1) אַז דאָס סיסטעם פון קרובים'שאַפט פון די אַמעריקאַנער אינדיאַנער בעשטעהט אויך אין אַזיען, און אַביסעלע פערענדערט אויך אין אַפריקא און אויסטראַליען ביי פיעלע פאָלקס־שטאַמען.

2) אַז אַזאַ סיסטעם פון קרובים'שאַפט פאַסט זיך פאָלשטענדיג צו אַ געוויסע סיסטעם פון גרופּען־עהע, וועלכע איז ווירקליך בעשטאַנען אין האוואַאי און אין אַנדערע אויסטראַלישע אינזלען און וואו דאָס האַלט איצט אין אונטערגעהן. און

3) אַז אויף דיעזע אינזלען איז ווידער דאָ אַן אַנדערע סיסטעם פון קרובים'שאַפט, מענשען האַלטען זיך פאַר אַן אַנדער סאָרט פערוואַנדטע, ווידער ניט לויט ווי עס איז אין אמת'ן נאָך זייערע פיהרונגען היינט. אָבער זייער סיסטעם פון קרובים'שאַפט פאַסט זיך ווידער צו צו אַן אַנדער גרופּען־עהע, נאָך אַן עלטערע פאָרמע, וואָס איז שוין דאָרטען אויך לאַנג אונטערגעגאַנגען.

די אַלע געזאַמעלטע נאַכריכטען מיט זיינע סברות, וואָס ער האָט זיך דערפון געדרונגען, האָט ער אָבגעדרוקט אין אַ בוך אונטער דעם נאָמען „סיסטעמס אָוו קאָנסאַנגווינִיטי ענד אַפּיניטי“ 1871. דערמיט האָט ער אַרויסגעפיהרט די ויכוחים וועגען דעם ענין אויף אַ סך אַ ברייטערען געביעט ווי פריהער. לויט די קרובים'שאַפט, דאָס הייסט לויט נאָכדעם, פאַר וואָס פאַר אַ סאָרט קרובים מענשען האַלטען זיך ביי פערשיעדענע שבטים, האָט ער זיך אַרויסגענומען, וואָס פאַר אַ סאָרט פאַמיליען־לעבען עס איז ביי זיי אַמאָל געוועזן און ער האָט דאָס געניי אויסגעמאָלען. דערמיט האָט ער געעפענט אַ נייעם פאָרשונגס־וועג און אַ ווייטערען בליק צוריק אין די פאָרגעשיכטע פון דער מענשהייט. און וויבאַלד זיין סברה זאָל אָנגענומען ווערען פאַר ריכטיג, האָט געמוזט די גאַנצע שעהנע געביידע פון מעקלענאַן'ס סברות צוגעהן ווי רויך.

אין יאָהר 1875 האָט מעקלעננאַן אַרויסגעגעבען אַ נייע אויפ־לאַגע פון זיין בוך „פרימיטיוו מעררידזש“. דאָרטען פערטהיידיגט ער זיין טהעאָריע געגען די בעווייזע פון לובבאָק און מאָרגאַן. ער פערלאַנגט פון זיי בעווייזע אויף יעדע פון זייערע בעהויפּטונגען. אַליין שטעלט ער צוזאַמען זעהר קינסטליך אַ געשיכטע פון דער פאַמיליע פון סאַמע היפּאָטעזען (השערות, בויך־סברות), און פון זיי פערלאַנגט ער פאַר יעדע פון זייערע בעהויפּטונגען ניט נאָר סתם בעווייזע, נאָר אַזעלכע בעווייזע, וואָס עס זאָל ניט מעגליך זיין זיי צו בעשטריי־טען, — פּונקט ווי אין די געריכטס־הייזער אין סקאָטלאַנד לאָזט מען קיין אַנדערע בעווייזע ניט צו. און דאָס טהוט דערזעלבער מאַן, וועלכער ברייננגט פאַר זיינע סברות די שוואַכסטע בעווייזע פון דער וועלט. צום ביישפּיעל, דער פאַרצייטיגער רוימישער געשיכטע־שריי־בער טאַציטוס מעלדעט, אַז ביי די גערמאַנען (די דעמאָלטיגע איינ־וואוינער פון דייטשלאַנד) איז דאַ אַ שטאַרקע פערהעלטניס צווישען אַ מוטער'ס ברודער און אַ שוועסטער'ס זוהן; און צעזאַר מעלדעט, אַז ביי די בריטען האָבען יעדע 10 אָדער 12 מענער זייערע ווייבער בשותפות; און מעהרערע אַלטע שריפטשטעלער מעלדען פון ווייי־בער־געמיינשאַפט ביי באַרבאַרען — איז פון דיזע אַלע זאַכען קלערט גאָר ניט מעקלעננאַן און נעהמט זיך אַרויס דעם שלום, אַז ביי דיזע־זע אַלע פעלקער האָט עקזיסטירט פיעל־מענעריי! עס איז פּונקט

ווי א פראקוראר, וואס ווען ער ארבייט זיך אוים זיינע טענות, קוקט ער ניט צו האבען זיי אווירקליכען גרונד צו ניט, אבער פון דעם פערטהיידיגער פערלאנגט ער פאר יעדען ווארט דעם שטארקסטען פאר־מאלגעם יוריסטישען בעוויז.

מעקלעננאן טענה׳ט, אז די גרופען־עהע איז אין ערגעץ ניט בע־שטאנען. זי איז ניט מעהר ווי איינבילדונג. דערמיט פאלט ער שוין צוריק הינטער באכאפען. און וועגען די סיסטעמען פון קרובים׳־שאפט, וואס מארגאן האט אויסגעפונען ביי אזוי פיעל פעלקער — דאס וואס געשוועסטער־קינדער רופען זיך שוועסטער און ברידער א. ז. וו. — זאגט מעקלעננאן, אז דאס צייגט ניט, אז אמאל האט זיך ביי זיי געפיהרט אזא פאמיליען־לעבען, אז געשוועסטערקינדער זיי־נען ווירקליך געווען שוועסטער און ברידער א. ז. וו. נאר, זאגט ער, דאס איז גלאט אזא געזעלשאפטליכע העפליכקייט, וואס מען רופט זיך ברודער א. ז. וו. א ראיה האט ער, אז די אינדיאנער זאגען צו א פרעמדען, א ווייסען, אויך „ברודער" אדער „פאטער". דאס האט אזא זין, ווי צו זאגען, אז די ווערטער פאטער, מוטער, ברודער, שוועס־טער בעדייטען ביי אונז גאר ניט און זיינען בלויז א פארמע פון רע־דען צו מענשען, אהן שום זין, ווייל מען זעהט דאך, אז צו קאטוי־לישע גלחים זאגט מען אויך פאטער און די קאטוילישע „אבטיסטי־נען" רופט מען „מוטער" און די מאנאכען און מאנאשקעס רופען זיך ברידער און שוועסטער, און אפילו פריימויערער און מיטגליעדער פון איין פעראיין, רופען זיך אויך ברידער און שוועסטער. קורץ, מעק־לעננאן׳ס פערטהיידיגונג איז געווען טרויעריג שוואך.

אבער נאך איין פונקט איז געבליעבען אין זיין טהעאריע, וואס איז ניט בעריהרט געווארען. דער היפך (געגענזאץ) פון עקסאגא־מע און ענדאגאמע „שטאמען", אויף וואס זיין גאנצע סיסטעם איז אויפגעבויט, איז געבליעבען ניט געריהרט; דאס איז זאגאר נאך פון אלעמען געווען אנגענומען פאר דעם רעכטען עיקר פונקט, ארום וועלכען עס דרעהט זיך די גאנצע געשיכטע פון דער פאמיליע. מען האט שוין צוגעגעבען, אז מעקלעננאן׳ס פראבע צו ערקלערען דיעזען געגענזאץ איז אונגעניגענד און איז געגען די פאקטען, וועלכע ער אליין בריינגט. אבער דער פאקט גופא איז געווען אנגענומען פאר א זאך אין וועלכער עס איז קיין שום ספק ניט — אז עס זיינען גע־

ווען און עס זיינען נאָך דאָ צוויי גאַנץ פערשיעדענע סאָרטען שטאַמען פון מענשען, יעדער סאָרט אַ בעזונדערער און אונאבהייננגיגער; איין סאָרט אזעלכער, ביי וועלכען די מענער נעהמען ווייבער דוקא נאָר פון אייגענעם שטאַם, אַן אנדער סאָרט אָבער, וואו עס איז אבסאָלוט פערבאָטען צו נעהמען אַ ווייב פון אייגענעם שטאַם. (זעה, צום ביישפיעל, דאָס פראַנצויזישע בוך „אורשפּרונג פון דער פאַמיליע" פון זשירא־טיילאָן, 1874, און אפילו נאָך לובאַק אין זיין „אורשפּרונג פון ציוויליזאַציאָן", 4טע אויפלאַגע, 1882.)

אויף דיעזען פּונקט האָט זיך אַוועקגעשטעלט מאָרגאַן'ס הויפּט־ווערק, „ענשיענט סאָסייעטי" (די פּאַרציייטיגע געזעלשאַפט, 1877), דאָס ווערק, אויף וועלכען דיעזעס בוך איז געבויט. דאָס וואָס אין 1871 איז ביי מאָרגאַן'ען נאָר געווען אַ ניט־קלאָרע אהנונג, דאָס האָט ער אין דיעזען ווערק זיינעם שוין מיט פולען בעוואוסטזיין אויסגע־ארבייט. ער האָט זיך איבערצייגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געגענזאַץ פון ענדאָגאַמיע און עקסאָגאַמיע. עקסאָגאַמע שטאַמען זיינען גאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דאָס הייסט, עס זיינען ניטאָ קיין גאַנצע פאָלקס־שטאַמען, קיין גאַנצע שבטים, ביי וועלכע מען טאָר ניט נעה־מען קיין ווייב פון דעם אייגענעם שטאַם, נאָר דוקא פון אַ פרעמדען. אזוינס איז גאָר ניט דאָ. נאָר וואָס עס איז יאָ געווען איז אָט וואָס: עס זיינען אמאָל בעשטאַנען גרופּען־עהען, מעהרערע מענער האָבען, הייסט עס, געהאַט בשותפות מעהרערע ווייבער; עס איז זעהר וואהר־שיינליך, אַז דאָס איז אמאָל געווען ביי אַלע פעלקער; ווען דאָס איז געווען, איז יעדער שטאַם געווען איינגעטיילט אין משפחות; די מענשען אין יעדער משפחה זיינען געווען בלוט־פערוואַנדטע פון דער מוטער'ס צד; און אָט אין אזאַ משפחה, אָדער גרופּע, אָדער „גענס", ווי מען רופט דאָס, איז דאָס געווען שטרענג פערבאָטען אַז די מע־נער און פרויען, פון דיזעלבע גענס, זאָלען הייראַטהען צוזאַמען! פון דעמזעלבען שטאַם האָבען די מענער יאָ געקענט נעהמען ווייבער, און האָבען עס אין רעגעל געטהאָן, אָבער זיי האָבען געמוזט זיין פון אַן אנדער גענס. אַלזאָ, ווען די גענס איז געווען שטרענג „עקסאָגאַם", איז אָבער דער גאַנצער שטאַם, וועלכער האָט ארומגענומען אַלע גענס, געווען פּונקט אזוי שטרענג „ענדאָגאַם". דערמיט איז ענדליך געווען צוקלאַפּט דער לעצטער רעשט פון מעקלעננאַן'ס אויסגעקינסטעלטע

סברה. ער האט פשוט ניט בעמערקט דעם אונטערשיעד צווישען א געגס און א גאנצען שטאם פון פיעלע געגס!

מארגאן אבער האט זיך מיט דעם ניט בענוגענט. ער האט אין דיעזער פארשונג געמאכט נאך א צווייטען פארטשריט, וועלכער האט אויך ענטשיידעט וויכטיגע פראגען. אויך דערביי האט איהם געדיענט דאס וואס ער האט אויסגעפונען אין די גענס פון די אמעריקאנער אינדיאנער. מארגאן האט נעמליך ענטדעקט, אז דיעזע גענס, וועלכע איז ארגאניזירט נאך מוטעררעכט, איז אייגענטליך די ערשטע פארמע פון די משפחה־געזעלשאפט, פון וועלכע עס האט זיך ערשט שפעטער ארויס ענטוויקעלט יענע פאטעררעכטליכע גענס, וואס מיר געפינען ביי די פארצייטיגע קולטור־פעלקער — די רוימער און די גריכען. ביז אהער זיינען די גריכישע און רוימישע גענטס געווען א רעטעניש פאר אלע געשיכטע־שרייבער. דיעזע רעטעניש האט מארגאן אויפגעקלערט, לויט נאך דעם וואס ער האט געפונען ביי די אינדיאנישע משפחה־געזעלשאפטען. מיט דעם האט ער געפונען א נייעם פונדאמענט (יסוד) פאר די גאנצע אור־געשיכטע. (דער לעזער דארף דא אלץ געדענקען, אז שפעטער וועט דאס אלעס דייטליך און פערשטענדליך ערקלערט ווערען. דא האלטען מיר ערשט אין די איינלייטונג, וואס גיט אן איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון די פארשונגען אין דיעזער וויסענשאפט. — א י ב ע ר ז.)

מארגאן האט דא אלזא ענטדעקט די ערשטע מוטער־רעכטליכע גענס, — ווי זי האט אויסגעזעהען איידער זי איז פערענדערט געווארען, — אלס די פארשטופע פון די שפעטערע פאטער־רעכטליכע גענס פון די פארצייטיגע קולטור־פעלקער. דיעזע ענטדעקונג מארגאן'ס האט פאר די אור־געשיכטע דיזעלבע בעדייטונג ווי דארווין'ס ענטוויקלונגס־טהעאריע פאר די ביאלאגישע וויסענשאפט און ווי מארקס'עס מעהר־ווערטה־טהעאריע פאר די פאליטישע עקאנאמיע. דיעזע ענטדעקונג האט צום ערשטען מאל מעגליך געמאכט זיך פארצושטעלען א געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע. מארגאן האט אזא געשיכטע פון דער פאמיליע צוזאמענגעשטעלט. ווע־ניגסטענס האט ער אין איהר פארלויפיג פעסטגעשטעלט בסך הכל די ענטוויקלונגס־שטופען פון די פאמיליע פון די קלאסישע צייטען (דאס מיינט מען די צייטען פון רוים און גריכענלאנד, פון וועלכע

זייערע פּאַרצייטיגע בעריהמטע שריפטען שטאַמען), אַזוי ווייט ווי דאָס איז מעגליך לויט דעם היינט־בעקאַנטען מאַטעריאַל. עס איז פאַר יעדען קלאָר, אַז מיט דעם פאַנגט זיך אָן אַ נייע עפּאָכע פאַר אויספאָרשונג פון די אורגעשיכטע. די מוטעררעכטליכע געגס איז געוואָרען דער פּונקט, אַרום וועלכען דיעזע גאַנצע וויסענשאַפט דרעהט זיך. זינט דיעזע געגס איז ענטדעקט געוואָרען, ווייסט מען, אין וועלכער ריכטונג מען האָט צו פאָרשען און וואָס מען האָט צו זוכען און ווי מען דאַרף דאָס אויסגעפונענע גרופּירען. און געהענדיג אויף דעם וועג, מאַכט מען היינט אין דיעזען געגענשטאַנד (ענין) געשווינ־דע פאָרטשריטע, גאַנץ אַנדערש ווי איידער מאָרגאַן'ס בוך איז אַרויס.

היינט זיינען מאָרגאַן'ס ענטדעקונגען שוין אַנערקענט פון אַלע פּרעהיסטאָריקער (פאָרשער אין דער פאָרגעשיכטע) אויך אין ענגלאַנד. ריכטיגער געזאָגט, די ענגלישע פאָרשער בענוצען זיך דערמיט. אָבער קיין איינער פון זיי איז זיך ניט אָפען מודה, אַז מאָרגאַן איז דאָס געוועזען, וועמען מיר האָבען צו פערדאַנקען די איבערקעהרעניש אין דער בעגרייפונג פון דער זאַך. אין ענגלאַנד איז זיין בוך אַזוי ווייט ווי מעגליך טויט־געשוויעגען געוואָרען. מאָרגאַן'ען אַליין פּערטיגט מען אָב מיט אַביסעל גענעדיגע ליוב, פאַר דעם וואָס ער האָט פריהער אויפגעטהאָן; איינצעלהייטען פון זיינע ענטדעקונגען קלייבט מען אויס פלייסיג און מען בענוצט זיך דערמיט; פון זיינע ווירקליכע גרויסע ענטדעקונגען אָבער שווייגט מען פער'עקשנ'ט. זיין בוך „ענשיענט סאָסייעטי" איז אין די אָריגינאַל־אויסגאַבע ניט מעהר דאָ. אין אַמעריקאַ איז פאַר אַזעלכע זאַכען ניטאָ קיין לוינענדער פער־קויף. אין ענגלאַנד, שיינט עס, איז דאָס בוך סיסטעמאַטיש אונ־טערדריקט געוואָרען. די איינציגע אויסגאַבע פון דיעזען עפּאָכע־מאַכענדען בוך, וואָס מען קען נאָך קריעגען צו קויפען אין בוך־האַנ־דעל איז — די דייטשע איבערזעצונג. (היינט איז דאָס בוך אַרויס־געגעבען געוואָרען אין אייניגע אויסגאַבען, דורך אַרויסגעבער פון סאָציאַליסטישע ביכער. דורך דיעזען ווערק פון ענגעלס איז דאָס בוך זעהר שטאַרק בעקאַנט געמאַכט געוואָרען צווישען סאָציאַליסטען. און מיט דעם גרויסען וואוקס פון די סאָציאַליסטישע בעוועגונג און ביי די שטאַרקע פערשפּרייטונג פון סאַציאַליסטישע שריפטען קריעגט

ערשט היינט מאָרגאַן'ס בוך א גרויסע צירקולאַציאן. — אִ י ב ע ר-
ז ע צ ע ר.)

ווען מען זעהט, ווי די גרעסטע אנערקענטע פּרעהיסטאָריקער פון ענגלאַנד ברייננגען אין זייערע שריפטען זעהר א סך שטיקער פון מאָרגאַן'ס בוך, בלויז אוים העפליכקייט, און ווי זיי גיעבען אנדערע בעווייזע פון קאַמעראַדשאַפטליכקייט צו מאָרגאַן'ען, איז שווער צו דענקען אַנדערש, ווי אז עס איז צווישען זיי אן אָבגעמאַכטע זאַך, זיי זאָלען זיין בוך טויט-שווייגען. פאַר וואָס איז דאָס? איז עס דערפאַר, וואס מאָרגאַן איז אן אמעריקאַנער? איז עס פאַר די ענג-לישע פּרעהיסטאָריקער א ביטערע זאַך אריבערצוטראָגען, אז זיי זאָ-לען מוזען זיין אָנגעוויעזען אויף צוויי גאונ'ישע אויסלענדער, באַכ-אָפען און מאָרגאַן, פון זיי צו מוזען נעהמען די אַלגעמיינע געדאַנקען וועגען די זאַכען? מאַטעריאַלען וועגען דיעזע זאַכען האָבען זיי אַליין, די ענגלישע פאָרשער, ווירקליך צוזאַמענגענומען מאַסענווייז, מיט העכסטע אנערקענטער פלייסיגקייט; אָבער ווי צו אָרדנען און צו גרופּירען דיעזע מאַסען מאַטעריאַלען האָבען באַכאָפען און מאָר-גאַן געצייגט. פערדריסט דאָס די ענגלענדער הפנים. דעם דייטש האָבען זיי נאָך געקענט ווי עס איז אַריבערטראָגען, אָבער דעם אמע-ריקאַנער? גענגען אן אמעריקאַנער ווערט יעדער ענגלענדער פּאַטריאָ-טיש. איך האָב געזעהען אין אמעריקא קאָמישע ביישפּיעלע דער-פון.

צו דעם קומט אָבער נאָך צו דאָס, וואס מעקלעננאַן איז געווען, אַזוי צו זאָגען, דער אָפּיציעל אָנגעשטעלטער גרינדער און פיהרער פון דער פּרעהיסטאָרישער שולע (געדאַנקען סיסטעם) פון ענגלאַנד; עס איז געווען צווישען די פּרעהיסטאָריקער א פאָדערונג פון אָרענט-ליכקייט, ביז א געוויסען גראַד, צו רעדען נאַר מיט די העכסטע עהרען-פורכט פון מעקלעננאַן'ס אויסגעקינסטעלטע פּרעהיסטאָרישע סברה, — אז די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע איז געגאַנגען דורך קינדער-מאָרד איבער פיעל-מענעריי און רויב-עהע צו דער מוטער-רעכטליכער פאַמיליע. דעם מינדעסטען ספק אין די עקזיסטענץ פון עקסאָגאַמע און ענדאָגאַמע „שטאַמען", וואָס האָבען איינע מיט די אַנדערע קיין שום שייכות ניט, — דעם מינדעסטען ספק אין דעם האָט מען גע-האַלטען פאַר א זינדיגע אפּיקורסת. אלזאָ, איז מאָרגאַן בעגאַנגען אן

ארט הייליגקייטס־שענדונג, ער האט מחלל קודש געווען, מיט דעם וואס ער האט אלע דיעזע געהייליגטע דאגמען (גלויבענס־כללים) גע־מאכט פערגעהן ווי רויך. און דערצו האט ער געמאכט פון זיי א בארג־אש אויף אזא איבערצייגענדען אופן, אז מען דארף עס נאר ערקלערען, מוז שוין יעדער איינזעהען אז עס איז ריכטיג. און מעק־לעננאן'ס גלויביגע, וואס האבען זיך ביז אהער ארומגעווארפען צווי־שען עקסאגאמיע און ענדאגאמיע און ניט געוואוסט זיך קיין עצה צו געבען דערמיט, האבען אלזא געמוזט כמעט זיך שלאגען מיט'ן פויסט אין קאפ און אויסשרייען: ווי האבען מיר געקענט זיין אזוי דום און דאס ניט אליין שוין לאנג אויסגעפינען!

און אויב דאס איז נאך ניט געווען גענוג פערברעכען פון מאר־גאן'ען, אויב דאס איז נאך ניט געווען גענוג, אז די אפיציעלע חקרונים זאלען ניט טארען מארגאן'ס לעהרע בעהאנדלען אנדערש, ווי זי קאלט אוועקצומאכען מיט'ן האנד, — האט מארגאן נאך געמאכט די מאס פון זיינע פערברעכען איבער פול מיט ערגערע זאכען: ער האט עס געוואגט צו קריטיקירען זעהר שארף די גאנצע היינטיגע ציווילי־זאציאן, די היינטיגע געזעלשאפט פון וואארען־פראדוקציאן, די גרונד־פארם פון היינטיגער געזעלשאפט — צו קריטיקירען דאס אזוי שארף כמעט ווי פוריע (דער גרויסער פראנצויזישער סאציאליסט); און דאס נאך ווייניג, רעדט ער גאר וועגען א צוקינפטיגע איבערקעהרונג פון דער געזעלשאפט, מיט אזעלכע ווערטער, וועלכע קארל מארקס האט געקענט האבען געזאגט. אלזא, האט ער זיך כשר פערדיענט, וואס מעקלעננאן האט איהם מיט כעס אויפגעווארפען, אז „ער האט דורכ־אויס א האס צו די היסטארישע מעטהאדע פון פארשונג", און העדר פראפעסאר זשירא־טעולאן אין גענף האט איהם נאך דאס בעשטע־טיגט אין 1884. וואס איז פאר א וואונדער? דער דאזיגער פרא־פעסאר האט דאך נאך אין 1874 (אין זיין ווערק „אנפאנג פון דער פאמיליע") ארומגעבלאנדזשעט אין דעם געדאנק פון מעקלעננאן'ס עק־סאגאמיע, פון וועלכען מארגאן האט איהם ערשט געמוזט בעפרייען.

די ווייטערע פארטשריטע אין די אורגעשיכטע, וואס מען האט מארגאן'ען פאר זיי צו דאנקען, דארף איך דא ניט ערקלערען; דאס נייטיגע וועגען דעם וועט זיך געפינען אין די ווייטערדיגע קאפיטלען. אין די פיערצעהן יאהר, וואס זיינען פערגאנגען, זינט זיין הויפט־

ווערק איז אַרויסגעקומען, איז אונזער מאַטעריאַל פיר די געשיכטע פון די מענשליכע אורגעזעלשאַפט זעהר בערייכערט געוואָרען. חוץ די פּראָפעסיאָנעלע אַנטראָפּאָלאָגען (פאָרשער אין דער וויסענשאַפט פון מענשען־סאָרטען), רייזענדער און פּרעהיסטאָריקער, האָבען זיך אויך גענומען צו דער פראַגע די פערגלייכענדע יוריסטען (פאָרשער אין די געזעצע פון פערשיעדענע פעלקער, וועלכע פערגלייכען זיי און צייגען וואו זיי זיינען גלייך און וואו פערשיעדען) און זיי האָבען געבראַכט אַ טייל נייעם שטאָף, אַ טייל נייע געדאַנקען. איינינע איינצעלנע סברות פון מאָרגאַן׳ען זיינען דורך דיעזע נייע בעווייזע און געדאַנקען אָבגעשוואַכט געוואָרען אדער זאָגאַר בעוויעזען געוואָרען אלס פאלש. אָבער אין ערגעץ האָט דאָס ניי־געזאַמעלטע מאַטעריאַל ניט דערצו געפיהרט, אומצוּוואַרפען זיינע גרויסע הויפּט־געדאַנקען און אויפצושטעלען אַנדערע אויף זייער פּלאַץ. די אָרדנונג וואָס מאָרגאַן האָט געבראַכט אין די אורגעשיכטע גילט אין איהרע הויפּטשטריכען נאָך היינט. מען קען אפילו נאָר זאָגען, אַז זי געפינט מעהר און מעהר אַלגעמיינע אנערקענונג; נאָר פונקט אַזוי שטאַרק האַלט מען עס פאַר אַ סוד, אַז מאָרגאַן איז דאָס געווען, וואָס האָט ענטדעקט דיעזען גרויסען פאָרטשריט.*)

(זינט ענגעלס האָט דאָס געשריעבען — יוני, 1891 — זיינען שוין אַוועק נאָך 26 יאָהר. און נאָך פיעל מעהר איז אין דעם געגענשטאַנד געפאָרשט געוואָרען און זעהר אַ גרויסע מאַסע נייער מאַ־

*) אויף מיין רייזע צוריק פון ני יארק, אין סעפּטעמבער, 1888, האָב איך בעגעגענט אַ געוועזענעם קאָנגרעסמאַן (דעפּוטאַט פון אַמעריקאַנער פּאַרלאַמענט) פיר דעם וואַהל־דיסטריקט פון ראָטשעסטער, וועלכער האָט געקענט לואיס ה. מאָרגאַן. ער האָט ליידער ניט געוואוסט קיין סך מיר צו דערצעהלען וועגען איהם. ער האָט געזאָגט, אַז מאָרגאַן האָט געלעבט אין ראָטשעסטער אַלס פּריוואַט־מאַן, בעשעפטיגט נאָר מיט זיינע שטודיען. זיין ברודער איז געווען אַ פּאָלקאָווניק און אָנגעשטעלט אין וואַשינגטאָן אין קריעגס־מיניסטעריום. דיעזער ברודער האָט איהם דאָס גע׳פּועל׳ט ביי דער רעגיערונג, — האָט דער מאַן געזאָגט, — אַז זי זאָל זיך אינטערעסירען מיט זיינע פאָרשונגען און זי זאָל אַרויסגעבען מעהרערע פון זיינע ווערק אויף די קאָסטען פון דער רעגיערונג. ער, דער ערצעהלער, האָט זיך אויך, זאָגט ער, אַ סך פערווענדעט וועגען דעם אין דער צייט ווען ער איז געווען קאָנגרעס־מאַן.

טעריאל איז ווייטער צונעקומען. אייניגע פאָרשער, בעזאָנדערס די דייטשען וועסטערמארק און שטארקע, בעהויפּטען, אז די נייע פאקטען בעווייזען, אז מאָרגאַן'ס הויפּט־סברות זיינען גאַנץ פאַלש. אָבער איינער פון די וויכטיגסטע און אנערקענטסטע פאָרשער אין דיעזער נייער וויסענשאַפט איז — ווי שוין געזאָגט — היינריך קונאָוו, דער רעדאקטאָר פון דעם בערלינער „פאָרווערטס", און ער האָט צוגע־בראכט פאקטען פון דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראַליען, וועל־כע בעשטעטיגען א טייל פון מאָרגאַן'ס געדאנקען אין זייערע וויכטיג־סטע הויפּט־פונקטען, כאָטש אין איינצעלנע פונקטען בעשטרייטעט ער איהם אליין. ער האָט דאָס ערקלערט אין זיין בוך „פערוואַנד־שאַפטס־סיסטעמע דער אויסטראַל־נעגער". קונאָוו איז איינער פון די נייעסטע און גרינדליכסטע פאָרשער אין דיעזער וויסענשאַפט, און ער בעווייזט, אז די איינווענדונגען פון וועסטערמארק און שטארקע געגען מאָרגאַן'ס סברות צושטערען זיי ניט און מאָרגאַן בלייבט אין זיינע הויפּט־געדאנקען גערעכט.

זעה בעבעל'ס „די פרוי און דער סאציאַליזמוס", אידישע אי־בערזעצונג, זייטע 28־30, אנמערקונג.

שפּעטער האָט קונאָוו ארויסגעגעבען זיין שריפט, פון וועלכער מיר גיבען איבער די הויפּט־פונקטען צו ענדע פון דיעזען בוך. — א י ־ ב ע ר ז ע צ ע ר.)

1. — פאָרגעשיכטליכע קולטור־שטופען.

מאָרגאַן איז דער ערשטער, וואס האָט פּרובירט צו ברײנגען אַ בעשטימטע אָרדנונג אין דער מענשליכער פאָרגעשיכטע, אויף דעם גרונד פון פיעל קענטנים אין דער זאַך. אזוי לאַנג עס וועט ניט ענטדעקט ווערען קײן סך נײער מאַטעריאַל, וואס זאָל בעווײזען, אַז מען מוז זײן געדאַנק ענדערן וועט מסתמא זײן אײנטהײלונג פון די מדרגות פון דער ערשטער ענטוויקלונג בלײבען גילטען.

אין דרײ הויפּט־מדרגות טהײלט ער אײן די מענשליכע ענט־וויקלונג: ווילדהײט, באַרבאַרײ, ציוויליזאַציאָן.*)

מאָרגאַן בעשעפטיגט זיך זעלבסטפערשטענדליך מיט די ערשטע צוויי מדרגות און מיט דעם איבערגאַנג פון זײ צו דער דריטער. יע־דע פון די ערשטע צוויי טײלט ער אײן אין אַן אונטערשטער שטופע, אַ מיטעלסטע און אויבערשטע, לויט נאָך די פאָרטשריטע אין אויס־אַרבײטען לעבענסמיטלען. דען, זאָגט ער: „וואָס מעהר דער מענש ווערט פעהיג און געשיקט אין דער אַרבײט צו בעשאַפען לעבענס־מיטלען, אַלץ אין אַ העכערען גראַד בעהערשט ער די נאַטור און שטעהט העכער איבער די צופעליגקײטען פון דער נאַטור. פון אַלע לעבע־דיגע בעשעפענישען איז דער מענש דער אײנציגער, וואָס האָט זיך אַרויפגעאַרבײט צו קענען אין גאַנצען בעהערשען די בעשאַפונג פון

---

*) אין געוועהנליכע רײד האָבען דיעזע ווערטער אַ גאַנץ אַנדערן טײטש ווי אין דער וויסענשאַפט. אין געוועהנליכע רײד הײסט „ווילד־הײט" משוגעת, צולאָזענהײט; „באַרבאַרײ" הײסט מערדערליכקײט, אכזריות; און „ציוויליזאַציאָן" הײסט בילדונג און הײנטוועלטיגע מאַניערען, קלײ־דונג א. ז. וו. דאָ אָבער איז ניט דאָס געמײנט. ציוויליזאַציאָן מײנט דאָ אַ צושטאַנד וואו עס זײנען שוין דאָ אַ סך ערפינדונגען און אויפטהואונ־גען פון אַרבײט, קונסט, אויסטראַכטונגען און וויסענשאַפט. באַרבאַרײ הײסט אַ צושטאַנד וואו עס איז נאָך דאָ ווײניג פון די אַלע זאַכען און אין ווילדהײט איז נאָך דערפון כמעט גאָר ניט דאָ. די מענשען אַלײן קע־נען אין דער באַרבאַרײ און ווילדהײט זײן, אין מאַנכע בעציהונגען, רוהי־גער, ליעבליכער, פרײנדליכער, עהרליכער, מעהר אונשולדיג, ווי אין דער ציוויליזאַציאָן.—דער איבערזעצער.

זיינע לעבענסמיטלען, דאָס הייסט צו קענען בעשאַפען דערפון אזוי פיעל ווי ער וויל. מיר טיילען איין, געוועהנליך, די געשיכטע פון די מענשליכע ענטוויקלונג אין גרויסע עפּאָכען (צייט־אָבטהיילונגען לויט וויכטיגע פאַסירונגען און טיעפע ענדערונגען אין דעם לעבען פון דער מענשהייט). אָבער יעדע גרויסע עפּאָכע הייבט זיך אָן און ענדיגט זיך, מעהר אָדער וועניגער דירעקט, צוזאַמען מיט די צייטען, ווען דער מענש קומט צו צו דער מדרגה, וואו ער קען שטאַרק פערמעהרען די זאַכען וועלכע ער בעדאַרף צום לעבען." — צוזאַמען מיט דיזער ענטוויקלונג געהט־מיט די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. אָבער די ענטוויקלונג פון די פאַמיליע אַליין ברייננגט ניט אַרויס אַזעלכע שטאַרקע צייכענס פון צווישען־שייד, אַז מען זאָל לויט זיי קענען פונאַנדערשיידען די פעריאָדען. (אַ פעריאָדע איז דאָסזעלבע, אונגעפעהר, וואָס אַן עפּאָכע.)

1. — ווילדהייט.

אַ. אונטערשטופע: — קינדהייט פון דער מענשהייט. די מענשען לעבען נאָך אויף בוימער, ווייניגסטענס טיילוויין. ווען מען זאָל ניט אָננעהמען, אַז די מענשען האָבען דעמאָלט געקלעטערט אויף בוימער, וואָלט ניט געווען צו ערקלערען, ווי אַזוי זיי האָבען אין אַזאַ צושטאַנד זיך געקענט בעשיצען געגען די רויב־חיות. די מענשען לעבען דעמאָלט נאָך אין די געגענדען פון דער וועלט, וואו זיי האָבען זיך צום ערשטען בעוויזען, דאָס איז אין די וועלדער פון די טראָפּישע און סוב־טראָפּישע געגענדען (פון ביידע זייטען פון די מיטעל־ליניע פון דעם ערד־קוגעל, וואו עס איז וואַרעם. ביי די מיטעל־ליניע זיינען טאָג און נאַכט גאַנץ גלייך. ניט ווייט אוועק זיינען זיי ניט שטאַרק פערשיעדען. אין דיעזע געגענדען וואַקסען זעהר אַ סך פלאַנצען פון זיך.) געגעסען האָבען די מענשען דעמאָלט נאָר פרוכטען, ניס, קרייטיכער. אין דיעזער צייט האָט זיך ביי דעם מענשען ענטוויקעלט די שפּראַך מיט קלאָרע און דייטליכע ווערטער. דאָס איז די הויפּטזאַך, וואָס די ענטוויקלונג האָט אַרויסגעבראַכט אין דיעזער צייט.

פון אַלע פעלקער, וואָס זיינען בעקאַנט געוואָרען אין דער היס־

טארישער צייט, איז נים געווען מעהר קיין איין פאלק, וואס האט נאך געלעבט אין דיעזען אור־צושטאנד. דיעזער צושטאנד האט גע־מעגט דויערן א סך, א סך טויזענדער יאהרען. דאך, קיין דירעקטע בעווייזע, אז אזוי האבען מענשען אמאל געלעבט, קענען נים זיין. אבער קוים גיט מען צו, אז די מענשען האבען זיך ענטוויקעלט ארויס פון מענשען־עהנליכע חיות, מוז מען אנגעהמען, אז זיי האבען זיך נאר אין אנפאנג געפונען אין אזא איבערגאנגס־צושטאנד.

ב. מ י ט ע ל ־ ש ט ו פ ע: פאנגט זיך אן מיט דעם, וואס די מענשען הייבען שוין אן צו עסען פיש, קרעבסען, מושעלן און אנדערע וואסער־חיות און זיי דערגעהען ווי צו מאכען פייער. ביידע זאכען געהערען צוזאמען, ווייל פיש־שפייז ווערט ערשט פאלשטענדיג נוצבאר ווען מען קען דערצו געברויכען פייער. ווען די מענשען האבען זיך אויסגעלערנט צו לעבען פון דיעזע נייע שפייז, האבען זיי נים מעהר געמוזט בלייבען דארטען וואו דאס קלימאט איזווארעם און וואו פרוכטען און קרייטיכער וואקסען א סך פון זיך. וואנדערנדיג מיט די ברעגעס פון טייכען, האבען זיי זיך געקענט פערשפרייטען איבער דעם גרעסטען טייל פון די וועלט, אפילו אין דעם ווילדען צו־שטאנד.

אויף אלע קאנטינענטען (יבשות) פון דער וועלט געפינט מען אפט, אין דער ערד אדער אין הייהלען, ווערקצייגען פון שטיין, רויה בעארבייט, אונגעשליפען. דאס ווייזט, אז עס זיינען אמאל געווען מענשען, וואס האבען נאך קיין אנדערע ווערקצייג נים געוואוסט צו מאכען. די צייט, ווען מענשען האבען נאך בענוצט בלויז אזעלכע רויהע ווערקצייגען פון שטיין, רופט מען „דאס פריהע שטיין־אלטער", אדער „די פאלעאליטישע צייט". דיעזע צייט געפאלט אין גאנצען אדער טיילווייז אין דיעזער פעריאדע, פון וועלכער מיר רעדען דא. דאס וואס מען געפינט אזעלכע שטיינער אין אלע געגענדען פון דער וועלט, דאס איז אן עדות, אז אין דיעזער פעריאדע האבען די מענשען שוין געוואנדערט אומעדום.

די מענשען האבען זיך דעמאלט אלזא בעזעצט אין נייע געגענ־דען. אין זייער נאטור איז, ווי אימער, געלעגען דער טריעב (חשק, נייגונג) כסדר צו זוכען און צו געפינען נייע שפייז. ווי צו מאכען פייער דורך רייבונג האבען זיי שוין געוואוסט. דאס אלעס צוזאמען

האָט זיי געהאָלפען אויסגעפינען אַלץ נייע לעבענס־מיטלען. זיי האָבען צום ביישפּיעל אויסגעפונען, אַז געוויסע וואָרצלען און קרייטיכער, — די וואָס האָבען אין זיך קראָכמאַל, — זיינען גוט צו עסען, ווען מען בראָט זיי אין הייסע אַש, אָדער אין באַק־גרובען, אין אויווענס אין דער ערד. זיי האָבען אויך אויסגעפונען, אַז מען קען עסען דאָס פלייש פון חיות, ווען מען בראָט עס. ווען זיי האָבען נאָר ערפונדען די ערשטע געוועהר, ווי אַ דובינע און אַ הילצערנעם שפּיז, האָבען זיי שוין געקענט דערשלאָגען קליינע חיה'לעך און האָבען אַמאָל געגעסען געבראָטענע פלייש פאַר אַ צושפּייז. אָבער נאָר פאַר אַ צושפּייז אַמאָל. אין ביכער ווערט אפילו פאַרגעשטעלט, אַז עס זיינען געווען אַמאָל פעלקער, וואָס האָבען געלעבט נאָר פון יאַגד און ווייטער פון קיין אַנדערע זאַך ניט. דאָס איז אָבער פאַלש. אַזעלכע פעלקער זיינען קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען. עס איז ניט מעגליך, אַז מענשען זאָלען אין אַזאַ צושטאַנד לעבען בלויז פון חיות, וואָס זיי פאַנגען, ווייל מען קען ניט זיכער זיין אימער צו קענען פאַנגען גענוג חיות אַז עס זאָל זיין גענוג צום לעבען.

אַזוי ווי אין דיעזען צושטאַנד זיינען די מענשען בסדר געווען אונזיכער מיט זייער לעבענסמיטעל, זעהט אויס, אַז אויף דיעזער שטופע איז אויפגעקומען מענשען־פרעסעריי, וואָס עס איז פון דאַן אָן געבליבען אַ לאַנגע צייט.

מענשען וואָס לעבען אויף די דאָזיגע מיטעל־שטופע פון ווילדהייט, זיינען נאָך דאָ היינט אויך. דאָס זיינען די אור־איינוואוינער פון אויסטראַליען און אַ סך פון פּאָלינעזיען.

ג. אויבער־שטופע: — פאַנגט זיך אָן מיט דער ערפינדונג פון פייל־און־בויגען. דורך דעם קענען שוין פאַנג־חיות ווערען אַ רעגעלמעסיגע שפּייז. יאַגד ווערט דאַן איינע פון די געוועהנליכע סאָרטען ארבייט. דער בויגען מיט די סטרונע פון בויגען און די פייל זיינען שוין אַ זעהר צוזאַמענגעזעצטער אינסטרומענט. איידער מען האָט געקענט דאָס אויסטראַכטען, האָט מען געמוזט אָנקלייבען לאַנגע ערפאַהרונגען און ענטוויקלען שאַרפע גייסטיגע קרעפטען; האָט מען אַלזאָ צו דערזעלבער צייט שוין געמוזט זיין בעקאַנט מיט אַ מאַסע אַנדערע ערפינדונגען.

אַלס דעם איבערגאַנג פון דער ווילדהייט צו דער באַרבאַריי בע־

טראַכט מאָרגאַן די קונסט צו מאַכען ליימענע טעפּ. וואו מענשען קענען שוין דיעזע קונסט, זיינען זיי שוין אַרויס פון דער ווילדהייט. אָבער דער פאַקט איז, אַז נאָך אויף די אויבערשטופע פון ווילדהייט, דאָס הייסט וואו קיין טעפּעריי איז נאָך ניט דאָ, אָבער עס איז שוין דאָ פייל און בויגען, זיינען שוין אויך דאָ מאַנכע אַנדערע ערפינדונגען. מען זעהט דאָס דייטליך ביי אַזעלכע פעלקער אין אַמעריקאַ: די פון זיי, וואָס האָבען שוין פייל־און־בויגענס, אפילו ווען טעפּ צו מאַכען ווייסען זיי נאָך ניט, האָבען שוין אייניגע אָנפאַנגען פון בעזעצען זיך אין דערפער; זיי קענען שוין עטוואָס טהאָן צוצוגרייטען זייערע לעבענסמיטלען; זיי האָבען שוין הילצערנע געפעס און גערעטה; זיי קענען וועבען מיט די פינגער (אָהן וועב־שטוהלען), געוועבען פון פלאַנצען־פעדים און האָלץ־שאָלעכטס אָדער וויטשקעס, און זיי האָבען שוין געשליפענע (נעאָליטישע) שטיין־ווערקצייגען. מייס־טענס קענען זיי שוין אויך, בענוצענדיג פייער און שטיין־האַק, מאַכען שיפלעך פון איין בוים און טיילוויז אויך באַלקענס און ברעטער צו בויען הייזער. אַלע דיעזע פאָרטשריטע געפינען מיר, צום ביישפּיעל, ביי די נאָרד־וועסטליכע אינדיאַנער פון אַמעריקאַ, וועלכע האָבען שוין געהאַט פייל און בויגען, אָבער ניט קיין טעפּעריי.

אין דער ווילדהייט איז פייל און בויגען די שטאַרקסטע געוועהר, דאָס זעלבע וואָס דאָס אייזערנע שווערד אין דער באַרבאַריי און וואָס דאָס פולווער־געוועהר אין דער ציוויליזאַציאָן.

2. — באַרבאַריי.

א. אונטער־שטופע: הייבט זיך אָן מיט דער איינפיהרונג פון טעפּעריי. די קונסט צו מאַכען טעפּ איז אַרויסגעקומען פון דעם, וואָס מען האָט אָנגעהויבען איבערצודעקען הילצערנע און געפלאָכטענע געפעס מיט ליים, כדי זיי זאָלען ניט ברענען אויפ'ן פייער. דערביי האָט מען דאָס אויסגעפונען, אַז פון ליים אַליין קען מען אויך מאַכען א כלי, אָהן די הילצערנע אָדער געפלאָכטענע כלי איינוויינינג. אַז דערפון איז מען דערגאַנגען צו מאַכען ליימענע טעפּ, קען מען אין פיעלע פאַלען בעווייזען, און וואהרשיינליך איז עס אַזוי געווען אומעדום.

די ענטוויקלונג ביז אהער האבען מיר געקענט בעטראכטען גאנץ אלגעמיין איבער דער וועלט, אלס גילטיג פאר א געוויסע פעריאדע פון אלע פעלקער, אהן אונטערשיעד אין וואס פאר א סארט געגענדען זיי האבען זיך געפונען. ווען עס קומט שוין אבער די בארבארײ, ווענדט זיך שוין די ווייטערע ענטוויקלונג אן די נאטור פון דעם לאנד. און אין דעם איז עס שוין אנדערש אין די אלטע וועלט (אײראפא, אזיען און אפריקא) און אנדערש אין אמעריקא. דאס, מיט וואס די בארבארײ צייכענט זיך בעזאנדערס אויס, איז האדעווען בהמות און פערזייען פלאנצונגען. אין דעם פונקט איז עס געווען אנדערש אין דער אלטער וועלט און אנדערש אין אמעריקא. אין דער אלטער וועלט זיינען געווען אלע בהמות וואס מען האט זיי געקענט האדעווען און צאהמען (אבגעוועהנען פון ווילדהייט, צוגעוועהנען זיי זאלען לעבען אונטער דעם מענשען'ס האדעוואניע). אויך זיינען דארטען געווען אלע סארטען תבואות, וועלכע מען קען פערזייען, חוץ נאר איין מין. אין אמעריקא אבער איז נאר געווען איין סארט בהמה וואס לאזט זיך צאהמען, דאס איז דאס „לאמא“ (אזא מין שעפס) און אויך דאס נאר אין איין טייל פון זידען; און פון אלע תבואות, וואס מען קען פערזייען, איז אין אמעריקא געווען נאר איין מין, דאס בעסטע, — מאיז (קוקורוץ, „טירקישער ווייץ“, „קארן“ אויף ענגליש). דיעזע פערשיעדענהייט אין די נאטור־אומשטענדען פון די צוויי וועלטען האט געפיהרט דערצו, אז פון דיעזען פונקט פון דער ענטוויקלונג אן האט זיך די ווייטערע ענטוויקלונג פונאנדערגעצווייגט, אין דער אלטער וועלט אנדערש און אין אמעריקא אנדערש. און אויך זיינען איןביידע פערשיעדען די פונקטען, וואו די פערשיעדענע ווייטערע שטופען פון דער ענטוויקלונג טהיילען זיך פונאנדער.

ב. מיטעל־שטופע: פאנגט זיך אן אין דער אלטער וועלט מיט די צאהמונג פון הויז־טהירע (בהמות), אין אמעריקא מיט בעארבייטען די ערד צו פערזייען שפייז־פלאנצען דורך בעשפריצען די ערד און מיט דעם געברויך פון געטריקענטע ציגעל און שטיינער צו געביידעס.

מיט דער ווייטערער ענטוויקלונג פאנגען מיר דא אן אין אמעריקא (ביי די אינדיאנער), ווייל דא זיינען די מענשען (די אינדיאנער)

אין ערגעץ ניט אריבער איבער דיעזער שטופע, ביז די ווייסע מענשען זיינען געקומען און איינגענומען דאָס לאַנד.

ביי די אינדיאַנער וואָס האָבען נאָך געלעבט אויף די אונטער־שטופע פון באַרבאַריי (צו זיי האָבען געהערט אַלע אינדיאַנער וואָס מען האָט געפונען אויף מזרח זייט פון דעם טייך מיסיסיפּי ביז צום אַטלאַנטישען ים), האָט מען שוין געפונען, ווען מען האָט זיי ענט־דעקט, אַ געוויסען גראַד פון ערד־ארבייט. זיי האָבען פּערזייעט מאַיז און אפשר אויך קירביסען, מעלאָנען און אַנדערע געוויקסען. זיי האָ־בען דערפון געהאַט זעהר א גרויסען טייל פון זייערע לעבענס־מיטלען. זיי האָבען געוואוינט אין הילצערנע הייזער, אין ארומגעצאַמטע דער־פער. די שבטים פון נאָרד־וועסט, בעזאָנדערס אין די געגענדען פון דעם קאָלאָמביאַ טייך, זיינען נאָך געווען אין די אויבער־שטופע פון ווילדהייט און ניט געהאַט ניט קיין טעפּעריי און ניט קיין שום ארט פון ערד־ארבייט. דאַגעגען די אינדיאַנער פון די זאָגענאַנטע פּועב־לאָס אין ניי־מעקסיקאָ, די מעקסיקאַנער, צענטראַל־אַמעריקאַנער און פּערואַנער, אין דער צייט ווען די ווייסע האָבען זיי איינגענומען, זיי־נען געשטאַנען אויף די מיטעל־שטופע פון דער באַרבאַריי; זיי האָ־בען געוואוינט אין פעסטונגס־ארטיגע הייזער פון געטריקענטע ציגעל און שטיין, האָבען געפּלאַנצט מאַיס און אַנדערע שפּייז־פּלאַנצען, לויט נאָך די לאַגע פון לאַנד און דעם קלימאַט, — דאָס האָבען זיי גע־פּלאַנצט אין קינסטליך־בעשפּריצטע גערטנער און דאָס האָט זיי געגע־בען דעם הויפּט־טייל פון זייער נאַהרונג. זיי האָבען אויך געהאַט עטליכע מינים חיות געצאַהמט — די מעקסיקאַנער דעם טרוט־האָהן און אַנדערע עופות, די פּערואַנער דאָס לאַמאַ. דערצו האָבען זיי שוין אויך געוואוסט פון בעארבייטען מעטאַל, אָבער ניט קיין אייזען, דאַרום האָבען זיי נאָך אַלץ ניט געקענט אויסקומען אָהן שטיינערנע געוועהר און שטיינערנע ווערקצייגען. די שפּאַניער האָבען דיעזע מענשען איינגענומען און דאָס האָט ביי זיי אָבגעשניטען יעדע וויי־טערע זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג.

אין דער אַלטער וועלט האָט זיך אָנגעהויבען די מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי מיט דער צאַהמונג פון בהמות, וואָס גיבען מילך און פלייש. ערד־ארבייט אָבער איז, זעהט אויס, געבליעבען אין דער אַל־טער וועלט אונבעקאַנט, ביז טיעף אריין אין דיעזער פּעריאָדע.

די פעלקער פון איירָאפּא און אזיען, די ווייסע מענשען, וואס מען רופט זיי „קאווקאזער ראסע", טיילט מען איין, לויט די עהנליכ־קייט פון זייערע אלטע שפּראכען, אין פערשיעדענע טיילען. איין טייל פון דיעזע פעלקער רופט מען די א ר י ע ר, די ארישע פעל־קער. דאָס זיינען אלע פעלקער פון איירָאפּא, חוץ די אונגארן, פינען, עסטען און באסקען. און אריער זיינען אויך די אינדיער און פער־סען פון אזיען. אין די אלטע שפּראכען פון אלע דיעזע פעלקער געפינט מען אן עהנליכקייט צו די גאנץ אלטע א ר י ש ע שפּראך פון די אינדיער, פון די הינדוסען. אן אנדערער טייל פון די ווייסע מענשען זיינען די ס ע מ י ט י ש ע פעלקער. דאָס זיינען אלע פעל־קער, וואָס זייער שפּראך איז עהנליך צו העברעאיש: די אראבער, אידען (אזוי ווייט ווי זיי זיינען ניט געמישט) א. ז. וו. א דריטער טייל ווייסע מענשען זיינען די טיראנישע פעלקער. צו זיי געהערען די אונגארן, פיננען, ליפלענדער, עסטהען, באסקען, טאטארען, און אויך א טייל פון די מאָנגאָלישע פעלקער.

עס זעהט אויס, אז דאָס וואס די ארישע און סעמיטישע פעל־קער האָבען זיך אָבגעשיידט, אין די בארבארישע צייטען, פון די איב־ריגע מאַסע פון די בארבארען, איז געקומען פון דעם, וואָס די אריער און סעמיטען האָבען זיך נאָך אָבגעגעבען מיט צאהמען און האָדעווען בהמות און האָבען אַנגעקליעבען גרויסע סטאַדעס. דעריבער האָבען זיי געמוזט זיך פאַנאנדערוואנדערן.

אין די שפּראכען פון די ארישע פעלקער פון איירָאפּא און פון די ארישע פעלקער פון אזיען זיינען די נעמען פון בהמות דיעזעלבע. אָבער אין די נעמען פון פלאנצונגען, וואָס מענשען פערזייען און בעארבייטען, איז כמעט קיין שום עהנליכקייטען אין די צוויי סאָר־טען שפּראכען ניט דאָ. דאָס צייגט, אז די ערשטע אריער, פון וועל־כע די אלע פעלקער זיינען ארויסגעקומען, זיינען נאָר געווען פאַסטור־כער, אָבער ניט קיין ערד־ארבייטער.

אז מען האָט געגומען צאהמען בהמות, האָבען זיך אָנגעקליעבען גאַנצע סטאַדעס. דערפון איז ארויסגעקומען דער גאַנצער ארט לע־בען פון די פאַסטוכער־פעלקער, — אין די געגענדען, נעמליך, וואו די נאַטור פון לאַנד איז געווען גוט דערצו. ביי די סעמיטען איז דאָס געווען אין די מיט־גראַז־בעוואקסענע פלאכע (גלייכע) לאַנד ביי

די טייכען עפראט (פרת) און טיגרים (חדקל). ביי די אריער איז דאס געווען אין די פלאכע לענדער ביי די טייכען אקסוס און יאק־סארטעס, דאן און דניעפער. ארום די גרענעצען פון אזא פאשע־לאנד איז דאס מסתמא געווען, וואו מען האט צום ערשטען געצאהמט בהמות. די שפעטערע דורות האבען אויף אזא אופן געמיינט, אז די פאסטוכער־פעלקער שטאמען פון אייביג אן פון דיעזע לענדער. דאס איז אבער א טעות. ניין, אין אזעלכע לענדער פון לאנקעס, אהן וועלדער, איז ניט געווען די וויגעלע פון דעם מענשליכען מין. דאס אודאי ניט. גאר די ערשטע מענשען האבען נאר געקענט לעבען אין די וועלדער. נאך אפילו שפעטערע מענשען, די ווילדע פארעלטערן פון די פאסטוכער־פעלקער, האבען אויך ניט געקענט וואוינען אין דיעזע לענדער; און אפילו פאר שוין עטוואס נאך מעהר ענטוויקעלטע מענשען, פון די אונטער־שטופע פון בארבאריי, איז עס אויך כמעט אונמעגליך געווען צו וואוינען אין אזעלכע פלאכע, גלייכע לענדער, מיט ווייניג וואלד און פרוכט. נאר ווען מענשען זיינען דערגאנגען אין דער ענטוויקלונג צו די מיטעל־שטופע פון בארבאריי און האבען זיך שוין צוגעוואוינט צום פאסטוכער־לעבען, זיינען זיי ערשט צו־געוואנדערט און האבען זיך בעזעצט אין דיעזע געגענדען, וואו עס איז געווען די בעסטע פאשע פאר זייערע בהמות. דאן זיינען זיי שוין דארטען געבליעבען. עס וואלט זיי דאן שוין קיינמאל ניט געקענט איינפאלען, פרייוויליג צו פערלאזען די גלייכע פעלדער לעבען די טיי־כען, וואו עס איז געוואקסען גענוג גראז, און צוריקצוגעהן אין די וואלד־געגענדען, וואו זייערע פארעלטערן האבען זיך אויפגעהאלטען. נאך מעהר, אפילו ווען די סעמיטען און די אריער זיינען געטריעבען געווארען ווייטער צו צפון און צו מעריב, איז זיי אויך אונמעגליך געווען צו וואנדערן אין די וואלד־געגענדען אריין אין וועסט־אזיען און אין אייראפא, ביז זיי זיינען פריהער דערגאנגען ווי צו בעאר־בייטען די ערד. ערשט דורך דעם, האבען זיי געקענט בעשאפען פא־שע צו ערנעהרען זייערע בהמות אין אזעלכע געגענדען, וואו גראז וואקסט ווייניג. בעזאנדערס איז זיי ערשט דאן מעגליך געווארען צו בלייבען אין אזעלכע געגענדען איבערווינטערן. אהן פעלד־אר־בייט וואלטען זיי ווינטער, אין אזעלכע וואלד־געגענדען, גאר ניט געהאט מיט וואס צו פאשען זייערע בהמות.

עס איז מעהר ווי וואהרשיינליך, אז דערגאַנגען ווי צו בעאַרביי־טען די ערד איז מען ביי דיזע מענשען פריהער דורך דעם, וואָס מען האָט געזוכט פּאַשע פאַר די בהמות, און ערשט שפּעטער איז די ערד־אַרבייט געוואָרען וויכטיג פאַר די ערנעהרונג פון מענשען.

די אַריער און די סעמיטען האָבען זיך בעסער ענטוויקעלט און זיינען געוואָרען שטאַרקער, ווי די אַנדערע מענשען. עס קען זיין, אַז דאָס איז געקומען פון דעם, וואָס זיי האָבען געלעבט פון בהמות־האָדעווען און האָבען זיך אַלזאָ געשפּייזט מיט פלייש און מילך. בע־זאָנדערס האָט דאָס גוט געווירקט אויף די ענטוויקלונג פון די קינ־דער. עס איז אַ פאַקט, אַז די פּועבלאָ־אינדיאַנער פון נײַ־מעקסיקאַ, וועלכע לעבען כמעט פון בלויז פלאַנצען־שפּייז, האָבען אַ קלענערען מוח (מאַרך אין קאָפּ) ווי די אינדיאַנער פון די אונטערשטע שטופע פון באַרבאַריי, וועלכע עסען פלייש און פיש.

אויף דיזער שטופע ווערט יעדענפאַלס ביסלעכווייז פערשוואונ־דען די מענשען־פרעסעריי פאַר שפּייז. עס האָט נאָך געטראָפען ביי מענשען פון דיזער שטופע אויך, אַז מען האָט געפרעסען מענשען־פלייש, אָבער דאָס איז שוין געווען אין רעליגיעזע צערעמאָניעס, אָדער פאַר אַ כשוף־מיטעל, וואָס עס איז דאָ כמעט דאָס אייגענע.

ג. אויבער־שטופע: פאַנגט אָן מיט דעם שמעל־צען פון אייזען־ערד. פון דיזער שטופע געהען די מענשען שוין איבער אין דער ציוויליזאַציאָן, דורך דעם וואָס זיי ערפינדען די קונסט צו שרייבען מיט בוכשטאַבען און זיי בענוצען דאָס צו שריי־בען ביכער. דיזע שטופע האָבען נאָר זעלבסטשטענדיג דערגרייכט די מענשען פון די אַלטע וועלט. אין אַמעריקאַ האָבען די אוראייג־וואוינער דאָס ניט דערגרייכט, ווייל, ווי געזאָגט, די ווייסע מענשען זיינען געקומען און האָבען זייער ווייטערע ענטוויקלונג אָבגעהאַקט.

אויף דיזער אויבער־שטופע פון באַרבאַריי מאַכען די מענשען מעהר פאָרטשריט אין דער פּראָדוקציאָן (בעשאַפונג פון לעבענס מיט־לען), ווי אין אַלע פריהעריגע שטופען צוזאַמען. אויף אַזאַ שטופע האָבען זיך געפונען די גריכען פון די העראָען־צייט, די איטאַליענישע שבטים איידער רוים איז געגרינדעט געוואָרען, די דייטשען וואָס דער פאַרצייטיגער רוימישער שרייבער טאַציטוס בעשרייבט זיי און די נאָרמאַנען (די עלטערן פון די שוועדען און נאָרוועגיער) פון די ווי־

קינגער צייט. (וויקינגער — אויף ענגליש „וויקינגס" — זיינען לע־גענדארע העלדען פון די סקאנדינאווישע לענדער, פון וועלכע אלטע לעגענדען פון דיזע לענדער דערצעהלען.)

די ערשטע נייע זאך, וואס מיר בעגעגענען אויף דיזער שטופע און וואס אויף פריהעריגע שטופען איז ניט געווען, איז דאס אקער־אייזען, געשלעפט פון בהמות. דאס מאכט ערשט מעגליך ערד־אר־בייט אויף א גרויסען אופן. מיט דעם קומט מען שוין דערצו, אז מען קען האבען אזוי פיעל לעבענסמיטלען וויפיעל מען וויל נאר במעט, לויט נאך אלעזכע פערהעלטניסע. אויך קען מען שוין אויס־האקען וועלדער און מאכען פון די ערד פעלדער צום זייען תבואה און לאנקעס צו פאשען בהמות. אהן די אייזערנע האק און לאפעטע איז דאס אלץ אויף גרויסען פוס ניט מעגליך געווען. אויף דיזער שטופע האבען זיך אבער אויך די מענשען גענומען געשווינד פערמעהרען און קליינע שטרעקען לאנד זיינען געווארען געדיכט בע־זעצט. איידער עס איז געווען פעלד־ארבייט, איז עס מסתמא קיינ־מאל ניט פארגעקומען, אז א האלבען מיליאן מענשען זאל מען קע־נען פעראייניגען אונטער איין איינציגע צענטראל־פיהרונג. עס וואל־טען סיידען געמוזט זיין דערצו גאנץ אויסגענומענע פערהעלטניסע.

דעם העכסטען גראד פון די אויבער־שטופע פון בארבאריי גע־פינען מיר אין די גאנץ־פערצייטיגע גריכישע געדיכטע פון האמער, בעזאנדערס אין זיין געדיכט וואס רופט זיך איליאדע. דארטען זיינען שוין דערמאנט ענטוויקעלטע אייזען־ווערקצייגען; דער בלאז־זאק (פון דעם שמיעד); די האנד־מיהל; דאס רעדעל פון דעם טעפער; די וויין־קעלטערם און אייל־קוועטשערם; מעטאל־בעארבייטונג, ענטוויי־קעלט שוין נאהענט צו קונסט־ארבייט; דער וואגען און שטרייט־וואגען; שיף־בויען מיט באלקענס און ברעטער; די אנפאנגען פון ארכיטעקטור אלס קונסט; ארומגעמויערטע שטעדט מיט טהורמען און דעכער; היינט האמער'ס געדיכטע אליין און די גאנצע מיטהא־לאגיע — דאס זיינען די הויפט־ירושות, וואס די גריכען האבען ארי־בערגענומען פון דער בארבאריי אין דער ציוויליזאציאן אריין.

די גאנץ־פערצייטיגע איינוואוינער פון דייטשלאנד, די גער־מאנען, זיינען געשטאנען אויף דעם אנפאנג פון דיזער קולטור־שטי־פע; די גריכען פון האמער'ס צייטען זיינען שוין געשטאנען אויף

איהר ענדע. זיי האבען זיך שוין געקליעבען אריבערצוגעהן אין דער ציוויליזאציאן אריין. יוליוס צעזאר בעשרייבט דאס לעבען פון יענע גערמאנען, און אויך טאציטוס בעשרייבט דאס. צעזאר מאהלט זייער לעבען נאך גאר ווילד, טאציטוס — שוין עטוואס מעהר ענטוויקעלט. אבער אפילו לויט ווי טאציטוס מאהלט דאס לעבען פון די פערצייטיגע גערמאנען, איז עס אויך נאך געווען גאר רויה, אין פערגלייך מיט דעם לעבען פון די גריכען אין האמער'ס צייט, כאטש ביידע זיינען געשטאנען, ווי געזאגט, אויף דיזעלבע קולטור־שטופע, נאר די גערמאנען אין איהר אנפאנג און די גריכען אין איהר ענדע. ווען מען פערגלייכט די ביידע — לויט ווי אפילו טאציטוס בעשרייבט די גערמאנען און לויט ווי די גריכען מאהלען זיך אין האמער'ס געדיכטע, — דאן זעהען מיר, וואס פאר א רייכקייט און פראדוקציאן די אויבער־שטופע פון דער בארבאריי האט שוין אין זיך, אין פערגלייך מיט איהר אונטער־שטופע.

דאס בילד, וואס איך האב דא געגעבען פון דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט דורך ווילדהייט און בארבאריי צו די אנפאנגען פון ציוויליזאציאן, לויט ווי מארגאן האט דאס צוזאמענגעשטעלט, איז שוין רייך גענוג אין נייע שטריכען, און, וואס עס איז נאך וויכטיגער — וואהרהייטס־געטרייע שטריכען, וואס מען קען זיי ניט בעשטרייטען, ווייל זיי זיינען ארויסגענומען דירעקט פון דער פראדוקציאן. דאך, דיזעס בילד וועט אויסקוקען מאט און ארים, ווען מען וועט עס פערגלייכען מיט דעם בילד, וועלכעס וועט זיך אויפוויקלען פאר אונז אם ענדע פון אונזער וואנדערשאפט. ערשט דאן וועט עס מעגליך זיין צו שטעלען אין פולען ליכט דעם איבערגאנג פון דער בארבאריי אין דער ציוויליזאציאן און דעם שארפען געגענזאץ (היפוך) פון ביידע. פארלויפיג קענען מיר פון מארגאן'ס איינטהיילונג מאכען פאלגענדען קורצען כלל:

ו י ל ד ה י י ט איז די צייט ווען דער מענש נעהמט דער עיקר נאר פון גרייטען וואס ער געפינט אין דער נאטור. דאס וואס דער מענש מאכט זיך דאן אליין, דיענט איהם דער עיקר אלס הילפס־ווערקצייג צום נעהמען זיך פון גרייטען. (למשל א שטעקען ארויסצוווארפען מיט איהם נים פון א בוים.)

ב א ר ב א ר י י איז די צייט, ווען דער מענש נעהמט איבער

פעלד־ארבייט און צאהמען און האָדעווען בהמות, ער לערנט זיך אוים צו בעשאַפען מ ע ה ר נאַטור־פּראָדוקטען, דורך צוטהאָן מענשליכע ארבייט. בלויז פ ע ר מ ע ה ר ע ן קען ער דאַן די נאַטור־פּראָדוקטען, אָבער נאָך ניט בעשאַפען קיין א נ ד ע ר ע פּראָדוקטען.

צ י ו ו י ל י ז א צ י אָ ן איז די צייט, ווען דער מענש לערנט זיך שוין אוים מאַכען פון נאַטור־פּראָדוקטען, דורך בעארבייטונג, גאָר א נ ד ע ר ע זאַכען; דאָס איז די צייט פון די אייגענטליכע אינדוסטריע און קונסט.

2. — די פאַמיליע.*)

מאָרגאַן האָט פערבראַכט אַ גרויסען טייל פון זיין לעבען צווישען די איראָקעזען־אינדיאַנער, וועלכע זיצען נאָך היינט אין שטאַאַט ניו יאָרק. איינער פון זייערע שבטים, דער סענעקא שטאַם, האָט איהם זאָגאַר אַדאָפּטירט (אָנגענומען פאַר אַן אייגענעם). האָט ער ביי זיי געפונען אַ סיסטעם פון קרובים׳שאַפט, וואָס האָט זיך גאָר ניט געפּאַסט צו דעם ווירקליכען צושטאַנד פון זייערע פאַמיליען־בעציהונגען. זייערע ווירקליכע פאַמיליען־בעציהונגען זיינען געווען די: איין מאַן האָט געוואוינט מיט איין ווייב, נאָר זיי האָבען זיך געקענט לייכט שיידען. מאָרגאַן רופט דיעזען סאָרט פאַמיליען־לעבען „פּאַאַרונג־פאַמיליע“. אַלזאָ, די קינדער פון אַזאַ פּאָר פּאָלק האָט יעדער אַנערקענט אַלס די קינדער פון דיעזע טאַטע מאַמע. עס האָט ניט געקענט זיין קיין צווייפעל אויף וועמען עס געהט די בעצייכנונג פאָטער, מוטער, זוהן, טאָכטער, ברודער, שוועסטער. אָבער דאָך ווערען דיעזע ווערטער ביי דיעזע מענשען געברויכט אויף אַ גאַנץ אַנדערן אופן. דער איראָקעזער רופט נעמליך „זוהן“ און „טאָכטער“ ניט בלויז זיינע אייגענע קינדער, נאָר אויך די קינדער פון זיינע

---

*) אין פּראָסטע אידישע רייד הייסט אַ פאַמיליע, אַ משפחה: אַלע קרובים, אפילו די ווייטסטע. אין ציוויליזירטע שפּראַכען ווערט אָבער אָנגערופען אַ פאַמיליע נאָר דאָס *הויז־געזינט*, דער „עהע־באַנד“; דאָס הייסט נאָר די ביסעלע מענשען, וואָס וואוינען צוזאַמען אין איין הויז אַלס איין פאַמיליע, אַלס צוזאַמען חתונה־געהאַטע, און זייערע קינדער. אַלע קרובים צוזאַמען הייסט ניט אַ פאַמיליע, נאָר אַ *פערוואַנדטשאַפט*. אין דיעזען זין ווערען די ווערטער דאָ געברויכט. אַ „*פאַמיליען־פאָרמע*“ הייסט די אַרט ווי אַזוי און וויפיעל מענער און פרויען און וועלכע פערוואַנדטע עס לעבען צוזאַמען אַלס איין פאַמיליע. אַ „*פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם*“ הייסט די סיסטעם, פאַר וואָס׳ער סאָרט פערוואַנדטע מענשען האַלטען זיך, ווער עס הייסט וועמעס פאָטער, ברודער, פעטער, מומע, געשוועסטער־קינד, פלימעניק, פלימעניצע א. ז. וו. דאָס אַלעס איז ניט אַלע מאָל און ניט אומעטום געווען גלייך. — *איבערז.*

ברידער רופט ער אַזוי. אַ פּלימעניק, אַ ברודער׳ס זוהן, רופט ער זיין זוהן; אַ פּלימעניצע, אַ ברודער׳ס טאָכטער, רופט ער זיין טאָכ־טער. און זיי רופען איהם, דעם אָנקעל, „טאַטע". אָבער די קינ־דער פון זיינע שוועסטערן רופט ער שוין ניט זיינע זיהן און טעכטער, נאָר זיינע פּלימעניקעס און פּלימעניצעס, און זיי רופען איהם שוין ניט „טאַטע", נאָר אָנקעל. מיט דער פרוי ביי זיי איז וויעדער פערקעהרט: זי רופט די קינדער פון איהרע שוועסטערן „זיהן" און „טעכטער", אַזוי גוט ווי איהרע אייגענע קינדער, און זיי רופען זי „מאַמע". די קינדער אָבער פון איהרע ברידער רופט זי שוין ניט איהרע זיהן און טעכטער, נאָר איהרע פּלימעניקעס און פּלימעניצעס, און זיי רופען זי שוין ניט מאַמע, נאָר מוהמע. אַזוי רופען זיך אויך די קינדער צווישען זיך נאָך דעמזעלבען סיסטעם פון קרובים׳שאַפט: די געשוועסטערקינדער וואָס געהערען זיך דאָס אָן ווייל פון איין צד די מוטער און פון אַנדערען צד דער פאַטער זיינען זיך שוועסטער און ברודער, רופען זיך אליין געשוועסטער־קינדער און ניט שוועסטער און ברידער; אָבער געשוועסטערקינדער וואָס זייערע פאַטערס זיינען זיך ברידער, אָדער וואָס זייערע מוטערס זיינען זיך שוועסטער, רופען זיך אליין אויך שוועסטער און ברידער.

און דאָס זיינען ביי זיי ניט בלויז פוסטע נעמען, נאָר די מענשען בעטראַכטען זיך ווירקליך פאַר אַזעלכע פערוואַנדטע, ווי די ווער־טער דריקען אויס. דאָס זיינען אויסדריקע פון ווירקליכע בעגריפען וועגען נאָהענטקייט און ווייטקייט פון קרובים, וועגען גלייכהייט און אונגלייכהייט פון בלוט־פערוואַנדשאַפט. אַ געשוועסטערקינד, וואָס איז אַ זוהן פון טאַטען׳ס ברודער, ווערט בעטראַכט פאַר אַ גלייכען קרוב ווי אַן אייגענער ברודער. דאָס זעלבע אַ געשוועסטערקינד וואָס איז אַ זוהן פון דער מאַמע׳ס שוועסטער. און אַזוי ווייטער און ווייטער. און אַט דיעזע בעגריפען זיינען דער פונדאַמענט פון אַ פאַלשטענדיג־אויסגעאַרבייטען סיסטעם פון קרובים׳שאַפט, וואָס דריקט אויס עטליכע הונדערט פערשיעדענע סאָרטען קרובים׳שאַפט פון אַן איינצעלנעם מענשען.

און נאָך וואונדערבאַרער איז, וואָס פונקט אַזאַ סיסטעם פון קרובים׳שאַפט געפינט מען ניט בלויז ביי אַלע אינדיאַנער פעלקער פון גאַנץ אַמעריקא (ביז יעצט האָט מען קיין אויסנאַהמע כמעט ניט גע־

פונעןֹ), נאָר דאָס גילט אויך כמעט אונפערענדערט ביי די ערשטע איינוואָינער פון אינדיען, ביי די דראווידען שבטים אין דעקאן (אָסט אינדיען) און ביי די גורא־שבטים אין הינדוסטאַן. ביי די טאַמילער אין זיד־אינדיען זיינען נאָך היינט דאָ מעהר ווי צוויי הונדערט פער־שיעדענע פערוואַנדשאַפטס־אויסדריקע, וואָס זיינען נאָך דעמזעלבען סיסטעם ווי ביי די סענעקאַ־איראָקעזען אין שטאַאט ניו יאָרק. און אויך ביי דיעזע אינדישע שבטים פון אַן אַנדערען עק וועלט איז עס פונקט ווי ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקאַ, מיט דעם, וואָס די קרובים'־שאַפט לויט דיעזען פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם שטימט זעהר ניט מיט די פערוואַנדשאַפט וואָס קומט ארויס לויט די בעשטעהענדע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. דאָס הייסט, לויט ווי זיי לעבען היינט צוזאַ־מען אין אַ פאַמיליע, איין מאַן מיט איין ווייב און זייערע אייגענע קינדער, זיינען דאָך די געשוועסטערקינדער ניט קיין ברידער און שוועסטער, און פעטערס און מוהמעס ניט קיין טאַטעס און מאַמעס, און ברידער'ס קינדער און שוועסטער'ס קינדער ניט קיין אייגענע קינדער. און דאָך רופען זיי זיך אַזוי און פערהאַלטען זיך אַזוי.

ווי ערקלערט מען דאָס?

מען קען דאָס ניט אָב'פטר'ן מיט פּוסטע רייד, אַז דאָס זיינען גלאַט ווערטער, וואָס בעדייטען גאָר ניט, א. ז. וו. ביי אַלע ווילדע און באַרבאַרישע פעלקער שפּיעלט די קרובים'שאַפט אַן ענטשיידענדע ראָלע אין דער געזעלשאַפטס־אָרדנונג. צו אייגענע קינדער, ברידער, שוועסטער פערהאַלט מען זיך אַנדערש ווי צו פּלימעניקעס, פּלימעני־צעס און געשוועסטערקינדער. דאָס זיינען אַלזאָ ניט גלאַט ווערטער. און עס איז ניט קיין קלייניגקייט, ווען מען געפינט דאָס זעלבע סיס־טעם פון קרובים'שאַפט ביי אַלע אינדיאַנער פעלקער אין אַמעריקאַ און דאָס זעלבע אין אַזיען ביי פעלקער פון גאַנץ אַנדערע ראַסען, און אויך איבעראַל אין אַפריקאַ און אויסטראַליען געפינען זיך עהנליכע פאָרמען, מעהר אָדער ווייניגער פערענדערט — אַזאַ סיסטעם מוז מען געשיכטליך ערקלערען. דאָס קען מען ניט אוועק'פטר'ן מיט רייד ווי מעקלעננאַן וויל דאָס צום ביישפּיעל טהאָן. ער זאָגט, אַז די אויסדריקע: פאָטער, קינד, ברודער, שוועסטער זיינען ביי דיעזע מענ־שען ניט מעהר ווי עהרען־טיטלען. דער פאַקט איז אָבער ניט אַזוי. דער פאַקט איז, אַז צו דעם, וועמען זיי רופען פאָטער, קינד, שוועס־

טער, ברודער א. ז. וו., האט מען ביי זיי גאנץ בעשטימטע בעזונדע־רע פערפליכטונגען, זעהר ערנסטליכע. דער סך הכל פון אלע אזעל־כע פערפליכטונגען מאכט אויס א וויכטיגען טייל פון די גזעלשאפט־ליכע ארדנונג פון דיזע פעלקער.

מארגאן אבער האט געפונען די ערקלערונג דערפון.

אויף די סענדוויטש אינזלען, אין האוואאי, איז נאך, ביי די דאר־טיגע אייגגעבוירענע, בעשטאנען, אין די ערשטע העלפט פון 19טען יאהרהונדערט, א פארם פון פאמיליען־לעבען, וועלכע האט ארויס־געגעבען טאקי פונקט אזעלכע פאטערס און מוטערס, ברידער און שוועסטער, זיהן און טעכטער, פעטערס און מוהמעס, פלימעניקעס און פלימעניצעס, ווי זיי זיינען אויסגעדריקט אין די פערוואנדשאפטס־סיסטעמען פון די אמעריקאנער אינדיאנער און פון די פעלקער אין אלט־אינדיען. דארט, נעמליך, אין האוואאי, וואוינען ווירקליך א סך ברידער צוזאמען אין איין פאמיליען־לעבען מיט א סך ווייבער. די ווייבער ווידער זיינען שוועסטערן צווישען זיך. אלע ברידער (צווישען זיך) זיינען די שותפות'ע מענער פון די אלע ווייבער. אלע שוועסטערן (צווישען זיך) זיינען די שותפות'ע ווייבער פון די אלע מענער. די מענער מיט די ווייבער מוזען אבער זיין פרעמדע, ניט קיין שוועסטער און ברידער. אלזא, זיינען ווירקליך אלע פעטערס פון טאטען'ס צד די שותפות'ע טאטעס פון אלע זייערע קינדער און אלע מוהמעס פון דער מאמע'ס צד זייערע שותפות'ע מאמעס. און אלע געשוועסטערקינדער וואס זייערע פאטערס זיינען ברידער צווי־שן זיך אדער וואס זייערע מוטערס זיינען שוועסטער צווישען זיך, זיינען אין דער ווירקליכקייט, לויט נאך די פארמע פון זייער פא־מיליען־לעבען, טאקי שוועסטער און ברידער מיט אנאנדער, פונקט ווי עס איז אויסגעדריקט אין יענע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען. אבער די שותפות'ע טאטעס, ווי געזאגט, טארען ניט זיין קיין ברידער צו די שותפות'ע מאמעס; דאס הייסט ברידער און שוועסטער זיינען ניט קיין מאן און ווייב. אלזא, שטימט דאס ווידער מיט דעם סיס־טעם פון קרובים'שאפט ביי די אינדיאנער און אינדיער, וואו נאר דער מאמע'ס שוועסטער איז א מאמע אבער ניט דעם טאטען'ס שוועסטער, און נאר דעם טאטען'ס ברודער איז א טאטע און ניט דער מאמע'ס ברודער.

פון דעם איז צו זעהען, אז דאָס וואָס ביי די אינדיאַנער פון אמעריקא און ביי פיעלע אַנדערע פעלקער פון אַלע עקען וועלט האַל־טען זיך מענשען פאַר אזעלכע סאָרט קרובים, כאָטש לויט זייער היינ־טיגע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען זיינען זיי דאָס ניט — דאָס צייגט, אז אַמאָל האָבען זיי טאַקי געלעבט אין אַזאַ פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. פונקט ווי די איינגעבוירענע פון האוואַי האָבען טאַקי געלעבט נאָך מיט אַ קורצע צייט צוריק. ביי די אינדיאַנער און די אַנדערע איז דיעזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען שוין אונטערגעגאַנגען, אָבער געבליעבען איז נאָך דיזעלבע סיסטעם פון קרובים׳שאַפט. מען איז שוין ניט מעהר אזעלכע סאָרט קרובים, אָבער מען האַלט זיך נאָך פאַר אזעל־כע קרובים.

אָבער, מערקווירדיג! אין האוואַי גילט ווידער אַן אַנדער פער־וואַנדשאַפטס־סיסטעם, וואָס שטימט ווידער ניט מיט די פאָרמע פון דעם ווירקליכען פאַמיליען־לעבען, וואָס בעשטעהט דאָרט!

דאָרטען, נעמליך, רעכענען זיך שוין אַלע געשוועסטערקינדער, אָהן אויסנאַהמע, פאַר שוועסטער און ברידער צווישען זיך, — אויך די וואָס איינעמס פאָטער מיט דעם אַנדערנס מוטער זיינען שוועס־טער און ברידער. זיי גילטען אַלס שותפות׳ע אייגענע קינדער ניט בלויז פון זייערע מוטערס און פון די שוועסטערן פון זייערע מוטערס, און ניט בלויז אַלס די קינדער פון זייערע פאָטערס און פון די ברי־דער פון זייערע פאָטערס, נאָר זיי גילטען אַלס די אייגענע קינדער אי פון אַלע ברידער אי פון אַלע שוועסטערן פון זייערע פאָטערס אַזוי גוט ווי פון זייערע מוטערס. דאָס איז דאָך ווידער ניט לויט ווי דאָס פאַמיליען־לעבען איז דאָרטען אין דער ווירקליכקייט, וואָרים, ווי געזאָגט, אייגענע שוועסטער און ברידער זיינען דאָרט אויך ניט צוזאַמען קיין מענער און ווייבער.

וואָס צייגט דאָס? דאָס צייגט, אַז דאָרטען, אין האוואַי, איז ווידער אַמאָל בעשטאַנען נאָך אַן אַנדערע, אַ נאָך־ניעדעריגערע פאָר־מע פון פאַמיליען־לעבען. דאָס סיסטעם פון קרובים׳שאַפט ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקא צייגט, האָבען מיר געזעהען, אַז אַמאָל איז ביי זיי ווירקליך בעשטאַנען אַזאַ פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען, אַזוי ווי מיר געפינען זי נאָך טאַקי אין האוואַי. אַלזאָ, צייגט ווידער

דאָס סיסטעם פון קרובים׳שאַפט, וואָס גילט היינט (דאָס הייסט מיט א קורצע צייט צוריק) אין האוואַי, — צייגט ווידער דאָס, אז אַמאָל איז בעשטאַנען נאָך א פריהערדיגע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען: אַזאַ פאָרמע האָט מען אפילו נאָך ניט געפונען אין ערגעץ היינט, אָבער אמאָל האָט זי געמוזט בעשטעהן, ווייל ווען ניט, וואָלט ניט געקענט ארויסקומען אַזאַ פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם.

„די פאַמיליע", זאָגט מאָרגאַן, „איז דאָס אַקטיווע עלעמענט (א זאַך וואָס ריהרט זיך, ענטוויקעלט זיך); זי שטעהט קיינמאָל ניט שטיל, נאָר ענטוויקעלט זיך פון א ניעדעריגערע פאָרמע צו א העכערע, אין דערזעלבער מאָס ווי די געזעלשאַפט ענטוויקעלט זיך פון ניעדעריגערע שטופען צו העכערע. דאַגעגען די פערוואַנדשאַפטס־סיסטעמען זיינען פּאַסיוו (ווערען בעווירקט, אָבער ווירקען אַליין ניט); נאָר נאָך לאַנגע צייטען זיי זיך און אין זייערע ענדערונגען דריקט זיך אויס די פאָרטשריטע, וואָס די פאַמיליע האָט אין פערלויף פון דער צייט געמאַכט. די פערוואַנדשאַפטס־סיסטעמען ווערען נאָר דאַן גרינדליך געענדערט, ווען די פאַמיליע האָט זיך שוין לאַנג גרינדליך געענדערט".

צו דעם לייגט קאַרל מאַרקס צו: „און אַזוי איז עס אויך מיט די פּאָליטישע, יוריסטישע, רעליגיעזע, פילאָזאָפישע סיסטעמען איבערהויפּט".

די פאָרמע פון דער פאַמיליע האַלט אין איין פערענדערען זיך; דאָס פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם אָבער ווערט פערהאַרטעוועט. די סיסטעם פון קרובים׳שאַפט בלייבט פון געוואוינהייט ווייטער בעשטעהן, די פאַמיליען־פאָרמע אָבער וואַקסט ארויס דערפון.

ווען דער ערד־פאָרשער קוואוויע האָט געפונען אין פּאַריז אין דער ערד ביינער פון א חיה, האָט ער פון דעם אויסזעהען פון די ביינער זיך ארויסגענומען, אז דאָס איז פון א מין חיה וואָס הייסט ביימיל־טהיר און פון דעם האָט ער זיך מיט זיכערהייט געדרונגען, אז דאָרטען האָבען אמאָל געלעבט ביימעל־טהירע, וואָס זיינען אויסגעשטאָרבען. מיט פּונקט אַזאַ זיכערהייט קענען מיר פון א פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם, וועלכע איז געבליעבען ביי געוויסע פעלקער פון אַלטע צייטען, זיך ארויסנעהמען, אז אמאָל איז בעשטאַנען אַזאַ פאָר־

מע פון פאמיליען־לעבען, וואס פאסט צו אזא פערוואנדשאפטס־סיס־טעם, נאר עס איז שוין אונטערגעגאנגען.

די אויבען־בעשריעבענע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען און פאמי־ליען־פארמען זיינען אנדערש ווי די היינטיגע דערמיט, וואס יעדעס קינד האט איין זיי מעהרערע פאטערס און מוטערס. ביי דעם פער־וואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאנער אין אמעריקא, וועלכע שטימט מיט דער פאמיליען־פארמע פון די האוואאי'ער, קענען ברודער און שוועסטער ניט זיין פאטער און מוטער פון דעמזעלבען קינד. דאס פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די האוואאי'ער אבער איז לויט אזא פאמיליען־פארמע, אין וועלכער עס איז דוקא דער רעגעל, אז שוועס־טער און ברודער זיינען פאטער און מוטער פון דיזעלבע קינדער. דאס אלעס שטעלט אונז פאר א רייהע פאמיליען־פארמען, וועלכע זיינען דירעקט אנדערש ווי די היינטיגע פארמען פון פאמיליען־לעבען, וואס מען האט געמיינט, אז זיי זיינען אלע מאל אזוי געווען און קיינמאל ניט אנדערש. די געוועהנליכע מיינונג איז, אז עס איז קיינמאל ניט געווען קיין אנדערע פאמיליען־פארמע ווי די איינצעל־עהע, חוץ נאר וואס אמאל האט איין מאן געהאט א סך ווייבער; מען גיט בלויז צו, אז עס האט אויך געטראפען דאס איין ווייב האט געהאט א סך מענער. אז אין אמת'ן קוקען זעהר א סך מענשען איבערהויפט גאר ניט אויף דיעזע גרענעצען פון פאמיליען־מאראל, וואס די אפיציע־לע געזעלשאפט האט געשטעלט; אז שווייגענדיג אבער אהן צוריק־האלטונג טרעט מען דאס איבער — דערפון מאכט מען זיך ניט־ווי־סענדיג; ווי עס פאסט דעם פיליסטער וועלכער האט ליעב צו מאכען א מאראלישען אנשטעל.

ווען מען פארשט אבער אין די אור־געשיכטע, געפינט מען, אז עס זיינען געווען צייטען, ווען מענער האבען געהאט א סך ווייבער און זייערע ווייבער האבען אין דערזעלבער צייט געהאט א סך מע־נער און זייערע קינדער זיינען דעריבער געווען בשותפות זייערע אלע־מענס. און דיעזע צושטענדע, געפינט מען, האבען זיך אויף פער־שיעדענע ארטען געענדערט, ביז זיי זיינען אין גאנצען פערשוואונ־דען געווארען און אויף זייער ארט איז אויפגעקומען די איינצעל־עהע.

אויף וועלכען אַרט זיינען דיעזע ענדערונגען צוגעגאַנגען? אַט אויף דעם אַרט:

גאַר אין אָנהויב האָבען זעהר אַ סך מענשען געלעבט צוזאַמען אין איין געמיינזאַמען עהע־באַנד. דער פאַמיליען־פערבאַנד האָט אַרומגענומען ווייטע קרייזען. ביסלעכווייז זיינען דיעזע קרייזען גע־וואָרען אַלץ ענגער און ענגער, דורך דעם וואָס אַלץ מעהר און מעהר פערוואַנדטע זיינען אויסגעשלאָסען געוואָרען און האָבען ניט גע־טאָרט געהערען צו דעמזעלבען פאַמיליען־פערבאַנד. אַזוי איז עס גע־גאַנגען אַלץ ווייטער און ווייטער, ביז עס איז ניט מעהר געבליעבען ווי די איינצעל־עהע, דאָס איינציגע פּאָר פאָלק (מיט זייערע קינדער), וואָס היינט איז די פאַמיליע.

מיט דעם וואָס מאָרגאַן האָט אויף אַזאַ אופן אויפגעבויט צור־ריקוועגס די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע, קומט ער צו אַן אָנפאַנג, וואו עס האָט געהערשט אונבעגרענצטער געשלעכטס־פערקעהר צווי־שען אַלע מענער און פרויען אין דעם שטאַם: יעדע פרוי האָט אָנ־געהערט אַלס פרוי צו יעדען מאַן און יעדער מאַן איז געווען אַ מאַן צו יעדער פרוי. אַז אַזוי איז אַמאָל געווען, איז אויך די מיינונג פון די מעהרצאָהל פאָרשער אין דיעזען געגענשטאַנד. אַז גאַר אין אָנ־הויב איז געווען אַזאַ צושטאַנד, האָט מען שוין גערעדט אין 18טען יאָהרהונדערט. אָבער מען האָט דאָס נאָר אויסגעדריקט אין אַלגע־מיינע רעדענס־אַרטען, אָהן אַ טאָלק. ערשט באַכאָפען האָט דיעזען געדאַנק גענומען ערנסט און האָט געזוכט שפּורען פון אַזאַ צושטאַנד אין די היסטאָרישע און רעליגיעזע אַלטע שריפטען. דאָס איז איינס פון באַכאָפען'ס גרויסע פערדיענסטען. היינט ווייסען מיר, אַז די שפּורען, וואָס באַכאָפען האָט צוזאַמען־געזוכט, צייגען אין אמת'ן ניט אויף אַזאַ מדרגה פון געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, וואו עס איז געווען הפקר ניאוף, געשלעכטס־פערקעהר אָהן שום רעגעל, נאָר דאָס צייגט אויף אַ פיעל שפּעטערע שטופע, וואו עס איז געווען גרופּען־עהע. יענע גאָר ערשטע געזעלשאַפטס־שטופע, וואו עס איז גאָר אין גאַנצען קיין שום עהע ניט געווען, נאָר רעגעללאָזער געשלעכטס־פער־קעהר — אויב עס איז ווירקליך געווען אַמאָל אַזוי — האָט געמוזט זיין אַזוי ווייט, ווייט צוריק, אַז עס איז שווער צו ערוואַרטען מען זאָל נאָך היינט ערגעץ געפינען אַזעלכע ווילדע, וואָס לעבען נאָך

אזוי, אלס ד י ר ע ק ט ע ן בעוויז, אז עס איז אמאל געווען אזא צושטאנד. באכאפען׳ס פערדיענסט בעשטעהט עבען אין דעם, וואס ער האט דיעזע פראגע געשטעלט אין פארדערגרונד פון דער אונטערזוכונג.*)

היינטיגע צייטען איז עס געווארען א מאדע צו לייקענען, אז עס איז אמאל געווען אזא אנפאנגס־שטופע פון דעם מענשליכען געשלעכטס־לעבען גאר אהן שום רעגעלמעסיגקייט. מען וויל דער מענשהייט דיעזע „שאנדע" פערשפארען. מען טענה׳ט, אז ערשטענס איז ניטא קיין שום דירעקטער בעוויז אז אמאל האבען מענשען ערגעץ אזוי געלעבט, צווייטענס ברייננט מען א ראיה פון די חיות, וועלכע פארען זיך אויך אין בעשטימטע פארען און לאזען ניט צו איינע צו די אנדערע קיין „פרעמדע".

דער פארשער לעטורנא האט צוזאמענגעשטעלט א סך פאקטען פון דעם לעבען פון חיות (אין זיין בוך „ענטוויקלונג פון הייראטה און פאמיליע", 1888), נאך וועלכען ער בעווייזט, אז א דורכאויס אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר איז ביי חיות אויך נאר צו געפינען ביי די פון א ניעדריגער שטופע.

פון די אלע פאקטען קען איך מיר אבער נאר ארויסנעהמען, אז וועגען דעם מענשען און זיינע פערהעלטניסע אין נאר די ערשטע שטור־

*) ווי ווייניג באכאפען האט פערשטאנען וואס ער האט ענטדעקט, אדער גיכער וואס ער האט זיך משער געווען, בעווייזט ער מיט דעם, וואס ער רופט דיעזען גאר ערשטען צושטאנד „ה ע ט ע ר י ז מ ו ס". דאס איז א גריכיש ווארט. די פארצייטיגע גריכען האבען אזוי גערופען די זינד פון מענער, אונפערהייראטהע אדער פערהייראטהע וואס לעבען אין איינצעל־עהע, מיט אונפערהייראטהע פרויען (זנות). דאס אבער בעדייטעט שוין, אז עס איז שוין איינגעפיהרט א געוויסע פארמע פון עהע, וואס אויסערהאלב איהר קומט דאס פאר אזעלכע זינד. דאס שליסט שוין איין די פראסטיטוציאן וועניגסטענס אלס מעגליכקייט. אין קיין אנדערן זין איז דיעזעס ווארט נאך קיין מאל ניט געברויכט געווארען און אין דיעזען זין געברויך איך עס מיט מארגאן׳ען. באכאפען האט געמאכט העכסט בעדייטענדע ענטדעקונגען, אבער ער האט זיי איבעראל ביז צום אונגלויבליכסטען מיסטיפיצירט דורך זיין איינבילדונג, אז די בעציהונגען פון מאן און ווייב ווי זיי האבען זיך אין דער געשיכטע ענטוויקעלט, האבען זיך גענומען פון די פערשיעדענע רעליגיעזע פארשטעלונגען פון די מענשען, ניט פון זייערע ווירקליכע לעבענס־פערהעלטניסע.

פע פון זיין ענטוויקלונג בעווייזען דיעזע פאקטען אבסאָלוט גאָר ניט. דאָס וואָס ווירבעל־טהירע (חיות וואָס האָבען א ווירבעל, א רוקען־ביין צוזאמענגעשטעלט פון רינגען, א „שדרה") לעבען צוזאמען פאָר־וויז א לענגערע צייט, ערקלערט זיך גענוג אוים פיזיאָלאָגישע אור־זאכען: פויגלען, למשל, לעבען צוזאמען אין פאָרען דערפאר, ווייל אין דער צייט ווען די „זי" זיצט איבער די אייער, וואָלט זי ניט געקענט לעבען, ווען זי וואָלט ניט געהאט קיין „ער" וואָס טראָגט איהר צו שפייז און בעשיצט זי. דאָס וואָס ביי פויגלען קומען פאָר ביישפיע־לע פון טרייער מאָנאָגאמיע (איין מאן מיט איין ווייב) בעווייזט גאָר ניט פאר די מענשען, ווייל די מענשען קומען ניט ארוים פון פויגלען. ווען שטרענגע מאָנאָגאמיע איז די העכסטע מדרגה פון גוטע מידות, דאן פערדיענט דעם העכסטען פרייז דאפיר דער באנד־וואָרם: דיע־זער וואָרם האָט פון 50 ביז 200 פראָגלאָטידען, דאָס הייסט אָבטהיי־לונגען פון זיין קערפער, און אין יעדען פון דיעזען טיילען קערפער האָט ער אי א מענליכען אי א ווייבליכען געשלעכטס־אפאראט און זיין גאנצע לעבענסצייט פערברענגט ער דערמיט, וואָס אין יעדען פון דיעזע אָבטהיילונגען זיינע „בעמאָנט" ער זיך אליין. עס איז אלזא ניט אמת, אז ביי די חיות איז וואָס העכער זייער מדרגה אין דער ענטוויקלונג, אלץ מעהר זיינען זיי מאָנאָגאם. דער באנד־וואָרם איז דוקא פון די ניעדעריגסטע מדרגות אין דער ענטוויקלונג פון חיות. (א הויך־ענטוויקעלטער מין חיות הייסען אזעלכע, וואָס זייער קערפער איז א קאָמפליצירטע מאשינעריע און וואָס האָבען העכערע גייסטיגע אייגענשאפטען.)

זאָלען מיר אָבער נעהמען אין בעטראכט בלויז זייג־טהירע (אזעל־כע וואָס גיבען זייערע קינדער צו זויגען), געפינען מיר ביי זיי אלע פאָרמען פון געשלעכטס־לעבען: גאָר אָהן א רעגעל; עטוואס עהנ־ליך צו גרופּען־עהע (א געוויסע צאָהל ער'ס לעבען צוזאמען מיט א געוויסע צאָהל זי'ס און לאָזען קיין אנדערע צו זיי ניט צו), פיעל־ווייבעריי, איינצעל־עהע; נאָר פיעל־מענעריי פעהלט. דאָס האָבען נאָר מענשען געקענט בעווייזען.

אפילו די מענשענס נאָהענטסטע קרובים, די „פיער־הענדיגע" (אפען, מאלפעס, אבעזיאנעס, מאָנקים) צייגען אונז אלע מעגליכע פערשיעדענהייטען אין דעם צוזאמען־לעבען פון זכרים מיט נקבות.

און ווען מיר ווילען ציהען נאָך ענגערע גרענצען און נעהמען אין בעטראַכט נאָר די פיער סאָרטען אַפען, וואָס זיינען אַם שטאַרקסטען עהנליך צו מענשען, געפינען מיר, אז לעטורנאָ ווייסט ווענען זיי נאָר צו מעלדען, אז א טייל זיינען זיי מאָנאָגאַם, א טייל פּאָליגאַם. און סאָוסיר (ביי זשיראָ־טעולאָן) בעהויפּטעט, אז זיי זיינען מאָנאָגאַם.

נאָר אין די נייע צייט (1891) איז ארויס אַ בוך אין ענגליש, „די געשיכטע פון די מענשליכע הייראַטה“, פון וועסטערמארק, ברייננט ער נייע בעהויפּטונגען וועגען די מאָנאָגאַמיע פון די מענשען־עהנ־ליכע אַפען. אָבער אויך זיינע פאַקטען זיינען נאָך לאַנג ניט קיין בעווייזע. בקיצור, די נאַכריכטען וועגען דעם לעבען פון חיות זיינען אַזעלכע, אז דער עהרליכער לעטורנאָ זאָגט אליין, אז „איבריגענס זעהט מען ביי די זייג־טהירע ניט, אז וואָס העכער זיי שטעהען אין גייסטינער ענטוויקלונג, אלץ מעהר זאָל ביי זיי דאָס געשלעכטס־לעבען זיין מאָנאָגאַם.“

אלזא, דאָס וואס פערשיעדענע פאָרשער מעלדען וועגען דעם גע־שלעכטס לעבען ביי חיות צייגט, אז מען ווייסט אזוי גוט ווי גאָר ניט בעשטימטעס וועגען די פאַמיליען־גרופּען און אנדערע געזעל־ליגע פערבינדונגען פון די מענשען־עהנליכע אַפען. איין נאַכריכט מעלדעט דירעקט פערקעהרט ווי די אנדערע. און דאָס איז גאָר קיין וואונדער ניט. אז אפילו וועגען דעם לעבען פון מענשען, פון ווילדען סאָרט, איז שווער צו ד׳ערגעהן דאָס ריכטיגע; איין פאָרשער מעל־דעט אזוי, דער אנדערער פונקט פערקעהרט; מען מוז פריהער זיי־ערע נאַכריכטען דורכזיפּען און קריטיש אונטערזוכען, איידער מען קען פון זיי עטוואס ארויסנעהמען אלס ריכטיג; היינט א פּשיטא שוין די נאַכריכטען וועגען דעם געזעלשאַפטס־לעבען פון אַפען: אַפען־געזעלשאַפטען זיינען זעהר פיעל שווערער צו בעאָבאַכטען ווי מענש־ליכע. אלזאָ, ביז עס וועלען אמאָל בעוויזען ווערען זיכערע פאקטען וועגען דעם, קענען מיר דערווייל ניט אָננעהמען דאָס וואָס מען וויל זיך דרינגען פון די נאַכריכטען, אויף וועלכע מען קען זיך אבסאָלוט ניט פערלאזען.

דאַגעגען אָבער געפינען מיר, אז דער פאָרשער עספּינאַס, אין זיין בוך „וועגען דעם געזעלשאַפטס לעבען ביי חיות“ (1877), זאָגט אזוי:

„די סטאַדע איז די העכסטע פאָרמע פון געזעלשאַפטס לעבען, וואָס מיר קענען זעהען ביי חיות. עס דאַכט זיך, אז די סטאַדע איז צוזאַמענגעשטעלט פון פאַמיליען (פון פּאָרלעך, ער'ס און זי'ס). אין אמת'ן אָבער שטעהען פון אָנפאַנג אָן די פאַמיליע און די סטאַדע אין ווידערשטרייט. זיי ענטוויקלען זיך אין אומגעקעהרטען פערהעלטניס". וואָס ער מיינט מיט דעם, ערקלערט ער אזוי:

וואו די זכרים פערבינדען זיך דויערנד מיט געוויסע נקבות און לאָזען ניט צו צו זיי, צו זייערע נקבות, קיין אנדערע זכרים, דאָרט האסען זיך די זכרים איינע די אנדערע און שלאָגען זיך ארום. זיי מוזען דעריבער זיין דערוויימערט איינע פון די אנדערע. דארום איז זיי שווער זיך צו פעראייניגען אין סטאַדעס. זייער פאַמיליען-צוגעבונדענקייט האַלט די פאַמיליען אָבגעזונדערט איינע פון די אנדערע. אזעלכע חיות לעבען דעריבער גיכער אין קליינע פאַמיליען-גרופּקעלעך איידער אין גרויסע סטאַדעס.

עספינאַס בעווייזט דעריבער, אז:

„וואו חיות לעבען שטאַרק צוגעבונדען אין פאַמיליען, דאָס הייסט וואו יעדער זכר האַלט זיך פעסט צוזאַמען מיט איין נקבה — דאָרט טרעפט זיך נאָר זעלטענע אויסנאַהמען, אז זיי זאָלען זיך פעראייניגען אין גאַנצע סטאַדעס. דאַגעגען ביי אזעלכע חיות, ביי וועלכע עס פערבינדען זיך ניט קיין ער'ס און זי'ס אין דויערנדע פערבינדונגען, נאָר עס איז ביי זיי אַ פרייער געשלעכטס-פערקעהר, אָדער פּאָליגאַמיע, ענטשטעהט אַ סטאַדע כמעט פון זיך זעלבסט... אז עס זאָל קענען ווערען אַ סטאַדע, מוזען די צובינדונגען פון דער פאַמיליע לויז געמאַכט ווערען און די איינצעלנע חיה מוז זיין צוריק פריי... דעריבער געפינען מיר ביי די פויגלען אזוי זעלטען אָרגאַניזירטע סטאַדעס... וויל ביי זיי פערבינדען זיך זכרים און נקבות דויערנד... ביי די זויג-טהירע דאַגעגען געפינען מיר אייניגערמאַסען אָרגאַניזירטע געזעלשאַפטען גראָדע דעריבער, וויל ביי זיי ווערט די איינצעלנע חיה ניט פערשלונגען אין דער פאַמיליע... אלזאָ, ווען עס ערוועקט זיך אַ געפיהל פון אַ סטאַדע-געמיינשאַפט קען דיעזער געפיהל קיין גרעסערען שונא ניט האָבען, ווי דעם געפיהל פון פאַמיליען-געמיינשאַפט. מיר קענען מיט פולען רעכט אויסשפרעכען, אז וואו עס ענטוויקעלט

זיך א העכערע געזעלשאפטס־פארמע ווי די פאמיליע, קען דאס נאר געשעהען דאדורך, וואס דער העכערער פערבאנד נעהמט אויף אין זיך פאמיליען, וועלכע האבען דורכגעמאכט א גרינדליכע פערענדערונג. שפעטער קענען זיי אבער גראדע דורך די פעראייניגונג אין גרעסערע געזעלשאפטען געפינען א מעגליכקייט צו גרינדען פאמיליען אונטער פיעל בעסערע אומשטענדען."

דא זעהען מיר אלזא, אז סטאדע און פאמיליע זיינען ביי די העכער ענטוויקעלטע חיות ניט צוויי זאכען וואס העלפען זיך איינע די אנדערע, נאר פערקעהרט, זיי שטערען זיך. עספינאס בעווייזט זעהר שעהן, ווי דאס וואס די זכרים זיינען אייפערזיכטיג צוגעבונדען צו זייערע נקבות אין דער בריהונגס צייט, דאס שוואכט אב דאס געזעלליגע לעבען אין דער סטאדע אדער בינדט זי צייטווייליג פונאנדער.

דא צייגט זיך, אז אמת איז טאקי, דאס פון די געזעלשאפטען פון חיות קען מען זיך ארויסנעהמען בעווייזע אויף די נאטור פון מענשען — אבער נאר נעגאטיווע בעווייזע (וואס צייגען, אז עס איז נ י ט ווי מען מיינט, דאס מאנאגאמיע איז ביי העכערע חיות א נאטור־זאך).

ביי די העכערע ווירבעל־טהירע זיינען דא, אזוי ווייט ווי מיר וויסען, נאר צוויי סארטען פאמיליען־לעבען: פיעלווייבעריי און איינצעל־פאריג. אין ביידע ווערט נאר צוגעלאזען איין ערוואקסענער זכר, איין „מאן". דאס וואס דער זכר איז אייפערזיכטיג און לאזט קיין אנדערע ניט צו, — וואס דאס טהוט אויף ביידעס, אי עס בינדט צו די פאמיליע, אי עס לאזט ניט צו זי זאל אריינגעהמען מעהר חיות אין זיך, — דאס מאכט, אז די פאמיליע זאל זיין א שטערונג פאר דער סטאדע. דורך די אייפערזוכט פון די זכרים צווישען זיך קענען זיך קיין גרעסערע מאסען ניט פעראייניגען. זיי קלעפען צו שטארק אין דער פאמיליע. דורך דעם ווערט די העכערע סארט געזעלשאפט, די סטאדע, דא אונמעגליך, דארט אבגעשוואכט אדער אויפגעבונדען אין דער צייט פון פארען זיך. אין בעסטען פאל ווערט געשטערט די ווייטערע ענטוויקלונג פון די העכערע סארט געזעלשאפט, פון די סטאדען.

דאס אליין בעווייזט שוין אז די מענשליכע אור־געזעלשאפט האט

זיך נים געקענט פערטראגען מיט אזא פאמיליען־לעבען ווי ביי חיות; אז די ערשטע מענשען, וואס האבען זיך ארויסגעארבייט פון חיה'שען צושטאנד, האבען ענטוועדער גאר ניט געקענט קיין פאמיליע, אדער העכסטענס האבען זיי געהאט אזא פאמיליען־לעבען, ווי עס קומט ביי חיות נים פאר.

אזא חיה ווי דער מענש איז געווען ווען ער האט ערשט אנגע־הויבען צו ווערען מענש — א חיה וואס איז נים געבוירען מיט קיין נאטירליכע געוועהר ווי די נעגעל און צייהן פון אנדערע חיות, די הערנער פון בהמות און אזוי ווייטער, — אזא שוצלאזע חיה וואלט זיך נים געקענט ענטוויקלען, ווען זי וואלט געווען צוגעבונדען אין דער קליינער פאמיליע און דאס וואלט איהר געשטערט זיך צו פער־בינדען אין גרויסע סטאדעס.

גאר אין אנפאנג, קען זיין, האבען זיי זיך יא געקענט ווי עס איז דורכשלאגען אויך ווען זיי האבען געלעבט פאר זיך, אויך ווען זייער העכסטע פארמע פון צוזאמענלעבען איז נאר געווען די פארונג פון זכרים און נקבות אין פאר־זיך'דיגע פאמיליען, — ווי וועסטער־מארק זאגט, אז די מענשען־עהנליכע אפען, די גארילא און די שימ־פאנזע, לעבען, לוים די בעריכטען פון יעגערס. אבער שפעטער, ווען די מענשען האבען זיך געזאלט ענטוויקלען ארויס פון דער חיה'שקייט; ווען זיי האבען געזאלט אויספיהרען דעם גרעסטען פארטשריט וואס געפינט זיך נאר אין דער נאטור, האבען זיי געמוזט האבען דערצו א נייעם עלעמענט: זיי האבען געמוזט קריעגען דורך פעראייניגטע קראפט און דורך צוזאמען־ווירקען אין א סטאדע די פעהיגקייט צו פערטהיידיגען זיך, — וואס איינציגוויז און אין איינציגע פאמי־ליען האבען זיי נים געקענט האבען. ווען זיי וואלטען געלעבט אין אזעלכע פערהעלטניסע ווי די, אין וועלכע די מענשען־עהנליכע אפען לעבען היינט, וואלט פשוט נים געווען צו ערקלערען, ווי זיי האבען געקענט ווערען פון חיות מענשען. דיעזע אפען מאכען גיכער דעם איינדרוק ווי א צווייג־מין, וואס איז אראב פון וועג פון דער ענט־וויקלונג, און זיי געהען אויפ'ן וועג צום אויסשטארבען און יעדענ־פאלס געהען זיי אין דער ענטוויקלונג אראבצו. דערפאר טאקי האבען זיי זיך נים מעהר געקענט ענטוויקלען צו ווערען מענשען. דאס

אליין איז גענוג, אז מען זאָל פון זייער לעבען ניט קענען ברייננען קיין שום בעוויז אויף די נאַטור פון מענשען.

אום צו קענען ווערען פון חיות מענשען, האָבען די מענשען גע־מוזט לעבען אין גרויסע סטאַדעס. און אום צו קענען לעבען אין אַזעלכע גרויסע און דויערנדע סטאַדעס, אין וועלכע עס זאָל זיך קע־נען ענטוויקלען די מענש־ווערונג פון די חיה, האָבען די ערשטע זאַך די דערוואַקסענע זכרים געמוזט קענען זיך פערטראָגען איינע די אַנדערע און זיין פריי פון אייפערזוכט.

און ווירקליך, וואָס געפינען מיר אַלס די עלטסטע, גאָר ערש־טע פאָרם פון פאַמיליע, וועלכע מיר קענען בעווייזען אונבעשטרייט־באַר אין דער געשיכטע און וועלכע מיר קענען נאָך היינט שטודירען ביי ווילדע פעלקער? מיר געפינען די גרופען־עהע, די פאָרמע, אין וועלכער גאַנצע גרופען פון מענער און גאַנצע גרופען פון פרויען בע־זיצען זיך איינע די אַנדערע. אין אַזאַ צוזאַמענלעבען איז נאַטיר־ליך דאָ ווייניג פּלאַץ פאַר אייפערזוכט. און ווייטער געפינען מיר, אויף אַ שפּעטערע ענטוויקלונגס־שטופע, אַלס אויסנאַהמע, די פאָר־מע פון פיעל־מענעריי. אַזאַ פאָרמע פון צוזאַמענלעבען לאָזט דאָך אודאי ניט צו קיין אייפערזוכט. ביי אַזעלכע מינים חיות, ביי וועל־כע עס איז יאָ דאָ אייפערזוכט, איז טאַקי אַזאַ סאָרט לעבען — פיעל מענעריי — אונבעקאַנט.

אלזאָ, פון די חיות וויל מען בעווייזען, אז פון נאַטור האָט דער מענש ניט געקענט לעבען אין קיין אונגערעגעלטען געשלעכטס־פער־קעהר; אָבער דוקא פון בעטראַכטען דאָס לעבען פון די חיות קומען מיר צוריק צו דעם פּונקט. דען מיר זעהען ביי די חיות, אז די פון זיי, וואָס האָבען אַ שטאַרקע אייפערזוכט, לעבען ניט אין קיין שום סאָרט גרופען־עהע. ביי מענשען אָבער זעהט מען דאָך יאָ גרופען־עהע. אלזאָ, איז דאָך פון נאַטור ביי מענשען אַזאַ אייפערזוכט ניט געווען. טאָ האָט דאָך שוין געקענט זיין אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר אויך. און עס איז וואַהרשיינליך טאַקי געווען. דען מיר זעהען, אז וואו די גרופען־עהען בעשטעהען נאָך, דאָרט עקזיסטירען מערקווירדיגע פערוויקעלטע פערוואַנדשאַפטס־סיסטעמען, פון וועלכע מען קען זיך זיכער אַרויסנעהמען, אז פריהער זיינען געווען איינפאַ־כערע פאָרמען פון געשלעכטליכען פערקעהר. פון דעם קען מען זיך

אַנשטויסען, אז נאָך פריהער, גאָר אין אָנהויב, ווען דער איבערגאַנג פון חיה'שאַפט צו מענשליכקייט איז פאָרגעקומען, איז געווען גאָר אַן אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר, ווי עס איז געווען נאַטירליך פאַר דיזען צושטאַנד, ווי מיר האָבען שוין גערעדט.

וואָס הייסט דען אייגענטליך אונגערעגעלטער געשלעכטס־פער־קעהר? הייסט דען דאָס, אז מען איז געווען אַריינגעטהאָן אין זנות, אין ניאוף, אָהן שום רעגעלמעסיגקייט, אָהן שום אָבהאַלט, אָהן שום פראַגע ווען און ווער מיט וועמען? ניין. דאָס הייסט נאָר, אז די רעגלען און פערבאָטען, וואָס עקזיסטירען היינט אין די דאָזיגע זאַכען, אָדער וואָס האָבען עקזיסטירט אין א פריהערדיגע צייט, האָבען דעמאָלט, נאָך פריהער, ניט געגאָלטען. די אייַנהאַלטונג, וואָס די אייפערזוכט שטעלט, האָבען מיר שוין געזעהען, אז זי איז אַמאָל ניט געווען. אויב איין זאַך איז זיכער, איז עס דער פאַקט, אז די איי־פערזוכט איז א געפיהל וואָס האָט זיך ענטוויקעלט שפּעטער, פער־העלטניסמעסיג. דאָס זעלבע קען מען זאָגען פון דעם בעגריף פון די בלוט־שאַנדע (דאָס הייסט, אז עס איז א זינד דאָס נאָהענטע קרובים זאָלען האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט אַנאַנדער). גאָר אין אָנהייב זיינען ברידער און שוועסטער געווען מאַן־און־ווייב. (דאָס איז דאָך פאַרגעשטעלט אין די לעגענדע פון אדם הראשון'ס זיהן אויך: וועמען האָבען זיי געקענט נעהמען פאַר ווייבער, אויב ניט אייגענע שוועסטערן? — א י ב ע ר ז.) און ניט נאָר שוועסטער און ברידער, נאָר אויך עלטערן און קינדער. (דאָס שטעלט דאָך פאָר די לעגענדע פון לוט און זיינע טעכטער. — א י ב ע ר ז.)

נאָך היינט זיינען דאָ מענשען, ביי וועלכע דאָס איז ערלויבט. דער פאָרשער באַנקראָפט (אין זיין בוך „די אייגנעבוירענע ראַסען פון דעם פאַסיפישען ים־ברעג אין נאָרד אמעריקא", 1875, ערשטער טייל), בעווייזט, אז אזוי איז ביי די קאַוויאַטס, לעבען דער בעהרינג שטראַסע (דעם טייך צווישען אַלאַסקאַ און סיביר), ביי די קאַדיאַקס אין אַלאַסקאַ, ביי די טיננעהס אין ענגליש־נאָרד אמעריקא. לעטור־נאָ בעווייזט דאָס זעלבע פון די טשיפּעוואַ אינדיאַנער, פון די קוקוס אין טשילי, פון די קאַראַיבען און די קאַרענס אין הינטער־אינדיען. שוין ניט צו רעדען פון דעם וואָס די פּערצייטיגע גריכען און רוימער

דערצעהלען וועגען די פארטהער, די פערזער, די סיטהען, די הוננען און אזוי ווייטער.

די בלוט שאנדע איז א שפעטערע ערפינדונג, — און טאקי *זעהר א ווערמהפולע*. אבער איידער דיזע ערפינ־דונג איז געמאכט געווארען, האבען די ווילדע מענשען עס ניט גע־פיהלט פאר שרעקליך, אז עלטערן און קינדער זאלען האבען געשלעכטס־פערקעהר — עס האט ביי זיי ניט געקענט זיין מעהר שרעקליך, ווי דער פערקעהר צווישען אנדערע אלטע און יונגע. און אז מענשען האבען חתונה מיט אזעלכע, וואס האבען שוין געקענט זיין זייערע באבעס און זיידעס קומט דאך נאך היינט פאר אפילו אין די לענדער, וואו מען האלט עס פאר שרעקליך צו זינדיגען אין אזעלכע זאכען, — און מענשען ווערען דערפון גאר ניט אויפגעבראכט. עס טרעפט זיך אפילו, אז אלטע „מיידען“ פון איבער זעכציג האבען חתונה, אויב זיי זיינען נאר גענוג רייך, מיט יונגע מענער פון אונגעפעהר דרייסיג. (ווען דיזע איבערזעצונג ווערט געשריעבען, מעלדען די צייטונגען פון א פרוי פון עטליכע־און־זעכציג יאהר אין ניו יארק, וואס פערקלאגט א יונגען מאן פון 19 יאהר פאר ברעכען זיין פער־שפרעכען צו הייראטהען !)

ביי די עלטסטע פאמיליען־פארמען, וועלכע זיינען אונז בעקאנט, איז שוין דא דער בעגריף פון בלוט־שאנדע, — אבער ער איז דאך נאך ביי זיי גאנץ אנדערש פון אונזער היינטיגען בעגריף פון בלוט־שאנדע און איז אפט דירעקט געגען איהם: — היינט לאמיר זיך פארשטעלען א צייט, ווען אזוי פיעל בעגריף פון בלוט־שאנדע, ווי עס איז דא ביי די ניעדעריגע פאמיליען־פארמען וואס מיר קענען, איז נאך אויך ניט געווען — דאן קומען מיר צו א פארמע פון געשלעכטס־פערקעהר, וואס קען אנגערופען ווערען „אונגערעגעלט“. אונגערעגעלט אזוי ווייט, אז עס זיינען נאך ניט בעשטאנען די איינהאלטונגען, וואס זיי־נען ערשט שפעטער אויפגעקומען דורך די געוואוינהייטס־מאראל. דאס הייסט אבער ניט דוקא, אז עס איז בסדר געווען א גרויסע צומי־שעניש אין די דאזיגע זאך. עס האט זעהר גוט געקענט זיין, אז אויף א צייט האט זיך איין מאן געפארט מיט איין פרוי און קיין אנ־דערען און אנדערע האבען זיי איבער דער צייט ניט צוגעלאזט. אפילו אין די גרופען־עהע, וואס בעשטעהט נאך היינט ביי ווילדע, איז דאס

אויך ס׳רוב דער פאל: צווישען אלע מענער און ווייבער, וואס וואוינען אלם פערהייראטהע אלע צוזאמען, קלייבען זיך אב אויף א צייט פארלעך.

וועסטערמארק, דער נייעסטער אבלייקענער פון אן אמאליגען אונגערעגעלטען צושטאנד, נעהמט אן, אז וואו נאר איין מאן מיט איין פרוי פארען זיך אפילו אויף א קורצע צייט און בלייבען געפארט, ביז דאס קינד ווערט געבוירען, איז דאס שוין אן עהע, שוין ניט קיין אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר. אויב דאס איז אן עהע, האט אין דעם צושטאנד, וועלכען מיר רופען אונגערעגעלטען, אויך געקענט פארקומען דיזעז ארט עהע. אבער דאך איז דאס אן אונגערעגעלטער צושטאנד דארום, ווייל עס זיינען נאך ניט געווען די פערבאטען, ווער מיט וועמען עס טאר ניט האבען קיין געשלעכטס־פערקעהר — די פערבאטען, וואס די זיטע (די מנהג־מאראל) האט שפעטער געמאכט.

וועסטערמארק פיהרט אפילו אלע זיינע טענות לויט זיין אננאהמע, אז אונגערעגעלטקייט אין געשלעכטס־פערקעהר הייסט, אז עס איז ניטא קיין בעזונדערע ליעבע פון איין מאן דוקא נאר צו איין געוויסע פרוי, און פערקעהרט, נאר אלע זיינען פאר אלעמען גלייך. ביי איהם קומט אלזא אויס, ווי ער זאגט, אז נאר די עכטע פארמע פון אונגערעגעלטען געשלעכטס־פערקעהר איז די פראסטיטוציאן. אבער מיר שיינט, אז ווען מען וויל בעטראכטען די אור־צושטענדע פון דער מענשהייט דורך די ברילען פון היינטיגע שאנד־הייזער, קען מען יענע צושטענדע גאר ניט אנהייבען צו פערשטעהן. ניין, ניט קיין היינטיגע פראסטיטוציאן איז געווען דאס אונגערעגעלטע געשלעכטס־לעבען פון נאר די ערשטע צייטען פון די מענשליכע ענטוויקלונג, וואס מיר נעהמען אן אז עס איז געווען. עס האבען געקענט זיין איינצעל־פארונגען אויף א צייט, נאר קיין שום רעגלען זיינען ניט געווען, ווער מיט וועמען מעג זיך פארען און ווער מיט וועמען טאר ניט. מיר וועלען פון דעמזעלבען פונקט נאך רעדען, ווען מיר וועלען בעהאנדלען די גרופען־עהע.

* * *

נאך מארגאן׳ס מיינונג האט זיך פון דיזען צושטאנד פון אונגערעגעלטען פערקעהר וואהרשיינליך שוין פריה ארויס־ענטוויקעלט:

1. די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע; די ערשטע שטופע פון פאמיליע.

אין דיעזער סארט פאמיליע געהט עס צו אזוי: אלע זיידעס מיט די באבעס אין דער פאמיליע זיינען אלע צוזאמען מאן און ווייב. דאס זעלבע זיינען אויך זייערע קינדער, — די פאטערס מיט די מוטערס. ז י י ע ר ע קינדער ווידער, דער דריטער דור, וועלען ווידער זיין א דריטער קרייז פון מענער־און־ווייבער צוזאמען. און זייערע קינדער, די אור־אייניקלעך פון די ערשטע, וועלען זיין א פירטער קרייז אזוינער. דא זיינען אלזא די עהע־גרופען אבגעטהיילט נאך די דורות נאך. פערבאטען איז דא נאר דער געשלעכטס־פער־קעהר צווישען די מענשען פון איין דור און די פון אן אנדער דור. זיידעס און אייניקלעך, עלטערן און קינדער האבען איינע צו די אנדע־רע ניט די רעכטע און די פליכטען (ווי מיר וואלטען געזאגט) פון דער עהע. ברידער און שוועסטער, קוזינס און קוזינקעס פון ערש־טען, צווייטען און ווייטערע גראדען זיינען אלע ברידער און שוועס־טער מיט אנאנדער און ט א ק י ד א ר ו ם זיינען זיי אלע מאן־און־ווייב מיט אנאנדער. אויף דיעזער שטופע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג פיהרט זיך, אז די וואס זיינען שוועסטער און ברידער זיינען שוין דערמיט ממילא מאן־און־ווייב איינע פאר די אנדערע.*)

*) דער גרויסער מוזיק־קאמפאזיטאר און דיכטער ריכארד וואגנער שטעלט פאר, אין זיין אפערא „ניבעלונגען“ ווי די „גיולהייטס־געטער“ שרייען אויס: „איז דאס ווען געהערט געווארען, אז א ברודער זאל זיין שוועסטער ארומנעהמען אלס זיין כלה?“ דיעזע געטער וואגנער'ס מאכען זיך נעמליך זייערע ליעבעס־אינטריגען פיקאנטער דורך א ביסעל בלוט־שאנדע, גאנץ נאך אונזערע היינטיגע מאדעס. קארל מארקס, אין א בריעף פון פריהלינג 1882, בייזערט זיך זעהר שטארק אויף דיעזער פאר־שטעלונג וואגנער'ס; ער שרייט, אז דאס איז די פאלקאמענע פערפעלשונג פון די אור־געשיכטע. אויף די דערמאנטע פראגע פון די „געטער“ ענט־פערט מארקס: „אין דער אורצייט א י ז די שוועסטער ג ע ו ו ע ן די פרוי און דאס איז געווען זיטליך“. — (צושריפט אין דער פירטעל אויפ־לאגע:) א פראנצויזישער פריינד אונזערער, א פערעהרער וואגנער'ס, איז ניט דיעזער בעמערקונג ניט איינפערשטאנען. ער בעמערקט, אז שוין אין די פארצייטיגע לעגענדען־שריפטען פון די נארוועגיער, אין די „עדדא“ס, אין די עלטערע פון זיי, אין דער שריפט „עגיסדרעקקא“, אויף וועלכער וואגנער האט געבויט דיעזע אפערא, ווערט אויך פארגעשטעלט, ווי דער

אזא סארט פאמיליע אין איהר טיפיטשנע פארמע איז בעשטאנען (אזוי מוז מען זיך פארשטעלען) פון מענשען וואס זיינען ארויסגעקומען פון איין פאר. די מענשען פון יעדען דור צווישען זיך זיינען ברידער און שוועסטער און דארום גופא זיינען זיי איינע צו די אנדערע מענער און ווייבער. דאס איז וואס מארגאן רופט די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע.

גאט לאקיווארפט פאר די געטין פריא: „פאר די געטער אין די אויגען אומארמסט דו דעם אייגענעם ברודער!" אלזא, זעהט מען דאך, אז שוין דעמאלט איז געווען פערבאטען די עהע צווישען ברודער און שוועסטער, זאגט אונזער פריינד. אבער די עדדא־שריפט עגיסדרעקקא איז דער אויסדרוק פון א צייט, ווען דער גלויבען אין די אלטע מיטהען איז שוין געווען אין גאנצען געבראכען. זי איז פאלשטענדיג א שפאט־ליעד אויף די געטער, אזוי ווי דער שפאט פון דעם פארצייטיגען גריכען לוציאן אויף די גריכישע געטער. לאקי ווערט דארטען פארגעשטעלט אלס א מעפיסטא. און ווען ער מאכט דער פריא אזא פארוואורף, איז דאס גיכער א בעוויז געגען וואגנער. אויך זאגט לאקי אייניגע פערזען ווייטער: „מיט דיין שוועסטער האסט דו געהאט אזא זוהן". אין די „איגגלינגס זאגא" (פון דיזעלבע סקאנדינאווישע שריפט) זאגט ניערדהר, אז אין וואנא־לאנד פיהרט זיך, אז שוועסטער און ברידער האבען צוזאמען חתונה און ביי די אזען ניט. (וואנען זיינען איין סארט געטער, אזען אן אנדער סארט.) דאס קען זיין א צייכען, אז די וואנען זיינען געטער פון א פריהערע צייט ווי די אזען. ער אליין איז אפילו ניט קיין אזע, נאר א וואנע. יעדענפאלס האט ניערדהר געלעבט צווישען די אזען אלס זייער גלייכען. אלזא, איז די עגיסדרעקקא גיכער א בעוויז, אז אין דער צייט פון דער ענטשטעהונג פון די נארוועגישע געטער־זאגען האט מען ניט געפיהלט קיין אבשטויסונג פאר די געשוויסטער־עהע, ווייניגסטענס צווישען געטער. ווען מען וויל וואגנער'ן ענטשולדיגען, וואלט מען פיליכט בעסער געטהאן, אז אנשטאט צו ברענגען א בעוויז פון די עדדא, זאל מען בעסער ברענגען א ראיה פון געטהע, וועלכער מאכט אויך אן עהנליכען פעהלער אין זיין באלאדע פון דעם גאט און די באיאדערא: דען דאס וואס פרויען גיבען זיך איבער צו מענער אלס א רעליגיעזע צערעמאניע מאהלט ער אלס א זינדיגקייט אזוי ווי די היינטיגע פראסטיטוציאן, וואס עס איז אויך היסטאריש פאלש.

(איך וועל מיר ערלויבען דא צו דערמאנען דעם פאקט, אז אין תנ"ך איז גאנץ קאלטבלוטיג דערצעהלט, ווי דוד המלך'ס זוהן אמנון פערליעבט זיך אין זיין שוועסטער תמר און זי זאגט צו איהם: „בעט ביים טאטען, איך בין זיכער, ער וועט דיר ניט אבזאגען מיך דיר צו געבען"... — א י ־ ב ע ר ז.)

די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע איז אונטערגעגאנגען. אפילו ביי די רויהעסטע פעלקער, פון וועלכע די וועלט־געשיכטע דערצעהלט, געפינט מען ניט קיין ביישפיעל דערפון. אבער אז אמאל האט אזא סארט פאמיליען־לעבען געמוזט זיין, דאס זיינען מיר געצוואונגען אנצונעהמען, ווען מיר בעטראכטען דאס פערוואנדשאפטס־סיסטעם אין האוואאי, וועלכעס איז נאך גילטיג אין גאנץ פאלינעזיען, און וועלכעס דריקט אויס פונקט אזא בלוט־פערוואנדשאפט, ווי זי האט נאר געקענט ענטשטעהן אונטער אזא פימיליען־פארם. די גאנצע וויימערע ענטוויקלונג פון די פאמיליע צווינגט אונז אנצונעהמען, אז אזא פארמע האט געמוזט זיין איהר פאר־שטופע. פון די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע ענטוויקעלט זיך דאן

2. די פונאלוא־פאמיליע.

מיר האבען געזעהען, אז דער ערשטער פארטשריט איז בעשטאנען אין דעם, וואס עס איז געווארען איינגעפיהרט, אז עלטערן מיט זייערע קינדער זאלען קיין געשלעכטס־פערקעהר ניט מעהר האבען; דער צווייטער פארטשריט ווידער איז בעשטאנע אין דעם, וואס צווישען שוועסטער און ברודער איז דאס אויך פערבאטען געווארען. דיעזער פארטשריט איז געוועזן זעהר פיעל וויכטיגער, אבער אויך שווערער ווי דער ערשטער, ווייל שוועסטער און ברידער זיינען פון גלייכען עלטער, אונגעפעהר. דיעזער פארטשריט איז אויסגעפיהרט געווארען ביסלעכווייז; וואהרשיינליך האט ער זיך אנגעהויבען מיט דעם, אז לייבליכע שוועסטער און ברידער, דאס הייסט פון דער מוטער׳ס צד, האבען נים מעהר געהאט קיין געשלעכטס־פערקעהר; פריהער אין איינצעלנע פאלען און ביסלעכווייז איז עס געווארען אלגעמיינער רעגעל (אין האוואאי זיינען נאך אין 19טען יאהרהונדערט פארגעקומען אויסנאהמען); און צום סוף איז פערבאטען געווארען אפילו געשוועסטערקינדער און גליעד־געשוועסטערקינדער צו הייראטהען צוזאמען, ווארים ביי די דאזיגע מענשען האבען אלע געשוועסטערקינדער געהייסען שוועסטער און ברידער.

ווי אזוי איז געקומען דיעזער פארטשריט? מארגאן זאגט, אז דאס איז געקומען דורך די „נאטירליכע אבקלייבונג“. דאס הייסט, אז עס איז געוועזן נאטירליך, וואס די מענשען, וועלכע האבען אויפגעהערט צו האבען געשלעכטס־פערקעהר צווישען פערוואנדטע, זיי־

נען אבגעקליעבען געווארען צו בלייבען איבערלעבען אנדערע מענ־שען, ווייל זיי זיינען געווען געזינטער און שטארקער. נאך דארווין׳ס לעהרע האבען אויף אזא אופן זיך ענטוויקעלט אלע וויכטיגע איי־גענשאפטען און פארמען פון לעבעדיגע בעשעפעניששען — אלץ דורך די נאטירליכע אבקלייבונג: ווייל עס איז געווען נאטירליך, אז עס זאלען זיך אבקלייבען די סארטען, וואס האבען געהאט אין זיך אזעל־כע אייגענשאפטען און פארמען, וואס האבען זיי גענוצט צו מאכען זיי שטארקער אין דעם קאמפף פאר׳ן לעבען — איז געווען נאטיר־ליך, אז דיעזע סארטען זאלען זיך אבקלייבען און אריבערלעבען אנ־דערע. די אנדערע זיינען גיכער אונטערגעגאנגען און די האבען זיך אבגעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען. זאגט מארגאן, אז מיט די מענשען, וואס האבען זיך צוגעוואוינט ניט צו האבען קיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען בלוט־פערוואנדטע איז אויך אזוי געווען. ער זאגט, אז דאס איז „אן אויסגעצייכענטער ביישפיעל, ווי די נאטירליכע אבקלייבונג ווירקט“. דען עס איז קיין פראגע ניט, אז אזעלכע מענ־שען־שבטים, וואס ביי זיי איז געווארען דורך דיעזען פארטשריט וויניגער געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים, האבען זיך געמוזט ענטוויקלען געשווינדער און בעסער ווי די, ביי וועלכע עס איז געווען א רעגעל און א געבאט, אז שוועסטער און ברידער זאלען זיין מאן און ווייב. און ווי געוואלטיג מען האט דערפיהלט די ווירקונג פון דיעזען פארטשריט, בעווייזט דער פאקט, אז דירעקט פון איהם איז ארויסגעקומען (ווי מיר וועלען שפעטער באלד בעטראכטען) די איינ־ריכטונג פון די גענס, ביי וועלכער דער פערבאט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים איז שוין צו ווייט פערגאנגען. די גענס איז געווארען דער פונדאמענט פון די געזעלשאפטליכע ארדנונג ביי די מעהרסטע — ווען ניט אלע — בארבארען־פעלקער פון דער וועלט. פון איהר קומט שוין אין גריכענלאנד און אין רוים — גלייך דער איבערגאנג אין ציוויליזאציאן.

אבער מיר האלטען דא נאך ניט אזוי ווייט. לאמיר קודם בע־טראכטען, ווי אזוי איז צוגעגאנגען דער איבערגאנג פון די בלוט־פערוואנדשאפטס פאמיליע אין די פונאלוא־פאמיליע?

די ערשטע פאמיליען־פארם האט זיך געמוזט אמאל צושפאלטען, שפעטסטענס נאך א פאר דורות. דען אזא פאמיליע האט געהאט א

קאמוניסטישע הויזהאלטונג, זי האט געלעבט אין שותפות־אייגענטהום אין איין הויז. ביז מיעף אריין אין די מיטעל־שטופע פון בארבאריי איז עס אזוי געווען ביי אלע מענשען־סארטען, אהן אויסנאהמע. און ביי אזא סארט לעבען צוזאמען קען דאך די פאמיליע ניט וואקסען ביז אהן, א שיעור און אהן אן ערך און דאך בלייבען צוזאמען אין איין הויז. אמאל מוז דאך קומען א גרענעץ. ניט אומעדום איז די גרענעץ גלייך. דאס איז פערשיעדען נאך פערשיעדענע אומשטענדען. אבער אומעדום מוז קומען א געוויסער מאמענט, ווען מעהר קענען שוין ניט אריין אין איין פאמיליען־געמיינשאפט. דאן שפאלטען זיך אב א טייל און מאכען א נייע הויז־געמיינשאפט. (ניט אלע מאל האט א הויז־געמיינשאפט דוקא געמוזט בעשטעהן פון א פאמיליען־גרופע.) ווער אבער האט זיך אבגעשיידט? אזוי באלד ווי די מענשען האבען געקראגען א בעגריף, אז עס דארף ניט זיין, דאס קינדער פון איין מוטער זאלען לעבען צוזאמען ווי מאן און ווייב, האט דיעזער בעגריף נאטירליך געמוזט ווירקען ביי די שפאלטונג פון אלטע הויז־געמיינדען און ביי דער גרינדונג פון נייע, — דאס האט געמוזט ווירקען אז אבשיידען זאלען זיך דערביי די ברידער פון די שוועסטער. אין איין הויז־געמיינדע זיינען געבליבען די שוועסטערן, — צי שוועסטערן בלויז פון איין דור, צי פון מעהרערע דורות, — און זיי זיינען געבליבען דער קערן פון איין הויז־געמיינדע. זייערע לייבליכע ברידער וויעדער זיינען אוועק אין אן אנדערע הויז־געמיינדע און זיינען געבליבען דער קערן אין איהר. אזוי אדער עהנליך איז פון די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע ארויסגעקומען א נייע פאמיליען־פארמע, וועלכע מארגאן רופט אן „פונאלוא־פאמיליע“.

פונאלוא איז אווארט פון די שפראך פון די ווילדע פון האוואאי. דער טייטש דערפון איז: אינטימער הויז־שותף. אזוי האבען זיך גערופען אין האוואאי די מענער, וואס זיינען געווען צוזאמען אין איין הויז די שותפות'ע מענער פון אלע זייערע שותפות'ע פרויען. און אויך דיעזע פרויען האבען זיך גערופען פונאלוא. דאס הייסט אלזא אזוי פיעל ווי מיט־מאן און מיט־ווייב.

געפיהרט האט זיך אין דיעזער פונאלוא־פאמיליען אזוי: אלע ווייבער זיינען געווען שוועסטערן צווישען זיך, לייבליכע אדער ווייי־

טערע, דאָס הייסט קוזינקעס פון ערשטען, צווייטען אָדער דריטען גראַד. זיי זיינען געווען די שותפות'ע פרויען פון זייערע שותפות'ע מענער. אָבער דיעזע מענער האָבען שוין געמוזט זיין דוקא נאָר פרעמדע צו די פרויען, נים זייערע ברידער אָדער געשוועסטערקינ־דער. צווישען זיך האָבען דיעזע מענער געקענט זיין ברידער, צי געשוועסטערקינדער, אָדער נים. אָבער צו זייערע ווייבער האָבען זיי דורכאויס געמוזט זיין נים קיין בלוט־פערוואנדטע. דיעזע שותפות'ע מענער פון איין הויז האָבען זיך, אויף דיעזער שטופע, שוין נים גערופען ברידער, נאָר פונאַלוא. און אזוי האָבען וויעדער אויך א סך ברידער, לייבליכע אָדער וויטערע, געהאַט א סך פרויען פאַר זייערע שותפות'ע ווייבער. די ווייבער האָבען געקענט זיין שוועס־טערן אָדער געשוועסטערקינדער צווישען זיך, אָבער צו זייערע מע־נער האָבען זיי שוין נים געטאָרט זיין קיין שוועסטערן אָדער גע־שוועסטערקינדער. און צווישען זיך האָבען זיי זיך נים מעהר גע־רופען שוועסטערן, נאָר אויך פונאַלוא.

אזוי האָט אויסגעזעהען די דאָזיגע פאָרמע פון א פאַמיליע, אין איהר אונפערענדערטער געשטאַלט. שפעטער האָבען זיך פון איהר ענטוויקעלט פערשיעדענע ענדערונגען. אָבער זיי אַלע האָבען גע־האַט דיעזען הויפט־כאַראַקטער: אין א געוויסען פאַמילען־קרייז זיינען די ווייבער און מענער געווען בשותפות, אָבער די ברידער פון די ווייבער און די שוועסטערן פון די מענער, פריהער די לייבלי־כע דערנאָך אויך די וויטערע (דאָס הייסט געשוועסטערקינדער) האָ־בען זיך אין דעם קרייז פון שותפות'ע מענער־און־ווייבער נים געפונען.

און אָט דיעזע פאָרמע פון פאַמיליע גיט גאַנץ גענוי ארוים די אָרט קרובים'שאַפט ווי זי בעשטעהט נאָך ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקא, כאָטש אזא סאָרט פאַמיליען־לעבען איז ביי זיי שוין ניטאָ. די קינדער פון מיין מוטער'ס שוועסטערן זיינען — ביי די דאָזיגע אינדיאַנער קרובים'שאַפט — נאָך אויך מיין מוטער'ס קינדער; אויך די קינדער פון מיין פאָטער'ס ברידער זיינען נאָך אויך מיין פאָטער'ס קינדער. און זיי אַלע זיינען מיינע שוועסטער און ברידער. אָבער די קינדער פון מיין מוטער'ס ברידער זיינען שוין נים איהרע קינ־דער, נאָר איהרע פלימעניקעס און פלימעניצעס, און צו מיר זיינען דיעזע שוין נים מעהר קיין שוועסטער און ברידער, נאָר געשוועס־

טערקינדער. און אזוי זיינען אויך די קינדער פון מיין פאטער'ס שוועסטערן ניט מעהר זיינע קינדער, נאר זיינע פלימעניקעס און פלי־מעניצעס און צו מיר זיינען זיי ניט קיין שוועסטער און ברידער, נאר געשוועסטערקינדער. דען בשעת די מענער פון מיין מוטער'ס שוועס־טערן זיינען נאך אלץ ווייטער איהרע מענער אויך און די ווייבער פון מיין פאטער'ס ברידער זיינען נאך זיינע ווייבער אויך — נאכ'ן רעכט נאך, אויב ניט אימער אין דער ווירקליכקייט, — זיינען אבער מיין פאטער'ס שוועסטערן שוין ניט זיינע ווייבער און מיין מוטער'ס ברידער שוין ניט איהרע מענער. אלזא, די נייע איינפיהרונג, וואס האט פערבאטען שוועסטער און ברידער צו זיין מאן און ווייב, האט געמאכט, אז די געשוועסטערקינדער, וועלכע האבען זיך פריהער אלע, אהן אונטערשיעד, בעטראכט פאר שוועסטער און ברידער, האבען זיך איצט איינגעטיילט אין צוויי קלאסען: איין קלאס זיינען אלע קינדער פון אלע שוועסטערן און אלע קינדער פון אלע ברידער, — זיי בלייבען אלע ווייטער שוועסטער און ברידער צווישען זיך; די אנדערע קלאס זיינען די קינדער וואס פון איין זייט די פאטערס און פון דער אנדערער זייט די מוטערס זיינען זיך שוועסטער און ברי־דער: דיעזע קינדער צווישען זיך קענען ניט מעהר זיין קיין שוועס־טער און ברידער, ווייל זייערע פאטערס מיט זייערע מוטערס קענען שוין ניט זיין קיין מאן און ווייב; אלזא, קענען אזעלכע קינדער שוין ניט מעהר האבען קיין שותפות'ע עלטערן, ניט דעם אייגענעם פאטער ניט די אייגענע מוטער, ניטביידע. דעריבער איז שוין ביי אזא איינריכטונג פארהאנען צום ערשטען מאל די קלאסע קרובים, וואס רופען זיך פעטערס און פלימעניקעס, מוהמעס און פלימעניצעס, געשוועסטערקינדער און קוזינקעס, וואס ביי די פריהערדיגע פאמי־ליען־פארמען וואלט דאס קיין זין ניט געהאט.

ביי די אינדיאנער פון אמעריקא איז די דאזיגע סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואס פיהרט זיך ביי זיי, ניט צו בעגרייפען. ווארים וואו נאר עס איז דא וועלכע־עס־איז פארמע פון איינצעל־עהע האט דאך אזא סארט איינפיהר פון קרובים'שאפט קיין שום זין ניט. וואס פאר א מחותן איז מיין טאטענ'ס ברודער צו האלטען מיך פאר זיין זוהן אדער מיין מאמע'ס שוועסטער — פאר איהר זוהן און זייערע קינדער צו האלטען מיך פאר זייער ברודער, וויבאלד אז מיין טאטע

מיט מיין מאמע וואוינען אין איינצעל־עהע? אבער די דאזיגע פור־נאלוא־פאמיליע פון האוואאי ערקלערט די דאזיגע סיסטעם פון קרובים׳שאפט; זי שטימט מיט איהר געגוי און ריכטיג, אין אלע איינצעלהייטען. מען קען אלזא אננעהמען פאר זיכער, אז ביי די אלע סארטען מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך אט אזא סארט פערוואנדשאפטס־סיסטעם, האט אמאל געמוזט זיך פיהרען אזא סארט פאמיליען־לעבען ווי די פונאלוא־פאמיליע פון האוואאי, אדער עטוואס עהנליכעס, און פון דעם איז דאס נאך געבליעבען דיזעלבע סיסטעם פון פערוואנדשאפט, אפילו ווען די סארט פאמיליע איז שוין גע־ווען אונטערגעגאנגען.

וואהרשיינליך וואלט מען געפונען, אז ביי אלע ווילדע מענ־שען אין גאנץ פאלינעזיען איז אויך געווען איינגעפיהרט אזא סארט פאמיליען־לעבען, ווי עס האט זיך ארויסגעוויעזען, אז עס איז ווירק־ליך בעשטאנען אין האוואאי. נאר אלע וואס מען פלעגט דערגעהן וועגען דיזע מענשען איז געווען דערצעהלט פון די קריסטליכע מי־סיאנערען, וואס זיינען געקומען צו זיי פערשפרייטען דאס קריס־טענטהום, און דיזע פרומע לייט האבען אין די זעהר־אונקריסטליכע פיהרונגען פון דיזע מענשען ניט מעהר געקענט זעהען ווי „שווי־דערליכקייטען“, פונקט ווי די אמאליגע שפאנישע גלחים האבען נאר דאס געזעהען אין די פיהרונגען פון די אינדיאנער אין אמעריקא. ווייל זיי האבען דאס בעטראכט פאר סתם שוידערליכע צולאזענ־הייט, האבען זיי ניט געקענט בעגרייפען, אז דאס איז אייגענטליך א געוויסע סיסטעם פון מאראל און א רעגעלמעסיגקייט, — א שטו־פע אין דער ענטוויקלונג פון די פאמיליע.

באכאפען מיינט, אז ער האט געפונען ביי מאנכע מענשען־סאר־טען א געשלעכטס־פערקעהר גאר אהן אונטערשיעד ווער מיט וועמען. ער רופט דאס „זומפף־פערקעהר“. איצט אבער קען שוין קיין שום ספק ניט זיין, אז די שפורען פון אזא סארט לעבען פיהרען צו־ריק אין אזא גרופען־עהע, ווי די פונאלוא פאמיליע.

קארל מארקס בעמערקט דערצו: „ווען באכאפען געפינט אז דיזע פונאלוא־עהען זיינען געווען געזעצלאז, וואלט אבער א מענש פון יענער מדרגה געפונען, אז די מעהרסטע היינטיגע עהען צווי־שען נאהענטע און ווייטע געשעוויסטערקינדער פון פאטער׳ס אדער

מוטער׳ס צד זיינען זינדיגע, בלוט־שענדערישע („בלוט־שאנדע“ הייסט פערבאטענער געשלעכטס־פערקעהר צווישען בלוט־פערוואנדטע), ווייל נאך זיין בעגריף, זיינען דאס פערבאטענע עהען צווישען בלוט־פערוואנדטע געשוויסטער“.

און עס איז מערקווירדיג, אז פונקט ווי מען געפינט אזעלכע איינריכטונגען ביי אלע היינטיגע ווילדע מענשען, וואס לעבען נאך היינט אויף אזא שטופע, אויף אלע עקען פון דער וועלט, — אזוי געפינט מען אויך עהנליכעס אין פערצייטיגע בעשרייבונגען וועגען דעם לעבען פון די פערצייטיגע פארעלטערען פון די היינטיגע ציוויליזירטע מענשען.

צום ביישפיעל: יוליוס צעזאר (דער פערצייטיגער רוימישער קייזער) בעשרייבט דאס לעבען פון די בריטען (די ערשטע איינוואהנער פון ענגלאנד, מיט דריטהאלבען טויזענד יאהר צוריק). לויט זיין בעשרייבונג, האבען זיי זיך נאך דעמאלט געפונען אויף די מיטעל־שטופע פון בארבאריי. דערצעהלט ער וועגען זיי, אז „יעדע צעהן אדער צוועלף פון זיי האבען זייערע פרויען בשותפות, דאס זיינען ׳סרוב ברידער מיט ברידער און עלטערן מיט קינדער“. דאס ערקלערט זיך אם בעסטען אלס גרופען־עהע. דיעזע ברידער אבער האבען ניט געקענט זיין דאס וואס מיר רופען ברידער, דאס הייסט פון איין מוטער. דען בארבארישע מוטערס האבען ניט קיין צעהן ביז צוועלף זיהן וואס זיינען אלע גענוג אלט צו קענען זיך האלטען געמיינשאפטליכע פרויען. דעריבער איז וואהרשיינליך אז אויך ביי יענע בריטען האבען זיך גערופען ברידער אלע קינדער פון אלע שוועסטערן אדער ברידער, אט טאקי פונקט ווי אין דעם פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאנער אין אמעריקא, וואס שטימט מיט די פונאלוא פאמיליע פון האוואאי: ביי דיעזען סיסטעם זיינען דא א סך ברידער, ווייל אלע ווייטע און נאהענטע געשוועסטערקינדער זיינען אויך ברידער. דאס וואס צעזאר זאגט וועגען „עלטערן מיט קינדער“ מעג זיין, אז ער האט פאלש פערשטאנען. דאך איז אין דיעזען סיסטעם ניט אבסאלוט אונמעגליך, אז פאטער און זוהן אדער מוטער און טאכטער זאלען זיך געפינען אין דיזעלבע עהע־גרופע. אבער עס איז יא אונמעגליך, אז אין אזא גרופע זאלען זיך געפינען א פאטער און זיין טאכטער, אדער א מוטער און איהר זוהן.

און אנדערער גאנץ־פערצייטיגער רוימישער געשיכטע שרייבער, הערָאָדאָט, און אויך נאָך אנדערע, בעשרייבען דאָס לעבען פון אנ־דערע ווילדע און בארבארישע פעלקער פון יענע צייטען און זיי מעל־דען אויך, אז ביי זיי איז איינגעפיהרט ווייבער־געמיינשאפט. אויך דאָס קען אם לייכטעסטען ערקלערט ווערען דורך דיעזע אָדער עהנלי־כע גרופען־עהע.

ווענען דעם פאָלק טיקורען, אין אוידה, אינדיען, מעלדען די פאָר־שער וואטסאָן און קעיע (אין זייער בוך „די פעלקער פון אינדיען"), אז „זיי לעבען צוזאמען (געשלעכטליך) אין גרויסע געמיינשאפטען, במעט אָהן אונטערשיעד ווער מיט ווען. און ווען צוויי לייטע גילטען אלס מיט אנאנדער פערהייראטה, איז זייער פערבינדונג אויך נאָר בלויז מיט'ן נאָמען, ניט אין דער ווירקליכקייט". אויך דאָס קען אם לייכטעסטען ערקלערט ווערען אלס אזא סאָרט גרופען־עהע ווי די פונאלוא פאמיליע.

און דאָ קומען מיר צו די איינריכטונג פון די ג ע נ ס. (מעהר־צאָהל — גענטעס.)

א גענס איז געווען א גרעסערע משפחה פון מענשען, וואָס האָבען ניט אלע געוואוינט צוזאמען אלס מענער און ווייבער. צו א גענס האָבען געהערט אלע פערוואנדטע, אלע קרובים, פון פערשיעדענע הויז־געזינטען. ביי די מוטער־גענס זיינען דאָס געווען אלע קרובים פון דעם צד פון די מוטערס. די מענער פון די ווייבער האָבען דאַן צו דער גענס ניט געהערט. די גענס־לייט פלעגען האָבען צוזאמען געוויסע רעליגיעזע און געזעלשאפטליכע איינריכטונגען, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען. אלע פעלקער האָבען געהאט אזעלכע גענס־איינ־ריכטונגען.

עס שיינט, אז אין די מעהרסטע פעלע איז דיעזע איינריכטונג ארויסגעקומען פון די פונאלוא־פאמיליע. עס איז אָבער אמת, אז אויך פון דעם סיסטעם פון קלאסען־עהע, וואָס מען געפינט ביי די ווילדע אין אויסטראליען, האָט אויך געקענט ארויסקומען די איינ־ריכטונג פון די גענטעס. די אויסטראליער האָבען גענטעס, אָבער נאָך קיין פונאלוא־פאמיליע, נאָר א רויהע פאָרמע פון גרופען־עהע.

ביי אלע פאָרמען פון גרופען־עהע קען מען ניט וויסען ווער עס איז דער פאָטער פון א קינד; זיכער איז אָבער, ווער די מוטער איז.

כּאָטש די מוטער רופט אַלע קינדער פון די שותפות'ע פאַמיליע איה־רע קינדער, ווייסט זי אָבער דאָך וועלכע צווישען זיי זיינען איהרע לייבּליכע קינדער. עס איז אַלזאָ קלאָר, אז וואו עס בעשטעהט גרופּען־עהע, קען מען נאָר וויסען פון וועמען מען שטאַמט פון דער מוטער'ס צד; די אָבשטאַמונג ווערט אַלזאָ נאָר אנערקענט פון דער ווייבּליכער ליניע. דאָס איז ווירקליך דער פאַל ביי אַלע ווילדע און ביי אַלע פעלקער, וואָס געהערען צו די ניעדעריגע באַרבּאַרען־שטופע.

באַכאָפען איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט דאָס ענטדעקט, און דאָס איז זיין צווייטער גרויסער פערדיענסט. ער רופט דאָס אָן „מוטער־רעכט". מיט דיעזען נאָמען בעצייכענט ער דאָס וואָס מען אנערקענט די אָבשטאַמונג נאָר פון דער מוטער און די רעכטע פון ירושה, וואָס זיינען מיט דער צייט דערפון ארויסגעקומען. דאָס וואָרט „מוטעררעכט" נעהם איך אָן און וועל דאָס בענוצען, צוליעב די קורצקייט דערפון. ריכטיג אָבער איז דער אויסדרוק ניט, ווייל אויף דיעזער שטופע פון געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג שיקט זיך נאָך ניט צו רעדען פון „רעכט" אין דעם יוריסטישען זין.

נו, אויף דיעזען מוטער־רעכט האָט זיך אויפגעבויט די ערשטע פאָרמע פון די גענס.

א גענס איז געווען די גאַנצע משפחה פון אַלע וואָס זיינען ארויסגעקומען פון איין מוטער. צו איין גענס האָבען געהערט די אַלע וואָס האָבען זיך גערופען ברידער און שוועסטער און עלטערן און קינדער ביי דיביידע מוטער־גרופען פון די פונאַלואַ־פאַמיליע: אַלע לייבּליכע שוועסטערן און אויך ווייטע שוועסטערן, דאָס הייסט די געשוועסטערקינדער (פון ערשטען, צווייטען אָדער ווייטערן גראַד) וואָס שטאַמען אָב פון לייבּליכע שוועסטערן, און אַלע זייערע קינדער און לייבּליכע ברידער פון מוטערס צד (וועלכע זיינען, לויט אונזער אָננעהמונג, ניט זייערע מענער) — אָט די אַלע צוזאַמען זיינען געווען דער אומקרייז פון פערזאָנען, וואָס מען געפינט זיי שפּעטער אַלס די מיטגליעדער פון איין גענס, אין דער ערשטער פאָרמע פון דער גענס־איינריכטונג. זיי האָבען אַלע צוזאַמען איין שטאַם־מוטער; דורך דעם וואָס זיי שטאַמען אַלע פון דיעזער מוטער זיינען אַלע פרויען פון איין דור שוועסטערן צווישען זיך. די מענער פון דיעזע שוועסטערן קענען אָבער ניט מעהר זיין זייערע ברידער. אַלזאָ,

געהערען די מענער ניט אין דיעזער גרופּע קרובים (וואָס איז שפּעטער געוואָרען די גענס). די קינדער אָבער פון דיעזע פרויען געהערען יאָ אין דיעזער גרופּע קרובים, ווייל נאָר אָן דער מוטער'ס צד איז עס געווענדט, צו וועלכער משפחה א מענש געהערט, מחמת נאָר וועך די מוטער איז קען מען וויסען.

אזוי באַלד ווי עס איז געוואָרען א פעסטע איינפיהרונג, אז דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען שוועסטער און ברידער און אויך צווישען קינדער פון שוועסטערן איז טרפה, האָט זיך דיעזע גרופּע מענשען, אַלע וואָס שטאַמען פון איין מוטער און פון איהרע טעכ־טער, פערוואַנדעלט אין איין גענס, דאָס הייסט זיי האָבען זיך צו־זאַמענגעשטעלט אַלס אַ פעסטער קרוזשאָק פון בלוט־פערוואַנדטע פון דער זייט פון די מוטערס, א קרוזשאָק וואָס די מיטגליעדער זיינע האָבען צווישען זיך ניט געטאָרט הייראַטהען. און פון דאַן אָן האָט זיך אַזאַ גענס, אַזאַ משפחה־קרוזשאָק, בעפעסטיגט דורך אַלערליי געמיינשאַפטליכע איינריכטונגען, געזעלשאַפטליכע און רעליגיעזע, מיט וועלכע זיי האָבען זיך אונטערשיידעט פון אַנדערע אַזעלכע גענ־טעס פון דעם זעלבען שטאַם. וועלכע איינריכטונגען דאָס זיינען געווען, וועלען מיר רעדען אויספיהרליך שפּעטער.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די גענס האָט זיך ענטוויקעלט פון די פּו־נאַלוּאַ־פאַמיליע. דאָס האָט געמוזט אַזוי זיין. דאָס איז זאָגאַר זעלבסטפערשטענדליך. אויף אַזאַ אופן לייגט עס זיך דאָך אויפ'ן שכל אַנצונעהמען, אַז ביי אַלע פעלקער, ביי וועלכע עס קען בעוויעזען ווערען, אַז זיי האָבען געהאַט גענטיל־איינריכטונגען, איז כמעט זי־כער פריהער בעשטאַנען אַ פאַמיליען־פאָרמע ווי די פּונאַלוּאַ. און גענטיל־איינריכטונגען האָבען געהאַט כמעט אַלע באַרבאַרישע און קולטור־פעלקער.

מאָרגאַן האָט בעהויפּטעט, אַז דוקא נאָר אַזעלכע איינריכטונגען האָבען אמאָל געמוזט זיין ביי אַלע מענשען, איידער עס איז געקומען צו דער פאַמיליע פון איין פּאָר. היינט וויסט מען, אַז דאָס איז שוין אַביסעל צו וויט געגאַנגען. ווען מאָרגאַן האָט זיין בוך געשריעבען, האָבען די פאָרשער נאָך זעהר ווייניג געוואוסט וועגען די גרופּען־עהען פון פערשיעדענע ווילדע. מען האָט געוואוסט עפּעס וועגען די גרופּ־פען־עהע פון די ווילדע פון אויסטראַליען, וועלכע איז אָרגאַניזירט

אין קלאסען (ווי עס איז שוין געווען ערקלערט). אויך האט שוין מארגאן געהאט אבגעדרוקט, נאך אין יאהר 1871, די נאכריכטען וואס מען האט איהם צוגעשיקט וועגען די פונאלוא־פאמיליע אין האוואי. לויט דיעזע פונאלוא־פאמיליע האט זיך פאלשטענדיג ערקלערט די פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאנער אין אמעריקא. דאס איז פון איין זייט. און מארגאן האט דאס געמאכט פאר דעם אויס־גאנגס־פונקט פון אלע זיינע אונטערזוכונגען. פון דער אנדערער זייט האט זיך געצייגט קלאר, ווי פון די פונאלוא־פאמיליע האט זיך ענט־וויקעלט די גענס־איינריכטונג, די וואס רעכענט זיך נאך די מוטער. און דיעזע גענס־איינריכטונג איז שוין א ווייט העכערע ענטוויקלונגס־שטופע ווי די קלאסען־פאמיליע פון די ווילדע אין אויסטראליען. בעטראכטענדיג דאס אלעס, קען מען שוין בעגרייפען, פאר וואס מאר־גאן האט אנגענומען, אז דוקא נאר די פונאלוא־פאמיליע איז אומע־דום, ביי אלע מענשען, געווען אן ענטוויקלונגס־שטופע, וועלכע האט נעמוזט בעשטעהן איידער עס האט געקענט קומען צו א פארונגס־עהע.

אבער היינט ווייסט מען, אז אין דעם פונקט איז מארגאן צו ווייט געגאנגען. דען היינט איז מען שוין דערגאנגען, אז ביי מאנכע ווילדע מענשען זיינען דא נאך אנדערע פארמען פון גרופען־עהע, אנ־דערע ווי די פונאלוא פארמע. אבער דאך האט מארגאן געהאט דעם מזל, וואס ער האט אויסגעפונען, אז די פונאלוא־פאמיליע איז געווען די בעסטע פארמע פון גרופען־עהע, די פארמע, פון וועלכער עס לאזט זיך ערקלערען אם איינפאכסטען, ווי אזוי עס האט געקענט קומען פון איהר צו דעם איבערגאנג צו א העכערער פארמע פון פאמיליען־לעבען.

היינט, ווי געזאגט, ווייסען מיר שוין פון נאך אנדערע פאר־מען פון גרופען־עהע. דעם וויכטיגסטען טייל פון דיעזע נייע קענט־ניסע האט געבראכט דער ענגלישער מיסיאנער לארימער ,פייזאן. ער האט דאס יאהרען־לאנג שטודירט דארטען, וואו דיעזע איינריכ־טונגען געפינען זיך אויפ'ן דייטליכסטען ארט, — אין אויסטראליען. די ניעדעריגסטע ענטוויקלונגס־שטופע פון גרופען־עהען האט ער גע־פונען ביי די אויסטראל־נעגער ביים בארג גאמביער אין זיד אויס־טראליען. ביי זיי איז דער גאנצער שטאם געטיילט אין צוויי גרויסע

קלאסען, איין קלאס הייסט „קראקי“, די אנדערע „קומיטע“. דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון איין קלאסע איז שטרענג פערבאטען. דאגעגען איז יעדער מאן פון איין קלאס דער געבוירענער מאן פון יעדער פרוי פון דעם אנדערן קלאס און יעדע פרוי פון איין קלאס איז די געבוירענע ווייב פון יעדען מאן פון דעם אנדערן קלאס. ניט די איינצעלנע מענשען זיינען מיט אנאנדער פערהייראטה, נאר די גאנצע קלאסען, א קלאס מיט א קלאס. און דא איז אין ערגעץ ניט געמאכט קיין אונטערשיעד צווישען אן עלטערן דור און א יונגערען אדער צווישען פערשיעדענע גראדען פון בלוט־פערוואנדשאפט, — אלע מעגען האבען געשלעכטליכען פערקעהר מיט אלעמען, אבי נאר ניט פון די אייגענע קלאסע. א קראקי האט יעדע קומיטע־פרוי פאר זיין רעכטמעסיגע ווייב.

אזוי ווי זיין אייגענע טאכטער, אלס טאכטער פון א קומיטע־פרוי, איז, נאך מוטער־רעכט, אויך א קומיטע, קומט הפנים אוים, אז א קראקי׳ם אייגענע טאכטער איז אויך די געבוירענע ווייב פון יעדען קראקי, אלזא אויך פון איהר אייגענעם פאטער? וויינינגסטענס דורך די קלאסען־ארגאניזאציאן, לויט ווי זי עקזיסטירט ביי דיעזע מענשען, איז דאס ניט געשטערט.

עס ווערט אבער ניט בעריכטעט, אויב עס איז טאקי אזוי — אויב א פאטער פון איין קלאס קען ביי דיעזע מענשען ווירקליך האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט א טאכטער פון אנדערען קלאס, וועלכע קען דאך זיין זיין אייגענע טאכטער. אויב יא, דאן איז דיעזע סארט איינריכטונג א גאנץ אנדערע ווי אלע די פארמען פון פאמיליען־לעבען, וואס זיינען אויבען בעטראכט געווארען. ווארים אויבען האבען מיר דאך גערעדט, אז גאר אין אנהייב, ווען עס איז קיין שום רעגעל נאך ניט געווען אין די דאזיגע זאכען, איז קיין שום פערבאט אין גאנצען ניט געווען. און דא זעהען מיר שוין א פערבאט פון געשלעכטס פערקעהר אין דער זעלבער קלאסע. ווידער האבען מיר אויבען געזעהען, אז די ערשטע בעשרענקונג איז געווען אין דער „בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע“; ביי דיעזער איינריכטונג אבער האבען שוין עלטערן מיט קינדער ניט געקענט האבען קיין פערקעהר. אויב אלזא אין די קלאסען־איינריכטונג פון די אויסטראליער איז דאס ניט פערבאטען, פאסט דיעזע איינריכטונג ניט אריין אין

די גאנצע ענטוויקלונג פון פאמיליע, ווי זי איז אויבען פאָרגעשטעלט געוואָרען.

אָבער, אויב מען זאָל אָננעהמען, אז ביי דיעזע מענשען איז ניט פערבאָטען דער פערקעהר פון עלטערן מיט קינדער, אבי נאָר פון די פערשיעדענע קלאסען, וואָלט מען געמוזט אָננעהמען, אז זייער קלאסען־סיסטעם איז ענטשטאנען אין א צייט, ווען מען האָט שוין אפילו יא עפּעס געשפּירט, אז קיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען נאָנץ נאָהענטע דארף ניט זיין — וואָרים דערפאר איז ער דאָך גע־וואָרען פערבאָטען אין דער אייגענער קלאס — און דאָך האָט מען ניט געפיהלט, אז דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען עלטערן און קינדער זאָל זיין בעזאָנדערס שוידערליך. דאָס איז אָבער ניט וואהר־שיינליך. דאָס וואהרשיינליכערע איז, אָנצונעהמען, אז דער פער־קעהר צווישען עלטערן און קינדער איז ביי דיעזע מענשען שוין נ ע־ ו ו ע ן דורך דעם מנהג פערבאָטען, ווען דיעזע קלאסען זיינען ענט־שטאנען. און דאן קומט אויס, אז דער יעצטיגער צושטאנד זייערער איז נאָהענט צו די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע (ווי אויבען ער־קלערט) און עס איז דער ערשטער שריט ארויס פון דיעזען סאָרט פאמיליען־לעבען. אזוי ווייט ווי איך וויים, מעלדען די פאָרשער פון דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראליען ניט קיין ביישפּיעלע פון אן עהעליכען פערקעהר צווישען עלטערן און קינדער. און אויך די שפּעטערע פאָרמע פון עקסאָגאמיע (אויבען ערקלערט), די מו־טער־רעכטליכע גענס, צייגט, אז אין רעגעל איז שוין, ווען זי איז ענטשטאנען, פריהער געווען פערבאָטען דער פערקעהר צווישען על־טערן און קינדער.

דאָס סיסטעם פון צוויי קלאסען געפינט זיך, אויסער ביי דעם בארג גאמביער אין זיד־אויסטראליען, אויך ביי דעם דארלינג טייך ווייטער צו מזרח פון אויסטראליען און אין קווינסלאנד אין גאָרד־אָסטען. דאָס איז אַלזאָ ווייט פערברייטעט.

לויט דיעזע איינריכטונג איז בלויז ניט מעגליך געמאכט אז שוועסטער און ברידער און געשוועסטערקינדער וואָס זייערע פאָטערס זיינען ברידער און וואס זייערע מוטערס זיינען שוועסטערן זאָלען זיין מאן־און־ווייב צווישען זיך. דאָס קען ביי דיעזער איינריכטונג ניט זיין, ווייל זיי אַלע זיינען דאָך פון איין קלאָס. געשוועסטער־

קינדער אָבער וואס די מוטערס פון די זיינען שוועסטערן צו די פאָ־טערס פון די אנדערע, קענען יאָ זיין מאַן־און־ווייב.

א ווייטערען שריט צו פערהיטען די אינצוכט (דאָס פאָרען זיך פון קרובים) געפינען מיר ביי די קאמילאראָי מענשען לעבען דאר־לינג טייך אין נײַ־זיד־וועלס (אויסטראַליען). דאָרטען זיינען שוין די ערשטע ביידע קלאַסען געשפּאָלטען אין פיער און יעדע פון דיזע פיער קלאַסען איז אויך פערהייראטה, אלע מענשען פון דער קלאַס צו־זאַמען, צו א געוויסע אנדערע פון די פיער קלאַסען. די ערשטע צוויי קלאַסען זיינען געבוירענע מענער־און־ווייבער איינע צו די אנדערע. די קינדער פון די מוטערס פון די ערשטע קלאַסע געהערען אין א דריטע קלאַסע. די קינדער פון די מוטערס פון דער צווייטער קלאַסע געהערען אין א פיערטער. די דריטע קלאַסע מיט דער פיערטער זיי־נען ווידער געבוירענע פערהייראטהע מיט אנאנדער, אויך די גאַנצע קלאַסע מיט די גאַנצע קלאַסע. זייערע קינדער ווידער געהערען צוריק אין די ערשטע און צווייטע קלאַסע אריין. אלזאָ, קומט אויס, אז דער ערשטער דור מענשען געהערען צו די ערשטע און צווייטע קלאַסען, דער צווייטער דור — צו די דריטע און פיערטע און דער דריטער דור געהערען ווידער צוריק צו די ערשטע און צווייטע קלאַ־סע. אויף אזא אופן קומט אויס, אז געשוועסטערקינדער פון מו־טערס צד קענען ניט זיין מאַן און ווייב, די אייניקלעך פון שוועסטערן אָבער שוין יאָ.

דאָס איז א מערקווירדיגע פערפלאָנטערטע אָרדנונג. ביי די ווײַ־טערע ענטוויקלונג ווערט זי נאָך מעהר פערפלאָנטערט, דען עס ווערט אין דעם אריינגעפּרעסט א מוטער־גענס. נאָר אין דעם קענען מיר דאָ שוין ניט אריינקריכען. סיי ווי סיי, מען זעהט דאָ, ווי די מענשען האָבען אין זיך א געפיהל צו שטערען ווי וויט מעגליך די „אינצוכט" און דאָס דריקט זיך אויס אין דיזע אלע איינריכטונגען אויף פער־שיעדענע ארטען. דיזע מענשען האָבען ניט דערביי קיין קלאָרעס בעוואוסטזיין פון דעם צוועק, וואָס זיי זוכען דערביי. גאַנץ נאַטור־מעסיג, טאַפּענדיג אין דער פינסטער, זוכט זיך דיזער געפיהל ביי זיי א וועג.

ווען מען בעטראכט דיזע פיהרונגען פון דער נאָהענטענס, מיט גרינדליכע קענטניס, זעהען זיי ניט אויס אזוי צולאָזען, אזוי נאָר

אָהן שום מאָראַל, ווי עס קומט פאָר ווען מען דערזעהט זיי צום ערשטען מאָל און מען בעטראַכט זיי נאָר אויבערפלעכליך. דעם אויבערפלעכליכען בעטראַכטער קומען פאָר די פיהרונגען ביי דיעזע ווילדע מענשען אין אויסטראַליען סתם ווי ווילדע צולאָזענהייט. עס דאַכט זיך איהם, אז אייגענטליך פיהרט זיך ביי זיי אויך איינצעלעהע, אז איין מאַן, הייסט עס, דאַרף האָבען איין פרוי, נאָר פשוט מען זינדיגט ביי זיי הפקר־דיג. די פאָר פאָלק קענען זיך גרינג צושיידען. איין מאַן נעהמט אָפט אַ סך ווייבער. און אָפט זיינען זיך די פערהייראַטהע אונטריי און זינדיגען מיט אַנדערע. אַזאַ איינדרוק מאַכט זייער לעבען אויף די פאַנטאַזיע פון דעם ניט־דענקענדען מענשען פון אונזער וועלט, וואו ער איז געוואוינט צו זעהן מיאוסע צולאָזענהייט. עס האָט געדויערט לאַנגע יאָהרען פאָרשונג און בעטראַכטונג, ביז מען האָט געהאַט אַ שטיקעל אהנונג, אַז דאָס איז גאָר ביי דיעזע מענשען אַ געוויסע סאָרט מאָראַל, אַ רעגעלמעסיגע איינריכטונג, אַ גרופען־עהע.

די פאָרשער פיזאָן און האָוּאיט האָבען פערבראַכט יאָהרען־לאַנג, ביז זיי האָבען אין דיעזע כלומר'שט צולאָזענע פיהרונגען ענטדעקט געזעצע, וואָס רעגולירען דאָ אַ גאַנצע סיסטעם, אַ געוויסע שטרענגע מאָראַל. אַ מענש דערוועגט זיך ניט ביי זיי צו זינדיגען מיט אַ פרוי פון אַ פערבאָטענעם קלאַס. ער וואַנדערט טויזענדער מיילען פון זיין היים, צווישען מענשען, וואָס ער פערשטעהט זייער שפּראַך ניט; ער וואַנדערט צווישען זיי פון דאָרף צו דאָרף, פון שטאַם צו שטאַם; און ביי זיי געפינט ער פרויען, וואָס גיבען זיך איבער צו איהם אָהן מעדלעווען זיך, ווייל אַזוי געהערט זיך ביי זיי. אָפט טרעפט ער איינעם, וואָס האָט מעהרערע פרויען, טרעט ער אָב דעם גאַסט איינע פון זיי אויף איבער נאַכט. דאָ איז אַלזאָ איינגעפיהרט אַ מערקווירדיגער מין גרופען־עהע, אַ קלאַסען־עהע, אַ מאַסען־עהע פון אַ גאַנצע קלאַסע מענער, וואָס זיינען אָפט צושפּרייט איבער די גאַנצע ברייט פון דעם וועלט־טייל, מיט אַ קלאַסע פרויען, וואָס זיינען אויך אַזוי ווייט צושפּרייט. ביי דעם אויבערפלעכליכען אייראָפּעער קומט פאָר, ווען ער זעהט דאָס, אַז דאָס איז אַ וועלט אָהן זיטען און אָהן געזעץ, אין אמת'ן הערשט דאָ גאָר שטרענגעס געזעץ. די פרויען געהערען צו אַ קלאַסע, וועלכע איז צוזאַמען דער מאַן אָדער די ווייב

פון די גאנצע קלאסע פון דעם פרעמדען, דעריבער זיינען זיי זיינע געבוירענע ווייבער. דאס זעלבע זיטען־געזעץ, וואס הייסט זיי זיך איבערגעבען איינע צו די אנדערע, מאכט עס אבער פאר א שטרענגען פערברעכען עס זאל זיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון קלאסען וואס געהערען זיך ניט צוזאמען אלס עהע־קלאסען, און קיינער דערוועגט זיך ניט דאס איבערצוטרעטען, אז ניט איז זיין שטראף געליינט צו ווערען אין אן ארט חרם. אפילו וואו פרויען ווערען גערויבט, ווי דאס איז דארטען אפט דער פאל, און אין מאנכע נעגענדען דער רעגעל, ווערט אויך שטרענג געהיט דאס דאזיגע קלאס־סען־געזעץ. פון א פערבאטענע קלאסע וועט קיינער קיין פרוי ניט רויבען.

אבער דא, ביי׳ן פרויען־רויב, בעווייזט זיך שוין אן איבערגאנג צו די איינצעל־עהע, וויינינסטענס אין דער פארמע פון פארונגס־עהע (דאס הייסט, ווי אויבען ערקלערט, מיט לייכטע מעגליכקייט צו שיי־דען זיך). ווען דער יונגער מאן האט, מיט דער הילף פון זיינע פריינד, גערויבט דאס מיידעל, אדער זי אוועקגעפיהרט, ווערט זי נאך איינ־מאל פון אלע דיעזע פריינד געשלעכטליך געברויכט, נאכדעם אבער בלייבט זי די ווייב פון דעם איינעם, וועלכער האט דעם רויב געפלא־נעוועט. און פערקעהרט, ווען זי לויפט אוועק פון דעם און אן אנ־דערער כאפט זי, ווערט זי זיין ווייב און דער ערשטער האט זיין רעכט אויף איהר פערלוירען. אין אלגעמיינען אבער בלייבט ביי דיעזע מענ־שען וויימער בעשטעהן די גרופען־עהע, נאר לעבען איהר און אין איהר ענטוויקעלט זיך אן איינפיהרונג, אז איין פרוי זאל געהערען נאר צו איין מאן אויף א לענגערע אדער קירצערע צייט. דערביי בע־שטעהט אויך פיעל־ווייבעריי. אויף אזא אופן שטארבט אב ביסלעכ־ווייז די גרופען־עהע. ווען די ווייסע מענשען וואלטען דיעזע נא־טור־מענשען געלאזט צורוה, וואלט מען געקענט זעהען, ווי אזוי דאס וועט זיך ביי זיי ווייטער ענטוויקלען. אבער אונטער דעם איינפלוס פון די אייראפעער, איז א גרויסע פראגע, וואס וועט פריהער פער־שווינדען ביי די ווילדע פון אויסטראליען, צי זייער גרופען־עהע, צי דיעזע נאטור־מענשען אליין, — אזוי ווי פיעלע אזעלכע נאטור־מענ־שען אין אמעריקא, אויסטראליען, אפריקא און אינזלען, וואס די ציוויליזירטע מענשען האבען פון זיי קיין שריד ופליט ניט געלאזט.

יעדענפאַלס אָבער איז דאָס א זעהר ניעדעריגע פאָרמע פון גרופען־עהע — אָט די איינפיהרונג, אז גאנצע קלאַסען וויבער זאָלען צוזאמען די ווייבער פון גאנצע קלאַסען מענער, ווי עס פיהרט זיך ביי דיעזע מענשען אין אויסטראַליען. דאָס איז גאָר די ערשטע פאָרמע פון גרופען־עהע. די פונאַלוא־פאַמיליע איז איהר העכסטע ענטוויקלונגס־שטופע, אזוי וויט ווי מיר ווייסען. די עהע פון גאנצע קלאַסען מיט גאנצע קלאַסען איז צוגעפּאסט צו דעם געזעלשאַפטס־שטאַנד פון ווילדע וואס וואנדערן ארום. אזוי שיינט עס. די צוויי־טען פאָרמע, די פונאַלוא פאַמיליע, איז גאָר מעגליך ביי אזעלכע ווילדע, וואס זיצען שוין פעסטער אויף איין אָרט, אין קאָמוניסטישע גע־מיינשאַפטען. דיעזער צושטאַנד פיהרט שוין דירעקט אריין אין א העכערע ענטוויקלונגס־שטופע, וואס קומט נאָך דיעזער. צווישען די ביידע פאָרמען פון עהע־לעבען — צווישען די קלאַסען־עהע און די פונאַלוא־פאַמיליע — וועט מען זיכער נאָך געפינען פערשיעדענע מיטעל־שטופען. דיעזע סאָרטען עהע־לעבען האָט מען ערשט נאָר וואָס אָנגעהויבען אויסצוגעפינען. מען האָט אויף דיעזען געביעט ערשט קוים אָנגעהויבען עטוואס אויסצופאָרשען.

3. ד י פ אָ ר ו נ ג ס ־ פ א מ י ל י ע. א געוויסע פאָרונג, פון איין מאַן מיט איין פרוי, פאר א קירצערע אָדער לענגערע צייט, איז שוין פאָרגעקומען אונטער די גרופען־עהע, אָדער נאָך פריהער. דער מאַן האָט געהאַט איין הויפּט־פרוי (מען קען נאָך קוים זאָגען א ליעבלינגס־פרוי) צווישען די פיעלע פרויען און ער איז געווען פאר איהר דער הויפּט־מאַן צווישען די פיעלע מענער. דאָס איז עס גע־ווען, וואס האָט צופלאָנטערט די מיסיאָנערען (וועלכע זיינען געקו־מען צו דיעזע מענשען מאַכען זיי פאר קריסטען). אזוי ווי זיי האָ־בען געזעהען, אז ביי דיעזע מענשען איז דאָ איין־עהע אויך, האָבען זיי געמיינט, אז איין־עהע איז דער רעגעל, ביי דיעזע מענשען אויך, אזוי גוט ווי ביי אונזערע מענשען. און זעהענדיג ביי יענע לייטע דאָך אויך גרופען־עהע, איז ביי זיי, ביי די מיסיאָנערען, פאָרגעקומען, אז דאָס איז סתם זינדיגקייט ביי זיי, סתם עהע־ברוך, ווייבער־געמיינ־שאַפט, אָהן שום רעגעל. דעריבער מעלדען זיי דאָס, די מיסיאָנערען, אז דיעזע מענשען זיינען שרעקליך צולאָזענע, פול מיט הפקר־ניאוף. אין אמת'ן איז עס, ווי מיר האָבען געזעהען, ביי יענע מענשען גאָר

קיין ניאוף ניט. זייער סאָרט לעבען איז זייער מאָראַל און זייער רעד־נעלמעסיגקייט. די גרופּען־עהע איז ביי זיי דער רעגעל; נאָר דערביי טרעפט זיך ביי זיי, אַלס אויסנאַהמע, אויך פּאָרונג פון איין מאַן מיט איין פרוי.

אָבער ווען די פּאָרונג איז אריין אין געברויך ביי זיי, האָט זי זיך געמוזט אַלץ מעהר און מעהר בעפעסטיגען, וואס מעהר עס האָבען זיך ענטוויקעלט גענטס. דען אין א גענס זיינען אַלע געווען „ברי־דער" און „שוועסטער", וואָס האָבען שוין ניט געטאָרט האָבען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט אנאַנדער. אַלזאָ, דורך דעם וואָס די גענטס האָבען זיך פערמעהרט, זיינען צוגעקומען אַלץ מעהר קלאַסען, וואָס האָבען ניט געטאָרט הייראַטהען מיט אנאַנדער. די גענס האָט געבראכט דעם ערשטען פערבאָט פון הייראַטה צווישען בלוטס־פער־וואנדטע און דאָס האָט געפיהרט צו אַלץ ווייטערע פערבאָטען אַזעל־כע. מיר געפינען, צום ביישפּיעל, אַז ביי די איראָקעזען און ביי די מייסטע אנדערע אינדיאַנער, וואָס שטעהען אויף די אונטער־שטופע פון באַרבאַריי, איז פערבאָטען די הייראַטה צווישען א ל ע קרובים, וואָס הייסען נאָר קרובים נאָך זייער סיסטעם. און אַזעלכע זיינען דאָ ביי זיי עטליכע הונדערט סאָרטען. וואס מעהר סאָרטען קרובים עס איז פערבאָטען געוואָרען צו הייראַטהען צוזאמען, אַלץ מעהר איז געוואָרען א גרופּען־עהע אונמעגליך און אַלץ מעהר איז אויפגע־קומען פּאָרונגס־פאַמיליע אויף דעם אָרט.

אויף דיעזער שטופע, ביי דער פּאָרונגס־עהע, לעבט איין מאַן מיט איין פרוי, אָבער דער מאַן האָט א רעכט צו נעהמען זיך נאָך ווייבער און אויך איבערהויפּט צו זיין זיין ווייב אונטריי אמאָל — באָטש אַז א מאַן זאָל האָבען א סך ווייבער קומט שוין דאָ פאָר זעל־טען, ווייל מען קען זיך דאָס פשוט ניט פערגינען, עס קאָסט צו טייער זיי צו שפּייזען. פון דער פרוי אָבער ווערט 'סרוב געפאָדערט שטרענ־גע טרייהייט, איבער דער צייט פון דעם צוזאמען־לעבען, און ווען זי זינדיגט מיט אַן אַנדערן, ווערט זי גרויזאם בעשטראָפט. אָבער ביי־דע קענען זיך לייכט צושיידען, סיי ער, סיי זי. די קינדער זיינען אי־מער נאָר איהרע אַליין.

ווי אַזוי איז דאָס געקומען, אַז די עהע צווישען קרובים איז אַלץ מעהר פערבאָטען געוואָרען? דאָס איז געקומען איינפאַך אויף אַזא

אופן: א טייל מענשען האבען פון נאטור געהאט א נייגונג צו הייראטהען דוקא נאר מיט פרעמדע; וואס מעהר דערוויטערטע (ניט קיין קרובים), אלץ בעסער. פון דיעזע מענשען זיינען דורך דעם ארויסגעקומען שטארקערע און געזינדטערע דורות, האבען זיי בעסער געקענט אריבערלעבען די אנדערע מענשען, ביי וועלכע קרובים האבען יא געהייראטה צווישען זיך. ווען דיעזע סארטען מענשען זיינען אויסגעשטארבען און אויסגעקוילעט געווארען, זיינען יענע געבליעבען, ווייל זיי זיינען געווען געזינטער. און אזוי האבען זיך אימער אבגעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען אם מעהרסטען די, וואס האבען געהאט די נאטור ניט צו ליידען קיין הייראטהען צווישען קרובים. ביי אלע לעבעדיגע בעשעפענישען איז אזוי: די בעשעפענישען מיט געוויסע אייגענשאפטען, וואס מאכען זיי שטארקער און געזינטער, בלייבען גיכער לעבען און די אנדערע שטארבען אויס. דאס רופט מען „נאטירליכע אבקלייבונג". מארגאן זאגט וועגען דעם:

„פון די עהען צווישען גענטס וואס זיינען ניט געווען בלוט־פערוואנדעט מיט אנאנדער איז ארויסגעקומען א קרעפטיגע ראסע, — קרעפטיג פיזיש ווי גייסטיג. צוויי פארטשרייטענדע שבטים האבען זיך פערמישט און די קאפ־שארבענס און מוחות פון זייערע קינדער זיינען געווארען נאטירליך גרעסערע, ביז זיי האבען איינגענומען אין זיך די פעהיגקייטען פוןביידע". אויף אזא אופן האבען שבטים מיט גענטיל־איינריכטונגען געמוזט קריעגען די אויבערהאנד איבער די צוריק־געבליבענע, אדער זיי מיטציהען מיט זיך דורך זייער ביישפיעל.

אויף אזא אופן קומט אויס, אז וואס ווייטער איז געווארען אלץ ענגער דער קרייז מענשען, אין וועלכען די מענער מיט דער פרוי האבען געקענט זיין מאן און ווייב. גאר אין אנפאנג האבען דאס געקענט זיין אלע מענער און פרויען פון גאנצען שטאם, בישלעכוויז איז דאס פערבאטען געווארען צווישען פערוואנדעטע, פריהער צווישען גאנץ נאהענטע קרובים, דערנאך שוין אויך צווישען ווייטערע, ווייטערע, און נאך ווייטערע און אלץ ווייטערע, ביז עס זיינען געבליעבען אלץ ווייניגער און ווייניגער מענשען אין שטאם, וואס האבען געקענט חתונה האבען מיט אנאנדער. אט אין דעם בעשטעהט די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע אין דער געזעלשאפט. צולעצט ווערט א מנהג, אז אפילו קרובים דורך הייראטה האבען שוין אויך ניט חתונה

מיט אנאנדער. דורך דעם קומט ענדליך א צייט, ווען יעדע ארט גרופען־עהע איז אזוי גוט ווי אונמעגליך און עס בלייבען נאר פער־הייראטה איין פאר, פארלייפיג נאך לויז צוזאמענגעבונדען, מיט דער מעגליכקייט זיך לייכט צו שיידען ווען נאר ער אדער זי וויל. איין פאר איז דאך שוין דאס ווייניגסטע וואס קען זיין אין פאמיליען־לעבען. ווען די איינע פאר ווערט אויפגעבונדען, איז דאך אין גאנ־צען א סוף פון דער עהע.

מען רעדט זיך איין, אז די איינצעל־עהע, די איינפיהרונג אז נאר איין מאן לעבט מיט איין פרוי, איז געקומען פון דעם, וואס עס איז אימער געווען אזוי די נאטור פון דער ליעבע, — אז איין מאן און איין פרוי זאלען זיך צובינדען נאר איינע צו די אנדערע און ער זאל ניט קענען פערטראגען זי זאל האבען אן אנדערען און זי — אז ער זאל האבען אן אנדערע, — אזוי ווי מענשען פיהלען דאס היינט. אבער פון דעם, וואס מיר האבען דא בעטראכט, זעהען מיר שוין, ווי ווייניג דאס איז געווען דער פאל. מיר האבען געזעהען, אז פריהער איז גאר ניט געווען קיין איינצעל־עהע, נאר גרופען־עהע. נאר ביסלעכוועיז זיינען אלץ מעהר און מעהר קרובים אויסגעשלאסען געווארען פון דער עהע, ביז עס זיינען געבליעבען אין איין עהע אזוי ווייניג, וואס ווייניגער קען שוין ניט זיין — איין פאר. און נאך מעהר זעהט מען דאס, — אז ניט פון די איינגעבוירענע ליעבעס־נאטור איז ארויסגעקומען איינצעל־עהע — זעהט מען דאס פון דעם, ווי עס פיהרט זיך אין פראקטיק ביי אלע פעלקער, וועלכע שטעהען אויף דיעזער שטופע: מען פארט זיך ניט אוים ליעבע. מען כאפט און מען קויפט אונבעקאנטע פרויען.

ביי די פריהעריגע פארמען פון פאמיליע האבען די מענער ניט געהאט קיין נויט אין פרויען; גיכער האבען זיי געהאט פון זיי מעהר ווי גענוג. יעצט אבער, ווען די מענשען קומען צו דער שטופע, אז אפילו ווייטע קרובים הייראטהען ניט צוזאמען, איז שווער צו געפינען א ווייב. דעריבער פאנגט זיך אן, זייט דער פארונגס־עהע, דער רויב און קויף פון פרויען.

אז מען רויבט און מען קויפט פרויען, דאס איז ווייט פער־בדייטעט צווישען ווילדע. אבער דאס איז נאר ס י מ פ ט א מ ע ן (צייכענס) פון די גרויסע און טיעפע פערענדערונג פון דער פאמיליע,

וועלכע מיר בעטראכטען דא. דאס איז נאר בלויז די ארט, ווי זיך צו פערשאפען ווייבער אונטער דיעזע אומשטענדען. דאס איז אבער ניט קיין בעזונדערע סארט פאמיליע, ווי מעקלעננאן רופט דאס, „רויב־עהע“ און „קויף־עהע“.

און וואו מען קויפט ניט און מען רויבט ניט קיין ווייב, קלייבען זיך אויך ניט חתן כלה אליין אוים אייגע די אנדערע דורך ליעבע. אפט פרעגט מען זיי גאר ניט. זייערע מוטערס שליסען דעם שידוך. אזוי איז עס ביי די אינדיאנער אין אמעריקא און אזוי איז עס אויך ביי אנדערע ווילדע, וואס שטעהען אויף דיזעלבע שטופע. אפט ווערען אזוי פערלאבט צוויי מענשען וואס זיינען זיך איינע די אנ־דערע גאנץ אונבעקאנט. און זיי ווייסען אפילו גאר ניט, אז דער האנדעל איז געשלאסען. מען זאגט זיי דאס ערשט, ווען עס קומט נעהנטער די צייט פון זייער חתונה.

פאר דער חתונה גיט דער חתן מתנות צו די נעהנטיל־פערוואנ־דעטע פון דער כלה, דאס הייסט צו איהרע קרובים פון איהר מוטער'ס צד, ניט פון איהר פאטער'ס צד. די מתנות זיינען דאס דער קויף־פרייז פאר די מיידעל, וואס זיי טרעטען איהם אב.

זיי האבען חתונה, אבער צו יעדער צייט, ווען נאר זי וויל אדער ער וויל, קענען זיי זיך שיידען. דאך האט זיך ביסלעכווייז ביי א סך שבטים ענטוויקעלט א געפיהל, אז דער עולם קוקט קרום אויף א שייד־דונג. אזוי איז עס צום ביישפיעל ביי די איראקעזען. ווען עס איז א מחלוקה צווישען מאן און ווייב, מישען זיך אריין די קרובים פון ביידע צדדים, — די קרובים פון זייערע גענטעס, — צו מאכען שלום. ערשט ווען זיי קענען זיי ניט פערגלייכען, שיידען זיי זיך. די קינדער אבער בלייבען ביי דער מוטער. נאך דער שיידונג זיינען זיי ביידע פריי צו הייראטהען.

די דאזיגע פארונגס־פאמיליע האט נאך אבער ניט קיין בעזונ־דערע הויז־האלטונג. אזוי ווי די פאר זיינען ניט פעסט, ניט דויערהאפט פערבונדען, דארפען זיי ניט קיין בעזונדערע הויזהאלטונג און עס איז פאר זיי אויך ניט ווינשענסווערטה. דעריבער שאפט זי אויף קיין פאל ניט אב די קאמוניסטישע הויזהאלטונג פון א גאנצער משפחה, די הויזהאלטונג וואס שטאמט פון פריהערדיגע צייטען.

אין דיעזער קאמוניסטישער הויזהאלטונג זיינען די ווייבער די

הערשערינס. אלס עלטערען אנערקענט מען ווייטער נאָר די לייב־ליכע מוטער, ווייל עס איז אונמעגליך צו קענען מיט געוויסהייט א לייבליכען פאָטער. דאָס בעדייטעט א הויכע אכטונג פאר די פרויען, דאָס הייסט פאר די מוטערס.

די וועלט האָט זיך איינגערעדט, אז אין אָנפאַנג פון דער געזעל־שאַפטליכער ענטוויקלונג איז די פרוי געווען די שקלאַפין פון דעם מאַן. דיעזע מיינונג שטאַמט פון די אויבערפלעכליכע אויפקלערונג פון דעם 18טען יאָהרהונדערט. דאָס איז אבער איינע פון די גרעס־טע אונזיניגקייטען. די פרוי איז ניט נאָר פריי נאָר אויך הויך גע־אַכטעט ביי אַלע ווילדע און ביי אַלע באַרבאַרען פון די אונטער־שטופע, מיטעל־שטופע און טיילווייז אויך אויף די אויבער־שטופע. און אויך ביי די פּאַרונגס־פאַמיליע איז די פרוי נאָך געאַכטעט. אויף דעם איז אַן עדות אַרטהור רייט, וועלכער איז געווען לאַנגע יאָהרען א מיסיאָנער צווישען די סענעקאַ אינדיאַנער. ער שרייבט:

„אין דער צייט, ווען זיי וואוינען נאָך אין די אַלטע, לאַנגע היי־זער (אין קאָמוניסטישע הויזהאַלטונגען פון מעהרערע פאַמיליען), איז דאָרט אימער איין קלאַן (איין געגנס) דער הערשענדער. די ווייבער נעהמען זייערע מענער פון די אַנדערע קלאַנס (געגנטעס). גע־וועהנליך בעהערשען די ווייבער דאָס הויז. די לעבענסמיטלען גע־הערען בשותפות צו די גאַנצע הויזגעמיינשאַפט. אָבער וועה איז צו דעם מאַן אָדער ליעבהאָבער וואָס איז צו פויל אָדער צו אונגעשיקט צו טהאָן זיין חלק ארבייט און צושטייער צו געבען דערמיט צו די שותפות'ע לעבענס־מיטלען, — יעדען אויגענבליק קען ער זיך ריכ־טען אויף דעם בעפעהל צו מאַכען זיך זיין פעקעל און זיך אָבצוטראָ־גען. און ער טאָר זיך ניט דערוועגען צו שטעלען זיך דאַגעגען. מען דערנעהמט איהם אזוי די יאָהרען, אז דאָס הויז איז איהם צו הייס. עס בלייבט איהם קיין אַנדערע ברירה ניט, ווי צוריקצוגעהן צו זיין אייגענעם קלאַן. אָדער, וואס עס איז 'סרוב דער פאַל, זיך צו זוכען א נייע עהע אין אַן אַנדערען קלאַן. די ווייבער זיינען די גרויסע מאַכט אין די קלאַנס און אויך אומעדום. אפילו א הויפּטלינג קענען זיי אמאָל אראָבזעצען און איהם מאַכען פאר דעם געמיינסטען קריעגער."

אזא קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג איז די היים פון דעם קלאַן פון די פרויען אין איהר, וועלכע געהערען אַלע, אָדער 'סרוב, צו איין

קלאַן, צו איין גענס. (די מענער קומען דאָרטען אהין פון פערשיע־דענע אַנדערע גענטעס. זיי זיינען דאָרטען ווי אורחים. די קינדער, וואָס ווערען אין דיעזער הויזהאַלטונג געבוירען, האַלטען מיט די מו־טערס, ווייל יעדער ווייסט זיכער, ווער זיין מוטער איז. ווער דער פאָטער איז, ווייסט מען ניט. דעריבער האַלטען די יונגוואַרג מיט די מוטערס און די מוטערס האָבען די מאַכט. ווען די יונגע מענליכע קינדער וואַקסען אויס, געהען זיי זוכען זיך איינצובעטען אין אַן אַנ־דערע קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג פון אַן אַנדערען קלאַן, אָדער גענס, צו זיין דאָרטען די מענער פון די מיידלעך. די מיידלעך בלייבען אין זייער מוטער־הויז. זייערע מענער זיינען אימער די פרעמדע. אויף אזא אופן בלייבען די פרויען די הערשערינס און דער יחוס, די אָבשטאַ־מונג רעכענט זיך נאָך זיי.) אזוי איז עס געווען אין דער אורצייט במעט אומעדום. דיעזע קאָמוניסטישע הויזהאַלטונגען זיינען געווען דער פונדאַמענט פון די פרויען־הערשונג, די מאַטעריעלע אומשטענ־דען, וואָס האָבען ארויסגעבראַכט די ווייבער־הערשונג, וועלכע איז געווען אומעדום פערשפּרייט. דאָס האָט אויך באַכאָפען ענטדעקט און דאָס איז זיין דריטער פערדיענסט. —

עס איז אמת, אז ביי די ווילדע און באַרבאַרען ווערען די ווייבער בעלאַסטעט מיט צו שווערע ארבייט. אזוי בעריכטען די רייזענדע און מיסיאָנערען. אָבער דאָס איז אויף קיין פאַל ניט קיין בעווייז, אז דאָס וואָס עס איז ביז אהער געזאָגט איז ניט ריכטיג. די פרוי מעג שפּיעלען אין דער געזעלשאַפט א הערשענדע ראָלע, אָבער דאָך קען אויף איהר חלק אויספאַלען שווערע ארבייט, ווייל די טיי־לונג פון ארבייט צווישעןביידע געשלעכטער קומט ארויס פון אַנ־דערע אורזאַכען. פעלקער, ביי וועלכע די ווייבער מוזען א סך מעהר ארבייטען ווי עס קומט זיי לויט נאָך אונזערע בעגריפען, — אזעל־כע פעלקער האָבען א סך מעהר ווירקליכע אכטונג פאַר די פרויען, ווי אונזערע אייראָפּעער. די דאַמע פון דער ציוויליזאַציאָן ווערט בעשאָטען כלומר'שט מיט ליעבליכקייטען און פון יעדע ווירקליכע אר־בייט ווערט זי פרעמד; אָבער איהר געזעלשאַפטליכע שטעלונג איז א סך ניעדריגער, ווי ביי דער פרוי פון דער באַרבאַריי, וועלכע אר־בייט שווער. די פרוי פון די באַרבאַרען גילט אין איהר פאָלק אלס

ווירקליך דאס, וואס דאס ווארט דאמע בעדייט: א הערריו (האררענ־טע), און נאך איהר לאנגע איז זי דאס אויך. —

* * *

אלזא, ביי די אינדיאנער אין אמעריקא בעשטעהט היינט פאמי־ליונגס־עהע. איין מאן האט איין ווייב און זיי בלייבען מאן און ווייב ביז ער אדער זי וויל זיך שיידען. צי הייסט דאס אבער, אז ביי זיי איז די פריהעריגע גרופען־עהע שוין אין גאנצען פערשוואונדען? דאס מוז נאך ערשט גענויער אויסגעפארשט ווערען. מען דארף נאך אונ־טערזוכען די פיהרונגען פון די נארדוועסטליכע אינדיאנער, און בע־זאנדערס די זיד־אמעריקאנישע, וועלכע שטעהען נאך אויף די אוי־בערשטופע פון ווילדהייט. פון די אינדיאנער פון זיד־אמעריקא ווע־רען דערצעהלט א סך ביישפיעלע פון געשלעכטס־לעבען, וואס צייגען, אז ביי זיי איז א מאן זעהר ווייניג צוגעבונדען נאר צו איין פרוי און א פרוי צו איין מאן. עס איז דעריבער קוים אנצונעהמען, אז ביי זיי איז די גרופען־עהע שוין אין גאנצען פערשוואונדען. יעדענפאלס זיינען נאך שפורען דערפון געבליעבען. ווייניגסטענס ביי 40 נארד־אמעריקאנישע אינדיאנער שבטים, פיהרט זיך, אז דער מאן, וואס הייראטה די עלטסטע שוועסטער, האט דאס רעכט צו נעהמען אלע איהרע שוועסטערן אויך פאר ווייבער, אזוי געשווינד ווי זיי ווע־רען דערוואקסען. דאס איז אן איבערבלייבונג פון די פריהעריגע איינפיהרונג, אז אלע שוועסטערן זיינען געווען צוזאמען די ווייבער פון אלע זייערע מענער. (ווער ווייסט, אויב אויף דעם צייגט ניט די מעשה פון יעקב'ן מיט רחל און לאה'ן? — א י ב ע ר ז.) און פון די אינדיאנער פון דעם קאליפארנישען האלב־אינזעל (וועלכע שטעהען אויף די אויבער־שטופע פון ווילדהייט) דערצעהלט דער פארשער באנק־ראפט, אז זיי האבען געוויסע פעסטליכקייטען, ווען מעהרערע „שבטים" קומען זיך צוזאמען צו דעם צוועק צו האבען געשלעכטס־פערקעהר אהן אונטערשיעד ווער מיט ווענען. מען קען זיך פאר־שטעלען, אז דאס זיינען ניט קיין שבטים, נאר גענטעס, וועלכע האל־טען דאס אויף, אין דיזע פעסטליכקייטען, די דונקעלע עראינערונג אן דער צייט, ווען די פרויען פון איין גענס זיינען געווען די געמיינ־שאפטליכע ווייבער פון די מענער פון די אנדערע גענס, און יענע זיינען געווען זייערע געמיינשאפטליכע מענער. דיזעלבע זיטע הערשט

נאָך אין אויסטראַליען. ביי איינינגע פעלקער קומט עס פאָר, אז די עלטערע מענער, די הויפּטלייט און צויבער־פּריסטער האַלטען נאָך פאַר זיך די ווייבער־געמיינשאַפט און מאָנאָפּאָליזירען די מייסטע פרויען פאַר זיך; אָבער דערפאַר מוזען זיי ביי פעסטליכקייטען און גרויסע פאָלקס־פערזאַמלונגען צוריק לאָזען בעשטעהן די אַלטע ווייבער־געמיינשאַפט פאַר אַלע און ערלויבען זייערע פרויען זיך צו פערווייַלען מיט די יונגע מענער. דער פאָרשער וועסטערמאַרק ברייגנגט א סך ביישפּיעלע פון אַזעלכע פעסטליכקייטען, ביי וועלכע עס ווערט אויף א קורצע צייט צוריק פריי דער אַלטער געשלעכטס־פערקעהר פון אַלע מיט אַלע, — אַזוי איז עס אין אינדיען ביי די פעלקער האָס, סאַנטאַלס, פּאַנטשאַס און קאָטארס, ביי איינינגע אַפּריקאַנער פעלקער און אַזוי ווייטער. וועסטערמאַרק לייקענט אָבער, אז עס איז אַמאָל געווען ביי מענשען א שטענדיגע גרופּען־עהע. אַלזאָ, ערקלערט ער, אז דיעזע מנהגים, — פון פעלקער וואָס קומען זיך אַמאָל אין א יום טוב צוזאַמען אויף פרייען געשלעכטס־פערקעהר אָהן אונטערשיעד ווער מיט וועמען, זיינען ניט קיין איבערבלייבונג פון אַן אַמאָליגע גרופּען־עהע, נאָר דאָס איז, זאָגט ער, אַן איבער־בלייבונג פון די „בריהונגס־צייט", וואָס עס איז געווען ביי גאָר די ערשטע מענשען פּונקט ווי עס איז ביי די חיות (א צייט אין יאָהר, ווען זיי פּאָרען זיך). דיעזע ערקלערונג איז מערקווירדיג. (דען מען זעהט דאָך, אז דער מענש האָט ניט קיין נאַטור זיך צו פּאָרען אין א בעזונדערע צייט אין יאָהר מעהר ווי געוועהנליך. א מנהג קען זיך ענדערען און אין גאַנצען פערגעסען ווערען, אָבער פון אזא איינגעבוי־רענע נאַטור וואָלט דאָך אַלץ געבליעבען א שפּור ניט בלויז אין מנהג, נאָר אין דער נאַטירליכער אייגענשאַפט. ניין ניט פון אזא נאַטירליכע אייגענשאַפט איז דאָס אַן איבערבלייבונג, נאָר פון דעם מנהג פון גרופּען־עהע, וועלכע איז מסתמא בעשטאַנען אַמאָל ביי אַלע מענשען. — איבערז.)

* * *

יעצט קומען מיר צו א נייעם אינטערעסאַנטען פּונקט.

ביי א סך פעלקער איז איינגעפיהרט, אז עס איז א „דין" פון דער רעליגיע, א הייליגע מצוה, אז די פרוי זאָל זיך אַמאָל איבערגעבען „צו גאָט", דאָס הייסט דורך גאָט'ס שליחים, די פּריסטערס אָדער אַזוי

גאָט־דיענערס. אין בבל פּערציייטענס האָבען די פרויען געמוזט איין מאָל אין יאָהר זיך איבערגעבען צו די געטער־דיענער אין דעם טעמפּעל פון די מיליטא. אנדערע פעלקער פון פאָדער־אזיען האָבען געשיקט זייערע מיידלעך יאָהרען־לאַנג אין דעם טעמפּעל פון די געטין אנאיטאַס, וואו זיי האָבען זיך אליין אויסגעקליבען בחורים מיט וועמען צו האָבען פרייע ליעבע; פריהער האָבען די מיידלעך ניט געטאָרט הייראַטהען. ענהליכע מנהגים, אין אַ רעליגיעזער פערקליידונג, זיינען געווען ביי כמעט אַלע פעלקער אין אזיען, צווישען דעם מיטעל־מעער און דעם טייך גאַנגעס.

אַז דיעזער מנהג איז ווייט פערשפּרייט האָט דער ערשטער ענטדעקט באַכאָפען. דאָס איז די פיערטע גרויסע ענטדעקונג זיינע. באַכאָפען ערקלערט, אַז דאָס איז געווען אַ „קרבן חטאת“, וואָס דערמיט האָבען די פרויען זיך אויסגעקויפט ביי די געטער, פאַר וואָס זיי געהען איבערטרעטען זייער אַלטען געבאָט, אַז יעדע פרוי זאָל זיין פאַר אַלע מענער. זיי האָבען בעטראַכט, אַז וואָס איין פרוי געהט זיך אָבגעבען נאָר צו איין מאַן — אַזוי איז באַכאָפען׳ס סברא — איז אַ זינד געגען די געטער; האָבען זיי דאָס „ארויסגענומען אַ תשובה“ פאַר די זינד מיט דעם, וואָס זיי האָבען פריהער מקריב געווען זייער יונגפרוישאַפט צו די געטער. אין אמת׳ן אָבער איז אויך דיעזער מנהג נאָר אַן איבערגאַנגס־פאָרמע פון דער פריהעריגער גרופּען־עהע צו דער שפּעטערער פּאָרונגס־עהע. דאָס „ארויסנעהמען אַ תשובה“, מיט וואָס די פרוי האָט זיך אויסגעקויפט איהר רעכט צו בלייבען נאָר פאַר איין מאַן, איז נאָר אַ מיסטישער אויסדרוק. אין אמת׳ן האָט זיך די פרוי דערמיט אויסגעקויפט ניט פון אַ געטער־געבאָט, נאָר פון אַ וועלטליכער איינריכטונג: זי האָט זיך דערמיט אויסגעקויפט פון די אַלטע מענער־געמיינשאַפט אין דער גרופּען־עהע און זיך איינגעקויפט דאָס רעכט צו לעבען אין פּאָרונגס־עהע, צו געהערען נאָר צו איין מאַן.

איבערבלייבונגען פון די אַלטע אונטערגעגאַנגענע פיהרונגען פערשווינדען ביסלעכווייז. אויך דיעזע „תשובה־ארויסנעהמען“, וואָס די פרויען האָבען אויף זיך גענומען, אום זיך אויסצוקויפען פון די פריהערדיגע גרופּען־עהע, איז מיט דער צייט געוואָרען אַלץ לייכטער. באַכאָפען בעמערקט שוין דאָס: „פריהער האָט די פרוי געמוזט זיך

אָבגעבען צו די געמער יעדעס יאָהר; שפּעטער איז געוואָרען גע־ניג איין מאָל פאַר דער חתונה. פריהער זיינען די פערהייראַטהע פרויען אויך געווען העטערען (קדשות, אָבגעגעבען אַלס פרוי צו גאָט, דאָס הייסט צו זיינע פרומע אין טעמפּעל); דערנאָך האָבען זיך נאָר מיידלעך אַזוי מקריב געווען; פריהער האָט דיעזע „תשובה“ גע־מוזט וויעדערהאָלט ווערען בשעת זיי זיינען שוין געווען פערהייראַטהע, דערנאָך בלויז פאַר דער הייראַטה; פריהער האָט די פרוי דערביי גע־מוזט זיך מקריב זיין צו יעדען, דערנאָך האָט זי זיך שוין געקענט אויסקלייבען וועמען זי האָט געוואָלט“. אַזוי זעהט מען, ווי ביסלעכ־וויין פערשווינדען איבערבלייבונגען פון אַלטע פיהרונגען.

ניט ביי אַלע פעלקער האָט דיעזער מנהג אַ רעליגיעזע פערקליי־דונג. ביי אַ סך פעלקער זיינען די מיידלעך גלאַט פריי פאַר דער חתונה צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט וועמען זיי ווילען. אַזוי איז עס געווען ביי די טהראַקען און קעלטען אין אַלטערטהום, אַזוי איז עס ביי אַ סך אור־איינוואָהנער פון אינדיען, ביי די מאַלטאַאישע פעלקער, ביי די איינגעבוירענע פון די זיד־זעע־אינזלען און ביי אַ סך אַמעריקאַנישע אינדיאַנער. בעזאָנדערס איז דאָס אַזוי כמעט אומעדום אין זיד־אַמעריקאַ. יעדער, ווער עס איז נאָר דאָרטען געווען אביסעל טיעפער אין לאַנד, דערצעהלט דאָס זעלבע. אַזוי דערצעהלט, צום ביישפּיעל, דער פאָרשער אַגאַסיז פון אַ רייכע פאַמיליע פון אינ־דיאַנישער אָבשטאַמונג: ווען ער איז בעקאַנט געוואָרען מיט דער טאָכטער פון דער פאַמיליע, האָט ער איהר איינמאָל געפרעגט וואו איהר פאָטער איז. ער האָט געמיינט, אַז איהר מוטער'ס מאַן, וועל־כער איז געווען אַן אָפיציר אין דער מלחמה געגען פּאַראַגוואַי, איז נאַטירליך דער טאָכטער'ס פאָטער. אָבער די מוטער האָט געענטפערט מיט אַ פריינדליכען שמייכעל: „זי האָט ניט קיין פאָטער, זי איז אַ טאָכטער פון צופאַל“.

„אויף אַזאַ אופן“, זאָגט אגאַסיז, „רעדען די אינדיאַנישע אָדער האַלב־בלוטיגע פרויען צו יעדער צייט וועגען זייערע אונעהעליכע קינ־דער; זיי חלום'ט זיך גאָר ניט, אַז אין דעם זאָל זיין וואָס צו שעה־מען זיך אָדער זיי זאָל קומען אַ פאָרוואורף דערפאַר. און דאָס איז ווייט פון אונגעוועהנליך. אונגעוועהנליך איז דאָס געגענטהייל. די קינדער קענען אָפט נאָר זייער מוטער, דען אַלע זאָרגען און פער־

אנטוואָרטליכקייטען פאר די קינדער פאלען אויף איהר; פון א טאָ־טען ווייסען זיי גאָר ניט. אויך זעהט אויס, אז דער פרוי פאלט גאָר קיינמאָל ניט איין, אז זי אָדער איהרע קינדער האָבען עפּעס צו פאָ־דערען פון איהם".

די ציוויליזירטע מענשען וואונדערען זיך איבער דעם און קענען דאָס גאָר ניט בעגרייפען. אָבער דאָס איז איינפאך דער רעגעל ביי אלע מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך נאָך מוטעררעכט און גרופּען־עהע.

וויעדער ביי אנדערע פעלקער איז גאָר א מאָדע, אז אלע פריינד און קרובים פון דעם חתן אָדער אלע חתונה־געסט נעהמען זיך אָב, אויף די חתונה גופא, דאָס אלטע רעכט פון אלע מענער אויף דער כלה און צולעצט קומט ערשט דער חתן. פערצייטענס איז עס אזוי געווען אויף די באלעארען אינזלען און ביי די אויגילער אין אפריקא; ביי די בארעאס אין אבעסיניען איז עס נאָך היינט אזוי.

ביי וויעדער אנדערע פעלקער נעהמען זיך אלע מענער אָב דאָס רעכט שוין ניט אליין, נאָר דורך זייער פאָרשטעהער; א בעאמטער, דער הויפּטמאַן פון שטאַם אָדער פון די געגנס, דער „קאזים", דער „שאמאן", דער פּריסטער, דער פירשט, אָדער ווי ער רופט זיך דאָרט, איז דערביי דער שליח פון דער גאנצער געמיינשאפט און ער נעהמט זיך אָב פאר זיי אלע „דאָס רעכט פון די ערשטע נאכט" ביי דער כלה. די היינטיגע שרייבער פון די ניי־ראָמאנטישער שולע בעמיהען זיך צו לייקענען, אז עס איז אמאָל געווען איינגעפיהרט אזא „רעכט פון די ערשטע נאכט". זיי בעמיהען זיך דיעזען פלעק פון דער היילי־גער אלטער צייט ווייס צו וואשען. אָבער וואָס העלפט דאָס? עס איז דאָך א פאקט. נאָך היינט בעשטעהט דאָס ביי די מייסטע איינ־וואָהנער פון אלאסקא־געגענד, ביי די טאהוס אין נאָרד־מעקסיקא (ווי באנקראָפט בעשרייבט) און ביי אנדערע פעלקער. און וויינינגסטענס איז עס אזוי געווען אין גאנצען מיטעלאלטער אין לענדער וואָס זיי־נען אורשפּרינגליך געווען קעלטיש, צום ביישפּיעל אין אראגאָניען. דיעזער מנהג איז ביי זיי ארויסגעקומען דירעקט פון דער גרופּען־עהע. אלע מענער פון דער געגנס זיינען פריהער געווען איהרע מע־נער דאָס גאנצע לעבען, יעצט געהט זי ווערען איינעמס ווייב, נעהמען זיך פריהער אלע אָב דאָס זייעריגע דורך זייער הויפּטמאַן, מיט זיין

„רעכט פון די ערשטע נאכט" אויף איהר. אז דאס איז בעשטאנען אין אראגאניען (א פראווינץ אין שפאניען) צום ביישפיעל, קען מען זעהען פון א קעניגליכען בעפעהל, וואס האט דאס אבגעשאפט. אין אראגאניען האט נעמליך געהערשט די שענדליכסטע פאנטשיזנע, כאטש אין קאסטיליען (אן אנדערע פראווינץ אין שפאניען) איז דער פויער קיין מאל קיין פאנטשיזניק ניט געווען. די שענדליכע פאנ־טשיזנע אין אראגאניען האט אבגעשאפט קעניג פערדינאנד דער קא־טוילישער. זיין בעפעהל וועגען דעם, פון יאהר 1486, איז נאך דא. אין דעם דאקומענט שטעהט אט אזוי: „מיר פסק'ענען און ערקלערען, אז די אויבען־דערמאנטע הארען (סעניארס, בארא̇נען) . . . האבען קיין רעכט ניט צו שלאפען ביי די כלה פון א פויער די ערשטע נאכט פון זייער חתונה, אויך ניט אריבערצושפרייזען איבער דער כלה און איבער איהר בעט, ווען זי האט זיך געלייגט, ווי זיי (די הארען) טהוען צום צייכען פון זייער בעהערשונג. אויך קענען זיי זיך ניט בענוצען מיט דער טאכטער אדער מיט דעם זוהן פון דעם פויער געגען זייער ווילען". (סוגענהיים, אין זיין בוך איבער די פאנטשיז־נע, ברייננט דיעזען דאקומענט אין זיין קאטילינישען אריגינאל.) (בעבעל בריינגט א מאסע בעווייזע, אז עס איז אין פיעלע לענדער געווען איינגעפיהרט „דאס רעכט פון די ערשטע נאכט", און שפע־טער אנדערע מנהגים אלס אן „אויסקויפונג" פון דיעזען רעכט. זעה זיין בוך „די פרוי", אידישע איבערזעצונג, זייט 98 און ווייטער. — איבערז.)

ווער האט אבגעשאפט די אלע פיהרונגען? ווער האט געבראכט דערצו, אז דאס זאל הייסען ניט ארענטליך פאר דער פרוי? אז ארענט־ליכקייט זאל פאדערען, אז די פרוי זאל נאר זיין א פרוי צו איין מאן? באכאפען זאגט דורכאוים, אז דעם שריט דערצו האבען דער עיקר די פרויען אליין געמאכט. ער רופט דאס — דער איבערגאנג פון „העטעריזמוס" (זנות) אדער „זומפף־צייגונג" (ניאוף) צו איינ־צעל־עהע. צו דעם אריבערגאנג האבען, זאגט ער, געבראכט די פרויען. און ער האט אונבעדינגט רעכט. די פרויען האבען דערפיהלט, אז עס ערניעדעריגט זיי צו זיין הפקר פאר אלעמען און אז דאס איז אן אונטערדריקונג פאר זיי. האבען זיי אלץ שטארקער און שטארקער געפאדערט און געוואונשען א רעכט אויף קיישהייט (צניעות), א רעכט

צו זיין אויף אַ צייט אָדער אויף אַלע מאָל אַ פרוי נאָר פאר איין מאַן. דאָס איז געוואָרען ביי זיי בעטראַכט אַלס אַן ערלייזונג.

ווי אַזוי איז געקומען אַזאַ ענדערונג אין די געפיהלען פון די פרויען? זיי האָבען אַזעלכע געפיהלען ניט געהאַט, אַזוי לאַנג ווי זייער לעבען איז צונעגאַנגען אויפ׳ן אַלטען שטייגער: — אַזוי לאַנג ווי נאָר קליינע געגס האָבען געלעבט צוזאַמען, און זיי האָבען זעהר ווייניג געהאַט, און אַלץ וואָס זיי האָבען געהאַט איז געווען בשותפות, קאָמוניסטיש, — איז די גרופּע צוזאַמען־לעבענדע מענשען געווען איין פאַמיליע און זייער בשותפות׳ער געשלעכטס־לעבען איז געווען נאַאיוו, נאַטירליך, אַזוי ווי נאָך פון וואַלד ניט אַרויסגעקומען. אָבער שפּעטער האָבען די מענשען וואָס ווייטער אַלץ מעהר פערבעסערט זייער אַרבייט, דורך די ענטוויקלונג פון ערפינדונגען אין די ווערק־ציינען און אַרבייטס־מעטהאָדען. די דאָזיגע ענטוויקלונג האָט גע־בראַכט צו מעהר פערמעגען. דאָס האָט אונטערגעגראָבען דעם אור־שפּרינגליכען קאָמוניזמוס. און גרעסערע מאַסען מענשען האָבען זיך צוזאַמענגעקליעבען אויף איין אָרט. און זיי זיינען ניט מעהר געווען איין פאַמיליע מיט אַ שותפות׳ן לעבען. און זיי זיינען ניט מעהר געווען אַזוי נאַטירליך־נאַאיוו. אונטער אַזעלכע אומשטענדען, ווען די פרוי איז געווען ווייטער אַ פרוי פאַר אַלעמען, איז דאָס איהר שוין געוואָרען עקעלהאַפט און אונערטרעגליך. האָט זי זיך ענדליך דערפון בעפרייט.

פון די מענער האָט דיעזער פאָרטשריט סיי ווי סיי ניט געקענט קומען, שוין דורך דעם אַליין ניט, ווייל זיי איז די גרופּען־עהע ניט געווען אונערטרעגליך; זיי איז דאָס אַנגענעהם. זיי איז איבער־הויפּט קיינמאָל ניט איינגעפאַלען דאָס אָבצושאַפען פאַר זיך, אויך ביז היינט ניט. דען אין דער ווירקליכקייט לעבען דאָך די מענער היינט אויך אין גרופּען־עהע, כאָטש עס האָט ניט אַזאַ פּנים.

די פרויען זיינען דאָס אַלזאָ געווען, וואָס האָבען געמאַכט דעם אַריבערגאַנג צו די פּאָרונגס־עהע.

מיר האָבען שוין געזעהען, אַז די פּאָרונגס־עהע הייסט, אַז איין פרוי האַלט זיך אַ צייט ביי איין מאַן, אַזוי לאַנג ווי זיי האָבען חשק. אָבער דאָס איז נאָך ניט די היינטיגע שטרענגע מאָנאָגאַמיע (וואו איין מאַן און איין ווייב בלייבען שטרענג פערבונדען און טאָרען

קיין אנדערע נים האָבען). ערשט נאָכדעם ווי די פרויען האָבען אויס־געפיהרט דעם איבערגאַנג צו די פּאַרונגס־עהע, האָבען שוין די מע־נער געקענט געהן נאָך א שריט ווייטער און מאַכען דערפון א שטרענ־גע מאָנאָגאַמיע — פערשטעהט זיך, נאָר פאַר די פרויען. זיי אליין, די מענער, האָבען זיך ווייטער געקענט האָבען א סך ווייבער.

די פּאַרונגס־פאַמיליע איז אויפגעקומען דעמאָלט, ווען די מענ־שען האָבען זיך געפונען, אין זייער ענטוויקלונג, אויף דער גרענעץ צווישען ווילדהייט און באַרבאַריי. 'סרוב איז די פּאַרונגס־עהע שוין דאָ אויף דער אויבער־שטופע פון דער ווילדהייט. ביי א טייל מענ־שען־סאָרטען בעווייזט זי זיך ערשט אויף די אונטער־שטופע פון דער באַרבאַריי.

די פּאַרונגס־עהע איז די כאַראַקטעריסטישע פאַמיליען־פאָרם פון דער באַרבאַריי; פּונקט ווי די גרופּען־עהע איז די כאַראַקטע־ריסטישע פאַמיליען־פאָרם פון דער ווילדהייט און די מאָנאָגאַמיע — פון דער ציוויליזאַציאָן.

די ענטוויקלונג פון פאַמיליען־לעבען געהט אלזאָ אויף דעם וועג, אז וואס ווייטער ווערען אלץ מעהר מענשען אויסגעשלאָסען פון דעם געשלעכטס־פערקעהר מיט אנאַנדער און אלץ־וויניגער זיינען אָנגעוויזען איינע אויף די אנדערע. ביז עס קומט צו נאָר איינעם מיט איינער.

ביז צו דער פּאַרונגס־עהע, קומט דיעזע ענטוויקלונג ארוים 'סרוב פון נאַטירליכע אורזאַכען, פון „נאַטירליכע אָב־קלייבונג", ווי מיר האָבען געזעהן. דאָס הייסט, פון נאַטור האָבען זיך אָבגעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען די מענשען, וואָס האָבען ניט קיין געשלעכטס־פערקעהר אַבי ווער מיט אַבי ווועמען, נאָר בלויז געוויסע מענער מיט געוויסע פרויען. פון די קומען ארויס געזינטערע און קרעפטיגערע קינדער, בלייבען זיי גי־כער איבערלעבען. וואָס מעהר אויסגעהיט און איבערקלייבענדיג מענ־שען זיינען אין זייער געשלעכטס־פערקעהר, אלץ קרעפטיגערע דורות קומען פון זיי ארוים און אלץ גיכער קלייבען זיי זיך אָב פון נאַטור אריבערצולעבען אנדערע מענשען. דיעזע נאַטירליכע אָבקלייבונג האָט אָבער נאָר געקענט דערפיהרען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע ביז צו די פּאַרונגס־עהע. ווען עס איז שוין געקומען צו דער פּאַרונגס־

עהע, איז די פאַמיליען־גרופּע שוין געקומען צו איהר לעצטע מעגליכע איינהייט, עס זיינען אין איהר שוין ניט מעהר געבליעבען ווי איין מאַן און איין פרוי; אַזוי ווי אין שטאָפען איז דער מאָלעקול פון צוויי אטאָמען, ווי די כעמיקער רופען דאָס. דערמיט האָט די נאַטירליכע אָבקלייבונג שוין אָבגעטהאָן איהר גאַנצע אַרבייט. אויף דעם וועג איז שוין גאָר ניט מעהר געבליעבען פאַר איהר צו טהאָן. איצט ווען די פּאָרונגס־עהע האָט זיך ווייטער ענטוויקעלט ביז צו פעסטער מאָנאָגאַמיע, האָבען אין דיעזער ווייטערער ענטוויקלונג שוין געמוזט אַרבייטען אַנדערע אורזאַכען, נייע: ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע אורזאַכען האָבען דאָ געמוזט צוקומען אַלס טרייב־קרעפטען. אַז ניט, וואָלט שוין ניט מעהר געווען קיין גרונד, פאַר וואָס פון דער פּאָרונגס־עהע זאָל אַרויסקומען אַ נייע פאַמיליען־פאָרמע. אַבער געזעלשאַפטליכע טרייב־קרעפטען זיינען אויפגעטרעטען און גענומען ווירקען.

אין אַמעריקא, ביי די אינדיאַנער, איז די ענטוויקלונג פון פאַמיליע שוין ווייטער ווי די פּאָרונגס־עהע ניט געקומען. די פּאָרונגס־עהע איז אַם שאַרפסטען און דייטליכסטען ענטוויקעלט ביי דיעזע מענשען. אַבער ווייטער זיינען זיי ניט געקומען. קיין שום צייכען ווייזט ניט, אַז ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקא זאָל זיך האָבען ענטוויקעלט אַ העכערע פאַמיליען־פאָרמע; אַז ביי זיי זאָל אַמאָל ערגעץ, — איידער מען האָט זיי ענטדעקט און ערָאָבערט — זיין געווען אַ פעסטע מאָנאָגאַמיע. אַנדערש אַבער אין דער אַלטער וועלט. ווען מיר ווילען בעטראַכטען די ווייטערע ענטוויקלונג, מוזען מיר אַלזאָ פערלאָזען אַמעריקא און זיך ווענדען צו דער אַלטער וועלט.

אין דער אַלטער וועלט איז אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג אויפגעקומען עשירות אין לעבענסמיטלען. מען האָט געצאַהמט הויז־טהירע און געהאָדעוועט גאַנצע סטאַדעס בהמות. פון דעם האָבען זיך ענטוויקעלט קוואַלען פון רייכטהום, פון וועלכע מען האָט פריהער קיין אַהנונג ניט געהאַט. און דאָס האָט בעשאַפען גאַנץ נייע געזעלשאַפטליכע פערהעלטניסע. פאַר דעם האָבען מענשען שוין אויך געהאַט שטענדיגען פערמעגען, אַבער ער איז בעשטאַנען כמעט נאָר אין דעם הויז, די קליידונג, זעהר פּראָסטע צירונג און אין די ווערקציינגען צו בעשאַפען און צוצוגרייטען שפּייז, ווי שיפלעך (אַרויסצוּפאָהרען כאַפּען פיש), געוועהר (צו פאַנגען חיות), הויז־ווירטהשאַפט

פון איינפאכסטען סארט. אזוי איז עס געווען ביז אויף די אונטער־שטע שטופע פון דער בארבאריי. אנגעקליעבענע שפייז איז ניט גע־ווען. וואס צו עסען האט מען געמוזט טאג פאר טאג געהן ערשט זו־כען. יעצט אבער, ביי די מיטעל־שטופע און אויבער־שטופע פון בארבאריי, וואו דער מענש האט זיך אויסגעלערנט (אין דער אלטער וועלט) האדעווען בהמות, האט מען שוין אויסגעהאדעוועט גאנצע סטאדעס רינדער, שאף, ציעגען, קעמלען, אייזלען, חזרים, פערד. אין דעם האבען דיעזע מענשען שוין געהאט א פערמעגען, וועלכען מען האט נאר געדארפט אבהיטען און פפלעגען אויפ׳ן איינפאכסטען ארט, האט דאס זיך פרמעהרט וואס ווייטער אלץ שנעלער און דאס האט געגעבען א רייכע מאסע שפייז, מילך און פלייש. דיעזע רייכע פאסטוכער־פעלקער האבען זיך דאן גענומען פערשפרייטען און פער־טרייבען אנדערע פעלקער — אזוי איז עס געווען מיט די אריער אין אינדיען, אין דעם לאנד פון די פינף שטראמען און אין דעם גע־גענד פון דעם טייך גאנגעס און אויך אין די סטעפעס ארום די טייי־כען אקסוס און יאקסארטעס, וועלכע זיינען דעמאלט געווען נאך ריי־כער אין וואסער; און אזוי איז עס אויך געווען מיט די סעמיטישע פעלקער אין די טהאל־לענדער פון די טייכען פרת און חדקל. איצט איז ביי דיעזע מענשען בהמות־האדעווען געווארען די וויכטיגסטע בע־שעפטיגונג און דאס הויפט־מיטעל צו בעשאפען ערנעהרונג. אלע פריהעריגע מיטלען פון בעשאפען שפייז האבען גענומען שפיעלען א גאנץ קליינע ראלע. די יאגד, וועלכע איז פריהער געווען א נויט־ווענדיגקייט, איז איצט געווארען א צייט־פערטרייב, א לוקסוס.

ווען אבער האט געהערט דיעזער נייער רייכטהום? גאר אין אנהויב האט ער אהן שום ספק געהערט צו די גענס. אבער שוין פריה האט זיך געמוזט האבען ענטוויקעלט פריוואט אייגענטהום אין די סטאדעס.

אין חומש בראשית ווערט געמאהלען, ווי אברהם אבינו איז געווען זעהר רייך און האט פערמאגט גרויסע סטאדעס בהמות. עס איז שווער צו זאגען, אויף וועלכען אופן מיינט דער פערפאסער איהם פארצושטעלען אלס אייגענטהימער פון זיינע סטאדעס, — צי דורך דעם וואס טאקי ער אליין, פערזענליך, האט געהאט דאס רעכט דער־צו, אלס דער הויפט פון א פאמיליען־געמיינשאפט, אדער מיינט ער

צו מאַהלען, אז געהערט האָט די עשירות צו א גאַנצע געגס און אברהם איז געווען דער הויפּטמאַן פון די געגס וואס זיין ראָלע אלס הויפּטמאַן געהט איבער בירושה פון פאָטער צו זוהן. סיי ווי סיי אָבער איז אזוי פיעל זיכער, אז ער ווערט דאָ ניט פאַרגעשטעלט ווי א היינטיגער גביר, וועלכער איז גאַנץ אליין פּריוואַט־אייגענטהימער. און ווייטער איז זיכער, אז וואו נאָר מיר קומען צו צו דעם שוועל פון די בע־גלויביגטע געשריעבענע היסטאָריע, געפינען מיר שוין אומעדום די סטאַדעס אין פּריוואַט־אייגענטהום פון פאַמיליען־פאַרשטעהער, פּונקט ווי צו איהם געהערען אויך די קונסט־פּראָדוקטען פון דער באַרבאַריי, ווי מעטאַל־געצייג, לוקסוס־אַרטיקלען און ענדליך אויך דאָס מענשליכע פיה — די שקלאַפען.

דען אויף דיעזער שטופע איז אויך די שקלאַפעריי ערפונדען געוואָרען.

פאַר דעם מענשען פון די אונטער־שטופע פון באַרבאַריי האָט א שקלאַף קיין שום ווערדע ניט געהאַט. ווייל די מענשליכע אַר־בייטס־קראַפט קען אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג נאָך ניט ארויסגעבען מעהר, וויפיעל דער מענש ברויכט אויפצועסען. אפשר עפּעס מעהר, אָבער אזוי ווייניג, אז צוליעב דעם לוינט זיך ניט איהם צו האלטען פאַר א שקלאַף. דעריבער האָבען די אינדיאַנער פון אמעריקא זייערע בעזיעגטע פיינד גאַנץ אַנדערש בעהאַנדעלט, ווי מענשען פון א העכערע שטופע האָבען זייערע פיינד בעהאַנדעלט: די אינדיאַנער פלעגען די מענער פון זייערע בעזיעגטע פיינד טויטען, אָדער זיי פלעגען זיי אויפנעהמען אין דעם שטאַם פון די זיעגער אַלס ברידער. די ווייבער פון די בעזיעגטע פלעגען זיי הייראַטהען, אָדער אויך זיי מיט זייערע איבערלעבענדע קינדער אריינגעהמען צווישען זיך פאַר אייגענע.

ווען אָבער עס איז איינגעפיהרט געוואָרען צו האָדעווען בהמות, און מען האָט שוין געקענט בעאַרבייטען מעטאַל, וועבען און ענדליך אויך בעאַרבייטען פעלדער, איז דאָס אַנדערש געוואָרען. דאַן האָט שוין א מענש געקענט נוצען צו בעשאַפען עשירות אריבער זיין פער־ברויך. די ווייבער, וואס פריהער האָט מען זיי געקענט קריעגען אזוי לייכט בחנם, האָבען איצט געקראַגען א טויש־ווערטה און זיינען גע־קויפט געוואָרען. אזוי איז עס אויך געוואָרען מיט די מענער. מען

האָט זיי איצט געקענט בענוצען אלס ארבייטס־קראַפט. בעזאָנדערס ווען די סטאַדעס בהמות זיינען איבערגעגאנגען אין גאנצען אין דעם בעזיץ פון דער איינצעלנער פאַמיליע. די פאַמיליע האָט זיך ניט פערמעהרט אזוי געשווינד ווי די בהמות. האָט מען געדאַרפט מעהר מענשען, אכטונג צו געבען אויף די בהמות. צו דעם האָט מען גע־קענט בענוצען דעם קריעגס־געפאַנגענעם פיינד. אויסערדעם האָט מען געקענט מאכען, אז די געפאַנגענע פיינד זאָלען זיך פלאָדענען אזוי געשווינד ווי די בהמות זעלבסט. פון דעמאָלט אָן זיינען שקלאַ־פען געוואָרען א פערמעגען, אזוי גוט ווי בהמות. (ביי אברהם אבינו שטעהט, אז גאָט האָט איהם געבענשט מיט א גרויסע עשירות אין אָקסען, אייזלען, קעמלען, שאָף, קנעכט און דיענסטען.)

אזעלכע עשירות'ן, אזוי באַלד ווי זיי זיינען שוין איבערגעגאַנ־גען אין דעם פריוואט־בעזיץ פון דער פאַמיליע און האָבען זיך פער־מעהרט, האָבען זיי געגעבען א מעכטיגען שטויס צו דער ווייטערער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט, וועלכע איז געווען געגרינדעט אויף די פאָרונגס־עהע און אויף די גענס נאָך מוטטערעכט. דער פאָטער פון דער פאַמיליע איז נעמליך איצט געוואָרען דער פאָרשטעהער פון די פערמעגענס פון דער פאַמיליע. דאָס האָט געפיהרט דערצו, אז דאָס ירושה־רעכט זאָל זיך ענדערען, אנשטאט פון דער מוטער, זאָל מען ירשה'נען פון פאָטער. האָט ער שוין גענומען מעהר אכטונג גע־בען, אז ער זאָל וויסען ווער עס זיינען זיינע קינדער, זיינע יורשים. פאָרונגס־עהע איז דאָך שוין געווען פון פריהער, נאָר זי איז ניט געווען שטרענג אָבגעהיט און ניט פעסט פערבונדען. יעצט אָבער, צוליעב די אויפגעקומענע עשירות, האָט מען די פאָרונגס־עהע גע־מאכט ביסלעכווייז אלץ שטרענגער און שטרענגער, אלץ פעסטער און פעסטער, כדי אז דער פאָטער זאָל זיין זיכער ווער זיינע קינדער זיי־נען. אויף אזא אופן איז צוגעקומען אין דער פאַמיליע, צו דער מוטער, אויך א זיכערער בעגלויביגטער לייבליכער פאָטער. ער איז נאָך דער־צו וואהרשיינליך געווען מעהר א זיכרערער בעגלויביגטער פאָטער, ווי א סך „פאָטערס" פון היינטיגע צייטען!

פאר וואָס איז דער מאַן געווען דער אייגענטהימער פון די עשירות? וויי̆ל נאָך דער צוטיילונג פון ארבייט אין דער פאַמיליע דעמאָלט, איז דעם מאַן צוגעפאַלען די ארבייט צו בעזאָרגען שפייז און

די ארבייטס־מיטלען, וואס מען האט געדארפט דערצו. דעריבער איז ער אויך געווען דער אייגענטהימער פון די ארבייטס־מיטלען. דאס הויז וויעדער האט געהאט צו בעזארגען די פרוי. דעריבער זיינען די הויז־זאכען געווען איהר אייגענטהום. ווען זיי האבען זיך גע־שיידעט, האט זי צוגענומען די הויז־זאכען און ער די ארבייטס־מיט־לען. דעריבער, ווען עס זיינען אויפגעקומען די נייע לעבענסמיטלען, בהמות און פעלד־פראדוקטען, איז דער מאן, לויט נאך די פיהרונ־גען אין דער געזעלשאפט דעמאלט, געווארען דער אייגענטהימער פון דיעזע נייע לעבענס־מיטלען, פון די בהמות, און שפעטער אויך פון די נייע ארבייטסמיטלען, די שקלאפען.

און ווי נאר דער מאן איז געווארען דער אייגענטהימער פון די נייע גרויסע עשירות, האט ער שוין, ווי געזאגט, גענומען זאר־גען, אז די אלטע פיהרונגען פון מוטער־רעכט זאלען זיך ענדערען.

דען נאך די אלטע פיהרונגען פון יענע געזעלשאפטען האבען די קינדער ניט געקענט ירשה'נען פון פאטער. אזוי לאנג עס איז געווען מוטער־רעכט, דאס הייסט אז די אבשטאמונג האט זיך גע־רעכענט נאך די מוטער'ס צד, און די מענשען אין א גענס זיינען געווען קרובים אלץ נאר פון דער זייט פון די מוטערס, האט זיך גע־פיהרט, אז ווען איינער פון די גענס איז געשטארבען, איז אלץ וואס ער האט געהאט געבליעבען די ירושה פון די גענס. דאס פערמעגען האט געמוזט בלייבען אין די גענס. פריהער איז עס געבליעבען שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. שפעטער קען זיין, אז די נאהענט־סטע קרובים פון דעם פערשטארבענעם אין דער גענס, דאס הייסט זיינע בלוטס־פערוואנדטע פון דער מוטער'ס צד, האבען דאס צו־גענומען פאר זיך פריוואט. ווארים קיין גרויסע ווערדע האט דאס, וואס א מענש האט דעמאלט געקענט האבען זיין אייגענס, נאך ניט געהאט. די אייגענע קינדער פון דעם פערשטארבענעם אבער האבען פון איהם גאר ניט געקענט ירשה'נען. ווארים אזוי ווי אלץ האט זיך גערעכענט נאך דער מוטער, האבען דאך די קינדער ניט צוגעהערט צו די גענס פון זייער פאטער, נאר צו די גענס פון זייער מוטער. זיי האבען נאר געקראגען ירושה פון דער גענס פון דער מוטער, אין אנ־פאנג בשותפות מיט דער גאנצער גענס, דערנאך אפשר אויך אליין. דאס פערמעגען אבער פון זייער פאטער האט געמוזט בלייבען אין

זיין גענס, און צו זיין גענס האָבען דאָך זיינע קינדער ניט צוגעהערט, אַלזאָ האָבען זיי פון איהם גאָר ניט גע'ירשה'נט. פריהער, ווי גע־זאָגט, ווען א מענשענ'ס פערמעגען האָט זעהר א קנאַפּע ווערדע גע־קענט האָבען, האָט דאָס געקענט אזוי בלייבען. אָבער ווען א מענש האָט שוין געקענט האָבען א גרויסע עשירות אין שאָף און אָקסען און רינדער און שקלאַפען, וואָלט אויסגעקומען, לויט נאָך די אַלטע פיהרונגען, אז ווען אזא „גביר" שטאַרבט, זאָל זיין גאַנצע עשירות איבערגעהן די ערשטע זאָך צו זיינע שוועסטער און ברידער פון דער מוטער'ס צד און דאַן צו די קינדער פון זיינע שוועסטערן אָדער צו די קינדער פון זיין מוטער'ס שוועסטערן. זיינע אייגענע קינדער אָבער וואָלטען אין זיין עשירות גאָר ניט געקראָגען קיין אנטהייל.

דעריבער איז אויסגעקומען, אז וואָס מעהר די עשירות'ן האָבען זיך פערמעהרט, אַלץ מעהר האָט, פון איין זייט, דער מאַן גענומען שפּיעלען א וויכטיגע ראָלע אין דער פאַמיליע, און אַלץ מעהר האָט, פון דער אַנדערער, דער מאַן געקראָגען שטאַרק חשק, צו בענוצען זיין פערשטאַרקטע ראָלע אין דער פאַמיליע דערויף, אז די אַלטע מנהגים וועגען ירושה זאָלען אומגעשטויסען ווערען און זיינע אייגענע קינדער זאָלען איהם ירשה'נען. דאָס איז אָבער ניט מעגליך געווען, אזוי לאַנג ווי די אָבשטאַמונג האָט זיך נאָר גערעכענט נאָך מוטער־רעכט. אַלזאָ, האָט די ערשטע זאָך געמוזט אָבגעשאַפט ווערען די אבשטאַמונג נאָך מוטער־רעכט. און זי איז אָבגעשאַפט געוואָרען.

דאָס איז געווען א רעוואָלוציאָן. איינע פון די גרינדליכסטע רע־וואָלוציאָנען וואָס די מענשהייט האָט געהאַט. דאָך איז דיעזע טיעפע רעוואָלוציאָן ניט אָנגעקומען אזוי שווער, ווי עס קען זיך אונז היינט דוכטען. דען דיעזע אומענדערונג האָט ניט געדאַרפט בעריהרען קיין איינציגען פון די לעבענדע מיטגליעדער פון די גענס. אַלע אָנגעהע־ריגע פון די גענס האָבען וויטער געקענט בלייבען אין איהר דאָס וואָס פריהער. עס איז גענוג געווען דער איינפאַכער בעשלוס, אז פון איצטער אָן זאָלען די קינדער פון די מענער אין די גענס געהערען צו די גענס פון דעם פאָטער, און אז צו די גענס פון זייער מוטער זאָלען זיי ניט מעהר געהערען. דערמיט איז אָבגעשאַפט געוואָרען די אָבשטאַמונגס־רעכנונג פון דער מוטער'ס צד און עס האָט זיך אָנ־געהויבען צו רעכענען, אז א מענש געהער צו די משפחה פון זיין פאָ־

טער. אלזאָ, האָט אַ מענש אויפגעהערט צו זיין דער יורש פון די מו־טער׳ס צד און איז געווארען דער יורש פון פאָטער׳ס צד.

ווי אזוי דיעזע רעוואָלוציאָן איז פאָרגעגאַנגען, ביי די קולטור־פעלקער, און ווען, ווייסט מען ניט. זי איז אין גאַנצען פאַרגעקומען אין די פאַר־געשיכטליכע צייט. אָבער אז עס איז געווען אזא רעוואָ־לוציאָן, איז בעוויעזען מעהר ווי נויטיג. דאָס איז בעזאָנדערס בע־וויעזען דורך די פיעלע שפורען פון מוטער־רעכט, וואָס באַקאָפען האָט אויפגעצייגט אין די פערצייטיגע שריפטען פון די היינטיגע קולטור־פעלקער. ווי לייכט אזא רעוואָלוציאָן ווערט אויסגעפיהרט, זעהען מיר ביי אַ סך שבטים פון אינדיאַנער, ביי וועלכע דיעזע רעוואָלו־ציאָן איז ערשט דאָ ניט לאַנג אויסגעפיהרט געווארען און ווערט נאָך היינט אויסגעפיהרט, אונטער דעם איינפלוס פון נייע אומשטענ־דען, — אַ טייל דורך דעם וואס דער רייכטהום וואַקסט ביי זיי (ווען, צום ביישפיעל, זיי ווערען איבערגעזעצט פון די וועלדער אין גראָז־פעלדער), אַ טהייל דורך דעם מאָראַלישען איינפלוס פון די ציוויי־ליזאַציאָן און פון די מיסיאָנערען.

די מיזורי אינדיאַנער, צום ביישפיעל, האָבען אכט שבטים (שטאַ־מען), זיינען זעקס פון זיי שוין נאָך מענליכער אָבשטאַמונג און צוויי זיינען נאָך ווייבליכער אָבשטאַמונג. ביי די זעקס געהט די ירושה איבער צו די קינדער און קרובים פון פאָטער׳ס צד, ביי די צוויי — פון מוטער׳ס צד.

ביי די שאַוניעס, די מיאַמיעס, די דעלעוועערס (אַלע אַזעלכע אינ־דיאַנער שבטים אין אַמעריקא) איז געווארען אַ מנהג, אַז מען גיט די קינדער דעם געגטיל־נאָמען פון איינע פון דעם פאָטער׳ס געג־טעס; מיט דעם ווערען זיי מיטגליעדער אין דעם פאָטער׳ס גענס, דאָס טהוט מען, כדי זיי זאָלען קענען ירשה׳נען פון דעם פאָטער. מאַרקס זאָגט דערצו: „דאָס איז שוין אזא איינגעבוירענע נאַטור פון מענשען, צו ענדערען די זאַכען דורך דעם וואָס מען ענדערט זייערע נעמען. מען זוכט זיך אויס אַ דריידעל, צו ענדערען די אַלטע מנהגים אויף אזא אופן, אז כלומר׳שט בלייבט מען ביי זיי וייטער. אַלע מאָל האָבען מענשען אזוי געטהאָן, וואו נאָר דירעקטע אינטערעסען האָבען זיי געגוג געטריעבען דערצו״. (אַ שטיינער ווי אַ „היתר עסקא״ אויף פּראָצענט־נעהמען ביי אידען. און נאָך פיעל אנדערע

אזעלכע זאכען. עס איז דיזעלבע „יענטע“, נאָר מען גיט איהר אַן אנדערען נאָמען, איז זי שוין כלומר'שט אַן אנדערע זאַך און עס הייסט כלומר'שט, אז מען בלייבט ביי די אַלטע דינים, און דאָך ווערען זיי אין אמת'ן אָבגעשאפט. — א י ב ע ר ז.) אזוי האָט מען ביי דיזע אינדיאנער כלומר'שט ווייטער געלאָזט בעשטעהן דאָס אַלטע מוטער־רעכט, נאָר די קינדער האָט מען געגעבען דעם פאַמיליען־נאָמען פון דעם פאַטער'ס גענס, האָט עס געהייסען, אז זיי געהערען כלומר'שט „פון מוטער'ס צד“ צו זיין גענס. דערפון איז אָבער ארויסגעקומען א גרויסע צומישעניש און דער איינציגער וועג צו ברייננגען א טאָלק אין דעם איז געווען, אָבצושאפען דאָס מוטער־רעכט גאָר אין גאנצען און אָפען איינצופיהרען דאָס פאַטער־רעכט. און טיילווייז איז טאַקי אזוי געשעהען. „דאָס שיינט איבערהויפט דער נאַטירליכסטער איבערגאנג“. (מארקס.)

די אומוואַרפונג פון דעם אַלטען מוטער־רעכט איז געווען ד י וועלט־געשיכטליכע ניעדערלאגע פון דעם ווייבליכען געשלעכט. דער מאַן איז געוואָרען דער הערשער אין הויז אויך. די פרוי האָט פערלוירען איהר ווערדע, זי איז געוואָרען געקנעכטעט. די שקלאַפין פון דעם מאַן'ס לוסט איז זי געוואָרען און א ווערקצייג פון קינדער־האָבען. דיזע ערנידעריגטע שטעלונג פון דער פרוי געפינט מען בעזאָנדערס אָפען געשילדערט אין די פערצייטיגע גריכישע שריפטען, וואָס מאָהלען די הערָאָען־צייט, און נאָך מעהר אין די קלאַסישע צייט (די צייט ווען אין גריכענלאַנד פערצייטענס זיינען ענטשטאַנען די חכמות און שריפטען, וועלכע מען לערנט נאָך היינט אין די קלאַסען פון שקאָלעס). שפּעטער איז די לאַגע פון דער פרוי ביסלעכווייז בעשיינט געוואָרען מיט היפּאָקריט־סטווע. אָבגעשאפט איז איהר ניעדעריגע לאגע אויף קיין פאַל ניט געוואָרען.

אלזאָ, די אליין־הערשונג פון די מענער איז יעצט פעסט בעגרינדעט געוואָרען. די ערשטע ווירקונג דערפון צייגט זיך אין א נייע פאָרמע פון פאַמיליע, וואָס קומט אויף, א צווישען־פאָרמע צווישען די אַלטע און שפּעטערע, דאָס איז די פאַטריארכאַלישע פאַמיליע.

וואָס איז א פאַטריארכאַלישע פאַמיליע? אנדערע האַלטען פאַר דעם עיקר צייכען פון אזא פאַמיליע דאָס, וואָס דער הויפּט פון דער

פאמיליע האט א סך ווייבער. דאס איז עס אבער נים. וועגען דעם וועלען מיר רעדען שפעטער. דער עיקר וואס די פאטריארכאלישע פאמיליע בעצייכענט איז: „די ארגאניזאציאן פון א סך פרייע מענשען און אונפרייע (שקלאפען) אין איין פאמיליע אונטער דער פאטערליכער אויבערהערשונג פון דעם הויפט פון דער פאמיליע. („פאטריארך" הייסט דער הערשענדער פאטער.) אין דער פאטריארכאלישער פאמיליע פון די סעמיטען האט דער פאטריארך א סך ווייבער, די אונפרייע אין דער פאמיליע האבען ווייב און קינדער, און דער צוועק פון דער גאנצער פאמיליע איז צו היטען די סטאדעס בהמות אין אן אבגעגרענצטער שטרעקע לאנד". דער רעכטער עיקר פון די פאטריארכאלישע פאמיליען־פארם איז דאס, וואס די אונפרייע געהערען צו דער פאמיליע און וואס דער פאטער איז דער הערשער. דער פאלקאמענסטער טיפ פון דיעזער פאמיליען־פארמע איז דערייבער די פאמיליע אין פערצייטיגען רוים.

דאס רוימישע ווארט „פאמיליא" (פון וואנען דאס ווארט פאמיליע אין אלע שפראכען שטאמט) האט אין אנהויב נים בעדייטעט די היינטיגע סארט פאמיליע, דאס אידעאל פון דעם היינטיגען פיליסטער, וועלכעס איז צוזאמענגעזעצט פון סענטימענטאליטעט און מחלוקות צווישען מאן און ווייב. דאס ווארט „פאמיליא" האט זיך אין אנפאנג ביי די רוימער גאר נים בעצויגען אויף מאן און ווייב און זייערע קינדער, נאר גאר אויף די שקלאפען אליין. „פאמולוס" הייסט (אויף רוימיש) א הויז שקלאף און „פאמיליע" איז די גאנצע שקלאפענשאפט, אלע שקלאפען צוזאמען, וואס געהערען צו איין מאן. אין א צואה פון די רוימער, אין דער צייט פון נאיוס, איז פערשריעבען, אז דער, וואס לאזט די צואה, שרייבט אב „די פאמיליע, דאס הייסט די ירושה", פאר דעם־און־דעם. אלזא, די פאמיליע האט געהייסען די ירושה, דאס פערמעגען פון דעם פאטריארך. דאס ווארט פאמיליע איז ערפונדען געווארען ביי די רוימער, אום דערמיט צו בעצייכענען א נייעם געזעלשאפטליכען ארגאניזמוס, א נייעם פערבאנד פון מענשען, וואס זיין הויפטמאן, דער פאמיליען־פאטער, האט געהאט אונטער זיין פאטערליכער געוואלט זיין ווייב און קינדער און שקלאפען, און ער האט געהאט דאס רעכט איבער לעבען און טויט איבער זיי אלע. אזוי איז עס געווען נאך די רוימישע געזעצע. אט

אזא סאָרט קליינע מלוכה'לע האָט דאָס געהייסען „פאַמיליא" און פון דעם שטאַמט דאָס וואָרט פאַמיליע.

„דאָס וואָרט פאַמיליע איז אַלזאָ ניט עלטער, ווי דאָס שטרענגע פאַמיליען־סיסטעם פון די לאַטיינישע שטאַמען, דאָס פאַמיליען־סיסטעם וואָס איז אויפגעקומען נאָך דעם ווי עס איז איינגעפיהרט געוואָרען פעלד־ארבייט און געזעצליכע שקלאַפעריי און נאָך דעם ווי די רוימער האָבען זיך אָבגעשיידט פון די גריכען". אזוי בעמערקט קאַרל מאַרקס, און ער לייגט צו: „דיעזע פאַמיליע האָט אַלזאָ געהאַט אין זיך דעם וואָרצעל פון שקלאַפעריי און אויך פון פאַנטשינע, ווייל זי האָט פון אָנהויב אָן געהאַט בעציהונגען צו די אַרבייט פון די שקלאַפען אויף פעלדער. אין דיעזער פאַמיליע זיינען אַלזאָ שוין געווען אין קליינעם פאָרמאַט די אַלע אונגלייכהייטען, וועלכע האָבען זיך שפּעטער ברייט ענטוויקעלט אין דער גרויסער מענשליכער געזעלשאַפט פון אַ גאַנצען לאַנד און אין איהר מלוכה".

דיעזע פאַמיליען־פאָרמע איז געווען דער איבערגאַנג פון די פּאָרונגס־עהע צו די מאָנאָגאַמיע. כדי צו מאַכען זיכער, אַז די פרוי וועט ניט זינדיגען מיט אַן אַנדערען, דאָס הייסט כדי דער פאָטער זאָל זיין זיכער ווער עס זיינען זיינע קינדער, זיינע יורשים, איז די פרוי איבערגעגעבען געוואָרען אונבעדינגט אין די געוואַלט פון דעם מאַן. ער מעג זי טויטען, דאָס איז זיין רעכט.

מיט די פאַטריאַרכאַלישע פאַמיליע הייבט זיך אָן די צייט פון די געשריעבענע געשיכטע. פון דיעזער צייט זיינען שוין דאָ פערשריעבענע געזעצע. פערגלייכענדיג אַזעלכע פערשיעדענע געזעצע, קענען מיר שוין לייכטער דערגעהן וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען. און ווירקליך האָבען פאָרשער, אין די פערגלייכונג פון אַזעלכע געזעצע, געבראַכט אַ וויכטיגען פאָרטשריט אין די אויספאָרשונג וועגען דעם, ווי די פאַמיליע האָט זיך פון דאַנען אָן ווייטער ענטוויקעלט. דעם פאָרשער מאַקסים קאָוואַלעווסקי (אין זיין בוך „בילד פון דער ענטוויקלונג פון פאַמיליע") האָבען מיר צו פערדאַנקען דעם בעווייז, אַז די פאַטריאַרכאַלישע הויז־געמיינשאַפט איז געווען די איבערגאַנגס־שטופע פון די מוטער־רעכטליכע פאַמיליע, וואָס איז ארויסגעקומען פון די גרופּען־עהע, צו די איינצעל־פאַמיליע פון דער היינטיגער וועלט. דאָס שיינט בעוויזען וועניגסטענס וועגען די קולטור־פעלקער פון דער

אלטער וועלט, די אריער און סעמיטען.ביישפיעלע פון די פאטריאר־כאלישע פאמיליע געפינט מען נאך היינט ביי די סערבען און בול־גארען. ביי זיי הייסט אזא פאמיליע „זאדרוגא" (דאס בעדייטעט אזוי פיעל ווי בעפריינדונג) אדער „בראטסטווא" (ברידערשאפט). ביי די אריענטאלישע פעלקער איז נאך אויך דא אזא סארט איינריכטונג, אביסעל פערענדערט.

די „זאדרוגא" פון די זיד־סלאווען איז דער בעסטער, נאך היינט עקזיסטירענדער ביישפיעל פון אזא פאמיליען־געמיינשאפט (כאטש א פרייערע ווי ביי די רוימער פערצייטענס.) אין איין „זאדרוגא" גע־פינען זיך אייניגע דורות, קינדער און קינדס־קינדער פון איין פא־טער, צוזאמען מיט זייערע ווייבער. זיי וואוינען אלע צוזאמען אין איין הויף. זיי בעארבייטען זייערע פעלדער צוזאמען. וואס זיי בעשאפען געהערט דער גאנצער זאדרוגא בשותפות און פון די שותפות׳ע זאכען ערנעהרען זיי זיך און קליידען זיך. דער אויבער־הויפט פון די זאדרוגא, דער הויפט־אנפיהרער, איז א „דאמאטשין" (בעל הבית). ער פיהרט אלע פערהאנדלונגען פון די זאדרוגא מיט דער אויסען־וועלט. ער האט דאס רעכט צו פערקויפען קליינע זאכען. ער פיהרט די קאסע און ער איז פעראנטווארטליך פאר די קאסע און פאר דעם רעגעלמעסיגען גאנג פון די געשעפטען. ער ווערט אויסגעקליעבען. ער ברויכט ניט דוקא צו זיין דער עלטסטער אין יאהרען.

די פרויען פון הויז און זייער ארבייט שטעהען אונטער דער אנ־פיהרונג פון א „דאמאטשיצא" (בעלת הבית, באלהאבאסטע). גע־וועהנליך איז דאס דעם דאמאטשין׳ס פרוי. זי האט אויך א וויכטיגע דעה ביי א שידוך פון די מיידלעך. אפט האט זי די גאנצע דעה.

די אויבערשטע מאכט אבער ליגט אין די הענד פון א פאמיליען־ראטה, דאס איז די פערזאמלונג פון אלע ערוואקסענע מענשען, סיי מענער סיי פרויען. פאר דיעזער פערזאמלונג גיט דער דאמאטשין אב דין וחשבון. דיעזע פערזאמלונג בעשליסט און האט די אויבער־דעה וועגען אלע וויכטיגע זאכען, זי פסק׳נט יעדען משפט, זי בע־שליסט וועגען וויכטיגערע איינקויפונגען און פערקויפונגען, בעזאנ־דערס וועגען פעלד־אייגענטהום, און אזוי ווייטער.

אויך אין רוסלאנד האבען עקזיסטירט און עקזיסטירען נאך היינט אזעלכע גרויסע פאמיליען־געמיינשאפטען. פריהער האבען די פאר־

שער ניט געוואוסט דערפון. זייט צעהן יאָהר, אונגעפעהר, איז דאָס בעוויעזען געוואָרען. יעצט ווערט פון אַלעמען אַנערקענט, אַז אַזא סאָרט פאַמיליען־געמיינשאַפט איז איינגעוואָרצעלט אין די רוסישע פאָלקס־זיטע, פונקט אַזוי שטאַרק ווי די „אָבשטשינא", די דאָרף־געמיינשאַפט. אין דעם עלטסטען רוסישען געזעץ־בוך, אין די „פּראוור־דא" פון יאראָסלאַוו, ווערען אַזעלכע פאַמיליען־געמיינשאַפטען אָנ־גערופען „ווערוו". דעמזעלבען נאָמען האָבען זיי אין די געזעצע פון דאַלמאַציען און מען געפינט זיי אויך אין פּוילישע און טשעכישע היסטאָרישע קוועלען.

אויך ביי די דייטשען איז אַמאָל געווען אַזא איינריכטונג. דער פאָרשער הייסלער (אין זיין בוך „אינסטיטוציאָנען פון דעם דייטשען רעכט") בעווייזט, אַז די היינטיגע איינצעל־פאַמיליע איז ניט געווען דער אָנפאַנג פון געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען ביי די דייטשען, נאָר זי, די היינטיגע איינצעל־פאַמיליע, איז ערשט ארויסגעקומען פון א פריהערדיגע איינריכטונג, די „הויז־גענאָסענשאַפט". אין די הויז־גענאָסענשאַפט האָבען געלעבט צוזאַמען אייניגע דורות, אָדער איינ־צעל־פאַמיליען, און צווישען זיי אויך, אָפט געגוג, אונפרייע קנעכט און דיענסטען. עס ווערט היינט בעהויפּטעט, אַז די רוימישע פאַ־מיליע איז אייגענטליך אויך געווען אַזא סאָרט איינריכטונג, מען זאָגט אַלזאָ היינט, אַז עס איז ניט אמת, דאָס אין דער רוימישער פאַטריאַרכאַלישער פאַמיליע האָט דער הויז־פאָטער געהאַט די אַב־סאָלוטע געוואַלט און די איבריגע פאַמיליען־מיטגליעדער זיינען געווען נעגען איהם רעכטלאָז.

אויך ביי די קעלטען אין איירלאַנד זאָלען זיין געווען עהנליכע פאַמיליען־געמיינשאַפטען. אין פראַנקרייך, אין די פּראָווינץ ניווער־ניי, זיינען אַזעלכע איינריכטונגען בעשטאַנען ביז צו דער פראַנצויזי־שער רעוואָלוציאָן. זיי האָבען זיך גערופען „פאַרסאָנעריע". און אין די געגענד פראַנש קאָמטע זיינען נאָך היינט דאָ אַזעלכע. אין דער געגענד פון לוהאַן זעהט מען גרויסע בויערן־הייזער מיט א געמיינ־שאַפטליכען צענטראַל־צימער, א הויכער זאַל, וואָס גרייכט ביז צום דאך, און ארום דעם מיטעלסטען גרויסען צימער זיינען שלאָף־צי־מערען, צו וועלכע מען קומט צו אויף טרעפּלעך פון זעקס ביז אַכט שטיענגען. אין אַזא הויז וואוינען אייניגע דורות פון דיזעלבע פאַ־

מיליע (דאס הייסט באבע־זיידע, זייערע קינדער, אייניקלעך, אור־אייניקלעך און אזוי ווייטער).

אז אין אינדיען זיינען געווען אזעלכע הויז־געגאסענשאפטען און אז אלע איינוואוינער פון אזא הויז האבען בשותפות בעארבייט זייערע פעלדער, איז שוין בעריכטעט געווארען גאנץ פערצייטענס, אין דער צייט פון אלעקסאנדער מוקדן. דער גריכישער שרייבער נעארכוס האט דאס דערמאלט דערמאנט. ער האט דאס געשריבען וועגען דעם געגענד אין אינדיען וואס הייסט פאנדשאב, און נאך היינט איז דאס אזוי אין דיעזער געגענד, און אויך אין דעם גאנצען נארד־וועסט געגענד פון דעם לאנד.

אז אין קאווקאז זיינען דא אזעלכע איינריכטונגען, האט קאוואַ־לעווסקי אליין בעוויעזען.

אין אלגיער זיינען דא אזעלכע הויז־געמיינשאפטען ביי די קא־בילען.

אפילו אין אמעריקא, גלויבען מאנכע, זיינען געווען אזעלכע הויז־געמיינשאפטען ביי די אינדיאנער. דער שפאניער צוריטא בע־שרייבט געוויסע געזעלשאפטען אין פערצייטיגע מעקסיקא, ער רופט זיי „קאלפולים“, דענקט מען, אז דאס זיינען געווען אזעלכע גרויסע פאמיליען־געמיינשאפטען. וועגען פערו האט דאגעגען היינריך קו־נאוו ציעמליך קלאר בעוויעזען, אז דארטען איז אין דער צייט ווען די שפאניער האבען זיי איינגענומען, בעשטאנען אן אנדער סארט איינריכטונג, דאס איז געווען אזא פערבאנד ווי דער, וואס איז אמאל בעשטאנען אין דייטשלאנד אונטער דעם נאמען „מארק“. (זעה אב. קאהאן, געשיכטע פון די פעראייניגטע שטאאטען, באנד 2, זייטע 556 און 557. — א י ב ע ר ז.) ביי זיי פלעגט מען די פעלדער פון צייט צו צייט צוטיילען. אלזא, האבען זיי די פעלדער בעארבייט ניט בשותפות, נאר יעדער פאר זיך. עס איז זאנדערבאר, אז דארט, אין פערו, ביי די אור־איינוואוינער, האט דיעזע איינריכטונג אויך געהייסען „מארקא“. (דאס העברעאישע ווארט „גבול“ פערטייטשט דער מלמד אין חדר „געמארק“, דאס שטאמט פון דיעזען דייטשען ווארט מארק. דאס איז געווען אזא פערבאנד פון געמיינדען וואס האבען געהאט א געוויסע שטיק לאנד אין שותפות־אייגענטהום. דאס שטיק לאנד האט דאס געהייסען „געמארק“. — א י ב ע ר ז.)

יעדענפאלס אבער איז די פאטריארכאלישע הויז־געמיינשאפט, מיט שותפות־אייגענטהום און שותפות׳ע בעארבייטונג פון די פעלדער, בעשטאנען ביי זעהר פיעל פעלקער. דאס האט מען פריהער אויך געוואוסט. אבער די בעדייטונג דערפון פערשטעהט מען גאנץ אנ־דערש יעצט, לויט די געדאנקען פון מארגאן וועגען דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע. עס קען יעצט קיין צווייפעל ניט מעהר זיין, אז דיעזע סארט פאמיליען־איינריכטונג, אט די פאטריארכאלישע הויז־געמיינשאפט, האט געשפיעלט א וויכטיגע ראלע אין דער ענטוויקלונג פון פאמיליע, אלס די איבערגאנגס־שטופע צווישען די פריהעריגע מוטער־רעכטליכע פאמיליע און די שפעטערע איינצעל־פאמיליע.

קאוואלעווסקי בעהויפטעט, אז פון דיעזע הויז־געמיינשאפט האט זיך דערנאך אויך ענטוויקעלט די דארף־געמיינדע אדער מארק־גע־מיינדע, מיט די איינפיהרונג, אז יעדער האט בעארבייט פאר זיך זיין שטיקעל פעלד, וואס איז פריהער איהם צוגעטיילט געווארען פון די קהל׳שע פעלדער אויף א צייט, און שפעטער איז עס געווארען צו־טיילט אויף שטענדיג. וועגען דעם וועלען מיר ווייטער רעדען.

מכוח דעם פאמיליען־לעבען אין אזא הויז־געמיינשאפט איז צו בעמערקען, אז דער הויז־פאטער האט — ווייניגסטענס אין רוסלאנד — דעם שלעכטען שם, אז ער בענוצט זיך מיט זיין מאכט צו טשע־פען זיך צו אינגערע פרויען פון הויז, בעזאנדערס צו זיינע שנורען. ער מאכט זיך אפט א הארעם פון זיי. עס זיינען דא בעקאנטע רוסי־שע פאלקס־ליעדעלאך, וואס דריקען דאס אויס גאנץ שארף.

איידער מיר געהען איבער צו דער מאנאגאמיע, וואס האט זיך גענומען שטארק ענטוויקלען אזוי באלד ווי דאס מוטער־רעכט איז אונטערגעגאנגען, האבען מיר נאך צו זאגען א פאר ווערטער וועגען די פיעל־ווייבעריי און פיעל־מענעריי. מען דארף געדענקען, אז עס האט קיינמאל ניט געקענט מעגליך זיין, אז יעדער מאן זאל האבען א סך ווייבער פאר זיך אליין, אדער אז יעדע פרוי זאל האבען אליין פאר זיך א סך מענער, דען עס זיינען קיינמאל ניטא א סך מעהר פרויען ווי מענער אדער מעהר מענער ווי פרויען. סיידען וועז דיביידע זאכען, פיעל־מענעריי און פיעל־ווייבעריי, זאלען בעשטעהן אין איין לאנד און אין איין צייט. דאן וואלט געקענט מעגליך זיין, אז ווען איין מאן האט א סך ווייבער און פאר אנדערע מענער בלייבט

דארום נים געגוג ווייבער, אז יעדער זאל קענען האבען כאטש איינע, זאלען זיך דיעזע אנדערע מענער בעהעלפען דערמיט, וואס איין פרוי זאל נעהמען א סך מענער. דער פאקט איז אבער, אזביידע זאכען, אי פיעל־ווייבעריי פאר איין מאן אי פיעל־מענעריי פאר איין פרוי, איז קיין מאל נים געווען צוזאמען אין איין לאנד און אין איין צייט. און דאס איז אויך א פאקט, אז ביז אהער זיינען אימער געווען לערך א גלייכע צאהל מענער און פרויען, אלע איינס וואס די געזעלשאפט־ליכע איינריכטונגען זיינען געווען. אלזא, איז דאך זיכער, אז קיין מאל האבען נים געקענט האבען אלע מענער צו א סך ווייבער יעדער פאר זיך און נים אלע ווייבער צו א סך מענער. וואו עס איז בע־שטאנען פיעל־ווייבעריי אדער פיעל־מענעריי, האט דאס נאר געקענט זיין, זא צו זאגען, א לוקסוס. אין דער ווירקליכקייט איז די פיעל־ווייבעריי פאר איין מאן נאר ארויסגעקומען פון שקלאפעריי. דאס איז לייכט צו בעגרייפען. דער מאן, וואס האט געהאט שקלאפינען, האט א סך פון זיי געמאכט פאר זיינע ווייבער. אלזא, האבען נאר זעלטענע מענער געקענט האבען א סך ווייבער. אין דער סעמיטישער פאטריארכאל־פאמיליע לעבט נאר דער פאטריארך אליין מיט א סך ווייבער, העכסטענס נאך איניגע פון זיינע זיהן. די איבריגע מענער אין דער פאמיליע מוזען זיך בעגניגען יעדער מיט איין ווייב. אזוי איז עס נאך היינט אין גאנצען אריענט. די פיעל־ווייבעריי איז א לוקסוס פון די רייכע און פארנעהמע מענער און די ווייבער נעהמט ער פון זיינע שקלאפינען. די מאסע פון פאלק לעבט אין מאנאגאמיע. אזוי איז עס אויך מיט די פיעלמענעריי אין אינדיען און טיבעט, — נאר אויסגענומענע פרויען לעבען מיט א סך מענער. דאס שטאמט ביי זיי נאך פון די גרופען־עהע. עס וואלט געווען אינטערעסאנט צו דערגעהן, ווי אזוי עס איז געקומען, אז פון די גרופען־עהע איז דאר־טען ארויסגעקומען פיעל־מענעריי. אבער דאס דארף נאך אויסגע־פארשט צו ווערען. דאס לעבען אין דער פאמיליע, וואו איין פרוי האט א סך מענער זעהט אויס צו צוגעהן א סך פריעדליכער, ווי דאס לעבען אין פיעל־ווייבעריי ביי די אייפערזיכטיגע מאחמעדאנער. ביי זיי, ביי די מאחמעדאנער, טארען די פרויען פון איין מאן זיך נים דער־וועגען צו האבען צו טהון מיט אנדערע מענער. ביי די נעירס אין אינדיען אבער, וואו איין פרוי האט דריי, פיער אדער מעהר מענער,

קען יעדער פון דיעזע מענער האבען נאך א צווייטע פרוי בשותפות מיט דריי אדער מעהר אנדערע מענער, און אזוי אויך א דריטע, א פיערטע און אזוי וויטער. דאס קען מען אנרופען עהע־קלובס. יעדער מאן קען זיין א מיטגליעד אין מעהרערע קלובס אזעלכע. מעקלעננאן בעשרייבט אליין דיעזען סארט פאמיליען־לעבען. א וואונדער ער האט ניט נעזאגט, אז דאס איז ווידער א בעזונדערער סארט עהע, א „קלוב־עהע". אין אמת'ן איז דאס ניט קיין בעזונדערער סארט עהע. דאס איז גאר ניט קייןווירקליכע פיעל־מענערי. דאס איז נאר א בע־זונדערער סארט גרופען־עהע. דען אין אמת'ן לעבען די מענער דערביי פונקט אזוי גוט אין פיעל־ווייבעריי ווי די ווייבער אין פיעל־מענעריי, ווי דער פארשער זשיראטעילאן האט שוין בעמערקט. דאס איז אלזא ניט קיין בעזונדערע פארמע פון פאמיליען־לעבען, קיין בעזונדערער שטאפעל אין דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע.

4. די מאנאגאמע פאמיליע. די מאנאגאמע פאמיליע, דאס הייסט די איינריכטונג אז איין מאן לעבט דויערהאפט נאר מיט איין פרוי, איז ארויסגעקומען, ווי מיר האבען געצייגט, פון די פארונגס־פאמיליע, אין דער צייט, ווען די מענשען האבען זיך געפונען אויף דעם איבערגאנג פון די מיטעלע צו די אויבערשטע שטופע פון בארבאריי. ווען די מאנאגאמיע האט ענדליך אין גאנצען געזיעגט, ווען, הייסט עס, אלע פריהעריגע פאמיליען־פיהרונגען זיינען אין גאנצען פערשוואונדען געווארען, האט זיך אנגעהויבען די ציווי־ליזאציאן. דאס איז איינער פון די סמנים פון אנפאנג פון ציוויליזאציאן.

די מאנאגאמיע איז געגרינדעט אויף די ערשונג פון דעם מאן. דער אויסדריקליכער צוועק דערביי איז, אז עס זאלען געבוירען ווערען קינדער וואס עס זאל זיין זיכער אז ער איז זייער פאטער. און דאס ווערט געפאדערט, ווייל דיעזע קינדער דארפען אמאל ווערען די לייב־ליכע יורשים פון דעם פאטער'ס פערמעגען.

דער אונטערשיעד פון די מאנאגאמישע פאמיליע און די פארונגס־עהע איז, וואס די מאנאגאמע פאמיליע איז א סך פעסטער צוזאמענ־געבונדען. מען קען זי ניט צו יעדער צייט אויפבינדען. ער קען די מאנאגאמע פאמיליע אייגענטליך אויך צו יעדער צייט אויפבינדען; דאס איז דער רעגעל אין אנפאנג. ער קען די פרוי פערשטויסען.

אויך בלייבט פאַר איהם וויטער דאָס רעכט צו זיין איהר אונטריי, צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע פרויען. וויניגסטענס בלייבט איהם דאָס רעכט לויט נאָך די זיטע (ווי עס פיהרט זיך). און ער בענוצט דאָס רעכט אַלץ מעהר, וואָס וויטער די געזעלשאַפט ענט־וויקעלט זיך. (דאָס געזעץ בוך פון נאַפּאָלעאָן גיט דעם מאַן אויסדריק־ליך דאָס רעכט צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע פרויען, אַזוי לאַנג ווי ער ברענגט זיי ניט אַריין אין דעם עהעליכען הויז), זאָל זיך אָבער די פרוי חלילה דערמאָנען אָן די אַמאָליגע פיהרונגען און וועלען זיי בענייען, ווערט זי איצט, ווען עס איז שוין איינגעפיהרט מאָנאָגאַמיע, שטרענגער בעשטראָפט ווי ווען עס איז פריהער.

דיעזע נייע פאַמיליען־פאָרמע געפינען מיר אין איהר גאַנצער שטרענגקייט ביי די גריכען. אין דער גריכישער מיטהאָלאָגיע (געטער־געשיכטען) ווערען די געטטינען פאָרגעשטעלט אַלס פרייע און מעכ־טיגע. אין דעם שפּיעגעלט זיך אָב — ווי מארקס בעמערקט — אַ פריהערע צייט, ווען פרויען האָבען נאָך געהאַט אַ פרייערע און גע־אַכטעטערע שטעלונג. אין די שפּעטערע צייט אָבער, אין די הערויען־צייט, געפינען מיר שוין די פרויען ערנידעריגט דורך די אויבער־הער־שונג פון דעם מאַן און דורך די קאָנקורענץ פון די שקלאַפינען. מען דאַרף נאָר לעזען אין דער אָדיסעע, ווי טעלעמאַכעס זאָגט אָב זיין מוטער וואָס זי פערלאַנגט און בעפעהלט איהר צו זיין רוהיג. אין די געשיכטען פון האָמער איז אימער פאָרגעשטעלט, ווי די יונגע פרויען, וואָס ווערען געפאַנגען גענומען אין מלחמות, ווערען בענוצט פון די זיעגערס פאַר זייער תאוה. די קאָמאַנדירען פון די קריעגס־פיהרער קלייבען זיך אויס די שעהנסטע, נאָך'ן ראַנג נאָך. דאָס גע־דיכט איליאַס האַנדעלט, ווי בעוואוסט, אין גאַנצען, וועגען דעם שטרייט צווישען אַכילעאוס און אַגאַמעמנאָן וועגען אַזאַ שקלאַפין. ביי יעדען העלד, וואָס האָמער רעדט פון איהם אין זיינע גערדיכטע, ווערט אימער דערמאָנט אַ מיידעל, געפאַנגען אין קריעג, מיט וועלכער דער העלד וואוינט אין זיין געצעלט. און ווען ער רייזט פון דער מלחמה צוריק אַהיים, נעהמט ער די מיידלעך מיט און ברענגט זיי אַריין אין זיין עהע־הויז. די קינדער, וואָס דער מאַן האָט פון אַזעלכע שקלאַפינען, קריעגען אַ קליינעם חלק פון פאָטערס ירושה און זיי בלייבען אין גאַנצען פרייע. פון די ווייב ווערט ערוואַרטעט, אַז זי

זאָל דאָס אַלעס אריבערטראָגען, אָבער זי אַליין, פון איהר זייט, זאָל אָבהיטען די שטרענגסטע צניעות און טרייהייט צום מאַן.

די גריכישע פרוי פון די העראָען־צייט איז אפילו מעהר געאַכ־טעט ווי די פרוי פון די ציוויליזירטע צייט, אָבער דאָך איז זי, נאָך אַלעם, פאַר דעם מאַן ניט מעהר ווי די מוטער פון זיינע כשר'ע יורשים, ווייטער איז זי זיין באַלעבאָסטע און די פאָרשטעהערין פון זיינע שקלאַפינען, וועלכע ער קען זיך מאַכען פאַר זיינע קעבס־ווייבער וויפיעל ער האָט נאָר חשק. און ער טהוט דאָס אויך.

די מאָנאָגאַמיע איז אַלזאָ נ אָ ר פ אַ ר ד י פ ר ו י צ ו ה י ט ע ן, ניט פאַר דעם מאַן. פון אָנהויב אָן איז עס געווען אזוי דאָרום, ווייל עס איז בעשטאַנען שקלאַפעריי און יונגע שעהנע שקלאַ־פינען זיינען געווען ד ע ם מ אַ ן ' ס אייגענטהום. אָט פון דעם איז עס געקומען, וואָס נאָר די פרוי האָט געמוזט היטען מאָנאָ־גאַמיע. און אזוי איז דאָס נאָך היינט.*)

ביי די שפּעטערע גריכען איז עס אין די דאָזיגע זאכען ניט צוגע־גאַנגען ביי אַלע גלייך. ביי א טייל פון זיי, די דאָרער, איז געווען אַנדערש און ביי די יאָנען ווידער אַנדערש. ווי ביי די דאָרער איז צוגעגאַנגען, האָט מען דעם בעסטען ביישפּיעל אין זייער לאַנד ספּאַר־טאַ. דאָרטען זיינען נאָך געווען געבליעבען אין מאַנכע בעציהונגען עהע־פערהעלטניסע נאָך עלטערע אפילו ווי די וואָס האָמער דערמאָנט. אין ספּאַרטאַ איז געווען פּאָרונגס־עהע. די רעגיערונג אָבער האָט זיך אריינעגימשט אין די פּאָרונגען פון מענשען. א פּאָר פאָלק, למשל, וואָס האָבען קיין קינדער ניט געהאַט האָט די רעגיערונג צושיידט. מען געפינט בעשריעבען אין זייערע געשיכטען, אז דער קעניג אַנאַק־סאַדרידאַס (650 יאָהר פאַר די קריסטליכע צייט) האָט מיט זיין ווייב קיין קינדער ניט געהאַט, האָט ער גענומען נאָך א ווייב און האָט געפיהרט מיט יעדער ווייב א בעזונדערע הויז־האַלטונג. קעניג אַריסטאָן (ארום דיזעלבע צייט) האָט געהאַט צוויי ווייבער אָהן קינ־

*) לויט די מעשיות פון חומש, קומט אפילו אויס, אז עס זיי־נען געווען שקלאַפינען, וואָס האָבען גאָר געהערט צו דער פרוי און זי אליין האָט גאָר מאַנכע מאָל געגעבען איהר מאַן איהרע אַ שקלאַ־פין פאַר אַ קייבס־ווייב. אַזוי ווערט דערצעהלט פון שרה'ן, רחל'ן און לאה'ן. — איבערזעצער.

דער, האט ער גענומען א דריטע און איינע פון די ערשטע צוויי האט ער גע'גט. אלזא, פון דעם זעהט אויס, אז מיט קיין סך ווייבער צו־זאמען האט מען ביי זיי ניט געוואוינט. דערפאר אבער געפינט מען ביי זיי פון דער אנדערער זייט מנהגים, וואס דערמאנען נאך אין די גרופען־עהע. למשל, מעהרערע ברידער צוזאמען האבען געקענט הא־בען איין ווייב. און ווען איינעם איז זיין פריינד'ס ווייב בעסער געפעלען, האט ער געמעגט ווערען א שותף מיט איהם אין איהר. און עס איז געווען גאנץ אנשטענדיג פאר א מאן מכבד צו זיין א קרעפ־טיגען מענשען מיט זיין ווייב, אפילו ווען יענער איז געווען ניט קיין בירגער פון לאנד. און עס שיינט, אז נאך מעהר פריי זיינען די זיטען ביי זיי געווען, ווי עס איז צו זעהען פון דעם, וואס מען גע־פינט אין די שריפטען פון פלוטארך בעשריעבען, ווי א ספארטאנער לויפט נאך א ספארטאנערין און וויל זי קריעגען, זאגט זי איהם, ער זאל זיך ווענדען צו איהר מאן. דעריבער איז טאקי אויך קיין מאל ניט געהערט געווארען, אז א ווייב זאל זינדיגען מיט אן אנדערען אהן איהר מאן'ס וויסען. דאס איז פון איהר זייט. פון זיין זייט וויע־דער, האט דער מאן אויך נעהיט טרייהייט. ווארים הויז־שקלאפעריי איז אין ספארטא געווען (ווענינסטענס אין איהרע בעסערע צייטען) אונבעקאנט, די לייב־אייגענע העלאטען האבען געלעבט בעזונדער אויף די גיטער, דעריבער האבען די ספארטאנער מענער ווייניג געלעגענ־הייט געהאט צו קריעגען תאוה צו די שקלאפינען. אז אונטער אזעל־כע אומשטענדען האבען די פרויען אין ספארטא געהאט א גאנץ אנ־דערע געאכטעטע שטעלונג ווי ביי די איבריגע גריכען, האט גאר אנ־דערש ניט געקענט זיין. ווי ווייט דיעזע פרויען זיינען געווען גע־אכטעט, זעהט מען ארויס פון דעם, וואס אין די שריפטען פון די פערצייטיגע גריכען געפינט מען גערעדט מיט רעספעקט נאר פון די ספארטאנער פרויען, און וויטער נאר פון די סמעטענע פון די העט־טערען פון אטהען; נאר פון דיעזע פרויען האבען זיי געהאלטען פאר כדאי צו פערשרייבען קלוגע רייד.

גאנץ אנדערש איז עס געווען מיט די פרויען ביי דעם טייל פון גריכישען פאלק, וואס האבען געהייסען יאניער. אטהען איז געווען דער טיפ פון אלע זייערע ערטער. די מיידלעך האבען ביי זיי נאר געלערנט שפינען, וועבען און נעהען. העכסטענס נאך עטוואס

לעזען און שרייבען. זיי זיינען געווען אזוי גוט ווי איינגעשלאָסען און האָבען געהאַט אומגאַנג נאָר מיט אַנדערע ווייבער. אין הויז איז געווען אַ בעזונדערע אבטהיילונג פאַר די ווייבער, אויפ'ן אויבערשטען שטאָק אָדער אין הינטערהויז. אהין האָט אַ מאַנספערשוין, בעזאָנ־דערס אַ פרעמדער, ניט לייכט געקענט אריינקומען. ווען פרעמדע מענער זיינען אריינגעקומען אין הויז, זיינען די פרויען אוועק אין זייער אבטהיילונג. די פרויען זיינען ניט ארויסגעגאַנגען אָהן בעגלייַ־טונג פון אַ שקלאַפין. אין דער היים האָט מען די פרוי בעוואַכט. אריסטאָפאַנעס דערצעהלט, אַז מען פלעגט האַלטען אין הויז געוויסע הינט, אָבצושרעקען פרעמדע מענער פון צוקומען צו די ווייבער. אין אַ טייל ערטער, וועניגסטענס אין די אזיאַטישע שטעדט, האָט מען געהאַלטען עוונוכען (סריסים) צו בעוואַכען די פרויען. מען פלעגט מאַ־כען אינגלעך פאַר עוונוכען (דאָס הייסט דורך אַן אָפעראַציאָן מאַכען זיי פאַר אוים מענער), כדי זיי דערנאָך צו פערקויפען אַלס פרויען־היטער. אַזוי איז געווען אין כיאָס שוין אין העראָדאָט'ס צייט. אין די שריפטען פון איירופידעס ווערט די פרוי בעצייכענט מיט דעם וואָרט „אָיקורעמאַ", דאָס הייסט אַ זאַך פאַר די בעזאָרגונג פון הויז. זי איז געווען פאַר דעם אַטהענער די אויבערשטע הויז־דיענסט, און ווייטער נאָר נאָך אַ זאַך פאַר קינדער האָבען. זי האָט אין ערגעץ ניט געקענט קומען מיט איהר מאַן. ער פלעגט געהן צו פאָלקס־פערזאַמ־לונגען און צו גימנאַסטישע איבונגען, זי אָבער האָט ניט געקענט מיטגעהן. ער האָט אויסערדעם נאָך געהאַט שקלאַפינען, וועלכע ער האָט געקענט בענוצען. ווייטער איז אין די בליהונגס־צייט פון אַטהען נאָך געווען דאָרט אַ שטאַרק־פערשפרייטע פראָסטיטוציאָן, וועלכע די רעגיערונג האָט, ווען ניט אַליין אויפגעהאַלטען, וועניגסטענס גע־שטיצט. און גראָדע צווישען די פראָסטיטוטקעס האָבען זיך ענטוויי־קעלט איינינע גרויסע גריכישע פרויען, וועלכע האָבען זיך אויסגע־צייכענט פון אַלע פרויען פון זייער צייט דורך גרויסע קלוגהייט און קינסטלערישע געשמאַקס־בילדונג, אַזוי ווי די ספּאַרטאַנישע פרויען האָבען זיך ווידער אויסגעצייכענט מיט אַ שטאַרקען כאַראַקטער. אַ גוטע הויז־פרוי האָט קיין שום געלעגענהייט ניט געהאַט צו ענטוויקלען איהר גייסט. דאָס איז די שטרענגסטע פעראורטהיילונג פון דעם אַטהענער פאַמיליען־לעבען.

דיעזע אַטהענישע פאַמיליע איז שפּעטער געוואָרען דער מוסטער, נאָך וועלכען עס האָט זיך אויסגעפאָרמעוועט דאָס פאַמיליען־לעבען ניט בלויז ביי די איבריגע יאָניער, נאָר אויך אַלע מעהר און מעהר ביי אַלע גריכען פון אינלאַנד און פון די קאָלאָניען.

אָבער ווי שטאַרק מען האָט די גריכישע פרויען ניט געהיט און בעוואַכט, האָבען זיי דאָך געפונען געוגג געלעגענהייטען אָבצונאַרען זייערע מענער. די מענער וויעדער האָבען זיך געשעהמט אַרויסצו־ווייזען וועלכע עס איז ליעבע צו זייערע אייגענע פרויען, דערפאַר האָ־בען זיי זיך פערוויילט שפּיעלענדיג ליעבעס מיט העטערען. די דאָ־זיגע שענדונג פון די פרויען האָט אויך אונווירדיג געמאַכט די מענער, ביז זיי זיינען פערזונקען אין עקעלהאַפטען משכב זכר. אויך זייערע געטער האָבען זיי אַזוי פעראונווירדיגט ווי זיך אַליין, זייערע פאַנטאַ־זיעס האָבען נעמליך דערצעהלט פון זייערע געטער אויך אַזוינע מיאוס׳ע זאַכען, דאָס געפינט זיך אין דעם מיטהוס פון גאַנימעד.

אַזוי האָט זיך אָנגעפאַנגען די מאָנאָגאַמיע, אַזוי וויית ווי מיר קענען דאָס אויסגעפינען ביי דעם ציוויליזירטעסטען און העכסט־ענט־וויקעלטען פאָלק פון אַלטערטהום — די גריכען. מיר זעהען דאָ, אַז די מאָנאָגאַמיע איז ניט אַרויסגעקומען פון דעם וואָס איין מאַן האָט ליעב געהאַט נאָר איין פרוי און איין פרוי מאַן און זיי האָבען ניט געקענט ליידען, אַז ער אָדער זי זאָל האָבען פערהעלטניסע מיט אַנדערע. ניין, מיט אַזא ליעבע האָט דאָס גאָר ניט געהאַט צו טהאָן. דען די עהען זיינען וויטער, אַזוי גוט ווי פריהער, געשלאָסען געוואָ־רען ניט דורך ליעבע, נאָר לויט בעקוועמליכקייט. די מאָנאָגאַמיע איז געווען די ערשטע פאָרמע פון פאַמיליע, וועלכע איז געגרינדעט געוואָ־רען ניט אויף נאַטירליכע בעדינגונגען, נאָר אויף עקאָנאָמישע, נעמליך אויף דעם, וואָס עס איז אונטערגעגאַנגען דאָס אַלטע שותפות־אייגענ־טהום פון די צייטען, ווען די מענשען זיינען נאָך געווען „ווי די נאַטור האָט זיי געהאַט“ און עס איז אויפגעקומען פריוואַט־אייגענטהום. די גריכען האָבען אונפערשלייערט אָפען אַרויסגעזאָגט, אַז דער איינציגער צוועק פון די מאָנאָגאַמיע איז ביי זיי, אַז דער מאַן זאָל זיין דער העררשער אין דער פאַמיליע און ער זאָל האָבען קינדער אַזעלכע, פון וועלכע ער זאָל זיין זיכער, אַז זיי זיינען זיינע און זיי זאָלען זיין די יורשים פון זיין אייגענטהום. איבריגענס איז די מאָנאָגאַמיע געווען

פאר זיי א לאסט, א פליכט צו די געטער, צו דעם שטאאט און צו די אבות, א פליכט וואס זיי האבען געמוזט ערפילען. אין אטהען האט דאס געזעץ געצוואונגען מען זאל חתונה האבען, און ניט בלויז דאס, נאר אויך איז געווען פאר דעם מאן געזעצליך געבאטען ער זאל זיין מיט זיין ווייב ניט וועניגער ווי א געוויסע צאהל מאל.

אלזא, זעהען מיר, אז די מאנאגאמיע בעווייזט זיך אין דער וועלט־געשיכטע ניט אלס א שלום צווישען מאן און ווייב, זיי זאלען זיך אייגע די אנדערע ניט מעהר קרענקען מיט האבען צו טהון מיט אנדערע, און נאך מעהר ניט אלס די העכסטע פארמע פון פאמיליען־לעבען. פערקעהרט, זי בעווייזט זיך אלס א פערשקלאפונג פון די פרוי דורך דעם מאן. דערמיט איז אויפגעקומען א געגנערשאפט צווישען מאן און פרוי אזעלכע, ווי זי איז ניט געווען אין די גאנצע פארגעשיכטע. אין אן אלטען מאנוסקריפט פון מארקס און מיר, וואס מיר האבען געשריעבען אין יאהר 1848 און וואס איז ניט געדרוקט געווארען, געפין איך דיעזע ווערטער: „די ערשטע טיילונג פון ארבייט איז די צווישען מאן און ווייב צו בריינגען קינדער אויף דער וועלט“. און היינט קען איך צולייגען דערצו: די ערשטע געגנערשאפט צווישען פערשיעדענע קלאסען מענשען איז אויפגעקומען צוזאמען מיט דער ענטוויקלונג פון געגנערשאפט צווישען מאן און ווייב אין דער איינצעל־עהע און די ערשטע אונטערדריקונג פון איין קלאס מענשען דורך אן אנדערן האט זיך בעוויעזען אין איין צייט מיט דער אונטערדריקונג פון די פרויען דורך די מענער.

די מאנאגאמיע איז געווען א גרויסער געשיכטליכער פארטשריט. אבער דעמאלט ווען זי איז אויפגעקומען האט זיך אויך אנגעהויבען די שקלאפעריי און דאס פריוואט־אייגענטהום און צוזאמען מיט דעם האט זיך אנגעפאנגען די צייט, ווען יעדער פארטשריט פון איין זייט איז אויך א ריקשריט פון אן אנדערער זייט, ווייל דאס וואס עס איז א טובה פאר איין צד, דאס שלאגט זיך דורך א וועג דורך דעם וואס עס שטויסט אוועק דעם אנדערן צד און ברענגט איהם שלעכטס. אזוי איז עס נאך ביז היינט. די מאנאגאמישע פאמיליע איז אין דער גע־זעלשאפט דאס, וואס די קליינע בלעזעלע איז אין קערפער. (יעדער קערפער פון לעבעדיגע זאכען און אויך יעדע פלאנצונג איז צוזאמענ־געזעצט פון פיצינאטינקע בלעזעלעך). און פונקט אזוי ווי אין די

בלעזעלע איז שוין דאָ די נאַטור פון דעם גאַנצען קערפּער, אזוי געפינען מיר שוין אין דער פאמיליע די נאַטור פון די נעגנערשאַפטען פון הערשער און אונטערדריקטע, וועלכע ענטוויקלען זיך אין זייער פולער קראפט אין דער גאַנצער ציוויליזירטער געזעלשאַפט.

ווען עס איז שוין געווען איינגעפיהרט די פּאָארונגס־עהע, און אפילו די איינצעל־עהע, איז אָבער נאָך אויף קיין פאַל ניט אינגאַנצען אונטערגעגאַנגען די אַלטע פערהעלטניסמעסיגע פרייהייט פון געשלעכטס־פערקעהר. ווי מאָרגאַן דריקט זיך אויס: „ווען דאָס אַלטע עהע־סיסטעם איז פערענדערט געוואָרען דורך דעם וואָס די פּונאַלואַ גרופּען זיינען ביסלעכוויז אויסגעשטאָרבען און עס זיינען געבליבען נאָר ענגערע פאמיליען, איז אָבער ארום דיזע פאמיליען, וועלכע האָבען זיך אַלץ מעהר ענטוויקעלט, נאָך געבליבען איבערבלייבונגען פון דעם אַלטען עהע־סיסטעם אויך, ביז דעם פריהמאָרגען פון דער ציוויליזאַציאָן... צום סוף זיינען דיזע איבערבלייבונגען פערשוואונדען געוואָרען, ווען זיי האָבען געקראָגען א נייע פאָרמע, די פאָרמע פון העטעריזמוס; דאָס אָבער בעשטייט נאָך ביז אריין אין דער ציוויליזאַציאָן; דאָס בלייבט ווי א דונקעלער שאָטען אויף דער פאמיליע". מיט דעם וואָרט „העטעריזמוס" מיינט מאָרגאַן דאָס, וואָס די מענער, זייענדיג פערהייראטה אין א פאמיליע, האָבען נאָך אויסערהאַלב די פאמיליע צו טהון מיט אונפערהייראטע ווייבער. דאָס איז א זאַך, וואָס בליהט, ווי יעדער ווייסט, אין דער גאַנצער פעריאָדע פון ציוויליזאַציאָן, דאָס בעשטעהט אויף פערשיעדענע ארטען און ווערט ביסלעכוויז מעהר און מעהר אָן אָפענע פּראָסטיטוציאָן. דיזער העטעריזמוס שטאַמט אָב גאַנץ דירעקט פון די גרופּען־עהע, פון דעם מנהג, אז די פרויען האָבען זיך געאָפּפערט מיט דעם וואָס זיי האָבען זיך פריהער איבערגעגעבען צו אַנדערע, כדי דערמיט זיך אויסצוקויפען דאָס רעכט אויף צניעות. דאָס איבערגעבען־זיך פאַר געלד איז פריהער געווען א רעליגיעזע זאַך. דאָס פלעגט פאָרקומען אין טעמפּעל פון די ליעבעס־געטין און דאָס געלד האָט ניט די פרוי גענומען, נאָר עס איז אריין אין די צדקה־פּושקע פון דעם טעמפּעל. (אויף העברעאיש האָט אזא פרוי געהייסען „קדשה", דאָס וואָרט בעדייטעט געהייליגטע, געאָפּפערטע צו גאָט. תורת משה האָט דאָס פערבאָטען. א בעווייז, אז עס איז געווען וואָס צו פערבאָטען.—איבערזעצער).

די אַלטע שריפטען דערצעהלען פון אַזעלכע טעמפּעל־פרויען, די היע־ראָדולען פון די געטין אַנאיטאַס ביי די אַרמעניער, פון די געטין אַפראָ־דיטע ביי די גריכען; אין אינדיען זיינען דאָ אין די טעמפּלען רע־ליגיעזע טאַנץ־מיידלעך, מען רופט זיי באַיאַדערען (דאָס וואָרט איז פאַרגרייזט פון דעם פּאָרטוגעזישען וואָרט באַילאַדאירא, דאָס הייסט טענצערקע). די אַלע זיינען געווען די ערשטע פּראָסטיטוטקעס. דיע־זע מנהגים זיינען געווען אַן איבערבלייבונג פון די אַמאָליגע גרופּען־עהע. אין די גרופּען־עהע איז יעדע פרוי געווען פאַר יעדען מאַן פון דער גרופּע. ווען דאָס האָט זיך געענדערט אויף איינצעל־עהע, האָט זיך יעדע פרוי געדאַרפט אויסקויפען פון דעם אַלטען מנהג דורך דעם וואָס זי האָט זיך איינמאָל איבערגעגעבען צו מעהרערע מענער (אָדער דערנאָך צום פאָרשטעהער) פון שבט. און שפּעטער האָבען די פּריס־טערינען מוציא געווען אַלע פרויען, אלס זייערע שטעל־פערטרעטע־רינס. ביי אַנדערע פעלקער שטאַמט דער העטעריזמוס פון דעם, וואָס די מיידלעך האָבען פאַר דער חתונה געהאַט די פרייהייט צו פער־קעהרען מיט מענער. דאָס איז אַלזאָ אויך אַן איבערבלייבונג פון די גרופּען־עהע, נאָר אויף אַן אַנדער וועג.

ווייטער איז געוואָרען מיט די פרויען אַזוי ווי מיט די אַרבייטער: ווען עס זיינען אויפגעקומען אַ טייל מענשען רייכע און אַ טייל אָרימע, שוין אויף די אויבערשטופע פון די באַרבאַריי, זיינען דאָך געווען אַרבייטער אי פערקויפטע שקלאַפען אויף שטענדיג אי אויך, טיילמאָל, פערדונגענע לוין־אַרבייטער אויף אַ ווייל — אָט פונקט אַזוי איז געוואָרען מיט די פרויען: חוץ די פערקויפטע שקלאַפינען אויף שטענ־דיג, וועלכע דער אייגענטהימער האָט בענוצט פאַר קייבס ווייבער, זיינען אויפגעקומען אויך פערדונגענע אויף אַ ווייל, דאָס איז די פּראָסטיטוציאָן. אויף אַזאַ אופן האָט די ציוויליזאַציאָן גע'ירשה'נט פון די גרופּען־עהע אַ צווייזייטיגע ירושה, אי די איינפיהרונג אַז איין מאַן האָט איין פרוי, אי אויך דעם העטעריזמוס מיט זיין ערגסטע פאָר־מע, די פּראָסטיטוציאָן. אַלעס וואָס די ציוויליזאַציאָן ברענגט אַרויס איז צווייזייטיג, צוויי־פּנים'דיג, צושפּאָלטען אין זיך, צוויי געגענ־זעצע (היפּכים). דער העטעריזמוס איז אַ געזעלשאַפטליכע איינריכ־טונג, ווי יעדע אַנדערע. דאָס איז די פאָרטזעצונג פון די געשלעכטס־פרייהייט — פאַר די מענער. מיט רייד פערדאַמט מען דאָס כלומרשט,

אין דערווירקליכקייט אָבער לאָזט מען דאָס עקזיסטירען און די רעד־גיערער אליין הולטעווען מיט אין דעם. מען פערדאַמט דערביי ניט די מענער, וואָס בענוצען דאָס, נאָר די פרויען פערדאַמט מען. זיי זיינען פעראַכטעט, פון דער געזעלשאַפט אויסגעשטויסען. דאָס איז, אַלזאָ, אויך איינע פון די זאַכען, אין וועלכע עס ציינט זיך די אויבער־הערשונג פון די מענער איבער די פרויען.

אָבער ווען עס קומט שוין צו אַזעלכע פיהרונגען — פון אויבען איין־עהע, פון הינטען הולטאַיסטווע פון דעם מאַן מיט אַנדערע פרויען, בלייבען שוין די כשר'ע פערהייראַטהע פרויען אויך ניט אַלע כשר. דען אַז דער מאַן הולטעוועט אַרום פערבאַרגענערהייט מיט אַנדערע פרויען, בלייבט זיין כשר'ע ווייב פערנאַכלעסיגט. די מענער האָבען זיך הפנים איינגערעדט, אַז זיי קענען אויפעסען אַ האַלבען עפּעל און דאָך זאָל דער עפּעל בלייבען גאַנץ — אַז זיי קענען, הייסט עס, פון זייער זייט טהון אַלדאָס בייז און דאָך זאָל זייער פאַמיליען־לעבען בלייבען ריין, פון דער ווייב'ס זייט. אָבער דאָס לעבען האָט געציינט, אַז דאָס גערט ניט. אַזוי ווי עס האָט זיך נאָר ענטוויקעלט די איינ־צעל־עהע, האָט זיך באַלד אָנגעהויבען צו בעווייזען דער ווייב'ס פער־באָרגענער ליעבהאָבער. עהע־ברוך פון דער פרוי ווערט טאַקי זעהר שטרענג פעראַכטעט און בעשטראָפט, אָבער אויסראָטען קען מען דאָס דאָך ניט. דער מאַן האָט איינגעפיהרט איינצעל־עהע, כדי ער זאָל וויסען זיכער ווער זיינע קינדער זיינען, אָבער זיכער איז ער דערמיט ווייטער ניט. ער קען העכסטענס נאָר גלויבען מאָראַליש, אָבער גאַנץ זיכער קען ער ניט זיין. און כדי אויסצוגלייכען דעם פּלאָנטער, האָט דער „קאָד נאַפּאָליאָן" געמאַכט אַ געזעץ, אַז אַלע קינדער, וואָס אַ ווייב פון אַ מאַן האָט, ווען זיי זיינען פערהייראַטהע, רעכענען זיך גע־זעצליך פאַר זיינע קינדער. אָט דאָס איז אַלעם וואָס עס איז אַרויס־געקומען פון דריי טויזענד יאָהר זוכען זיכערהייט אין דער איינצעל־עהע.

אַזוי זעהן מיר אין דער פאַמיליע אַ בילד אין קליינעם פאָרמאַט פון די צרות פון די גאַנצע געזעלשאַפט, זייט די ציוויליזאַציאָן האָט איהר צושפּאַלטען אין קלאַסען, אין הערשער און בעהערשטע: אַזוי ווי אין דער גאַנצער געזעלשאַפט זיינען דאָ פערשיעדענע אינטערע־סען, וואָס שטויסען זיך איינע די אַנדערע און דאָך צורייסען זיי די

געזעלשאפט ניט אין גאנצען, אזוי איז עס אויך אין קליינעם פארמאט אין דער פאמיליע, וואו דער מאן איז דער הערשער. עס איז דורך דעם פאראן א ווידערשטרייט צווישען מאן און ווייב. נאטירליך ניט אין אלע פאמיליען. דאס איז נאר אזוי אין די פאמיליען, וועל־כע פיהרען זיך לויט ווי עס האט זיך ארויסענטוויקעלט פון די ערשטע צושטענדע, לויט ווי מיר האבען דא בעשריעבען, און וואו אבער די פרוי רעבעלירט נעגען די הערשונג פון דעם מאן. עס זיינען געווים דא פיעלע פאמיליען, וואס זיינען אן אויסנאהמע דערפון. אן אויס־נאהמע איז אויך אין די פאמיליען פון דעם דייטשען פיליסטער, וועל־כער טויג זיך פונקט אזוי ניט צו הערשען אין זיין הויז, ווי ער קען ניט אויספיהרען צו הערשען אין לאנד. ביי איהם געהט די פרוי אין די הויזען, ווייל ער איז ניט ווערטה דיעזען מלבוש. דערפאר האלט ער זיך אבער פאר א סך געהויבענער ווי דער פראנצויז, וועלכער האט פון זיין ווייב אפטער ערגערע צרות.

ניט ביי אלע פעלקער אבער און ניט צו יעדער צייט זיינען די בעשריעבענע אייגענשאפטען פון די איינצעל־פאמיליע געווען אזוי שארף, ווי ביי די גריכען. ביי די רוימער איז די פרוי געווען פרייער און מעהר נעאכטעט. די רוימער, וועלכע האבען שפעטער די וועלט איינגענומען, האבען נעהאט א ווייטערען בליק, כאטש א וויניגער פיינעם, ווי די גריכען. דער רוימער האט נעהאט איבער זיין ווייב די געוואלט פון לעבען און טויט, אבער דורך דעם האט ער נעגלויבט צו זיין שוין גענוג זיכער מיט איהר עהעליכע טריישאפט. אויך האט ביי די רוימער די פרוי געקענט זיך פרייוויליג שיידען, אזוי גוט ווי דער מאן.

* * *

אין אלגעמיינען אבער זעהן מיר, אז די מאנאגאמיע, די איינ־פיהרונג אז פרויען ווערען צוגעבונדען נאר צו איין מאן אין א היי־ראטהס־פערבינדונג, איז ניט די „הייליגע“ זאך, ווי מען שטעלט דאס פאר. עס איז נאר די שקלאפעריי פון פרויען צו איין מאן. און דאס האט אפילו די פרוי אויך ניט געמאכט זיין טאקי געטריי נאר צו איהר מאן. דעם מאן האט דאס געווים ניט צוגעבונדען נאר צו איין פרוי. דאס האט נאר בעשאפען צבוע׳צטווע.

דאך איז די מאנאגאמיע געווען א שריט אויפ׳ן וועג פון פראָ־

גרעס. דען זי האָט מעגליך געמאַכט עס זאָל זיך ענטוויקלען דער גרעסטער מאָראַלישער פאָרטשריט אין די דאָזיגע זאַכען, — דאָס איז די מאָדערנע ליעבע פון איין מאַן מיט איין פרוי, וואו ער ליעבט נאָר זי און זי נאָר איהם און זיי פיהלען אין הארצען קיין שום לוסט ניט צו האָבען צו טהאָן מיט אנדערע, ווייל די אינערליכע אמת'ע ליעבע צו די איינציגע געליעבטע פערזאָן דערלאָזט דאָס ניט. דיעזע ליעבע ווערט אָנגערופען „א י נ ד י ו ו י ד ו ע ל ע ג ע ש ל ע כ ט ס - ל י ע ב ע." (דאָס איז די העכסטע מאָראַל אין דיעזע זאַכען, ווייל דאָ איז די צוגעבונדענקייט און טרייהייט צו די איינע און צו דעם איינעם נים קיין פאַלשע מאַסקע, ניט קיין שקלאַפעריי, און ניט דורך געוואַלט און געזעץ און דורך סטראַשען מיט שטראָף, — וואָס עס העלפט ניט, — נאָר די טרייהייט צווישען איין מאַן און איין פרוי איז דאָ אַן עהרליכע, אַן אינערליכע, וואָס דאָס הארץ אליין פיהלט. אזא ליעבע איז אַ געאַכטעטע ליעבע צו דעם אינערליכען מענשען. אָהן דעם איז דאָס געשלעכטס-לעבען בלויז תאוה צו דעם פלייש, וואָס יעדער מאַן קען האָבען צו יעדער פרוי און יעדע פרוי צו יעדען מאַן, און דער אינערליכער גייסטיגער אינדיווידועלער מענש פון דעם אַנ-דערען צד ליעגט דערביי ניט אין זינען און ווערט געשענדעט. דאָס איז געווען דאָס גאַנצע געשלעכטס-לעבען פריהער, ביי די מאָנאָגאַמיע אזוי גוט ווי ביי די גרופּען-עהען). די אינדיווידועלע געשלעכטס-ליעבע איז אין דער גאַנצער וועלט פריהער ניט בעקאַנט געווען. דאָס האָט זיך ערשט שפּעטער בעוויעזען. מעגליך איז דאָס אָבער ערשט גע-וואָרען דורך די מאָנאָגאַמיע.

דעם אָנפאַנג פון דער ענטוויקלונג פון די מאָנאָגאַמיע צו דיעזע העכסטע מדרגה איהרע זעהען מיר אין דער וועלט-געשיכטע דאָרטען, וואו די גערמאַנען (די אור-עלטערן פון די דייטשען) בעוויזען זיך אין דער וועלט-געשיכטע. (דער פערפאַסער רעדט דאָ אלץ פון די וועלט-געשיכטע פון די אייראָפּעאישע פעלקער, — די געשיכטע וואָס איהר אָנהייב געהמט זיך אין די אלטע שריפטען פון רוים און גריכענ-לאַנד און איהר פאָרטזעצונג איז אין די אייראָפּעאישע קולטור. — איבערז.) וואו אין די אלטע שריפטען פון דער פאַרצייטיגער רוים הייבען זיך אָן צו געפינען בעשרייבונגען פון די גערמאַנישע מענשען, דאָרט געפינט מען ערשט בעשריבען נייע אייגענשאַפטען פון דעם

פאמיליען־לעבען, וועלכע זיינען ענטשידען דער גרעסטער פּאָרטשריט, ווייל זיי, דיעזע אייגענשאַפטען, האָבען געפיהרט צו די היינטיגע אינ־דיווידועלע געשלעכטס־ליעבע.

אָבער מען דאַרף ניט מיינען, אז דער דאָזיגער פּאָרטשריט איז געקומען פון דעם, וואָס די דייטשען זיינען דאָס געווען אזעלכע כשר'ע מענשען, אז זייער נאַטור איז געווען אַ מאָראַלישע — ווי די פּאַטריאַר־כישע לעגענדע שטעלט דאָס פאָר. דאָס הייבט זיך גאָר ניט אָן. דער פּאָרטשריט איז געקומען פון די אומשטענדען, אין וועלכע די אבות פון די דייטשען האָבען דעמאָלט געלעבט. ביי זיי איז דאָס דוקא געקומען פון דעם, וואָס די מאָנאָגאַמיע האָט זיך נאָך ניט געהאַט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט פון די פּאָארונגס־עהע ארויס. אזוי שיינט עס. און די אורזאַכע דערפון איז מסתמא געווען זייער אָרימקייט. מיר וועלען באַלד זעהן וואָס דאָס מיינט.

צום ערשטען מאָל ווערען די גערמאַנען דערמאָנט אין די רייזע־בעשרייבונגען פון דעם אַלטען רוימישען שרייבער טאַציטוס. ער זאָגט, אז ביי זיי, ביי די גערמאַנען, האַלט מען זעהר הייליג די עהע. „זיי בעגניגען זיך מיט איין ווייב, די פרויען לעבען ביי זיי איינגעצאַמט דורך צניעות'דיגקייט". אזוי שרייבט ער. אָבער דאָך מעלדעט ער, אז די גרויסע לייט און די אָנפיהרער פון זייערע שבטים האָבען יעדער מעהרערע ווייבער. דאָס איז אַלזאָ אַ צושטאַנד עהנליך ווי ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא, ביי וועלכע עס איז געווען פּאָארונגס־עהע.

דאָס איז איין בעוויז, אז יענע אָבות פון די דייטשען זיינען נאָך ניט געווען אין גאַנצען ארויס פון די פּאָארונגס־עהע.

אַ צווייטער בעוויז איז דער פאַקט, אז דער מוטער'ס ברודער — דער נאָהענטסטער קרוב ביי דער גענטיל־איינריכטונג — האָט זיך ביי זיי גערעכענט פאַר אַ נעהנטערן קרוב כמעט ווי דער אייגענער פאָטער. דאָס בעווייזט, אז זיי זיינען נאָך ניט לאַנג געווען ארויס פון מוטער־רעכט און איבערגעגאַנגען צום פאָטער־רעכט. אויך דאָס איז אזוי ווי ביי די אינדיאַנער פון אמעריקא. מאַרקס פלעגט אָפט זאָגען, אז ווען מען בעטראַכט דאָס לעבען פון די אינדיאַנער אין אמעריקא, האָט מען אַ שליסעל צו בעגרייפען דאָס לעבען פון די אָבות פון די דייטשען, לויט ווי דאָס ווערט געמאָהלען ביי טאַציטוס. און דריטענס זיינען די פרויען ביי יענע דייטשען געווען הויך געאַכטעט

און האָבען געהאַט גרויסען איינפלוס אין די קהל'שע זאַכען. דאָס איז פונקט פערקעהרט ווי עס איז ביי מאָנאָגאַמישער מענער־הערשונג.

אין די אַלע זאַכען, כמעט, איז עס געווען ביי יענע דייטשען ווי ביי די ספּאַרטאַנער, וועלכע זיינען אויך נאָך ניט געווען אַרויס פון די פּאָאַרונגס־עהע, ווי מיר האָבען אויבען געזעהען.

די גערמאַנען זיינען דערנאָך בעפאַלען רוים, האָבען זי חרוב גע־מאַכט און איינגענומען און די אַלטע רוימישע קולטור און איינריכ־טונגען האָבען זיך צונויפגעמישט מיט פיעלע איינריכטונגען און בע־גריפען פון די גערמאַנען. פון דיעזע מישונג איז אַרויסגעקומען אַ נייע קולטור. און דיעזע נייע קולטור האָט גענומען בעהערשען די וועלט. און פון איהר אַרויס האָט זיך ענטוויקעלט די היינטיגע אייראָ־פעאישע קולטור און ציוויליזאַציאָן. די פאַרצייטיגע גערמאַנען האָבען אַלזאָ צושטייער געגעבען צו די וועלט־בעהערשענדע קולטור נייע עלע־מענטען, אין פערשיעדענע אַנגעלעגענהייטען. און אַזוי האָבען זיי אויך אַריינגעבראַכט אַ נייעם עלעמענט אין פאַמיליען־לעבען. זיי האָבען אַריינגעבראַכט זייערע זיטען, וועלכע זיינען נאָך געווען, ווי מיר האָבען געזעהען, אַן איבערבלייבונג פון די פּאָאַרונגס־עהע, איידער די שטרענגע מאָנאָגאַמיע איז אויפגעקומען. ביי אַזאַ צושטאַנד, האָבען מיר געזעהען, איז די פרוי נאָך ניט אַזוי שטאַרק די שקלאַפין פון דעם מאַן. זי האָט נאָך אַליין אַ בעטרעף אין פאָלקס־לעבען און אין פאַמיליען־לעבען. דיעזע אייגענשאַפטען פון די גערמאַנען האָבען זיך צוגעמישט צו די מאָנאָגאַמיע פון די רוימער. אויף די חורבות פון די רוימער־וועלט איז, ביי יענע פעלקער־פערמישונג, אַרויסגעוואַקסען אַ נייע מאָנאָגאַמיע, אין וועלכע די מענער־הערשונג איז געווען עטוואָס מילד געמאַכט און אָבגעשוואַכט דורך די צומישונג פון די גערמאַנישע פרויען־ווערדע. ביי דיעזע נייע מאָנאָגאַמיע זיינען די פרויען וועניג־סטענס אויסערליך געווען אַ סך מעהר געאַכטעט און געהאַט אַ פרייערע שטעלונג, ווי אין רוים און גריכענלאַנד גאַנץ פאַרצייטענס, אין קלאַ־סישען אַלטערטהום.

אָט אַזוי איז דאָס געוואָרען מעגליך, אַז פון די מאָנאָגאַמיע אַרויס האָט זיך געקענט ענטוויקלען דער גרעסטער זיטליכער פאָרטשריט, וועלכען מיר האָבען דער מאָנאָגאַמיע צו פערדאַנקען, נעמליך די מאָ־דערנע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע, וואָס איז אין די גאַנצע

פריהערדיגע וועלט אונבעקאנט געווען. אזא סארט ליעבע האט זיך דאן ענטוויקעלט אמאל אין דער מאנאגאמיע (אן אמת'ע גלייכע ליעבע צווישען מאן און ווייב), אמאל לעבען דער מאנאגאמיע (שטאר־קע אינדיווידועלע ליעבע אהן הייראט) און אמאל געגען דער מאנאגא־מיע (ליעבע צווישען פערהייראטע און פרעמדע), — ווי עס מאכט זיך.

די אינדיווידועלע גלייכע ליעבע פון ביידע זייטען, מיט דעם פאל־שטענדינגען גלייכען בעטרעף פון דער פרוי'ס געפיהל, איז אלזא א פארטשריט, וואס איז ענטשיידען ארויסגעקומען פון דעם, וואס די פארצייטיגע גערמאנען האבען נאך געלעבט אין פאארונגס־עהע און פון זיי האט זיך די גרעסערע אכטונג צו די פרוי צוגעמישט צו די מאנאגאמיע. אבער דאס איז ניט געקומען פון בעזאנדערע הייליגע צניעות פון זייער נאטור. זייער גאנצע צניעות איז בעשטאנען אין דעם, וואס די פאארונגס־עהע איז איבערהויפט ניט אזוי היפאקריטיש ווי די שטרענגע מאנאגאמיע, וואו מען איז לפנים אנדערש ווי אינער־ליך. ביי אנדערע אומשטענדען אבער זיינען די פארצייטיגע גערמא־נען גאר ניט געווען אזעלכע צאצקעדיגע מענשען אין צניעות'דיגקייט. פערקעהרט, אויף זייערע וואנדערונגען, בעזאנדערס נאך זיד־אסט, צו די נאמאדען פון די סטעפעס ביי דעם שווארצען ים, זיינען זיי געווען שטארק פערדארבען אין מאראל. פון די סטעפעס־בעוואוינער האבען זיי זיך באלד אבגעלערנט, אויסער זייערע רייטער־קונצען, אויך העס־ליכע געוואוינהייטען, שמוציגע לאסטערס געגען די נאטור (ווי אמיא־נוס דערצעהלט אויסדריקליך וועגען די טהאיפאלער, און פראקאפ וועגען די הערולער).

אלזא, די מאדערנע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע האט זיך נאר געקענט ענטוויקלען ביי דער מאנאגאמיע, ניט ביין קיין אנדערע פון די בעקאנטע פאמיליען־פארמען. אבער דאס הייסט ניט, אז דיעזע ליעבע האט זיך גענומען צייגען נאר אלס א ליעבע צווישען פערהיי־ראטע מאן־און־ווייב; אפילו ניט ס'רוב אזוי! אדרבה, צווישען פער־הייראטע מאן און ווייב וועלכע זיינען פעסט פערבונדען אין איינצעל־עהע און וואו דער מאן איז דער הערשער און די פרוי זיין אונטער־טהעניגע, איז קיין אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע ניט נאטירליך. אזא הייראט איז ביי אלע הערשענדע פעלקער אין דער געשיכטע ניט געווען אוים בעזאנדערע ליעבע פון די פאאר צו אנאנדער. אזא הייר־

ראט איז אימער געווען א מסחר, וואס די עלטערן האבן געשלאסן, לויט ווי עס האט זיך זיי געלוינט. אזוי איז עס געווען זינט פון דער פארונגס־עהע אן.

די ערשטע פארמע פון געשלעכטס־ליעבע, וואס בעווייזט זיך אין דער געשיכטע, איז די „ריטערליכע ליעבע" אין מיטעל־אלטער. (די ריטער — ריצארעס — זיינען געווען פריצים וואס פלעגען ארומ־רייטען אויף פערד אנגעטהאן אין פאנצערס. זיי פלעגען זיין בענייס־טערט פאר ליעבע צו פרויען. זיי פלעגען די פרויען פערגעטערן. ביי זיי פלעגט עס זיין אדעליגע פליכט אבצוגעבען כבוד א פרוי און איהר צו דיענען. פון זיי שטאמט דאס נאך ביזן היינטיגען טאג, וואס עס איז מעשה „קאוואליער" צו בעהאנדלען א דאמע מיט בעזונדערע איי־דעלקייט. דאס ווארט „קאוואליער" שטאמט פון זיי, דען קאוואליער — פראנצויזיש שעוואליע — איז דער טייטש א פערדס־מאן, א ריי־טער, א ריטטער. — איבערז.) ביי זיי בעווייזט זיך צום ערשטען מאל אין דער געשיכטע די ליעבע אלס א ליידענשאפט וועלכע קומט יעדען מענשען (וויי־ניגסטענס דער הערשענדער קלאסע) ; אלס העכסטע פארם פון געשלעכטס־טריעב. אבער דיעזע ליעבע פון די ריטטער איז ניט געווען צווישען פערהייראטע מאן־און־ווייב. פערקעהרט, די ריטער־ליכע ליעבע האט געזוכט מעהר ווי אלעס ליעבע פון א פרעמדען מאן מיט אן אנדערענס ווייב. דער העכסטער גראד פון די ריטערליכע ליעבע בעווייזט זיך אין די פראנצויזישע געגענד פראוואנס. און דאר־טען איז דאס געווען טאקי נאר אט אזא זינדיגע ליעבע. די פאעטען האבען דאס בעזונגען. די שעהנסטע ליעבעס־פאעזיע פון די פראוואנס זיינען די בעוואוסטע היסטארישע געדיכטע „די אלבאס". זיי מאה־לען אין גליהענדע פארבען, ווי דער ריטטער ליעגט אין בעט ביי זיין פערגעטערטע געליעבטע, די ווייב פון אן אנדערען מאן, און דרויסען שטעהט זיין וועכטער, און אזוי באלד ווי דער פריהמארגען (אלבא) הייבט אן צו גרויען, רופט ער איהם, כדי ער זאל קענען אוועקגעהן איידער עס ווערט ליכטיג. די סצענע פון שיידען זיך פון די געליעבטע איז דער שטארקסטער טייל פון דעם געדיכט. דיזעלבע סארט פאע־זיע מיט איהר סארט רימערליכע ליעבע האבען אויך אנגענומען די נארד־פראנצויזען און די בראווע דייטשען. דער פארצייטיגער דייט־שער דיכטער וואלפראם פאן עשענבאך האט געלאזען דריי אזעלכע

ליעדער, וועלכע איך האלט פאר שענערע ווי זיינע בעוואוסטע דריי לאנגע העלדען־געדיכטע. זעהען מיר, אלזא, אז די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע האט זיך ניט אנגעהויבען צו בעווייזען אלס א ליעב־שאפט צווישען פערהייראטע מאן־און־ווייב אין דער מאנאגאמיע.

ביי די בירגער היינטיגע צייטען האט מען חתונה אויף צוויי ארטען. אין קאטוילישע לענדער בעזארגען די עלטערן אויף היינט, פונקט ווי אמאל, די פאסענדע ווייב פאר זייער יונגען זוהן. דערפון קומט נאטירליך ארויס אין פולער מאס דער ווידערשפרוך, וואס ליענט אין דער נאטור פון מאנאגאמיע: דער מאן גיט זיך אב שטארק מיט העטעריזמוס, די ווייב אפט געגוג מיט עהע־ברוך. עס האט א פנים, אז די קאטהוילישע קירכע האט פערבאטען צו גט'ן זיך נאר דארום, ווייל זי האט זיך איבערצייגט, אז אזוי ווי מען קען דעם טויט ניט פערמיידען, אזוי קען מען עהע־ברוך ניט פערמיידען, מיט גט'ן צי אהן גט'ן. אין פראטעסטאנטישע לענדער דאגעגען איז עס די רעגעל, אז דעם בירגער'ס זוהן איז ערלויבט זיך אליין, מיט מעהר אדער וועניגער פרייהייט, אויסצוקלייבען א ווייב פון זיין קלאסע. דערביי קען שוין זיין א געוויסער גראד ליעבע. פון אנשטענדיגקייט וועגען נעהמט מען אן, אז ביי יעדען שדוך איז דא א ליעבע; דאס פאסט זיך צו דער פראטעסטאנטישער צבוע'אצסטווע. דא ווערט שוין דער העטעריזמוס פון דעם מאן שלעפעריגער בעטריבען און ביי דער פרוי איז עהע־ברוך וועניגער די רעגעל. דא זאגט מען שוין, אז מאן און ווייב לעבען אויס זייערע יאהרען אין „פאמיליען־גליק". אין אמת'ן איז דאס אין דורכשניט אין בעסטען פאל נאר א בלייערנע לאנגווייליגקייט. ווארים אין יעדער ארט עהע בלייבען די מענשען דאס, וואס זיי זיינען געוועזן פאר די חתונה, און אזוי ווי די בירגער אין פראטעסטאנטישע לענדער זיינען ס'רוב פיליסטער (געדאנקענלאזע מענשען), איז דיעזע פראטעסטאנטישע מאנאגאמיע נים מעהר ווי א בלייערנע לאנגווייליג־קייט, כאטש מען רופט דאס פאמיליען־גליק.

דער בעסטער שפיעגעל פון דיעזעביידע הייראטס־מעטהאדען זיינען די ראמאנען — די פראנצויזישע ראמאנען זיינען א שפיגעל פון די קאטוילישע סארט הייראט און די דייטשע פון די פראטעסטאנ־טישע. אין די דייטשע ראמאנען לאזט זיך געוועהנליך אויס אז „ער קריעגט זי", אין די פראנצויזישע — אז זי נארט איהם אב מיט אן

אנדערן געליעבטען. וועלכער פוןביידע „ער׳ס" שניידט אָב שלעכטער דערביי, איז ניט אימער זיכער. דעריבער זעהט מען, אַז דער פראַנ־צויזישער בורזשוא קען ניט איבערטראָגען די לאַנגווייליגקייט פון דעם דייטשען ראָמאַן און דער דייטשער פיליסטער ווערט כלומרשט אַ צוציטערטער פון די צולאָזענקייט אין דעם פראַנצויזישען ראָמאַן.

דאָס איז אַלץ געווען אַזוי ביז די לעצטע צייטען. היינט ווערט דאָס אַלעס אנדערש. „זייט בערלין ווערט אַ וועלט־שטאָדט" הערט אויך דער דייטשער ראָמאַן אויף צו זיין אַ בושת פּנים און בעהאַנדעלט אָפען דעם העטעריזמוס און דעם עהעברוך, וואָס זיינען שוין לאַנג ניט פרעמד אין דייטשלאַנד אויך.

ווי די מעשה איז, אמת׳ע ליעבע ביי הייראַט איז אין די בורזשו־אַזע וועלט זעלטען. סיי די קאַטוילישע, סיי די פּראָטעסטאַנטישע הייראַט איז געוועהנליך אויסגערעכענטער מסחר, ווי עס לוינט זיך בעסער. געוועהנליך קוקט מען דערביי שטאַרק אויף די קלאַסען־לאַגע פון די בעטהייליגטע. אַזאַ הייראַט פערוואַנדעלט זיך אָפט נענוג אין די העסליכסטע פּראָסטיטוציאָן — מאַנכע מאָל פון ביידע צדדים, אַ סך געוועהנליכער פון די פרוי. דער אונטערשיעד איז נאָר, אַז די איינ־פאַכע פּראָסטיטוטקע פערדינגט זיך ווי אַ לוין־ארבייטער ביי שטיק־ארבייט, און די פרוי פון אַ מסחר־שידוך פערקויפט זיך אויפ׳ן גאַנצען לעבען ווי אַ שקלאַף.

דער פראַנצויזישער פילאָזאָף פוריע האָט געזאָגט אַ גלייך־ווער־טיל: „אַזוי ווי אין דער גראַמאַטיק ווערט פון צוויי מאָל „ניט" איין „יאָ", אַזוי איז אין די הייראַטס־מאָראַל צוויי פּראָסטיטוציאָנען איין טוגענד". דאָס איז ריכטיג ביי אַלע אויסגערעכענטע מסחר־הייראַטען.

אמת׳ע ליעבע ענטוויקעלט זיך נאָר און קען זיך נאָר ענטוויקלען ביי די אונטערדריקטע קלאַסען, אַלזאָ היינט ביי די ארבייטער — צי די ליעבע איז געזעצליך געשריבען און גע׳חתמה׳ט אלס עהע אָדער ניט. ביי די אונטערדריקטע קלאַסען אָבער זיינען ניטאָ די אַלע אורזאַכען, וואָס האָבען געפיהרט צו דער ריכטיגער מאָנאָגאַמיע, דאָס הייסט מיט דער מענער־הערשאַפט און דער פרוי׳ס שקלאַפעריי. מיר האָבען גע־זעהען, אַז געפיהרט דערצו האָט דאָס פּריוואַט־אייגענטהום. די איי־גענטהימער האָבען געוואָלט זיין זיכער אַז זייערע אייגענע קינדער וועלען זיי ירשה׳נען. דעריבער האָבען די מענער געוואָלט האָבען

פרויען אייביג אונטערטהעניגע ווי שקלאפינען. די אונטערדריקטע קלאַסען האָבען ניט קיין איינענטהום און קיין ירושה איבערצולאָזען. דארום איז ביי זיי ניטאָ די זאך וואָס טרייבט צו די הערשונג פון דעם מאַן און די שקלאַפעריי פון דער פרוי. און נאָך אַ זאַך: די אָרימע מענשען האָבען אויך ניט אויף די קאָסטען פון די געזעצליכע מאַכט פון דעם מאַן איבער זיין פרוי. צו האָבען דיעזע געזעצליכע מאַכט קאָסט געלד. די געזעצליכע מאכט, וואָס בעשיצט דעם מאַנ'ס הער־שונג איבער דער פרוי, איז אַלזאָ נאָר פאַר די, וואָס האבען געלד און פאַר זייער פערקעהר מיט די פּראָלעטאַריען. פאַר די פערהעלט־ניסע פון דעם אַרבייטער מיט זיין ווייב האָט דאָס אַלץ קיין בעטרעף ניט, ווייל ער האָט ניט קיין געלד דערויף. דעריבער קומט אויס, אז ביי די ארבייטער'ס צונויפּפּאַרען זיך האָבען גאַנץ אַנדערע פער־העלטניסע די דעה צו זאָגען, פערזענליכע און געזעלשאַפטליכע פער־העלטניסע. און גאַנץ בעזאָנדער זינט די גרויסע פאַבריקען שלעפּען אַרויס די אַרבייטער־פרוי פון דער היים אויפ'ן ארבייטס־מאַרק ארויס און מאַכען זי אָפט געגנוג פאַר די ברויט־געבערין פון די פאַמיליע, איז אוועקגענומען דער לעצטער רעשט פון דעם באָדען פון די אויבער־הערשונג פון דעם מאַן איבער דער פרוי אין די פּראָלעטאַריער וואוי־נונג. בלייבען בלייבט נאָר נאָך אַ שטיק ברוטאַליטעט געגען די פרוי, וואָס איז איינגעוואָרצעלט געוואָרען אין דער נשמה זייט עס איז אויפ־געקומען די מאָנאָגאַמיע מיט מענער־הערשונג.

אויף אזא אופן איז די פאַמיליע פון דעם פּראָלעטאַריער ניט מעהר קיין מאָנאָגאַמישע אין דעם שטרענגען זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט, ניט אין דעם היסטאָרישען זין פון דעם וואָרט. אין דעם עטי־מאָלאָגישען זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט לויט דעם שפּראַך־טייטש דערפון, איז דעם פּראָלעטאַריער'ס פאַמיליען־לעבען מעהר פעהיג צו זיין מאָנאָגאַמיש, ווי דאָס פאַמיליען־לעבען פון דעם נגיד. דער שפּראַך־טייטש פון דעם וואָרט מאָנאָגאַמיש איז „איין־עהע“, דאָס הייסט א צוזאַמען־לעבען פון נאָר איין מאַן מיט נאָר איין פרוי. דער־צו איז דאָס פּראָלעטאַריער־לעבען פיעל מעהר פעהיג. אָבער היסטאָ־ריש איז ניט דאָס געווען מאָנאָגאַמיע; היסטאָריש איז מאָנאָגאַמיע געווען אַ פאַמיליען־טיראַניי, וואו די פרוי איז געווען די שקלאַפין פון דעם מאַן; וואו דאָס איבערליכע געפיהל און איהר ווילען האָבען קיין

שום ראָלע ניט געשפּיעלט; וואו דער מאַן איז געווען דער טיראַן; וואו די צוזאמענהאַלטונג איז נאָר געווען דורך שטרענגע געוואַלט; און וואו די טריישאַפט פוןביידע זייטען איז נאָר געווען אַ געמאַכטע, אַ פערשטעלטע, אין אמת'ן איז ביי איהם געווען העטעריזמוס און ביי איהר עהע־ברוך אַפּט דער רעגעל. אַט אַזאַ היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע איז ביי די פּראָלעטאַריער ניטאָ*). אפילו ווען ביי זיי איז דאָ די ליידענשאַפטליכסטע ליעבע און די פעסטעסטע טריישאַפט און מעגען זיי זיין וועד ווייסט ווי צונויפגעבונדען דורך רעליגיאָן און געזעץ, איז אַלץ זייער הייראטה ניט די היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע. דעריבער קומען אויך ביי די פּראָלעטאַריער ניט פאָר אַזוי פיעל די אייבּיגע בעגלייטער פון די היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע, דער העטעריזמוס און דער עהע־ברוך. ביי די פּראָלעטאַריער האָט די פרוי ווידער געקראָגען דאָס רעכט זיך צו שיידען און ווען מען קען זיך ניט פערטראָגען געהט מען זיך ווידער פונאנדער. (נאַטירליך ניט קיין בעזונדערע געזעצע אַזעלכע איז דאָ פאַר די פּראָלעטאַריער, נאָר לויט זייערע בעזונדערע אומשטענדען פיהרען זיי זיך אַזוי פּריוואַט.—איבערזעצער). ביי אַנדערע קלאַסען אַבער איז די מאָנאָגאַמיע דאָס וואָס מיר האָבען גערעדט.

„אַבער עס איז דאָך היינט פאָרט בעסער און עס פערבעסערט זיך אַלץ מעהר; די געזעצע וועגען די לאַגע פון די פרוי מאַכען פאָרטשריטע און נעהמען פון איהר אַלץ מעהר אוועק די אורזאַכען צו בעקלאָגען זיך" — אַזוי געפינען אונזערע יוריסטען. די ציוויליזירטע

*) איך האָב דעם אונטערשיעד צווישען עטימאָלאָגישע מאָנאָגאַמיע און היסטאָרישע מאָנאָגאַמיע ערקלערט אַביסעל בּרייטער און אויספיהרליכער ווי אין אָריגינאַל (אָבער ריכטיג ווי דער פּערפאַסער ערקלערט דאָס), ווייל דיעזע שורות פון דעם גרויסען רבי'ן פון סאָציאַליזמוס ווערען געוועהנליך בענוצט פון שווינדלערס צו „בעווייזען", אַז סאָציאַליזמוס וויל אויסגעלאַסענע פרייע ליעבע און אָבשאַפען די מאָנאָגאַמישע פאַמיליע. זיי ברייננגען דערויף ענגעלס'עס ווערטער, אַז „די פּראָלעטאַרישע פאַמיליע איז ניט קיין מאָנאָגאַמישע." זיי מאַכען זיך ניט־וויסענדיג, אַז ער זאָגט ווייטער אויסדריקליך, אַז דאָס מיינט ער נאָר אין היסטאָרישען העסליכען זין, וועהרענד אין דעם עטהימאָלאָגישען שעהנעם זין איז די פּראָלעטאַריער פאַמיליע גראַדע מעהר מאָנאָגאַמיש ווי די בורזשואַזישע. — איבערזעצער.

געזעץ־סיסטעמע פון היינטיגע צייטען ערקענען אלץ מעהר און מעהר אָן, ערשטענס, אַז אַ הייראטה איז ניט גילטיג סיידען וועןביידע צדדים, ער און זי, האָבען די פערבינדונג פרייוויליג געשלאָסען, און צווייטענס, אַז אויך נאָך די הייראטה דאַרפען זיי ביידע האָבען גלייכע רעכטע און פפליכטען איינע צו די אַנדערע. און אויב דיזע ביידע פאָדערונגען ווערען נאָר ריכטיג אויסגעפיהרט, האָבען שוין די פרויען אַלעס, וואָס זיי קענען נאָר פערלאַנגען. אַזוי זאָגען די יוריסטען.

אָבער דאָס איז אַן עכטע אַדוואָקאַטישע טענה. דאָס איז גענוי דיזעלבע טענה ווי די, מיט וועלכע מען וויל בערוהיגען דעם אַרבייטער, אין אַ פריי לאַנד. צו איהם זאָגט מען אויך אַזוי: „וואָס האָסטו זיך צו בעקלאָגען? קיינער צווינגט דיך ניט צו אַרבייטען אָדער צו בעשטעהן אויף אַ לוין און אַרבייטס־בעדינגונגען. וואָס דו ווילסט ניט אָננעהמען. וואָס דער בעל הבית מאַכט אָב מיט דיר, מוז דאָך זיין מיט דיין פרייוויליגע צושטימונג“. אָבער „פרייוויליג“ הייסט דאָס שוין ביי זיי וויבאַלד נאָר א ו י פ ׳ ן פ אַ פ י ר שטעלט דאָס געזעץ ביידע צדדים פון דער אָבמאַכונג גלייך. אי וואָס איין צד — דער קאַפּיטאַליסט — האָט, דורך זיין בעזונדערע קלאַסען־שטעלונג אַ גרויסע מאַכט אויסצופיהרען וואָס ער וויל, און דער אַנדערער צד — דער אַרבייטער — האָט אויף זיך, דורך זיין בעזונדערע קלאַסען־לאַגע, אַ שווערען דרוק, וואָס צווינגט איהם צו בעשטעהן אויף בעדינגונגען, אויף וועלכע ער וואָלט ניט בעשטאַנען, ווען ער וואָלט זיך געקענט העלפען? — דאָס געהט שוין דעם געזעץ ניט אָן. אַזוי זיינען זיי דאָס ביידע כלומרשט „גלייך“ ביים שליסען דעם אָבמאַך, און אַזוי אויך שפּעטער, ווען דער אָבמאַך זייערער ווערט אויסגעפיהרט: אויך דאַן זיינען ביידע צדדים כלומרשט גלייכבערעכטיגט, סיידען ווען איין צד גיט נאָך פרייוויליג און איז מוחל זיין רעכט. אָבער איין צד גיט דאָס אַלע מאָל נאָך, און דאָס איז אימער נאָר דעם אַרבייטער׳ס צד, און נאַטירליך ניט ווייל ער ו ו י ל מוחל זיין זיין רעכט, נאָר ווייל ער מ ו ז, ווייל זיין עקאָנאָמישער צושטאַנד צווינגט איהם אָבצוגעבען אפילו דעם לעצטען שיין פון גלייכען רעכט מיט זיין בעל־הבית. אין דעם אָבער איז ווידער דאָס געזעץ כלומרשט גאָר ניט שולדיג.

אַט פונקט אַזוי איז עס אויך אין בעצוג צו הייראַטהען. אַבי פאָרמאַלע ערקלערען ביידע צדדים, ער און זי, אַז זיי ווילען פריי־

ווילינ זיך פערבינדען, איז דאס געזעץ שוין פאלקאמען צופריעדען — אפילו דאס פארטנעשריטענסטע געזעץ. וואס עס טהוט זיך הינטער די סצענע, וואו עס שפיעלט זיך אב דאס ווירקליכע לעבען, — ווי אזוי דיעזע כלומרשט „פרייוויליגקייט" קומט צו שטאנדע, וועגען דעם דאגה'ט זיך ניט דאס געזעץ און דער יוריסט. און דאך דארפען די יוריסטען לייכט קענען ארויסגעפינען, וויפיעל אמת'ע פרייוויליגקייט דא שטעקט; זיי קענען דאס אויסגעפינען מיט אן איינפאכע פער־גלייכונג פון רעכט אין די פערשיעדענע לענדער. עס זיינען דא לענ־דער, וואו דאס געזעץ איז, אז קינדער מוזען קריגען זייער חלק ירושה, די עלטערען קענען זיי ניט אבזאגען פון ירושה. אזוי איז אין דייטש־לאנד, אין די לענדער וואו עס גילט דאס פראנצויזישע רעכט א. ז. וו. אין דיעזע לענדער אבער קענען קינדער ניט חתונה האבען אהן דער צושטימונג פון זייערע עלטערען. אין די לענדער וויעדער, וואו עס גילט דאס ענגלישע רעכט, וואו דערוואקסענע קינדער קענען חתונה האבען אהן צושטימונג פון די עלטערען, קענען וויעדער די עלטערען אבזאגען די קינדער פון ירושה. אלזא, ביי די קלאסען מענשען, ביי וועלכע עס איז דא וואס צו ירשה'נען, זיינען די קינדער אין ענגלאנד און אמעריקא ניט איין האר מעהר פריי חתונה צו האבען לויט נאך זייערע אייגענע געפיהלען, ווי אין דייטשלאנד און פראנקרייך. דאס איז דאך קלאר.

ניט בעסער שטעהט עס מיט דער יוריסטישער גלייכבערעכטי־גונג פון מאן און ווייב נאך דער חתונה. די פרוי איז אין אמת'ן עקאנאמיש אונטערדריקט, צוליעב די עקאנאמישע פערהעלטניסע איה־רע, ווייל זי קען ניט זיך אליין ערנעהרען לויט איהר שטאנד. מעג זיין אז געזעצליך קריגט זי אלץ מעהר גלייכע רעכט מיט דעם מאן. העלפט דאס אבער ניט איהר צו געבען ווירקליכע גלייכהייט. דען די גע־זעצליכע אונגלייכהייט פון דער פרוי, וואס איז אראבגעקומען א ירושה פון פריהערדיגע צושטענדען פון דער געזעלשאפט, איז ניט געווען די אורזאכע פון איהר עקאנאמישע אונטערדריקונג, נאר פערקעהרט, ווייל זי איז געווען עקאנאמיש אונטערדריקט, דעריבער איז זי געווען גע־זעצליך אונגלייך. אלזא, העלפט עס ניט וואס דאס געזעץ שטעלט זי היינט גלייך מיט דעם מאן; אזוי לאנג ווי איהר עקאנאמישע לא־גע איז ניט גלייך, בלייבט איהר רעכט אויך ניט גלייך.

און ווי איז דאס געקומען, וואס די פרוי איז עקאנאמיש אונטערוואָרפען אונטער דעם מאן? אין די אלטע קאמוניסטישע הויז־האלטונג האט די פרוי געהאט א וויכטיגע אויפגאבע. אין אזא הויזהאלטונג זיינען געווען א סך מענער און ווייבער מיט זייערע קינדער. די ווייבער האבען געפיהרט די הויז־האלטונג. דיעזע אויפגאבע פון די פרויען איז געווען א נויטווענדיגע געזעלשאפטליכע אינדוסטריע, פונקט אזוי נויטווענדיג און ניצליך און געזעלשאפטליך, ווי די ארבייט פון די מענער צו שאפען די לעבענסמיטלען. אנדערש איז דאס אבער געווארען אין די פאטריארכאלישע פאמיליע, און נאך מעהר אין דער מאנאגאמישע איינצעל־פאמיליע. אין אזא פאמיליע איז דאס פיהרען די הויז־האלטונג ניט מעהר געווען קיין וויכטיגע זאך פאר די גאנצע געמיינדע. דאס איז געווארען א פריוואט־זאך. די פרוי איז געווארען די ערשטע הויז־דיענסט, ארויסגעטריבען פון נעהמען אן אנטהייל אין געזעלשאפטליכע טהעטיגקייט. דער פרנסה־געבער, דער פערדיענער, איז דער מאן; איהר ארבייט איז נאר א פריוואטע, א הייזליכע, אלס זיין הויז־דיענסט. דורך דעם אליין איז ער שוין דער הארר און זי די דיענסט, אפילו ווען דאס געזעץ שטעלט זי גליך מיט איהם. ער דארף גאר ניט קיין עקסטרא געזעצליכע בעשטימונג וואס זאל איהם געבען דאס הארען־רעכט איבער איהר. ער האט דאס סיי ווי סיי, ווייל ער איז דער, וואס טהוט געזעלשאפטליכע ארבייט און זי איז נאר די דיענסט אין זיין היים.

היינטיגע צייטען מאכט זיך שוין א מעגליכקייט עס זאל ווערען אנדערש: די גרויסע אינדוסטריע פון היינטיגע צייט האט ווידער געעפענט פאר דער פרוי דעם וועג צו געזעלשאפטליכע טהעטיגקייט. אבער נאר פאר די ארבייטס־פרוי. און אויך איהר העלפט דאס דערווייל נאך זעהר ווייניג, זי זאל קריגען מעהר בעטרעף אין פאמיליען־לעבען, ווייל טהאן עפעס פאר דער וועלט, אליין זיך פערדיענען, קען זי ניט, ווען זי היט אב איהר בעל־הבית'ישקייט אין איהר פאמיליע. ווייל זי געהן פערדיענען, קען זי ניט ערפילען איהרע פאמיליען־פפליכטען. און פונקט ווי אין די פאבריק, אזוי געהט עס אויך דער פרוי אין אנדערע בעשעפטיגונגען, אפילו ביז צו די מעדיצין און אדוואקאטור. דעריבער בלייבט עס נאך היינט אויף א פאקט, אז די מאדערנע איינצעלנע פאמיליע איז בעגרינדעט אויף די הויז־שקלאפעריי

פון די פרוי, צי אָפען אָדער פערשלייערט. די גאַנצע היינטיגע גע־זעלשאַפט איז צוזאַמענגעשטעלט ניט פון איינצעלנע מענשען, נאָר פון פאַמיליען. די פאַמיליע איז די איינצעלנע טיילכעלע פון דער געזעל־שאַפט. די פאַמיליע איז פערבונדען מיט דער געזעלשאַפט דורך דעם פאַמיליען־פאָטער, דעם מאַן. דער מאַן מוז היינט, אין די גרויסע מעהרהייט פון פעלע, זיין דער פערדיענער, דער פרנסה־געבער פון דער פאַמיליע, וויינינגסטענס ביי די פערמעגליכע קלאַסען מענשען. דאָס אַליין מאַכט איהם שוין געגוג פאַר דעם הערשער; ער דאַרף שוין ניט, אַז דאָס געזעץ זאָל איהם נאָך געבען עקסטרא פאָר־רעכטע. ער איז אין דער פאַמיליע דער בורזשוא, די פרוי איז דאָס פּראָלעטאַריאַט. עס איז דאָ פּונקט ווי אין דער גאַנצער געזעלשאַפט, וואו געזעצליך זיי־נען אויך די קאַפּיטאַליסטען און אַרבייטער „גלייך“, און דאָך זיינען יענע די הערשער און די — די בעהערשטע און אונטער־דריקטע. דאָס וואָס לויט'ן געזעץ הָאבען די קאַפּיטאַליסטען ניט מעהר רעכט ווי אַרבייטער העלפט דאָ גאָר ניט. אדרבה, דער גאַנצער ספּעצ־יעלער כאַראַקטער פון די עקאָנאָמישע אונטערדריקונג, וואָס דריקט די אַרבייטער, צייגט ערשט אַרויס זיין פולע שאַרפקייט דאַן, ווען אַלע געזעצליכע בעזאָנדערע רעכטע פון די קאַפּיטאַליסטען־קלאַסע ווערען אָבגעשאַפט און ביידע קלאַסען קריגען פולע יוריסטישע גלייכבערעכ־טיגונג. אַזוי איז עס דאָך אין די דעמאָקראַטישע רעפּובליק, זי שאַפט ניט אָב דעם אונטערשיעד צווישען קאַפּיטאַליסטען און אַרבייטער, נאָר פערקעהרט, זי בעשאַפט ערשט דעם באָדען, אויף וועלכען די צוויי קלאַסען קענען זיך אָפען שטעלען אין קאַמפף איינע געגען די אַנדערע. אַט פּונקט אַזוי איז עס אין דער פאַמיליע: אַזוי באַלד ווי מאַן און ווייב ווערען לויט די געזעץ פון לאַנד פּאָלקאָמען גלייך געשטעלט, צייגט זיך ערשט שאַרף אַרויס ווי אַזוי און פאַר וואָס דער מאַן איז און בלייבט אין דער מאָדערנער פאַמיליע דער הערשער איבער די פרוי; דאַן ערשט דערפיהלט זיך שאַרף די נויטווענדיגקייט פון אַווירקליכע געזעלשאַפטליכע גלייכשטעלונג פון ביידע און עס צייגט זיך ערשט אויך ווי אַזוי דאָס דאַרף געשעהן.

עס צייגט זיך דאַן, אַז די ערשטע זאַך, וואָס מען דאַרף, אַז די פרוי זאָל ווידער פריי ווערען איז, אַז דאָס גאַנצע ווייבליכע גע־שלעכט זאָל ווידער נעהמען אַן אַנטהייל אין די עפענטליכע טהעטיג־

קייטען פון דער געזעלשאפט, און אז צו דעם צוועק מוז די פאמיליע קריגען א גאנץ אנדערע אייגענשאפט ווי היינט. היינט איז די פא־מיליע דער איינצעלנער ווירטהשאפטליכער טייל פון דער געזעלשאפט. דאס הייסט, אין ווירטהשאפטליכע זאכען, אין זאכען פון ארבייט און בעשעפטיגונג און פערדיענען, שיקט יעדע פאמיליע ארויס אין דער געזעלשאפט איין פערטרעטער, דעם פאמיליען־פאטער. ער נעהמט אנטהייל אין דער געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט פאר זיין גאנצע פאמיליעס וועגען און ער ברייננט פיר זיין גאנצער פאמיליע איהר חלק וואס איהר קומט אן פון דער געזעלשאפט. דאס דארף אנדערש ווערען. די גאנצע פאלקס־געזעלשאפט דארף בעהאנדלען יעדען איינ־צעלנעם מענשען, סיי מאן סיי פרוי, אלס איהר איינצעלנעם טייל, און ניט די פאמיליע. יעדער מענש דארף זיין בעטהייליגט אין געזעל־שאפטליכע ארבייט און דארף קענען קריעגען בעזונדער זיין טייל בע־דירפנישען. דאן וועט די פאמיליע האבען א גאנץ אנדער פנים. זי וועט ניט זיין מעהר קיין ווירטהשאפטליכע פעראייניגונג פאר „גע־שעפט" נאר א מענשליכע פעראייניגונג צוליעב דעם וואס צוויי גלייכע מענשען פיהלען זיך אנגענעהם און גליקליך צוזאמען.

* * *

אלזא, האבען מיר געזעהען, ווי עס זיינען געוועזן דריי הויפט־פאר־מען פון פאמיליע, לויט נאך די דריי הויפט־מדרגות אין די מענשליכע ענטוויקלונג. אין יעדע מדרגה איז געוועזן אן אנדערע פארמע פון פאמיליע, בסך־הכל גענומען. אין די ווילדהייט איז די גרופען־עהע, אין די בארבאריי איז די פאארונגס־עהע, אין די ציוויליזאציאן איז די מאנאגאמיע מיט דעם צוגאב פון עהעברוך און פראסטיטוציאן. צווישען פאארונגס־עהע און מאנאגאמיע רוקט זיך אריין די איינפיהרונג אז דער מאן קען האבען א סך ווייבער און בענוצען זיינע שקלאפינען. דאס קומט פאר אויף די אויבערשטופע פון בארבאריי.

אין וואס־זשע בעשטעהט הא דער פארטשריט אין דיעזע אלע ענדערונגען פון די פאמיליען־פארמען? דער פארטשריט בעשטעהט אין דעם, אז די פרויען פערלירען אלץ מעהר און מעהר די געשלעכט־ליכע פרייהייט, וואס זיי האבען געהאט אין די גרופען־עהע, די מענער אבער ניט. דאס האט בעוויזען אונזער גאנצע בעשרייבונג. פאר די מענער בעשטעהט נאך די גרופען־עהע אין דער אמת'ן ביז'ן היינטיגען

טאָג. וואָס ביי די פרוי איז אַ פערברעכען און זי האָט דורך דעם שווער צו ליידען פון געזעץ און פון דער געזעלשאַפט, דאָס גילט ביי דעם מאַן פאַר גאַנץ עהרליך, אָדער, אויפ׳ן ערגסטען פאַל איז עס פאַר איהם אַ לייכטער מאָראַלישער פלעק, וואָס ער טראָגט אריבער מיט פערגעניגען.

אָבער אין דער אמת׳ן איז דאָס פאַר דעם מאַן פונקט אזוי פיעל פאַסקודנע ווי פאַר די פרוי. נאָך מעהר, די פּראָסטיטוציאָן פערדאַרבט דעם גאַנצען מאָראַלישען כאַראַקטער ביי די מענער נאָך אַ סך מעהר ווי ביי די פרויען.. ביי די פרויען שליידערט דאָס אַריין אין זומפּ בלויז די אונגליקליכע אליין, וועלכע גיבען זיך איבער דערצו, און אויך זיי ווערען דערפון וויים ניט אזוי טיעף פערדאָרבען, ווי מען גלויבט געוועהנליך. אָבער די מענער זיינען אלע ערנידעריגט אין כאַראַקטער דורך די פּראָסטיטוציאָן. ביי די, למשל, וואָס בלייבען לאַנג חתנים, זיינען ניין פון יעדע צעהן ניט עהרליך. זיי גרייטען זיך פשוט צו דערביי צו זיין אונטריי נאָך די חתונה. און דיעזע שאַנדע און פער־דאַרבונג פון דער מענשהייט דורך די פּראָסטיטוציאָן ווערט וואָס ווייטער אלץ ערגער. דאָס ווערט אלץ מעהר אָן אָפענער געשעפט, ווי אלע קאַפּיטאַליסטישע געשעפטען. דאָס פּאַסט זיך צו די ענט־וויקעלטע קאַפּיטאַליסטישע מסחרים. און דאָס ווירקט דערמיט אלץ מעהר צו פערדאַרבען די מענשען.

אזוי איז די ענטוויקלונג פון פאַמיליען־לעבען צוגעגאַנגען ביז היינט. היינט האַלט עס ביי אַ נייע איבערקעהרעניש אין די מענש־ליכע געזעלשאַפט. און אזוי ווי ביז אהער האָבען אימער די ענדערונ־גען אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען מיטגעבראַכט ענדערונגען אין די פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען, אזוי וועט די נייע ענדערונג אין דער מענשליכער געזעלשאַפט, וואָס קומט יעצט, אויך ברענגען אַן ענדערונג אין פאַמיליען־לעבען. מיר האָבען געזעהען, אז ביז אהער איז דער פונדאַמענט פון דער מאָנאָגאַמיע געוועזן אַן עקאָנאָמישער, דאָס איז. הייסט עס, געקומען, פון דעם וואָס עשירות האָט זיך אָנגעקליבען אין פּריוואַט־אייגענטהום ביי מענער, און פון דעם וואָס דער מאַן איז גע־וועזן דער פרנסה־געבער. דערפון האָט דער מאַן געהאַט אַ בעדירפניש, אז זיין פערמעגען זאָלען ירשה׳נען זיינע אייגענע קינדער און ניט די קינדער פון אַן אַנדערען מאַן. צו דעם צוועק איז נויטיג געווען,

אז די פרוי זאָל לעבען אין שטרענגער מאָנאָגאַמיע — נאָר די פרוי, ניט דער מאַן. דיעזע מאָנאָגאַמיע האָט דורכאויס ניט געשטערט דעם מאַן צו האָבען א סך ווייבער, צי אָפען צי פערבאָרגען. די געזעלשאַפט־ליכע איבערקעהרעניש, וואָס קומט יעצט אָן, וועט זיכער אוועקנעהמען דיעזע עקאָנאָמישען פונדאַמענט פון דער מאָנאָגאַמיע ווי אויך פון די פּראָסטיטוציאָן, וואָס בעגלייט איהר. די אָנקומענדע געזעלשאַפטליכע איבערקעהרעניש וועט מאַכען, אז דער גרעסטער טייל פון די דויערענ־דע עשירות, פון די עשירות וואָס ווערט ניט פערנוצט נאָר בלייבט היינט א ירושה — דאָס הייסט די פּראָדוקציאָנס־מיטלען — וועט אי־בערגעהן אין שותפות־אייגענטהום פון גאַנצען פאָלק. דערמיט וועט די זאָרג וועגען דעם, ווער עס זאָל דעם טאַטען ירשה'נען, פערקלע־נערט ווערען אויף א מינימום. און יעצט פרעגט זיך: אזוי ווי די מאָנאָגאַמיע איז ארויסגעקומען פון עקאָנאָמישע אורזאַכען, וועט זי פערשווינדען ווען די אורזאַכען וועלען פערשווינדען? וועט ניט מעהר זיין קיין צוזאַמענלעבען פון איין מאַן מיט איין פרוי מיט טרייהייט פוןביידע זייטען?

מען וואָלט ניט מיט אונרעכט געקענט ענטפערן, אז ניט נאָר וועט דאָס ניט פערשווינדען, נאָר אדרבה, דעמאָלט וועט ערשט אמת'ע מאָנאָגאַמיע פערווירקליכט ווערען. דעמאָלט וועט ערשט דער מאַן אויך זיין טריי און לעבען נאָר מיט זיין פרוי. ער וועט דאָך פשוט ניט קענען קריגען צו קויפען קיין פּראָסטיטוציאָן. צו וואָס זאָלען פרויען פערקויפען זייער עהרע, ווען זיי קענען צו יעדע צייט קריעגען פון דער געזעלשאַפט צו לעבען אנשטענדיג פאַר עהרליכע ארבייט? דען ווען די פּראָדוקציאָנס־מיטלען וועלען ווערען אייגענטהום פון דער געזעל־שאַפט, וועט ניט מעהר זיין קיין נויטיגקייט צו פערדינגען זיך צו פרי־וואַט־אייגענטהימער אויף לוין־ארבייט. דערמיט וועט פערשוואונדען ווערען דאָס פּראָלעטאַריאַט. אלזאָ, וועט אויך פערשווינדען די נויט־ווענדיגקייט פאַר א געוויסע צאָהל פרויען צו פערקויפען זייער עהרע פאַר געלד. (מען קען דאָך היינט סטאַטיסטיש אויסרעכענען, ווי גרויס עס איז דער פּראָצענט פון אזעלכע פרויען אימער און אומעדום. אלזאָ, זעהט מען דאָך דערפון, אז דאָס איז נאַטירליך, אז דאָס מוז זיין אונ־טער היינטיגע אומשטענדען). און אז דאָס וועט פערשווינדען, וועט

דאך געווים די מאנאגאמיע ניט אונטערגעהן, נאר אדרבה, זי וועט ערשט ענדליך פערווירקליכט ווערען, אויך פאר די מענער.

די לאגע פון די מענער וועט אלזא יעדענפאלס ווערען שטארק פערענדערט. אבער אויך די לאגע פון די פרויען, פון א ל ע פרויען, וועט שטארק ווערען אנדערש. ווען די פראדוקציאנס מיטלען וועלען ווערען שותפות־אייגענטהום פון פאלק, וועט די פאמיליע אויפהערען צו זיין די ווירטהשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט*). די

*) וואס מיינט מען מיט דעם? עס איז שוין אויבען איינמאל דערפון גערעדט געווארען און מיר האבען זיך געסטארעט אין דער איבערזעצונג דאס צו מאכען פערשטענדליך אויך פאר דעם אונערפאהרענעם לעזער. אבער אזוי ווי דיעזער אויסדרוק — „די פאמיליע אלס די ווירטהשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט“ — שפיעלט דא א הויפט ראלע, וועלען מיר דא נאך דייטליכער ערקלערען וואס דאס מיינט. אן איינהייט — אויף רוסיש און פויליש „יעדיניצא“ — איז די איינציגע זאך וואס צעהלט זיך אין א גאנצע צאהל. למשל, אין א דאלאר איז די איינהייט א סענט. אז מען צעהלט אבער דאלארס, איז די איינהייט א דאלאר. די סענטען צעהלען זיך דאן ניט פאר זיך, נאר דורך און מיט די דאלארס. אזוי איז עס אויך אין א געמיינשאפט, אין א פעראייניגונג פון מענשען. א לאדזש, למשל, איז א פעראיין פון איינצעלנע מענשען. פאר דער לאדזש איז די איינהייט דער איינצעלנער מיטגליעד. אן ארדען אבער איז א פערבאנד פון לאדזשען. פאר דעם ארדען איז די איינהייט א גאנצע לאדזש. פאר די פעראייניגטע שטאאטען (יונייטעד סטייטס) פון אמעריקא איז די איינהייט א גאנצער סטייט מיט פיעלע שטעדט און דערפער. פאר יעדען שטאאט (סטייט) בעזונדער איז די איינהייט א שטאדט, אדער א דארף־געמיינדע. דאס איז אין פאליטישע זאכען, ניט אין ווירטהשאפטליכע. ווירטהשאפטליכע זאכען רופט מען די אנגעלעגענהייטען פון בעשאפען לעבענסמיטלען און עשירות, פון האנדלען מיט זיי, מיט איין ווארט — פון „פערדיענען געלד“, ווי מען רופט עס היינט. אין דיעזער בעציהונג איז היינט אפילו יעדער פאר זיך, אבער דאך זיינען אלע מענשען אין דעם איין געזעלשאפט. ווייל אין אמת׳ן בעשאפט יעדער ארבייטער זאכען פאר א גאנצע וועלט מיט מענשען און אלעס וואס יעדער פערדיענט קומט פון דעם, וואס אלע מענשען לעבען צוזאמען און פיהרען געשעפטען איינע מיט די אנדערע. די שייכות וואס מענשען האבען מיט אנאנדער אט אין דיעזער בעציהונג רופט מען „די ווירטהשאפטליכע געזעלשאפט“.

ווער־זשע איז אין דער ווירטהשאפטליכער געזעלשאפט די איינהייט? ביז אהער איז דאס ניט געווען יעדער איינציגער דערוואקסענער מענש, ווייל ניט יעדער איינציגער דערוואקסענער מענש האט געארבייט אדער גע־

פּריוואַט־הויז־האַלטונג — באַקען, קאָכען, וואַשען א. ז. וו. — וועט ווערען אַ געזעלשאַפֿטליכע אינדוסטריע. (אַזוי ווי שטריקען, נעהען, שפּינען, וועבען איז דאָס שוין היינט געוואָרען: אַמאָל פֿלעגט יעדע פֿרוי דאָס אַלעס טהון נאָר פֿאַר איהר הויז־געזינט, היינט מאַכט מען דאָס אין גרויסע פֿאַבריקען פֿאַר די גאַנצע געזעלשאַפֿט. אַזוי וועט דעמאָלט ווערען מיט יעדע הויז־אַרבייט וואָס איז נאָך ביז היינט געבליבען הויז־אַרבייט). די פֿערזאָרגונג און ערציהונג פֿון די קינדער וועט די געזעלשאַפֿט נעהמען אויף זיך. די געזעלשאַפֿט וועט זאָרגען

האַנדעלט. געאַרבייט אָדער געהאַנדעלט — דאָס הייסט געהאַט ווירטהשאַפֿטליכע בעציהונגען מיט דער געזעלשאַפֿט — האָט נאָר איין מענש פֿון אַ פֿאַמיליע, דער פֿאַמיליען־פֿאָטער. זיין ווייב האָט שוין ניט געהאַט קיין ווירטהשאַפֿטליכע געשעפֿטען מיט דער גאַנצער געזעלשאַפֿט. אויך זיינע קינדער ניט. זיי האָבען געהאָרעוועט גענוג, אָבער נאָר אין דער פֿאַמיליע און פֿאַר דער פֿאַמיליע. געשעפֿטען מיט אַנדערע מענשען, מיט דער געזעלשאַפֿט, האָט נאָר געהאַט דער בעל הבית פֿון דער פֿאַמיליע, דער הויז־פֿאָטער. אָט דורך דיעזע פֿיהרונגען איז דאָס ממילא אויסגעקומען, אַז די ווירטהשאַפֿטליכע איינהייט פֿון דער געזעלשאַפֿט איז ניט געווען דער איינצעלנער מענש, נאָר די גאַנצע פֿאַמיליע, דורך דעם פֿאַמיליען־פֿאָטער. זיין ווייב און זיינע קינדער האָבען נאָר געקענט לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט דורך איהם.

אַביסעל ווערט דאָס שוין היינט אַנדערש, ווען די קינדער, זיהן ווי טעכטער, געהען אַרבייטען און פֿערדיענען. דערמיט ווערען זיי אַליין געזעלשאַפֿטליכע איינהייטען. אין גאַנצען וועט דאָס אַנדערש ווערען, ווען סאָציאַליזמוס וועט קומען און די אַרבייטסמיטלען — מאַשינען, רויהע סחורות, אייזענבאַהנען, שיפֿען א. ז. וו. — וועלען ניט מעהר זיין קיין פּריוואַט־אייגענטהום, נאָר דאָס וועט געהערען צו דער גאַנצער מענשליכער געזעלשאַפֿט. דאַן וועט יעדער איינער דערוואַקסענער מענש, סיי מאַן סיי פֿרוי, געהען עפּעס טהאָן פֿאַר דער געזעלשאַפֿט און קריעגען פֿון דער געזעלשאַפֿט זיינע און איהרע בעדירפֿנישען. דערמיט וועט ניט מעהר די גאַנצע פֿאַמיליע זיין די ווירטהשאַפֿטליכע איינהייט פֿון דער געזעלשאַפֿט, נאָר יעדער איינער מענש וועט דאָס זיין. אַלזאָ, וועט אַ ווייב און אַ טאָכטער ניט מעהר האָבען איהר ווירטשאַפֿטליכעס לעבען צוגעקניפּט נאָר צו דער פֿאַמיליע, ווי עס איז געווען ביז אַהער, ווען איהר לעבען האָט זי נאָר געקענט בעציהען פֿון דער געזעלשאַפֿט דורך דער פֿאַמיליע. אָט דאָס מיינט מען דאָ. יעצט לעזט ווייטער און איהר וועט שוין גוט פֿערשטעהן. — איבערזעצער.

פאַר אַלע קינדער גלייך, אַלץ איינס צי געזעצליכע צי אונגעזעצליכע קינדער*).

---

*) דיזע ווערטער פון ענגעלס'ן בענוצען אויך אונזערע געגנער צו בעווייזען, אז די סאָציאַליסטען ווילען „אָבשאַפען די היים" און די הייליגע צוגעבונדענקייט פון עלטערען און קינדער. די סאָציאַליסטישע געזעלשאפט, זאָגען זיי, וועט "פאַוועקנעהמען" די קינדער פון זייערע עלטערען און וועט זיי ערציהען אין אַנשטאַלטען. אָבער א גרויסען טייל דערפון טהוט דאָך שוין היינט דער קינדער־גאַרטען און די פאָלקס־שוהלע. אַן אַנדערן טייל טהוען די שטאָדטישע שפּיעל־פּלעצער, די שטאָדטישע וואַקאַציעס פיר שוהל־קינדער א. ז. וו. און דעם איבריגען טייל צייט זיינען די קינדער אימער מיט די עלטערען? אַ גרויסען טייל פון זייער „היים"־צייט לויפען דאָך די קינדער פון די אָרימע עלטערען אַרום אין די גאַסען. איז דען דאָס בעסער און געזינטער פאַר זיי ווי זיין אין דיזעלבע שטונדען בעסער אין אַן אויסגעצייכענטע פּעדאַגאָגישע געזעלשאַפטליכע ערציהונגס־אנשטאַלט, אונטער די בעסטע השגחה פון די בעסטע פּעדאַגאָגען? אַזוי פיעל אָבער, ווי קינדער זיינען היינט צוזאַמען מיט זייערע עלטערען אין דער היים, און אַזוי פיעל ווי עס איז זיי איבערהויפּט ליעב און אַנגענעהם צו זיין צוזאַמען (און דאָס איז זעהר ווייניג), וועלען זיי נאַטירליך אין דער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט אויך קענען זיין צוזאַמען, און דאָס אין פריידען און נחת, אָהן צרות און זאָרג. ווער זאָל זיי דען דאָס פערוועהרען? נאָר אַז עלטערען וועלען אין גאַנצען ניט קענען זיין מיט זייערע קינדער, וועלען די קינדער אין גאַנצען קענען זיין אין גוטע אַנשטאַלטען. איז דען דאָס אַ חסרון? — איבערהויפּט, וואס'אַר היפּאָקריטווסטווע דאָס איז פון די קאַפּיטאַליסטען צו רעדען וועגען די הייליגקייט פון דער ערציהונג פון קינדער אין דער „היים" דורך זייערע אייגענע עלטערן: ערציהען דען זיי, די קאַפּיטאַליסטען, אליין זייערע קינדער? נעהמען זיי זיך עפּעס אַ סך צייט דערצו? וויפיעל צייט בלייבט דעם פאָטער נאָך זיינע געשעפטען בייטאָג און קלוב־הולטאַיסטווע ביינאַכט, און דער מוטער נאָך איהרע פּוצערייען, מאָטלערייען און בעלער און טהעאַטערס און וויזיטען אין „געזעלשאַפטען" — וויפיעל צייט בלייבט זיי, זיך אומצוקוקען אויף זייערע קינדער? איז עס ניט אַ פאַקט, אַז קליינערהייט ווערען זייערע קינדער ערצויגען פון גואווערנאַנטקעס און גרויסערהייט אין פּענסיאָנען? וואָס וועט דאָס פאַמיליען־לעבען פערלירען, ווען אַזעלכע גואווערנאַנטקעס און אַזעלכע פּענסיאָנען וועלען האָבען אונטער זייער השגחה, אין גרויסע געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען, אַלע קינדער, אַזוי ווי זיי האָבען היינט נאָר די רייכסטע? — און וויפיעל קענען היינט די אָרימע אַרבייטער און אַרבייטערינען זיך אָבגעבען מיט זייערע קינדער? וויפיעל בלייבט זיי צייט? — און געמיטה, און געדולד? — עס פערשטעהט

דערמיט וועט אוועקאפּלען ביי די ליעבע די זאָרג וועגען דעם, „וואָס עס וועט אַרויסקומען“ (די קינדער). און יעצט פרעגט זיך: די דאָזיגע זאָרג איז עס דאָך, וואָס מאַכט עס פאַר אונמאָראַליש און פאַר אַן אומגליק, ווען אַ מיידעל גיט זיך איבער צו איהר געליעבטען מאַן און קוקט ניט אויף קיין זאַך; ווען, אַלזאָ, דיעזע זאָרג וועט ניט זיין, פרעגט זיך, וועט דאָס ניט אַמאָל זיין אורזאַכע גענוג, אַז עס זאָל זיך ביסלעכווייז ענטוויקלען אַ הפקר'דיגער געשלעכטס־פערקעהר, אָהן איינהאַלטונג, און דערמיט אַ לויזע עפענטליכע מיינונג וועגען די עהרע פון אַ מיידעל און די שאַנדע פון אַ פרוי? און ווייטער, האָבען מיר געזעהען, אַז אין די מאָדערנע וועלט איז ניטאָ קיין מאָנאָ־גאַמיע אָהן פּראָסטיטוציאָן; מאָנאָגאַמיע און פּראָסטיטוציאָן זיינען אפילו איינע די פערקעהרטע זאַך פון די אַנדערע, אָבער עס איז ווי די לינקע זייט און די רעכטע זייט פון דיזעלבע זאַך, וואָס מען קען זיי ניט פונאַנדערנעהמען. היינט, פרעגט זיך, ווען די פּראָסטיטוציאָן וועט פערשווינדען, וועט זי ניט אַמאָל מיטציהען די גאַנצע מאָנאָגאַמיע אין אָבגרונד אריין און עס וועט אויפהערען דאָס פערהייראַטע לעבען? (דאָס הייסט, מיט פּראָסטע ווערטער: אַזוי ווי מיר זעהען, אַז אַזוי פיעל מענער בלייבען נאָר וואוינען אַ לעבען לאַנג יעדער מיט איין ווייב, ווייל זיי „בעהעלפען זיך“ מיט אונאָרענטליכע פרויען אויך, פרעגט זיך, צי איז דערפון ניט געדרונגען אַז ווען קיין פרויען וואָס פערקויפען זיך צו דער שאַנדע, וועלען ניט זיין, וועט אויפהערען דאָס דויערענדע צוזאַמענלעבען פון איין מאַן מיט איין ווייב?...)

אויף דעם איז דער ענטפער: ניין. דאָס וועט ניט אויפהערען. וואָרים דאַן וועט זיך בעווייזען אַ גאַנץ נייע זאַך אין דעם געשלעכטס־לעבען, אַזאַ זאַך, וואָס איז נאָך געוועזען בלויז אין די קנאָספּע בשעת

זיך, אַז אין דער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט וועט קיין עלטערען ניט פערבאָטען זיין צו האַלטען זייערע קינדער ביי זיך אַזוי לאַנג ווי זיי וועלען נאָר וועלען. אָבער די געזעלשאַפט וועט פערזאָרגען און ערציהען אַלע קינדער גלייך, אַזוי ווייט ווי די עלטערן קענען דאָס ניט טהאָן. אַז עלטערען וועלען אין גאַנצען וועלען אָבגעבען זייערע קינדער צו די געזעל־שאַפטליכע ערציהונגס־אַנשטאַלטען, אַזוי ווי די רייכע גיבען היינט אָב זייערע קינדער אין פּענסיאָנען, וועלען זיי דאָס אויך קענען. ווען ניט, ווער וועט זיי צווינגען? — דער איבערזעצער.

די מאנאגאמיע האט זיך אויסגעבילדעט. די זאך איז: די אינדי־ווידועלע געשלעכטסליעבע. (דאס הייסט די בעזונדערע ליעבע פון איין מאן מיט איין פרוי, וועלכע ליעבען זיך אזוי, אז זיי קענען גאר ניט דענקען פון קיין אנדערע און ווילען ביידע מיט'ן גאנצען עהר־ליכען הארצען בלייבען צוזאמענגעבונדען נאר אליין).

פון אמת'ע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע איז אין די אלטע צייטען, פאר דעם מיטעלאלטער, קיין סימן ניט געווען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אויך אין די אלטע צייטען איז עס ניט געווען אין גאנצען גלייכגילטיג פאר מענער און פרויען מיט וועמען זיי זאלען קומען אין דיעזען אינטימסטען פערהעלטניס, אין דעם געשלעכטס־פערקעהר. עס איז זיי דעמאלט אויך ניט געווען גאר אלץ איינס, אבי א מאנספארשוין פאר א פרוי און אבי א פרוי פאר א מאנספאר־שוין. עס האט געוויס דעמאלט אויך בעזונדערס געצויגען צו איין גע־וויסע פערזאן מעהר ווי צו אנדערע, צוליעב פערזענליכע שעהנהייט, אדער צוליעב נאהענטע בעקאנטשאפט, אדער צוליעב גלייכען כאראק־טער. אבער דאך איז דאס נאך געווען זעהר ווייט פון די שטארקע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע פון אונזערע היינטיגע צייטען. אין די אלטע צייטען האבען זיך מענער און פרויען פעראייניגט ניט ווייל זיי האבען זיך פערזענליך ליעב געהאט. די עלטערען האבען אימער זייערע קינדער חתונה געמאכט און די קינדער האבען זיך רוהיג אונ־טערגעווארפען. דאס ביסעלע ליעבע פון מאן־און־ווייב, וואס מען גע־פינט אין אלטערטהום, איז ניט קיין ליעבע צו די בעזאנדערע פערזאן, נאר טרייהייט און פפליכט, ווייל זי איז שוין א ווייב אדער א מאן. דאס איז ניט געווען א ליעבע וואס צוליעב איהר האט מען חתונה גע־האט, נאר פערקעהרט, ווייל מען איז שוין געווען פערהייראטה, האט מען זיך שוין ווי עס איז געליעבט אמאל. ליעבעס־פערהעלטניסע אין היינטיגען זין — א בעזאנדערע שטארקע ליעבשאפט פון איין מאן מיט איין פרוי, ווען זיי זיינען נאך ניט קיין מאן און ווייב, — אזא שטאר־קע פערזענליכע ליעבשאפט, וואס מאכט, אז זיי ווילען ניט הערען און געדענקען פון אנדערע — אזעלכע ליעבעס־פערהעלטניסע קומען אין אלטערטהום נאר פאר אויסערהאלב די אפיציעלע געזעלשאפט. די פאעטען בעזינגען אונז די ליעבע און איהרע פריידען און ליידען ביי די פאסטוכער און פאסטושקעס. אבער דיעזע פאסטוכער און פאס־

טושקעס זיינען אלע געווען שקלאפען. זיי האבען קיין אנטהייל ניט געהאט אין דעם שטאאט, אין דער לעבענס־ספערע פון דעם פרייען בירגער. אויסער ביי שקלאפען, געפינען מיר פארצייטענס ליעבעס־פערהעלטניסע נאר אלס א פראדוקט פון צופאלעניש פון די אונטער־געהענדע אלטע וועלט. און דיזע ליעבעס זיינען אויך ניט געווען מיט בירגער־טעכטער, נאר מיט העטערען, וועלכע זיינען געווען פרעמ־דע און בעפרייטע שקלאפינען, אלזא אויך אזעלכע, וואס זיינען גע־שטאנען אויסערהאלב די אפיציעלע געזעלשאפט. אזוי איז עס געווען אין אטהען, ווען זי האט שוין אנגעהויבען אונטערצוגעהן און אין רוים אין די קייזער־צייט. ווען עס האט זיך אמאל ווירקליך געטראפען א פערזענליכע ליעבעס פערהעלטניסע צווישען פרייע בירגער און ביר־גערינען, איז עס נאר געווען וועגען עהע־ברוך. דער גרעסטער ליעבעס־דיכטער פון אלטערטהום איז געווען דער אלטער אנאקרעאן; איז איהם געווען די געשלעכטס־ליעבע אין אונזער היינטיגען זין אזוי ווייט גלייכגילטיג, אז איהם איז אפילו אלץ איינס צי א מאן ליעבט א פרוי, צי א מאן.

אונזער היינטיגע געשלעכטס־ליעבע איז גאר אינגאנצען עטוואס אנדערעס ווי די תאוה פון די פארצייטיגע מענשען, וואס עס האט זיך גערופען אין די פארצייטיגע שפראכען ע ר א ס (אויף העברעאיש — ז מ ה). ערשטענס, מוז ביי אונזער היינטיגע ליעבע זיין געגען־ליעבע. די פרוי שטעהט אין דיעזער בעציהונג גלייך מיט דעם מאן. ביי דעם פארצייטיגען „עראס" האט מען אויף קיין פאל ניט אימער געפרעגט ביי די פרוי, אויב זי ענטפערט מיט ליעבע אויף ליעבע. צווייטענס, איז די היינטיגע געשלעכטס־ליעבע זעהר שטארק און זעהר דויערהאפט, אזוי ווייט, אז די פערליעבטע פיהלען עס פאר א זעהר טיעפען אומ־גליק, אויב ניט דעם טיעפסטען וואס קען נאר טרעפען, ווען זיי קענען זיך ניט האבען און מוזען זיך שיידען. זיי זיינען גרייט אבצוגעבען זייער לעבען, אז זיי זאלען זיך קענען האבען איינע די אנדערע. אין אלטערטהום האט זיך אזוינס נאר געטראפען אין עהע־ברוך. און ענד־ליך, קומט אויף ביי די היינטיגע ליעבע א נייער סארט מאראל, א נייער מאסשטאב פון זיטליכקייט פאר דעם געשלעכטס־לעבען. מען פרעגט ניט נאר צי א געשלעכטס־פערקעהר איז עהעליך צי אויסער־עהעליך? נאר מען פרעגט אויך: צי איז ער ארויסגעקומען פון ליעבע

און געגענליעבע, אָדער ניט? אויב ניט, פיהלט מען, אז עס איז ניט מאָראַליש. אמת, אויך דיעזע מאָראַל איז אין דער היינטיגער בירגער־ליכער און פעאָדאַלער (פּריצישער) וועלט ניט מעהר ווי היפּאָקריט־סטווע, פונקט ווי יעדע אַנדערע מאָראַל. מען האַלט דאָס כלומרשט הייליג, אָבער מען היט דאָס ניט. אָבער אַ מאָראַל־בעגריעף איז דאָס דאָך ווי יעדער אַנדערער, — אין דער טהעאָריע, אויפ׳ן פּאַפּיר. און מעהר קען מען פאַרלויפיג, אין דער היינטיגער אָרדנונג, ניט פערלאַנגען. אָבער אין דער צוקונפטיגער געזעלשאַפט וועט דיעזע נייע מאָראַל שטאַרקווירקען. זי וועט ווירקען, אַז דאָס געשלעכטס־לעבען וועט זיין פיעל איינגעהאַלטענער, ריינער און מעהר מאָנאָגאַמיש. און דאָס וועלען מיר ארויסזעהען, ווען מיר וועלען בעטראַכטען די ענטוויקלונג פון דער אינדיווידועלער געשלעכטס־ליעבע.

די ערשטע ארויסשפּראָצונג פון אַזאַ ליעבע האָט זיך ארויסגע־וויעזען, ווי שוין געזאָגט, אין אַלטערטהום ביי דעם עהע־ברוך. ווען די אַלטע וועלט איז אונטערגעגאַנגען, האָט זי דאָס אונטערבראָכען. ווען דאָס מיטעלאַלטער איז געקומען, האָט זי דערמיט ווידער אָנגע־פאַנגען, ווידער מיט די ליעבע אַלס עהע־ברוך. מיר האָבען שוין גערעדט וועגען די ריטערליכע ליעבע, פון וועלכע עס שטאַמען די „טאָגע־ליעדער“. מיר האָבען שוין געזעהען, אַז דאָס איז געווען ליע־בע, וואָס האָט געוואָלט די עהע ברעכען. פון דיעזע ליעבע, וואָס וויל די עהע ברעכען, ביז צו די ליעבע, וואָס זאָל די עהע גרינדען, איז נאָך אַ ווייטער וועג. דאָס ריטערטהום דערגעהט קיין מאָל ניט ביז צו ענדע פון דיעזען וועג, דאָס הייסט ביז צו חתונה האָבען אוים ליעבע. אין די ריטערגעשיכטע פון די ראָמאַנישע פעלקער (פראַנצויזען, שפּאַ־ניער, פּאָרטוגיעזען רופען זיך ראָמאַנישע פעלקער, ווייל זיי שטאַמען טיילווייז פון ראָם) איז די ליעבע אין גאַנצען געשילדערט אַלס זינדיגער עהעברוך. נאָר די ראָמאַנישע פעלקער שטעלט מען זיך טאַקי פאַר אַלס אויסגעלאַסענע. די דייטשען דאַגעגען — אַלס מאָראַלישע. אָבער אויך ביי די דייטשען, אין זייערע פאַרצייטיגע ריטער־ליעדער, ווערט די ליעבע געמאָהלען אַלס עהעברוך. אַזוי, צום ביישפּיעל, אין דעם בעוואוסטען אַלט־דייטשען „ניבעלונגען־ליעד“. דאָרטען געפינען מיר געשילדערט אַ ליעבע צווישען קריעמהילדע און זיעגפריעד. קריעמ־הילדע איז אפילו בסוד פערליעבט אין זיגפריעד׳ען, אַזוי ווי ער אין

איהר, אָבער דאָך, ווען איהר ברודער גונטהער, דער קעניג פון בורגונד, זאָגט איהר, אַז ער האָט צוגעשוואוירען אַ ריטער זי איהם צו געבען פאַר אַ ווייב, ענטפערט זי איינפאַך: „איהר ברויכט מיך ניט צו בעטען; אַזוי ווי איהר בעפעהלט, אַזוי וועל איך אימער זיין; וועמען איהר, מיין הערר, גיבט מיר פאַר אַ מאַן, דעם וויל איך מיך גערן פערלאָבען“. עס פאַלט איהר גאָר ניט איין, אַז איהר ליעבע צו זיעגפריעד'ען קען דאָ קומען אין בעטראַכט. גונטהער זוכט צו קריעגען די ברונהילדע, עצעל זוכט די קרימהילדע צו קריעגען, כאָטש זיי ביידע האָבען די מיידלעך קיין מאָל ניט געזעהען. אַזוי ווערט דאָס אין די אַלטע דייטשע ליעבעס-ליעדער אויך פאַרגעשטעלט מיט אַנדערע פאָאָרלעך. אַלזאָ, איז דאָרט אויך קיין אינדיווידועלע ליעבע אַלס עהע-גרינדערין ניט דאָ. דער רעגעל איז, אַז די כלה ווערט פאַר יעדען יונגען פרינץ אויסגעקליעבען פון זיינע עלטערען, אויב זיי לעבען נאָך. ווען זיי זיינען שוין טויט, זוכט ער זיך אפילו אליין אויס אַ כלה, אָבער די גרויסע בעאַמטע גיבען דערביי זייער ראַטה און יעדענפאַלס האָבען זיי אַ גרויסע דעה דערביי. עס קען אייגענטליך גאָר ניט זיין אַנדערש. די ריטער און באַראָנען, ווי די לאַנדס-פירשטען האָבען ניט חתונה, ווייל זיי ליעבען די, מיט וועמען זיי הייראַטהען; זייער חתונה האָבען איז אַ פּאָליטישער אַקט. דאָס איז ביי זיי אַ געלעגענהייט צו פערגרעסערען זייער מאַכט דורך נייע פערבינדונגען. דער אינטערעס פון דעם „הויז“ (די משפּחה וואָס טראָגט דעם אדעל-טיטעל) האָט דערביי צו ענטשיידען, ניט דער ווילען פון דעם איינצעלנעם. ווי אַזוי זאָל דאָ די ליעבע זיין אין דער לאַגע צו זאָגען דאָס לעצטע וואָרט איבער אַ שידוך?

ניט אַנדערש איז עס אויך געווען מיט די בירגער אין די שטעדט אין מיטעלאַלטער. יעדער בירגער איז דעמאָלט געווען אַ מיטגליעד אין אַ צעך, אין אַ גילדע. אַ מייסטער איז געווען אַ מיטגליעד פון די גילדע פון זיין מלאכה, אַ סוחר פון די גילדע פון סוחרים. די גילדע האָט געהאַט פיעלע פערשיעדענע געזעצע, וועלכע האָבען געהאַט פאַר זייער צוועק צו שיצען דעם מיטגליעד און איהם צו געבען פּריווילעגיען, אַז קיינער זאָל ניט מאָרען צוקומען צו זיין סאָרט געשעפטען, נאָר ער. אָבער דיעזע געזעצע און אָרדנונגען האָבען אויך יעדען בירגער אַרומגענרענעצט, איהם געזעצליך אָבגעשיידעט פון אַנדערע גילדעס,

אויך פון אַנדערע מיטגליעדער פון זיין אייגענע גילדע, און בעזאָנדערס פון זיינע געזעלען און לעהרלינגע. דאָס האָט געמאַכט, אַז ער האָט נאָר געהאַט פערהעלטניס מיט זעהר ווייניג מענשען, פון וועלכע ער זאָל זיך קענען אויסקלייבען אַ ווייב. און אויסצוקלייבען איהם אַ ווייב, וועלכע עס איז פאַר איהם די פּאַסענדסטע, דאָס איז ניט געווען די זאַך פון זיין אייגענעם געשמאַק צו ענטשיידען. אונטער דיעזען פערוויקעלטען סיסטעם האָט דאָס אונבעדינגט ענטשיידעט דער אינ־טערעס פון זיין פאַמיליע.

אויף אַזאַ אופן איז ביז צום ענדע פון מיטעלאַלטער דאָס חתונה האָבען געבליעבען דאָס זעלבע, וואָס עס איז געוועזן פון אָנפאַנג אָן, — אַ זאַך וואָס ניט די פּאָאַרעל האָבען געהאַט אליין צו ענטשיידען וועגען דעם. אין אָנפאַנג איז מען שוין געבוירען געוואָרען פערהייראַטה — פערהייראַטה צו אַ גאַנצע גרופּע פון אַנדערען געשלעכט. ביי די שפּעטערע פאָרמען פון גרופּען־עהע איז עס מסתמא אויך געווען עהנליך דערצו, יעדער און יעדע איז פון געבורט געווען בעשטימט פאַר אַ געוויסע גרופּע פון אַנדערען געשלעכט, נאָר וואָס ווייטער פאַר אַלץ אַ קלענערע און קלענערע גרופּע, ווי מיר האָבען אויבען געזעהען. ביי די פּאאַרונגס־עהע האָבען אין רעגעל די מוטערס געשלאָסען די שידוכים פאַר זייערע קינדער. אויך אויף דיעזער שטופּע פון דער ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע האָט מען ביים חתונה־האָבען דער עיקר בעטראַכט דעם אינטערעס פון פערוואַנדשאַפטס־פערבינדונגען, וועלכע זאָל געבען די יונגע פּאָאַרעל מעהר אַנזעהען אין דער גענס און אין דעם שטאַם.

און ווען עס איז געקומען צו פאַטער־רעכט און מאָנאָגאַמיע, איז דאָך שוין אודאי אַ שידוך געוואָרען אַ געשעפט, וואו מען האָט דער עיקר געקוקט אויף אייגענטהומס־אינטערעסען. מיר האָבען דאָך געזעהען, אַז די מאָנאָגאַמיע און פאַטער־רעכט זיינען אַרויסגעקומען פון דעם. וואָס דאָס פּריוואַט־אייגענטהום האָט איבערגעוואויגען דאָס שותּפות־אייגענטהום פון דער משפחה. דאַן, ווען דער מאַן איז גע־וואָרען דער אייגענטהימער פון פערמעגען, האָט ער געהאַט אינטערעס, אַז ער זאָל זיין זיכער וועגען זיינע אייגענע קינדער זיינען, כדי זיי זאָלען ירשה'נען זיין אייגענטהום. אַלזאָ, שפּיעלט דאָך דאָ פּערמעגען פון אַנהויב אָן די הויפּט ראָלע. מען קויפט אפילו ניט קיין ווייב דירעקט, ווי אמאָל ביי די קויף־עהע, אָבער דערביי איז נאָר די פאָרמע פון די

קויף־עהע אוועק, אין אמת'ן ווערט אָבער א שידוך דערביי אַלץ מעהר און מעהר א מסחר. און ניט נאָר די פרוי קריעגט איהר פּרייז, וויפיעל מען מוז צאָהלען פאר איהר, נאָר אויך דער מאַן. זיין פּרייז איז ניט לויט נאָך זיינע פּערזענליכע מעלות, נאָר לויט נאָך זיין פערמעגען (אָדער נאָך דעם וויפיעל פּרנסה־געבער ער קען זיין). אז די פּערזענליכע ליעבשאַפט צווישען חתן־כלה זאָל האָבען מעהר צו זאָגען ביי א שידוך־שליסען ווי אַלע אַנדערע בערעכענונגען, דאָס איז פון אָנפאַנג אָן געבליעבען אונגעהערט ביי די הערשענדע קלאַסען. העכסטענס איז דאָס פּאָרגעקומען אין די ראָמאַנען אָדער — ביי די אונטערדריקטע קלאַסען, וועלכע האָבען קיין שום ראָלע ניט געשפּיעלט.

אַזאַ צושטאַנד האָט געפונען די היינטיגע נייע קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן, ווען זי איז אויפגעקומען און ווען זי האָט זיך געקליעבען צו בעהערשען די וועלט, דורך דעם האַנדעל און מאַנופאַקטור, זינט אַמעריקאַ איז ענטדעקט געוואָרען. דער שכל איז מחייב, אז ווען קאַפּיטאַליזמוס און האַנדעל האָבען גענומען שפּיעלען אַזאַ הויפּט־ראָלע, האָט זיך זעהר גוט געפּאַסט דערצו די דאָזיגע פאָרמע פון געשעפט־שידוכים. און אַזוי איז עס טאַקי געווען. און דאָך האָט זיך דאַן נאָר אָנגעהויבען צו ענטוויקלען א נייע זאַך אין דעם שליסען פון שידוכים, נעמליך די אינדיווידועלע ליעבע. עס איז עפּעס ווי אַן אונבעגרייפליכער וויץ פון די וועלט־געשיכטע, אז דוקא ווען דאָס גאַנצע לעבען פון מענשען איז געוואָרען נאָר אַלץ געשעפט און געשעפט, דוקא דערמאָלט האָט זיך אָן דער זייט אָנגעהויבען צו ענטוויקלען א געפיהל צו טהון שידוכים אָהן געשעפט־אויסרעכנונגען, נאָר אויס אינדיווידועלע ליעבע. ווי אַזוי איז דאָס געקומען? די ערקלערונג פון דעם איז אַן אינטערעסאַנטע שטיק ענטוויקלונגס־וויסענשאַפט. (זאָל דער לעזער צולייגען קאָפּ).

די זאַך איז אַזוי:

איידער עס איז אויפגעקומען דער קאַפּיטאַליזמוס מיט זיין אַרט פיהרונגען, האָט זיך אַלצדינג געפיהרט ביי די מענשען לויט אַלטע חזקה, נאָך אַלטע מנהגים. יעדער קלאַס מענשען האָט זיך געהאַט זייערע „רעכטע“ בירושה. דיעזע גע'ירשה'נטע רעכטע פון „אבות אבותינו“ האָבען יעדען קלאַס מענשען געגעבען זיין חלק אין דער וועלטס עשירות. דער פּריץ האָט געהאַט זיין „רעכט“ צו קריעגען זיינע פּאַ־

דאטקעס פון זיינע פאנטשיזניקעס. ער האט ניט געדארפט מאכען קיין געשעפטען און פערדיענען אז ער זאל קריעגען עשירות. דעם פאנטשיזניק, וויעדער, וואלט ניט געהאלפען דינגען זיך. וואס ער מוז אבגעבען דעם פריץ, איז געווען בעשטימט בירושה. אויך דער שטאדטישער בירגער האט געהאט זיינע חזקות. דער מייסטער און דער סוחר האָבען געהאט זייערע חזקה־רעכטע אין זייערע גילדעס. דיעזע רעכטע האבען קיין אנדערע ניט צוגעלאזט קאנקורירען מיט זיי און מען האט זיי געמוזט געבען פאר זייער ארבייט און פאר זייער סחורה וואס זיי האבען געוואלט. דער אויפגעקומענער קאפיטאליזמוס אבער האט דאס אלעס אבגעשאפט. די רעוואלוציאנען פון די קאפיטאליסטישע קלאסען האבען אבגעשאפט אלע חזקות. און אנשטאט די אלטע גע־ירשה'נטע „רעכטע" האט דער קאפיטאליזמוס איינגעפיהרט „פרייע אבמאכונגען", פרייע האנדלונגען צווישען איינצעלנע מענשען. יעדער מענש זאל האבען עפעס פריי צו פערקויפען און זאל זיין פריי צו פערלאנגען וואס פאר א פרייז ער וויל. איינער האט צו פערקויפען סחורה, איינער זיין ארבייט. און יעדער איז פריי אויסצודינגען זיך זיין פרייז. און לויט פרייע אויסדינגונגען און אבמאכונגען צווישען פרייע מענשען זאל בעשטימט ווערען דער שיקזאל פון יעדען מענשען.

אונטער דיעזע נייע פיהרונגען איז אלצדינג געווארען סחורה צום קייפען און פערקויפען, אונטער פרייע אויסדינגונגען און אבמאכונגען.

דער ענגלישער יוריסט ה. ס. מעין זאגט, אז אונזער גאנצער פארטשריט געגען די איינריכטונגען פון פריהערינע צייטען בעשטעהט אין דעם, אז מיר זיינען איבערגעגאנגען „פון חזקה צו אבמאכונגען"; פון צושטענדע וואו אלע פערהעלטניסע צווישען מענשען זיינען געווען פעסט בעשטימט בירושה, איז מען איבערגעגאנגען צו פרייוויליגע אויסדינגונגען. דיעזער שרייבער מיינט גאט וויסט וואס ער האט דא אויפגעטהאן מיט דיעזער ערקלערונג זיינער. אזוי ווייט ווי דאס איז ריכטיג איז דאס שוין געשטאנען אין דעם קאמוניסטישען מאניפעסט.

הכלל, איז עס געקומען צו פרייוויליגע אויסדינגונגען. דערצו אבער האבען די מענשען געמוזט זיין פריי צו טהון מיט זיך און מיט זייער אייגענטהום וואס זיי האבען געוואלט און זיי האבען געמוזט שטעהן איינע געגען די אנדערע מיט גלייכע רעכטע. אז ניט, קען דאך ניט זיין קיין פרייע אבמאכונגען און אויסדינגונגען. און איינע [illegible]

הויפּט־אויפגאַבען פון די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן איז טאַקי געווען צו מאַכען, אַז עס זאָלען זיין אַזעלכע כלומרשט „פרייע“ און „גלייכע“ מענשען. אין אָנפאַנג האָבען די מענשען אַליין ניט געוואוסט, אַז זיי מאַכען דיזע ענדערונגען. אויך איז דאָס אויפגעקומען אין אַ פער־קליידונג פון רעליגיאָן. סיי ווי סיי אָבער, איז עס זייט די רעפאָרמאַ־ציאָן פון לוטהער און קאַלווין געוואָרען אַ פעסטער כלל, אַז דער מענש קען נאָר דאַן פעראַנטוואָרטליך געמאַכט ווערען פאַר זיינע האַנדלונגען, ווען ער האָט פולע פרייהייט פון ווילען צו טהאָן ווי ער האָט געוואָלט און אַז עס איז אַ מאָראַלישע פליכט צו שטעלען זיך געגען ווערען געצוואונגען צו טהון עפּעס וואָס עס איז ניט רעכט און אַנ־שטענדיג.

איצט קומען מיר צוריק צו אונזער פּונקט, צום חתונה האָבען. חתונה האָבען איז נאָך בירגערליכע בעגריפען אויך געווען אַן אָבמאַ־כונג צווישען צוויי מענשען, אַ יוריסטישער קאָנטראַקט. דאָס איז גע־ווען דער וויכטיגסטער אָבמאַך פון אַלע, ווייל דערביי איז אָבגעשלאָסען געוואָרען דאָס רעכט פון איינעם איבער דעם קערפּער און גייסט פון דעם אַנדערען אויף׳ן לעבען לאַנג. אָבער וואָס הערט זיך עפּעס מכוח די פ ר י י וו י ל י ג ק י י ט פוןביידע צדדים דערביי? אמת איז, אַז „פאָ פאָרמע“ האָט מען כלומר׳שט געפרעגט חתן־כלה אויב זיי ווילען דעם שידוך, און דער שידוך האָט נאָר געקענט ווערען געשלאָסען ווען זיי האָבען געזאָגט יאָ. אָבער מען האָט גאַנץ גוט געוואוסט, ווי אַזוי מען ברענגט דערצו, אַז זיי זאָלען זאָגען „יאָ“ און ווער עס זיינען אין אמת׳ען געווען די, וואָס האָבען אַ שידוך געשלאָסען. די עלטערען האָבען געשלאָסען דעם שידוך און די קינדער, אויב זיי האָבען ניט גע־וואָלט גילטען פאַר אויסוואורפען, האָבען שוין געוואוסט, אַז זיי דאַר־פען זאָגען: „אַז עס איז דער מאַמען רעכט, איז מיר אויך רעכט“... אָבער ווען צו אַלע אַנדערע קאָנטראַקטען און אָבמאַכונגען איז געפאָ־דערט געוואָרעןווירקליכע פרייהייט פון די צדדים וואָס מאַכען דעם קאָנטראַקט צו קענען ווען זיי וועלען אָדער ניט וועלען, ווי זיי האָבען חשק — פאַר וואָס ניט אויך ביים שליסען אַ שידוך? האָבען דען די צוויי יונגע מענשען, וואָס געהען פערבונדען ווערען, ניט אויך דאָס רעכט צו טהון פריי מיט זיך און מיט זייערע גליעדער וואָס זיי ווילען? די גע־שלעכטס־ליעבע איז שוין דעמאָלט געווען געקומען אין דער מאָדע,

דורך דאס ריטערטהום. און געגען די עהעברוכס־ליעבע פון די ריטער איז ביי די בירגער שוין געווען אויפגעקומען א געפיהל, אז די שעהנסטע און ריכטיגע געשלעכטס־ליעבע איז די ליעבע צווישען מאן און ווייב. און אז מען איז שוין געווען געקומען דערצו, צו פיהלען, אז עס איז די פפליכט פון מאן־און־ווייב זיך צו ליעבען, פאר וואס זאל שוין נים זיין די פפליכט פון ליעבענדע צו ווערען מאן און ווייב? און עס האט זיך גענומען שטעלען די פראגע: שטעהט נים דאס רעכט פון די ליע־בענדע העכער ווי דאס רעכט פון די עלטערען, קרובים און אנדערע חתונה־מעקלערס לויט דעם מנהג? ווען אין דער קירכע און אין דער רעליגיאן האט זיך שוין אריינגעבראכען דאס רעכט פון פרייע פער־זענליכע נאכדענקונג, ווי האט זיך דאס געזאלט אבשטעלען ביי די אונערטרעגליכע איינפיהרונג, אז דער עלטערער דור זאל האבען די גאנצע דעה איבער דעם קערפער און די נשמה, איבער דעם פערמעגען, גליק און אונגליק פון דעם איינגערען דור?

אזעלכע פראגען האבען זיך גענוזט שטעלען אין דער צייט, ווען אלע אלטע פערבינדונגען פון דער געזעלשאפט האבען זיך אויפגעבונ־דען און אלע בעגריפען, וואס מען האט געהאט בירושה פון דור דורות, זיינען צורודערט געווארען. די וועלט גופא איז מיט איין קלאפ כמעט צעהן מאל אזוי גרויס געווארען ווי פריהער (דורך די ענטדעקונג פון אמעריקא און דעם ים־וועג קיין אינדיען). פריהער האט דער בליק פון די מענשען פון מערב אייראפא נאר געזעהען פאר זיך א פערטעל פון א האלבע פילקע פון דער ערד, איצט איז די גאנצע ערד־פילקע נעלע־גען פאר זייערע אויגען. די מענשען פון דעם פערטעל פון דער העלפט פון דער וועלט האבען זיך גענומען איילען צו פערכאפען די איבריגע זיבען אכטעל. און פונקט אזוי ווי די ענגע אלטע גרענעצען פון די שטיקעל היים־וועלט זיינען איינגעריסען געווארען, אזוי זיינען אויך געפאלען די טויזענדיעהריגע גרענעצען פון דעם ארט דענקען פון מיטעל־אלטער. אן אונענדליך ווייטער זעה־קרייז האט זיך געעפענט פאר די אינערליכע אויג אזוי גוט ווי פאר די אויסערליכע. ווען א יונגער־מאן האט זיך געפיהלט געצויגען צו וואנדערען נאך די אוצרות פון אינדיען, צו די גאלד־גרובענס און זילבער־מינעס פון מעקסיקא און פא־טאסי — וואס פאר א ראלע האט שוין ביי איהם געשפיעלט די אלטע אנשטענדיגקייט און דער גילדע־יחוס און דער צעכען־כבוד, וואס עס

איז געווען א ירושה פון דור דורות? אזוי ווי פריהער האָבען די אדעליגע פריצים געהאַט אַ געוויסע צייט, ווען זייערע קינדער זיינען געוואָרען די אָרומפאַהרענדע ריטער, און זיי האָבען געבראַכט נייע מאָדעס און בעגריפען אין זייער קלאַס, אזוי איז יענע צייט געוואָרען פאַר די ניט־אַדעליגע בירגער די צייט פון זייערע „אַהומפאַה־רענדע ריטער". און אזוי ווי די פאַהרענדע ריטער פון די פריצים האָ־בען געהאַט זייער ראָמאַנטיק און זייערע ליעבעס־בעגייסטערונג, אזוי האָבען אויך די נייע געלד־פריצים פון מסחר דאָס געהאַט אין זייער „ריטערצייט". נאָר ביי זיי האָט דאָס געהאַט אַן אנדער פּנים, — אַ בירגערליכען, מיט בירגערליכע ציעלען. („בירגערליך" מיינט דאָ ניט־פּריציש; דאָס הייסט לויט נאָך דעם כאַראַקטער פון די סוחרים און פאַבריקאַנטען).

אזוי איז עס געשעהען, אַז אויך פאַר שליסען אַ שידוך איז אַלץ מעהר און מעהר אַנערקענט געוואָרען די פרייהייט פון חתן כלה צו שליסען דעם חתונה־קאָנטראַקט מיט וועמען זיי ווילען. דאָס אויפ־קומענדע בירגערטהום (די סוחרים און קאַפּיטאַליסטען וואָס זיינען גע־וואָרען אַלץ רייכער אין פערמעגען און אין איינפלוס), האָבען דאָס אַלץ מעהר און מעהר איינגעפיהרט, בעזאָנדערס אין די פּראָטעסטאַנטישע לענדער, וואו מען האָט אַם שטאַרקסטען צוטרייסעלט אַלטע איינריכ־טונגען. אמת, עס איז ווייטער געבליבען דער מנהג, אַז מען האָט זיך נאָך משדך געווען אין דעם איינענעם קלאַס מענשען: אַ פּריץ האָט ניט גענומען קיין בירגער־מיידעל און אַ רייכער סוחר ניט קיין בעל מלאכה'ס אַ טאָכטער; אָבער אין דער אייגענער קלאַסע האָבען די יונגע מענשען געקראָגען אַ שטיקעל פרייהייט זיך אויסצוקלייבען וועמען זיי האָבען געוואָלט. און אויף דעם פּאַפּיר, אין די מאָראַלישע טהעאָריען און אין די פּאָעטישע שילדערונגען איז עס געוואָרען אַ כלל גדול, פעסטער ווי אַלעס אין דער וועלט, אַז יעדע עהע, יעדעם צוזאַמען־לעבען פון מאַן און ווייב, איז אונזיטליך, ניט מאָראַליש, ווען דאָס איז ניט געבויט אויף געשלעכטסליעבע פון ביידע זייטען און אויף ווירק־ליכע פרייע אָבמאַכונג צווישען זיי אַליין. קורץ, חתונה האָבען אויס ליעבע איז פּראָקלאַמירט געוואָרען אַלס מענשען־רעכט, ניט נאָר פאַר דעם מאַנספּאַרשוין, נאָר אויך, און בעזאָנדערס, פאַר די פרוי. דאָס

איז געוואָרען מענשען־רעכט פּונקט ווי די פּראָקלאַמירונג פון די אַנ־דערע מענשען־רעכט ביי די פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן.

אָבער אין איין פּונקט איז דיזעס מענשען־רעכט געווען אנדערש ווי די אַלע אַנדערע בלומרשט מענשען־רעכטע: אַלע אַנדערע נייע רעכטע, וואָס זיינען דעמאָלט פּראָקלאַמירט געווארען בלומר'שט פאַר אַלע מענשען, זיינען אין אמת'ן נאָר געווען פאַר די רייכע בירגער, פאַר די נייע הערשענדע קלאַסע, פאַר די בורזשואַזיע. פאַר די אונ־טערדריקטע קלאַסע, פאַר דעם פּראָלעטאַריאַט, זיינען די אַלע רעכטע איינגעשרומפּען געוואָרען, א טייל דירעקט (למשל דאָס רעכט צו האָ־בען א דעה אין דער רעגיערונג איז פריהער אויסדריקליך געגעבען גע־וואָרען נאָר צו אַזעלכע, וואָס צאָהלען שטייערען, אלזאָ ניט צו די אָרי־מע), א טייל אינדירעקט (א שטייגער, ווי דאָס רעכט צו האָבען א פּרייז און גלייכע דעה ביים בעדינגען א פּרייז — וואָס דער אָרימער ארבייטער האָט אין אמת'ן ניט ביים בעדינגען דעם פּרייז פון זיין ארבייט, ווייל דער קויפער פון די ארבייט איז רייך און קען בלייבען פעסט ביי זיין פּרייז, בשעת אָבער דער פערקויפער איז אָרים און הונ־געריג און מוז נאָכגעבען). אזוי זיינען אַלע נייע מענשען־רעכטע, וואָס די רעוואָלוציאָנען פון די אויפגעקומענע גבירים האָבען איינגעפיהרט, געווען אין אמת'ן ניט קיין מענשען־רעכטע, נאָר גבירים־רעכטע. אָבער אַן אויסנאַהמע דערפון איז געווען דאָס נייע מענשען־רעכט פון חתונה האָבען אוים ליעבע. און דאָ איז ווידער ווי א וויץ פון דער וועלט־געשיכטע. דוקא די הערשענדע קלאַסען, די גבירים, האָבען פון דיזען מענשען־רעכט ווייניגער געקענט געניסען, ווי די אָרימע ארבייטער. דען די רייכע קוקען ביי א שידוך דער עיקר אויפ'ן פערמעגען, אויב עס איז א גוט געשעפט, און אזוי ווייטער. זיי זיינען די הערשענדע קלאַ־סען, אָבער זיי זיינען אליין בעהערשט פון די עקאָנאָמישע אומשטענ־דען! דארום איז עס ביי זיי נאָר אַן אויסנאַהמע, אז מען זאָל חתונה האָבען אוים ריינע ליעבע און פרייען ווילען. ביי די בעהערשטע קלאַ־סען אָבער, ביי די ארבייטער, איז דאָס דער רעגעל, ווי מיר האָבען שוין אויבען גערעדט.

(אָבער אויך ביי די ארבייטער איז מען א סך געשטערט חתונה צו האָבען אוים ריינער ליעבע, ווייל עס איז שווער צו נעהמען אויף זיך אויסצוהאַלטען א הויזגעזינט.)

אלזאָ, זעהט מען, אז די פולע פרייהייט פון מאַן און פרוי חתונה צו האָבען, לויט ווי זייער ריינע עהרליכע מענשליכע ליעבשאַפט ציהט זיי, קען ערשט אויסגעפיהרט ווערען ביי אַלע מענשען נאָר דעמאָלט, ווען עס וועט אָבגעשאַפט ווערען די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן, די פּריוואַט־ארבייט פאַר דעם פּראָפיט פון קאַפּיטאַליסטען; ווען עס וועלען דערמיט פערשוואונדען ווערען אַלע אייגענטהומס־פערהעלטני־סע און מען וועט ניט מעהר האָבען צו קוקען ביי אַ שידוך אויף נדן, עשירות, גוטע געשעפטען און די אַלע עקאָנאָמישע בעטראַכטונ־גען, וואָס שפּיעלען נאָך היינט אַזאַ מעכטיגען איינפלוס ביי אַ שידוך טהאָן. דאַן, ווען יעדער מענש, פרוי ווי מאַן, וועט זיין פערזאָרגט מיט אַ לעבען און וועט ניט דאַרפען צו זוכען קיין געשעפטען צו מאַכען ביי אַ שידוך, וועט נים זיין אויף קיין אַנדערע זאַך צו קוקען ביים שליסען אַ שידוך, ווי נאָר אויף די ליעבשאַפט פון ביידע זייטען.

און — דאָ קומען מיר צוריק צום פּונקט: דיעזע ליעבשאַפט וועט דעמאָלט זיין אַ קוואַל פון אַ נייע ריינע מאָראַל, פון אַ נייע „טהרת המשפחה".

דען וואו מאַן און ווייב האָבען חתונה אוים ריינע ליעבשאַפט און ווייטער ניט, דערלאָזט זיי ניט זייער געפיהל צו האָבען תאוה צו אַנדערע. די געשלעכטס־ליעבע איז פון נאַטור אויסשליעסליך, דאָס הייסט, זי פאָדערט, אַז די געליעבטע פערזאָן זאָל קיין אַנדערן ניט האָבען — כאָטש היינט ווערט דאָס נאָר ביי די פרוי אין גאַנצען פערווירקליכט; דעריבער איז די עהע, וואָס איז בעגרינדעט אויף אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע, פון נאַטור מאָנאָגאַמיש.*)

*) מיר ציהען די אויפמערקזאַמקייט פון די לעזער ספּעציעל אויף דיעזע ווערטער. דען די שונאים פון סאָציאַליזמוס בענוצען זיך מיט דיעזען בוך, צו „בעווייזען", אַז איינער פון די גרעסטע אויטאָריטעטען פון סאָציאַליזמוס זאָגט, דאָס סאָציאַליזמוס וויל „אָבשאַפען דאָס פאַמיליען־לעבען און ברייני־גען צו אַ הפקר־וועלט אין דעם לעבען פון מענער מיט פרויען". קיין קלענע־רער ווי עקס־פּרעזידענט רוזוועלט האָט זיך בענוצט מיט דיעזער פערליימ־דונג, געגרינדעט אויף דיעזען „בעוויז". ווי דער אויפמערקזאַמער לעזער זעהט דאָ אָבער, זאָגט ענגעלס פּונקט פערקעהרט, — אז אמת'ע, ריינע אינ־דיווידועלע ליעבע איז פון נאַטור מאָנאָגאַמיש; די ליעבענדע זיינען צו־געבונדען איינע צו די אַנדערע און זייער געפיהל דערלאָזט ניט האָבען אפילו אַ געדאַנק פון אַנדערע. און אין די סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וועט זיין די ריינסטע אינדיווידועלע געשלעכטסליעבע. — איבערזעצער.

מיר האָבען געזעהען, ווי גערעכט באכאָפען איז געווען, ווען ער האָט בעטראכט, אז די פרוי איז דאָס געווען הויפּטזעכליך, וואָס האָט אויסגעפיהרט דעם פאָרטשריט פון דער גרופּען־עהע צו דער איינצעל־עהע. די מענער האָבען נאָר אויסגעפיהרט דעם איבערגאנג פון די פּאָארונגס־עהע צו דער מאָנאָגאמיע. ווייטער האָבען מיר געזעהען, אז דער איבערגאנג צו מאָנאָגאמיע איז אין גרונד געווען א פערשלעכ־טערונג פון די לאַגע פון דער פרוי און א דערלייכטערונג פאר די מענער צו זיין אונטריי. אזוי איז עס געווען ווענינגסטענס היסטאָריש. די פרוי איז געווען עקאָנאָמיש אונטערוואָרפען אונטער דעם מאָן און האָט געמוזט איבערטראָגען ווי איהר „הארר" האָט נאָך אנדערע ווייבער. ווען, אלזאָ, דיעזע עקאָנאָמישע אבהייננינקייט פון די פרוי וועט אוועקפאלען — ווען זי וועט ניט האָבען צו זאָרגען וואָס פון איהר וועט ווערען, פון וואנען זי וועט לעבען, אויב ער וועט זי אוועקוואַרפען, וואָס עס איז פאר איהר נאָך א גרעסערע זאָרג, ווי די זאָרג פאר איהרע קינדער — דעמאָלט וועט די פרוי זיין גלייך צום מאָן, און לויט ווי מען זעהט פון די ביז־אהעריגע ענטוויקלונג, וועט די דעה פון די פרוי, וואָס זי וועט דאַן האָבען, ווירקען, אז די מענער זאָלען ווערען ווירקליך מאָנאָגאַם, זיי זאָלען טאַקי אין אמת'ן ניט האָבען צו טהאָן מיט קיין שום אנדערע פרויען. די גלייך־שטעלונג פון דער פרוי וועט האָבען דיעזע ווירקונג אין אַן אונענדליך פיעל גרעסערע מאָס, איידער זי זאָל מאכען אז די פרוי זאָל ווערען פּאָליאַנדריש (זי זאָל וועלען האָבען צו טהאָן מיט מעהרערע מענער).

די מאָנאָגאמיע וועט אלזאָ ווערען שטארקער, ריינער, אמת'ער. וואָס עס וועט אָבער פון איהר גאַנץ ענטשיידען אוועקפאלען, דאָס זיינען די אייגענשאפטען איהרע, וואָס זיינען אין איהר איינגעדריקט געוואָרען דורך די פערהעלטניסע פון אייגענטהום, דיעזע אייגענשאפּ־טען זיינען — ערשטענס, די אויבערהערשונג פון דעם מאָן, צווייטענס, דאָס ניט קענען שיידען זיך. די אויבערהערשונג פון דעם מאָן אין דער עהע קומט פשוט פון דעם, וואָס ער איז דער אייגענטהימער פון פערמעגען און דער שפּייזער. דאָס הערט אויף, ווען די היינטיגע געזעלשאפט־אָרדנונג ווערט אָבגעשאפט. און דאָס וואָס מאָן און ווייב האָבען זיך ניט געקענט פריי צושיידען איז א טהייל אויך געקומען פון די עקאָנאָמישע לאַגע און א טהייל איז דאָס א טראדיציע נאָך

פון יענער צייט, ווען מען האָט געמאַכט פון דער מאָנאָגאַמיע אַ היי־ליגע רעליגיאָנס־זאַך, ווען מען האָט נאָך ניט רעכט פערשטאַנען דעם צוזאַמענהאַנג דערפון מיט דער עקאָנאָמישער לאַגע, און שוין היינט איז דאָס ניט קענען זיך שיידען טויזענדפאַך דורכבראָכען. ווייבאַלד אַז מאָראַליש איז נאָר אַזאַ עהע, וואָס איז געגרינדעט אויף ליעבע, טאָ איז אויך די עהע נאָר אַזוי לאַנג מאָראַליש, ווי לאַנג די ליעבע בלייבט אין איהר פעסט. ווי לאַנג האַלט זיך די אינדיווידועלע גע־שלעכטס־ליעבע? דאָס איז ביי פערשיעדענע מענשען זעהר פער־שיעדען, בעזאָנדערס ביי די מענער. און ווען עס קומט דערצו, אַז די צונייגונג הערט פּאָזיטיוו אויף, אָדער ווען מען קריעגט אַ נייע ליי־דענשאַפטליכע ליעבע צו אַן אַנדערע אָדער אַן אַנדערן, איז עס אַ גליק פאַר ביידע און אויך פאַר דער געזעלשאַפט, אַז מען זאָל זיך שיידען. פרייע שיידונג וועט בלויז פערשפּאָרען די לייטע צו שלעפּען זיך דורך דעם נוצלאָזען שמוץ פון אַ גט־פּראָצעס.

אַלזאָ, ווען מיר קלערען וואָס עס וועט זיין מיט דעם געשלעכטס־לעבען נאָך די קומענדע אָבשאַפונג פון די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוק־ציאָן, קענען מיר זיך נאָר משער זיין וואָס עס וועט ניט זיין, וואָס עס וועט פערשוואונדען ווערען. וואָס אָבער וועט צוקומען? דאָס וועט זיך ענטשיידען, ווען עס וועט אויסוואַקסען אַ נייער דור, אַ דור פון מענער, וואָס זיינען קיינמאָל אין זייער לעבען ניט געקומען דערצו, צו קויפען זיך אַ פרוי סיי פאַר געלד סיי פאַר אַנדערע גליקען, און אַ דור פון פרויען, וואָס זיינען קיין מאָל אין זייער לעבען ניט געקומען דערצו, זיך איבערצוגעבען צו אַ מאַן צוליעב אַלע־איינס וועלכע טובות, חוץ נאָר ווירקליכע ליעבע, און אויך ניט מורא צו האָבען זיך איבער־צוגעבען צו דעם אמת'דיג־געליעבטען, דורך די עקאָנאָמישע צרות, וואָס קענען דערפון אַרויסקומען. ווען עס וועלען זיין אויף דער וועלט אָט אַזעלכע מענשען, וועט עס זיי אַרען ווי די קאַץ וואָס מען דענקט היינט אַז זיי זאָלען טהאָן. זיי וועלען זיך אַליין מאַכען זייערע איי־גענע פיהרונגען און דער עולם וועט האָבען ביי זיי וועגען אַזעלכע פיהרונגען אַ מיינונג, וואָס וועט זיך צופּאַסען דערצו, און דאָס איז אַלעס וואָס עס בלייבט צו זאָגען וועגען דעם.

לאָמיר זיך אָבער איצט אומקעהרען צו מאָרגאַן'ס בוך. מיר האָ־בען זיך דאָ אהיבש ביסעל דערווייטערט פון איהם. וועגען דער

ענטוויקלונג פון דער מאָנאָגאַמישער פאַמיליע שוין אין דער צייט פון ציוויליזאַציאָן רעדט ער נאָר גאַנץ קורץ. דען עס געהערט ניט אין דעם פּלאַן פון זיין בוך צו רעדען וועגען די ווייטערע געשיכטליכע ענטוויקלונג פון דער צייט ווען עס איז שוין ציוויליזאַציאָן. רעדענדיג קורץ וועגען דער ענטוויקלונג פון מאָנאָגאַמיע, ערקלערט ער אויך, אַז דיעזע ענטוויקלונג איז געווען אַ ניצליכער פאָרטשריט. ער זעהט אין דעם אַ נעהענטערעס צוקומען צו די גלייכע רעכטע פון פרוי און מאַן. ער האַלט אָבער, אַז אין גאַנצען איז מען דערצו נאָך ניט דערגאַנגען. אָבער, זאָגט ער, „ווען מען זעהט, אַז די פאַמיליע האָט דורכגעמאַכט פיער פאָרמען איינע נאָך די אַנדערע און געפינט זיך יעצט אין אַ פינפטע פאָרמע, שטעלט זיך די פראַגע, אויב דיעזע פאָרמע קען שוין איצט אייביג בלייבען? די איינציג מעגליכע אַנטוואָרט איז די, אַז זי מוז ווייטער מאַכען פאָרטשריט, אַזוי ווי די געזעלשאַפט מאַכט פאָרטשריט; די פאַמיליע מוז זיך פערענדערן אין דער מאָס ווי די געזעלשאַפט פערענדערט זיך, אַזוי ווי דאָס איז געווען ביז אַהער. די פאַמיליע איז בעשאַפען פון דעם געזעלשאַפטס-סיסטעם און זי וועט אימער אָבשפּיגלען אין זיך דעם צושטאַנד פון דער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט. אַזוי ווי די מאָנאָגאַמע פאַמיליע האָט זיך פערבעסערט זייט דעם אָנפאַנג פון צוויליזאַציאָן, און זעהר שטאַרק האָט זי זיך פערבעסערט אין דער היינטיגער צייט, קען מען זיך ווייניגסטענס משער זיין, אַז זי איז פעהיג ווייטער פערפאָלקאָמענט צו ווערען, ביז די גלייכהייט פון מאַן און פרוי וועט דערגרייכט ווערען. און ווען אין דער צוקונפט וועט די מאָנאָגאַמיע ניט זיין אים שטאַנד צו בעפרידיגען דאָס וואָס די געזעלשאַפט וועט פאָדערען, איז אונמעגליך צו זאָגען נביאות, וואָס פאַר אַ סאָרט פאַמיליען-לעבען עס וועט קומען נאָך דער מאָנאָגאַמיע".

3. — די שבטים פון די אינדיאַנער.

(פאָרוואָרט פון דעם איבערזעצער.)

ביז יעצט האָבען מיר בעטראַכט די ענטוויקלונג פון די ערשטע פעראייניגונג פון מענשען, — די פאַמיליע (די הויזגעזינט).

איצט געהען מיר בעטראַכטען א שריט נאָך דעם, א ווייטערע פעראייניגונג; דאָס איז א פעראייניגונג פון מענשען פון פיעלע פאַמיליען אין איין גרויסע „משפחה" — דאָס וואָס מען רופט אויף פראָסט אידיש „די פאַמיליע": דאָס הייסט אלע קרובים וואָס האָבען היינט איין פאַמיליען־נאָמען. היינט איז אזא ברייטע „פאַמיליע" ניט מעהר קיין איינריכטונג פאר קיין שום געזעלשאַפטליכען צוועק. אמאָל אָבער, אויף א געוויסע שטופע פון דער געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, איז די גרויסע משפחה געוועזן א געזעלשאַפטליכע איינריכטונג.

מיר וועלען באלד זעהן וואס איהר אויפגאבע איז געוועזן.

נאָך א ווייטערע פעראייניגונג איז געוועזן די פערבינדונג פון אזעלכע גרויסע משפחות אין איין פראַטריע און ווייטער מעהרערע פראַטריען אין איין שבט. און א סך שבטים האָבען זיך ענדליך פערבונדען אין איין פאָלק. דערנאָך איז ענטשטאַנען די מלוכה.

אין דיעזען קאַפּיטעל, אלזאָ, וועט גערעדט ווערען פון די צווייטע שטופע פון פעראייניגונג, א שטופע נאָך דעם הויזגעזינט, — די פאַמיליע אין ברייטערען זין; די גאַנצע משפחה. דאָס איז אויף דיעזע שטופע די גאַנצע מענשליכע געזעלשאַפט, ווי מיר וועלען דאָ זעהן.

עס איז שווער צו געפינען אויף אידיש א פאַסענדעס וואָרט פיר אזא סאָרט געזעלשאַפטליכע משפחה. ווי שוין געזאָגט, אויף פראָסט אידיש הייסט דאָס אייגענטליך „פאַמיליע"; דען דאָס וואָס עס הייסט פאַמיליע אין געבילדעטע שפּראַך, הייסט אויף אידיש גאָר „הויזגעזינט", אָדער, אין א טייל ערטער „געזינט", „געזינטיל". „פאַמיליע" אָבער הייסט ביי אידען די גאַנצע ברייטע משפחה! אָבער די היינטיגע אידישע שרייבער האָבען שוין גענומען נוצען דאָס וואָרט „פאַמיליע" אין ציוויליזירטען זין, בלויז פאר דעם הויזגעזינט אליין, און

אויך מיר בענוצען דאס שוין אין דעם זין. האבען מיר ניט מעהר קיין ווארט פאר די ברייטערע משפחה. אויף דייטש הייסט דאס ג ע ־ ש ל ע כ ט ס ־ פ ע ר ב א נ ד. לאמיר עס אויך אזוי רופען. אלזא, זאל דער לעזער געדענקען: „געשלעכטס־פערבאנד" הייסט א פערבאנד פון אלע קרובים, א שטייגער אזוי ווי די וואס האבען היינט איין פאמיליען־נאמען צוזאמען.

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא זיינען געווען אזעלכע געשלעכטס פערבאנדען, וואס האבען געהאט צוזאמען דעם נאמען פון א חיה. אזוי ווי מען זאגט היינט, למשל, די „ראבינאוויטשעס", די „ראזענצווייגס", די „פינקעלשטיינס", מיינענדיג אלע פון א גאנצע משפחה, וואס טראגען דעם נאמען, אזוי האט מען ביי אינדיאנער געזאגט „די הירשען", „די בערען", „די קעץ", „די שעפסען", דאס האט מען געמיינט אלע מענשען פון איין געשלעכטס־פערבאנד, וואס האט זיך גערופען מיט אזא נאמען פון א חיה.

פריהער האט מען ניט אנגעהויבען צו פערשטעהן, וואס דאס איז פאר אן איינריכטונג. מארגאן אבער האט דאס ענטדעקט. און דיעזע ענטדעקונג העלפט מאכען קלאר, ווי אזוי עס האט זיך ענטוויקעלט די פעראייניגונג פון מענשען פון שטופע צו שטופע, ביז אין א מלוכה. — (אזוי ווייט דאס פארווארט צו דיעזען קאפיטעל, פון דעם איבערזעצער.)

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא איז יעדער שטאם (שבט) געווען איינגעטהיילט אין מעהרערע געשלעכטס־פערבאנדען. יעדער געשלעכטס־פערבאנד האט געהאט דעם נאמען פון א חיה. וואס דאס בעדייטעט, האט מען פריהער ניט פערשטאנען. מארגאן אבער האט דאס ענטדעקט. מיר האבען ביז אהער שוין ערקלערט איין וויכטיגע ענטדעקונג מארגאן'ס — ווי ער האט אויסגעפונען, אויף וואס די מערקווירדיגע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען פון די אינדיאנער צייגען; ווי ער האט, לויט נאך דיעזע סיסטעמען פון קרובים'שאפט, צוריק אויפגעשטעלט אן אלטע, גאר ערשטע פאמיליען־פארם, וועלכע איז שוין געווען אונטערגעגאנגען און א שפור פון איהר איז דאס, נאך זיין ענטדעקונג, געבליעבען אין דעם זאנדערבארען פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאנער. דאס איז געווען איין וואונדערליכע ענט־

דעקונג פון מאָרגאַן'ען. אצינד קומען מיר צו אַן אַנדערע ענטדעקונג זיינע, וועלכע איז וויכטיגסטענס פּונקט אַזוי וויכטיג. דאָס איז זיין ערקלערונג, וואס עס בעדייטען די געשלעכטס־פערבאַנדען מיט נעמען פון חיות.

פערצייטענס ביי די גריכען זיינען געווען פאַמיליען־פערבאַנדען, וועלכע האָבען זיך גערופען „ג ע נ ע א". ביי די פערצייטיגע רוימער ווידער זיינען אויך געווען עהנליכע געשלעכטס־פערבאַנדען, וועלכע האָבען זיך גערופען „ג ע נ ט ע ס". האָט מאָרגאַן אויפגעוויעזען, אַז די אינדיאַנער געשלעכטס־פערבאַנדען מיט נעמען פון חיות זיינען אין גרונד אויך דיעזעלבע זאַך; נאָר יענע אַלטע פערבאַנדען ביי די גריכען און רוימער זיינען שוין געווען אַביסעל פערענדערט; אָבער די ערשטע פאָרמע פון אַזעלכע פערבאַנדען איז געווען אַזעלכע ווי די אַמעריקאַנער אינדיאַנישע. אין רוים און גריכענלאַנד פערצייטענס איז די גאַנצע געזעלשאַפטס־אָרגאַניזאַציאָן געווען איינגעטהיילט אין שטאַמען (שבטים), די שטאַמען אין פראַטריען (ברודערשאַפטען), די פראַטריען אין גענטעס; צייגט מאָרגאַן אויף, אַז פּונקט אַזאַ איינ־טהיילונג געפינט מען ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקאַ. און ער קומט צום שלוס, אַז ביי אַלע פעלקער פון דער וועלט (אַזוי ווייט ווי עס צייגען די קוועלען, וואס מיר האָבען דערווייל ביז יעצט) איז אַמאָל, ווען זיי זיינען נאָך געווען אין דער מדרגה פון באַרבאַריי, איידער זיי קומען צו ציוויליזאַציע, געווען אַזאַ איינריכטונג ווי די גענטעס, — און אפילו נאָך אין אָנפאַנג פון ציוויליזאַציע אויך. דיעזער געדאַנק מאָרגאַן'ס האָט מיט איין קלאַפּ אויפגעדעקט די שווערסטע געהיימ־ניסע פון די עלטסטע גריכישע און רוימישע געשיכטע. און דאָס האָט אונז צו דערזעלבער צייט געגעבען אויפקלערונג איבער גאָר די ערש־טע איינריכטונגען פון דער געזעלשאַפט, איידער דער שטאַאַט איז איינגעפיהרט געוואָרען. איידער מאָרגאַן האָט געמאַכט דיעזע ענט־דעקונג איז קיינעם אַזעלכעס נים איינגעפאַלען.

אַז מען ווייסט דאָס שוין, זעהט דאָס אויס זעהר איינפאַך. אָבער מאָרגאַן אַליין האָט דאָס ערשט ענטדעקט די לעצטע צייט. אין זיין פריהערדיגען בוך, וואס איז אַרויס אין יאָהר 1871, איז דיעזע גע־היימניס נאָך נים געווען דערגאַנגען. ווען ער האָט דאָס ענטדעקט, האָט דאָס געמאַכט אַ מערקווירדיגען איינדרוק אויף די פאָרשער. די

פאָרשער פון ענגלאַנד, וואָס זוכען צו ערקלערען די אורגעשיכטע פון דער מענשהייט, האָבען געוועהנליך זעהר שטאַרק צוטרויען צו זייערע אייגענע חקירות. אָבער ווען מאָרגאַן האָט געמאַכט זיין ענטדעקונג, וועלכע צוקלאַפּט זייערע חקירות, זיינען זיי געוואָרען שטיל ווי קאַטינקעס.

מאָרגאַן רופט דיעזען סאָרט געשלעכטס־פערבאַנד ביי אַלע פעלקער מיט'ן אַלטען רוימישען נאָמען ג ע נ ס (מעהרצאָהל: גענטעס). אַלע שפּראַכען פון די אַרישע פעלקער שטאַמען פון איין אַלט־אַרישע שפּראַך. אין אַלע דיעזע שפּראַכען איז דאָ אַ וואָרט וואָס קלינגט עהנליך צו דעם אַלט־רוימישען וואָרט ג ע נ ס. אויף גריכיש ג ע־נ אָ ס. אויף דייטש קומט אַלע מאָל אַ „ק" אויפ'ן אָרט פון אַ „ג" אין אַלט־אַריש, איז דאָ אַן אַלט־דייטשער וואָרט ק אַ ן, וואָס בעדייטעד דאָסזעלבע וואָס ג אַ ן אין אַלט־אַריש — דאָס הייסט — האָבען קינדער. דעריבער געפינט מען אין אַלע אַרישע שפּראַכען אַן עהנליכען וואָרט, וואָס בעדייטעט געשלעכט, אָבשטאַמונג, קינדער פון איין פאַמיליע: רוימיש ג ע נ ס, גריכיש ג ע נ אָ ס, סאַנסקריטיש ד ז ש אַ נ אַ ס, גאָטהיש ק ו נ י (ווייל אַ „ג" ווערט אַ „ק"), אַלט־נאָרדיש און אַנגלאָ־זאַקסיש ק י ן, ענגליש אויך ק י ן, מיטעל־האָך־דייטש, ק י נ נ ע. אָבער גענס אין לאַטייניש און גענאָס אין גריכיש ווערט ספּעציעל געברויכט פאַר אַזאַ געשלעכטס־פערבאַנד, וועלכער ריהמט זיך אַז ער קומט אַרויס פון איין געמיינזאַמע אָבשטאַמונג (ביי די גריכען און רוימער — פון איין געמיינזאַמען שטאַם־פאָטער) און זיי זיינען פערקניפּט אַלס אַ בעזאָנדערע געמיינשאַפט דורך געוויסע רעליגיעזע און געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען. פון וואַנען איז אַרויסגעקומען דיעזע גענס־איינריכטונג? און וואָס איז איהר אמת'ע נאַטור? דאָס איז ביז אַהער געבליעבען דונקעל פאַר אַלע געשיכטע שרייבער. מאָרגאַן'ס פאָרשונגען מאַכען דאָס קלאָר.

מיר האָבען שוין אויבען געזעהען, ביי די פּונאַלואַ פאַמיליע, ווי אַ גענס איז געווען צוזאַמען־געזעצט גאָר אין אָנהייב. אַלע קינדער און אייניקלעך און אור־אייניקלעך פון איין שטאַם־מוטער, פון דער גרינדערין פון דער משפּחה, זיינען געווען איין גענס. זיי זיינען אַרויסגעקומען פון די פּונאַלואַ עהע. אַזוי ווי ביי אַזאַ לעבען קען מען ניט וויסען זיכער ווער דער פאָטער איז, רעכענט זיך די אָבשטאַמונג

נאָר פון דער מוטער'ס צד. ברידער טאָרען שוין ניט הייראַטהען זייערע שוועסטערן, ביי די מענשען ביי וועלכע עס פיהרט זיך אזוי. די מענער מוזען נעהמען ווייבער וואָס שטאַמען פון אַן אַנדערע אָבשטאַמונג. די קינדער פון די זיהן פון אַ גענס געהערען ניט צו די גענס פון זייערע פאָטערס, ווייל זייערע מוטערס זיינען דאָך פון אַ פרעמדע גענס. צו די גענס געהערען נאָר די קינדער פון די טעכטער פון אַ גענס. די קינדער פון די זיהן געהען איבער צו די גענס פון זייערע מוטערס.

צו וועלכען צוועק, אַלזאָ, איז אַזאַ משפחה געווען איינס? וואָס איז געווען זייער אויפגאַבע צוזאַמען אַלס איין געמיינשאַפט? מיט וואָס האָבען זיי זיך אונטערשיידעט פון אַנדערע געמיינשאַפטען אַזעל־כע אין דעם שטאַם?

ביי די איראָקעזען אינדיאַנער קען מען נאָך היינט זעהען, צו וואָס אַזאַ גענס איז פעראייניגט. און מאָרגאַן נעהמט אָן, אַז גאָר אין אָנפאַנג איז ביי אַלע גענס פון אַלע פעלקער געווען זייער אויפ־גאַבע דאָסזעלבע, וואָס היינט ביי די איראָקעזען, בעזאָנדערס ביי זייער סענעקאַ שבט.

אין דיעזען שבט זיינען געווען 8 גענטעס, וואָס האָבען זיך גע־רופען נאָך די נעמען פון פערשיעדענע חיות. זיי זיינען געווען: 1) דער וואָלף, 2) דער בער, 3) דער קראָט, 4) דער ביבער, 5) דער הירש, 6) די שנעפּפּע, 7) דער רייהער, 8) די פאַלקע. (די לעצטע דריי זיינען אַזעלכע פויגלען.) יעדער מענש האָט געהערט צו איינער פון דיעזע „חיות", דאָס הייסט פון דיעזע משפחות. אַלע איינס אין וועלכען הויזגעזינט אַ קינד איז געבאָרען געוואָרען, האָט עס אַלע צו־געהערט צו די „חיה" פון די מוטער.

און אָט וואָס זייער אויפגאַבע איז געווען:

1) יעדער גענס האָט זיך אויסגעקליבען אַן עלטסטען — „סע־טשעם" אויף אינדיאַניש — און אַ הויפּטלינג. דער סעטשעם איז געווען דער פאָרשטעהער פון די גענס אין פריעדענס־צייט, דער הויפּט־לינג איז געווען דער קריעגס־פיהרער. דער סעטשעם מוז אויסגעקלי־בען ווערען פון די גענס זעלבסט. זיין אַמט געהט איבער בירושה. אזוי געשווינד ווי אַ סעטשעם שטאַרבט, מוז אין אויגענבליק זיין אַן אַנ־דערער אויף זיין אָרט. דער קריעגס־אָנפיהרער אָבער האָט געקענט

געוועהלט ווערען פון אן אנדער גענס אויך און א צייט האט מען געקענט בלייבען גאר אהן אזעלכען.

דאס אמט פון דעם סעטשעם האט קיינמאל ניט גע'ירש'ענט דעם אלטען סייטשעם'ס זוהן, ווייל ביי די איראקעזען האט זיך געפיהרט נאך מוטער־רעכט, דער זוהן פון דעם סייטשעם האט אלזא ניט צו־געהערט צו זיין פאטער'ס גענס, נאר צו אן אנדערע. אבער אפט האט דעם אמט גע'ירש'ענט דעם אלטען סייטשעם'ס שוועסטערס אדער ברודערס זוהן.

ביים אויסקלייבען די פארשטעהער האבען אלע מיטגעשטימט, מענער און ווייבער. אבער די וואהל איז ניט געווען גילטיג ביז די איבריגע 7 גענטס האבען זי בעשטעטיגט. דעמאלט ערשט איז דער אויסגעקליעבענער מיט פאראד איינגעזעצט געווארען אין זיין אמט. און איינגעזעצט געווארען איז ער דורך דעם געמיינשאפטליכען ראטה פון דעם גאנצען בונד פון אלע איראקעזען. וואס דאס בעדייט, וועלען מיר זעהן וויטער.

דער סעטשעם האט אין די גענטס נאר צו בעפעהלען ווי א פא־טער. זיין מאכט איז ניט מעהר ווי א מאראלישע, מען פאלגט איהם ווייל אזוי פיהרט זיך. קיין מאכט מיט וואס צו צווינגען מען זאל איהם פאלגען האט ער ניט. זייענדיג סעטשעם איז ער דערמיט גופא שוין אויך מיטגליעד פון דעם שטאם־ראטה פון דעם סענעקא שטאם און אויך פון דעם בונדעס־ראטה פון אלע שבטים פון די איראקעזען.

דער קריעגס־הויפטלינג האט נאר געהאט עפעס צו בעפעהלען אין מלחמה.

2) די גענס קען אראבזעצען דעם סעטשעם און דעם קריענס־הויפטלינג ווען נאר זי האט חשק. ביי דעם האבען ווידער א דעה אלע מענער און אלע ווייבער. די אראבגעזעצטע זיינען דערנאך איינ־פאכע קריעגער, ווי אלע אנדערע פריוואט פערזאנען. איבריגענס קען דער שטאמעס־ראטה אויך אראבזעצען א סעטשעם, אפילו ווען זיין גענס וויל דאס ניט.

3) קיין מיטגליעד טאר ניט נעהמען א ווייב פון זיין אייגענעם גענס. א מאן פון די „בער"־משפחה טאר ניט נעהמען קיין „בעריכע" פאר א ווייב און א „הירש" טאר ניט נעהמען קיין „הירשיכע". דאס איז דער עיקר כלל פון די גענס, דאס איז די פערבינדונג, וואס האלט

זי צוזאמען. דען די אורזאכע, פאר וואס זיי טארען ניט הייראטהען פון די אייגענע גענס איז, ווייל די מענשען פון איין גענס זיינען בלוטס־פערוואנדטע. דאס וואס זיי טארען ניט הייראטהען צוזאמען דריקט אויס דעם פאקט, אז זיי זיינען קרובים פון בלוט. און דאס וואס זיי זיינען קרובים פון בלוט מאכט זיי דאס ערשט פאר איין גענס.

מארגאן האט ערשט ענטדעקט דיעזע איינפאכע טהאטזאכע און מיט דעם האט ער צום ערשטען מאל ענטדעקט וואס אייגענטליך די נאטור פון א גענס איז. ביז אהער האט מען ניט פערשטאנען, וואס דאס איז אזעלכעס. פריהער פלעגט מען, אין די בעשרייבונגען פון דעם לעבען פון דיווילדע און בארבארען ניט וויסען צו מאכען קיין שום אונטערשיעד צווישען זייערע פערשיעדענע פערבינדונגען. מען פלעגט רופען אלע זייערע פערבינדונגען אמאל שבט, אמאל שטאם, אמאל גענס, אמאל קלאן, ניט קוקענדיג וועלכע סארט פערבינדונג דאס איז, און מען פלעגט מאנכע מאל זאגען, אז ביי דיעזע מענשען איז פערבאטען צו נעהמען א ווייב פון די אייגענע פערבינדונג, מען פלעגט ניט וויסען צו מאכען קיין אונטערשיעד פון וועלכע סארט פערבינדונג. דורך דעם האט מען זיך געפלאנטערט אין א צומישעניש און מען האט ניט געוואוסט ווי ארויסצוקריכען. דאס האט גענגע־בען א געלעגענהייט מעקלאננאן'ען ער זאל זיך דא בעווייזען ווי א גרויסער אויפטהוער, וואס מאכט ערשט קלאר וואס דא טהוט זיך, מיט זיין ערקלערונג, אז אלע שבטים פון ווילדע צוטהיילען זיך אין אזעלכע, אין וועלכע די מיטגליעדער טארען ניט הייראטהען צווי־שען זיך און אין אזעלכע, אין וועלכע זיי מעגען יא הייראטהען. די ערשטע האט ער גערופען „עקסאגאמע" שבטים, די צווייטע „ענדא־גאמע". (עקסא הייסט אויסערליך, גאם — הייראטה. עקסאגאמע שבטים הייסט אלזא אזעלכע שבטים, אין וועלכע זייערע מיטגליע־דער מוזען נאר הייראטהען פון דרויסען, פון אנדערע שבטים. ענדא הייסט אינעווייניג.) ער האט די זאך נאך מעהר פערפלאנטערט דער־מיט און געמיינט האט ער ווער ווייסט וואס ער האט דא אויפגע־טהאן. מיט דעם אבער, וואס מארגאן האט אויפגעוויזען, אז פער־באטען חתונה צו האבען איז נאר צווישען די מיטגליעדער פון איין

גענס, וועלכע זיינען בלוטס־פערוואנדטע, האט דער אונזין ערשט אויפגעהערט.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אויף די שטופע פון ענטוויקלונג, אויף וועלכער מיר געפינען די איראקעזען, ווערט דער פערבאט ניט חתונה צו האבען אין די אייגענע גענס זעהר פעסט געהאלטען.

4) דאס פערמעגען פון פערשטארבענע איז צוגעפאלען א ירושה צו די איבריגע מיטגליעדער פון זיין גענס. עס האט געמוזט אין דער גענס בלייבען. אזוי ווי די איראקעזען האבען קיין גרויסע עשירות'ן ניט געקענט לאזען, האבען זיך די נאהענטסטע פערוואנדטע פון די גענס געטהיילט אין דער ירושה. איז א מאן געשטארבען, האבען זיך געטהיילט מיט דער ירושה זיינע לייבליכע ברידער און שוועסטער און זיין מוטער'ס ברידער. איז א פרוי געשטארבען, האבען איהרע קינדער און לייבליכע שוועסטער צוגענומען די ירושה, ניט אבער איהרע ברידער. איבער דיזעלבע אורזאכע האבען מאן און פרוי ניט געקענט ירשה'נען איינע פון די אנדערע, און ניט די קינדער פון זייער פאטער.

5) די מיטגליעדער פון איין גענס זיינען געווען פערפליכטעט צו געבען איינע די אנדערע הילף און שוץ און בעזאנדערס צו נעהמען ראכע פאר זיי ווען א פרעמדער פון אן אנדערע גענס האט זיי בייז געטהאן. יעדער איינער האט זיך פערלאזט פאר זיין זיכערהייט אויפ'ן שוץ פון זיין גענס, און ער האט זיך געקענט פערלאזען. ווער עס האט איהם עפעס שלעכטס געטהאן, דער האט עס געטהאן זיין גאנצער גענס. אלע מענשען פון איין גענס זיינען געווען איין בלוט, דעריבער זיינען זיי געווען פערפליכטעט צו נעהמען בלוט־ראכע איינע פאר די אנדערע. די איראקעזען האבען דאס שטרענג געהאלטען. ווען איינער פון א פרעמדער גענס האט איינעם געטויטעט, איז די גאנצע גענס פון דעם געטויטעטען געווען פערפליכטעט צו נעהמען בלוט־ראכע. די ערשטע זאך האט מען געפרופט זיך צו פערגלייכען. די גענס פון דעם מערדער האט געהאלטען אן אסיפה און האט פארגעשלאגען דער גענס פון דעם ערמארדעטען פלענער ווי צו פערגלייכען זיך. 'סרוב האבען זיי געשיקט אויסדריקע פון בעדויערען און מתנות. האט די גענס פון דעם ערמארדעטען דאס אנגענומען, איז געווארען

שלום. ווען ניט, האָט די גענס פון דעם ערמאָרדעטען אויסגעקליעבען פון זיך איינעם אָדער מעהרערע ראַכע־נעהמערס, וועלכע האָבען גע־מוזט געהן כאַפּען דעם מערדער און איהם טויטען. ווען דאָס איז געשעהען, האָט די גענס פון דעם ערמאָרדעטען מערדער קיין רעכט ניט געהאַט זיך צו בעקלאָגען, דער פאַל איז געווען אויסגעגלייכט.

6) יעדע גענס האָט געהאַט געוויסע נעמען אָדער רייהען פון נעמען, וואס נאָר זי האָט געקענט געברויכען פאַר איהרע מיטגליע־דער. אויף אזא אופן האָט יעדען איינציגענס נאָמען שוין געצייגט פון וועלכע גענס ער איז. ווער עס איז גערופען געוואָרען מיט א נאָמען פון א גענס, דער האָט דערמיט גופא געהאַט דאָס רעכט אויף אַלעס וואס עס קומט א מיטגליעד פון דיעזער גענס.

7) יעדע גענס קען אריינגעהמען פרעמדע און זיי מאַכען פאַר אייגענע. דורך דעם זיינען די אויפגענומענע פרעמדע שוין געוואָ־רען מיטגליעדער פון גאַנצען שטאַם. ווען מען האָט געפאַנגען מענ־שען פון אנדערע שבטים אין קריעג און מען האָט זיי ניט געטויטעט, זיי־נען זיי אויפגענומען געוואָרען אַלס מיטגליעדער אין א גענס און אויף אזא אופן זיינען זיי געוואָרען מיטגליעדער פון דעם גאַנצען שטאַם פון די סענעקאַס און האָבען דערמיט געקראָגען די פולע רעכטע פון דער גענס און פון דעם שטאַם. די אויפנאַהמע אַלס מיטגליעד איז געשעהען אויף א פאָרשלאַג פון איינצעלנע מיטגליעדער פון די גענס. א מאַן האָט דעם פרעמדען אָנגענומען אַלס זיין ברודער, אָדער די פרעמדע אַלס זיין שוועסטער. א פרוי האָט דעם פרעמדען אָנגענו־מען אַלס איהר קינד. דאַן האָט די גענס די אויפנאַהמע געמוזט בעשטעטיגען מיט א פּאַראַדנע צערעמאָניע. אָפט האָט זיך געטראָ־פען, אז א גענס, וואס איז שוין געווען זעהר קליין אין צאָהל, איז גע־וואָרען צוריק גרויס דורך דעם וואס זי האָט אריינגענומען א סך פרעמדע פון אן אנדערע גענס, מיט צושטימונג פון יענער. ביי די אי־ראָקעזען איז די פּאַראַדנע אויפנאַהמע פון פרעמדע אין א גענס גע־שעהען אין אן עפענטליכער זיצונג פון דעם ראטה (אסיפה) פון דעם שטאַם. דורך דעם איז די אויפנאַהמע געוואָרען א רעליגיעזע צע־רעמאָניע.

8) ביי אנדערע פעלקער פלעגט יעדע גענס האָבען אייגענע בעזאָנדערע רעליגיעזע צערעמאָניעס און פייערליכקייטען. ביי די

אינדיאַנישע גענס קען מען דאָס שווערליך אויפוויזען. אָבער זייערע אַלגעמיינע רעליגיעזע צערעמאָניעס האָבען צו טהאָן מיט די גענס, מעהר אָדער ווייניגער. די סעטשעמס און קריעגס־הויפטלינגע פון די גענס האָבען געהאַט דעם אַמט פון פריסטערס ביי די זעקס־יעהרליכע רעליגיעזע פעסטליכקייטען פון די איראָקעזען. אַלס בעאַמטע פון די גענס זיינען זיי געווען צוגערעכענט דערביי צו די „גלויבענס־היטער.“

9) די גענס האָט געהאַט אַ בעזונדערען בית עולם פאַר איהרע מיטגליעדער. היינט האָבען די איראָקעזען, וואָס וואוינען צווישען די ווייסע מענשען אין שטאַאט ניו יארק, שוין ניט קיין בעזונדערע בית עולם׳ס. פריהער אָבער האָבען זיי דאָס געהאַט. ביי אַנדערע אינדיאַנער איז דאָס נאָך דאַ. ביי די יוסקאַראָראַס, צום ביישפּיעל, וועלכע זיינען נאָהענטע קרובים פון די איראָקעזען, האָט יעדע גענס איהר בעזאָנדערע שורה אויפ׳ן בית הקברות, כאָטש זיי זיינען שוין קריסטען. די מוטער ווערט בעגראָבען אין איין שורה מיט איהרע קינדער, אָבער דער פאָטער ניט. און אויך ביי די איראָקעזען געהט נאָך היינט די גאַנצע גענס פון דעם טויטען צו דער קבורה, בעזאָרגט דעם קבר, די רעדען ביי דער בעגרעבעניש און אַזוי ווייטער.

10) די גענס האָט אַן אסיפה, וואו עס קומען זיך צוזאַמען אַלע דערוואַקסענע מיטגליעדער, מענער און פרויען, אויף אַ דעמאָקראַ־טישען אופן, אַלע מיט גלייכע שטימרעכט. דיעזער ראטה ערוועהלט די סעטשעמס און די קריעגס־הויפטלינגע און זעצט זיי אָראָב. אויך טהוען זיי דאָס מיט זייערע איבריגע „גלויבענס־היטער“. דיעזער ראטה נעהמט אָן בעשליסע איבער אָבצאָהלונגען אדער בלוט־ראַכע פאַר ער־מאָרדעטע מיטגליעדער פון די גענס. ער נעהמט אויף פרעמדע אין די גענס. קורץ, דיעזער ראטה איז די אויבערשטע געוואַלט אין דער גענס.

דאָס זיינען די אויפגאַבען פון אַ טיפּישע אינדיאַנישע גענס.

„אַלע איהרע מיטגליעדער, זאָגט מאָרגאַן, זיינען פרייע מענשען, פערפליכטעט צו שיצען איינער דעם אַנדערענס פרייהייט. זיי זיי־נען אַלע גלייך אין פערזענליכע רעכטע. ניט דער סעטשעם, ניט דער קריעגספיהרער ווילען האָבען וועלכע עס איז בעזונדערע רעכ־טע וואס אַנדערע האָבען ניט. זיי זיינען אַ ברודערשאַפט פערקניפּט דורך בלוט־פערבינדונג. פרייהייט, גלייכהייט, ברידערליכקייט זיי־

נען געווען די גרונד־פּרינציפּען פון די גענס, הגם זיי האָבען דאָס קיינמאָל ניט פאָרמולירט. און די גענס ווידער איז געווען די איינ־הייט פון א גאַנצען געזעלשאַפטליכען סיסטעם, דער פונדאַמענט פון די אָרגאַניזירטע געזעלשאַפט פון די אינדיאַנער. דאָס ערקלערט פאר וואס די אינדיאַנער האָבען געהאַט אַן אייגענשאַפט צו זיין שטאַרק אונאַבהענגיג, וואס קיינער האָט זיי אין דעם ניט געקענט בייגען, און זיי האָבען זיך געשטעלט מיט פערזענליכע ווירדע. יע־דער וואס האָט נאָר בעטראַכט די אינדיאַנער האָט דיעזע אייגענ־שאַפטען ביי זיי אָנערקענט."

אין דער צייט ווען אַמעריקאַ איז ענטדעקט געוואָרען, זיינען די אינדיאַנער פון גאַנץ נאָרד־אַמעריקאַ געווען אָרגאַניזירט אין גענטעס, נאָך מוטער־רעכט. נאָר אין איינציגע שבטים, ווי די דאַקאָטאַ אינדיאַ־נער, זיינען די גענטעס געווען אונטערגעגאַנגען, און ביי אַנדערע, ווי די אָדזשיבוואַס, אָמאַהאַס, זיינען די גענטעס געווען אָרגאַניזירט נאָך פאָטער־רעכט.

ביי זעהר פיעלע אינדיאַנישע שבטים, אין וועלכע עס זיינען גע־ווען מעהר ווי פינף אָדער זעקס גענטעס, געפינען מיר פערבינדונגען פון דריי, פיער אָדער מעהר גענטעס אין איין פערבאַנד. ביי די פאָרצייטיגע גריכען האָט אַזאַ פערבאַנד פון גענטעס זיך גערופען פראַטהריע, ברודער־שאַפט. מאָרגאַן רופט די גענטעס־פערבאַנדען ביי די אינדיאַנער אויך פראַטהריעס, דאָס איז איבריגענס אויך אַ טריי איבערזעצונג פון דעם אינדיאַנישען וואָרט דאַפיר. די סענעקאַ אינדיאַנער, צום ביישפּיעל, האָבען צוויי פראַטריען, די ערשטע פעראייניגט די גענטעס נומ. 1 ביז 4, די צווייטע — 5 ביז 8.

אַ גרינדליכע אויספאָרשונג בעווייזט, אַז דיעזע פראַטהריען זיינען פריהער געווען די גענטעס, אין וועלכע דער שטאַם איז אין אנהויב גע־ווען געשפּאָלטען. דען אַזוי ווי עס איז געווען פערבאָטען אַז מענער און פרויען פון די אייגענע גענס זאָלען הייראַטהען, האָט דאָך געמוזט זיין אין יעדען שטאַם ווייניגסטענס צוויי גענטעס, אַז דער שטאַם זאָל קענען אַ קיום האָבען פאַר זיך. ווען דער שטאַם האָט זיך פערמעהרט, האָט זיך יעדע גענס ווידער געשפּאָלטען אין צוויי גענטעס אָדער מעהר. יעדע פון די נייע אבטהיילונגען איז דאַן געוואָרען אַ בעזונדערע גענס און די פריהערדיגע מוטער־גענס, וועלכע איז דאָס צושפּאָלטען גע־

וואָרען אין די טאָכטער־גענטס, איז ווייטער געבליעבען בעשטעהן אלס פראטהריע.

ביי די סענעקאס און ביי די מייסטע אַנדערע אינדיאנער רופען זיך די גענטס פון איין פראטהריע ברודער־גענטס, די פון א פרעמדע פראטהריע אין דעם זעלבען שטאם זיינען געשוועסטערקינדער גענטס. ווי מיר האָבען געזעהען, האָבען דיעזע פערוואנדטשאַפטס־אויסדריקע, אין דעם פערוואנדטשאפטס־סיסטעם פון די אמעריקאנער אינדיאנער, א ווירקליכע בעדייטונג. זיי בעדייטען, אז אמאָל זיינען אלע מענשען פון איין גענס ווירקליך געווען שוועסטער און ברידער, ווייל זייערע עלטערען זיינען אלע געווען בשותפות מאן־און־ווייב.

אין אָנפאנג איז ביי די סענעקא אינדיאנער געווען פערבאָטען צו הייראטהען פון די אייגענע פראטהריע אויך, אָבער דאָס איז שוין לאנג ארויס פון מנהג און פערבאָטען איז געבליעבען נאָר חתונה צו האָבען פון די אייגענע גענס.

די טראַדיציע (אלטע ערציילונג, וואָס געהט איבער פון עלטערן צו קינדער) האָט דערצעהלט ביי די סענעקאס, אז בער און הירש זיינען געווען די ביידע ערשטע גענס און פון זיי זיינען די אַנדערע ארויס־געוואקסען ווי צווייגען פון א בוים.

נאָכדעם ווי דיעזע נייע איינריכטונג האָט זיך שוין איינמאָל איינ־געוואָרצעלט, האָט מען זי שוין געענדערט לויט ווי עס איז נויטיג גע־ווען; ווען גאנצע גענטס פון א פראטהריע זיינען אויסגעשטאָרבען, האָט מען מאנכע מאָל אריבערגענומען גאנצע גענטס פון אַנדערע פראטהריען אין דיעזער אריין, כדי אויסצוגלייכען זיי. דעריבער גע־פינט מען ביי פערשיעדענע שטאַמען גענטס מיט דיזעלבע נעמען פער־שיעדען גרופירט אין די פראטהריען.

וואָס זשע איז געווען די אויפגאבע פון א פראטהריע? ביי די איראָקעזען איז איהר אויפגאבע געווען א טייל א געזעלשאפטליכע, א טייל א רעליגיעזע. אָט וואָס דאָס איז געווען:

1) די אינדיאנער פלעגען פון צייט צו צייט ארוים שפיעלען באָל. איז דאָס געשפיעלט געוואָרען צווישען די פראטהריען, איינע גענען די אַנדערע. יעדע פראטהריע שיקט איהרע בעסטע שפיעלער, די איבריגע שטעהן און קוקען צו, — יעדע פראטהריע בעזאָנדערס

אויסגעשטעלט, — און זיי וועטען געגען אנאנדער, אז זייערע שפיע־לער וועלען געווינען.

2) אין דעם ראטה פון פארשטעהער פון דעם שטאם זיצען די סעטשעמס און קריגספיהרער פון יעדע פראטהריע צוזאמען, אויף איין זייט די פון איין גרופע, אנטקעגען די פון די אנדערע, יעדער רעדנער רעדט צו די רעפרעזענטאנטען פון יעדער פראטהריע ווי צו א בעזונ־דערע קערפערשאפט.

3) ווען אין דעם שטאם איז פארגעקומען א טויטשלאג און דער געטויטעטער איז געווען פון איין פראטהריע און דער וואס האט איהם געטויטעט פון אן אנדערער, פלעגט אפט די גענס פון דעם געטויטעטען זיך בעקלאגען פאר די אנדערע גענטס פון איהר פראטהריע. זיי האַ־בען דאן אבגעהאלטען א פראטהריע־ראטה און האבען זיך געווענדעט צו די גאנצע אנדערע פראטהריע, צו וועלכע דער מערדער געהערט, אז זי זאל אויך איינבערופען איהר ראטה, כדי צו מאכען א פערגלייך. ביי אזא פאל טרעט אלזא די פראטהריע ווידער אויף אלס די גענס, וואס זי איז אמאל געווען. אזוי ווי די פראטהריע איז שוין א גרע־סערע ארגאניזאציאן ווי די היינטיגע גענס, וואס איז געווארען א צווייג פון איהר, קען זי דערביי גיכער אויספיהרען וואס זי וויל.

4) ווען אנגעזעהענע מענשען זיינען געשטארבען, האט די אנט־קעגענדיגע פראטהריע איבערגענומען צו מאכען די לויה, די אייגענע פראטהריע פון די פערשטארבענע זיינען מיטגעגאנגען אלס די אבלים. ווען א סעטשעם איז געשטארבען, האט די אנטקעגענדיגע פראטהריע געמעלדעט דעם בונדעס ראטה פון אלע איראקעזען, אז דער אמט איז ליידיג געווארען.

5) ביי די וואהל פון א סייטשעם האט אויך דער ראטה פון דער פראטהריע געשפיעלט א ראלע. ווען דיעזער ראטה האט פאר איינעם פון די גענטעס אויסגעקליבען א נייעם סעטשעם, האבען די איבריגע גענטעס פון דיזעלבע פראטהריע געוועהנליך ניט געהאט איינצואיוענ־דען געגען די וואהל. די גענטעס פון די אנדערע פראטהריע האבען געקענט פראטעסטירען. אין אזא פאל איז דער ראטה פון די אנדערע פראטהריע זיך צוזאמען געקומען און ווען דער ראטה איז געבליבען דאגעגען, איז די וואהל געוועזן בטל.

6) די פראטהריע האט אויך געדיענט פאר רעליגיעזע צערעמאַ־

ניעס. דאָס איז געווען פריהער, ווען די איראָקעזען האָבען געהאַט בע־זונדערע רעליגיעזע געהיימניסע. אויך צו פראַווען די צערעמאָניעס פון די דאָזיגע רעליגיעזע „סודות“, האָבען זיי געהאַט צוויי בעזונדערע רעליגיעזע פעראיינען. קיינער האָט ניט געוואוסט פון זייערע געהיימ־ניסע, נאָר די מיטגליעדער. אַז די פעראיינען האָבען אויפגענומען נייע מיטגליעדער, האָט מען זיי אויסגעלערנט אַלע געהיימניסע. די ווייסע מענשען פלעגען רופען די דאָזיגע געהיימע פעראיינען „מעדיצין לאָד־זשען“. און דאָ האָבען דאָס די פראַטהריען געשפּיעלט אַ ראָלע, דען יעדע פון דיביידע פראַטהריען האָט געהאַט איינע פון די צוויי גע־היימע פעראיינען.

7) די פראַטהריע איז הפנים אויך געווען אַ מיליטערישער באַ־טאַליאָן, דאָס הייסט, ווען עס איז געווען אַ קריעג, איז די פראַטהריע בעגאַנגען צוזאַמען, אַלס אַ בעזונדערע מחנה.

די שפּאַניער, וואָס האָבען איינגענומען מעקסיקאָ, האָבען בע־שריעבען, אַז די מעקסיקאַנער שטאָדט טלאַסקאַלאַ איז געווען איינ־געטהיילט אין פיער טהיילען, אין יעדען טהייל האָט געוואוינט אַ בעזונדערע „לינאַזש“ (געשלעכט). יעדע לינאַזש איז געגאַנגען אין די מלחמה בעזונדער, אין אַ בעזונדערע מחנה, אַנגעטהאָן אין אַ בע־זונדערע אוניפאָרם, מיט אַ בעזונדערע פאָהן און אונטער אַן אייגענעם פיהרער. עס איז כמעט זיכער, אַז די דאָזיגע פיער „לינאַזשעס“ זיינען געווען פיער פראַטהריען. אויב אַזוי, זעהט מען, אַז אַ פראַטה־ריע האָט געהאַט אַ מיליטערישען צוועק אויך. אַזוי איז עס אויך געווען פאַרצייטענס ביי די גריכען, און אויך מיט עהנליכע געשלעכטס־פערבענדע ביי די פאַרצייטיגע דייטשען. (אויך וועגען די אידען ווערט דערצעהלט אין חומש, אַז זיי האָבען מאַרשירט „יעדער אונטער זיין פאָהן, מיט צייכענס לויט נאָך פעטערליכע הויזגעזינטען“, — איש על דגלו, באותות לבית אבותם“. — איבערזעצער).

און ווי מעהרערע געגטעס זיינען צוזאַמען איין פראַטהריע, אַזוי זיינען מעהרערע פראַטהריען איין שטאַם. אַזוי, הייסט עס, איז אין אַ פאַלקאָמענעם שטאַם. ניט יעדער שטאַם אָבער איז אַ פאַלקאָמענער. אין שטאַרק אָבגעשוואַכטע שטאַמען פעהלט דאָס מיטעלגליעד, די פראַטהריע.

וואָס זשע האָט א שטאַם צו בעדייטען ביי די אינדיאַנער אין אמעריקאַ?

1) א שטאַם בעוואוינט, ערשטענס, אַן אייגענע געגענד און האָט אַן אייגענעם נאָמען. יעדער שטאַם האָט, חוץ דעם אָרט וואו ער וואוינט ווירקליך, אויך א גרויסע שטרעקע פּלאַץ, ערד און וואַסער, וואו צו פאַנגען חיות און פיש. אַרום דעם שטיק לאַנד, וואָס האָט געהערט צו דעם שטאַם, איז געווען א גרויסע שטיק לאַנד, וואָס האָט צו קיינעם ניט געהערט און האָט זיך געצויגען ביז צו דעם לאַנד פון דעם נעכסטען שטאַם. דיעזע נייטראַלע צווישען־לאַנד איז געווען קלענער צווישען צוויי שטאַמען, וואָס האָבען גערעדט ענליכע שפּראַכען, און גרעסער צווישען שטאַמען מיט גאַנץ פרעמדע שפּראַכען. ביי די פאַרצייטיגע דייטשען איז דאָס געווען א וואַלד, וואָס איז אָנגערופען געוואָרען גרענץ־וואַלד. ביי די פאַרצייטיגע רוימער ווערט בעריכטעט, אַז צעזאַר'ס סועווען האָבען געשאַפען א וויסטעניש אַרום זייער לאַנד. צווישען דענמאַרק און דייטשלאַנד פלעגט זיין אַזא שטיק נייטראַלע לאַנד, וואָס איז גערופען געוואָרען „איזאַרנהאָלד", אויף דעניש „יאַרנוועד". צווישען די דייטשען און די סלאַווען איז געווען דאָס וואָס אויף דייטש האָט געהייסען „זאַקסענוואַלד", אויף סלאַוויש „בראַניבאָר", דאָס הייסט שוץ־וואַלד. (פון דעם וואָרט בראַניבאָר שטאַמט דער נאָמען פון דער דייטשער שטאָדט בראַנדענבורג). דאָס איז אַלץ דיזעלבע זאַך ווי די נייטראַלע שטרעקען לאַנד צווישען די לענדער פון שטאַמען ביי די אינדיאַנער.

דאָס לאַנד פון דעם שטאַם האָט אַלזאָ ניט געהאַט קיין זיכערע גרענעצען. דאָס לאַנד איז געווען שותפות־אייגענטהום פון דעם שטאַם. דער שבט־שטאַם האָט דאָס אייגענטהום פון דעם שבט אָנערקענט און זאָגאַר נאָך געהאָלפען דעם שבט בעשיצען זיין לאַנד, אַז פרעמדע זאָלען עס ניט אוועקנעהמען. דאָס וואָס די גרענעצען זיינען ניט געווען זיכער, האָט דאָס רוב אין פּראַקטיק פריהער ניט געשאַדט (ווייל עס איז געווען גענוג ליידיגער פּלאַץ צווישען דעם לאַנד פון איין שטאַם און דעם אנדערען), ביז די בעפעלקערונג האָט זיך שטאַרק פערמעהרט און זיך צוגערוקט נאָהענט צום שבט־שטאַם.

פון וואַנען האָבען זיך גענומען די נעמען פון די שטאַמען? עס זעהט אויס, אַז זיי זיינען מעהר ענטשטאַנען צופעליג, ווי מיט א כיון

אויסגעקליבען. מיט דער צייט איז עס אָפּט פאַרגעקומען, אַז אַ שטאַם האָט ביי די שכנות־שטאַמען געהייסען אַנדערש ווי ער אליין האָט זיך גערופען. די דייטשען האָבען אויך זייער געשיכטליכען נאָמען „גערמאַנען" געקראָגען פון די קעלטען.

2) יעדער שטאַם האָט געהאַט זיין אייגענעם בעזאָנדערן ד י אַ ל ע ק ט (אַרט רעדען). אין גרונד איז שטאַם און דיאַלעקט געווען איין זאַך. ווען אַ טהייל פון אַ שטאַם האָט זיך אָבגעשפּאָלטען און זיך בעזעצט בעזונדער און עס האָט זיך ביי דעם טייל ענטוויקעלט אַן אַנדערער דיאַלעקט, איז דאָס געוואָרען אַ בעזונדערער שטאַם. דאָס פלעגט נאָך פּאַרקומען ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ ביז מיט אַ קורצע צייט צוריק און דאָס האָט נאָך היינט קוים אינגאַנצען אויפגעהערט. עס פלעגט אויך טרעפען זעלטען אַמאָל, אַז צוויי אָבגעשוואַכטע שטאַמען האָבען זיך פעראייניגט צו איינעם און מען האָט דאַן גערעדט אין דעם שטאַם צוויי נאָהענט־פערוואַנדטע דיאַלעקטען.

וויפיעל נפשות זיינען דאָ אין אַ שטאַם? ביי די אַמעריקאַנער אינדיאַנער אין דורכשניט אַרום 2,000. דער טשעראָקעזען שטאַם אָבער צעהלט אַרום 26,000. דאָס איז די גרעסטע צאָהל אינדיאַנער אין די פעראייניגטע שטאַאַטען, וואָס רעדען איין דיאַלעקט.

3) דער שטאַם האָט דאָס רעכט איינצוזעצען מיט פּאַראַדנע צערעמאָניעס די סעטשעמס און קריעגספיהרער, וואָס די גענטעס קלייבען זיך אויס, און

4) דאָס רעכט זיי אַראָבצוזעצען, אפילו ווען די גענס וויל דאָס ניט. אזוי ווי דיעזע סעטשעמס און קריעגס־פיהרער זיינען מיטגליעדער פון דעם ראטה פון שטאַם, ערקלעהרט עס זיך פון זעלבסט פאַר וואָס דער שטאַם האָט דאָס רעכט זיי אָנצונעהמען אָדער ניט. וואו מעהרערע שטאַמען האָבען זיך פעראייניגט אין איין בונד און די אַלע פעראייניגטע שטאַמען זיינען געווען פערטרעטען אין איין בונדעס־ראטה, איז דאָס רעכט אָנצושטעלען און אַראָבצוזעצען סעטשעמס איבערגעגאַנגען אויף דעם בונדעס־ראטה.

5) דער שטאַם האָט געהאַט בשותפות געוויסע רעליגיעזע פּאָרשטעלונגען (מיטהאָלאָגיע) און געוויסע רעליגיעזע צערעמאָניעס. „די אינדיאַנער זיינען געווען, אויף זייער באַרבאַרישען אופן, אַ רעליגיעזעס פאָלק", זאָגט מאָרגאַן. זייער מיטהאָלאָגיע איז נאָך גאָר ניט

אונטערזוכט געוואָרען קריטיש. זיי האָבען געגלויבט אין אַלערליי גייסטער און האָבען זיך זיי שוין פאָרגעשטעלט אין די געשטאַלט פון מענשען, אָבער קיין זאַגענאַנטע געצען, וואָס זאָלען פאָרשטעלען ביל־דער פון זייערע גייסטער, האָבען זיי ניט געהאַט. דאָס געפינט מען נאָך אין ערגעץ ניט אויף די אונטערשטופע פון בארבאריי, אויך וועל־כע די אינדיאַנער האָבען זיך געפונען. פריהער מוזען מענשען ווערען ענטוויקעלט גענוג, אַז זיי זאָלען קענען מאַכען בילדער. די רעליגיע־זע בעגריפען פון די אינדיאַנער זיינען געווען אַ נאַטור־דיענסט און אַ פערגעטערונג פון די עלעמענטאַר־כחות וואָס האָט זיך שוין גע־האַלטען אין ענטוויקלען צו פיעל־געטעריי*).

יעדער שטאַם האָט געהאַט בעזונדערע רעגעלמעסיגע ימים טובים מיט בעזונדערע סאָרטען צערעמאָניעס, הויפטזעכליך טענץ און שפּיע־לערייען. דער טאַנץ מעהר ווי אַלעס איז געווען אַן עיקר טהייל פון די רעליגיעזע פייערליכקייטען. יעדער שטאַם האָט אָבגעהאַלטען בע־זינדער זיינע רעליגיעזע פייערליכקייטען.

6) יעדער שטאַם האָט געהאַט זיין בעזונדערען שטאַם־ראַטה צו פיהרען די געמיינזאַמע אַנגעלעגענהייטען פון דעם גאַנצען שטאַם. דער ראַטה איז געווען צוזאַמענגעשטעלט פון אַלע סעטשעמס און קריעגספיהרער פון די איינצעלנע גענטעס. דיעזע זיינען געווען ווירק־ליך פערטרעטער פון די גענטעס, ניט קיין אליין־הערשער, דען מען האָט זיי געקענט צו יעדע צייט אראָבזעצען. די בעראַטהונגען פון דעם שטאַם־ראַטה זיינען געפיהרט געוואָרען עפענטליך. די איבריגע מיטגליעדער פון דעם שטאַם זיינען דערביי געשטאַנען אַרום זיי, די איבעריגע מיטגליעדער האָבען געהאַט דאָס רעכט אריינצוזאָגען אַ וואָרט און געהערט צו ווערען מיט זייער מיינונג. ענטשיידעט אָבער האָט דער ראַטה אַליין.

אין רעגעל האָט יעדער אַנוועזענדער, וואָס האָט דאָס פערלאַנגט, געמוזט געהערט ווערען. אויך די ווייבער האָבען געקענט לאָזען פאָר־

*) שפּעטערע פאָרשונגען אין דער ענטוויקלונג פון די גלויבערייען פון ווילדע פעלקער האָבען אַרויסגעבראַכט אַנדערע פאָרשטעלונגען וועגען דיעזער ענטוויקלונג. עס איז היינט, צום ביישפּיעל, אָנגענומען, אז די ערשטע „געטער" זיינען ניט קיין נאַטור־קרעפטען, נאָר נשמות פון פערשטאָרבענע עלטערן. — איבערזעצער.

ברייגנגען זייער מיינונג, זיי האָבען זיך אויסגעקליבען דערצו א רעד־נער. ביי די איראקעזען האט דער ענדליכער בעשלוס געמוזט אָנגע־נומען ווערען איינשטימיג. ווי דאָס איז אויך געווען מיט מאנכע בעשלוסען ביי די פארצייטיגע מארק־געמיינדען פון די דייטשען.

וועגען וואָס האָט דער שטאָם־ראטה געהאט צו פערהאנדלען? בעזאָנדערס וועגען די פערהעלטניסע צו אנדערע שטאממען. ער האָט אויפגענומען שלוחים פון פרעמדע שטאממען און געשיקט שלוחים צו זיי. ער האָט ערקלעהרט קריעג און געשלאָסען פריעדען. איז עס געקומען צו קריעג, זיינען ס׳רוב געגאנגען אין מלחמה אריין פריי־וויליגע. אין פרינציפ שטעהט יעדער שטאָם אין שטענדיגען קריעגס־צושטאנד מיט יעדען אנדערען שטאָם, מיט וועלכען ער האָט ניט גע־שלאָסען קיין אויסדריקליכען פריעדענס־אָבמאך.

דער ארויסגאנג צום קריעג געגען אזעלכע פיינד איז געוועהנליך אָרגאניזירט געוואָרען דורך איינצעלנע אנגעזעהנע קריעגער. זיי האָ־בען זיך געשטעלט מאכען א קריעגס־טאנץ און ווער עס האָט מיט־געטאנצט, דער האָט דערמיט ערקלעהרט, אז ער געהט מיט אין דער מלחמה. באלד איז צוזאמענגעשטעלט געוואָרען א קאָלאָנע און זיי האָבען גענומען מארשירען. דאָסזעלבע איז געווען, ווען דאָס לאנד פון דעם שטאָם איז בעפאלען געוואָרען פון פרעמדע און מען האָט זיך געדארפט פערטהיידיגען: אויך דאן איז ארוים מלחמה האלטען ווער עס האָט געוואָלט, פרייוויליג. געצוואונגען איז קיינער ניט געווען.

ווען די קריעגער־מחנה איז אוועק און איז צוריק געקומען פלעגט זיין יום טוב מיט גרויסע צערעמאָניעס. אז דער שטאָם־ראטה זאָל ערלויבען ארויסצוגעהן אין מלחמה, איז ניט נויטיג געווען. מען האָט ניט פערלאנגט קיין ערלויבניס און דאָס איז ניט געגעבען געוואָרען.

פונקט אזעלכע פריוואט־קריעגס־ציגע פון די פארצייטיגע דייט־שען מאָהלט דער פארצייטיגער רוימישער שרייבער טאציטוס. דער אונטערשיעד איז נאָר, וואָס די פארצייטיגע דייטשען האָבען שוין געהאט שטענדיגע קריעגער־מחנות, וואָס זיינען אָרגאניזירט געוואָרען שוין אין פריעדענס־צייט, און ווען עס איז געקומען צו קריעג, זיינען זיי געווען די ערשטע ארויסצוגעהן און די פרייוויליגע האָבען זיך ארומגעקליעבען ארום זיי.

אזא קריעגס־מחנה איז געוועהנליך ניט געווען גרויס. די וויכ־

טיגסטע קריעגס־ארויסטרעטונגען פון די אינדיאנער, אפילו אויף ווייט אוועק, זיינען אויסגעפיהרט געווארען פון קליינע ביסעלעך מענשען. ווען מעהרערע אזעלכע מחנות זיינען ארוים צוזאמען אויף איין אונ־טערנעהמונג, האט יעדע מחנה'לע בעזונדער נאר געפאלגט איהר איי־גענעם פיהרער. די איינהייט פון דעם קריעגס־פלאן איז שוין דאר־טען ווי עס איז געפיהרט געווארען דורך א צוזאמענקומען פון דיעזע פיהרער. אן עהנליכע סארט קריעגס־פיהרונג, ווי אט די, געפינען מיר געשילדערט פון אמיאנוס מארסעלינוס וועגען די אללעמאנען פון אויבער־רהיין אין 4טען יאהרהונדערט.

7) אין אייניגע שטאמען געפינען מיר אן אויבערהיי־פטלינג איבער דעם גאנצען שטאם. אבער ער האט זעהר ווייניג צו בעפעהלען. ער איז איינער פון די סעטשעמס, וועלכער האט די אויפגאבע צו טהאן פארלויפיג וואס עס קומט אוים צו מוזען טהאן אין איילעניש; ער איז דאן דער אויפטהוער אויף דערווייל, ביז די צייט ווען דער ראטה פערזאמעלט זיך און קען אננעהמען בלייבענדע בעשליסע. די ראלע פון דיעזען אויבערהויפט פון שטאם איז א שוואכער אנפאנג פון א בעאמטען מיט עקזעקוטיווע געוואלט (א מין גובערנאטאר, א בע־אמטער וואס איז געשטעלט צו זארגען, אז די געזעצע זאלען אוים־געפיהרט ווערען און האט די מאכט דערצו). אבער עס איז דאס רוב נאר געבליעבען ביי דעם אנפאנג. קיין פאלשטענדיגער עקזעקוטיוו־בעאמטער איז אין די מייסטע פעלע פון דעם דאזיגען אויבערשטען פון שטאם ניט געווארען. עס האט זיך ביי א טהייל שטאמען יא ענטוויקעלט אזא סארט „גובערנאטאר", אבער, ווי מיר וועלען ווײ־טער זעהען, איז אזא בעאמטער געווארען פון דעם אויבערשטען אנ־פיהרער פון די קריעגס־מחנות. דיעזער, און ניט דער שטאם־אויבער־שטער, האט זיך אין די מייסטע פעלע, אויב ניט איבעראל, ענטווי־קעלט אין אן עקזעקוטיוו בעאמטען.

דער שטאם איז ביי די גרויסע מעהרצאהל פון די אמעריקאנער אינדיאנער שוין געווען די לעצטע פעראייניגונג. אז די פערוואנדער־טע שטאמען זאלען זיך אויף נאך פעראייניגען מיט אן אנדער אין א בונד, דאס פלעגט זיך טרעפען אין אן אויגענבליקליכע נויט־לאגע, אבער לאנג האט די פערבינדונג ניט אנגעהאלטען. ווען די נויט־לאגע איז געווען פארביי, איז דער בונד צופאלען. ס'רוב איז אין יעדען

שטאַם געווען ווייניג מענשען. אייביגע מלחמות האָבען זיי אָבגעשוואַכט. ווייטע שטרעקען גרענעץ־לאַנד האָבען די פערשיעדענע שטאַמען אָבגעזונדערט פון אַנאַנדער. אויף אַזאַ אופן זיינען זיי געווען זעהר שיטערליך בעזעצט. ווייניג מענשען האָבען בעזעצט אַן אונגעהייערע שטרעקע. נאָר אין אַ טייל געגענדען האָבען זיך מעהרערע שטאַמען, וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון איין אָבשטאַמונג, צוריק פעראייניגט אין אַ דויערענדען בונד. **דאָס איז געווען דער ערשטער שריט צו די גרינדונג פון נאַציאָנען.**

די ענטוויקעלטסטע פאָרמע פון אַזאַ בונד געפינען מיר אין די פעראייניגטע שטאַאַטען ביי די איראָקעזען. זיי שטאַמען אַרויס פון דעם מזרח־זייט פון דעם טייך מיסיסיפּי. דאָרט זיינען זיי וואַהרשיינליך געווען אַ צווייג פון די גרויסע פאַמיליע פון די דאַקאָטאַ־אינדיאַנער. נאָך לאַנגע וואַנדערונגען זיינען זיי אָנגעקומען דאָ, וואו היינט איז דער שטאַאַט ניו יאָרק. דאָ געפינט מען זיי איינגעטהיילט אין פינף שטאַמען: סענעקאַס, קאַיוגאַס, אָנאָנדאַגאַס, אָנייראַס און מאָהאָוקס. זיי האָבען געלעבט פון פיש, פון פאַנג־חיות און פון גרינסען וואָס זיי האָבען געפלאַנצט אויף אַ פּראָסטען אופן. זיי האָבען געוואוינט אין דערפער, וועלכע זיינען ס׳רוב געווען געשיצט דורך פּאַרקאַנעס פון סלופּעס אַריינגעשלאָגען אין דר׳ערד. זייער צאָהל איז קיינמאָל ניט געווען מעהר ווי 20,000 קעפּ. אַ טייל פון זייערע געגנטעס זיינען געווען געמיינזאַם איבער אַלע 5 שטאַמען. גערעדט האָבען זיי פערוואַנדטע דיאַלעקטען פון דיזעלבע שפּראַך. און געזעסען זיינען זיי יעצט אין איין לאַנד, וואָס איז געווען צוטהיילט צווישען די פינף שטאַמען. אַזוי ווי זייער לאַנד האָבען זיי ערשט געהאַט איינגענומען, איז געווען נאַטירליך, אַז דיעזע שטאַמען האָבען זיך פון געוואוינהייט צוזאַמענגעהאַלטען כדי זיך צו בעשיצען געגען די מענשען, פון וועלכע זיי האָבען דאָס לאַנד צוגענומען. דיעזע צוזאַמענהאַלטונג פון געוואוינהייט האָט זיך ענטוויקעלט צו אַן „אייביגען בונד", אַן אייד־גענאָסענשאַפט (ווי עס רופט זיך דער בונד פון די קאַנטאָנען אין דער שווייץ). אַזאַ פעסטען בונד האָבען דיעזע פינף שטאַמען שוין געהאַט שפּעטסטענס אין אָנפאַנג פון דעם 15טען יאָהרהונדערט. פיהלענדיג זיך שטאַרק, האָבען זיי זיך באַלד גענומען

צו אַנגרייפענדע מלחמות. געגען דעם יאָהר 1675 זיינען זיי געווען אויף די העכסטע שטופע פון זייער מאכט און האָבען איינגענומען גרויסע שטיקער לאַנד אַרום זיך. די פריהעריגע בעוואוינער האָבען זיי א טייל פערטריבען, א טייל געמאכט אונטערוואָרפען אונטער זיך און זיי געצוואונגען זיי צו צאָהלען מכס.

דיעזער בונד פון די איראָקעזען איז די פאָרטגעשריטענסטע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע די אינדיאַנער האָבען ענט־וויקעלט, אַזוי ווייט ווי זיי זיינען ניט אַריבער די אונטערשטופע פון באַרבאַריי, דאָס הייסט אַלזאָ חוץ די מעקסיקאַנער, ניי־מעקסיקאַנער און פערואַנער.

די גרונד־אויפגאַבען פון דעם בונד פון די פינף שטאַמען זיינען געווען די פאָלגענדע:

1) אייביגער בונד פון די פינף בלוט־פערוואַנדטע שטאַמען. יעדער שטאַם איז געווען פאָלקאָמען זעלבסטשטענדיג אין אַלע זיינע אינערליכע אַנגעלעגענהייטען און אַלע שטאַמען האָבען געהאַט גלייכע רעכטע. זייער בלוטס־פערוואַנדשאַפט איז געווען דער אמת'ער פונ־דאַמענט פון דעם בונד. פון די פינף שטאַמען האָבען דריי געהייסען פאָטער־שטאַמען און זיי זיינען געווען ברידער איינע מיט די אַנדערע. די איבריגע צוויי זיינען געווען זוהן־שטאַמען און אויך זיי זיינען גע־ווען ברודער־שטאַמען מיט אַנאַנדער. דריי גענטעס, די עלטעסטע, זיינען געווען אין אַלע פינף שטאַמען; אַנדערע גענטעס זיינען נאָך געווען אין דריי שטאַמען. די מיטגליעדער פון יעדער גענס זיינען געווען ברידער דורך אַלע פינף שטאַמען. אַלע פינף שטאַמען האָבען גערעדט איין שפּראַך, בלויז אין פערשיעדענע דיאַלעקטען. דאָס איז געווען א בעוויז, אַז זיי זיינען אַלע אַרויסגעקומען פון איין אָב־שטאַמונג.

2) דער פאָרשטעהער פון דעם בונד איז געווען א בונדעס־ראַטה פון 50 סעטשעמס, אַלע גלייך אין ראַנג און אַנזעהען. דיעזער ראַטה האָט געהאַט צו בעשליסען וועגען אַלע אַנגעלעגענהייטען פון דעם בונד און אַזוי איז עס געבליבען.

3) דיעזע 50 סעטשעמס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען בשעת דער בונד איז געגרינדעט געוואָרען, יעדער פון זיי איז געשטעלט גע־וואָרען אַלס סעטשעם איבער אַן אַנדער שטאַם אָדער גענס. זייער

אמט איז געווען א נייער, געגרינדעט אויסדריקליך פאר דעם בונד. געוועהלט זיינען זיי געוואָרען פון זייער גענס, ביי יעדער געלעגענהייט ווען א נייער סעטשעם האט געדאַרפט געוועהלט ווערען. און צו יעדער צייט האט די גענס געקענט איהר סעטשעם אראָבזעצען. דאס רעכט אָבער איינצופיהרען א סעטשעם אין זיין אמט האט געהערט צו דער בונדעסראַטה.

4) דיעזע בונדעס־סעטשעמס זיינען אויך געווען סעטשעמס יעדער אין זיין שטאַם און האָבען געהאַט זיץ און שטימע אין דעם שטאַם־ראַטה.

5) אַלע בעשליסע פון דעם בונדעס־ראַטה האָבען געמוזט אָנגענומען ווערען איינשטימיג.

6) די אבשטימונג איז גענומען געוואָרען נאָך די שטאַמען: אום אז א בעשלוס זאָל זיין גילטיג, האָט צו איהם געמוזט צושטימען יעדער שטאַם און אין יעדען שטאַם אַלע מיטגליעדער פון דעם שטאַם־ראַטה.

7) יעדער פון די פינף שטאַם־ראַטהען האָט געקענט איינבערופען דעם בונדעס־ראַטה צו א זיצונג. דער בונדעס־ראַטה האָט זיך אַליין ניט געקענט איינבערופען.

8) די זיצונגען פון דעם בונדעס־ראַטה זיינען פאָרגעקומען אָפען, פאר'ן פערזאַמעלטען פאָלק. יעדער איראָקעז האָט געקענט אריינזאָגען א וואָרט. א בעשלוס אָבער האָט נאָר דער ראַטה אַליין געקענט פאַסען.

9) דער בונד האָט ניט געהאַט קיין איינציגען אויבערהויפּט, קיין בעל הבית איבער די אויספיהרענדע געוואַלט.

10) ער האָט אָבער געהאַט צוויי אויבערשטע קריעגס־פיהרער, מיט גלייכע רעכטע און גלייכע מאכט. (פּונקט ווי פאַרצייטענס אין ספּאַרטאַ זיינען געווען צוויי „קעניגע“ און אין רוים צוויי קאָנזולן).

דאָס איז געווען די גאַנצע איינריכטונג פון די איראָקעזען, אונטער וועלכע זיי האָבען געלעבט 400 יאָהר און לעבען נאָך.

פאַרוואָס האָב איך זיך אָבגעשטעלט אויסצומאָהלען דיעזע איינריכטונג (לויט ווי מאָרגאַן שילדערט דאָס) אזוי גענוי? — ווייל דאָ קען מען זעהען, ווי עס האָט אויסגעזעהען א מענשליכע געזעלשאַפט איידער זי האָט נאָך געהאַט א שטאַאט (א מלוכה־מאכט). דאָ קען

מען זעהען, ווי שטאאט און מענשליכע געזעלשאפט איז ניט דיזעלבע זאך. א שטאאט ווערט ערשט, ווען עס איז דא אן עפענטליכע גע־וואלט, וואס איז אבגעשיידט פון פאלק און הערשט איבער'ן פאלק. אין אנפאנג זיינען געווען געזעלשאפטליכע איינריכטונגען אהן א שטאאט, ניט נאר ביי די אינדיאנער אין אמעריקא. אויך ביי די פאר־צייטיגע דייטשען געפינען מיר גאנצע געזעלשאפטליכע איינריכטונגען פון „מארקען", דערפער, הויפען און שטעדט אהן א שטאאט. דער פארשער מוירער, ווען ער אונטערזוכט ווי דער שטאאט האט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט ביי די פארצייטיגע דייטשען, זוכט די ענט־וויקלונג פון דעם שטאאט אלס עטוואס בעזונדערעס פון דיזע גע־זעלשאפטליכע איינריכטונגען. ער צייגט, ווי דער שטאאט האט זיך ערשט ענטוויקעלט ארויס פון דיזע איינריכטונגען און לעבען זיי. דיזער פארשער בעווייזט דערמיט, אז ער האט ריכטיג געפיהלט (כאטש אפשר נאך ניט גאנץ קלאר געוואוסט), אז די ערשטע מארק־איינריכטונגען פון די פארצייטיגע דייטשען (מארק — „געמארק" — ארט־געמיינשאפט פון מעהרערע דערפער צוזאמען אין איין געגענד) זיינען נאך געווען גאנץ וואס אנדערעס ווי דער שפעטערער שטאאט, כאטש דער שטאאט איז שפעטער ארויסגעקומען טאקי פון דיזע איינריכטונגען. אליין איז די איינריכטונג פון די מארק־געזעלשאפט א. ז. וו. נאר געווען א ריין געזעלשאפטליכע איינריכטונג, ניט קיין שטאאטליכע.

(אנמערקונג פון דעם איבערזעצער: — וועגען ענגעלס'עס מיינונגען איבער דעם „שטאאט" פלאנטערען זיך א סך אנארכיסטען, און אויך סאציאליסטען. איך האלט עס דעריבער פאר וויכטיג באלד דא, וואו עס הייבט זיך אן צו רעדען וועגען דעם שטאאט, אויפמערק־זאם צו מאכען דעם לעזער אויף דעם, וואס ענגעלס וויל דא ארויס־ברענגען: ער וויל בעווייזען, אז שטאאט און געזעלשאפטס־ארדנונג זיינען ניט דיזעלבע זאך, נאר צוויי גאנץ פערשיעדענע זאכען. גע־וועהנליך פערשטעהט מען אונטער דעםווארט „שטאאט" אלץ איינס וועלכע ארדנונג אין דעם צוזאמען־לעבען פון מענשען, אויב אין דער ארדנונג זיינען נאר דא געזעצע און מאיארי טעטס־בעשלוס און פאר־שטעהער און הויפטלייט און אז. וו. ענגעלס וויל אבער ווייזען, אז דאס איז ניט ריכטיג; אז שטאאט הייסט נאר א בעזונדערע מלוכה־

געוואַלט פון אַ בעזונדערען קלאַס הערשער, וואָס רעגירען איבער דעם פאָלק דורך די מאַכט פון פּאָליציי, סאָלדאַטען, תפיסה א. ז. וו., סיי מיט אַ קעניג, סיי אָהן אַ קעניג. דאָס, און נאָר דאָס, וויל ענגעלס האָבען, הייסט שטאַאַט. אָבער אַן איינריכטונג, אין וועלכער קיין קלאַס רעגיערט ניט איבער קיינעם נאָר דאָס פאָלק אליין פיהרט זיך די געמיינשאַפטליכע בעדירפניסע, דורך אויסגעקליבענע רעפּרעזענ־טאַנטען, הייסט ניט קיין שטאַאַט, נאָר דאָס הייסט געזעלשאַפטליכע אָרדנונג. און ער צייגט דאָס דאָ, אַז פריהער האָבען די מענשען געלעבט אין אַ געזעלשאַפטליכע אָרדנונג אָהן אַ שטאַאַט, נאָר ערשט שפּעטער איז דער שטאַאַט ענטשטאַנען. ער איז ענטשטאַנען, ווען עס איז אויפגעקומען אַ בעזונדערע מאַכט, וואָס איז ניט געווען דאָס פאָלק אליין, נאָר אַ געוואַלט איבער'ן פאָלק. צייגענדיג, אַז נאָר דאָס הייסט שטאַאַט, קומט דער פערפאַסער ווייטער צו דעם שלוס, אַז אונטער'ן סאָציאַליזמוס וועט דער שטאַאַט אָבשטאַרבען. דאָס מיינט, אַז בלייבען וועט אַ געזעלשאַפטליכע איינריכטונג; אָבער די געזעלשאַפטליכע איינריכטונג וועט אויך האָבען אויסגעקליבענע פערטרעטער, געזעצע וועגען געזעלשאַפטליכע אַנגעלעגענהייטען און אַזוי ווייטער. די אַנאַרכיסטען אָבער רופען אַזאַ איינריכטונג אויך „שטאַאַט" און זיי ווילען דאָס אויך ניט האָבען. און אויך אַנדערע מענשען רופען יעדע געזעלשאַפטליכע איינריכטונג „שטאַאַט". און ווען זיי זעהען, אַז ענגעלס זאָגט, דאָס אונטער'ן סאָציאַליזמוס וועט שטאַאַט אָבשטאַרבען, מיינען זיי, אַז דאָס איז אַנאַרכיזמוס. דאָס איז אָבער פאַלש. דען, ווי מען זעהט דאָ באַלד פון אָנפאַנג, ערקלערט ענגעלס, אַז אַזאַ געזעלשאַפטליכע אָרדנונג ווי ביי די אינדיאַנער איז ניט קיין שטאַאַט, כאָטש זיי האָבען פאָרשטעהער און הויפּטלייטע און בעשליסע און פערבינדונגען. נאַטירליך, וועלען אין אַ הויך־ציוויליזירטער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט מוזען זיין זעהר אַ סך מעהר פערבינדונגען, בעשליסע, אָבמאַכונגען, פערטרעטער און פאָר־שטעהער, ווי אין אַ געזעלשאַפט פון ווילדע אינדיאַנער. נאָר ווייל עס וועט ניט זיין קיין בעזונדערע הערשענדע קלאַסע און ניט קיין געוואַלט־הערשונג איבער מענשען, מיט געוואַלט־איינריכטונגען, נאָר אַ פערוואַלטונג פון געזעלשאַפטליכע אַנגעלעגענהייטען, רופט ענגעלס דאָס ניט שטאַאַט, נאָר געזעלשאַפטס־אָרדנונג. אָבער לויט נאָך דעם

געוועהנליכען בעגריף פון מענשען, וועלכע רופען יעדע פעסטע אָרד־נונג „שטאאט“, וועט א סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט, ווי דער פער־פאַסער שטעלט זיך פאָר, זיין א סאָציאַליסטישער „שטאאט“.. דאָס דאַרף מען גוט געדענקען. דען וועגען דעם קומען פאָר פיעל טעות'ען.

עס איז מערקווירדיג, אז נאָך מיט 140 יאָהר צוריק האָט טהאָ־מאס פעין (אין זיין „קאממאן סענס“) געטענה'ט וועגען דעם טעות, וואָס מענשען מאַכען אין דעם, וואָס זיי פערמישען שטאאט מיט גע־זעלשאַפט, אזוי ווי דאָס וואָלט געווען דיזעלבע זאַך, וועהרענד דאָס זיינען צוויי גאַנץ פערשיעדענע זאַכען. איך האַלט עס פאַר וויכטיג איבערצוגעבען דאָ די ווערטער פון דיזען דענקער, פון אזא לאַנגע צייט צוריק, איידער עס זיינען נאָך געווען סאָציאַליסטען און אַנאַר־כיסטען אויף דער וועלט. ווען נאָך היינט פלאָנטערען זיך מענשען אין דער זאַך, איז וויכטיג צו הערען, ווי פעין האָט אזוי לאַנג צוריק שוין געזוכט פונאנדערצוועהמען דעם פלאָנטער. ער שרייבט:

„מאַנכע שרייבער האָבען אזוי צונויפגעמישט געזעלשאַפט מיט רעגיערונג (שטאאט), אז זיי לאָזען ווענינ אָדער גאָר קיין אונטער־שיעד ניט צווישען זיי. אין אמת'ען זיינען די צוויי זאַכען ניט נאָר פערשיעדענע, נאָר זיי קומען אויך ארויס פון פערשיעדענע וואָרצלען. געזעלשאַפט קומט ארויס פון אונזערע בעדירפניסע, רעגיערונג קומט ארויס פון אונזער שלעכטקייט (דאָס איז פריהער געווען דער טעות פון אלע דענקער, אז רעגיערונג איז געמאַכט געוואָרען אַכטונג צו געבען, אז מענשען זאָלען ניט טהאָן קיין שלעכטס). . . . . .

. . . געזעלשאַפט איז א בעשיצער, רעגיערונג איז א שטראָפער. געזעלשאַפט איז אין יעדען צושטאַנד א ברכה, אָבער רעגיערונג, אפילו אין איהר בעסטען צושטאַנד, איז נאָר א נויטווענדיגע צרה“... און ער געהט ווייטער און גיט א ביישפיעל, ווי א געזעלשאַפט וואָלט אויס־געזעהען אָהן א רעגיערונג, אָהן א שטאאט, הייסט עס. פון דעם ביישפיעל איז דייטליך, אז געזעלשאַפט רופט ער אָן יעדע מענשליכע פערבינדונג און איינריכטונג וואָס איהר צוועק איז צו פערזאָרגען בעדירפניסע פון די מענשען. און רעגיערונג — אלזאָ שטאאט — רופט ער די איינריכטונגען, וואָס זייער צוועק איז צו פערבאָטען און בעפעהלען און בעשטראָפען און געוועלטיגען. די געזעלשאַפט, אלזאָ, מעג אויך זיין א פעסטע אָרגאַניזאַציאָן, מיט פערטרעטער, אָבגע־

אַרדענטע, מאַיאָריטעטס־אָבשטימונגען, געזעצע א. ז. וו. — אַזוי לאַנג ווי דאָס איז בלויז וועגן די איינריכטונגען פון ארבייט און גענוס, און ניט וועגן הערשונג און געוואַלט, איז עס אַלץ געזעלשאַפט און ניט שטאַאַט, ניט רעגיערונג. אויף אַזאַ אופן איז אַ היינטיגע רע־גיערונג אַ צוזאַמענמישונג פון שטאַאַט און געזעלשאַפט צוזאַמען: אַזוי ווייט ווי די רעגיערונג פערזאָרגט קאַנאַלען, שאָסעען, בריקען, אייזענבאַהנען, פאַרקס, שוהלען, סאַנאַטאַריומס, שפּיטעלער, געזונד־הייטס־בעהערדען, סטאַטיסטישע בעהערדען, פאָרשונגס־בעהערדען אין פערשיעדענע וויסענשאַפטען, און אַזוי ווייטער און ווייטער, — איז זי אַ געזעלשאַפט (און אין אַ סאָציאַליסטישע וועלט וועלען זיין טוי־זענד מאָהל מעהר אויפגאַבען אַזעלכע). אַזוי ווייט אָבער ווי די רע־גיערונג הערשט איבער מענשען, געוועלטיגט און בעשטראָפט, איז זי אַ שטאַאַט. טהאָמאַס פּעין ברייננגט ארויס, אַז דאָס הערשען איבער מענשען איז אַ „נויטווענדיגע צרה", כדי איינצוהאַלטען די מענשליכע שלעכטקייט. דאָס איז געווען דער אַלטפרענקישער בעגריף וועגען די אָבשטאַמונג פון שטאַאַט: דער שטאַאַט איז געגרינדעט געוואָרען, האָט מען געמיינט, אלס אַן איינהאַלטונג פאַר די מענשליכע שלעכט־קייט. ענגעלס בעווייזט דאַ דאַגעגען, אַז פונקט פערקעהרט, רעגיע־רונג און שטאַאַט זיינען גאָר געגרינדעט געוואָרען כדי צו געבען דער שלעכטקייט פון די הערשענדע קלאַסען אַ געזעצליכע מאַכט. דאָרום קומט ענגעלס צום שלוס, אַז אין אַ סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וועט דאָס ניט זיין; אַלזאָ, וועט די סאָציאַלדעמאָקראַטישע אָרדנונג ניט זיין קיין שטאַאַט, נאָר אַ געזעלשאַפט. — איבערזעצער).

מיר זעהען ביי די נאָרד־אַמעריקאַנישע אינדיאַנער ווי אַזוי עס ענטוויקלען זיך שטאַמען און פעלקער. אַ פאָלקס שטאַם, וועלכער איז אין אָנהייב געווען איינהייטליך, צושפּרייט זיך ביסלעכווייז איבער אַן אונגעהייערען קאָנטינענט; שטאַמען צושפּאַלטען זיך און עס ווערען פון זיי פעלקער, גאַנצע גרופּען פון פעלקער; די שפּראַכען פערענדע־רען זיך, ביז זיי ווערען ניט בלויז אונפערשטענדליך איינע פאַר די אַנדערע, נאָר זיי פערליערען אויך כמעט יעדען שפּור פון אַן עהנ־ליכקייט. און לעבען דיזען פאָרגאַנג זעהען מיר, ווי א י ן די שטאַ־מען ווידער שפּאַלטען זיך די איינצעלנע גענטעס און עס ווערען פון זיי מעהרערע, און די אַלטע מוטער־גענס, נאָכדעם ווי זי ווערט צו־

שפּאַלטען אין מעהרערע גענטעס, בלייבט בעשטעהן אַלס פראַטהריע, אַלס פעראייניגונג פון גענטעס. און דאָך בלייבען די נעמען פון דיע־זע עלטסטע גענטעס גלייך ביי פערשיעדענע שטאַמען, וואָס זיינען שוין שטאַרק דערווייטערט און לאַנג פונאַנדערגעשיידט, — וואָלף־גענטעס און בער־גענטעס געפינט מען ביי אַ מאַיאָריטעט פון אַלע אינדיאַנישע שטאַמען. און די גאַנצע איינריכטונג, וואָס מיר האָבען אויבען געשילדערט, געפינט מען ביי זיי אַלע, — נאָר אַ סך פון זיי האָבען עס נאָך ניט געבראַכט ביז צו אַ בונד פון פערוואַנדעטע שטאַמען.

דיעזע גאַנצע איינריכטונג פון גענטעס, פראַטהריען און שטאַם ענטוויקעלט זיך פון די גענס אַזוי נאַטירליך, אַז עס קען כמעט גאָר אַנדערש ניט זיין. קוים האָבען מיר די גענס אַלס געזעלשאַפטליכע איינהייט, מוז זיך שוין דיעזע גאַנצע איינריכטונג פון איהר ארויס ענטוויקלען מיט נאַטירליכער נויטווענדיגקייט. אַלע דריי, די גענס, די פראַטהריע און דער שטאַם, זיינען פערשיעדענע גראַדען פון בלוטס־פערוואַנדשאַפט. יעדע פון זיי איז אין זיך אָבגעשלאָסען, יעדע פערזאָרגט איהרע אייגענע אַנגעלעגענהייטען, און וואָס עס גע־הערט ניט צו איינע צו פערזאָרגען, דאָס פילט אוים די אַנדערע. דיע־זע דריי פעראייניגונגען צוזאַמען פערזאָרגען אַלע עפענטליכע אַנ־געלעגענהייטען, וואָס געפינען זיך נאָר ביי אַזעלכע מענשען, אויף דער מדרגה פון דער אונטערשטופע פון באַרבאַריי.

אויף אַזאַ אופן מעג מען זיכער זיין, אַז וואו נאָר מיר בעגעגענען אין דער וועלט אַ סאָרט מענשען ביי וועלכע עס איז דאָ אַ גענס אַלס געזעלשאַפטליכע איינהייט, מעגען מיר ביי זיי זוכען אַן עהנליכע איינ־ריכטונג פון דעם שטאַם, ווי די, וואָס מיר האָבען דאָ געשילדערט. און עס איז אַ פאַקט, אַז מען וועט דאָס אימער געפינען, אויב עס זיינען נאָר דאָ גענוג קוועלען פון וואַנען צו שעפּען ידיעות פון די איינריכטונגען פון דיעזע מענשען. ביי די פּאַרצייטיגע גריכען און רוימער זיינען דאָ אַזעלכע קוועלען, געפינט מען טאַקי פונקט אַזעלכע איינריכטונגען. און וואו אין די קוועלען פעהלען אוים פונקטען און עס בלייבט עפּעס ניט קלאָר און רעטהזעלהאַפט, קען מען דאָס געפינען אויפגעקלערט, ווען מען פערגלייכט דערצו די געזעלשאַפטס־איינריכ־טונג פון די אינדיאַנער פון אַמעריקאַ. דאָס מאַכט קלאָר אַפילו די

שווערסטע צווייפעל און רעטהעגישען אין דער געשיכטע פון פאַר־צייטיגע פעלקער.

און אַ וואונדערבארע געזעלשאפטליכע איינריכטונג איז דאָס, דיעזע געגטיל־אָרדנונג, כאָטש זי איז אַזוי קינדיש און אַזוי איינפאַך. אָהן סאָלדאַטען, זשאַנדאַרען, אָדער פּאָליציסטען, אָהן אַדעל, קעניגע, גובערנאַטאָרס, פּאָליצמייסטערס אָדער ריכטער, אָהן תפיסות, אָהן פּראָצעסען, געהט פון דעסטוועגען אַלעס אַ רעגעלמעסיגען גאַנג. יעדען שטרייט, יעדען סכסוך, פערגלייכט די געמיינשאַפט פון אַלע די, וועמען דאָס געהט אָן, די גענס, אָדער דער שטאַם, אָדער די איינציגע גענטעס צווישען זיך. נאָר זעלטען סטראַשעט די בלוט־ראַכע, ווען עס איז שוין קיין אַנדערע בערוהיגונג ניטאָ. די בלוט־ראַכע איז נאַטירליך זעהר ווילד, אָבער אונזער ציוויליזירטע טויט־שטראָף איז אויך ניט מעהר ווי בלוט־ראַכע, נאָר אַ ציוויליזירטע פאָרמע דערפון, מיט אַלע מעלות און חסרונות פון ציוויליזאַציאָן.

זיי ברויכען ניט קיין שפור פון אונזער פערפּלאָנטערטע מאַשינע־ריע פון פערוואַלטונג און רעגיערונג, כאָטש זיי האָבען אַ סך מעהר שותפות׳דיגע אַנגעלעגענהייטען ווי מיר האָבען היינט — דען די הויזהאַלטונג איז בשותפות און קאָמוניסטיש פאַר מעהרערע פאַמי־ליען, די ערד איז שותפות־אייגענטהום, נאָר די קליינע גערטענדלעך געהערען פאַרלויפיג צו די הויזהאַלטונגען. ווי די דאָזיגע אַלע שותפות׳דיגע זאַכען זאָלען זיך פיהרען, ענטשיידען די בעטהייליגטע אַליין. און ס׳רוב קומט גאָר קיין שאלה ניט פאָר, דען אַלעס פיהרט זיך ווי דער מנהג פון הונדערטער יאָהרען האָט שוין גערעגעלט.

קיין אָרימעלייט און קיין נויטליידענדע קען ניט זיין ביי זיי. די קאָמוניסטישע הויזהאַלטונג אין די גענס האַלטען טריי זייערע פער־פליכטונגען צו אַלטע, קראַנקע און אַזעלכע, וואָס זיינען געוואָרען קאַ־ליקעס אין קריעג.

אַלע זיינען גלייך און פריי, אויך די ווייבער. פאַר שקלאַפען איז נאָך קיין פּלאַץ ניטאָ, אויך ניט פאַר די אונטעריאָכונג פון פרעמדע שבטים, סיידען אַמאָל אין אַן אויסנאַהמע.

אין יאָהר 1651 האָבען די איראָקעזען־אינדיאַנער בעזיעגט אין קריעג די אירי־אינדיאַנער און די „נייטראַלע נאַציאָן“, האָבען זיי די איינגענומענע שונאים ניט אויסגעקוילעט און ניט געמאַכט פאַר

זייערע אונטערגעוואָרפענע, נאָר זיי האָבען זיי אָנגעבאָטען אַריינצו־טרעטען אין זייער בונד אַלס גלייכבערעכטיגטע. און ערשט ווען די בעזיעגטע האָבען דאָס ניט געוואָלט אָננעהמען, זיינען זיי פֿערטריבען געוואָרען פֿון זייער לאַנד.

און וואָס'ערע סאָרט מענשען, מענער און פֿרויען, עס קומען אַרויס אין אַזאַ געזעלשאַפֿט, בעווייזט דער פֿאַקט, דאָס אַלע ווייסע מענשען, וואָס האָבען געהאַט די געלעגענהייט צוזאַמענצוקומען מיט אונפֿער־דאָרבענע אינדיאַנער, קענען זיך ניט אויסוואונדערען איבער די פֿער־זענליכע ווירדע, עהרליכקייט, כאַראַקטער־שטאַרקייט און טאַפּפֿערקייט פֿון דיעזע באַרבאַרען.

פֿון די טאַפּפֿערקייט פֿון אַזעלכע נאַטור־מענשען האָבען מיר ערשט די לעצטע יאָהרען געזעהען ביישפּיעלע אין אַפֿריקאַ. די קאַפֿערן־בענגער פֿון זולו־לאַנד און די נוביער פֿון אַביסיניען זיינען ביידע שטאַ־מען, ביי וועלכע די געגטיל־פּיהרונגען זיינען נאָך ניט אויסגעשטאָר־בען, און זיי האָבען ערשט די לעצטע צייטען בעוויעזען אין מלחמות אַזאַ טאַפּפֿערקייט, וואָס קיין אָרמעע פֿון ציוויליזירטע אייראָפּעער קען ניט בעווייזען. בעוואָפֿענט נאָר מיט שפּיעזען און וואַרף־פּיילען, אָהן פֿייער־געוועהר, זיינען זיי אַנטקעגען געגאַנגען אין אַ האָגעל פֿון שיסענדע ביקס־קוילען, — אַנטקעגען די ענגלישע אינפֿאַנטעריע, וואָס יעדער אָנערקענט זי פֿאַר די ערשטע אויף דער וועלט אין אַ געשלאָ־סענע שלאַכט. ביז צו זייערע באַיאָנעטען (שפּיעזען פֿון די ביקסען) זיינען די אַפֿריקאַנער זיי אַנטקעגען געגאַנגען. און מעהר ווי איין מאָל האָבען זיי געבראַכט די ענגלישע סאָלדאַטען אין אונאָרדנונג און אַפֿילו זיי אומגעוואָרפֿען, כאָטש זייער געוועהר איז געווען אַזוי גע־וואַלדיג אונגלייך און כאָטש די אַפֿריקאַנער דיענען ניט אין מיליטער און ווייסען ניט וואָס מושטירען זיך איז אַזוינס. וואָס זיי קענען אויסהאַלטען און אויפֿטהאָן בעווייזט דער פֿאַקט, דאָס די ענגלענדער האָבען זיך בעקלאָגט, אַז דער קאַפֿפֿער־נעגער קען אין 24 שטונדען אָבלויפֿען אַ גרעסערען וועג ווי אַ פֿערד. אַן ענגלישער מאַלער בע־שרייבט, ווי ביי דעם לויפֿען קומט ביי דעם נעגער אַרויס בולט דער קלענסטער מוסקעל און ווערט האַרט און שטאַרק, ווי דער שטריק פֿון אַ בייטש.

אַזוי האָבען אויסגעזעהען די מענשען און די מענשליכע געזעל־

שאפט, איידער זיי זיינען צושיידט געוואָרען אין פערשיעדענע קלאַ־סען. און ווען מיר פערגלייכען זייער לאגע מיט דער לאגע פון די אונגעהייערע מעהרהייט פון די היינטיגע ציוויליזירטע מענשען, געפינט מען, אז די לאגע פון דעם היינטיגען פראָלעטאריער און אָרימען פויער איז א סך ערגער ווי די לאגע פון דעם פרייען מיטגליעד פון די אלטע גענטיל־געזעלשאפט.

דאָס איז איין זייט. מען דאַרף אָבער ניט פערגעסען, אז דיעזע גענטיל־אָרגאניזאציאָן האָט ניט געקענט בלייבען עקזיסטירען. זי האָט ניט געקענט געהן ווייטער ווי ביז די אָרגאניזאציאָן אין א שטאַם. ווען מעהרערע שטאַמען זיינען פערבונדען געוואָרען אין איין פער־באנד פון שטאַמען, איז דאָס שוין געווען דער אָנפאנג פון דעם אונ־טערגאנג פון די גענטיל־אָרדנונג, ווי מיר וועלען זעהען ווייטער און ווי מיר האָבען שוין געזעהען אין דעם, וואָס די איראָקעזען האָבען געזוכט צו אונטערוואַרפען אונטער זיך אנדערע שטאַמען. די מענ־שען, וואָס האָבען ניט געהערט צום שטאַם, האָבען ניט געהאַט קיין שום רעכט ביי דעם שטאַם. וואו די פערשיעדענע שטאַמען האָבען ניט אויסדריקליך אָבגעמאַכט צווישען זיך צו לעבען אין פריעדען, האָט געהערשט קריעג צווישען שטאַם און שטאַם. און דער קריעג איז געפיהרט געוואָרען מיט דער גרויזאמקייט, וועלכע איז ביי די מענ־שען נאָך שטאַרקער ווי ביי די חיות. די ספּעציעל מענשליכע גרויזאמ־קייט איז ערשט שפּעטער מילדער געוואָרען, דורך די אינטערעסען.

די גענטיל־אָרדנונג אין איהר פולער בליהונג, ווי ביי די אינ־דיאנער אין אמעריקא, איז נאָר מעגליך געווען ביי א זעהר אונענט־וויקעלטע פראָדוקציאָן. אלזאָ איז א קליינע צאָהל מענשען נאָך געווען פערשפּרייט, זעהר ניט־געדיכט, איבער א גרויסע שטרעקע לאַנד. אין אזא צושטאנד זיינען די מענשען כמעט פאָלשטענדיג בעהערשט פון די אויסערליכע נאטור, וועלכע זיי פערשטעהען ניט, וועלכע שטעהט געגען זיי ווי פרעמדע, אונבעגרייפליכע זאכען. דאָס ווידער שפּיעגעלט זיך אָב אין קינדליכע רעליגיעזע פאנטאזיעס. דיעזע פאנטאזיעס האָבען זיי געמאַכט אָננעהמען, אז מענשען זיינען נאָר די פון אייגענעם שטאַם. מענשען פון אן אנדערען שטאַם זיי־נען ביי זיי שוין געווען חיות. דער אייגענער שטאַם און די איי־גענע געגענד און זייערע איינריכטונגען זיינען געווען הייליג; זיי

טאָר מען ניט אָנריהרען. זיי האָט מען בעטראכט ווי א געטליכע מאַכט און דער איינצעלנער מענש איז געווען זייער אונבעדינגטער אונטערטהאַן אין זיין פיהלען, אין זיין דענקען, אין זיין טהאָן. א מערקווירדיגען איינדרוק מאַכען אויף אונז די מענשען פון דיעזער עפּאָכע, אָבער זיי זיינען אַלע גלייך, אָהן אונטערשיעד. זיי זיינען נאָך „צוגעבונדען צו דעם נאָבעל־שנור פון דעם נאַטירליכען געזעלשאפטס־לעבען“, ווי מאַרקס דריקט זיך אויס. די מאַכט פון דיעזען נאַטירליכען געזעלשאַפטס לעבען האָט געמוזט געבראָכען ווערען. זי איז געבראָכען געוואָרען. אָבער געבראָכען איז זי געוואָרען דורך שלעכטע אייגענשאַפטען פון די מענשען, אייגענשאַפטען וואָס בעדייטען פאַר אונז א פערדאָרבענהייט. אין זינדיגקייט זיינען זיי אריינגעפאלען, אראָבפאַלענדיג פון די איינפאַכע מאָראַלישע הויכקייט פון די אַלטע גענטיל אָרדנונג. עס איז אָנגעקומען די ציוויליזירטע קלאַסען־געזעלשאַפט, אָבער איהר וועג איז געגאַנגען דורך די ניעדעריגסטע אינטערעסען — געמיינע האַבזוכט, ברוטאַלע תאוה, שמוציגע גאוה, עגאָאיסטישער רויב פון דעם געמיינשאַפטליכען אייגענטהום. די אַלטע קלאַסישע גענטיל־געזעלשאַפט איז אונטערגראָבען געוואָרען און געבראַכט געוואָרען צום פאַל דורך די שענדליכסטע מיטלען — דורך גנבה, פערגוואַלטיגונג, כיטרע שווינדעל, פערראַטה. און די נייע געזעלשאַפט זעלבסט איז אין פערלויף פון די גאַנצע דריטהאַלבען טויזענד יאָהר פון איהר בעשטעהן קיין מאָל ניט געווען עטוואָס אַנדערעס ווי די ענטוויקלונג פון א קליינעם טייל מענשען אויף די קאָסטען פון די אויסגערויבטע און אונטערדריקטע גרויסע מעהרצאָהל, און אויך היינט איז דיעזע געזעלשאַפטס־אָרדנונג ניט מעהר ווי דאָס. זי איז היינט נאָך ווייניגער א געזעלשאַפט פאַר אַלע מענשען, ווי ווען עס איז פריהער.

4. — ביי די פּאַרצייטיגע גריכען.

עהנליכע איינריכטונגען געפינען מיר ביי די פּאַרצייטיגע פעל־קער. די גריכען, ווי די פּעטאַסגער (אַזאַ פאָלק) און אַנדערע פעל־קער וואָס זיינען געווען פערוואַנדעט מיט זיי פון איין שטאַם, זיי־נען שוין פאַר די געשיכטליכע צייט געווען איינגעאָרדענט אויף דעם אופן ווי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ: גענס, פראַטהריע, שטאַם, בונד פון שטאַמען. ביי אַ טהייל פעלקער האָט די פּראַטהריע גע־פעהלט, ווי למשל ביי די דאָריער. און ניט ביי אַלע פעל־קער איז געווען אויסגעבילדעט אַ בונד פון שטאַמען. אָבער ביי אַלע איז די גענס געווען די איינהייט.

ווען די גריכען בעווייזען זיך אין דער וועלט־געשיכטע, זיינען זיי שוין ענטוויקעלט ביז צו דעם צושטאַנד פון אָנפאַנג פון ציוויליזאַציאָן. לויט ווי די גריכען פון די העראָען־צייט מאָהלען זיך, זיי־נען זיי שוין מיט צוויי גאַנצע גרויסע ענטוויקלונגס־פעריאָדען ווייטער אַוועק ווי די איראָקעזען־אינדיאַנער, פון וועלכע מיר האָבען נאָר וואָס גערעדט. די גענס פון די גריכען איז אָבער אויך אויף קיין פאַל ניט מעהר די גאַר־אַלטע גענס וואָס מיר האָבען געזעהען ביי די איראָקעזען. ביי די גריכען הייבט שוין אָן צו פערשווינדען די גרופּען־עהע. דאָס מוטער־רעכט איז ביי זיי שוין פערשוואונ־דען און פאָטער־רעכט איז געקומען אויף דעם אָרט. דערמיט האָט אָנגעהויבען אויפצוקומען פּריוואַט־רייכטהום און דאָס האָט שוין גע־מאַכט די ערשטע אונטערגראָבונג אונטער די גענטיל־אָרדנונג. מיר האָבען דאָך געזעהען, אַז די גענטיל־אָרדנונג איז בעשטאַנען נאָר אויף שותפות־אייגענטהום פון די גענס. פון דיעזע ערשטע אונטער־גראָבונג איז מיט נאַטירליכקייט אַרויסגעקומען אַ צווייטע. דען ווען עס איז שוין געווען פּריוואַט־רייכטהום, האָט דער פאָטער דאָך געוואָלט אַז זיין קינד זאָל ירשה'נען זיין פערמעגען. ווי איז אָבער געווען, אַז ער האָט געהאַט אַ טאָכטער און זי האָט איהם גע'ירשה'נט? ווען זי וואָלט חתונה געהאַט אין אַן אַנדערע גענס, ווי זי האָט גע־

מוזט טהון ביי די גענטיל־פיהרונגען, וואָלט זי דאָך איהר פּאַטער׳ס פערמעגען אוועקגעפיהרט צו פרעמדע. דעריבער איז געווען נאַטירליך, אז די איינפיהרונג, דאָס יעדער מוז חתונה האָבען נאָר פון אַ פרעמדע גענס, איז אָבגעשאַפט געווארען און עס איז געוואָרען פערקעהרט, עס איז גאָר געוואָרען אַ ג ע ב אָ ט, אז מיידלעך מוזען חתונה האָבען נאָר פון די אייגענע גענס, כדי אז דאָס פערמעגען זאָל בלייבען אין דער „משפחה", אין דער גענס.*)

אין די גריכישע געשיכטע פון גראָטע איז בעשריעבען די גריכישע גענס און וואָס עס האָט זי צוזאַמענגעהאַלטען. ער ערקלערט, אז פאָלגענדע אויפגאַבען האָבען אַ גענס צוזאַמענגעהאַלטען:

1. די מיטגליעדער פון די גענס האָבען צוזאַמען אָבגעהאַלטען רעליגיעזע פייערליכקייטען. זיי האָבען אויך געהאַט אַ בעזונדערן גאָט פון די גענס; מען האָט זיך פאָרגעשטעלט, אז דיעזער גאָט איז געווען דער ערשטער פאָטער פון די גענס; און קיינער האָט ניט געהאַט קיין רעכט צו דיענען דיעזען גאָט, נאָר די פּריסטערס פון דיעזע גענס. דיעזער גאָט האָט געהאַט אַ בעזונדערן ביינאָמען, וואָס האָט אויסגעדריקט זיין פאָטערשאַפט פון די גענס.

2. די גענס האָט געהאַט אַן אייגענעם בית עולם.

3. די מיטגליעדער פון די גענס האָבען געהאַט דאָס רעכט צו ירשה׳נען איינע פון די אַנדערע.

4. זיי זיינען געווען פערפּליכטעט צו העלפען איינע די אַנדערע, צו שיצען און אונטערשטיצען זיך, ווען פרעמדע האָבען זיי שלעכטס געטהאָן.

---

*) דאָס דערמאָנט אָן די געשיכטע פון חומש מיט די טעכטער פון צלפחד, וואָס האָבען גע׳ירשה׳נט אייגענטהום פון זייער פאָטער, זיינען די הויפּטלייט פון זייער גענס („ראשי האָבות") געקומען צו משה׳ן און גע׳טענה׳ט: „ווען דיעזע טעכטער וועלען נעהמען מענער פון אַנדערע שטאַמען, וועלען זיי דאָך אַריבערפיהרען זייער אייגענטהום פון אונזער שטאַם אין פרעמדע שטאַמען אריין." האָט משה זיי רעכט געגעבען און האָט געבאָטען, אַז ווען אַ טאָכטער ירשה׳נט אייגענטהום, מוז זי נעהמען אַ מאַן נאָר פון איהר פאָטער׳ס שטאַם, „כדי אַז די נחלה זאָל בלייבען אין דער משפחה און זאָל ניט אַריבערגעפיהרט ווערען אין אַן אַנדערע משפחה". (סוף במדבר.) — איבערזעצער.

5. זיי האָבען געהאַט רעכט און פליכט צו הייראַטהען אין די גענס, אין געוויסע פעלע, בעזאָנדערס יתומות אָדער יורש'טעס.

6. אין מאנכע פעלע, וויינינגסטענס, האָבען זיי געהאַט שותפות איינגענטהום און אַן ארכאָן (פאָרשטעהער) און קאַסירער.

מעהרערע גענטעס צוזאַמען זיינען דאַן געוועזען פערבונדען אין א פראַטהריע, אָבער שוין וויינינגער ענג פערבונדען. אָבער אויך אין דער פראַטהריע געפינען מיר געגענזייטיגע רעכטע און פליכטען, עהנ־ליך ווי אין דער גענס. בעזאָנדערס האָט די פראַטהריע געהאַט בשותפות געוויסע רעליגיעזע צערעמאָניעס און ווען א פראַטאָר, א ברודער פון דער פראַטהריע, איז געטויטעט געוואָרען, האָבען אַלע פראַטהריע־ברידער געהאַט דאָס רעכט צו פערפאָלגען דעם מערדער. און אַלע פראַטהריען פון א שטאַם האָבען ווידער געהאַט געוויסע ימים טובים פון גאַנצען שטאַם, הייליגע טעג, רעגעלמעסיג אין גע־וויסע טעג פון יאָהר. דער אָנפיהרער פון די צערעמאָניעס דערביי איז געווען א שטאַם־פאָרשטעהער, וואָס איז אָנגערופען געוואָרען פילאָבאַזילעאוס. ער איז געוועהלט געוואָרען פון די אָדעליגע (איי פּאַטרידען).

אזוי ערקלערט דער היסטאָריקער גראָטע. און מארקס זאָגט דער־צו: „דורך די גריכישע גענס קוקט דורך דער ווילדער (איראָקעז צום ביישפּיעל) און מען קען איהם דייטליך דערקענען". דאָס הייסט, אז עס איז לייכט צו דערקענען אין דיעזע איינריכטונגען פון די פערצייטיגע גריכען דיזעלבע איינריכטונגען פון די ווילדע אינדיאַנער אין אַמעריקא. און נאָך דייטליכער זעהט זיך אָן די גלייכקייט ווען מיר אונטערזוכען אביסעל ווייטער און געפינען, אז חוץ די אויס־גערעכענטע 6 זאכען, האָבען די גריכישע גענטעס נאָך געהאַט פאָל־גענדע זאכען געמיינשאַפטליך:

7. אַלע מיטגליעדער פון די גענס האָבען זיך גערעכענט פון איין אָבשטאַמונג נאָך פאָטער־רעכט.

8. עס איז געווען פערבאָטען צו הייראַטהען אין די גענס, סיי־דען אין פאַל פון יורש'טעס. דאָס וואָס דיעזע אויסנאַהמע איז גע־וועזען אוועקגעשטעלט אלס געבאָט, בעווייזט, אז חוץ ביי אזא אויסנאַה־מע — ביי א יורש'טע — איז ווייטער בעשטאַנען דער אַלטער רע־געל, אז מען האָט חתונה געהאַט נאָר פון א פרעמדע גענס. אויך

קען מען דאָס זעהען פון דעם, וואָס עס איז געווען ביי די גריכען א כלל, אז ווען א פרוי הייראטהע, קומט איהר שוין ניט צו האלטען די רעליגיעזע ריטוסען פון איהר גענס נאָר זי געהט אריבער אין די רע־ליגיעזע געמיינשאפט פון איהר מאן. אין זיין פראטהריע איז זי אויך איינגעשריעבען געוואָרען. דאָס צייגט, אז אין רעגעל האָט מען גע־הייראטה פון אויסערהאלב די אייגענע גענס. אויך זעהט מען דאָס ארויס פון א געוויסען בעריהמטען אָרט אין די שריפטען פון דיקע־אָרקוס. און דער גריכישער קענער בעקער נעהמט נאָך גאָר אָן, אז עס איז געווען יעדען פערבאָטען צו הייראטען אין די אייגענע גענס, סיי־דען פאר יורש'טעס.

9. יעדע גענס האָט געהאט דאָס רעכט אָנצונעהמען א פרעמ־דען און צו מאכען איהם פאר א גענס־מיטגליעד. דאָס איז געשעהען דורך דעם וואָס א פאמיליע פון די גענס האָט איהם אויפגענומען אין זיך, אָבער נאָר מיט עפענטליכע פארמאליטעטען. און געטראָפען האָט דאָס זעלטען, אלס אן אויסנאהמע.

10. די מיטגליעדער פון דער גענס האָבען געהאט דאָס רעכט צו וועהלען און אראבצוזעצען די פאָרשטעהער. אז יעדע גענס האָט געהאט איהר ארכאָן, ווייסען מיר. אז דער ארכאָן זאָל האָבען גע־ירשה'ט זיין אמט, געפינט מען אין ערגעץ ניט. אז אן אמט פון א הערשער זאָל איבערגעהן בירושה און דער יורש זאָל געבאָרען ווערען מיט דעם רעכט צו הערשען, — דאָס, מעג מען אָננעהמען, האָט ניט עקזיסטירט ביז נאָהענט צו די ענדע פון באַרבאריי. ביי די צושטענדע וואו רייכע און אָרעמע האָבען געהאט אין דער גענס פאָלקאָמען גלייכע רעכטע, איז געווען גאנץ אונמעגליך, אז עס זאָלען זיין הערשער פון געבורט.

אלע ביזאהעריגע שרייבער פון פארצייטיגע גריכישע געשיכטע האָבען געהאט א טעות וועגען דעם, וואָס די גענס איז אזוינס געווען. א טייל פון איהרע אייגענשאפטען האָבען זיי ריכטיג בעשריעבען, אָבער זיי האָבען זיך אלע איינגערעדט, אז א גענס איז געווען א גרופע פון פאמיליען. דערמיט האָבען זיי זיך אונ־מעגליך געמאכט צו פערשטעהן די נאטור און די אָבשטאמונג פון די גענס. דעם טעות האָט געמאכט ניט נאָר גראָטע, נאָר אויך ניעהבור, מאָמזען און אלע שרייבער איבער די קלאסישע געשיכטע

פון אלטערטהום. דער אמת איז, אז די פאמיליע איז אונטער די גענטיל־איינריכטונגען קיינמאל ניט געוועזן קיין ארגאניזאציאנס־איינהייט. זי האט דאס ניט געקענט זיין, ווייל מאן און ווייב האבען גע־מוזט געהערען צו צוויי פערשיעדענע גענטס. די גענס איז אין גאנצען אריינגעגאנגען אין דער פראטהריע, די פראטהריע אין דעם שטאם, אבער די פאמיליע איז ניט אין גאנצען אריינגעגאנגען אין די גענס, דען זי האט געהערט האלב אין די גענס פון די פרוי און האלב אין די גענס פון דעם מאן.

די מיינונג, אלזא, אז די איינצעלנע פאמיליע פון איין מאן מיט איין ווייב איז די קערנדיל, די יאדרע, פון די גאנצע מענשליכע גע־זעלשאפט און דעם שטאאט, וועלכע האבען זיך ארומגעקליבען ארום דעם קערענדיל — דיעזע מיינונג איז אבזורד (אן אונזין). כאטש די גאנצע ביז־אהעריגע געשיכטס־שרייבונג איז בעגרינדעט אויף אזא מיינונג. מען האט זיך איינגערעדט, אז וועגען דיעזער מיינונג איז שוין גאר ניטא וואס צו קלערען. בעזאנדערס האט מען זיך אזוי איינגערעדט אין 18טען יאהרהונדערט. ווי אזוי קען די מאנאגאמע איינצעלפאמיליע זיין דער קערענדיל פון דער געזעלשאפט, ווען אזא סארט פאמיליע האט ערשט אנגעהויבען צו זיין אין דער ציוויליזא־ציאן, קוים עטוואס פריהער, א געזעלשאפט אבער האבען מענשען שוין געהאט א סך פריהער. ניין, די איינצעלנע מאנאגאמע פאמיליע איז ניט געוועזן די איינהייט פון דער געזעלשאפט. דער פאקט איז, אז דער שטאאט אנערקענט אויך ניט די פאמיליע אין עפענטליכען רעכט אלס א בעזונדערע אבטהיילונג פון שטאאט. ביז'ן היינטיגען טאג עקזיסטירט די פאמיליע נאר פאר דעם פריוואט־רעכט. („אין עפענטליכען רעכט" מיינט מען דא אין די מלוכה־איינריכטונג. די רעגיערונג רעכענט זיך, למשל, מיט די גובערניע, אויזעד (פאוויאט, אין אמעריקא קאונטי) און געמיינדע, ד. ה. די שטאדט אדער דארף, אלס אבטהיילונגען פון די מלוכה. די געמיינדע איז שוין די לעצטע איינהייט פון די מלוכה. די פאמיליע איז ניט ווי אן ארט בעזונדערע „גובערניעלע" אין שטאדט. די שטאדט רעכענט זיך ניט מיט פא־מיליען, נאר מיט איינצעלנע דערוואקסענע מענשען. דער פאמיליען־פאטער איז ניט קיין קליינער „גובערנאטאריל", מיט וועמען די רע־גיערונג זאל זיך רעכענען, אלס דעם פארשטעהער פון דער פאמיליע.

אַט דאָס מיינט מען, אז „אין עפּענטליכען רעכט" עקזיסטירט די פאַ־מיליע פאַר די מלוכה ניט. אין פּריוואַט־רעכט יא, דאָס הייסט, וואו עס האַנדעלט זיך וועגען פאַמיליען־אייגענטהום אָדער אַנדערע פּריי־וואַט־זאַכען. — איבערז.)

דער קערענדיל פון דער מענשליכער געזעלשאַפט איז געווען, ניט די איינצעל־פאַמיליע, נאָר די גענס.

פון וואַנען האָט זיך אָבער די גענס גענומען? אין די גריכישע גענטס זיינען די מיטגליעדער קיין בלוטס־פערוואַנדטע שוין ניט גע־ווען, זיי האָבען זיך בלויז גע'יחסנ'ט, אז זיי שטאַמען פון איין „גאָט", וועלכער איז געווען זייער ערשטער פאָטער. די פאָרשער אין די אַלטע גריכישע געשיכטע האָבען דארום זיך געפּלאָנטערט און ניט געקענט ריכטיג פערשטעהן, פון וואַנען האָט זיך אין אמת'ן גענומען אַ גענס. נאַטירליך בעטראַכטען זיי דאָך די אָבשטאַמונג פון איין „גאָט" אַלס אַ מיטהאָלאָגישע פאַנטאַזיע, אַלזאָ ווייסען זיי ניט ריכ־טיג צו ערקלערען, ווי אַזוי האָט פון ניט־פערוואַנדטע פאַמיליעס גע־קענט ווערען איין גענס. אָבער מאָרגאַן'ס אויספאָרשונגען אין די איינריכטונגען פון די אינדיאַנער האָבען דאָס ערקלערט. ווי מיר האָבען געזעהען, איז ביי די אינדיאַנער געוואָרען איינגעפיהרט אַז די גאַנצע משפחה פון אַלע וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון איין מוטער האָבען זיך געמוזט היטען ניט חתונה צו האָבען אין דיזעלבע משפחה. צו דעם צוועק האָבען זיי זיך געמוזט האַלטען אַלס אַ בעזונדערער פאַמיליען־קרוזשאָק. דערפון איז דאָס געוואָרען די גענס, בעהויפּטעט מאָרגאַן. פריהער האָבען די מיטגליעדער פון דיזען קרוזשאָק זיך פּשוט אַלע גערופען ברידער און שוועסטער, וואָס זיי זיינען אַמאָל ווירקליך געווען, ווייל אַלע מאַמעס אין דער גענס זיינען אַמאָל גע־ווען די ווייבער פון אַלע טאַטעס. ווען דאָס איז אונטערגעגאַנגען, האָבען זיך נאָך אַלץ די געשוועסטער־קינדער פון דער מוטערס צד גערופען שוועסטער און ברידער אין דיזער פערוואַנדשאַפט. פון קינדווייס אויף האָבען אַלזאָ די קינדער פון איין גענס געלערנט וויסען, ווער עס געהערט צו זייער גענס. זיי האָבען דאָך געהערט ווען זייערע עלטערען רופען ברידער און שוועסטער. ווען עס האָט זיך ענטוויקעלט די מאָנאָגאַמישע פאַמיליע, איז פערגעסען געוואָרען די געוואוינהייט אַז געשוועסטער־קינדער זאָלען זיך רופען שוועסטער־

און ברידער. אָבער געבליבען איז אַ נאָמען פון יעדע געגס. יעדער מענש האָט געהאַט, אַ חוץ זיין אייגענעם נאָמען, אַ גענס־נאָמען, אַזוי ווי היינט אַ פאַמיליען־נאָמען. מיט דער צייט האָבען זיך פון דער ערשטער גענס אָבגעצווייגט ווייטע פאַמיליען־צווייגען און מען האָט ניט מעהר געקענט בעווייזען, אַז ווען מען איז פון איין גענס איז מען בלוטס־פערוואַנדעטע, חוץ אין זעלטענע פעלע. בלויז דער גענס־נאָמען אליין איז געבליבען דער בעוויי, און דער זיכערער בעווייז, אַז מען שטאַמט פון איין אָבשטאַמונג. חוץ וואָס מען האָט אַמאָל אָנגענומען אַ פרעמדען און איהם געמאַכט פאַר אַ מיטגליעד פון די גענס.

די פאָרשער אין די גריכישע היסטאָריע, ווי דער אויבען־דערמאָנטער גראָטע, האָבען אַלזאָ ניט פערשטאַנען וואָס דאָ איז. זעהענדיג אַז עס זיינען געווען גענס, וואָס זיינען אין אמת'ן ניט געווען קיין פערוואַנדעטע צווישען זיך, נאָר זיי האָבען זיך גע'יחסן'ט אַז זיי קומען אַרויס פון איין גאָט, האָבען דיעזע פאָרשער געמיינט, אַז דיעזע גענס זיינען אויסגעטראַכטע פעראייניגונגען, לויט מיטהאָלאָגישע פאַנטאַזיעס. עס וואָלט אַלזאָ אויסגעקומען, אַז אַ געזעלשאַפטליכע איינריכטונג איז דאָ ענטשטאַנען פון דעם גלויבען. אַזאַ מיינונג, זאָגט מאַרקס, פאַסט ריכטיג פאַר די „אידעאַלע" געלערנטע, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס נעהמען זייערע געדאַנקען ניט פון דער ווירקליכקייט, נאָר פון זייער קאָפּ, לויט ווי עס קומט זיי פאַר זיצענדיג צווישען די פיער ווענט פון זייער שטודיר־שטוב. אין אמת'ן אָבער איז עס אין דער וועלט ניט אַזוי: די איינריכטונגען פון די מענשען קומען ניט אַרויס פון זייערע גלויבערייען און פאַנטאַזיעס, נאָר פערקעהרט, זייערע גלויבערייען און פאַנטאַזיעס קומען אַרויס פון זייערע איינריכטונגען. און זייערע איינריכטונגען קומען אַרויס פון ווירקליכע מאַטעריעלע בעדירפניסע. אַזוי איז עס אויך מיט די גענטס. זיי זיינען אַרויסגעקומען פון ווירקליכע פערוואַנדשאַפט, אונטער אַזעלכע אומשטענדען, וואו אַזאַ פערוואַנדשאַפטס־קרייז איז געווען אַ נויטווענדיגקייט. נאָר מיט דער צייט, בעזאָנדערס ווען מאָנאָגאַמיע האָט זיך ענטוויקעלט, איז די פערוואַנדשאַפט פערמישט געוואָרען און די געמיינשאַפטליכע אָבשטאַמונג פון די מענשען פון איין גענס איז געוואָרען אַ לאַנג־פערגאַנגענע זאַך, האָט עס אויסגע־

זעהען, אז א גענס איז ניט מעהר ווי א מיטהאָלאָגישע זאַך, וואָס קומט פון גלויבענס־פאַנטאַזיעס.

(א גוטען ביישפּיעל דערצו האָבען מיר ביי אידען מיט דער „כהונה". היינט זיינען אַלע כהנים שוין לאַנג ניט מעהר קיין קרובים. א כהן קען האָבען כמעט בלויז ניט־כהנים פאַר קרובים און זעהר ווייניג כהנים פערוואַנדטע. דאַך, אין וועלכע משפחה א כהן זאָל זיך ניט געפינען, רעכענט ער זיך נאָך אַלץ פאַר איינעם וואָס געהער צו די כהנים. היינט איז דאָס שוין ניט מעהר ווי א רעליגיעזע זאַך, פערבונדען מט אבערגלויבען. דאָס איז דערפאַר, ווייל דיווירקליכע פערוואַנדשאַפט פון די כהנים צווישען זיך, אַלס די וואָס קומען אַרויס פון איין משפחה, איז שוין זעהר א ווייטע פערגאַנגענהייט און שוין לאַנג פערגעסען. און זיי יחס'ענען זיך אַלס קינדער פון איין געטליכען מאַן, אהרן הכהן. אָבער עס איז זיכער, אז אמאָל זיינען אַלע כהנים ווירקליך געווען איין משפחה. די כהנים־געמיינשאַפט היינט ביי אידען איז א ביסעל עהנליך צו די גענס ביי די פּאַרצייטיגע גריכען. זיי האָבען דאָך אויך אייגענע רעליגיעזע צערעמאָניעס, ווי דוכענען, אויסהיטען זיך פון מתים, א. ז. וו. די גענטס האָבען אָבער געהאַט א סך וועלטליכע געמיינשאַפטליכקייטען אויך, ווי מיר האָבען אויבען געזעהען. — איבערז.)

די פראַטהריע וויעדער, ביי די פּאַרצייטיגע גריכען, איז געווען אַן אַלטע גענס, וואָס איז מיט דער צייט צושפּאָלטען געוואָרען אין מעהרערע נייע גענטעס, אויך פּונקט ווי ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא. די נייע גענטעס זיינען געוואָרען קלענערע און זיי אַלע צוזאַמען זיינען איין פראַטריע. די גאַנצע פראַטריע האָט זיך אָפט נאָך גע'יחסן'ט אַלס שטאַמענדיג פון איין פאָטער. מיט דער צייט איז דיעזער ערשטער פאָטער פון דער פראַטריע אויך געוואָרען א גאָט. דער טייטש פון דעם וואָרט פראַטריע איז ברודערשאַפט. שטאַמענדיג פון איין פאָטער זיינען אַלע גענטעס פון איין פראַטריע ווירקליך געווען ברודער־גענטעס.

אמאָל איז א פראַטריע געווען א מיליטערישע איינהייט. דאָס הייסט, ווען זיי זיינען געגאַנגען אין מלחמה, איז די פראַטריע געגאַנגען אַלס א בעזאָנדערער פאָלק. נאָך אין די ליעדער פון האָמער קומט פאַר די פראַטריע אַלס מיליטערישע איינהייט. דאָס איז אויך דעם

בעריהמטען פלאץ, וואו נעסטאר ראטה אגאמעמנאן: „שטעל אוים די מענער נאך שטאמען און נאך פראטריען, אז איין פראטריע זאל ביישטעהן די אנדערע און איין שטאם דעם אנדערן". (דאס דערמאנט אן די וואנדערונגען פון די אידען אין דער מדבר, וואו זיי זיינען אויך אויך אויסגעשטעלט געווארען און האבען מארשירט לויט נאך משפחות, „בתי אבות (געגטס?) און שבטים, יעדע מיט א בעזונדערע פאהן. במדבר א'. — איבערז.) וויטער האט די פראטריע דאס רעכט און די פליכט צו נעהמען ראכע פאר דעם בלוט פון א פראטאר, וואס איז פערגאסען געווארען (אויך ביי אידען. דער קרוב פון דעם ערמארדעטען איז געווען זיין „גואל הדם", דער אויסלייזער פון זיין בלוט, דער ראכע-נעהמער. דברים י"ט. — איבערז.) פריהער האט די פראטריע ג ע מ ו ז ט נעהמען ראכע. זי האט עס ניט געטארט שענקען.

וויטער האט אויך די פראטריע געהאט געמיינשאפטליכע הייליגטהימער און פעסטליכקייטען. די גאנצע גריכישע מיטהאלאגיע האט זיך נאר דורך די געגטעס און פראטריען, און אין זיי, געקענט ענטוויקלען פון די אלט-ארישע נאטור-רעליגיאן, וועלכע די עלטערן פון די גריכען האבען מיטגעבראכט ביי זייער איינוואנדערונג אין גריכענלאנד. וויטער האט די פראטריע געהאט א פארשטעהער, „פראטריארכאס". און א טהייל געשיכטספארשער ערקלערען, אז די פראטריע האט אויך געהאט פערזאמלונגען און בעשליסע, וואס אלע האבען געמוזט האלטען, און געריכטען און פערוואלטונג. ווען דער שטאאט איז שפעטער אויפגעקומען, האט ער זיך מיט די געגטעס גאר ניט מעהר גערעכענט, אבער די פראטריע האט ער געלאזט בעשטעהן און בעזארגען געוויסע רעגיערונגס-אמטען.

פון מעהרערע פערוואנדעטע פראטריען בעשטעהט דער ש ט א ם.

אין אטיקא (א פראווינץ פון גריכענלאנד) זיינען געווען פיער שטאמען, יעדער שטאם פון דריי פראטריען, יעדע פראטריע פון דרייסיג געגטעס. אזא פינקטליכע איינטהיילונג צייגט, אז דאס איז איינגעפיהרט געווארען מיט א פלאן און מיט אויסרעכענונג. די אלגעמיינע איינריכטונג פון אזא איינטהיילונג, איז, ווי מיר האבען געזעהען, ענטשטאנען אינסטינקטיוו, פון דער נאטור, נאר אין דיעזע נאטירליכע ארדנונג האבען מענשען דערנאך אריינגעגעבען זייער פלאנ-

מעסיגע איינטיילונג. ווי אזוי און ווען און פאר וואס דאס איז גע־שעהען, וועגען דעם געפינט מען גאר ניט אין די גריכישע געשיכטע. די גריכען אליין האבען גאר ניט מעהר געוואוסט פון זייער געשיכטע פריהער ווי זייער העראען־צייט.

ביי די אמעריקאנער אינדיאנער האבען זיך ענטוויקעלט מיט דער צייט פערשיעדענע דיאלעקטען פון דער שפראך ביי פערשיעדענע שבטים. ביי די גריכען איז דאס ווייניגער געשעהען, ווייל זיי זיינען געווען צוזאמענגעפרעסט אין א קליינעם שטיקעל לאנד, פערהעלטנים־מעסיג, ווערהענד די אינדיאנער זיינען געווען צושפרייט אין ווייטע וועלדער. דאך אויך ביי די גריכען געפינען מיר פערשיעדענע דיאלעק־טען פון דער שפראך. און פעראייניגט צו א גרעסערע פערבינדונג פון שטאמען געפינען מיר נאר אזעלכע שטאמען, וואס רעדען א גלייכען דיאלעקט. און אפילו אין די קליינע פראווינץ אטיקא געפינען מיר א בעזאנדערן דיאלעקט, וועלכער איז שפעטער געווארען אין גריכענלאנד די הערשענדע הויפט־שפראכע פאר פראזא.

יעצט קומען מיר צו די פעראייניגונג פון שטאמען און פ ע ל ־ ק ע ר.

אין די ליעדער פון האמער געפינען מיר שוין די גריכישע שטא־מען ס׳רוב פעראייניגט צו קליינע פעלקערשאפטען; אבער אין דיעזע פעלקער זיינען נאך געבליבען גאנץ זעלבסטשטענדיג די געגטעס, פראטריען און שטאמען. זיי האבען דעמאלט שוין געוואוינט אין שטעדט בעפעסטיגט מיט מויערען. די צאהל נפשות איז ביי זיי געוואקסען צוזאמען מיט דער פערמעהרונג פון די סטאדעס בהמות, מיט דער אויסברייטונג פון פעלד־ארבייט און מיט די אנפאנגען פון האנדארבייט. דערמיט איז אויפגעקומען רייכקייט ביי א טייל מענ־שען און ביי אנדערע ארימקייט. דערפון האט זיך גענומען ענטוויק־לען אן אריסטאקראטיע אין די פריהעריגע נאטירליכע דעמאקראטיע. די איינצעלנע פעלקערלעך האבען כסדר געפיהרט מלחמות איבער דעם בעזיץ פון די בעסטע שטיקער לאנד און מסתמא אויך כדי צו רא־בעווען איינע ביי די אנדערע פון דעם אנגעקליבענעם רייכטום. אז די קריעגס־געפאנגענע זאלען ווערען שקלאפען איז דעמאלט שוין גע־ווען אן אנערקענטע איינריכטונג.

די געזעלשאַפטליכע איינריכטונג פון דיעזע שטאַמען און קליינע פעלקער איז אַט אַזעלכע:

1. די שטענדיגע בעהערדע (אָנפיהרענדע בעאַמטע) איז געוועזן דער ר אַ ט ה, „בולע" אויף גריכיש. אין אָנפאַנג איז דיעזער ראַטה מסתמא געוועזן צוזאַמענגעזעצט פון די גענטעס. שפּעטער, ווען עס איז געוואָרען צו פיעל גענטעס, זיינען די מיטגליעדער פון דעם ראַטה געוואָרען אויסגעוועהלט. דיעזע וואהל האָט געגעבען געלעגענהייט עס זאָל זיך אויסבילדען און שטאַרקען אַן אַריסטאָקראַטישער עלעמענט. מען געפינט אין די שריפטען פון דאָניזיוס, פון יענער צייט, אַז דער ראַטה פון די העראָען־צייט איז געוועזן צוזאַמען־געזעצט פון די מיוחסים, „קראַטיסטאָי" האָבען זיי זיך גערופען. איבער אַלע פראַגען פון וויכטיגע אַנגעלעגענהייטען האָט דיעזער ראַטה ענטשיעדען און ווי זיי האָבען גע'פסק'ענט האָט שוין געמוזט בלייבען. מען געפינט, צום ביישפּיעל, ביי עסקילאָס, אַז דער ראַטה פון טהעבען בעשליסט צו געבען עטעאָקלעס'ן אַן עהרענפאָלע קבורה, אָבער דעם טויטען קערפּער פון פּאָליניקעס אַרויסצוואַרפען פאַר די הינט. ביי די אומשטענדען, ביי וועלכע דאָס קומט פאָר, איז דער בעשלוס ענטשיידענד.

ווען דער שטאַאַט איז געגרינדעט געוואָרען, איז דיעזער ראַטה איבערגעגאַנגען אין דעם שפּעטערען סענאַט.

2. די פאָלקס־פערזאַמלונג („אַגאָראַ" אויף גריכיש) איז געוועזן אַן אַנדערער טהייל פון דיעזער איינריכטונג. ביי די איראָקעזען האָבען מיר געזעהען, ווי דאָס פאָלק, מענער און ווייבער, שטעהען אַרום די ראַטה־פערזאַמלונג, רופען זיך אָב אין אָרדנונג און זאָגען אַ מיינונג, און אויף אַזאַ אופן האָבען זיי איינפלוס אויף די בעשליסע פון דעם ראַטה. ביי די גריכען פון האָמער'ס צייט האָט זיך דיעזער „אומשטאַנד" (ווי אַן אַלט־דייטשער געריכטס־אויסדרוק רופט אָן די מאַסע מענשען וואָס שטעהען אַרום די פערזאַמעלטע ריכטער) ענטוויקעלט צו אַ פאָלשטענדיגע פאָלקס־פערזאַמלונג. אַזוי איז עס אויך געוועזן ביי די דייטשען פון דער אור־צייט. דער ראַטה אַליין האָט איינבערופען אַ פאָלקס־פערזאַמלונג, ווען עס איז נויטיג געוועזן צו ענטשיידען וויכטיגע אַנגעלעגענהייטען. יעדער איינער האָט געקענט נעהמען דאָס וואָרט ביי דער פאָלקס־פערזאַמלונג. די אָבשטימונג

איז געשעהען דורך אויפהויבען די הענד (ווי מען געפינט אין די שריפט „שוץ־בעטערס" פון עקילעס) אדער דורך צורופען. ווי דאס פאלק האט אבגעשטימט, אזוי האט שוין געמוזט בלייבען. „אויב נאר עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א זאך, וואס האט געמוזט האבען די מיטווירקונג פון פאלק אז עס זאל אויסגעפיהרט ווערען, איז ניט געווען קיין מיטעל מיט וואס צו צווינגען דאס פאלק איבער געוואלט דערצו; אין די שריפטען פון האמער געפינט מען ניט דער־מאנט קיין געוואלט־מיטעל פון דער רעגיערונג איבער'ן פאלק". אזוי בעמערקט שעמאן אין זיין בוך „גריכישע אלטערטהימער". דען אין דיעזער צייט, ווען יעדער דערוואקסענער מאנספערשוין אין שטאם איז געווען א קריעגער, איז נאך ניט געווען קיין עפענטליכע געוואלט, אבגעשיידעט פון פאלק, וואס זאל קענען געשטעלט ווערען געגען דעם פאלקס־ווילען. די איינפאכע דעמאקראטיע, ווי זיי איז ארויסגעוואק־סען פון נאטור, איז נאך דעמאלט געשטאנען אין פולער בליהונג. דאס מוז מען האבען אין זינען, ווען מען וויל ריכטיג פערשטעהן די מאכט פון דעם ראטה און אויך פון דעם „באזילעאוס".

3. דער באזילעוס איז געווען נאך א טייל פון יענער געזעלשאפטליכער איינריכטונג. אין די אלטע גריכישע שריפטען ווערט אפט גערעדט פון א באזילעוס. די פארשער און די אלטע גריכישע געשיכטע האבען דאס פערטייטשט — קעניג. אלזא, קומט אויס, אז מענשען האבען אלע מאל געהאט א קעניג. אבער דאס איז זעהר פאלש. קיין קעניג איז דעמאלט נאך לאנג ניט געווען. קארל מארקס זאגט וועגען דעם: „די איירא־פעאישע געלעהרטע, כ'רוב געבוירענע בעדיענטע פון די פירשטען, מאכען פון דעם באזי־לעאוס א מאנארך (קעניג) אין דעם היינטיגען זין. דאגעגען דער יענקי־רעפובליקאנער מארגאן בעוויזט די פאלשקייט דערפון. ער זאגט זעהר איראניש, אבער ריכטיג וועגען דעם, וואס גלעדסטאן שרייבט אין זיין „וועלט־יוגענד": „מיסטער גלעדסטאן שטעלט אונז פאר די גריכישע הויפטלינגע פון די העראען־צייט אלס קעניגע און פירשטען, מיט דעם צוגאב, אז זיי זיינען אויך דזשענטעללייט. אבער אליין מוז ער צוגעבען, אז מען געפינט ניט דייטליך אין די אלטע גריכישע שריפטען, אז דער עלטסטער זוהן פון א באזילעאוס זאל הא־

בען געהאַט בירושה דאָס רעכט צו זיין אַ באַזילעאוס נאָכ'ן פאָטער'ס טויט."

דער אמת איז, אַז דער באַזילעאוס איז ניט מעהר געווען ווי דער אַנפיהרער פון די מחנות אין קריעג. ביי די אינדיאַנער האָבען מיר געזעהען, ווי ווייט די פאָרשטעהערס האָבען געהאַט בירושה זייער רעכט אַלס פאָרשטעהערס. אַלע אַמטען, האָבען מיר געזעהען, זיינען געווען ביי די אינדיאַנער וואהל־אַמטען, ס'רוב האָט מען די בעאַמטע אימער אויסגעקליעבען פון איין געוויסע גענס. אַזוי ווייט ווי איין געוויסע גענס האָט אימער אויסגעקליעבען געוויסע בעאַמטע, איז דאָס רעכט אויף דיעזען אַמט געווען אַ ירושה־רעכט פון דער גענס. ביס־לעכווייז איז עס געוואָרען אַלץ מעהר אַ מנהג, אַז ביי די וואהל פון אַ נייעם פאָרשטעהער האָט מען פאָרגעצויגען דעם נאָהענטסטען גענטיל־פערוואַנדטען לויט מוטער־רעכט — דעם ברודער אָדער שוועסטערס־זוהן — פון דעם פריהערדיגען פאָרשטעהער, אין פאַל עס זיינען ניט געווען קיין גוטע אורזאַכען אויסצוקלייבען אַן אַנדערען. ביי די גריכען האָט שוין געהערשט דאָס פאָטער־רעכט, דעריבער, ווען מען האָט געוועהלט אַ נייעם פאָרשטעהער, האָט מען אָפט אויסגעקליעבען דעם זוהן אָדער איינעם פון די זיהן פון דעם פריהערדיגען. אָבער דאָס צייגט נאָר, אַז דער זוהן האָט געהאַט בעסערע אויסזיכט געוועהלט צו ווערען, ניט אָבער אַז ער איז צו זיין אַמט געקומען בירושה אָהן פאָלקס־וואהל. דאָס וואָס מען האָט פאָרגעצויגען אויסצוקלייבען דעם נאָהענטסטען קרוב פון דעם פריהערדיגען פאָרשטעהער איז בלויז גע־זוען די ערשטע אַרויסשפּראָצונג פון אַדעלס־פאַמיליען איגערהאַלב פון די גענטעס. און ביי די גריכען איז דערפון שפּעטער אַרויסגעוואַקסען די איינפיהרונג, אַז דער אַנפיהרער האָט גע'ירשה'נט זיין אַמט, אָדער די מאָנאַרכיע. עס איז דאַרום וואהרשיינליך אַנצונעהמען, אַז ביי די גריכען איז דער באַזילעאוס געווען ערוועהלט פון פאָלק אָדער זוניגסטענס בעשטעטיגט פון דעם ראַטה, אָדער פון די אַגאָראַ, ווי דאָס איז געווען מיט די רוימישע ר ע ק ס, וועלכע מען פערטייטשט אויף פאַלש קעניגע.

אין דעם האַמערישען ליעד איליאַס איז גערעדט פון אַ מענער־בעהערשער אַגאַמעמנאָן, אָבער ער איז ניט געמאָהלען ווי דער אויבערשטער קעניג פון די גריכען, נאָר אַלס דער אויבערשטער בעפעהל־

האָבער פון די מיליטער פון די פערבינדעטע שטאַמען פאַר אַ בעלאַ־גערטע שטאָדט. דאָרט ווערט פאַרגעשטעלט, ווי אַ שטרייט ברעכט אויס צווישען די גריכען און אַדיסעאוס זאָגט זיי מוסר מיט די בע־ריהמטע ווערטער: „עס איז ניט גוט אַ סך זאָלען קאָמאַנדירען, איי־נער דאַרף זיין דער, וואָס האָט צו בעפעהלען" א. ז. וו. דאָס מיינט אָבער אויך ניט, אַז דער איינער, וואָס האָט צו בעפעהלען, איז אַ קעניג: די רייד איז פון דעם מיליטער־קאָמאַנדיר. (ווייטער קומט דאָרטען אפילו דער בעליעבטער פערז וועגען דעם ס צ ע פ ט ע ר, אָבער דאָס איז שפּעטער צוגעשריעבען געוואָרען). מארקס זאָגט צו דעם: „אַדיסעאוס האלט דאָ ניט קיין לעקטשור וועגען די בעסטע פאָרמע פון רעגיערונג, נאָר ער פערלאַנגט געהאָרכזאַמקייט צו דעם אויבערשטען קאָמאַנדיר אין קריעג. די גריכען זיינען דאָ נאָר פאַר־געשטעלט אלס מיליטער־מחנה פאַר די שטאָדט טראָיא. דאָך געהט עס ביי זיי צו דעמאָקראַטיש געגוג אין דער אַגאָרא. ווען עקילעס רעדט פון מתנות, דאָס הייסט וועגען פערטיילונג פון די קריעגסרויב, שטעלט ער קיינמאָל ניט פאַר, אַז דער פערטיילער איז אַגאַמעמנאָן אָדער אַן אנדערער באַזילעאוס, נאָר אימער „די זיהן פון די אַקעער", דאָס הייסט דאָס פאָלק. ער זאָגט אפילו דערביי: „די זיהן פון די אַקעער וואָס זיינען געבוירען פון צעאוס און געהאָדעוועט פון צעאוס" (דעם אויבער גאָט). אָבער דאָס בעווייזט ניט, אַז ער רעדט דאָ בלויז פון ג ע ק ל י ע ב ע נ ע זיהן פון די אַקעער, פון קעניגע אָדער פירשטען, ווייל ער זאָגט אַז זיי זיינען געבוירען און געהאָדעוועט פון דעם אויבערגאָט — דען יעדע געגס האָט אָבגעשטאַמט פון אַ „גאָט", און די געגס פון דעם הויפּטמאַן פון דעם שטאַם איז ארויסגעקומען פון אַ „פאָרנעהמערען" גאָט, איז עס דאָ געוועז צעאוס. — קורץ, דאָס וואָרט „באַזילעיא" בעדייטעט ניט קעניגטהום, ווי די גריכישע שריפטשטעלער ווילען האָבען, ווייל דער באַזילעאוס איז דער פיהרער פון די מחנות, נאָר דאָס בעדייטעט — מיליטערישע דעמאָקראַטיע". (מארקס).

עטהימאָלאָגיש (לויט נאָך די אָבשטאַמונג פון דעם וואָרט אין דער שפּראַך) איז אפילו גאַנץ ריכטיג איבערצוזעצען דאָס וואָרט באַ־זילעאוס — קעניג. דען קעניג שטאַמט פון דעם אַלט־דייטשען וואָרט ק ו נ י נ ג, וואָס דאָס קומט פון ק ו נ י י ק י נ נ ע, דאָס הייסט

(לויט די אַמאָליגע בעדייטונג פון דעם וואָרט) פאַרשטעהער פון אַ געגנט. און דאָס זעלבע איז אויך געווען דער באַזי־לעאוס ביי די גריכען. אָבער וואָס היינט הייסט אַ קעניג איז קיין שום עהנליכקייט ניט צו דעם פּארצייטיגען באַזילעאוס. דער באַזי־לעאוס איז נאָר געווען דער אָנפיהרער פון די מחנה אין קריעג. ווייטער האָט ער געהאַט דעם אַמט פון אַ פּריסטער און פון אַ ריכטער. ווי ווייט און ביי וועלכע געלעגענהייטען ער איז געווען ריכטער, איז ניט גענוי בעשטימט. און פּריסטער איז ער געווען אַלס דער אויבער־שטער פערטרעטער פון דעם שטאַם, אָדער פון דעם בונד פון שטאַמען. אַז ער זאָל האָבען געהאַט דאָס רעכט צו בעפעהלען איבער בירגערליכע פערוואַלטענדע אנגעלעגענהייטען, געפינט מען אין ערגעץ ניט. עס שיינט אָבער, אַז דורך זיין אַמט איז ער געווען מיטגליעד פון דעם ראַטה.

אויך אַריסטאָטעלעס זאָגט, אַז די באַזילעיאַ פון די העראָען־צייט איז געווען אַן אָנפיהרערשאַפט איבער פרייע און דער באַזילעאוס איז געווען אַ מחנה־פיהרער, ריכטער און אָבער־פּריסטער. רעגיערונגס־געוואַלט אין דעם זין פון שפּעטערע איינריכטונגען האָט ער אַלזאָ ניט געהאַט.

ביי די אַזטעקען, די מענשען וואָס מען האָט געפונען אין מעקסיקאָ ווען אַמעריקאַ איז ענטדעקט געוואָרען, איז אויך געווען אַ מחנה־פיהרער און אויך איהם וויל מען פערגלייכען צו אַ קעניג ווי אין היינטיגע צייטען. די בעשרייבונגען וועגען די אַזטעקען קומען פון די שפּאַניער, וועלכע האָבען זיי איינגענומען. זייערע בעריכטען וועגען יענע מענשען זיינען פריהער געווען איבערטריעבען און ניט פערשטאַנען און שפּעטער גלאַט ליגענס. מאָרגאַן האָט צום ערשטען מאָל אונטערוואָרפען דיעזע בעריכטען אונטער היסטאָרישע קריטיק. ער בעווייזט, אַז די אַזטעקען זיינען געשטאַנען אויף די מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי און אַז זייערע איינריכטונגען — אַזוי ווייט ווי מען קען זיי אַרויסזעהען פון די שפּאַנישע געפעלשטע בעריכטען, — זיינען געווען געפּאַסט צו אַזאַ צושטאַנד. זיי האָבען געהאַט אַ בונד פון דריי שטאַמען, איינינע פרעמדע שטאַמען זיינען געווען צו דעם בונד אונטערוואָרפען, און דיעזער בונד איז רעגיערט געוואָרען פון אַ בונדעס־ראַטה און אַן אויבערשטען אָנפיהרער פון די מחנות פון בונד

אין צייט פון קריעג. פון דיעזען אויבערשטען אַנפיהרער פון די מחנות האָבען די שפּאַניער געמאַכט א „קייסער".

אַלזאָ, צוריקקעהרענדיג זיך צו די גריכען: מיר זעהען אין די איינריכטונגען פון דער גריכישער העראָען־צייט די אַלטע גענטיל־אָרגאַניזאַציאָן נאָך אין לעבעדיגער קראַפט, אָבער אויך שוין דעם אָנפאַנג פון איהר אונטערגראָבונג: דאָרט איז שוין דאָ פאַטער־רעכט מיט דער איינפיהרונג, אז דעם פאַטער'ס פערמעגען געהט איבער בירושה צו די קינדער. דאָס גיט דער פאַמיליע א גוטע געלעגענהייט אָנצוקלייבען עשירות פאַר זיך, ניט מעהר אלס שותפות־אייגענטהום פון די גענס, און דורך דעם קריעגט די פאַמיליע א מאַכט געגען די גענס. און דאָ זעהען מיר שוין אויך, ווי די פערשיעדענהייט אין רייכטהום ווירקט, אז די גאַנצע געזעלשאַפטליכע איינריכטונג הייבט זיך אָן צו פערענדערען, דען עס צייגען זיך די ערשטע ארויסשפּראָ־צונגען פון א ירושה־אדעל און קעניגטהום. עס צייגט זיך שוין אויך שקלאַפעריי, קודם נאָך בלויז פון קריעגס־געפאַנגענע, אָבער שוין עפּענט דאָס אָן אויסזיכט אויף פערשקלאַפונג פון מענשען פון אייגע־נעם שטאַם און אפילו פון דער אייגענער גענס. דער אַלטער קריעג פון שטאַם געגען שטאַם ווערט שוין דאָ פערוואַנדעלט אין א סיסטע־מאַטישע רויבעריי אויף דער יבשה און אויף'ן ים אום צו כאַפּען בהמות, שקלאַפען, אוצרות, אַלס א רעגעלמעסיגע בעשעפטיגונג. קורץ, עשירות ווערט שוין געשעצט און געאַכטעט אַלס דאָס העכסטע און די אַלטע גענטיל־אָרדנונגען ווערען מיסברויכט אום צו רעכטפערטיגען דעם געוואַלטזאַמען רויב פון רייכטהימער.

און דאָ האָט שוין נאָר געפעהלט נאָך איין זאַך: עס האָט גע־פעהלט אן איינריכטונג, וואָס זאָל בעשיצען די נאָר־וואָס אָנגעקליע־בענע עשירות'ן פון די איינצעלנע. פון אַלטע געוואוינהייט זיינען די מענשען ניט געווען געניינגט צו האָבען דרך־ארץ פאַר פּריוואַט־אייגענטהומס־רעכט. פון אַלטע צייטען זיינען זיי געוואוינט געווען מיט קאָמוניסטישע שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. אַלזאָ, איז דער נייער פּריוואַט־אייגענטהימער ניט זיכער געווען מיט זיין פער־מעגען, אז די מענשען זאָלען ניט, אויס אַלטער קאָמוניסטישער גע־וואוינהייט, זיך ווילען נעהמען דערפון וויפיעל זיי האָבען חשק. דעריי־בער האָט דער אייגענטהימער געדאַרפט האָבען א נייע איינריכטונג.

וואס זאל זיין אייגענטהום בעשיצען און ערקלערען פאר קודש קדשים דאס פריוואט־אייגענטהום, וואס איז פריהער אזוי ווענינ געשעצט געווען. עס איז יעצט נייטיג געווארען א נייע איינריכטונג, וואס זאל ערקלערען דאס הייליגע פריוואט־אייגענטהום פאר דעם צוועק פון די גאנצע מענשליכע געזעלשאפט. און ניט נאר דאס אליין; עס איז אויך נויטיג געווארען אזא נייע איינריכטונג, וואס זאל ארויפלייגען דעם שטעמפעל פון אלגעמיינע מענשליכע אנערקענונג אויף אלעס וואס מענשען האבען גענומען טהאן אום אנצוקלייבען עשירות פאר זיך. וואס ווייטער זיינען אלץ אויפגעקומען נייע וועגען דערצו און דער פריוואט־רייכטהום ביי די רייכע האט זיך אלץ געשווינדער און געשווינדער פערמעהרט און די רייכע האבען דעריבער נויטיג בעדארפט אן איינריכטונג, וואס זאל זייער אייגענטהומס־רעכט פעסטיגען. זיי האבען נייטיג געהאט, אז די נייע איינריכטונג זאל פעסט איינשטעלען די צוטהיילונג אין קלאסען, רייכע און ארימע, אלס אן אייביגע זאך, און נאך מעהר — עס זאל אויך פעסטגעשטעלט ווערען דאס רעכט פון די רייכע, פון די אייגענטהום־בעזיצענדע, אויסצונוצען און אויסצוזויגען די ארימע, די ניט־בעזיצענדע, און זיי צו בעהערשען.

און אזא איינריכטונג איז אויפגעקומען. דער ש ט א א ט איז ערפונדען געווארען*).

*) דא זעהט דער לעזער דייטליך, וואס ענגעלס רופט אן שטאאט. זיין גאנצע בעמיהונג אין דיעזען קאפיטעל ציעלט צו מאכען קלאר, אז די איינריכטונגען פון די גריכישע געזעלשאפט אין די הערא̈ען־צייט איז נ י ט געווען קיין שטאאט. אלזא, כאטש אין דיעזע איינריכטונגען זיינען געווען אויסגעקליבענע פערטרעטער, א ראטה וואס האט פערוואלטעט קהל'שע זאכען און ריכטער און געוויסע געזעצע א. ז. וו. — ווי ענגעלס ערקלעהרט אליין — דאך זאגט ער, אז דאס איז אלעס נאך ניט געווען קיין שטאאט. פאר וואס? ווייל עס איז ניט געווען קיין בעזונדערע שטענדיגע הערשענדע קלאסע, וואס זאל א ו נ ט ע ר ד ר י ק ע ן דאס פאלק. ערשט ווען אזא גוואלט־הערשונג איז איינגעפיהרט געווארען, ווי אויסגעדריקט אין די לעצטע שורות, הייסט דאס ביי דעם פערפאסער א שטאאט. אט אזא שטאאט, פיהרט ער אויס ווייטער, וועט אין א סאציאליסטישע געזעלשאפט „אבשטארבען". אבער בלייבען וועט א געזעלשאפטס־ארדנונג מיט פארשטעהער, מיט מאיאריטעטס־בעשלוס, מיט אויסגעוועהלטע פערטרעטער, מיט געזעצע וועגען געזעלשאפטליכע איינריכטונגען א. ז. וו. אזוי ווי עס זיינען געווען אזעלכע זאכען — ווי מיר האבען געזעהען — איידער עס איז אויפגעקומען דאס, וואס דער פערפאסער רופט שטאאט.

5 — ווי דער שטאַאַט איז אויפגעקומען.

אין די געשיכטען פון די פּאַרציייטיגע אַטהען (אַן אבטהיילונג פון גריכענלאַנד) קענען מיר אַם בעסטען בעטראַכטען ווי עס איז ענטשטאַנען דער שטאַאַט, וויינינגסטענס זיין ערשטער אָנפאַנג. אין יענע געשיכטען קען מען אויסגעפינען, ווי דער שטאַאַט האָט זיך ענטוויקעלט מיט דעם, וואָס עס זיינען ביסלעכווייז אָבגעשאַפט געוואָרען די בעאַמטע און איינריכטונגען פון די גענטיל־אָרדנונג. אין אָנהייב זיינען זיי אַ טייל פערענדערט געוואָרען, אַ טייל ארויסגע־שטופּט דורך נייע בעאַמטע און איינריכטונגען. און צום סוף זיינען דיעזע אַלטע גענטיל־איינריכטונגען אין גאַנצען אַוועק און ווירקליכע שטאַאַטס־רעגיערונגען האָבען פערנומען זייער פּלאַץ. פריהער איז דאָס פאָלק אליין געווען אַ ווירקליכעס „פאָלק אין וואַפען" און האָט זיך אליין געשיצט אין זיינע גענטעס, פראַטריען און שטאַמען. אַנ־שטאַט דעם איז שפּעטער אויפגעקומען אַן „עפענטליכע געוואַלט", אַ מאַכט־איינריכטונג, וועלכע איז געווען אונטערוואָרפען אונטער די שטאַאַטס־רעגיערונג. דיעזע נייע מאַכט האָט אַלזאָ געקענט בענוצט ווערען אויך געגען דאָס פאָלק אליין. דאָס קען מען אַלעס ארויסזעהן פון די אַלטע געשיכטען פון אַטהען.

ווי די פאָרמען פון די איינריכטונגען האָבען זיך אומגעוואַנדעלט פון די גענטיל־אָרדנונגען אויף דעם שטאַאַט, דאָס האָט אין דער הויפּטזאַך מאָרגאַן אויסגעמאָלען. איך מוז אָבער דאָ צוגעבען אַ בע־טראַכטונג, ווי דיעזע אומוואַנדלונגען אין די פאָרמען פון די געזעל־שאַפטליכע איינריכטונגען זיינען ארויסגעקומען פון עקאָנאָמישע ענדע־רונגען.

די אַטהענער זיינען געווען אַ פאָלק פון פיער שטאַמען. זיי האָ־בען געוואוינט אין דעם לאַנד אַטיקאַ. אין די העראָען־צייט זיינען די פיער שטאַמען נאָך געזעסען אין פיער בעזונדערע געגענדען, אָבגע־זונדערט איינע פון די אַנדערע. די פיער שטאַמען האָבען געהאַט צוזאַמען צוועלף פראַטריען. די פראַטריען זיינען געווען צושפּרייט

איבער אלע שטאמען. דאך האבען זיי, ווי עס שיינט, געהאט זייערע זיץ־פלעצער אין צוועלף בעזונדערע שטעדט פון קעקראפּס. די איינ־ריכטונג פון דער געזעלשאפט איז געווען די פון דער הערא֞ען־צייט: אלעס איז געפיהרט געווארען פון די פאלקס־פערזאמלונג, דעם פאלקס־ראטה און דעם באזילעאוס.

אזוי ווייט ווי די געשריעבענע געשיכטע געהט, זיינען די פעלדער שוין געווען פערטיילט און איבערגעגאנגען אין פריוואט־אייגענ־טהום. דאס איז נאטירליך אזוי ארום דער ענדע פון די אויבערשטופע פון בארבאריי, ווען די מענשען ארבייטען שוין אויס סחורות צום פערקויפען, ניט בלויז פאר׳ן אייגענעם געברויך און עס איז שוין דא מסחר, ווי עס איז נאטירליך ביי אזא צושטאנד. חוץ תבואה, האט מען דעמאלט שוין אויסגעארבייט פון די פעלדער וויין און אייל. אי־בערן עגעאישען ים האבען שוין די פעניציער (כנענים) פריהער גע־פיהרט א ים־האנדעל. פון זייערע הענד האבען די גריכען פון אטהען דיעזען האנדעל אלץ מעהר און מעהר ארויסגענומען און אליין דאס איבערגענומען.

דאס האט מיט דער צייט געמוזט צואווארפען די קרובים־פער־איינינוגגען, די גענטעס, פראטריען און שטאמען.

ווארים ווען פעלדער זיינען געקויפט און פערקויפט געווארען, זיינען אין דעם לאנד פון איין גענס, פראטריע אדער שטאם ארייג־געקומען פרעמדע מענשען צו וואוינען, — פרעמדע פון די גענס, פראט־ריע אדער שטאם, כאטש ניט פרעמדע פון פאלק. צו דיעזע פערמי־שונג האט אויך מיטגעהאלפען די פערטהיילונג פון ארבייט, דאס הייסט דאס, וואס א טייל מענשען האבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט בעזונדערע סארטען ארבייט פאר אלע אנדערע. ווען אלע האבען נאר געארבייט אויפ׳ן פעלד פאר אייגענעם געברויך, האבען די קרובים געקענט זיין צוזאמען. ווען אבער א טייל זיינען געווארען האנדווערקער, האבען זיי שוין געמוזט געהן וואוינען וואו נאר זיי האבען געקענט געפינען ארבייט. א סך האבען אויך דער האנדעל און דאס פאהרען מיט שיפען צואווארפען די קרובים־פעראייניגונגען. מענ־שען האבען זיך אלץ מעהר בעזעצט צווישען „פרעמדע“, דאס הייסט ניט זייערע קרובים, ניט זייער גענס, פראטריע אדער שטאם. דערמיט איז אזא „פרעמדער“, ביי די אלטע גענטיל־איינריכטונגען, געבליבען

אָהן אַן אנטהייל, אָהן אַ דעה אין די געזעלשאַפטליכע פיהרונגען, וועלכע זיינען פריהער געלעגען אין גאַנצען אין די הענד פון די פראַטריע און שטאַם. בלויז אין צייט פון קריעג האָבען זיי געשיקט פערטרעטער קיין אטהען צום פאָלקס־ראַטה אָדער באַזילעאוס. אין פריעדענס צייטען האָבען זיי זיך אַלעס אליין געפיהרט, און פון דיעזע פיהרונגען זיינען די "פרעמדע" געוועזן אויסגעשלאָסען.

דורך דעם איז אַרויסגעקומען אַן אונאָרדנונג אין די אַלטע גענטיל־איינריכטונגען. די פערוואַלטונג האָט ניט מעהר געקענט צוגעהן רעגעלמעסיג. און מיר געפינען, אַז שוין אין דער העראָען־צייט איז נויטיג געוועזן צו זוכען עצות דאַגעגען. עס איז איינגעפיהרט געוואָרען אַ נייע איינריכטונג. טהעזעאוס, ווערט דערצעהלט, האָט די נייע איינריכטונג פערפאַסט.

די נייעס איז בעשטאַנען דער עיקר אין דעם, דאָס עס איז איינגעריכטעט געוואָרען אַ צענטראַל־פערוואַלטונג אין די שטאָדט אטהען. דאָס הייסט, אַז אַ טהייל פון די אנגעלעגענהייטען, וואָס זיינען פריהער פערוואַלטעט געוואָרען פון די שטאַמען אליין, זעלבסטשטענדיג, זיינען יעצט ערקלעהרט געוואָרען פאַר געמיינשאַפטליכע אנגעלעגענהייטען פון גאַנצען פאָלק צוזאַמען און דאָס אָנצופיהרען איז איבערגעגעבען געוואָרען דעם געמיינשאַפטליכען ראַטה, וועלכער איז געזעסען אין אטהען. מיט דעם זיינען די אטהענער שוין געגאַנגען איין שריט ווייטער ווי אַלע אינדיאַנער־פעלקער אין אַמעריקאַ. ביי די אינדיאַנער איז עס העכסטענס נאָר געוועזן געקומען צו אַ בלויזען בונד פון שטאַמען, וואָס האָבען געוואוינט לעבען אַנאַנדער. די אטהענער אָבער האָבען שוין אַלע זייערע שטאַמען צוזאַמענגעשמאָלצען צו איין איינציגעם פאָלק. דערמיט איז אַרויסגעקומען איין געמיינשאַפטליכעס פאָלקסרעכט פון דעם אטהענישען פאָלק, וואָס איז געשטאַנען העכער איבער די בעזונדערע רעכטס־מנהגים פון די שטאַמען און די גענטעס. דער אטהענישער בירגער האָט געקראָגען אַלגעמיינע רעכטע אַלס אטהענישער בירגער, און נייעם שוץ פאַר זיינע רעכטע, אפילו ווען ער האָט געוואוינט צווישען אַ פרעמדען שטאַם. דערמיט אָבער איז געשעהען דער ערשטער שריט צו אונטערגראָבען די גענטיל־איינריכטונגען; דען דאָס איז געוועזן דער ערשטער שריט צו די שפּעטערע איינפיהרונג, אַז אפילו גאַנץ פרעמדע, וואָס האָבען ניט געהערט צו

קיין איינציגען שטאַם פון גאַנץ אַטטיקאַ, זיינען אויך געוואָרען אַטהע־נישע בירגער. אַזעלכע זיינען אַלזאָ שוין געווען גאָר אין גאַנצען אויסערהאַלב די קרובים־געמיינשאַפט פון די געגנטיל־איינריכטונגען און זיי זיינען געבליעבען פרעמדע אַלס קרובים, און דאָך בירגער. דאָס האָט אַלזאָ גאָר שטאַרק צובראָכען די קרובים־געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען.

אַ צווייטע נייע איינריכטונג, וואָס עס ווערט דערצעהלט, אַז טהעזעאוס האָט זי איינגעפיהרט, איז געווען די איינטיילונג פון גאַנ־צען פאָלק אין דריי קלאַסען: אַדעליגע, פויערען און האַנדווערקער, — אויף גריכיש: אויפּאַטרידען, געאָמאָרען און דעמיורגען. דאָ האָט שוין אַ מענש גאָר ניט מעהר צוגעהערט צו זיין שטאַם אָדער פראַטריע אָדער גענס, נאָר צו זיין קלאַס. איז ער געווען אַ האַנדוועדקער, אַלץ איינס פון וועלכע קרובים׳שאַפט, האָט ער געהערט צו דעם קלאַס דעמיורגען א. ז. וו., און דאָס רעכט צו בעזעצען אַן אַמט איז איבער־געגעבען געוואָרען אין גאַנצען צו די אויפּאַטרידען, צו די אַדעליגע. עס איז אפילו אמת, אַז דיעזע איינטיילונג איז געבליעבען אָהן שום ווירקונג — חוץ נאָר דאָס, וואָס דאָס רעכט צו בעזעצען אַמטען איז איבערגעגעבען געוואָרען נאָר צום אַדעל. ווייטער אָבער איז די איינ־טיילונג געבליעבען אָהן ווירקונג, ווייל זי האָט ניט געגעבען די פער־שיעדענע קלאַסען קיין שום פערשיעדענע רעכטע. אָבער דאָך איז דיעזע איינטיילונג וויכטיג, ווייל זי צייגט אונז די נייע געזעלשאַפט־ליכע עלעמענטען, וואָס האָבען זיך אין דער שטיל ענטוויקעלט. מען זעהט פון דיעזער איינטהיילונג, ווי עס איז אויפגעקומען אַן אַדעל־קלאַס. פריהער האָט מען גלאַט פון געוואוינהייט אויסגעקליעבען געגנטיל־בעאַמטע אַלע מאָל פון די אייגענע פאַמיליען. דערפון איז ארויסגעקומען, אַז די דאָזיגע פאַמיליען האָבען עס שוין געהאַלטען פאַר זייער רעכט, אַז נאָר זיי קומט צו קריעגען דיעזע אַמטען, און זעלטען ווער עס האָט געזאָגט אַז ניט.

ווייטער זעהט מען פון דעם, אַז אַזעלכע פאַמיליען, וועלכע זיי־נען חוץ דעם געווען מעכטיג דורך רייכטהום, האָבען אָנגעהויבען זיך צו בילדען אַלס איין קלאַס, אַלץ איינס פון וועלכע גענס, — אַלס איין קלאַס מענשען וואָס האָבען בעזאָנדערע פאָר־רעכטע. אויך זעהט מען פון דעם, ווי דער נאָר וואָס ארויסגעשפּראָצטער שטאַאַט ערקלערט

שוין פאר הייליג דיזע פאר־רעכטע, וואס א טהייל מענשען האבען זיך גענומען. און נאך וויטער זעהט מען פון דיזער איינטהיילונג אין קלאסען, ווי וויט עס האט שוין געהאלטען מיט די טהיילונג פון ארבייט צווישען פעלד־ארבייטער און האנדווערקער: די מענשען האבען זיך שוין אזוי וויט געטהיילט נאך די בעשעפטיגונג, אז דיזע צוטהיילונג האט שוין געשפיעלט מעהר ראלע אין דער געזעלשאפט, ווי די אלטע צוטהיילונג נאך גענטעס און שטאמען.

און ענדליך זעהט מען ארויס פון דיזע איינטיילונג אין דריי קלאסען, אז דער שטאאט קען זיך בשום אופן ניט פערטראגען מיט דער גענטיל־איינריכטונג. מיר זעהען דא די ערשטע פראבע צו בילדען א שטאאט; בעשטעהט באלד די ערשטע פראבע אין דעם, דאס די גענטעס ווערען צוריסען, מיט דעם וואס אין יעדער גענס ווערען די מיטגליעדער איינגעטהיילט אין מיוחסים און פראסטע, און די פראסטע ווערען געטיילט אין צוויי קלאסען לויט זייער ארבייט, אין פעלד־ארבייטער און האנדווערקער, און דיזע קלאסען ווערען זיך אויף אזא אופן געגנער, ניט קוקענדיג מעהר אויף גענטעס, פראטריען און שטאמען.

די וויטערע פאליטישע געשיכטע פון אטהען ביז צו די צייט פון דעם געזעצגעבער סאלאן איז נאר אונפאלקאמען בעקאנט. דאס אמט פון דעם באזילעאוס איז אונטערגעגאנגען. עס זיינען אויפגעקומען „ארכאנטען“ אלס די אויבערשטע הערשער פון גאנצען שטאאט. זיי זיינען געוועהלט געווארען פון די אדעליגע. די הערשאפט פון דעם אדעל איז געווארען אלץ שטארקער, ביז זי איז געווארען אן אונערטרעגליכע טיראניי. דאס איז געווען ארום 600 יאהר פאר די קריסטליכע צייט־רעכנונג. דאס הויפט מיטעל צו אונטערדריקען די פרייהייט פון פאלק איז געווען דאס געלד און די וואוכעריי (פראצענטנעהמען). דער הויפט־פלאץ וואו דער אדעל האט געוואוינט, איז געווען אטהען און ארום, וואו ער האט געשעפט עשירות פון האנדעל איבער׳ן ים און ביי געלעגענהייט אויך נאך פון ים־רויב. פון דעם האט זיך אנגעקליבען אלץ מעהר געלד־רייכטהום אין די הענד פון די אדעליגע. די געמיינדען פון די דערפער זיינען נאך לענגער געבליבען ביי זייער אלטען ארט לעבען, א לעבען פון א נאטוראל־ווירטשאפט, א לעבען אהן מסחר, אהן געלד, יעדע געמיינדע האט אויסגעארבייט

די לעבענסמיטלען, וואס זי האט אליין פערברויכט. אבער די געלד־ווירטשאפט פון אטהען האט זיך אלץ מעהר ענטוויקעלט און אויסגעברייט אויף איבער די לאנד־געמיינדען און זי האט צופרעסען די נאטוראל־ווירטשאפט אזוי ווי שיידוואסער צופרעסט קופער. די געלד־ווירטשאפט קען מיט די גענטיל־איינריכטונג בשום אופן ניט עקזיסטירען צוזאמען. די גענטיל־איינריכטונג האט פריהער ארומגענומען און בעשיצט די מענשען וואס האבען געהאט יעדער זיין שטיקעל פעלד צו בעארבייטען. אין די גריכישע געשיכטע געפינען מיר, ווי די דאזיגע קליינע בויערען זיינען אין א געוויסע צייט בדלות געווארען. דאס איז געשעהען אין דער צייט, ווען די גענטיל־איינריכטונגען זיינען צופאלען. די קליינע בויערען זיינען געווארען בעל חובות צו די רייכע און האבען צו זיי שוין פער׳משכנ׳ט זייערע פעלדער. ווען א רייכער האט געהאט א וועקסעל אויף א פויער׳ס פעלד, האט ער שוין ניט געקוקט אויף דעם, פון וועלכע געגם אדער פראטריע זיין בעל חוב איז געוועו. ביי די אלטע גענטיל־איינריכטונג איז ניט געוועו קיין געלד, קיין בארגען, קיין חובות. די נייע געלד־ווירטשאפט אבער האט צוריסען די גענטיל־איינריכטונג. און דאן איז אויפגעקומען א נייע איינריכטונג צו זיכערען דעם מלוה געגען דעם בעל חוב, צו בעשטעטיגען דאס רעכט פון דעם געלד־בעזיצער אויסצוראבעווען דעם קליינעם בויער. די נייע איינריכטונג איז בעשטאנען אין דעם, דאס סלופעס זיינען אריינגעשלאגען געווארען אין דר׳ערד ארום די פעלדער, פאר א צייכען, אז דיעזע פעלדער זיינען פער׳משכונ׳ט צו דעם־און־דעם פאר אזוי־פיעל־און־אזוי־פיעל געלד. דאס איז געשטאנען אויף די סלופעס אויפגעשריעבען. אלע פעלדער פון אטטיקא זיינען געוועו פול מיט אזעלכע משכון־סלופעס. די פעלדער, וואס האבען אזעלכע סלופעס ניט געהאט, זיינען ס׳רוב שוין געוועו פערקויפט פאר חובות אדער צינזען און שוין דאס אייגענטהום פון אדעליגע וואוכערניקעס. דער בויער האט דאן געקענט צופריעדען זיין, ווען עס איז איהם ערלויבט געוועו צו בלייבען זיצען אויף זיין פעלד אלס פאכטער און צו לעבען פון א *זעקסטעל* פון די תבואה וואס ער האט מיט זיין פראצע ארויסגעבראכט פון זיין פעלד. *פינף זעקסטעל* האט ער געמוזט אבצאהלען זיין נייעם הארר אלס פאכט־צינז.

דאָס האָט אַלץ אַזוי איינגעפיהרט דער אַדעל, וועלכער האָט זיך מיט זיין געלד־הערשונג אַלץ מעהר און מעהר אויסגעברייט.

נאָך מעהר: אין פאַל ווען דער פערקויף פון דעם בעל חוב׳ס פעלד האָט ניט איינגעבראַכט גענוג צו בעצאָהלען זיין חוב, אָדער ווען די הלואה איז געווען גענומען אָהן אַ משכון, האָט דער בעל־חוב גע־מוזט פערקויפען זיינע קינדער פאַר שקלאַפען קיין אויסלאַנד, כדי צו קענען בעצאָהלען זיין חוב. אָט דאָס איז געווען די ערשטע פרוכט פון פאָטער־רעכט און פון מאָנאָגאַמיע: אַז דער פאָטער האָט געקענט פערקויפען זיינע קינדער פאַר שקלאַפען!

און איז דער בלוט־זויגער נאָך ניט געווען בעפריעדיגט, האָט ער געקענט דעם בעל חוב אַליין פערקויפען פאַר אַ שקלאַף. דאָס איז געווען די ליעבליכע אויפשיינונג פון דעם מאָרגען־שטערען פון ציווי־ליזאַציאָן ביים אַטהענישען פאָלק.

אָט אַזוי איז געקומען אויף די מענשען אַ נייע סאָרט צרה. פריה־ער האָבען אויף זיי געקענט קומען צרות פון דער נאַטור. אין דעם האָבען זיי ניט געוואוסט ווי צו העלפען זיך. אָבער איבער זייער איי־גענעם געזעלשאַפטליכען לעבען זיינען זיי זיך אַליין געווען די בעלי־בתים. ווי זיי האָבען זיך געמאַכט, אַזוי האָבען זיי געהאַט. די פּראָדוקטען, וואָס זיי אַליין האָבען בעשאַפען, זיינען געווען אין זייערע אייגענע הענד, וואָס זיי האָבען געוואָלט, האָבען זיי געמאַכט מיט זיי. זיי האָבען בעהערשט זייערע פּראָדוקטען, ניט די פּראָדוקטען זיי. אַליין האָבען זיי זיך געקענט מאַכען עס זאָל אַרויסקומען פון זייער אַרבייט, פון זייער בעשאַפען פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען גע־וואָלט. דאָ אָבער זיינען זייערע אייגענע פּראָדוקטען געוואָרען די עשירות פון אַ טייל מענשען און די דאָזיגע עשירות איז געוואָרען אַ דריקענדע און אויסזויגענדע מאַכט איבער זיי. אַ מאַכט איבער וועל־כער די מענשען האָבען קיין קאָנטראָל ניט מעהר געהאַט. זיי האָבען געאַרבייט און בעשאַפען גוטס און דערפון האָט זיך פערשטאַרקט די אויסזויגענדע מאַכט איבער זיי. און זיי האָבען דערצו גאָר ניט געקענט מאַכען. אַ צרה איז אַראָפּגעפאַלען אויף זיי עפּעס ווי פון הימעל אַראָב, וואָס זיי האָבען אַליין זיך ניט גענומען, זאָ צו זאָגען. זיכער איז דאָס געווען געגען זייער ווילען.

פריהער, ווען דאָס פאָלק האָט נאָך געפיהרט אַזאַ לעבען ווי ביי

די גענטיל־איינריכטונגען, וואלט אזא איבערקעהרעניש אומעגליך גע־וועזן, ווייל עס איז נאך ניט געוועזן קיין בעזונדערער טייל פון פאלק וואס האט זיך אבגעשיידט אלס הערשער און דריקער איבער'ן פאלק. אלע זיינען געווען גלייך. זייערע פיהרונגען האבען זיי זיך אליין געמאכט, ווער האט אויף זיי געזאלט אנווארפען אזא צרה עפעס ווי פון הימעל ארא בגעפאלען, אהן זייער צו־טהאן?

אט לאמיר זיך ווידער אומקעהרען צו אונזערע איראקעזען־אינדיאנער: ביי זיי איז אזעלכעס ניט מעגליך געווען, ווייל זיי האבען זייערע לעבענס־מיטלען אויסגעארבייט אלץ אויף דעם זעלבען אופן, יאהר־אויס, יאהר־איין אהן פערענדערונגען. דעריבער איז ביי זיי ניט אויפגעקומען קיין אונטערשיעד פון ארים און רייך, פון אויס־בויטער און אויסגעבויטעטע, און דארום איז ניט מעגליך געווען עס זאלען זיך צווישען זיי בעווייזען אזעלכע געגען־אינטערעסען עפעס ווי פון הימעל ארא בגעפאלען, וואס זיי האבען זיך אליין ניט גענומען. די איראקעזען האבען זיך זייערע איינפיהרונגען אליין בעהערשט. ווי זיי האבען זיך געמאכט, אזוי האבען זיי געהאט. אמת, פון בעהערשען די נאטור זיינען זיי נאך געווען זעהר ווייט, אבער זייערע אייגענע געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהייטען, אינערהאלב די גרענעצען פון דער נאטור אונטער וועלכע זיי זיינען געווען אונטערווארפען, זיינען זיי געווען זייערע אייגענע בעלי־בתים איבער די בעשאפונג פון זייערע לעבענסמיטלען. זיי זיינען געווען אונטערווארפען אונטער א שלעכ־טער גערעטהעניש אויף זייערע גערטענדלעך, זיי האט געקענט טרעפען א צרה, אז עס זאל זיין וועניג פיש אין זייערע טייכען, וועניג חיות אין זייערע וועלדער צו פאנגען; אבער ווייטער, חוץ דעם, האבען זיי גאנץ גוט געוואוסט, וואס זייער ארבייט קען זיי ברענגען ביי דעם אופן ווי זיי האבען זיך זייער לעבענסמיטעל בעשאפען. זיי האבען גע־וואוסט, אז פון זייער ארבייט מוז ארויסקומען זייער לעבענסאונטער־האלטונג; צו קארגליך, צו בהרחבה, האבען וועלען זיי, וואס זיי וועלען ארויסברענגען. זיי האבען אבער ניט געהאט וואס מורא צו האבען, אז עס זאלען זיך מאכען אונערווארטעטע געזעלשאפט־ליכע איבערקעהרענישען, וועלכע זיי האבען אליין ניט געוואלט מאכען; עס איז ניט מעגליך געווען צו ערווארטען, אז די גענטיל־פערבינדונגען זאלען צוריסען ווערען, אז א טייל מענשען פון זייער

אייגענע נענס און פון זייער אייגענעם שטאם זאָלען ווערען אָן אַנ־דערער קלאַס מענשען, זייערע שונאים, וואָס זאָלען ביי זיי אוועק־רויבען זייער פּראַצע. אזא אַנשיקעניש האָט ביי זיי ניט געקענט קומען.

זייער פּראָדוקציאָן האָט נאָך זעהר וועניג געקענט בעשאַפען, אָבער וואָס זיי האָבען בעשאַפען איז געווען זייער אייגענס. די פּראָ־דוצענטען האָבען בעהערשט זייער אייגענעם פּראָדוקט.

דיעזע זעהר גרויסע מעלה האָט געהאַט דער אַרט לעבען און אַר־בייטען ביי די באַרבאַרישע מדרגה פון ענטוויקלונג. ווען די ציווי־ליזאַציאָן איז געקומען, איז דאָס פערשוואונדען געוואָרען. און דאָס צוריק צו ברענגען איז די אויפגאַבע פון די היינטיגע דורות. זיי וועלען צוריק איינפיהרען אַזא צושטאַנד, וואו די מענשען וועלען וויע־דער אַליין בעהערשען זייער פּראָדוקציאָן און אַליין האָבען וואָס זיי בעשאַפען. אָבער היינט וועט דאָס שוין געשעהען אויף די הויכע מדרגה פון די היינטיגע ציוויליזאַציאָן. היינט האָט די מענשהייט דערגרייכט א שטופע, וואו זי בעהערשט די נאַטור אויף א געוואַלדיגען אופן. און היינט איז מעגליך געוואָרען, אַז די מענשען זאָלען זיך פריי פעראייניגען, אום געמיינשאַפטליך צו בעהערשען די היינטיגע געוואַלטיגע פּראָדוקציאָן. אַזוי וועט עס היינט צוריק קומען דער אַלטער צושטאַנד אָבער אויף א נייעם, פיעל־פיעל העכערען אַרט (אַזוי איז עס אַלע מאָל, אין דער נאַטור ווי אין דער מענשליכער היסטאָריע: דאָס אַלטע קומט צוריק, נאָר אויף א נייעם פיעל העכערען און בע־סערען אַרט. דאָס איז לויט די „דיאַלעקטישע פילאָזאָפיע“ פון העגעל, וועלכע מאַרקס און ענגעלס האָבען אויפגענומען, אויף א פערענדער־טען אופן, אין זייער געדאַנקען־סיסטעם. — איבערזעצער).

אַלזאָ, די ציוויליזאַציאָן האָט יענעם אַלטען נאַטירליכען צושטאַנד צושטערט. ביי די גריכען זעהט מען ווי אַזוי דאָס איז געקומען. דאָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט דעם אויפקומען פון פּריוואַט־אייגענטהום. סטאַדעס בהמות און לוקסוס־זאַכען זיינען געוואָרען דאָס פּריוואַט־אייגענטהום פון איינצעלנע מענשען. דאָס האָט געפיהרט צום א ו י ס ט ו י ש (פערבייטען איין זאַך פאַר די אַנדערע) צווישען איינצעלנע מענשען. דאָס האָט פערוואַנדעלט די פּראָדוקטען אין ס ח ו ר ו ת. ווען אַלצדינג איז געווען בשותפות פאַר אַלעמען, זייַ־

נען די פראָדוקטען געווען ל ע ב ע נ ס מ י ט ל ע ן צום געברויך, ניט קיין ס ח ו ר ו ת צום פערקויף. ווען אָבער א טייל זאכען זיי־נען געוואָרען „מיין“ און א טייל „דיין“ און מיר האָבען זיך דערנאָך געביטען, זיינען שוין די זאכען געוואָרען סחורות, — ניט פאר דעם אייגענעם געברויך פאר דעם אייגענטהימער, נאָר צום פערקויף אָדער אויסטויש פאר אנדערע. און דאָ ליעגט דער וואָרצעל פון די גאנצע איבערקעהרעניש וואָס איז נאָכדעם געקומען: אזוי באלד ווי די בעשאַפער פון לעבענסמיטלען האָבען ניט מעהר אליין פערברויכט די פראָדוקטען, וואָס זיי האָבען בעשאַפען, נאָר האָבען עס ארויס־געגעבען פון זייער האנד אין אויסטויש פאר אנדערע פראָדוקטען, האָבען זיי פערלוירען די הערשונג איבער זייערע אייגענע פראָדוקטען. זיי האָבען ניט געוואוסט וואָס עס איז דערמיט געוואָרען. און דאָ איז געוואָרען א מעגליכקייט, אז די אייגענע פראָדוקטען, וואָס א מענש האָט בעשאַפען, זאָלען ווערען פרעמדע רייכקייטען, אין די הענד פון אנדערע מענשען, און די דאָזיגע פרעמדע רייכקייטען זאָלען דערנאָך זייער בעשאַפער אליין אויסזויגען און אונטערדריקען.

ווען א מענשען־געזעלשאַפט זאָל זיין פריי, מוז זי בעהערשען איהר אייגענע פראָדוקציאָן. דאָס הייסט די גאנצע געזעלשאַפט דאַרף זיין די אייגענטהימערין פון די רייכקייטען, וואָס די מענשען בע־שאַפען. און זיי מוזען קענען קאָנטראָלירען וואָס עס וועט ארויסקומען פאר זיי אלע פון דעם גאנצען פראָדוקציאָנס־פּראָצעס. ווען ניט, ווען די בעשאַפענע רייכקייטען געהען ארויס פון זייערע רשות און זיי האָבען איבער זיי קיין קאָנטראָל ניט, ווערט די עשירות א בעזונדערע מאכט איבער די געזעלשאַפט און בעהערשט זי ווי א גרויסע טיראַני. די געזעלשאַפט ווייסט דאַן ניט וואָס זי קען ערוואַרטען פון דיעזע מאכט, וואָס עס קען פון איהר ארויסקומען און זי קען אין דעם גאָר ניט טהאָן. און אזוי מוז עס זיין, ווי נאָר עס איז דאָ פריוואַט אייגענ־טהום און אויסטויש (אָדער קויף און פערקויף) צווישען איינציגע מענשען.

דעריבער קען מען אננעהמען פאר א כלל דאָס פאָלגענדע: ווען א געזעלשאַפט וויל זי זאָל בלייבען אליין בעל־הבית איבער איהר איי־גענע פראָדוקציאָן און זי זאָל קענען אליין קאָנטראָלירען די ווירקונג וואָס איהר בעשאַפונגס־סיסטעם מאכט אויף דער געזעלשאַפט, מוז זי

דורכאוים אָבשאַפען דעם אויסטויש צווישען איינצעלנע מענשען. וואו זי שאַפט דאָס ניט אָב, מוז זי סוף כל סוף פערליערען איהר קאָנטראָל איבער די פּראָדוקציאָן און איבער איהר ווירקונג.

אזוי געשווינד ווי עס קומט אויף אויסטויש צווישען איינצעלנע מענשען און די פּראָדוקטען ווערען פערוואַנדעלט אין סחורות, ווערען די פּראָדוקטען די אויבער־הערשער איבער זייערע אייגענע בעשאַפער. און ווי שנעל דאָס ווערט אזוי, האָט מען געקענט זעהען אין אטהען. ווי נאָר עס איז אויפגעקומען קויפען און פערקויפען און מען האָט אָנ־געהויבען צו בעשאַפען זאַכען אלס סחורה, ניט אלס לעבענסמיטעל פאַר אייגענעם געברויך, האָבען שוין מענשען גענומען בעאַרבייטען שטיקלעך פעלד פאַר זיך, פאַר אייגענע רעכנונג, און דערמיט איז באַלד אויפגעקומען פעלד־אייגענטהום פון איינצעלנע. ווייטער איז דערמיט אויך אויפגעקומען דאָס געלד, די אַלגעמיינע סחורה, פאַר וועלכע מען קען לייכט אויסטוישען אַלע סחורות. אָבער ווען די מענ־שען האָבען אויסגעטראַכט געלד, איז זיי ניט איינגעפאַלען, אז זיי האָבען דערמיט בעשאַפען א נייע געזעלשאַפטליכע מאַכט, אַן אַלגע־מיינע מאַכט, פאַר וועלכע די גאַנצע געזעלשאַפט מוז זיך בויגען. און אָט דיעזע נייע מאַכט, וואָס איז פּלוצלונג ארויסגעשפּרונגען, אָהן וויסען און ווילען פון איהרע אייגענע בעשאַפער, האָט געגעבען די אטהענער צו פיהלען איהר הערשונג און די גאַנצע ברוטאַליטעט פון איהר יוגענדליכקייט.

וואָס איז אָבער יזוועז צו מאַכען? דאָס געלד האָט זיך אריינ־געריסען ווי א קריעגס־העלד, וואָס נעהמט איין א פעסטונג. די גענ־טיל־איינריכטונגען האָבען קיין כוח ניט געהאַט זיך צו שטעלען דאַ־געגען. די גענטיל־איינריכטונגען האָבען אָבער אויך בשום אופן ניט געקענט געבען קיין פּלאַץ, אין זייערע ראַמקעס, פאַר אזא זאַך ווי געלד, שולדען, מלוות און בעל־חובות. אָבער די נייע געזעלשאַפטליכע מאַכט איז שוין איינמאָל געווען, און מיט פרומע ווינשען, מיט בענ־קעניש צוריק צו די אַלטע גוטע צייטען האָט מען ניט מעהר געקענט פאַרטרייבען געלד און וואוכעריי. און חוץ דעם זיינען אין די גענטיל־איינריכטונגען אויסגעריסען געוואָרען נאָך אַנדערע לעכער, קלענערע. די גענס־ברידער און פראַטאָרען זיינען פערמישט געוואָרען, פון דור צו דור אַלץ מעהר און מעהר. אזוי איז עס געווען אין גאַנץ אַטטיקאַ,

בעזאָנדערס אין די שטאָדט אַטהען. כאָטש אביסעל איז נאָך געבליבען פון די גענטעס, דען אפילו אין אַטהען האָט אַ מענש ניט געטאָרט פערקויפען זיין הויז צו קיין אַנדערען ווי צו אַן אייגענעם גענס־ברודער. אָבער פעלדער האָט מען שוין געקענט פערקויפען צו פרעמדע. ווייטער זיינען די גענטעס צושלאָגען געוואָרען דורך דעם וואָס עס זיינען אויפגעקומען פערשיעדענע מלאכות און די מענשען האָבען זיך שוין מעהר צוטיילט לויט נאָך זייער בעשעפטיגונג: פעלד־אַרבייט, האַנדווערק, פערשיעדענע סאָרטען האַנדעל, שיף־פאָהרען א. ז. וו. די מענשען פון יעדע מלאכה און בעשעפטיגונג האָבען געהאַט צוזאַמען אַ רייהע געמיינשאַפטליכע אינטערעסען, פאַר וועלכע עס איז קיין פּלאַץ ניט געווען אין דער גענס אָדער פראַטריע און עס האָבען געמוזט אויפקומען נייע עמטער צו בעזאָרגען דיעזע אינטערעסען. ווייטער האָט זיך די צאָהל פון שקלאַפען שטאַרק פערמעהרט. עס האָבען דעמאָלט שוין געמוזט זיין מעהר שקלאַפען ווי פרייע אַטהענער. אין די גענטיל־איינריכטונגען איז פריהער ניט געווען קיין שקלאַפעריי, אלזאָ, איז ניט געווען אין זיי קיין מיטעל ווי צו האַלטען דיעזע מאַסע אונפרייע אין צוים. און ענדליך האָט דער האַנדעל געבראַכט אַ מאַסע פרעמדע קיין אַטהען, וועלכע האָבען זיך דאָרטען בעזעצט ווייל עס איז געווען לייכטער דאָרטען געלד צו פערדיענען. נאָך די גענטיל־איינריכטונגען זיינען זיי געווען רעכט און אָהן שוץ. מען האָט זיי געדולדעט, לויט די געוואָהנהייט פון די אַטהענער, אָבער אין אַ גענטיל־אָרדנונג, וואו די מענשען צוטיילען זיך לויט משפחות, זיינען די פרעמדע געווען אַ שטערענדעס פרעמדעס עלעמענט אין פאָלק.

קורץ, צו די גענטיל־איינריכטונג איז געקומען אַ סוף. די געזעלשאַפט איז טעגליך מעהר אויסגעוואַקסען פון איהר ארוים. זי האָט ניט מעהר געקענט פערהאַלטען אָדער אָבשאַפען אפילו די ערגסטע צרות וואָס זיינען ענטשטאַנען אונטער איהרע אויגען.

דערווייל האָט זיך אונטער דער צייט דער שטאַאַט ענטוויקעלט שטילערהייט. די נייע פערטהיילונג פון די מענשען לויט נאָך זייערע מלאכות און בעשעפטיגונגען האָט בעשאַפען נייע גרופּען, די נייע גרופּען האָבען געדאַרפט האָבען נייע פאָרשטעהער צו בעזאָרגען זייערע אינטערעסען. דערצו זיינען איינגעריכטעט געוואָרען אַלערהאַנד עמטער.

און דאן האט דער יונגער שטאאט דער עיקר גערארפט האבען א מאכט צו פיהרען איינצעלנע קליינע מלחמות און צום שוץ פון די האנדעלס־שיפען. דיעזע מאכט האט ביי די אטהענער, די ים־פאהרער, קודם נאר געקענט זיין א ים־מאכט. דאס לאנד איז איינגעטיילט גע־װארען אין קליינע טיילען, וואס זיינען גערופען געווארען „נויקראַ־ריען", צוועלף אין יעדען שטאם, און יעדע נויקראריע האט געמוזט צושטעלען א קריעגס־שיף, מיט די מענשען און אלעס וואס מען דארף דערצו, און אויסערדעם נאך צוויי רייטער. דיעזע איינריכטונג האט ווייטער צורודערט די געגטיל־אָרדנונג אויף צוויי וועגען: ערשטענס, מיט דעם וואס זי האט בעשאפען א געוואלט איבער'ן פאלק, א גע־וואלט וואס איז שוין ניט מעהר געווען דאס פאלק אליין אין בעוואפ־נונג; און צווייטענס איז דא צום ערשטען מאל דאס פאלק איינגע־טהיילט געווארען ניט נאך קרובים'שאפט, נאר נ א ך ד י ע ר ד־ט ע ר װ א ו ז י י װ א ו י נ ע ן צ ו ז א מ ע ן. וואס דאס האט געהאט צו בעדייטען ווען מיר באלד זעהען.

די געגטיל־אָרדנונג האט דעם אויסגעבויטעטען פאלק קיין הילף ברענגען ניט געקענט. איז אלזא נאר געבליעבען דער ענטשטעהענדער שטאאט. און דער שטאאט האט געבראכט הילף אין דער געזעצגעבונג פון ס א ל א ן.

סאלאן איז געווען א גריכישער געזעץ־געבער, וועלכער האט איינ־געפיהרט א נייע פערפאסונג אין יאהר 594 פאר די קריסטליכע צייט־רעכענונג. (דאס איז געווען ביי אידען אין די צייט פון ירמיה הנביא, עטליכע יאהר פאר'ן ערשטען חורבן). סאלאן האט געבראכט דער־לייכטערונג פאר'ן פאלק, און פאר איין גאנג האט ער דערמיט אויך געשטארקט דעם שטאאט און נאך מעהר אבגעשוואכט די אלטע איינ־ריכטונגען. אויף וועלכען אופן סאלאן האט דורכגעפיהרט זיין רע־פארם, געהט אונז דא ניט אן. ער האט געמאכט דעם ערשטען אנ־פאנג מיט די רייהע פון זאגענאנטע פאליטישע רעוואלוציאנען. און געמאכט האט ער זיין רעוואלוציאן מיט אן אנגריף אין אייגענטהום.

אלע ביז־אהעריגע רעוואלוציאנען זיינען געווען רעוואלוציאנען צום שוץ פון איין ארט אייגענטהום געגען אן אנדערע ארט אייגענ־טהום. זיי קענען איין סארט אייגענטהום ניט שיצען אהן אנצוריהרען און צו שעדיגען דעם אנדערען סארט אייגענטהום. אין דער גרויסער

פראנצויזישער רעוואָלוציאָן האָט מען אוועקגענומען דאָס פעאָדאלע אייגענטהום (די גיטער פון די אדעליגע פריצים) כדי צו רעטען דאָס בירגערליכע אייגענטהום (דאָס פערמעגען פון די פּראָסטע בירגער. די פריצים האָבען פריהער געשטערט, מיט זייערע פיהרונגען, די בירגער אין זייער אָנקלייבען אייגענטהום. די רעוואָלוציאָן האָט אוועקגענומען ביי די פריצים זייערע גיטער און דערמיט געבראָכען זייער מאַכט און געראַטעוועט דאָס אייגענטהום פון בירגער). אין דער רעוואָלוציאָן פון סאָלאָן ווידער איז אוועקגענומען געוואָרען דאָס אייגענטהום פון די מלוות צו רעטען דאָס אייגענטהום פון די בעל־חובות.

די חובות זיינען פשוט ערקלערט געוואָרען פאַר אונגילטיג, פאַר פאַרפאַלענע. די איינצעלהייטען זיינען ניט גענוי בעקאַנט. אָבער סאָלאָן ריהמט זיך אין זיינע גערדיכטע, אז ער האָט אַרויסגעריסען די משכון־סלופּעס פון די פעלדער און האָט צוריק געבראַכט די מענשען, וואָס זיינען פערקויפט געוואָרען פאַר חובות אַלס שקלאַפען קיין אויסלאַנד. דאָס איז נאָר מעגליך געוועזן דורך אָפענעם שעדיגען אייגענטהומס־רעכט. און דער פאַקט איז, אז דאָס איז געשעהען אין אַלע רעוואָלוציאָנען, פון דער ערשטער ביז דער לעצטער: כאָטש רופען רופט מען זיי פּאָליטישע רעוואָלוציאָנען, דאָס הייסט בלויז איבערקעהרענישען אין די פאָרמע פון דער רעגיערונג, דאָך זיינען זיי אין אמת'ן אַלע געמאַכט געוואָרען צו בעשיצען אייגענטהום — פון א י י ן סאָרט, דורך אוועקנעהמען אייגענטהום — פון אַ נ ד ע ר סאָרט, וואָס מען רופט אויך „גנבה". דאָס איז אַזוי ווייט אמת, אַז מען קען אוועקשטעלען אַ כלל, דאָס זייט דריטהאלבען טויזענד יאָהר האָט דאָס פּריוואַט־אייגענטהום נאָר געקענט אויפגעהאַלטען ווערען דורך אוועקנעהמען אייגענטהום.

ווען סאָלאָן האָט אָבגעשאַפט די חובות, האָט מען ערשט געדאַרפט זעהען צו טהאָן עפּעס, וואָס זאָל ניט דערלאָזען צוריק קומען צו אַזאַ פערשקלאַפונג פון די פרייע אַטהענער. דאָס איז געשעהען דורך אַלגעמיינע געזעצע. עס איז צום ביישפּיעל געמאַכט געוואָרען אַ געזעץ, וואָס האָט פערבאָטען צו נעהמען דעם בעל חוב אַליין אַלס אַ משכון פאַר'ן חוב, דאָס הייסט איהם צו מאַכען פאַר אַ שקלאַף, ווען ער בעצאָהלט ניט. ווייטער איז דורך אַ געזעץ פעסטגעשטעלט געוואָרען די גרעסטע מאָס פעלדער וואָס איין מענש מעג בעזיצען.

מעהר האָט קיינער ניט געקענט האָבען זיין אייגענס. דאָס איז גע־מאַכט געוואָרען, כדי אַז דער הייסער הונגער פון דעם אַדעל איינצו־שלינגען די פעלדער פון די פויערען זאָל באַטש אביסעל איינגעהאַל־טען ווערען. און ווייטער זיינען געמאַכט געוואָרען ענדערונגען אין די גרונדגעזעצע. פאַר אונז זיינען די וויכטיגסטע די:

דער ראַטה (פון לאַנד־פיהרער), איז בעשטימט געוואָרען, זאָל האָבען פיער הונדערט מיטגליעדער, הונדערט פון יעדען שטאַם. דאָ איז אַלזאָ נאָך געבליעבען דער שטאַם דער יסוד. אָבער דאָס איז גע־ווען די איינציגע זאַך, וואו די אַלטע קרובים־איינריכטונגען זיינען אַריינגעצויגען געוואָרען אין דעם נייעם שטאַאַטס־קערפּער. דען ווייטער האָט סאָלאָן צוטיילט די בירגער אין פיער קלאַסען, לויט נאָך זייער פעלד־איינענטהום און וויפיעל תבואה עס האָט זיי געבראַכט: די ערשטע קלאַסע זיינען געווען אַזעלכע, וואָס זייער פעלד האָט זיי געבראַכט 500 מעדימנען תבואה. (א מעדימנוס איז געווען אַזוי פיעל, לערך, ווי 100 קוואָרט). די צווייטע קלאַסע 300, די דריטע — 150. ווער עס האָט געהאַט ווייניגער גרונדבעזיץ ווי דאָס, אָדער גאָר ניט, דער האָט צוגעהערט צו די פיערטע קלאַסע. צו די העכסטע עמטער האָבען נאָר געקענט אויסגעקליעבען ווערען מענשען פון די ערשטע קלאַסע, צו אַנדערע עמטער אויך מענשען פון די אַנדערע צוויי. די פיערטע קלאַסע האָט נאָר געהאַט דאָס רעכט צו רעדען און צו שטימען אין די פאָלקס־פערזאַמלונג. אָבער דערמיט האָט די פיערטע קלאַסע געהאַט די גאַנצע מאַכט, דען ביי די פאָלקס־פערזאַמלונג זיינען אַלע בעאַמטע ערוועהלט געוואָרען, צו דיעזע פערזאַמלונג האָבען זיי גע־האַט אָבצוגעבען רעבענשאַפט און ביי דיעזע פערזאַמלונג זיינען אַלע געזעצע געמאַכט געוואָרען, און די פיערטע קלאַסע האָט דאָ געהאַט די מאַיאָריטעט (רוב דעות). די נייע איינריכטונגען האָבען אַלזאָ אין גרונד אָבגעשאַפט די פאָר־רעכטע פון די אַריסטאָקראַטען. זיי האָבען זיי טהיילווייז ערזעצט אין די פאָרמע פון פאָררעכטע פון רייכטהום — דאָס הייסט דערמיט, דאָס די וואָס האָבען געהאַט מעהר פעלד, האָבען געהאַט מעהר רעכטע צו קריעגען עמטער; אָבער דאָך, די ענטשיידענע מאַכט האָט געקראָגען דאָס פאָלק. ווייטער איז דאָס מיליטער איינגעטיילט געוואָרען נאָך די נייע פיער קלאַסען; די ביידע ערשטע קלאַסען האָבען צוגעשטעלט קאַוואַלעריע, די דריטע קלאַסע

האָט געמוזט דיענען אין די שווערע אינפאַנטעריע, די פיערטע — אין די לייכטע פיעבאָטע אָהן פּאַנצערן, אָדער אויף די קריעגס־שיפען, און זיי האָבען מסתמא געקראָגען בעצאָהלט.

דאָ ווערט אלזאָ איינגעפיהרט אַ גאַנץ נייער פונדאַמענט פון בירגער־רעכט אין די גרונד־געזעצע: דאָס פּריוואַט־אייגענטהום. די בירגער'ס רעכטע און פפליכטען ווערען אָבגעמאָסטען לויט די גרויס פון זייער פעלד־בעזיץ. און אַזוי ווייט ווי די צוטיילונג לויט פערמעגענס־קלאַסען ווערט איינגעוואָרצעלט, אַזוי ווייט ווערט פערשטופּט די אַלטע איינטיילונג לויט בלוטס־פערוואַנדשאַפט. פון דיעזע איינריכטונג האָט אלזאָ די אַלטע גענטיל־אָרדנונג אַ נייעם קלאַפּ געקראָגען.

עס האָט אָבער ניט געמוזט בלייבען אַזוי, אַז די פּאָליטישע רעכטע זאָלען יעדען בירגער צוגעמאָסטען ווערען לויט נאָך זיין פערמעגען. דער שטאַאַט האָט געקענט אַ קיום האָבען אָהן דעם אויך. אמת, דיעזע איינפיהרונג — צו צוטהיילען יעדען זיין רעכט לויט נאָך דעם ווי רייך ער איז — האָט געשפּיעלט אַ גרויסע ראָלע אין דער געשיכטע פון די גרונד־געזעצע פון מלוכות, אָבער דאָך האָבען זעהר אַ סך שטאַאַטען דאָס ניט בעדאַרפט, און גראָד די, וואָס זיינען געווען אם פאָלשטענדיגסטען ענטוויקעלט. אויך אין אַטהען האָט דאָס נאָר געשפּיעלט אַ פאַרבייגעהענדע ראָלע. פון אַריסטידעס צייטען אָן האָט יעדער בירגער געקענט קריעגען יעדען אַמט.

אין די אַכציג יאָהר נאָך דיעזער צייט האָט זיך אין די אַטהענישע געזעלשאַפט ביסלעכווייז איינגעשטעלט דער גאַנג, אויף וועלכען זי האָט זיך אין די נאָכקומענדע יאָהרהונדערטע ווייטער ענטוויקעלט. דאָס איז געווען דער גאַנג פון זוכען רייכקייט דורך האַנדעל און שקלאַפעריי. איינשלינגען אַ סך פעלדער דורך וואוכעריי, ווי פאַר סאָלאָנ'ס צייט, האָט מען שוין ניט מעהר געקענט. אויך אויף אַנדערע אַרטען האָט מען ניט מעהר געקענט אָנקלייבען אָהן אַ שיעור פעלד־אייגענטהום אין איין האַנד. האָט מען זיך אַלץ מעהר און מעהר גענומען צום האַנדעל און צום האַנדווערק און קונסט־האַנדווערק, בעטריעבען אויף גרויסען פוס, דורך די אַרבייט פון שקלאַפען. מען איז געוואָרען אויפגעקלערטער. אַנשטאַט וואָס פריהער האָט מען אויף אַ ברוטאַלען אופן אויסגעזויגט אייגענע מיט־בירגער, האָט מען גענומען אויסבייטען הויפּטזעכליך שקלאַפען און די מענשען פון אַנדערע לענדער, מיט וועל־

בע מען האט געפיהרט האנדעל. דער עשירות אין בעוועגליכע זאכען (מטלטלין, זאכען וואס קענען איבערגעהן פון איין ארט אויפ'ן אנדערן) און דער רייכטהום אין געלד און אין שקלאפען און שיפען איז גע־וואקסען אלץ מעהר און מעהר. אבער יעצט איז דאס שוין ניט גע־ווען מעהר, ווי אמאל, בלויז א מיטעל איינצוקויפען א סך פעלדער. ניין, צו האבען א סך געלד און אנדערע בעוועגליכע עשירות איז גע־ווארען א צוועק פאר זיך אליין. דערמיט איז אויפגעקומען א קאנ־קורענץ־מאכט געגען די אלטע מאכט פון אדעל. א נייע רייכע קלאסע איז אויפגעקומען, רייכע סוחרים און בעלי־בתים פון ווארשטאטען. זיי האבען געוואונען די אויבערהאנד איבער דעם אדעל. דערמיט איז אבער אויך אוועקגענומען געווארען דער לעצטער רעשט פון דעם פונ־דאמענט פון די אלטע גענטיל־ארדנונג. די מיטגליעדער פון אלע גענ־טעס, פראטריען און שטאמען זיינען יעצט געווען צושפרייט איבער גאנץ אטטיקא און פאלשטענדיג דורכאנאנדער־געמישט. די פער־וואנדערשאפטס־איינטיילונג האט אלזא שוין ניט געטויגט פאר פאלי־טישע קערפערשאפטען. זעהר א סך אטהענישע בירגער האבען אי־בערהויפט ניט געהערט צו קיין שום גענס. זיי זיינען געווען איינגע־וואנדערטע. זיי זיינען אויפגענומען געווארען אין דעם אטהענישען בירגעררעכט, אבער ניט אין קיין אלטען משפחה־פערבאנד. חוץ דעם איז אלץ מעהר און מעהר געוואקסען די צאהל פון פרעמדע איינוואנ־דערער, וואס זיינען קיין בירגער אויך ניט געווארען, נאר האבען בלויז געקראגען דאס רעכט פון שוץ אין לאנד.

אין דער צייט זיינען פארגעקומען די שטרייטען צווישען די פארטייען. דער אדעל האט געוואלט צוריק געווינען זיינע פריהעריגע פאררעכטע. א געוויסע צייט האט דער אדעל צוריקגעקראגען די אוי־בער־הערשונג. די רעוואלוציאן פון קלייסטהענעס (509 פאר די קריסטליכע צייטרעכנונג) האט זי ווידער אומגעווארפען, דאס מאל שוין אויף אייביג. מיט דעם איז שוין אונטערגעגאנגען דער לעצטער רעשט פון די גענטיל־איינריכטונגען.

קלייסטהענעס האט אין זיין נייעם גרונדגעזעץ שוין גאר ניט גענומען אין בעטראכט די פיער אלטע שטאמען, וואס זיינען געווען געגרינדעט אויף גענטעס און פראטריען. אויף דעם ארט זיינען די בירגער איינגעטהיילט געווארען בלויז נאך זייער וואוין־פלאץ, וואס אן

אַנהויב פון דיזער איינטהיילונג איז שוין געווען געמאַכט אין די אויבענדערמאָהנטע „וויקראַריען“. אַ מענש האָט שוין אַלזאָ ניט געהאַט זיינע גזעלשאַפטליכע רעכטע צווישען זיינע בלוטס־פערוואַנדטע, אין זיין משפחה, נאָר צווישען זיינע שכנים. (עס האָט, הייסט עס, גענומען גילטען דער געדאַנק, וואָס ליעגט אין דעם אַלטען פּסוק פון משלי „טוב שכן קרוב מאה רחוק“, — בעסער אַ נאָהנטער שכן איידער אַ וויטער ברודער. דיזער פּסוק איז מסתמא אויך דער אויסדרוק פון אַזאַ ענדערונג אין דעם אידישען פאָלק. — איבערזעצער). ניט דאָס פאָלק איז געוואָרען איינגעטהיילט, נאָר דאָס לאַנד, די געגענדען. די איינוואָהנער זיינען פּאָליטיש געוואָרען ניט מעהר ווי צוגעהעריגע צו דער געגענד.

גאַנץ אַטטיקאַ איז געוואָרען איינגעטהיילט אין הונדערט געמיינדע־געגענדען, „דעמאָס“ האָט זיך גערופען אַזאַ געגענד. יעדע דעמאָס האָט זיך אַליין פערוואַלטעט. די „דעמאָטען“, דאָס הייסט די בירגער פון יעדען דעמאָס האָבען ערוועהלט זייער אייגענעם פאָרשטעהער (דעמארק) און שאַץ־מייסטער, און אויך דרייסיג ריכטער מיט דעם רעכט צו פּסק'ענען קליינע פּראָצעסען. זיי האָבען אויך געקראָגען צוגעוויזען אַן אייגענעם טעמפּעל און אַן אייגענעם שוץ־גאָט, אָדער העראָס, און זיי האָבען אַליין אויסגעקליעבען זיין פּריסטער. די העכסטע מאַכט אין דעם דעמאָס איז געלעגען אין האַנד פון די פערזאַמלונג פון די דעמאָטען. מאָרגאַן בעמערקט ריכטיג: די זעלבסט־שטענדיגע שטאָדט־געמיינדע היינט אין אַמעריקאַ איז אין די פאָרמע פון יענע גריכישע דעמאָס. אין אַמעריקאַ איז דאָס היינט די העכסטע אויסבילדונג פון דעם מאָדערנעם שטאַאַט — אַט דאָס וואָס זיין איינהייט איז די שטאָדט־געמיינדע, מיט דעם רעכט צו רעגיערען די אייגענע אנגעלעגענהייטען נאָכ'ן אייגענעם ווילען. און אָנגעהויבען האָט זיך דער שטאַאַט ענטוויקלען אין אַטהען, אין אַזאַ פאָרמע, מיט די זעלבסטשטענדיגע דעמאָס אלס איינהייט. (איז ווידער אַ פאַקט, ווי די געשיכטליכע ענטוויקלונג קומט צוריק, אויף אַ העכערע מדרגה, צו די אָנפאַנגליכע איינריכטונגען).

צעהן אַזעלכע איינהייטען, דעמען (דעמאָסען), זיינען געווען אַ שטאַם. דאָס איז אָבער שוין ניט געווען דער אַלטער שטאַם פון קרובים, נאָר אַן אָ ר ט ס ־שטאַם. דער אָרטס־שטאַם איז געווען

א זעלבסטשטענדיגע פּאָליטישע קערפּערשאַפט, דאָס הייסט ער האָט זיך אליין רעגירט זיינע אַנגעלעגענהייטען. אויך איז ער געווען א מיליטערישע קערפּערשאַפט. די איינוואָהנער פון דער שטאַם־גע־גענד האָבען זיך אויסגעקליעבען פאָלגענדע פאָרשטעהער: א „פהאַ־לאַרך", דאָס איז געווען דער שטאַם־פאָרשטעהער; ער האָט געהאַט צו בעפעהלען די קאַוואַלעריע; א „טאַקסיאַרך", וואָס האָט געהאַט צו בעפעהלען איבער די פּיעכאָטע און א „סטראַטעג", דעם אויבער־שטען בעפעהל־האָבער איבער דאָס גאַנצע מיליטער פון די שטאַם־געגענד. יעדע שטאַם־געגענד האָט געמוזט צושטעלען פינף קריעגס־שיפען מיט מאַנשאַפט און קאָמענדאַנטען. און ווייטער האָט יעדער שטאַם געהאַט א בעזאָנדערען „גאָט", אָדער העראָס, אלס אייגענעם בעשיצער. דער שטאַם האָט זיך גערופען אויף דעם נאָמען פון דעם גאָט זיינעם. ענדליך האָט יעדער שטאַם אויסגעקליעבען פופציג ראַטהס־לייט אין דעם אַטהענישען ראַטה.

און איבער די אַלע איינריכטונגען איז געווען דער אַטהענישער שטאַאַט. די רעגירונג זיינע איז געפיהרט געוואָרען פון א ראַטה פון 500 ערוועהלטע ראַטהסלייט פון די 10 שטאַמען, 50 פון יעדען שטאַם. די העכסטע דעה אָבער האָט געהאַט די פאָלקס־פערזאַמלונג, צו וועלכער יעדער אַטהענישער בירגער האָט געקענט צוקומען און שטימען. לעבען דעם האָבען די „אַרכאָנטען" און אַנדערע בעאַמטע בעזאָרגט די פערשיעדענע פּערוואַלטונגס־צווייגען און גע'פּסק'ענט דין־תורות. אָן אויבערשטער בעאַמטער איבער די עקזעקוטיוו־געוואַלט — דאָס הייסט א קעניג אָדער א פּרעזידענט — איז אין אַטהען ניט געווען.

מיט דיעזער נייער איינריכטונג — די איינטהיילונג לויט דעם אָרט וואו מען וואוינט — און מיט דעם וואָס מען האָט צוגעלאָזען זעהר א גרויסע צאָהל שוץ־פערוואַנדטע (פרעמדע וואָס האָבען גע־קראָגען יעדען שוץ ווי אייגענע, נאָר קיין בירגער־רעכט ניט) — דאָס זיינען געווען א טייל איינגעוואַנדערטע, א טייל פריי־געלאָזענע שקלאַ־פען — מיט דעם זיינען די אַלטע קרובים־פערבאַנדען ארויסגעשטופּט געוואָרען פון די אָפיציעלע איינריכטונגען פון פאָלק. זיי זיינען גע־בליעבען ניט מעהר ווי פּריוואַטס־פעראיינען און רעליגיעזע קהילות. דאָך איז דער מאָראַלישער איינפלוס פון די געגנטיל־צייט נאָך ביס־

לעכווייז אָבגעשטאָרבען. די אַלטע אַרט געדאַנקען און בעגריפען זיינען נאָך אַ לאַנגע צייט געבליעבען. דאָס האָט זיך געצייגט ביי נאָך איין שטאַאַטליכע איינריכטונג, פון וועלכע מיר וועלען יעצט רעדען:

מיר האָבען שוין אויבען געזעהען, אַז דער עיקר, וואָס עס מאַכט אַ שטאַאַט, איז אַן עפענטליכע געוואַלט, וועלכע בעשטעהט ניט די מאַסע פון פאָלק גופא, נאָר איז אַ בעזאָנדערע מאַכט. אַטהען האָט דעמאָלט נאָך בלויז געהאַט אַ פאָלקס־מיליטער און אַ פלאָט קריעגס־שיפען, וואָס זיינען דירעקט פון פאָלק געשטעלט געוואָרען. דיעזע איינריכטונגען האָבען געדיענט צו בעשיצען דאָס פאָלק פון אַן אויסערליכען שונא און צו האַלטען אין צוים די שקלאַפען. שקלאַפען זיינען שוין דעמאָלט געוועזען אין אַטהען מעהר ווי פרייע. אַלס אַ מאַכט געגען די בירגער איז דעמאָלט נאָך קודם די עפענטליכע געוואַלט בעשטאַנען אין די פּאָליציי. די פּאָליציי איז אַזוי אַלט ווי דער שטאַאַט. (דאַרום האָבען די נאַאיווע פראַנצויזען פון 18טען יאָהרהונדערט גערופען די ציוויליזירטע פעלקער „פּאָליצירטע פעלקער“). די אַטהענער האָבען אַלזאָ צוזאַמען מיט זייער שטאַאַט געגרינדעט אַ פּאָליציי. דאָס איז געוועזען אַ וואָהרע זשאַנדאַרמעריע פון שיסערס מיט׳ן פיילען־בויגען, צו פוס און אויף פערד. דאָס זיינען געוועזען אַזעלכע ווי די, וואָס מען רופט ל אַ נ ד י ע ג ע ר אין זיד־דייטשלאַנד און אין דער שווייץ. דיעזע פּאָליציי אָבער איז געוועזען צוזאַמענגעשטעלט פון — ש ק ל אַ פ ע ן. דער פרייער אַטהענער האָט אַלזאָ בעטראַכט די ראָלע פון דיעזע בעדיענטע פון אונטערדריקונג פאַר אַזוי שענדליך, אַז ליעבערשט האָט ער זיך געלאָזט אַרעסטירען פון בעוואָפענטע שקלאַפען, איידער ער זאָל זיך אַליין איבערגעבען צו אַזאַ שענדליכע זאַך, — איידער, הייסט עס, ער זאָל אַליין דיענען אין דער פּאָליציי. אָט אין דעם האָבען זיך דאָס געצייגט נאָך די אַלטע בעגריפען פון די גענטיל־צייטען. דער שטאַאַט האָט אָהן די פּאָליציי ניט געקענט עקזיסטירען. אָבער ער איז נאָך געוועזען יונג און האָט נאָך ניט געהאַט גענוג מאָראַלישען רעספּעקט ביי דעם פאָלק, אַז זיי זאָלען האַלטען פאַר אַכטענסווערט צו דיענען אין זיין פּאָליציי. אַזאַ בעשעפטיגונג ווי די פּאָליצייסקע האָט נאַטירליך ביי די אַלטע גענטיל־ברידער אויסגעזעהען שענדליך.

יעצט איז דער שטאַאַט געוועזען פערטיג אין זיינע הויפּט־שטריכען.

און ווי זעהר ער האט זיך געפאסט צו די נייע געזעלשאפטליכע לאגע פון די אטהענער, האט זיך געצייגט אין דעם שנעלען אויפבליהען פון רייכטהום, פון האנדעל, פון דער אינדוסטריע. די געזעלשאפטליכע און פאליטישע איינריכטונגען זיינען געווען בעגרינדעט אויף א געגענזאץ פון קלאסען, — ניט מעהר דער געגענזאץ פון אדעל אין פראסטען פאלק, נאר פון שקלאפען און פרייע, פון שוץ־פערוואנדעטע און בירגער. אין דער צייט פון איהר העכסטע בליהונג איז די גאנצע פרייע בירגערשאפט פון אטהען בעשטאנען פון 90,000 נפשות, שוין אריינגערעכענט ווייבער און קינדער; דאגעגען זיינען געווען 365,000 שקלאפען, מענליכע און ווייבליכע, און 45,000 שוץ־פערוואנדעטע, פרעמדע און פרייגעלאזענע שקלאפען. אלזא, אויף יעדען דערוואקסענעם מענליכען בירגער זיינען געווען ווייניגסטענס 18 שקלאפען און איבער 2 שוץ־פערוואנדעטע. די גרויסע צאהל שקלאפען האט זיך גענומען פון דעם, וואס א סך פון זיי האבען געארבייט צוזאמען אין גרויסע צימערען ביי האנד־ארבייט, אונטער אויפזעהער.

די ענטוויקלונג פון האנדעל און אינדוסטריע האט געפיהרט דערצו, אז די עשירות'ן האבען זיך אנגעקליבען מאסענווייז אין ווייניג הענד, די מאסע פון די פרייע בירגער איז געווארען ארים. זיי איז נאר געבליעבען די ברירה — אדער צו געהן קאנקורירען מיט די שקלאפען־ארבייט און זוכען ארבייט ביי האנדווערק, וואס דאס איז בעטראכט געווען פאר א גרויסע חרפה, און עס וואלט אויך וועניג געקענט איינברענגען — אדער צו ווערען לומפען. און זיי זיינען געווארען לומפען, דאס איינציגע וואס זיי האבען געמוזט טהון אונטער די אומשטענדען. און אזוי ווי זיי זיינען געווען די גרויסע מאסע, האבען זיי דערמיט געבראכט א חורבן אויפ'ן גאנצען אטהענישען שטאאט.

אין די שקלעם אין איירפא, ווען מען לערנט מיט די שילער די אלטע גריכישע געשיכטע, ערקלערען די פראפעסארען געוועהנליך, אז דער אלטער גריכישער שטאאט איז געגאנגען אין דר'ערד אריין דורך די דעמאקראטיע, דורך די פאלקס־רעגיערונג, דורך דעם וואס עס איז ניט געווען קיין קייסער אדער קעניג. די פראפעסארען, וואס לערנען אזוי, זיינען אונטערלעקערס פון די הערשער. דער אמת איז, אז ניט די דעמאקראטיע האט געבראכט אטהען צו חורבן, נאר די

שקלאַפעריי, וועלכע האָט געבראַכט דערצו, אַז פּאָר אַ פרייען בירגער איז געווען אַ חרפּה צו אַרבייטען.

די ענטשטעהונג פון דעם שטאַאַט ביי די אַטהענער איז אַ בע־זונדערעס טיפּישער ביישפּיעל פון דעם, ווי שטאַאַטען זיינען געוואָרען אין אַלגעמיינען; ערשטענס, ווייל דאָרטען איז דער שטאַאַט ארויס־געקומען ריין פון זיך, אָהן אריינמישונג פון פרעמדע עראָבערער, אָדער אייגענע געוואַלט־הערשער; (עס איז נאָר פאָרגעקומען איין פאַל פון געוואַלט־פערכאַפּונג, דורך פּיזיסטראַטוס, אָבער דאָס האָט ניט לאַנג געדויערט און האָט קיין שום שפּור ניט איבערגעלאָזט); צווייטענס, ווייל דאָרטען איז גלייך פון די געגטיל־אָרדנונג ארויסגעקומען אַ שטאַאַט פון אַ זעהר הויך ענטוויקעלטער פאָרמע, די דעמאָקראַטישע רעפּובליק; און דריטענס, ענדליך, ווייל **עס זיינען גענוג בעקאַנט אַלע וויכטיגע איינצעלהייטען דערפון.**

6. — גענס און שטאַט אין רוים.

די זאַגע וועגן די גרינדונג פון רוים דערצעהלט, אַז די ערשטע מענשען, וואָס האָבען זיך בעזעצט אין רוים, זיינען געווען לאַטיינישע געגטעס (הונדערט גענטעס, דערצעהלט די זאַגע), פעראייניגט אין איין שטאַם. צו זיי איז באַלד צוגעקומען אַ שטאַם סאַבעלען, אויך הונדערט גענטעס, און צום סוף אַ דריטער שטאַם, פון פערשיעדענע סאָרטען מענשען, וויעדער פון הונדערט גענטעס. די גאַנצע ערצעהלונג צייגט אויף דעם ערשטען בליק, אַז אין איהר ווערען שוין פאָרגעשטעלט ווענינ נאַטירליכע איינריכטונגען, מעהר קינסטליך־געמאַכטע. אַלץ וואָס דאָ איז פאַרהאַנען נאַטירליכעס זיינען די גענטעס. אָבער אויך די גענטעס, וואָס ווערען דאָ פאָרגעשטעלט, זיינען שוין אין מאַנכע פעלע ניט מעהר די גענטעס, וואָס זיינען ענטשטאַנען פון נאַטור, נאָר אָריבערגעבראַכטע פון די אַלטע היים פון דיזע מענשען, פון וואַנען זיי האָבען אויסגעוואַנדערט קיין רוים. אין יענער אַלטער היים איז דעמאָלט נאָך בעשטאַנען די מוטער־גענס און זיי האָבען דיזע איינריכטונג מיטגעבראַכט קיין רוים. די שטאַמען אָבער, פון וועלכע די לעגענדע דערצעהלט דאָ, זיינען פאָרגעשטעלט ווי געמאַכטע, קינסטליך צוזאַמענגעשטעלטע, נאָר ס'רוב פון קרובים־גענטעס און נאָך דעם מוסטער פון די אַלטע שטאַמען, וועלכע זיינען אַרויסגעוואַקסען פון נאַטור. עס איז לייכט צו דערקענען, לויט ווי דיזע שטאַמען ווערען דאָ געשילדערט, אַז דאָס זיינען געווען געמאַכטע; עס איז אָבער ניט אונמעגליך, אַז אַ טייל פון יעדען פון די דריי שטאַמען איז געווען אַ ווירקליכער, נאַטירליכער אַלטער שטאַם פון קרובים; דאָס האָט געקענט זיין דער קערן און צו דעם האָט מען, קען זיין, צוגעזעצט קינסטליך נייע גענטעס. דאָס מיטעלגליעד צווישען די גענס און דעם שטאַם, די פראַטריע, האָט זיך ביי די רוימער גערופען „קוריע". יעדע 10 גענטעס זיינען געווען אַ קוריע. אַלזאָ, זיינען געווען 10 קוריעס אין גאַנצען.

די רוימישע גענס איז געווען דיזעלבע איינריכטונג וואָס די גרי־

בּישע. דאָס לייקענט קיינער נים. די גריכישע גענס, האָבּען מיר געזעהען, איז געווען אַ ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון די יעניגע געזעל־שאַפטליכע איינהייט, וואָס איהר גאַר ערשטע פאָרמע געפינען מיר ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ. דאָס זעלבּע, אלזאָ, גילט וועגען די גענטעס אין רוים. וועגען דעם איז ניטאָ מעהר וואָס צו רעדען. מיר קענען עס אלזאָ דאָ מאַכען קירצער.

די רוימישע גענס האָט געהאַט פאָלגענדע איינריכטונג, וויינינגס־טענס אין די גאַר אלטע ערשטע צייטען פון דער שטאָדט רוים:

1. די מיטגליעדער פון איין גענס האָבּען גע'ירשה'נט איינע פון די אַנדערע; דאָס פערמעגען איז געבּליעבּען אין די גענס. אין די רוימישע גענס, ווי אין די גריכישע, האָט זיך שוין געפיהרט נאָך פאַטער־רעכט, אלזאָ, זיינען די קינדער פון די טעכטער פון די גענ־טעס געווען אויסגעשלאָסען.

דאָס עלטסטע געשריעבּענע געזעץ אין רוים, וואָס איז בּעקאַנט, איז „דאָס געזעץ פון די צוועלף טאַבּליצעס". לויט דיעזען געזעץ, זיינען די ערשטע יורשים פון אַ' מענשען זיינע אייגענע קינדער: ווען עס זיינען ניטאָ קיין קינדער, ירשה'נען די קרובים פון מענליכען צד; „אגנאַטען" האָבּען געהייסען אזעלכע קרובים; און ווען עס זיינען ניטאָ קיין אגנאַטען, געהט די ירושה איבּער צו די גענס־בּרידער. אין אַלע פעלע איז דאָס אייגענטהום געבּליעבּען אין די גענס — צו ביי איינצעלנע מיטגליעדער פון דיזעלבּע גענס, צו ביי אַלע.

מיר זעהען דאָ, ווי בּיסלעכווייז רייסען זיך אריין נייע דינים אין די מנהגים אריין פון די גענטיל־אָרדנונג. דאָס קומט דורך דעם, וואָס די עשירות פערמעהרט זיך און עס פערשפּרייט זיך מאָנאָגאַמיע: דער אלטער מנהג איז געווען, אז די ירושה פון אַ פערשטאָרבּענעם איז צוגעפאַלען צו אַלע זיינע גענס־בּרידער גלייך; דאָס ווערט די ערשטע זאַך געענדערט דערמיט, וואָס אין פּראַקטיק נעהמען עס צו נאָר די אגנאַטען — דיעזע ענדערונג איז מסתמא געוואָרען שוין גאָר אין די אַלטע צייטען, ווי אויבּען דערמאָנט. ענדליך ווערט דער דין, אז די ירושה געהט נאָר צו די אייגענע קינדער און צו די קינדס קינדער פון מענליכען שטאַם. אויף די צוועלף טאַבּליצעס שטעהט דאָס זעלבּסטפערשטענדליך אין אומגעקעהרטער אָרדנונג, — פריהער קרי־גען עס די קינדער, נאָר ווען עס זיינען קיין קינדער ניטאָ, פאַלט די

ירושה צו די אגנאטען. דאָס איז פערשריעבען געוואָרען, וועז עס איז שוין געוועז איינגעפיהרט, אַז די קינדער אליין ירשה'נען, ווען עס זיינען דאָ קינדער; ווען עס איז שוין אזוי איינגעפיהרט, זיינען שוין זעלבסטפערשטענדליך פריהער די קינדער און דערנאָך ווייטערע קרובים. אָבער איינגעפיהרט איז געוואָרען פריהער, אַז די ירושה זאָל צופאַלען אַלע קרובים צוזאַמען, דערנאָך צו די קינדער אליין, אויב עס זיינען דאָ קינדער. אַזוי איז דאָס אייגענטהומס־רעכט געוואָרען ביסלעכווייז אלץ ווייניגער געמיינשאַפטליך און אלץ מעהר פּריוואַט. פון די פריהעריגע איינריכטונג, אַז די ירושה איז געבליעבען אין גאַנ־צען שותּפות־אייגענטהום פון די גענס, איז ביסלעכווייז געבליעבען בלויז דאָס, אַז די ירושה האָט געמוזט „בלייבען אין די גענס", אָבער אַלס דאָס פּריוואַט־אייגענטהום פון גענס־ברידער, דעם פערשטאָרבע־נעמ'ס קינדער אָדער זיינע אגנאַטען. סיי ווי סיי, דאָס איז געוועז פּונקט 1 פון די אויפגאַבען פון די גענס, וואו מיר געפינען זי נאָך ביי די גרינדונג פון די שטאָדט רוים.

2. די גענס האָט געהאַט צוזאַמען אַן אייגענעם בית הקברות. עס געפינט זיך צום ביישפיעל בעריכטעט, אַז ווען די גענס קלאַודיא, אַ גענס פון פּאַטריציער (רייכע), האָט איינגעוואַנדערט קיין רוים פון רעגיללי, האָבען זיי געקראָגען צוגעוויזען פאַר זיך אַ שטיק לאַנד און דערצו אין דער שטאָדט אַ געמיינזאַמען בעגרעבנים־פּלאַץ. נאָך אין פיעל שפּעטערע יאָהרען, אין די צייטען פון אויגוסטוס, ווערט בע־ריכטעט, אַז מען האָט געבראַכט קיין רוים דעם קאָפּ פון דעם קריעגס־העלד וואַרוס, וועלכער איז געפאַלען אין טייטאָבורגער וואַלד, האָט מען דעם קאָפּ בעגראָבען „אויף דעם קברות־בערגיל פון זיין גענס, די קווינקטיליא". אלזאָ, זעהט מען, אַז נאָך דעמאָלט האָט די גענס געהאַט אַ בעזאָנדערען בית עולם.

3. די גענס האָט געהאַט אייגענע געמיינזאַמע רעליגיעזע פייער־ליכקייטען, די „סאַקראַ גענטילוטיא". דאָס איז גענוג בעקאַנט פאַר יעדען וואָס וויסט עפּעס פון די רוימישע געשיכטע.

4. אַלע גענס־מיטגליעדער האָבען אויף זיך געהאַט אַ פפליכט ניט צו הייראַטהען פון די אייגענע גענס. דאָס איז אין רוים, ווי עס שיינט, קיין מאָל ניט געוואָרען קיין געשריעבענעם געזעץ, אָבער עס איז געבליעבען אַ מנהג. עס זיינען געבליעבען פערצייכענט אין אַלטע

רוימישע שריפטען א מאסע נעמען פון מאן־און־ווייב און אין קיין איינציגע פאר פאלק האבען ניט ביידע דעם אייגענעם גענטיל־נאמען. די דינים וועגען ירושה בעווייזען דאס אויך. דער דין איז, נעמליך, ביי די רוימער, אז ווען א פרוי הייראטה, פערלירט זי דאס רעכט אלס אגנאט צו קריעגען א חלק ירושה פון איהר פערשטארבענעם גענס־קרוב. זי טרעט ארויס פון די גענס. ניט זי, ניט איהרע קינדער קענען ירשה־נען פון איהר פאטער אדער פון איהר פאטער'ס ברידער, ווייל ווען זי וואלט גע'ירשה'נט פון זיי, וואלט דאס אייגענטהום ארויס פון זייער גענס און ניט מעהר געבליעבען אין דער „משפחה". דאס בעווייזט דאך, אז די פרוי האט ניט געהייראטה מיט א מאן פון איהר פאטערס גענס, אז ניט וואלטען דאך זי און איהרע קינדער פון דעם מאן אויך געווען פון דיזעלבע גענס.

5. די גענס האט געהאט פעלדער בשותפות. אין דער ערשטער צייט איז דאס שטענדיג געווען דער פאל, אזוי באלד ווי דאס לאנד פון'ם שטאם האט אנגעהויבען צוטיילט צו ווערען. ביי די לאטינישע שטאמען געפינען מיר, אז די ערד איז א טייל שטאם־אייגענטהום, א טייל דאס אייגענטהום פון די גענס, א טייל פון דער הויזהאלטונג. די הויזהאלטונג איז אויך זעהר וואהרשיינליך דעמאלט ניט געווען קיין איינצעלנע פאמיליע. ראמולוס זאל זיין געווען דער ערשטער, וואס האט צוגעטיילט לאנד צו איינציגע מענשען, צוויי יוגערא (אזא לאנד־מאס) יעדען. דאך געפינען מיר נאך שפעטער אויך לאנד־בעזיץ אין די הענד פון גענטעס. אז א סך ערד איז געווען שטאאטס־אייגענטהום איז דאך געוויס ניטא וואס צו רעדען; די גאנצע אינערליכע געשיכ־טע פון די רוימישע רעפובליק דרעהט זיך ארום דעם.

6. די גענטיל־ברידער זיינען געווען פערפליכטעט זיך איינע די אנדערע צו בעשיצען און בייצושטעהן. פון דעם געפינען מיר אין די געשריעבענע געשיכטע בלויז נאך בלאסע שפורען. דער רוימישער שטאאט איז פון אנהויב אן אויפגעטרעטען מיט אזא איבערמאכט, אז דאס רעכט צו בעשיצען בירגער געגען עולות האט באלד דער שטאאט איבערגענומען. דאך געפינט מען סמנים דערפון, אז אמאל האט זיך די גאנצע גענס אנגענומען פאר יעדען פון איהרע מיטגליעדער. מען געפינט, צום ביישפיעל, אז ווען אפיוס קלאודיוס איז ארעסטירט געווארען, האט זיך זיין גאנצע גענס אנגעטהאן אין טרויער, אפילו די

וואָס זיינען געווען זיינע פּערזענליכע שונאים. אין דער צייט פון דעם פּונישען קריעג האָבען זיך די גענטעס פערבונדען, אַז זיי זאָלען אויס־לייזען זייערע קריעגס־געפאַנגענע גענס־ברידער. דער סענאַט האָט דאָס זיי פ ע ר ב אָ ט ע ן.

7. יעדער מיטגליעד פון אַ גענס האָט געהאַט דאָס רעכט צו טראָגען דעם נאָמען פון די גענס. פרייגעלאָזענע שקלאַפען האָט מען ערלויבט אָנצונעהמען דעם גענטיל־נאָמען פון זייערע פריהערדיגע בעלי־בתים, אָבער אָהן אַנדערע גענטיל־רעכטע.

8. די גענס האָט געהאַט דאָס רעכט אָנצונעהמען (צו אַדאָפּטי־רען) פרעמדע אין זיך. דאָס איז געשעהען דורך דעם, וואָס דער פרעמ־דער איז אַדאָפּטירט געוואָרען אין אַ פאַמיליע פון די גענס. דערמיט איז ער שוין געוואָרען אַ מיטגליעד פון די גאַנצע גענס (פּונקט ווי ביי די אינדיאַנער).

9. דאָס רעכט פון די גענס זיך אויסצוקלייבען און אָראָבצוזעצען איהר פאָרשטעהער ווערט אין ערגעץ ניט דערמאָנט. מען געפינט אָבער, אַז יעדע גענס האָט געהאַט איהר „פּרינסיפּע“ — פאָרשטעהער. נו, מעג זיין, אַז עס איז געוואָרען אַ רעגעל, דאָס דער פּרינסיפּע איז אַלע מאָל אויסגעקליעבען געוואָרען פון דערזעלבער פאַמיליע, אָבער דאָך מיעגען מיר אָננעהמען פאַר זיכער, אַז ער איז ניט געבוירען גע־וואָרען מיט דעם רעכט צו זיין פּרינסיפּע, נאָר די מיטגליעדער פון די גענס האָבען איהם אויסגעקליעבען. דען מען זעהט דאָך, אַז אַלע אַמטען האָט מען בעזעצט דורך וואהל אָדער אָנשטעלונג אין די ערשטע צייט פון רוים, פון דעם וואהל־קעניג ביז אַראָב צו דעם ניעדע־ריגסטען בעאַמטען, און אויך די פּריסטער פון די קוריען האָבען די קוריען אליין געוועהלט. אַלזאָ, מעג מען זיכער אָננעהמען, אַז אויך די גענס־פאָרשטעהער זיינען פון די גענס אליין געוועהלט געוואָרען.

דאָס זיינען געווען די רעכטע און אויפגאַבען פון אַ רוימישע גענס. ווי מען זעהט, איז דאָס אַ געטרייע אָבשפּיגלונג פון די אירא־קעזישע גענס, מיט דעם איינעם אונטערשיעד, וואָס ביי די איראָקע־זען פיהרט זיך נאָך אַ סך מוטער־רעכט, ווערהענד ביי די רוימער איז דער איבערגאַנג צו פאָטער־רעכט שוין געווען אין גאַנצען אויסגע־פיהרט. אויך דאָ „איז לייכט צו דערקענען דעם איראָקעז, וואָס קוקט דורך דורך דיעזע איינריכטונגען“.

(דא קומט אין דעם אָריגינאל א דיסקוסיאן מיט דעם רוימישען היסטאָריקער פּראָפעסאָר מאָמזען איבער די אויסלייגונג פון געוויסע ווערטער אין אן אלטען רוימישען בוך פון ליוויוס. לויט ווי מאָמזען לייגט דאָס אויס, קומט אויס, אז יענע איינריכטונגען זיינען געווען אביסעל אנדערש ווי דאָ ערקלערט. דער פּראָפעסאָר בעווייזט אָבער מיט א שכל, אז מאָמזענ'ס טייטש אין יענע ווערטער קען ניט זיין ריכטיג, און אז יענע שטיק אין דעם בוך פון ליוויוס בעווייזט דארום גאָר ניט געגען די ערקלערונגען וואָס זיינען דאָ געגעבען וועגען די געגטיל־איינריכטונגען ביי די פאַרצייטיגע רוימער. מיר האָבען דיזע דיסקוסיאָן ניט איבערזעצט, ווייל עס איז אונפערשטענדליך פאר דעם, וואָס קען ניט קיין לאטייניש און איבערהויפּט נאָר וויכטיג פאר „למדנים" אין רוימישער היסטאָריע. — איבערזעצער).

די גענטיל־איינריכטונגען אין פאַרצייטיגע רוים האָבען לאנג עקזיסטירט. כמעט 300 יאָהר נאָך די גרינדונג פון רוים זיינען די גענטעס געווען אזוי שטארק, אז א גענס איז נאָך אליין ארוים אויף מלחמה. מיר געפינען, צום ביישפּיעל, אז די פּאטריצישע (אדעליגע) גענס פון די פאביער האָט אליין אונטערנומען א קריעגס־צוג אויף די נאכבאר־שטאָדט וועאי, מיט ערלויבנים פון דעם סענאָט. 306 פאביער זיינען ארוים אין די מלחמה און אויסגע'הרג'עט געוואָרען. עס איז געבליעבען פון זיי איין איינציגער אינגעל, און פון איהם איז צוריק ארויסגעקומען די פאביער־גענס, — אזוי ווערט געמעלדעט.

צעהן גענטעס, ווי געזאָגט, האָבען צוזאמענגעשטעלט א פראטריע, וואָס האָט אין רוים געהייסען ק ו ר י ע. די קוריע אין רוים האָט געהאט וויכטיגערע קהל'שע אויפגאבען ווי די פראטריע אין גריכענלאנד. יעדע קוריע האָט געהאט איהרע אייגענע רעליגיאָנס־צערעמאָניעס, אייגענע הייליגטהימער און אייגענע פּריסטערס. אלע קוריען־פּריסטערס צוזאמען זיינען געווען א פּריסטער־קאָלעגיום. אזעלכע פּריסטער־קאָלעגיען זיינען געווען אין רוים מעהרערע. צעהן קוריען זיינען געווען א שטאם. יעדער שטאם האָט מסתמא אין אנהויב געהאט אן אויסגעוועהלטען פאָרשטעהער — אנפיהרער פון די מחנות אין קריעג און אויבער־פּריסטער. אזעלכע שטאמען זיינען געווען, ווי געזאָגט, דריי, וועלכע זיינען צוזאמען געווען דאָס „פּאָפּולוס ראָמאנוס", דאָס רוימישע פאָלק.

אלזאָ, האָט צום רוימישען פאָלק נאָר געקענט געהערען אזא איי־נער, וואָס איז געווען א מיטגליעד פון א גענס און דורך איהר — א מיטגליעד פון א קוריע און פון א שטאַם.

די ערשטע פערפאַסונג (פאָלקס איינריכטונג) פון דעם רוימישען גאַנצען פאָלק איז געווען פאָלגענדע:

די עפענטליכע אַנגעלעגענהייטען זיינען בעזאָרגט געוואָרען די ערשטע זאַך דורך דעם סענאַט. דער סענאַט איז געווען צוזאַמענגע־זעצט פון די פאָרשטעהער פון די 300 גענטעס. (דער פאָרשער ניעבוהר איז געווען דער ערשטער וואָס האָט דאָס ריכטיג אויסגעפונען.) די סענאַטאָרען האָבען זיך גערופען „פאַטרעס", פאָטערס. דאָס איז געווען דערפאַר, ווייל זיי זיינען געווען די גענטיל־עלטסטע. דאָס וואָרט סענאַט הייסט דער ראטה פון די זקנים. (פון ס ע נ ע ק ס, אַלט.) מיט דער צייט איז עס געוואָרען א געוואוינהייט, אז די סענאַטאָרען זיינען אויסגעקליבען געוואָרען אימער פון דיזעלבע פאַמיליען. אויף אזא אופן זיינען דיעזע פאַמיליען געוואָרען א שטאַם־אדעל. פונקט ווי מיר האָבען עס אויך געזעהען אין גריכענלאַנד. דיעזע פאַמיליען האָבען זיך גערופען פאַטריציער. זיי האָבען זיך גענומען דאָס רעכט, אז נאָר זיי זאָלען קענען זיין סענאַטאָרען און בעקליידען אלע אַנדערע אַמטען. דאָס פאָלק האָט מיט דער צייט זיך צוגעוואוינט צו בעשטעהן דאַרויף און דיעזער מנהג איז געוואָרען א ווירקליכעס רעכט, א חזקה. דאָס איז אויסגעדריקט אין די זאַגע (לעגענדע, אַלטע געשיכטע), אז ראָמולוס האָט דאָס געגעבען דיעזעס רעכט צו די ערשטע סענאַטאָרען און צו זייערע קינדער און קינדס־קינדער. דיעזעס רעכט האָט זיך גע־רופען פאַטריציאַט. (ראָמולוס איז לויט די אַלטע רוימישע זאַגע גע־ווען דער גרינדער פון רוים, א זוהן פון דעם גאָט מארס און די פּריס־טערין רהעאַ סילוויאַ.)

דער סענאַט, ווי די בולע אין אטהען, האָט געהאַט צו זאָגען אַלעס אין א סך אַנגעלעגענהייטען. אין וויכטיגערע פראַגען האָט ער געהאַט דאָס רעכט פאָראויס צו בעראַטען די זאַך, בעזאָנדערס ביי נייע געזע־צע. די געזעצע אַליין האָט אָבער אָנגענומען די פערזאַמלונג פון פאָלק. דאָס איז אָנגערופען געוואָרען „קאָמטיאַ קוריאַטאַ", די אסיפה פון די קוריעס. דאָס פאָלק איז זיך צוזאַמענגעקומען, גרופּירט אין קוריען, אין יעדער קוריע וואהרשיינליך לויט נאָך גענטעס. ביי דער אָבשטי־

מונג האָט יעדע פון די 30 קוריען געהאַט איין שטימע. די אַסיפה פון די קוריען האָט אָנגענומען אָדער פערוואָרפען אַלע געזעצע, האָט אויסגעקליבען אַלע העכערע בעאַמטע, אויך דעם „רעקס“, (וואָס מען פערטייטשט קעניג, וואָס עס איז פאַלש, ווי מיר וועלען ווייטער זעהן); דיעזע אסיפה האָט ערקלערט קריעג (שליסען פריעדען האָט געהערט צום סענאַט) און אויך איז די קוריען־פערזאַמלונג געווען דאָס העכסטע געריכט, צו וועמען מען האָט אַפּעלירט, ווען אַנדערע געריכטען האָבען אָבגעגעבען אַ טויט־פּסק געגען אַ רוימישען בירגער.

חוץ דעם סענאַט און די פאָלקס־פערזאַמלונג איז אויך געווען דער „רעקס“. וואָס איז געווען דער „רעקס“? ער איז געווען גענוי דאָס זעלבע וואָס דער גריכישער באַזילעאוס. מאַמזען מאָהלט דעם רעקס ווי אַ קעניג, כמעט מיט סאַמאָדערזשאַווגע געוואַלט. דאָס איז פאַלש. דאָס וואָרט רעקס אויף לאַטייניש איז דאָסזעלבע, וואָס דאָס וואָרט רייקס אויף גאָטהיש און דאָס וואָרט ריגה אויף קעלטיש־איריש. דאָס האָט אַלץ בעדייטעט אין אָנפאַנג ניט מעהר ווי דער פאָרשטעהער פון שטאַם אָדער פון דער גענס. דאָס זעלבע האָט אויך בעדייטעט דאָס דייטשע וואָרט פירשט ווי דאָס ענגלישע וואָרט פירסט (פוירסט), — דער ערשטער. אויף דעניש איז אויך פערסטע דער ערשטער. אז דאָס וואָרט רייקס ביי די גאָטהען האָט ניט בעדייטעט קעניג, קען מען זעהן פון דעם, דאָס פאַר דעם שפּעטערען קעניג, דעם מחנה־אָנפיהרער פון אַ גאַנצען פאָלק, האָבען זיי געהאַט אַן אַנדער וואָרט: טהיודאַנס. שוין אין 4טען יאהרהונדערט האָבען זיי געהאַט דאָס וואָרט פאַר קעניג. אין זייער איבערזעצונג פון די ביבעל זיינען די קעניגע ניט אָנגערופען „רעיקס“ נאָר „טהיודאַנס“.

דער רעקס ביי די רוימער איז, פּונקט ווי דער באַזילעאוס ביי די גריכען, געווען דער מחנה־פיהרער, אויבער־פּריסטער און פאָרזיצער אין געוויסע געריכטען. קיין רעכט צו רעגיערען אין ציווילנעם לעבען אָדער מאַכט איבער לעבען, פרייהייט און אייגענטהום פון די בירגער האָט ער דורכאויס ניט געהאַט. סיידען וואו דאָס איז ארויסגעקומען פון זיין דיסציפּלינאַר־געוואַלט אַלס דער מיליטער־פיהרער אָדער פון זיין מאַכט אַלס פאָרזיצער פון געריכט, אויסצופיהרען דעם אורטהייל. דאָס אַמט פון דעם רעקס איז ניט איבערגעגאַנגען בירושה. ער איז געוועהלט געוואָרען. וואהרשיינליך האָט דער פריהערדיגער רעקס

פארגעשלאגען ווען מען זאל מאכען פאר זיין נאכפאלגער. געוועהלט האט איהם א פערזאמלונג פון די קוריען און א צווייטע פערזאמלונג האט איהם דאן מיט פאראד איינגעפיהרט. און דאס פאלק האט איהם געקענט אראבזעצען, ווי עס צייגט דאס שיקזאל פון טארקוויניוס סופערבוס.

די רוימער האבען אלזא געלעבט אין אנהייב אין א מיליטערישע דעמאקראטיע. בעגרינדעט אויף גענטעס, פראטריען און שטאמען און פון זיי ארויס ענטוויקעלט — פונקט ווי ביי די גריכען אין זייער העראען־צייט. כאטש מען רופט יענע צייט פון די רוימער די צייט פון די „קעניגע“. דאס זיינען קיין קעניגע ניט געווען.

די קוריען און די שטאמען האבען געמעגט דארטען זיין, צום טייל, אויסגעטראכטע, קינסטליך געמאכטע, אבער זיי זיינען געווען נאכגעמאכט נאך די עכטע, נאטירליכע מוסטערן, פון וועלכע זיי זיינען ארויסגעקומען און וועלכע האבען זיי נאך פון אלע זייטען ארומגערינגעלט. אויך מעג זיין. אז דער פאטריצישער אדעל איז שוין געווען א רעכטע ביסעל איינגעווארצעלט, און אויך די רעקס'ן האבען אויך געמעגט האבען אויסגעברייט זייערע רעכטע ביסלעכווייז — דאס אלץ נעהמט אבער ניט אוועק דעם פאקט, אז דער גרונד־כאראקטער פון דער פערפאסונג איז נאך געווען דארטען ווי ער איז אומעדום אין אנפאנג פון דער געזעלשאפטליכער ענטוויקלונג, און דאס איז עס פון וואס מיר רעדען דא.

דערווייל אבער האט זיך פערגרעסערט די בעפעלקערונג פון דער שטאדט רוים און פון דעם לאנד ארום, וואס האט זיך אויסגעברייט דורך עראבערונגען. די בעפעלקערונג האט זיך פערגרעסערט א טייל דורך איינוואנדערונג, א טייל דורך די בעוואוינער פון די אונטערווארפענע געגענדען, ס'רוב לאטינישע. אלע דיעזע נייע צוגעהעריגע צום רוימישען שטאאט זיינען געווען ניט קיין מיטגליעדער פון די אלטע גענטעס, קוריען, שטאמען. אלזא זיינען זיי ניט געווען קיין טייל פון די פאפולוס ראמאנוס, דעם ריכטיגען רוימישען פאלק. זיי זיינען געווען פערזענליך פרייע לייטע, האבען געקענט בעזיצען גרונד־אייגענטהום, האבען געמוזט בעצאהלען שטייערען און דיענען אין מיליטער. אבער זיי האבען ניט געקענט בעקליידען קיין עמטער און ניט אנטייל־נעהמען אין די פערזאמלונגען פון די קוריען, און אויך האבען זיי

ניט נעקראַנגען קיין חלק ווען עס זיינען צוטיילט געוואָרען איינגענומענע לענדער. זיי זיינען געווען די „פּ ל ע ב ס", ווי זיי זיינען דאָרטען גערופען געוואָרען. פון אַלע עפענטליכע רעכטע זיינען זיי געווען אויסגעשלאָסען. דורך זייער שטענדיגער וואקסענדע צאָהל, דורך זייער מיליטערישע אויסבילדונג און בעוואפנונג זיינען דיזע פּלעבס געוואָרען אַ געפעהרליכע מאכט געגען דעם אַלטען פּאָפּולוס, וועלכער איז געווען פעסט אָבגעשלאָסען און האָט ניט צוגעלאָזט קיין צוואוואקס פון אויסען. דערצו זיינען די פעלדער געווען במעט גלייך צוטיילט צווישען פּאָפּולוס און פּלעבס, ווי עס שיינט. און דער עשירות פון האַנדעל און אינדוסטריע איז מסתמא געווען 'סרוב ביי די פּלעבס אין האַנד. דיעזער רייכטהום איז, אמת טאַקי, נאָך ניט געווען זעהר ענטוויקעלט, אָבער ער האָט שוין געשפּיעלט אַ ראָלע.

דאַן איז געקומען אַ רעוואָלוציאָן, וואָס האָט געמאַכט אַ סוף צו די אַלטע גענטיל־איינריכטונג. ווען דאָס איז געשעהען, און ווי אזוי און וואָס האָט געבראַכט דערצו — וועגען דעם איז אונמעגליך צו דערגעהן עטוואָס בעשטימטעס, ווייל די אָנפאַנגס־געשיכטע פון רוים איז איינגעהילט אין דונקעלהייט. זי איז אין גאַנצען זאַגענהאַפט. אַ סך דערפון איז נאָך פיעל מעהר צופלאָנטערט און דונקעל געמאַכט געוואָרען דורך שפּעטערע שרייבער, וועלכע האָבען אַליין אויסגעטראַכט געשיכטען, לויט ווי זיי האָבען אויסגעטייטשט די אַלטע לעגענדען אויף אַ נייעם ראַציאָנאַליסטישען שטייגער.

זיי אַליין זיינען געווען יוריסטיש געבילדעט, און די געזעצע פון זייער צייט, האָבען זיי אריינגעטייטשט אין די אַלטע לעגענדען אריין. אַלזאָ, איז אונמעגליך צו דערגעהן אַ טאַלק, וואָס דאָרטען איז געשעהען. זיכער איז נאָר אַזוי פיעל, אַז די רעוואָלוציאָן איז ארויסגעקומען פון די קעמפּפע צווישען פּלעבס און פּאָפּולוס.

די נייע פערפאַסונג (גרונד־געזעץ), ווערט פאָרגעשטעלט, האָט איינגעפיהרט דער רעקס סערוויוס טוליוס. זי איז נאָכגעמאַכט נאָך'ן גריכישען מוסטער, בעזאָנדערס נאָך סאָלאָן'ס געזעץ־געבונג. זי האָט איינגעפיהרט אַ נייע סאָרט פאָלקס־פערזאַמלונג, וועלכע האָט אריינגענומען אַלע די, וואָס האָבען געדיענט אין קריעג, סיי פון פּאָפּולוס, סיי פון פּלעבס, און ניט צוגעלאָזען די וואָס האָבען ניט געדיענט. די גאַנצע בעפעלקערונג, וואָס איז געווען פערפליכטעט צו דיענען אין

מיליטער, איז געוואָרען איינגעטיילט אין זעקס קלאַסען, לויט נאָך דעם פערמעגען נאָך. ד ערשטע קלאַסע זיינען געווען די, וואָס האָבען געהאַט 100,000 „אס". (לויט ווי דע לאַמאַל רעכענט אוים, זיינען אונגעפעהר 29 אַס אַזוי פיעל ווי איין דאָלאַר.) די צווייטע קלאַס 75,000, די דריטע 50,000, די פיערטע 25,000, די פינפטע 11,000. די זעקסטע קלאַס זיינען געווען די פּראָלעטאַריער, די וועניג פערמעג־ליכע, וועלכע זיינען געווען פריי פון דיענסט און פון שטייער. יעדע קלאַס איז איינגעטיילט געוואָרען אין „סענטוריען", דאָס הייסט הונ־דערטשאַפטען — הונדערט בירגער אין איין סענטוריע. די נייע פאָלקס־פערזאַמלונג איז אָנגערופען געוואָרען סענטוריען־פערזאַמלונג— „קאָמיטיאַ סענטוריאַטאַ". די בירגער האָבען מאַרשירט צו דער פער־זאַמלונג מיליטעריש אין זייערע סענטוריען; און יעדע סענטוריע האָט געהאַט איין שטימע. אָבער ניט יעדע קלאַסע האָט געהאַט אַ גלייכע צאָהל סענטוריען. די ערשטע קלאַסע האָט געהאַט 80 סענטוריען, די 2טע 22, די 3טע 20, די פיערטע 22, די פינפטע 30 און די זעק־סטע, פון יוצא וועגען, אויך איינע. חוץ דעם האָבען די רייכסטע נאָך געהאַט זייערע 18 סענטוריען רייטער. צוזאַמען אַלזאָ 193 סענטוריען אין גאַנצען. אַ מאַיאָריטעט שטימען איז אַלזאָ געווען די גרעסערע העלפט דערפון, 97. אַזוי ווי די רייטער און די ערשטע קלאַסע האָבען געהאַט אַליין 98 שטימען, האָבען זיי אימער געקענט האָבען די מאַיאָריטעט און אַלעס אויספיהרען. ווען זיי זיינען געווען אייניג, האָט מען ביי די איבריגע גאָר ניט געפרעגט; ווי זיי האָבען בעשלאָ־סען, אַז שוין געווען גילטיג.

דיעזע נייע פערזאַמלונגען פון די סענטוריען האָבען יעצט איבער־גענומען אַלע פּאָליטישע רעכטע וואָס פריהער האָבען געהאַט די פער־זאַמלונגען פון די קוריען, חוץ נאָר איניגע רעכטע, בלויז נאָכ'ן נאָמען נאָך, זיינען נאָך ביי די קוריען געבליבען. אויף אַזאַ אופן איז דאָ געשעהען פונקט ווי אין אַטהען: די קוריען און די גענטעס, פון וועלכע זיי זיינען געווען צוזאַמענגעזעצט, זיינען דורך די נייע איינריכטונגען געוואָרען בלויזע פּריוואַטע און רעליגיעזע געזעלשאַפטען און זיי זיינען נאָך לאַנג געבליבען זיפּיען אַלס אַזעלכע. די פערזאַמלונגען פון די קוריען זיינען באַלד אין גאַנצען איינגעשלאָפען. אויך די שטאַמען, די אַלטע דריי שטאַמען לויט קרובים'שאַפט, זיינען אַרויסגעשטופּט

געהוהאָרען פון שטאאט, דורך דעם וואָס עס זיינען איינגעפיהרט גע־וואָרען פיער אָרטס־שטאַמען, אלע איינוואוינער פון א פירטעל שטאָדט זיינען געוואָרען אזא אָרטס־שטאם, מיט געוויסע פּאָליטישע רעכטע.

אלזאָ זעהען מיר אז אויך אין רוים איז שוין פאר די אָבשאפונג פון דעם זאָגענאנטען קעניגטהום אונטערגעגאנגען די אלטע געזעל־שאפטס־אָרדנונג, וואָס איז געווען געגרינדעט אויף בלוט־פערוואנד־שאפט און אויף איהר פּלאַץ איז איינגעפיהרט געוואָרען א נייע איינ־ריכטונג פון א ווירקליכען שטאאט, בעגרינדעט אויף איינטיילונג פון דעם לאנד וואו מען וואוינט און אויף אונטערשיעד אין פערמעגען. די געוואלט פון דער רעגיערונג איז געלעגען אין די הענד פון די בירגער וואָס האָבען געמוזט דיענען אין מיליטער. זיי האָבען בע־הערשט די איבריגע מענשען, — ניט בלויז די שקלאפען, נאָר אויך די פרייע אָרימע לייט, די וואָס מען האָט גערופען פּראָלעטאריער (פון דאָרטען שטאמט דאָס וואָרט), וואָס זיי האָט מען ניט אריינגענומען אין מיליטער־דיענסט און ניט געגעבען קיין געוועהר צו טראָגען.

אויפ׳ן גרונד פון דיעזע נייע איינריכטונג שפּיעלט זיך שוין אָב די גאנצע געשיכטע פון די רוימישע רעפּובלק, מיט אלע איהרע קעמפּפע צווישען די פּאטריציער און פּלעביער, וואָס האָבען זיך ארומגעריסען ווער עס זאָל קריגען די אמטען און ווער עס זאָל האָבען א חלק אין די שטיקער לאנד וואָס האָבען געהערט צום שטאאט. דיעזע גאנצע געשיכטע שפּיעלט זיך אָב אויף דעם פונדאמענט פון אָט דיעזע נייע איינריכטונג פון שטאאט. זי איז די גאנצע צייט געבליבען אין גרונד דיזעלבע. זי איז שפּעטער נאָר ווייטער אויסגעבילדעט געוואָרען. זי האָט בלויז פערטריבען דעם רעקס טאַרקוויניוס סופּערבוס, דעם לעצטען רעקס, וואָס האָט פערכאפּט ווירקליכע קעניגס־געוואלט, און אנשטאט דעם רעקס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען צוויי קאָנזולן, מי־ליטער־פיהרער, מיט גלייכער אמטס־געוואלט (ווי ביי די איראָקעזען). אין גרונד, אלזאָ, איז געבליבען די זעלבינע שטאאטס־איינריכטונג. אויף איהר פונדאמענט זיינען דאָס געפיהרט געוואָרען די אלע שטרייטיג־קייטען צווישען פּאטריציער און פּלעביער, ביז דער אדעל פון די פּאט־ריציער איז פערשוואונדען און איז פערמישט געוואָרען אין די נייע קלאסע פון גרויסע פעלד־בעזיצער און געלד־איינענטהימער. זיי האָ־

בען פערכאפּט די פעלדער פון די פויערין, וואָס זיינען בדיל הדל גע־וואָרען דורך דעם מיליטער־דיענסט. די פערכאפּטע פעלדער האָבען זיי געלאָזט בעארבייטען דורך שקלאפען. די פעלקער פון איטאליען האָבען זיי בּיסלעכווייז אויסגעראָטעט. דערמיט האָבען זיי געעפענט די טהיר פריהער פאר דעם קייזערטהום און דערנאָך פאר די בּארבּא־רען, די גערמאנען, וועלכע האָבען שפּעטער די רוימישע מלוכה חרוב געמאכט.

7. — די גענטם ביי די קעלטען און דייטשען.

מיר זעהען, אלזא, אז די משפחה־געזעלשאפט, די גענטיל־ארד־נונג, די פעראייניגונג פון די מענשען לויט בלוט־פערוואנדשאפט, איז געווען דער אנפאנג פון די מענשליכע ארדנונג אויך ביי די צוויי גרוי־סע פעלקער פון דער וועלט־געשיכטע, די רוימער און די גריכען. און אונטערגעגאנגען איז דיזע איינריכטונג ביי זיי אויף א גלייכען אופן, דורך די ענטוויקלונג פון אייגענטהום.

איז דאס ביי אנדערע פעלקער אויך אזוי געווען, אין אנפאנג פון זייער ענטוויקלונג?

שפורען פון אזעלכע איינריכטונגען געפינט מען אויך אין די על־טערע געשיכטען פון אזיאטישע קולטור־פעלקער. און אויך ביי די פערשיעדענסטע ווילדע און בארבארישע פעלקער געפינען זיך שפורען פון אזעלכע איינריכטונגען, אמאל גאנץ דייטליכע, אמאל שוין פער־מישטע מיט אנדערע איינריכטונגען. אומעדום, ביי אלע פעלקער, געפינען זיך אזעלכע שפורען, אין איין פארמע אדער אן אנדערע. דער פלאץ ערלויבט אונז ניט דא צו רעדען דערפון אויספיהרליך. מעקלעננאן, וועלכער האט זיך געגעבען די גרעסטע מיהע ניט צו פער־שטעהן דיזע איינריכטונג, האט שוין אליין אויפגעצייגט שפורען ביי די טשערקעסען, קאלמיקען, סאמאיעדען און ביי דריי אינדישע פעלקער, די מאראלים, די מאגארס און די מוניפורים. ביי די טשא־ווען סוואנעטען און אנדערע שבטים אין קאווקאז האט ניט לאנג צוריק דער פארשער קאוואלעווסקי אויפגעוויזען אזעלכע איינריכטונגען.

דא וועלען מיר נאר קורץ רעדען וועגען דעם, ווי די גענס־איינריכ־טונגען קומען פאר ביי די קעלטען און גערמאנען. (די קעלטען זיינען געווען פארצייטענס א פאלק וואס האט בעוואוינט מערב־אייראפא. פון זיי שטאמען ארום די סקאטלענדער, די אירלענדער, די וואליזער, די נארמאנדיער אין פראנקרייך א. ז. וו. פון די פארצייטיגע גערמאנען שטאמען ארום די דייטשען, די ענגלענדער, די האלענדער, די שווע־דען, דענען א. ז. וו.)

די עלטסטע געזעצע פון די קעלטען, די געזעצע וואס א שפור פון

זיי איז ביז היינט געבליבען, ציינגען אונז די געגנטס נאך אין פולען לעבען. אין אירלאנד לעבט די געגנס אין דעם בעוואוסטזיין פון פאלק, וועניגסטענס אינסטינקטיוו, נאך היינט, ווען די ענגלענדער האבען זי מיט גוואלט צוריסען. אין סקאטלאנד איז נאך מיט א יאהר הונדערט צוריק געווען אזא משפחה־איינריכטונג אין פולער בליהונג און איז ערשט אונטערגעגאנגען, אויך דא, דורך די גוואלט־זאמע אונטערדריקונג פון די ענגלענדער דורך זייער געוועהר, זייערע געזעצע און זייערע ריכטער.

די וואליזער (איינוואהנער פון וועלס, יעצט א טייל פון ענגלאנד) האבען געהאט אלטע געזעצע, וואס זיינען געשריבען געווארען שפעטסטענס אין עלפטען יאהרהונדערט (900 יאהר צוריק), אלזא עטליכע הונדערט יאהר איידער ענגלאנד האט זיי איינגענומען. אין יענע געזעצע איז נאך גערעדט וועגען שותפות'ע פעלד־ארבייט פון גאנצע דערפער, כאטש שוין אלס אן אויסנאהמע, אלס אן איבערבליי־בונג פון א פריהעריגע אלגעמיינע פיהרונג אזעלכע. יעדע פאמיליע האט געהאט 5 אקער פאר זיך אליין צו בעארבייטען און חוץ דעם איז איין שטיק לאנד בשותפות בעארבייט געווארען און די תבואה דערפון איז פערטיילט געווארען צווישען אלע מיטגליעדער פון די דארף־געמיינדע. אזא דארף־געמיינדע איז געווען א געגנס. אין דעם קען קיין שום ספק ניט זיין. מען קען דאס זעהען פון א פערגלייך מיט אירלאנד און סקאטלאנד, — אפילו ווען א נייע אונטערזוכונג פון די וואליזישע געזעצע, וואס דערצו האב איך קיין צייט ניט (מיינע אויסציגע זיינען פון 1869) זאל דאס ניט דירעקט בעווייזען.

איין זאך זעהט מען אבער יא ארויס דירעקט פון די וואליזישע געזעצע, און דאס זעלבע אויך פון די איירישע: אז ביי די קעלטען איז נאך די פאארונגס־עהע ניט געווען אבגעשאפט און די מאנאגאמיע ניט איינגעפיהרט אפילו אין עלפטען יאהרהונדערט.

אין וועלס האבען מאן און פרוי צו יעדע צייט געקענט אבזאגען איינע די אנדערע און זיך פריי פונאנדערגעהן. ערשט נאך זיבען יאהר צוזאמענוואוינען האבען זיי ניט מעהר געקענט זיך אבזאגען. ווען אין די זיבען יאהר האבען זיי נאר דריי נעכט פערפעהלט צו־זאמען צו זיין, האבען זיי געקענט זיך פריי צושיידען. זייער פער־מעגען האבען זיי דאן צוטיילט צווישען זיך. די פרוי האט צוטיילט

און דער מאן האט זיך אויסגעקליבען וועלכען טייל ער זאל נעהמען. די מעבעל איז געווארען צוטיילט נאך געוויסע רעגלען, זעהר קאמישע.

ווען דער מאן איז געווען דער וואס האט זיך אבגעזאגט פון צו־זאמען־לעבען, האט ער איהר געמוזט אבגעבען איהר נדן און נאך צוגעבען עפעס מעהר. האט די פרוי דעם מאן אבגעזאגט, האט זי געקראגען פון זייער פערמעגען וועניגער. פון די קינדער האט דער מאן געקראגען צוויי און די פרוי איינס, דאס מיטעלסטע. ווען די פרוי האט נאך דער שיידונג גענומען אן אנדערען מאן, איז דער דין געווען, אז ווען זי איז אין דעם אנדערן מאנ'ס בעט נאך ניט אריין מעהר ווי מיט איין פוס, האט דער ערשטער מאן זי נאך געקענט צוריק נעהמען.

ווען מאן און ווייב האבען אבער אבגעוואוינט צוזאמען גאנצע זיעבען יאהר, זיינען זיי שוין געבליעבען מאן און ווייב אפילו ווען זיי האבען ניט פריהער פארמאלנע געהייראטה.

אז די מיידלעך זאלען זיין צניעות פאר די חתונה האט מען דורכאויס ניט שטרענג אבגעהיט אדער געפאדערט. די געזעצע ווע־גען דעם זיינען זעהר ניט קיין שטרענגע און שטארק ניט נאך די בירגערליכע מאראל.

ווען א פערהייראטהע פרוי האט געזינדיגט מיט אן אנדערן, האט דער מאן געמעגט איהר געבען קלעפ פאר א שטראף (דאס איז געווען איינער פון דריי פעלע, ווען דער מאן האט געמעגט שלאגען זיין ווייב. ווען ער האט זי געשלאגען ניט ביי אזא פאל, איז איהם געקומען שטראף). ווען ער האט זי געשלאגען, האט ער שוין מעהר קיין רעכט ניט געהאט צו פאדערען קיין בעפריעדיגונג. דען דאס געזעץ האט גע־זאגט, אז „פאר איין פערברעכען קען מען פערלאנגען נאר איינס פון דיביידע, אדער שטראף אדער ראכע, ביידע אבער ניט".

שיידונג האט א פרוי געקענט פערלאנגען אפילו בלויז צוליעב א שלעכטען גערוך פון דעם מאנ'ס מויל, און נאך אזעלכע זאכען. אזא אורזאכע איז געווען גענוג, אז זי זאל האבען דאס רעכט צו שיידען זיך און ניט דארפען פערליערען דערביי וואס עס קומט איהר.

ביז די חתונה האט דער חתן געמוזט אויסקויפען „דאס רעכט פון די ערשטע נאכט" פון דעם הויפטמאן פון דעם שטאם אדער פון דעם קעניג (אין זייער קעלט'ישען לשון האט דאס רעכט פון די ערשטע

נאכט געהייסען „גאָבר מערק“. פון דעם קומט דער מיטעלאַלטער־ליכער נאָמען מארכעטא, פּראַנצויזיש מאַרקעט). אין דעם געזעץ־בוך שפּיעלען א גרויסע ראָלע די פּאָרשריפטען וועגען דעם, וואָס דער חתן דאַרף צאָהלען פאַר דעם רעכט פון די ערשטע נאַכט.

די ווייבער האָבען געהאַט שטימרעכט אין די פאָלקס־פערזאַמ־לונגען.

עהנליכע פערהעלטניסע זיינען געווען ביי די אירלענדער (איירי־שע). דאָרט איז אויך געווען שטאַרק דער מנהג חתונה צו האָבען אויף א צייט. און ביי דער שיידונג האָט די פרוי געהאַט גרויסע רעכטע, געניי געדעגעלט. זי האָט אפילו געהאַט רעכט צו פאָדערען בעצאָהלט פאַר איהר הויז־ארבייט. אין די אַלטע געזעצע פון אירלאַנד איז גע־רעדט וועגען „די ערשטע פרוי“ פון א מאַן וואָס האָט נאָך אַנדערע פרויען. און א חלק אין דער ירושה פון פאָטער האָבען אונגעזעצליכע קינדער געהאַט פונקט אַזוי גוט ווי געזעצליכע. דאָס אַלעס צייגט, אַז אין עלפטען יאָהרהונדערט איז ביי די קעלטישע פעלקער נאָך געווען א גאַנץ לויזע פּאָארונגס־עהע; די פּאָארונגס־עהע ביי די אינ־דיאַנער אין אַמעריקא זעהט נאָך אויס שטרענג אנטקעגען דעם. און עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס אין עלפטען יאָהרהונדערט איז ביי די קעלטען נאָך געווען פּאַארונגס־עהע, דען מיט א 1200 יאָהר פריי־הער, אין צעזאר׳ס צייטען, איז ביי זיי נאָך געווען גרופּען־עהע.

אויך גענס־איינריכטונגען זיינען ביי זיי געווען. ביי די איר־לענדער האָט א גענס געהייסען „סעפּט“. דער שטאַם האָט געהייסען קלעינן, קלאַן. אז ביי זיי איז געווען גענס, ווערט בעשטעטיגט ניט בלויז אין זייערע אַלטע רעכטס־ביכער. די איירישע גענטעס זיינען נאָך בעשטעטיגט און בעשריעבען געוואָרען פון ענגלישע יוריסטען (אַדוואָקאַטען) אין 17טען יאָהרהונדערט, וועלכע זיינען אהין געשיקט געוואָרען אוועקצונעהמען די פעלדער וואָס זיינען געווען דאָס שותפות־אייגענטהום פון די קלאַנס און דאָס צו מאַכען פאַר קרוין־אייגענטהום פון דעם ענגלישען קעניג. די פעלדער זיינען געווען ביז צו דיעזער לעצטער צייט שותפות־אייגענטהום פון קלאַן אָדער פון דער גענס, אַזוי ווייט ווי די הויפּטלייט האָבען דאָס ניט פערוואַנדעלט אין זייער פּריוואַט־אייגענטהום. ווען א מיטגליעד פון די גענס איז געשטאָרבען און זיין הויזהאַלטונג איז אונטערגעגאַנגען, האָט דער הויפּטמאַן

פונאנדערגעטהיילט אויפ׳ס נייע דאָס גאַנצע לאַנד צווישען די איבּ־ריגע הויזהאַלטונגען. נאָך מיט 40 אָדער 50 יאָהר צוריק זיינען גע־ווען אין איירלאַנד זעהר אַ סך שטיקער לאַנד, וואָס זיינען געווען דאָס אייגענטהום פון גאַנצען דאָרף. נאָך היינט זיינען דאָ אייניגע דאָרף־לענדער אין זאָגענאַנטען „ראַנדייל“. דאָס בעדייטעט, אַז די פויערען פעראייניגען אַלע זייערע שטיקער פעלד און צוטיילען עס דערנאָך צווישען זיך לויט די לאַגע פון די פעלדער און די גוטסקייט פון די ערד. דאָס איז אפילו היינט, ווען די ענגלישע רויבער האָבען צוגע־רויבט די שטיקער לאַנד, וואָס זיינען פריהער געווען דאָס שותפות־אייגענטהום פון די גענטעס. דער ענגלישער לענדלאָרד פערפאַכטעט היינט די ערד צו אירישע פויערען. יעדער פויער פאַכטעט אַ שטיק און בעצאָהלט דאפיר. אָבער די אַלע שטיקער פעראייניגען די פויערים צוזאַמען, לויט זייער פאַרצייטיגען מנהג, און דערנאָך צוטהיילען זיי עס, נאָך די לאַגע און אייגענשאַפט פון די שטיקער ערד, אין חלקים און גיבען יעדען אַ חלק. דאָס איז אין דייטשלאַנד ביי דעם טייך מאָזעל אויך אַזוי. דאָרטען רופט מען אַזאַ שטיק ערד „געוואַנן“. (מסתמא ווייל דאָס פלעגט מען ג ע ו ו י נ ע ן ווען מען האָט די שטיקער צוטהיילט מיט אַ גורל. עס איז מערקווירדיג, אַז אין זעהר פיעל שפּראַכען ווערט אַ שטיק ערד־אייגענטהום אָנגערופען מיט אַ וואָרט, וואָס שטאַמט פון גורל־וואַרפען. אויף לשון קודש איז „חבל“ אַ גורל און אויך אַ נחלה. אויף גריכיש איז דאָסזעלבע „קלעראָס“. אויף ענגליש „לאָט“ א. ז. וו. דאָס צייגט, אַז אומעדום איז ערד־אייגענטהום געווען פאָלקס־שותפות און די צוטיילטע שטיקער האָט מען קיינעם ניט אָבגעגעבען אין אייביגע פּריוואַט־אייגענטהום, נאָר צוגעטהיילט מיט אַ גורל אויף דערווייל. — איבערזעצער).

פּאַשע־לאַנד און סטעפּעס ווערען נאָך היינט בענוצט בשותפות אין איירלאַנד.

נאָך מיט 50 יאָהר צוריק פלעגט מען די פעלדער פון צייט צו צייט אויפ׳ס ניי פונאנדערטיילען, מאַנכע מאָל יעדעס יאָהר. די לאַנד־קאַרטע פון אַזאַ דאָרף אין איירלאַנד — אַ „ראַנדייל“ דאָרף — זעהט אויס פּונקט ווי די לאַנדקאַרטע פון אַ דייטשע „געהעפערשאַפט“ אין די געגענד פון האָכוואַלד אָדער ביי דעם טייך מאָזעל. דאָס צייגט, אַז אומעדום זיינען געווען אַזעלכע איינריכטונגען.

נאָך אַן איינריכטונג געפינט זיך אין אירלאַנד, וואָס איז אַן איבערבלייבונג פון די גענטעס. דאָס איז דער מנהג זיך צו צוטהייַלען אין „פעקשאַנס“. פעקשאַנס זיינען אַזעלכע פאַרטיעס, אין וועלכע די פויערען אין אירלאַנד טהיילען זיך איין; די פאַרטיעס שלאָגען זיך אַרום איינע מיט די אַנדערע. וואָס איז דער אונטערשיעד פון איין „פעקשאָן“ ביז די אַנדערע? מיט וואָס געהערט איין מענש צו איין פעקשאָן און דער אַנדערער צו אַן אַנדערע? מיט גאָר ניט! זייער אונטערשיעד זעהט אויס משוגע אָדער אָהן שום זין און די ענגלענדער וואונדערען זיך דעריבער און פערשטעהען ניט וואָס פאַר אַ זין דאָס האָט, אַז גלייכע מענשען פון איין סאָרט זאָלען זיך איינטהיילען אין פאַרטיעס און זיך אַרומשלאָגען איינע מיט די אַנדערע. אָבער דאָס איז אַן איבערבלייבונג פון אַמאָליגע גענטעס, וועלכע זייַנען אונטערגעגאַנגען. דער אינסטינקט איינצוטהיילען זיך אין גענטעס איז געבליעבען בירושה איינגעבוירען אין דער נאַטור פון די מענשען, ווירקט דיעזע איינגעבוירענע נאַטור, אַז זיי זאָלען זיך צוריק אַבלעבען אין עהנליכע איינטהיילונגען, קינסטליכע.

איבריגענס, אין אַ טייל געגענדען אין אירלאַנד וואוינען נאָך היינט צוזאַמען די אַמאָליגע גענטיל־קרובים כמעט אויף דעם זעלבען שטיק לאַנד אויף וועלכען זיי האָבען אַמאָל צוזאַמען געוואוינט. דער פאַקט איז, אַז נאָך אין די דרייסיגער יאָהרען פון 19טען יאָהרהונדערט האָבען זיך אין די גאַנצע קאָונטי (אַן אָרט גובערניע) מאָנאַגהאַן ניט מעהר געפונען ווי פיער פאַמיליען־נעמען. דאָס צייגט, אַז אַלע מענשען פון דיעזע גאַנצע קאָונטי האָבען געשטאַמט פון פיער גענטעס, אָדער קלאַנס*).

---

*) אַנמערקונג צו די פיערטע אויסגאַבע: איך האָב פערבראַכט עטליכע טעג אין אוירלאַנד, האָב איך בעמערקט, ווי עס זיינען נאָך דאָרטען מנהגים, וואָס צייגען, אַז די פויערען לעבען נאָך היינט אין די בעגריפען פון זייער גענטיל־צייט. יעדער פריץ ווערט נאָך היינט בעטראַכט ווי אַן אָרט הויפּטמאַן פון דעם קלאַן פון זיינע פויערען, וואָס האַלטען זיינע פעלדער אין פאַכט. דער פריץ פערוואַלטעט די גיטער פאַר דעם אינטערעס פון אַלע פויערען. דער פויער צאָהלט איהם פאַכט־צינז, דערפאַר אָבער קריעגט ער פון דעם פריץ אונטערשטיצונג אין אַ נויט. יעדער רייכער מאַן איז אויך מחויב צו אונטערשטיצען זיינע אָרימערע שכנים אין נויט. אַזאַ אונטערשטיצונג איז ניט קיין נדבות, דאָס קומט

אין סקאָטלאַנד איז די גענטיל־אָרדנונג ערשט אונטערגעגאַנגען אין 1745, ווען דער אויפשטאַנד איז אונטערדריקט געוואָרען. אין סקאָטלאַנד זיינען געווען משפּחה־פעראייניגונגען וואָס האָבען זיך גערופען קלאַן. עס דאַרף נאָך אויסגעפאָרשט ווערען, וואָס א קלאַן איז אייגענטליך געווען, דאָס הייסט, וועלכעס גליעד פון די גענטיל־אָרדנונג האָט געהייסען קלאַן — צי א גענס, צי א פראַטריע, צי א שטאַם. אָבער אַזוי פיעל איז קיין שום ספק ניט, אַז דער קלאַן איז געווען א גליעד פון א גענטיל־אָרדנונג.

אין וואַלטער סקאָט׳ס ראָמאַנען זעהען מיר דיעזען קלאַן פון די בערג פון סקאָטלאַנד לעבעדיג פאַר אונז. מאָרגאַן זאָגט, אַז דער סקאָטישער קלאַן, ווי ער ווערט געמאָהלען אין דיעזע ראָמאַנען, איז אַן אויסגעצייכענטעס מוסטער־בילד פון די גענס: די פאָרמע ווי דער קלאַן איז אָרגאַניזירט, ווי אויך דער כאַראַקטער און דער בעגריף פון די מענשען, וואָס לעבען אונטער איהם, צייגען א שטאַרקען ביישפּיעל פון דעם איינדרוק וואָס דאָס גענטיל־לעבען מאַכט אויף די מענשען, וועלכע לעבען אין איהם... מיר געפינען אין דעם קלאַן־לעבען פון די סקאָטלענדער, ווי איין קלאַן מיט׳ן אַנדערען פיהרען בלוטיגע מחלוקות; ווי יעדער קלאַן רוהט ניט ביז ער נעהמט בלוט־ראַכע פון דעם אַנדערען קלאַן דערפאַר וואָס א מיטגליעד פון יענעם האָט געטויטעט א מיטגליעד פון דעם; ווי די מיטגליעדער פון יעדען קלאַן

די אָרימע פון די רייכערע קלאַן־קרובים אָדער פון דעם קלאַן־הויפּטמאַן אַלס זייער רעכט. די פּאָליטישע עקאָנאָמען און די יוריסטען בעקלאָגען זיך, אַז די אירישע פויערען קען מען בשום אופן ניט אַריינברייננען דעם בעגריף פון היינטיגען בירגערליכען אייגענטהום פון דעם פּריץ; אַן אייגענטהום וואָס האָט נאָר רעכטע און קיין שום פליכטען ניט וויל דעם אירישען בשום אופן ניט אַריין אין קאָפּ. פון דעם קומט עס, אַז ווען די אירישע פויערען קומען אין די גרויסע שטעדט פון ענגלאַנד אָדער אַמעריקאַ, ווערען אַזוי פיעל פון זיי פערברעכער געגען די היינטיגע מאָראַל און געזעצע פון אייגענטהום: אין דער היים זיינען זיי ערצויגען אין אַזעלכע נאַאיווע בעגריפען פון גענטיל־רעכט, נאָך וועלכען וואָס „מיין“ איז ניט אין גאַנצען „מיין“; ווען דו דאַרפסט, איז עס דיין אויך; און ווען זיי ווערען פלוצלונג פערוואָרפען אין אַזאַ וועלט, וואו „מיין“ איז שטרענג „מיין“ און דו מעגסט אַפילו שטאַרבען פון הונגער איז ניט מיין עסק — ווערען זיי צומישט אין דער מאָראַל און פערליערען יעדען מאָראַלישען באָדען אונטער זייערע פיס.

האָבען בעאַרבייט זייערע פעלדער בשותפות; ווי יעדער מיטגליעד פון אַ קלאַן איז געווען געטריי איבערגעבען דעם הויפּטמאַן פון זיין קלאַן און צו אַלע אַנדערע קלאַן־ברידער — דאָס זיינען אַלע דיזעלבע איינגענשאַפטען און געוואוינהייטען, וואָס מען געפינט אין דער גענ־טיל־אָרדנונג ביי אַלע פעלקער פון דער וועלט... די אָבשטאַמונג האָט זיך גערעכענט נאָך פאָטער־רעכט, אַזוי אַז די קינדער פון די מענער זיינען געבליבען אין דעם קלאַן, די קינדער פון די ווייבער זיינען אַי־בערגעגאַנגען אין דעם קלאַן פון זייערע מענער".

אָבער דאָס איז אויך אין סקאָטלאַנד ניט אַלע מאָל אַזוי געווען. פריהער האָט זיך אויך דאָרטען מסתמא געפיהרט מוטער־רעכט. דאָס קען מען נאָך זעהען פון דעם, דאָס אין די קעניגליכע פאַמיליע פון די פּיקטען האָט דער יורש גע'ירשה'נט דעם טהראָן פון דער מוטער'ס צד. אפילו אַ שטיק פּונאַלוא־פאַמיליע איז נאָך געבליעבען ביי די סקאָטען — ווי אויך ביי די וואַליזען — ביז אריין אין מיטעלאַלטער: דאָס האָט זיך אויסגעדריקט אין דעם מנהג פון דעם „רעכט פון די ערשטע נאַכט", דאָס הייסט, אַז דער קלאַן־הויפּטמאַן אָדער דער קעניג האָט געהאַט דאָס רעכט צו זיין מיט יעדע מיידעל פון קלאַן די ערשטע נאַכט איידער זי ווערט עמיצענס ווייב, אָדער מען האָט געמוזט דאָס רעכט ביי איהם אויסקויפען. דאָס שטאַמט פון דער צייט, ווען עס איז געווען איינגעפיהרט, אַז אַלע מענער פון דער גענס זיינען גע־ווען צוזאַמען די מענער פון אַלע ווייבער פון דער גענס. איז געבלי־בען דאָס רעכט ביי דעם הויפּטמאַן אָדער קעניג, אַלס לעצטער פאָר־שטעהער פון אַלע מענער.

אויך די דייטשען זיינען אַמאָל געווען אָרגאַניזירט אין גענס, — ביז צו די פעלקער־וואַנדערונג. אין דעם איז קיין שום ספק ניט. ניט פון אייביג אָן האָבען זיי געוואוינט אין היינטיגען דייטשלאַנד, אין דעם שטיק לאַנד צווישען די טייכען דאָנוי, רהיין, ווייסעל און די צפון־ימים. לויט ווי מען קען זעהען פון היסטאָרישע סמנים, האָבען זיי זיך דאָרט ערשט געקענט האָבען בעזעצט עטליכע יאָהרהונדערט פאַר די קריסטליכע צייטרעכנונג. די פעלקער צימבערן און טייטאָנען (אויך עלטערען פון די היינטיגע דייטשען) האָבען אין יענע צייטען נאָך אין גאַנצען געהאַלטען אין ארומוואַנדערען און די סועווען האָבען

ערשט אין צערזארס צייטען זיך פעסט בעזעצט אויף אן ארט. פון דיעזע זאגט צעזאר אויסדריקליך, אז זיי האבען זיך בעזעצט נאך גענ־טעס און פערוואנדשאפטען. ער רופט דאס אויסדריקליך מיט דעם לאטייניטשען ווארט „גענטיבוס". און מען דארף ניט פערגעסען, אז יוליוס צעזאר אליין, דער רוימישער קייזער, וועלכער שרייבט דאס, האט נאך געהערט צו א גענס, די „גענס יוליא". ער האט אלזא ניט געקענט מיינען מיט דעם ווארט גענטיבוס עפעס אנדערש ווי די עכטע רוימישע גענס. וואס ער זאגט, גילט פאר אלע דייטשען. אפילו די וואס האבען זיך בעזעצט אין די איינגענומענע רוימישע פראווינצען האבען זיך נאך דארטען — זעהט אויס — בעזעצט נאך גענטעס. אין די אלע פאלקס־געזעצע פון די אלעמאנען (אויף א פאטער־פאלק פון די דייטשען) ווערט בעשטעטיגט, אז דאס פאלק האט זיך בעזעצט אויף דעם איינגענומענעם לאנד (אויף דרום־זייט פון טייך דאנוי) נאך „גענעאלאגיען". דאס מיינט מען אויך געשלעכטער, ווי די גענס. דער פארשער קאוואלעווסקי האט דא ניט לאנג אויסגעדריקט א מיי־נונג, אז מיט גענעאלאגיען האט מען געמיינט גרויסע הויז־געמיינ־שאפטען — א קופע מענשען, וואס האבען געוואוינט צוזאמען אין איין גרויסען הויז און די פעלדער ארום זיינען צווישען זיי פערטהיילט געווארען. פון אזא הויז האט זיך דערנאך ענטוויקעלט א דארף. ביי די בורגונדער און לאנגאבארדען (אנדערע פארצייטיגע פעלקער פון דיזעלבע אבשטאמונג ווי די דייטשען) איז וויעדער דא א ווארט „פאר־רא", וואס דריקט אויס דאסזעלבע, וואס גענעאלאגיען ביי די אלעמא־נען. אויב מיט די „גענעאלאגיען" ביי די אלעמאנען האט מען גע־מיינט הויז־געמיינשאפטען, דאן זיינען די „פארא" ביי די בורגונדער און לאנגאבארדען אויך דאס געוועז. צי האט דאס געמיינט אזעלכע הויז־געמיינשאפטען אדער טאקי גענטעס, מוז נאך אויסגעפארשט ווערען.

צי האבען אלע דייטשע פעלקער געהאט איין ווארט וואס האט בעדייטעט דאס אייגענע וואס גענס ביי די רוימער? און וועלכעס ווארט איז דאס געווען? דאס קען מען ניט ארויסזעהען פון די אי־בערבלייבונגען פון די אלטע דייטשע שפראכען. עטהימאלאגיש (לויט שפראך־אבשטאמונג) איז דאס גריכישע ווארט „גענאס" דאסזעלבע וואס דאס לאטיינישע ווארט „גענס" און דאס גאטהישע ווארט „קוני"

אין מיטעלהויך־דייטש „קיננע". די אַלע ווערען אויך געברויכט אין דעם זעלבען זין — דאָס הייסט אַלץ אַ געמיינשאַפט פון מענשען פון איין משפחה. אינטערעסאַנט איז, אַז אין פיעלע שפּראַכען איז דאָס וואָרט וואָס בעדייטעט פרוי אויך פון דעמזעלבען וואָרצעל: גריכיש ג י נ ע, סלאַוויש ז ש ע נ אַ, גאָטהיש ק ו ו י נ אַ, אַלט־נאָרדיש ק אָ נ אַ, ק ו נ אַ. דאָס צייגט, אַז עס איז אַמאָל אומעדום געווען אַ צייט פון מוטער־רעכט, ווען די פּערוואַנדשאַפט האָט זיך גערעכענט נאָך דער פרוי'ס צד.

ביי די לאַנגאָבאַרדען און בורגונדער געפינען מיר, ווי געזאָגט, אַ וואָרט פאַראַ, וואָס בעדייטעט אַ מענשען־געמיינשאַפט פון איין משפחה. גרים זאָגט אַ סברה, אַז דאָס שטאַמט פון דעם וואָרצעל „פיזאַן", וואָס עס מיינט האָבען קינדער. מיר דוכט זיך, אַז גיכער לעגט זיך אויפ'ן שכל, אַז דאָס וואָרט שטאַמט פון דעם זעהר ענהנ־ליכען וואָרט פאַראַן, וואָס דאָס האָט געהייסען פאָהרען, וואַנדערען. עס איז דאָך כמעט זעלבסטפערשטענדליך, אַז בשעת גאַנצע מחנות פון אַ פאָלק האָבען געוואַנדערט, האָבען די נאָהנטע קרובים געוואַנ־דערט צוזאַמען אין איין אבטהיילונג. דערפון איז עס געקומען, דענק איך, וואָס אַזאַ אבטהיילונג האָט זיך גערופען פאַראַ, דאָס הייסט צוזאַמען־פ אָ ה ר ע נ ד ע גרופּע. הונדערטער יאָהרען האָבען דיעזע סאָרטען מענשען אַרומגעוואַנדערט, פריהער צו מזרח, נאָכדעם צו מערב. דערביי האָט זיך ביי זיי איינגעוואָרצעלט דאָס וואָרט פאַראַ צו מיינען אַ משפּחה־געמיינשאַפט אין אַלגעמיין, אפילו ווען זי בעזעצט זיך אויף אַן אָרט.

אויף גאָטהיש ווידער איז געווען אויף דעם דאָס וואָרט „סיביא". אויף אנגלאָזאַקסיש „סיב". אַלט־הויך־דייטש „סיפּפּיא", „סיפּפּאַ", היינטיג דייטש ז י פּ פּ ע. דאָס אַלץ בעדייטעט אַ מענשען־גע־מיינשאַפט פון איין משפחה אָדער געשלעכט. אין אַלט־נאָרדיש קומט נאָר פאָר אַן עהנליך וואָרט בלשון רבים: „סיפּיאַר" הייסט קרובים. בלשון יחיד איז נאָר דאָ דאָס וואָרט „סיף", וואָס עס איז דער נאָמען פון אַ געטין.

אַזוי לאַנג ווי עס איז געווען איין עהנליך וואָרט ביי אַלע דייטשע פעלקער, וואָס האָט בעדייטעט גענס, איז עס וואהרשיינליך געווען דאָס גאָטהישע וואָרט „קוני". דאָס איז אַרויסצוזעהען פון דעם, וואָס

אין די פערוואנדעטע שפראכען איז דא אן עהנליכער אויסדרוק, און אויך פון דעם פאקט, אז פון דיעזען ווארט שטאמט דאס ווארט קוניגג, קעניג, וואס האט אין אנפאנג בעדייטעט דער פארשטעהען פון די גענס, אדער פון דעם שטאם. דאס ווארט סיביא, זיפפע, דוכט זיך, איז ניט בענוצט געווארען אויף דעם. סיפיאר אויף אלט־נארדיש בע־דייטעט ניט בלויז בלוטס־פערוואנדטע, נאר אויך מחותנים, אלזא נעהמט דאס ארום די אנגעהעריגע פון וויניגסטענס צוויי גענס. דעריבער איז ניט וואהרשיינליך, אז „סיפ" זאל זיין געווען דער אויסדרוק פאר גענס.

ווען מען איז געגאנגען אין מלחמה אריין, זיינען די מחנות געווען צוטיילט לויט נאך גענטעס. אזוי איז עס געווען ביי די מעקסיקאנער, אזוי ביי די גריכען און אזוי אויך ביי די דייטשען. סיי די רייטער (קאוואלעריע), סיי די פיס־געהר (פיעכאטע) זיינען געווען איינגע־טיילט אין גענטעס. טאציטוס, דער פארצייטיגער רוימישער היסטא־ריקער, זאגט, אז ביי די דייטשען זיינען זייערע קריעגער־מחנות געווען איינגעטיילט „לויט נאך פאמיליען און פערוואנדשאפטען". דאס איז אן אונבעשטימטער אויסדרוק. פאר וואס ער געברויכט אזא אויס־דרוק ערקלערט זיך פון דעם, וואס אין זיין צייט האט די גענס אין רוים שוין לאנג געהאט אויפגעהערט צו זיין א לעבעדיגע פעראייני־גונג. דארום געברויכט ער ניט אויף די מחנות־אבטיילונגען דאס ריכ־טיגע ווארט — גענטעס.

דעם שטארקסטען בעוויז דאריף, אז ביי די פארצייטיגע דייי־טשען איז געווען איינגעפיהרט א גענס־סיסטעם מיט מוטער־רעכט — אזעלכע גענטס ווי גאר די ערשטע זיינען געווען ביי אלע פעלקער — דעם שטארקסטען בעוויז אויף דעם געפינט מען אויף איין ארט אין די בעשרייבונגען פון דעם רוימישען היסטאריקער טאציטוס, וואו ער דערצעהלט דאס פאלגענדע: ביי די דייטשען פיהרט זיך, אז דער מוטער'ס ברודער בעטראכט זיין פלימעניק ווי זיין זוהן. א טייל פון זיי האלטען די בלוט־פערוואנדשאפט פון דעם אנקעל פון דער מו־טער'ס צד מיט דעם פלימעניק נאך היילינגער און שטארקער צוגעבונ־דען ווי צווישען דעם פאטער און דעם זוהן. ווען עס איז א קריעג און דער געגנער פאדערט א מענשען פאר א משכן, פאר א פערזיכע־רונג, אז מען וועט האלטען א געוויסען אבמאך, וויל מען ליעבער הא־

בען פאר א משכן דעם פלימעניק פון דעם, וועמען מען וויל מיט דעם משכן צובינדען, איידער זיין זוהן. ווייל מען ווייסט, אז דעם פלי־מעניק (די שוועסטער׳ס זוהן) וועט ער גיכער ניט לאזען פערפאלען ווערען, איידער זיין אייגענעם זוהן. דאס שטעלט פאר א לעבעדיגע שטיק געגס־איינריכטונג, א שטיק פון גאר די ערשטע געגס, וואס איז ארגאניזירט נאך מוטער־רעכט. און דאס ווערט דא פארגעשטעלט אלס עטוואס, מיט וואס די דייטשען צייכנען זיך בעזונדערס אויס*). וויבאלד א פאטער האט געגעבען פאר א משכן זיין אייגענעם זוהן און ער האט ניט געהאלטען זיין אבמאך און די שונאים האבען דאן דעם זוהן ערמארדעט, האט זיך זיין גאנצע געגס ניט געמישט. ווי־באלד אבער איינער האט געגעבען פאר א משכן זיין שוועסטער׳ס זוהן און האט זיין אבמאך ניט געהאלטען און האט דערמיט געבראכט דערצו, אז מען האט דעם פער׳משכנ׳טען פלימעניק ערמארדעט, האט די גאנצע געגס זיינע זיך אנגענומען זיין קריוודע. דען דערמיט איז בעשעדיגט געווארען דאס הייליגסטע געגטיל־רעכט. לויט דיעזען רעכט איז דער נאהענטסטער קרוב דער ברודער פון דער מוטער. ער איז מעהר ווי אנדערע געגטיל־פערוואנדטע פערפליכטעט צו בעשי־צען זיין פלימעניק. און ער איז דא געווען שולדיג, וואס זיין פלימע־ניק איז געטויטעט געווארען. ער האט איהם ניט געזאלען געבען פאר קיין משכן. האט ער איהם יא געגעבען, האט ער געדארפט האלטען זיין אבמאך, כדי ער זאל איהם צוריק קריגען לעבענדיג. אלזא, האט די גאנצע געגס זיך אנגענומען און דעם אנקעל שטרענג בעשטראפט.

*) ביי א סך פעלקער קומט פאר אזא פיהרונג, אז דער אנקעל פון די מוטער׳ס צד איז בעזאנדערס צוגעבונדען צו זיין פלימעניק. דאס שטאמט, ווי געזאגט, פון דער צייט פון מוטער־רעכט. ביי די גריכען גע־פינט מען אזעלכעס נאר אין זייערע לעגענדען פון די העראען־צייט. דיא־דאר, צום ביישפיעל (אין בוך 4, קאפיטעל 34) דערצעהלט, אז מעלעאגער ערמארדעט זיין מוטער׳ס ברידער, די זיהן פון טהעסטיוס, האלט דאס זיין מוטער, אלטהעא, פאר אזא פערברעכען, וואס קען אויף קיין אופן ניט פער־געבען ווערען. זי פערפלוכט דעם מערדער, איהר אייגענעם זוהן און ווינשט איהם דעם טויט. „די געטער דערהערען איהר וואונש און געבען מעלעאגער דעם טויט“. אויף אן אנדער ארט (בוך 4, קאפ. 44) בעשרייבט ער, ווי קלעאפאטרא׳ס ברידער נעהמען זיך אן פאר איהרע זיהן און בע־פרייען זיי פון זייער פאטער, וועלכער האלט זיי געפאנגען.

דיעזע בעשרייבונג אליין, פון דעם לעבען פון די פארצייטיגע דייטשען, וואלט גענוג געווען צו צייגען, אז ביי זיי איז געווען א גענטיל־אָרדנונג אפילו ווען קיין אנדערע שפור דערפון וואלט ניט געבליעבען אין דער היסטאָריע.

נאָך שטארקער איז דאס ארויסצוזעהען פון דעם אלט־נאָרדישען ליעד פון דער געטער־דעמערונג און דעם וועלט־אונטערגאנג — די „פעלוספא". דאס איז א שטארקערער בעוויי, ווייל דאס שטאמט פון לערך 800 יאָהר שפעטער ווי טאציטוס. דאס ליעד ווערט אָנגערופען א „זעהונג פון א נבואה'טע". דאָרט איז פאָרגעשטעלט די צייט ווען די וועלט וועט אמאָל אונטערגעהן. איידער דאס וועט קומען, וועלען אלע מענשען זיין זעהר שלעכט און פערדאָרבען. שטעהט דאָרטען:

„ברידער וועלען זיך ארומקריעגען און מאָרדען איינע די אנדערע. אפילו קינדער פון אן אייגענע שוועסטער וועלען ברעכען די צובינדונגען פון דער משפחה".

דאָ זעהט מען, אז ברעכען די משפחה־פערבינדונגען צווישען אן אָנקעל און א שוועסטער זוהן איז ביי דעם דיכטער נאָך א שרעקליכערע זאך, ווי א ברודער מאָרד. ער רעדט אויסדריקליך פון א ש ו ו ע ס ט ע ר ס א קינד. עס שטעהט דאָ ניט אזא וואָרט, וואס בעדייטעט א פלימעניק אין אלגעמיינען, אלץ איינס צי א ברודער'ס א קינד, צי א שוועסטער'ס. דאס וואלט ניט געווען קיין שרעקליכערע זאך ווי ברודער־מאָרד. שרעקליכער איז דאס נאָר, ווען עס איז א שוועסטער'ס קינד. פון דעם זעהט מען, אז אפילו נאָך ווען דיעזעס געדיכט איז ענטשטאנען, אין דער צייט פון די וויקינגער, הונדערטער יאָהרען אין די קריסטליכע צייטרעכנונג, איז אין סקאנדינאוויען נאָך ניט געווען פערגעסען די עראינערונג פון מוטער־רעכט, — דאס הייסט פון דער צייט, ווען די שטארקסטע בלוט־פערוואנדשאפט האט זיך גערעכענט פון דער מוטער'ס צד.

געווען איז אָבער דעמאָלט נאָר בלויז די עראינערונג. אין דער ווירקליכקייט אָבער איז שוין געווען דאס מוטער־רעכט אָבגעשאפט און פאָטער־רעכט איינגעפיהרט ביי די דייטשען נאָך אין טאציטוס'עס צייטען. וויינינגסטענס איז דאס געווען אזוי ביי די יעניגע דייטשען, מיט וועלכע ער איז נאָהענט בעקאנט געוואָרען. דען ער בעשרייבט, אז ביי די דייטשען פיהרט זיך, דאס די קינדער ירשה'נען פון דעם

פאַטער; ווען איינער האָט ניט קיין קינדער, געהט זיין ירושה איבער צו זיינע ברידער און צו די אָנקעלס פון פאַטער'ס און מוטער'ס צד. איינגענטליך, לויט דעם פאַטער־רעכט, וואָלט דער מוטער'ס ברודער שוין ניט געדאַרפט ירשה־נען. אָבער דאָס וואָס דער מוטער'ס ברודער איז אויך נאָך געקומען אַ חלק בעווייזט, אַז עס איז נאָך ניט געווען לאַנג ווי דאָס מוטער־רעכט איז געווען אונטערגעגאַנגען און דאָס פאַטער־רעכט איינגעפיהרט.

שפּורען פון מוטער־רעכט געפינען זיך ביי די דייטשען נאָך ביז אַ טויזענד יאָהר שפּעטער, ביז טיעף אין דעם מיטעלאַלטער אריין. מען געפינט, צום ביישפּיעל, אין איינציגע דייטשע שטעדט אַזאַ געזעץ: ווען אַ פאַנטשיזניק איז אַנטלאָפען פון זיין פריץ אין אַ שטאָדט אריין און דער פריץ האָט געפאָדערט פון דער שטאָדט זי זאָל איהם זיין פאַדאַנעם ארויסגעבען, האָט דער פריץ געמוזט ברענגען זעקס נאָהענטע קרובים פון דעם אַנטלאָפענעם — קרובים דוקא פון זיין מוטער'ס צד — וואָס זאָלען שווערען, אַז דער אַנטלאָפענער איז דעם פריץ'ס פּאַדאַננע. פון דעם שיינט עס, זעהט מען, אַז צו די פאַטערשאַפט האָט מען נאָך דעמאָלט קיין פולען צוטרויען ניט געהאַט, ווייניגסטענס ניט ביי די פאַנטשיזניקעס.

די רוימישע שרייבער, וואָס האָבען בעזוכט די דייטשען פון צוויי טויזענד יאָהר צוריק, בעשרייבען אויך, אַז די דייטשען האָבען געהאַט אַ גרויסע אַכטונג פאַר די פרויען. מען קען זעהען פון די בעשריי־בונגען, אַז די רוימער געפינען דאָס כמעט אונבעגרייפליך. אָבער דאָס איז אויך אַן איבערבלייבונג פון דעם מוטער־רעכט, וואָס האָט ערשט געהאַלטען אין אָבשטאַרבען דעמאָלט. ווען די רוימער האָבען געמאַכט וועלכען־עס־איז אָבמאַך מיט אַ דייטשען שבט און די דיי־טשען האָבען געגעבען פאַר אַ משכן, אַז זיי וועלען האַלטען דעם אָב־מאַך, מיידלעך פון עדלער פאַמיליע, איז דאָס געווען די בעסטע פער־זיכערונג, אַז זיי וועלען דעם אָבמאַך געמני האַלטען. דער געדאַנק, אַז זייערע פרויען און טעכטער קענען אריינפאַלען אין געפאַנגשאַפט און אין שקלאַפעריי, איז ביי זיי געווען שרעקליך. דאָס, מעהר ווי יעדע אַנדערע זאַך, האָט זיי איינגעגעבען היץ און מוטה אין מלחמה. פאַר זיי, שרייבען די רוימער, איז די פרוי עטוואָס הייליגעס און פראַ־פעטישעס. זיי פאָלגען די עצות פון די פרויען אויך אין די וויכטיג־

סטע אנגעלעגענהייטען. אין יאָהר 70 נאָך די קריסטליכע צייט־רעכנונג האָבען די באַטאַווער (איינוואָהנער פון א טייל פון היינטיגען האָלאַנד) געמאַכט אַן אויפשטאַנד געגען די רוימישע איבער־הערשונג. אין דיעזען אויפשטאַנד האָט דער העלד סיווילים, אָנפיהרענדיג די דייטשען און בעלגיער, שטאַרק צוטרייסעלט די ממשלה פון די רוימער אין יענע געגענדען (גאַליען). האָט אין דיעזע מעכטיגע רעוואָלוציע די הויפּט ראָלע געשפּיעלט א פרוי, אַ פּריסטערין פון דעם ברוקטערי־שען פאָלק, מיט'ן נאָמען ו ו ע ל ע ד אַ. זי איז געווען דער גאַנצער טרייבענדער גייסט פון דעם אויפשטאַנד.

אין הויז איז די פרוי, ביי די פּאַרצייטיגע דייטשען, געווען די גאַנצע באַלהאַבאָסטע. אזוי זעהט עס אויס זיכער לויט די רוימישע בעשרייבונגען. עס איז אמת, אַז לויט ווי די רוימער בעשרייבען, האָ־בען די פרויען, די אַלטע לייט און די קינדער געמוזט פערזאָרגען אַלע אַרבייטען. דער מאַן, זאָגט טאַציטוס, נעהט אויף דער יאַגד, טרינקט און פוילט זיך. אָבער ער זאָגט ניט ווער עס טהוט די פעלד־אַרבייט, אַלזאָ, האָבען דאָך מסתמא ס'רוב דערוואַקסענע מענער געמוזט טהון די אַרבייט אויף די פעלדער. עס איז אפילו געווען דעמאָלט גאָר ווייניג פעלד־אַרבייט, אָבער דאָך איז געווען. די שקלאַפען האָבען דאָס ניט געטהאָן. טאַציטוס ערקלערט בעשטימט, אַז די שקלאַפען ביי די פּאַרצייטיגע דייטשען האָבען נאָר געמוזט געבען אָבצאָהלונגען, אָבער ניט טהון דיענסט־אַרבייט.

דאָס פאַמיליען־לעבען איז דעמאָלט ביי די דייטשען געווען, ווי שוין געזאָגט, א פּאָאַרונגס־עהע, וואָס האָט זיך ביסלעכווייז צוגערוקט צו מאָנאָגאַמיע. אין גאַנצען מאָנאָגאַמיע איז ביי זיי נאָך ניט געווען, ווען די אָנגעזעהנע לייט צווישען זיי האָבען נאָך געמעגט האָבען אַ סך ווייבער. די מיידלעך האָבען, בסך הכל, געמוזט שטרענג היטען צניעות (פערקעהרט ווי ביי די קעלטישע פעלקער). טאַציטוס רעדט אויך מיט בעזונדערע וואַרימקייט וועגען דעם, ווי די הייראַטהס־פער־בינדונג קען ביי די דייטשען ניט צוריסען ווערען. שיידונג קען מען נאָר קריגען פאַר איין זאַך, — ווען די פרוי פערזינדיגט זיך מיט אַן אַנדערען. אזוי מעלדעט טאַציטוס. אָבער אין זיין בעריכט בלייבט דאָך א סך ניט קלאָר. און חוץ דעם, איז אָן דעם בעריכט גאַנץ לייכט צו דערקענען, אַז טאַציטוס וויל דאָ געבען א מוסר זיינע אויסגעלאַ־

סענע רוימער און זיי ווייזען, אז אנדערע פעלקער פיהרען זיך אזוי פיין.

אזוי פיעל איז זיכער: אויב די דייטשען, וואס האבען געלעבט אין די וועלדער, זיינען ווירקליך געווען אט אזעלכע צניעות'דיגע מענשען, האבען זיי אבער נאר געדארפט קומען אין בעריהרונג מיט די אויסערליכע וועלט, אז זיי זאלען אראבקומען אויף די מדרגה פון די איבריגע אייראפעאישע דורכשניטס-מענשען. ווען זיי זיינען אריינגעקומען אין מיטען פון די רוימער-וועלט, איז די לעצטע שפור פון זייער צניעות'דיגקייט פערשוואונדען, — נאך געשווינדער ווי זייער דייטשע שפראך איז פערשוואונדען. מען דארף נאר לעזען די בעשרייבונגען פון גרעגאר פאן טורס.

עס איז נאריש צו גלויבען, אז פונקט די פארצייטיגע דייטשען זיינען געווען אזוי שטארק איינגעהאלטען אין די פליישליכע לוסט (תאות בשרים) ווי עס איז קיינמאל און אין ערגעץ ניט געווען דער פאל מיט א גאנץ פאלק. נאטירליך, האבענדיג געלעבט אין די געדיכטע וועלדער, האבען זיי ניט געקענט זיין אריינגעלאזען אין אזא הולטאיסקען וואוילטאג, ווי די רייכע רוימער אין רוים. מיט דעם אליין האבען שוין די פארצייטיגע דייטשען געהאט א מעלה, וואס די רוימער האבען ניט געהאט, און מען דארף זיך ניט דערצו איינצוררעדען (ווי די דייטשע פאטריאטען רעדען זיך איין), אז די רוימישע בעשרייבונגען צייגען, דאס זיי זיינען געווען זעהר גרויסע צדיקים.

פון די געגנטיל־ארדנונג איז אויך ארויסגעקומען דער מנהג, אז דער זוהן נעהמט איבער בירושה פון זיין פאטער און דער קרוב פון זיינע פערוואנדטע אלע זייערע שנאות ווי אויך זייערע פריינדשאפטען. אויך שטאמט פון די גענטיל־ארדנונג דער מנהג, אז ווען איינער איז ניט-ווילענדיג דער'הרג'עט געווארען אדער קאלעטשעט געווארען, זאל די פאמיליע פון דעם גע'הרג'עטען אדער קאלעטשעטען אבנעהמען ביי דער פאמיליע פון דעם, וואס האט דאס געטהאן, קנס, שטראף-געלד, — „ווערגעלד" האט דאס געהייסען אויף דייטש. דאס איז געווען אנשטאט די בלוטראכע. נאך גאר ניט-לאנג צוריק, האבען פארשער געמיינט, אז דיעזער מנהג פון נעהמען „ווערגעלד" איז געווען נאר ביי די פארצייטיגע דייטשען. היינט איז בעוויזען געווארען, אז דער זעלבער מנהג איז צו געפינען ביי

הונדערטער פעלקער, אלס א מילדערע פארמע פון די בלוט־ראכע, וואס איז ארויסגעקומען פון די גענטיל־ארדנונג. מיר געפינען דעמזעלבען מנהג ביי די אינדיאנער פון אמעריקא און ביי פיעלע אנדערע נאטור־פעלקער.

עהנליך איז עס אויך מיט דעם מנהג פון גאסט־פריינדשאפט, וואס טאציטוס בעשרייבט וועגען די פארצייטיגע דייטשען. אויך דאס האט מען געהאלטען פאר א ספעציעל דייטשע זאך. דער פאקט איז אבער, אז מארגאן בעשרייבט פונקט אזא גאסט־פריינדשאפט ביי זיינע אינדיאנער, כמעט מיט אלע איינצעלהייטען דיזעלבע.

עס פלעגען זיין צווישען די פארשער הייסע ויכוחים אהן א שיעור, איבער דער פראגע, אויב ביי די פארצייטיגע דייטשען, וועלכע טאציטוס בעשרייבט, זיינען די פעלדער שוין געווען צוטיילט אין שטענדיגען פריוואט־אייגענטהום. די ויכוחים זיינען געווען וועגען דעם ריכטיגען מיין פון זיינע ווערטער, וואו ער, טאציטוס, רעדט וועגען דעם. דיעזע ויכוחים געהערען שוין היינט צו דער פערגאנגענהייט. היינט איז בעוויעזען געווארען, אז כמעט ביי אלע פעלקער האט פריהער די גאנצע געגנס בעארבייט די שותפות'ע פעלדער אין שותפות'ער ארבייט, און שפעטער האבען דאסזעלבע געטהאן די קאמוניסטישע פאמיליען־געמיינדען, ווי צעזאר בעשרייבט דאס נאך וועגען די סועווען. נאכדעם האט מען יעדער פאמיליע צוגעטהיילט א בעזונדערע שטיק לאנד, ניט אויף אייביג פריוואט־אייגענטהום, נאר פון צייט צו צייט איז עס אויפ'ס נייע פונאנדערגעטיילט געווארען מיט'ן גורל. אזוי, איז היינט בעוויעזען, איז געווען כמעט ביי אלע פעלקער. אויך איז היינט בעוויעזען געווארען, אז אויף מאנכע ערטער פיהרט זיך ביי די דייטשען נאך ביז'ן היינטיגען טאג, אז פון צייט צו צייט טיילט מען אויפ'ס נייע פונאנדער די פעלדער. זינט מען ווייסט דאס אלעס, איז שוין ניטא קיין ווארט צו פערליערען אין די ויכוחים וועגען דעם, ווי עס איז צוגעגאנגען אין דער זאך ביי די דייטשען אין טאציטוס'עס צייט. צעזאר האט בעשריבען דאס לעבען פון די סועווען 150 יאהר פאר טאציטוס'ן. און ער, צעזאר, בעשרייבט אויסדריקליך אז די סועווען האבען זייערע פעלדער בשותפות און בעארבייטען זיי בשותפות. צוטהיילטע פעלדער, אין פריוואט־אייגענטהום, זאגט ער, גיבט עס ביי זיי דורכאוים

ניט. עס איז דעריבער ניט מעגליך אָנצונעהמען, אז אין די 150 יאָהר, פון צעזאר ביז טאַציטוס, זאָל זיך דאָס האָבען געענדערט אויף פּאָלשטענדיגען פּריוואַט־אייגענטהום, — עס איז איינפאַך אונ־מעגליך, אז אין אזא קורצע צייט זאָל זיין געשעהען אזא וויטער שפּרונג, אָהן יעדען אריינמישען זיך פון פרעמדען איינפלוס. עס איז דעריבער קיין צווייפעל ניט, אז טאַציטוס מיינט ניט, אז ביי די דייטשען, וועלכע ער בעשרייבט, איז געווען די ערד צוטיילט אין שטענדיגען פּריוואַט־אייגענטהום, נאָר אז מען האָט די פעלדער יע־דעס יאהר אויפ'ס נייע צוטיילט. דאָס איז געווים אויך גענוג פאַרט־שריט אין די 150 יאהר. און דער פאַקט איז, אז טאַציטוס זאָגט דאָס גאַנץ בפּרוש: זיי (די דייטשען) בייטען איבער (אָדער טיילען איין אויפ'ס נייע) דאָס בעאַקערטע לאַנד יעדעס יאָהר און אַ סך לאַנד בלייבט נאָך שותפות־אייגענטהום פון דער געמיינדע. דאָס איז די שטופּע פון פעלד־ארבייט און פון גרונד־אייגענטהום, וואָס פּאַסט זיך גענוי צו די דעמאָלטיגע געגנטיל־אָרדנונג פון די דייטשען.

דאָס האָב איך געשריעבען אין יאהר 1884, אין די ערשטע ארויסגאַבע פון דעם בוך. דעמאָלט האָט מען נאָך געמיינט, אז שותפות־אייגענטהום אין פעלדער איז נאָר געווען ביי די גענס־גע־זעלשאַפט. היינט (1892) אין די לעצטע אויסגאַבע, לאָז איך דאָס אונפערענדערט. אָבער דערוויל זיינען בעוויזען געוואָרען נייע פאַקר־טען, וועלכע שטעלען די פראַגע אַנדערש. מאַקסים קאָוואַלעווסקי האָט נעמליך בעוויזען (ווי עס איז שוין אויבען געווען דערמאָנט), אז ביי זעהר פיעל פעלקער, אויב ניט ביי אַלע, איז פאָרגעקומען נאָך אַן אַנדער סאָרט איינריכטונג, וואָס איז שוין ניט די אַלטע גענס און נאָך ניט די היינטיגע איינצעל־פאַמיליע. דיעזע איינריכטונג איז אַ גרויסע פאַמיליע, באַבעס און זיידעס און פאָטערס און מוטערס און קינ־דער און אייניקלעך אין איין הויז און דער עלטסטער איז דער האַרר, דער פּאַטריאַרך פון דער הויז־געמיינשאַפט. און זיי האָבען אויך שותפות־אייגענטהום אין פעלדער. אזא גרויסע הויז־געמיינשאַפט איז נאָך היינט די „זאַדרוגאַ" אָדער „בראַטסטוואָ" ביי די סערבען און בול־גאַרען. דיעזע הויז־געמיינשאַפט, בעווייזט קאָוואַלעווסקי, איז געווען אַ צווישען־שטופּע צווישען די אַלטע גענס, וואָס האָט זיך געפיהרט לויט נאָך מוטער־רעכט, און צווישען די היינטיגע איינצעל־פאַמיליע.

לויט נאָך דיעזע נייע ענטדעקונג, איז שוין די פראַגע ניט מעהר, צי איז ביי די פאַרצייטיגע דייטשען געווען שותפות־אייגענטהום אָדער פּריוואַט־אייגענטהום אין די פעלדער, נאָר די פראַגע איז, וועלכע פ אָ ר מ ע שותפות־אייגענטהום איז געווען — צי פון אַ גענס, ווי ביי די אינדיאַנער, אָדער פון אַ הויז־געמיינשאַפט, ווי די זאַדרוגאַ ביי די בולגאַרען. פון פּריוואַט־אייגענטהום פון איין איינצעלנעם איז שוין אָבגערעדט.

אַז אין צעזאַר׳ס צייט איז ביי די סועווען געווען ניט בלויז שותפות־אייגענטהום פון אַלע פעלדער, נאָר אויך שותפות׳ע בעאַר־ביישונג, אויף קהל׳שען חשבון, איז אָהן שום ספק. וועד „קהל“ איז דעמאָלט געווען, צי איז עס געווען אַ גענס, ווי ביי די אינדיאַנער אַמאָל, צי שוין אַ הויז־געמיינשאַפט, אָדער אַן אַנדערע קאָמוניסטישע גרופּע פון פערוואַנדטע, וואָס איז אַ צווישען־שטופע צווישען די ביי־דע; אָדער צי זיינען געווען די אַלע דריי גרופּען, ביי אַ טייל די, ביי אַ טייל יענע, לויט נאָך די פערהעלטניסע פון די פעלדער — וועגען דעם וועט זיך נאָך לאַנג לאָזען שטרייטען. אָבער וועגען דעם צושטאַנד, וועלכען טאַציטוס שילדערט, 150 יאָהר שפּעטער, זאָגט קאָוואַלעווסקי, אַז ער מיינט ניט קיין געמיינדע פון אַ גאַנץ דאָרף אָדער פון אַ „מאַרק“, נאָר ער מיינט אַזאַ הויז־געמיינדע, ווי די „זאַדרוגאַ“. די דאָרף־געמיינדע האָט זיך ערשט פיעל שפּעטער ענטוויקעלט פון דער הויז־געמיינדע אַרויס, ווען די בעפעלקערונג האָט זיך פערמעהרט.

נאָך דעם נאָך וואָלט אויסגעקומען, אַז דער ישוב פון די פאַר־צייטיגע דייטשען, אין זייער לאַנד אין דער צייט פון די רוימער און שפּעטער אין די לענדער, וואָס די דייטשען האָבען אָבגענומען ביי די רוימער — אַז דיעזער ישוב איז ניט בעשטאַנען פון דערפער, נאָר פון גרויסע פאַמיליען־געמיינשאַפטען, וואָס זיינען בעשטאַנען פון מעהרערע דורות. יעדע פאַמיליען־געמיינשאַפט האָט פערנומען אַ שטיק לאַנד, אַזוי גרויס ווי זי האָט בעדאַרפט, צו בעאַרבייטען, און דאָס ליידיגע לאַנד אַרום דיעזע פעלדער האָבען זיי בענוצט צוזאַמען מיט זייערע שכנים אַלס שותפות׳ע מאַרק. און וואָס טאַציטוס שרייבט וועגען בייטען יעהרליך די בעאַרבייטע פעלדער, וואָלט הפּנים גע־מיינט פּשוט, אַז יעדעס יאָהר בעאַרבייט די געמיינשאַפט אַן אַנדער שטיק ערד און לאָזט די פאַר־אַ־יאָהריגע שטיק אונבעאַרבייט, אָדער

ווילד וואקסען. דאָך, אזוי ווי די בעפעלקערונג איז געווען זעהר ניט קיין געדיכטע, איז אלץ נאָך געבליעבען גענוג ליידיגע לאַנד, אז מען זאָל זיך ניט דארפען ארומרייסען איבער דעם בעזיץ פון פעלדער. ערשט נאָך הונדערטער יאָהרען, ווען די צאָהל קעפּ פון די הויז-געמיינדע האָט זיך אזוי שטארק פערמעהרט, אז זיי האָבען ניט מעהר געקענט צוזאמען בעארבייטען די ערד, ביי די אונענטוויקעלטע פעלד-ארבייט פון דעמאָלט, האָבען זיך דיעזע הויז-געמיינדען אויפגעלעזט. און די פעלדער און לאָנקעס, וואָס זיי האָבען ביז דעמאָלט בשותפות געהאט, זיינען אויף דעם בעוואוסטען אופן פערטיילט געוואָרען צווישען די איינצעלנע הויז-האַלטונגען, וואָס האָבען זיך יעצט געפאָרמעוועט; פערטיילט געוואָרען אין אָנפאנג בלויז אויף א צייט, שפּעטער אויף אימער. וואַלד אָבער און סטעפּעס און וואסער זיינען וויטער געבלי-בען שותפות-אייגענטהום.

אז אין רוסלאַנד איז די ענטוויקלונג אזוי צוגעגאנגען, איז, דאכט זיך, בעוויעזען אויף זיכער. וועגען דייטשלאַנד, און אין צווייטער לי-ניע די איבריגע גערמאַנישע לענדער, קען מען ניט לייקענען, אז ווען מען זאָל אָננעהמען, אז דאָרטען איז אויך די ענטוויקלונג אזוי צוגע-גאנגען, וואָלט דאָס די בעשרייבונגען פון די פארצייטיגע רוימישע שרייבער בעסער ערקלערט און אַלעס וואָס עס איז אין זיי ניט צו פערשטעהן לייכטער פערענטפערט, איידער די מיינונג, וואָס מען האָט געהאט ביז אהער, אז שוין אין די צייטען פון טאציטוס האָבען די דייטשען געהאט דאָרף-געמיינדען. פון דער אַנדערער זייט אָבער, ווען מען זאָל אָננעהמען קאָוואַלעווסקי'ס מיינונג, אז אין טאציטוס'עס צייטען האָבען די דייטשען געלעבט ניט אין דאָרף געמיינדען, נאָר אין הויז-געמיינשאפטען, וואָלטען וויעדער געווען נייע אונפערשטענד-ליכע פּונקטען אין יענע בעשרייבונגען, וואָס פּאסען זיך ניט צו דיעזע מיינונג. מען וואָלט, אַלזאָ, ערשט געמוזט די זאַך אויפ'ם ניי אויס-פאָרשען. איך מוז אָבער צוגעבען, אז עס איז זעהר וואהרשיינליך, דאָס אויך אין דייטשלאַנד, סקאַנדינאוויען און ענגלאַנד איז געווען אין דער ענטוויקלונג די צווישען-שטופע פון הויז-געמיינשאפטען צווי-שען די גענס און די דאָרף-געמיינדע.

לאָמיר יעצט ווייטער בעטראַכטען וואָס פאר א סאָרט לעבען יענע פארצייטיגע דייטשען האָבען געפיהרט.

אין צעזאַר׳ס בעשרייבונגען וועגען די דייטשען געפֿינט מען, אַז זיי, די דייטשען, האָבען זיך אַ טייל ערשט נאָר־וואָס בעזעצט אין פֿעסטע וואוין־ערטער, אַ טייל וואַנדערען זיי נאָך אַרום זוכענדיג פֿלעצער וואו זיך אויף שטענדיג צו בעזעצען. אין די בעשרייבונגען אָבער פֿון טאַציטוס, 150 יאָהר שפּעטער, געפֿינט מען, אַז זיי זיינען שוין פֿעסט בעזעצט זייט אַ פֿולען יאָהרהונדערט. דאַרום איז אויך דייטליך צו דערקענען אין דיעזע בעשרייבונגען, אַז זיי האָבען דעמאָלט שוין געהאַט געמאַכט פֿאָרטשריט אין אויסאַרבייטען לעבענסמיטלען. זיי וואוינען אין הילצערנע הייזער געבויט פֿון דרענגער. זייער קליידונג איז נאָך זעהר פּראָסט, ווי ביי מענשען וואָס זיינען נאָך ניט אַרויס פֿון די וועלדער: גראָבע וואָלל־מאַנטלען, פֿעללען פֿון חיות, און פֿרויען און גרויסע לייט טראָגען אונטערקליידער פֿון ליינוואַנד. זייער שפּייז איז מילך, פֿלייש, ווילדע פֿרוכטען, און, ווי פּליניוס לייגט צו, אַ בריי פֿון האָבער. אַזאַ בריי איז נאָך היינט די נאַציאָנאַל־שפּייז פֿון די קעלטישע פֿעלקער אין אירלאַנד און סקאָטלאַנד. זייער רייכטהום בעשטעהט אין בהמות. אָבער דאָס זיינען אונגעראָטענע בעשעפֿענישען, די אָקסען קליין, שוואַך און אָהן הערנער; די פֿערד קליינע פּאָניעס און זיי קענען ניט לויפֿען. געלד איז ביי יענע דייטשען וועניג און זעלטען געברויכט געוואָרען, און נאָר רוימישעס געלד.

גאָלד און זילבער בעאַרבייטען זיי ניט און עס האָט ביי זיי קיין ווערדע ניט. אייזען איז געווען זעלטען און עס זעהט אויס, אַז וויפֿיעל זיי האָבען געהאַט אייזען, האָבען זיי דאָס ניט אַליין פּראָדוצירט, נאָר אריינגעבראַכט פֿון אַנדערע לענדער. אַזוי ווייניגסטענס איז עס געווען ביי די שטאַמען וואָס האָבען געוואוינט ביי די טייכען רהיין און דאָנוי.

געשריעבען האָט מען ביי זיי מיט אַ מין כתב, וואָס איז אָנגערופֿען געוואָרען רונגען־שריפֿט. דאָס איז געווען נאָכגעמאַכטע רוימישע און לאַטיינישע בוכשטאַבען. אָבער בעקאַנט איז דער כתב געווען נאָר אַלס געהיים־שריפֿט און מען האָט עס נאָר בענוצט צו רעליגיעזער צויבעריי.

מענשען האָט מען נאָך מקריב געווען אַלס קרבנות.

קורץ, אַלע דיעזע בעשרייבונגען צייגען, אַז די פּאַרצייטיגע דייטשען, וועלכע ווערען דאָ געשילדערט, זיינען געווען נאָר וואָס אַרויס

פון די מיטעלשטופע פון באַרבאַריי און ערהויבען אויף די אויבער־שטופע.

די שטאַמען זייערע, וואָס האָבען זיך נעגרענעצט מיט די רוימער, האָבען אַליין ניט ענטוויקעלט קיין איינענע אינדוסטריען פון מעטאַל און וועבעריי, ווייל עס איז געווען לייכט אַריינצובריינגען דיעזע סחורות פון די רוימער. דאָס האָט זיי געשטערט אַליין צו ענטוויקלען די מלאכות. דערפאַר אָבער האָבען זיך דיעזע מלאכות אָהן שום ספק אויסגעבילדעט ביי די גערמאַנישע שטאַמען פון ווייטער אוועק, אין מזרח־צפון, לעבען דעם מזרח־ים. דאָס קען מען זעהען פון שטיקער געוועהר וואָס מען האָט געפונען אין די זומפּען פון שלעזוויג — אַ לאַנגען אייזערנעם שווערד, אַ פּאַנצער פון קייטען, אַ זילבערנע קאַס־קע און נאָך אַזעלכע זאַכען, צוזאַמען מיט רוימישע מטבעות פון ענדע פון 2טען יאָהרהונדערט — און די דייטשע מעטאַלענע זאַכען, וואָס זיינען פערברייטעט געוואָרען דורך די פעלקער־וואַנדערונג, ציינען אַ גאַנץ בעזונדערען גערמאַנישען סאָרט אַרבייט, ניט וועניג אויסגעביל־דעט, אפילו, וואו זיי זיינען נאָכגעמאַכט נאָך רוימישע מוסטער. ווען יענע פעלקער האָבען אויסגעוואַנדערט אין דעם ציוויליזירטען רייך פון די רוימער, איז ביי זיי דיעזע אייגענע אינדוסטריע פון זייער היים אונטערגעגאַנגען, אויסער אין ענגלאַנד. עס איז מערקווירדיג, ווי דיעזע אינדוסטריע איז געווען אין ווייט־פערשפּרייטע לענדער אי־בעראַל דיזעלבע. דאָס קען מען זעהען פון בראָנזענע שנאַללען, וואָס מען האָט געפונען אין בורגונד און אין רומעניען און ביים אַזאָווסקען ים, און וועלכע זיינען אַזוי ענליך צו די וואָס מען האָט געפונען אין שוועדען און אין ענגלאַנד, אַז מען קען גלויבען, דאָס זיי זיינען אין איין פאַבריק געמאַכט. זיי קומען אַלע זיכער אַרויס פון גערמאַנישער אָבשטאַמונג.

דאָס אַלעס ציינט, אַז יענע מענשען זיינען שוין געווען אויף די אויבערשטופע פון באַרבאַריי. און צו דיעזער שטופע פון ענטוויק־לונג פּאַסט זיך אויך זייער געזעלשאַפטליכע איינריכטונג. ווי טאַצי־טוס בעשרייבט, איז ביי אַלע שטאַמען זייערע געווען אַ ראַטה פון פאַרשטעהער — „פּרינציפּעס“ רופט ער זיי. דיעזער ראַטה האָט אַליין בעשלאָסען ווי צו טהאָן אין קליינע פראַגען. וויכטיגערע פראַ־גען אָבער האָט דיעזער ראַטה צוגעגרייט פאַרצולייגען פאַר די פאָלקס־

פערזאַמלונג צו ענטשיידען. פאָלקס־פערזאַמלונגען האָבען, אויף די אונטערשטופע פון באַרבאַריי, נאָך די גענטעס. דער גאַנצער שטאַם, אָדער דער בונד פון שטאַמען, האָט אויף דיזער שטופע נאָך ניט קיין פאָלקספערזאַמלונגען. אַזוי איז עס וועניגסטענס ביי די פעל־קער וואָס לעבען נאָך היינט אויף דיזע שטופע, ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ.

די פאָרשטעהער זיינען בעזונדערע און די קריעגס־פיהרער זיינען בעזונדערע. די ערשטע, ווי געזאָגט, רופט מאַציטוס „פרינציפעס", די צווייטע — „דוקס". ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער אין אַמעריקאַ זיינען אויך דאָ בעזונדערע אָנפיהרער פון פרידליכען לעבען און בעזונדערע פיהרער אין קריעג. די פריעדענס־פאָרשטעהער לעבען שוין אַ טייל פון די עהרען־געשענקע וואָס זיי קריעגען פון די מענשען פון זייער שטאַם; זיי קריעגען בהמות, תבואה א. ז. וו. זיי ווערען ס׳רוב אויסגעקליעבען אימער פון דיזעלבע פאַ־מיליע; אַזוי איז עס ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ. ווען עס פיהרט זיך ביסלעכווייז איין פאַטעררעכט אויפ׳ן אָרט פון פריהעריגען מוטער־רעכט, העלפט דאָס צו, אַז אויפ׳ן אָרט פון אויסקלייבען די פאָרשטע־הער, קומט עס שוין בירושה דעם זוהן פון אַ פאָרשטעהער, דאָס צו בלייבען נאָך זיין פאַטער׳ס טויט. פון דעם קומט אַרויס אַן אַדעלס־פאַמיליע אין יעדער גענס, ווי עס איז פאָרגעקומען אין רוים און גריי־בענלאַנד. דיזער אַלטער אַדעל איז ס׳רוב אונטערגעגאַנגען אין דער פעלקער־וואַנדערונג, אָדער יעדענפאַלס באַלד נאָך די פעלקער־וואַנ־דערונג.

פאַר אָנפיהרער פון די מחנות אין מלחמות האָט מען אויסגעקלי־בען די, וואָס האָבען זיך אַם בעסטען געטויגט דערצו און מען האָט ניט געקוקט אויף יחוס פון געבורט. זיי האָבען געהאַט ווייניג צו בעפעהלען. זיי האָבען געמוזט ווירקען אויף די מחנות דורך זייער ביישפיעל. דעם אמת׳ן בעפעהל איבער די קריעגס־מחנות, זיי צו האַלטען אין דיסציפלין, האָבען געהאַט די פריסטער. אַזוי זאָגט טאַציטוס אויסדריקליך. די ווירקליכע מאַכט אָבער איז געלעגען ביי די פאָלקס־פערזאַמלונג. ביי אַזאַ אסיפה פון פאָלק איז דער קעניג אָדער שטאַם־פאָרשטעהער געווען פאָרזיצענדער. דאָס פאָלק ענט־שיידעט. ווען זיי ווילען אויסדריקען „ניין", מורמלען זיי. ווען זיי

ווילען זאָגען „יא“, שרייען זיי אויס צושטימענד און מאַכען אַ ליאַרם מיט די געוועהר.

די פאָלקס־אסיפה איז אויך אַ געריכטס־פערזאַמלונג. קלאַגען און משפטים ווערען פאַר דיזע אסיפה פאָרגעבראַכט און אַ פסק ווערט אַרויסגעגעבען. ווען איינער ווערט געפונען שולדיג אין פייגהייט (טרוסאַסט) אָדער פאָלקס־פעררראַטה אָדער אין נאָכגעבען זיך אַן אונ־נאַטירליכע תאוה, ווערט ער פון די פאָלקס־אסיפה פער'משפט צום טויט. אויך אין די גענטעס און אַנדערע אונטער־אבטהיילונגען משפטן די אסיפה פון אַלע מיטגליעדער. דער פאָרשטעהער איז נאָר דער פאָרזיצענדער. ער האָט נאָר געקענט פיהרען די פערהאַנדלונגען און שטעלען פראַגען. אַזוי איז עס געווען ביי די דייטשען ביי יעדען סאָרט געריכט די ערשטע צייטען. דעם פסק האָט אימער און אומע־דום ביי די דייטשען אַרויסגעגעבען די גאַנצע אסיפה פון פאָלק.

פערבאַנדען פון אַ סך שטאַמען מיט אַנאַנדער האָבען זיך ביי די דייטשען אויסגעבילדעט פון צעזאַר'ס צייטען אָן. ביי אַ טייל פון זיי זיינען שוין געווען קעניגע. דער אויבערשטער פיהרער פון די מחנות אין קריעג האָט שוין געזוכט צו זיין אַן אַרט געוועלטיגער, אַזוי ווי ביי די גריכען און רוימער. און מאַנכע פון זיי זיינען דאָס גע־וואָרען. אַזאַ הערשער, וואָס האָט געהאַט גליק אין פערכאַפּען די הערשונגס־געוואַלט, איז אפילו נאָך אויך קיין פאַל ניט געווען קיין סאַמאָדערזשעץ, וואָס האָט אַליין אַלעס צו בעפעהלען. אָבער ער האָט שוין אָנגעפאַנגען צו צוברעכען די גענטיל־אָרדנונג.

איינער פון די ביישפּיעלע, ווי די אויפגעקומענע הערשער האָבען צובראָכען די פריהעריגע גענטיל־פיהרונגען, איז דער: פריהער, ווען אַ שקלאַף איז בעפרייט געוואָרען, איז ער אַלץ געבליבען אַ גאָר נישט, ווייל ער האָט ניט געהערט צו קיין שום גענס, און יעדער רעכטער מענש האָט געמוזט געהערען צו אַ גענס. ווען אָבער עס זיינען אויפגעקומען די הערשער, די קעניגע, פלעגען זיי שוין אַמאָל אַ בעפרייטען שקלאַף געבען אַ גרויסען ראַנג און עשירות און עהרען. דאָס איז געשעהען פריהער, אין די מלוכה פון די רוימער. און עהנליכעס איז אויך גע־שעהען שפּעטער, ווען די וואַנדערנדע דייטשען און אַנדערע זיינען אַריינגעפאַלען אין רוים און זייערע מחנות־אָנפיהרער זיינען דערנאָך געוואָרען קעניגע פון גרויסע לענדער. ביי די פראַנקען, צום ביי־

שפיעל, (א דייטשעם פאלק, וואס האט דערנאך איינגענומען א שטיק לאנד פון די רוימער און דערפון איז געווארען פראנקרייך, פראנקען־רייך) האבען שקלאפען און פרייגעלאזענע פון קעניג געשפיעלט א גרויסע ראלע, פריהער אין קעניגליכען הויף, דערנאך אין דער מלוכה. פון אזעלכע געוועזענע שקלאפען שטאמט א גרויסער טייל פון דעם נייעם אדעל.

נאך איין איינריכטונג איז געווען, וואס האט צוגעהאלפען אויפ־קומען דאס קעניגטהום. דאס זיינען געווען פריוואט־פעראייניגונגען פון מענשען וואס האבען זיך פעראייניגט צו פיהרען קריעג אליין, אהן זייער גאנצען שטאם. ביי די דייטשען האט מען אזעלכע פריוואט־פעראייניגונגען פון קריעגער גערופען „געפאלגעשאפטען“. ביי די אינדיאנער אין אמעריקא האבען מיר שוין געזעהען, ווי עס האבען זיך געגרינדעט אזעלכע פריוואט־פעראייניגונגען לעבען די גענטיל־ארדנונג. ביי די דייטשען זיינען אזעלכע שוין געווארען שטענדיגע פעראייניגונגען. דער קריעגס־פיהרער, וועלכער האט זיך געמאכט א נאמען אלס גרויסער העלד, האט צוזאמען גענומען ארום זיך א מחנה יונגע חברה, וואס האבען חשק געהאט ארויסצוגעהן שלאגען זיך און ראבעווען. דער העלד האט זיי געשווארען טרייהייט, און זיי איהם. דער פיהרער האט זיי געגעבען צו עסען און צו טרינקען און האט זיי ארגאניזירט שטופען־ווייז. איין טייל איז געווען זיין אייגענע לייב־גווארדיע און שלאגפערטיגע טרופען פאר קליינע אונטערנעהמונגען; אן אנדער טייל האט ער געשטעלט אונטער אפיצירען פאר גרעסערע אונטערנעהמונגען. שוואך ווי דיעזע געפאלגעשאפטען האבען געמוזט זיין, האבען זיי דאך שוין געטראגען אין זיך דעם ווארצעל פון פער־ניכטונג פאר די אלטע פאלקס־פרייהייט און זיי האבען דאס אויס־געפיהרט אין דער פעלקערוואנדערונג און נאך איהר. דען ערשטענס, האבען דיעזע געפאלגעשאפטען בעשאפען פאר זייערע הויפטלייט א מאכט, וואס האט זיי פערהאלפען צו קעניגליכע געוואלט. צווייטענס, האבען זיי נאר געקענט צוזאמענגעהאלטען ווערען דורך שטענדיגע קריעגע און רויב־אנפאלונגען, ווי טאציטוס בעמערקט דאס שוין. רויב איז געווארען זייער צוועק. ווען דער אנפיהרער פון אזא געפאלגע־שאפט האט ניט געפונען אויף וועמען אנצופאלען און צו בערויבען אין זיין אייגענעם לאנד, האט ער אוועקגעוואנדערט מיט זיינע לייטע

צו אנדערע פעלקער, ביי וועלכע עס זיינען געווען מלחמות און געלעגענהייט אויף רויב. אזעלכע דייטשע געפאלגעשאפטען זיינען דערנאך טיילווייז געווארען די הילפס־פעלקער פון די רוימער, וואס האבען אין גרויסע מאסען זיי געהאלפען אין זייערע מלחמות זאגאר געגען דייטשע פעלקער. דיעזע געפאלגעשאפטען זיינען אויך געווען דער אנפאנג פון אן אנדערע שפעטערע צרה — פון די „לאנדקנעכט". דאס זיינען געווען די פריוואט־מיליטער פון די דייטשע באראנען, מיט וועלכע דיעזע קליינע טיראנעלעך האבען געפיהרט זייערע טיראנישע נידערטרעכטיגקייטען, — די שאנדע און דער פלוך פון די דייטשען.

ווען די דייטשע פעלקער האבען בעזיעגט די רוימער און אזעלכע הויפטלייט פון געפאלגעשאפטען זיינען געווארען קעניגע, האבען זיי געמאכט זייערע טרייע דיענער פון דיעזע מחנות פאר ארעליגע. דאס איז געווען דער צווייטער הויפט־טייל פון דעם שפעטערען אדעל. דער ערשטער טייל איז געווען, ווי געזאגט, די בעפרייטע שקלאפען און די רוימישע האף־בעדיענטע.

צוריקקומענדיג צו די פארצייטיגע דייטשען: מיר זעהען ביי זיי אלזא, אז בסך־הכל איז ביי זיי געווען דיזעלבע סארט פיהרונגען, דיזעלבע איינריכטונגען ווי עס זאלען פערוואלטעט ווערען די קהל'שע זאכען — דיזעלבע „פ ע ר פ א ס ו נ ג", ווי מען רופט עס — ווי די, וואס האט זיך ענטוויקעלט ביי די גריכען אין די העראען־צייט און ביי די רוימער אין די זאגענאנטע קייזער־צייט: פאלקס־פערזאמלונג, ראטה פון די גענטיל־פארשטעהער, א קריעגס־פיהרער, וועלכער געהט שוין אויף דעם וועג פון אננעהמען א ווירקליכע קעניגליכע געוואלט. ביי די גענטיל־ארדנונג האט זיך קיין אנדערע און קיין בעסערע פערפאסונג גאר ניט געקענט אויסבילדען. דאס איז געווען די מוסטער־פערפאסונג פון די אויבערשטופע פון בארבאריי. און ווען די געזעלשאפט האט זיך ווייטער ענטוויקעלט אריבער די גרענעצען פון דעם צושטאנד וואו דיעזע פערפאסונג איז געניגענד געווען, דאן איז געווען א סוף צו די גענטיל־ארדנונג. זי איז צושפרונגען געווארען ווי א רייף וואס ווערט צו ענג, און אויף איהר ארט איז געקומען — ד ע ר ש ט א א ט.

8. — ווי דער שטאַאַט איז ענטשטאַנען ביי די דייטשען.

ווי אַזוי איז ביי די דייטשען פּאַרצייטענס צושפּרונגען געוואָרען זייער אַלטע גענטיל־אָרדנונג און ענטשטאַנען אַ שטאַאַט? ביי זיי איז דאָס געשעהען, נאָכדעם ווי זיי, דיעזע באַרבאַרען, האָבען בע־זיעגט און חרוב געמאַכט די אַלטע מעכטיגע ציוויליזירטע מלכות רומא.

מיר ווע‏לען דאָ בעטראַכטען, ווי אַזוי דאָס איז צוגעגאַנגען, — ווי אַזוי האָבען די באַרבאַרען געקענט גובר זיין אַזאַ מעכטיגע ציווי־ליזירטע מלוכה?

מיר האָבען געזעהען אויבען, ביי אַנדערע פעלקער, ווי די גענטיל־אָרדנונג ווערט צופּלאַצט, טיילווייז, דורך די פערמעהרונג פון די מענשען. אויך ביי די פּאַרצייטיגע דייטשען איז זייער אַלטער אַרט לעבען זיי ענג געוואָרען דורך זייער שטאַרקער פערמעהרונג. און זיי זיינען אַרויסגעפּלאַצט אין מלחמות געגען די רוימער. און מיר וועלען זעהען, ווי דאָס האָט געפיהרט צו די פערניכטונג פון די גענטיל־איינ־ריכטונגען פון די דייטשען.

שוין אין טאַציטוס'עס צייטען זיינען די דייטשען געווען אַ פאָלק מיט זעהר אַ סך מענשען. דאָס זעהט מען פון זיינע בעשרייבונגען.

אַן אונגעפעהרען בעגריף ווי גרויס עס זיינען געווען די איינ־צעלנע פעלקער פון די דייטשען, קען מען אויך שוין געפינען אין צעזאַר'ס בעשרייבונגען. ער מעלדעט, אַז די צוויי פעלקער אוזיפּע־טער און טענקטערער, וואָס האָבען געוואוינט אויפ'ן לינקען ברעג פון רהיין־טייך, האָבען געהאַט 180,000 נפשות, ווייבער און קינדער אַריינגערעכענט. אַלזאָ, האָט אַן איינצעלעס פאָלק געהאַט לערך 100,000 מענשען. (אין די בעשרייבונג פון דיאָדאָר — אַן אַנדער פּאַרצייטיגער רוימישער שרייבער, — וועגען די גאַלישע פעלקער, גע־פינט מען דיעזע ווערטער: „אין גאַליען וואוינען פיעלע פעלקער פון אונגלייכע גרויס. די גרעסטע האָבען 200,000 נפשות, די קלענסטע

50,000". אלזא דורכשניטליך 125,000 נפשות אין א פאָלק. די גאַליער זיינען געווען מעהר ענטוויקעלט ווי די דייטשען און עס איז זיכער אָנצונעהמען, אז זיי זיינען געווען עטוואָס צאָהלרייכער. דאָס בעשטעטיגט אלזא וואָס מיר נעהמען דאָ אָן, אז א דייטשעס פאָלק האָט דעמאָלט געהאַט לערך 100,000 נפשות). דאָס איז שוין פיעל גרעסער ווי, צום ביישפיעל, די גאַנצע צאָהל פון די איראָקעזען־אינ־דיאַנער אין אמעריקא: זיי האָבען אין זייערע בעסטע צייטען ניט געהאַט קיין 20,000 נפשות און זיינען דאָך געווען די שרעקעניש פון גאַנצען לאַנד, פון די גרויסע זעען ביז צו די טייכען אָהייאָ און פאָ־טאָמאַק.

אזא פאָלק פון 100,000 קעפּ ביי די פארצייטיגע דייטשען פער־נעהמט, לויט געוויסע פּונקטען אין יענע בעשרייבונגען, אן ערך פון 10,000 קוואדראַט קילאָמעטער ערד. גאַנץ „גערמאַניא מאַגנא" (גרויס־דייטשלאַנד), פון וועלכע יענע רוימישע שרייבער רעדען, ביז צו די ווייסעל, פערנעהמט לערך א האַלבען מיליאָן קוואדראַט־קילאָ־מעטער. אָננעהמענדיג די צאָהל 100,000 קעפּ אין דורכשניט אין יעדען פאָלק, וואָלט אויסגעקומען, אז אין גאַנץ „גערמאַניא מאַגנא" זיינען געווען אַרום פינף מיליאָן מענשען. פאַר א באַרבאַרישע פעל־קער־גרופּע איז דאָס שוין א היבשע צאָהל, כאָטש פאַר אונזערע היינ־טיגע פערהעלטניסע איז 10 קעפּ אויף א קוואדראַט קילאָמעטער זעהר א קליינע צאָהל. דאָס זיינען אָבער נאָך ניט געווען אַלע דייטשען, וואָס האָבען דאַמאָלס געלעבט. מיר געפינען אין די פארצייטיגע בע־שרייבונגען, אז ביי די קאַרפּאַטען בערג ביז צום אָנפאַנג פון דאַנוי־טייך האָבען אויך געוואוינט דייטשע פעלקער, פון גאָטהישען שטאַם; זיי ווערען אָנגערופען באַסטאַרנער, פּייקינער און אנדערע. זיי זיינען געווען אזוי פיעל אין צאָהל, אז פּליניוס ערקלערט זיי פאַר דעם פינפ־טען הויפּט־שטאַם פון די דייטשען. נאָך 180 יאָהר פאַר די קריסט־ליכע צייטרעכנונג געפינט מען זיי דיענען אַלס סאָלדאַטען פאַר גע־האַלט ביי דעם מאַקעדאָנישען קעניג פּערזעאוס. און ווי פּליניוס מעל־דעט, האָבען זיי נאָך אין די ערשטע יאָהרען פון אויגוסטוס זיך פער־שפּרייט ביז אין די געגענד פון אדריאַנאָפּאָל. רעכענען מיר זייער צאָהל נאָר פאַר איין מיליאָן, קומט אויס, אז די וואהרשיינליכע צאָהל

דייטשען אין אנפאנג פון די קריסטליכע צייט־רעכנונג איז געווען ווייניגסטענס זעקס מיליאן.

נאכדעם ווי זיי האבען זיך בעזעצט אין גערמאניען, מוז זיך די בעפעלקערונג האבען פערמעהרט מיט שטייגענדער געשווינדיגקייט. דאס שיינט שוין צו בעווייזען דער אויבען דערמאנטער אינדוסטריעלער פארטשריט אליין. די שטיקער אייזערנע געוועהר, וואס מען האט גע־פונען אין די זומפען פון שלעזוויג, שטאמען פון דריטען יאהרהונדערט. דאס קען מען זעהן פון די רוימישע מטבעות, וואס מען האט געפונען מיט זיי צוזאמען. אלזא, שוין אין דיזער צייט איז ביי דעם מזרח־ים געווען ענטוויקעלט א שטארקע אינדוסטריע פון מעטאל און וועבעריי, א גרויסער פערקעהר מיט דעם רוימישען רייך און א געוויסער לוקסוס ביי די רייכערע. דאס זיינען אלץ שפורען פון א געדיכטערע בעפעלקערונג.

ארום דיזעלבע צייט האבען די דייטשען אנגעהויבען ארויסצוגעהן אויף מלחמה געגען די רוימער אויף די גאנצע ליניע פון די רוימישע גרענעץ, דאס איז ביי די גאנצע לענג פון דעם טייך רהיין און ביי די גאנצע לענג פון דעם טייך דאנוי, פון דער נארד־זעע ביז צום שווארצען מעער. דאס איז א דירעקטער בעוויז, אז די בעפעלקערונג איז שטארק אנגעוואקסען און האט זיך ארויסגעפרעסט פון די גרענעצען.

דריי הונדערט יאהר האט געדויערט דער קאמפף. אין די דריי הונדערט יאהר האט דער גאנצער הויפט־שטאם פון גאטהישע פעלקער איבערגעוואנדערט קיין דרום־מזרח (חוץ די סקאנדינאווישע גאטהען און די בורגונדער). ז ייזיינען געווען דער לינקער טייל פון די גרויסע מחנה וואס איז אנגעפאלען די רוימער. דער מיטעלסטער טייל זיינען געווען די האך־דייטשען ביי דעם אויבער'ן טייל פון טייך דאנוי, און דער רעכטער טייל זיינען געווען די דייטשע פעלקער איזקעוואנען, וואס האבען זיך דערנאך גערופען פראנקען, לעבען דעם טייך רהיין. דאס דייטשע פאלק איינגעוואנען וויעדער האבען איינגענומען בריטא־ניען. אם ענדע פון פינפטען יאהרהונדערט איז מלכות רומא געלעגען אבגעשוואכט, אהן בלוט און אהן הילף, אפען פאר די איינדרינגענדע דייטשען.

אויבען האבען מיר בעטראכט ווי די פארצייטיגע גריכישע און

רוימישע ציוויליזאציאָן איז געוואָרען. דאָרטען זיינען מיר געשטאַנען ביי איהר ווינגעלע. דאָ שטעהען מיר ביי איהר קבר.

מלכות רומא איז געוועזן אונגעהייער גרויס, אָבער דאָך האָט זי קיין כוח ניט געהאַט אויסצוהאַלטען דעם אָנגריף פון די דייטשע באַרבאַרען. אין די רוימישע מלוכה זיינען געווען אַ סך פעלקער, אָבער די אַלע פעלקער האָבען קיין כוח און קיין אינטערעס ניט געהאַט צוריקצוהאַלטען דאָס איינדרינגען פון די דייטשען. די אַלע פעלקער זיינען שוין קיין פעלקער ניט מעהר געווען. אין פערלויף פון הונדערטער יאָהרען איז די רוימישע וועלט־הערשונג איבער זיי אריבערגעגאַנגען מיט איהר הובעל און האָט זיי אַלע געמאַכט גלייך, אַלע פאַר רוימער. אַלע נאַציאָנאַל־שפּראַכען פון יענע פעלקער זיינען פערשוואונדען געוואָרען און אַ פערדאָרבענע לאַטייניש האָבען די אַלע פעלקער גענומען רעדען. עס איז ניט מעהר געווען קיינע נאַציאָנאַל־אונטערשיעדען, קיינע גאַליער, איבערער, ליגורער, נאָריקער (די פאַרצייטיגע פעלקער אַרום דעם מיטעל־ים, וועלכע רוים האָט איינגעשלונגען). זיי זיינען אַלע געוואָרען רוימער. די רוימישע פערוואַלטונג און די רוימישע געזעצע האָבען אומעדום פונאַנדערגעבונדען די אַלטע געשלעכטס־פערבאַנדען און דערמיט געטויטעט דעם לעצטען רעשט פון לאָקאַלער און נאַציאָנאַלער זעלבסט־טהעטיגקייט פון דיזע אַלע פעלקער. זיי האָבען קיין שום געפיהל און קיין שום אינטערעס ניט מעהר געהאַט צו פיהרען מלחמות געגען די איינדרינגענדע דייטשע באַרבאַרען. זיי זיינען אַלע געוואָרען רוימער, אָבער זייער ניי־געבאַקענעס רוימערטהום האָט זיי ניט געגעבען קיין נייע נאַציאָנאַלע קראַפט און אינטערעס אנשטאַט די אונטערגעגאַנגענע אייגענע נאַציאָנאַליטעט. דען זייער רוימערטהום איז ניט געווען ביי זיי קיין נאַציאָנאַל־געפיהל פאַר רוים, נאָר דאָס האָט בלויז אויסגעדריקט, אַז זיי האָבען ניט קיין שום נאַציאָנאַליטעט. זיי האָבען ניט געפיהלט, אַז זיי וועלען עפּעס פערליערען ווען די דייטשען וועלען זיי איינגעהמען.

אמת, עס זיינען געווען ביי די אַלע פעלקער עלעמענטען, פון וועלכע עס האָבען געקענט זיך ענטוויקלען נייע בעזונדערע נאַציאָנען. דען זיי האָבען ניט גערעדט אין גאַנצען איין שפּראַך. די לאַטיינישע שפּראַך איז געוואָרען אין יעדע פּראָווינץ אַן אַנדערע; אַן אַנדערער דיאַלעקט האָט זיך אומעדום פון איהר אַלץ מעהר און מעהר ענטווי־

קעלטן. אויך זיינען דאָך נאָך צווישען די לענדער ווייטער געבליבען די נאַטירליכע געאָגראַפישע גרענעצען, וועלכע האָבען זיי פריהער געמאַכט פאר זעלבסטשטענדיגע מדינות, — איטאַליען, גאַליען, שפּאַניען, אפריקאַ. דיזע נאַטירליכע גרענעצען האָבען זיך נאָך ווייטער געפיהלט און עס האָבען זיך געקענט ענטוויקלען דורך זיי נייע נאַציאָנען. אָבער די קראַפט דערצו איז אין ערגעץ ניט געוועזען. אין ערגעץ איז נאָך קיין שפּור ניט געווען פון ענטוויקלונגס־פעהיגקייט, פון ווידערשטאַנדס־קראַפט, בפרט נאָך פון כוחות צו בעשאַפען עטוואָס נייעס. די אונגעהייערע מענשען־מאַסע פון דעם אונגעהייערען שטיק וועלט ארום דעם מיטעל־ים האָט נאָר געהאַט איין באַנד, וואָס האָט זיי צוזאַמען געהאַלטען — די רוימישע מלוכה. קיין אינטערעס אָבער זיך צו שלאָגען פיר איהר האָבען זיי ניט געהאַט, דען די רוימישע מלוכה איז מיט דער צייט געוואָרען זייער ערגסטער שונא און אונטערדריקער. און רוים אליין איז געווען פערניכטעט דורך דיזע אלע פּראָווינצען. רוים אליין איז געוואָרען ניט מעהר גוי אויך אַ פּראָווינץ־שטאַאט ווי די אלע אנדערע. זי האָט געהאַט געוויסע רעכטע, וואָס זיי האָבען ניט געהאַט, אָבער זי האָט ניט מעהר געהאַט די הערשונג איבער זיי, זי איז ניט מעהר געווען דער מיטעל־פונקט פון דעם רוימישען וועלט־רייך. זי איז אפילו ניט מעהר געווען די רעזידענץ פון דעם קייסער און אונטער־קייסער. זיי זיינען נאָר געזעסען אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, אין טריער, אין מאַילאַנד. די רוימישע מלוכה איז געוואָרען אַ ריזיגע קאָמפּליצירטע מאַשין, מיט דעם איינציגען צוועק אויסצוזויגען די אונטערטהאַנען. שטייערן, מלוכה־שקלאַפעריי און אלערליי פּאַראַטקעס האָבען אריינגעדריקט די מאַסען פון דער בעפעלקערונג אין אלץ טיעפערע אָרימקייט. דער דרוק אויף זיי פון די גובערנאַטאָרען, מכס־קלייבער און סאָלדאַטען איז געוואָרען פאַר זיי אונערטרעגליך. אָט צו דעם האָט עס געבראַכט די רוימישע מלוכה מיט איהר וועלט־הערשונג. דאָס רעכט פון איהר עקזיסטענץ האָט זי געגרינדעט אויף דעם, דאָס זי דאַרף אָבהיטען עס זאָל זיין אָרדנונג אין די לענדער און זיי שיצען געגען די באַרבאַרען פון אויסען. אָבער איהר אָרדנונג איז געווען ערגער ווי אונאָרדנונג און די באַרבאַרען, וואָס געגען זיי האָט זי כלומרשט געזאָלט די בירגער בעשיצען, האָבען די בירגער גאָר ניט געהאַלטען מעהר פאַר קיין שונאים, נאָר אדרבה. פאַר

רעטער. זיי האָבען געהאַפּט, זיי זאָלען קומען און זיי בעפרייען פון די אונטערדריקונגען פון זייער מלוכה. דאָס איז געווען די אורזאַכע, פאַר וואָס די באַרבאַרישע דייטשען האָבען געקענט חרוב מאַכען די מעכטיגע ציוויליזירטע רוימישע וועלט־מלוכה.

ניט וויינינער פּערצווייפעלט איז געווען אין דער רוימישער מלוכה דער צושטאַנד פון דער געזעלשאַפט. די ציוויליזירטע רוים האָט ניט געזוכט צו פערשפּרייטען האַנדעל און אינדוסטריע אין די לענדער, וואָס זי האָט איינגענומען. דאָס איז קיינמאָל ניט געווען איהר זאַך; ניט פון דעם האָט זי געזוכט ארויסצוקריגען רייכקייט, נאָר פון אויספּרעסען פּאַראַטקעס און צינזען. אין דעם האָט זי אַרויי־בערגעשטיגען אַלעס, וואָס עס איז געווען פאַר איהר און נאָך איהר. דאָס ביסעל האַנדעל, וואָס איז געווען פון פריהער אין די איינגענומענע לענדער, איז אונטערגעגאַנגען אונטער די שווערע פּאַראַטקעס, וואָס די רוימישע בעאַמטע האָבען אויסגעפּרעסט פון די איינגענומענע לענ־דער. די רוימער־הערשונג האָט פון די עלטסטע צייטען אָן בענוצט די איינגענומענע פּראָווינצען נאָר אויף אויסזויגען זיי, ניט קוקענדיג וואָס זי האָט דערמיט געמאַכט א חורבן פון זיי. דאָס איז שוין געווען אזוי, זינט די לעצטע צייטען, ווען רוים איז געווען א רעפּובליק. שפּעטער ווען רוים איז געוואָרען א קייזערטהום, האָט דאָס קייזער־טהום די אויסזויגונג ניט אָבגעשאַפט, נאָר פערקעהרט, זי גערעגעלט. וואָס מעהר די רוימישע מלוכה איז געוואָרען איבערגעפיהרט און פער־דאָרבען, אַלץ העכער זיינען געשטיגען די שטייערען און אָבצאָהלונגען, אַלץ מעהר אונפערשעהמט האָבען די בעאַמטע בערויבט און געדריקט די פעלקער. און דער סוף וואָס איז ארויסגעקומען פון די רוימישע וועלט־הערשונג איז געווען, דאָס אַלע פעלקער זיינען בדיל־הדל גע־וואָרען, דער פערקעהר צווישען די לענדער איז געוואָרען אַלץ שוואַ־כער און וועניגער, פון האַנדווערק און קונסט איז געוואָרען גאָרניט, די בעפעלקערונג האָט זיך פערקלענערט, די שטעדט זיינען אונטערגע־גאַנגען; מען האָט זיך צוריקגעקעהרט צו פעלד־ארבייט אויף א ניע־דעריגע שטופע.

פעלד־ארבייט איז ווידער געוואָרען דער הויפּט־צווייג פון איני־דוסטריע, נאָך מעהר ווי דאָס איז געווען אימער אין דער גאַנצער אַלטער וועלט. אָבער אין דיעזען שלעכטען צושטאַנד איז אויך פון

די פעלד־ארבייט געווארען א תל. גאנץ איטאליען איז, פון דער רוימישער רעפובליק אן, געווען צוטיילט אין ריעזיגע רייכע גיטער — „לאטיפונדיען" האט דאס געהייסען אויף לאטייניש — . בענוצט זיי־נען דיעזע גיטער געווארען אויף צוויי ארטען: א טייל איז בענוצט געווארען צו האדעווען אויף זיי ריעזיגע סטאדעס בהמות. אנשטאט מענשען, זיינען אויף דיעזע אונגעהייערע שטרעקען לאנד בעזעצט גע־ווארען אקסען און שעפסען, וועלכע האבען געברויכט נאר ווייניג שקלאפען אכטונג צו געבען אויף זיי. אן אנדערער טייל פון די לא־טיפונדיען איז בענוצט געווארען אלס ווילאס — רייכע וואוין־פאלא־צען און הויפען. אויף די פעלדער ארום האט מען געפלאנצט דיעזי־גע גערטנער, בעארבייט מיט מאסען שקלאפען. די פרוכטען פון די גערטנער זיינען א טייל בענוצט געווארען פאר דעם לוקסוס פון די בעזיצערס, א טייל האט מען זיי פערקויפט אויפ׳ן מארק אין די שטעדט. וואס זשע איז געווארען מיט דיעזע רייכע גיטער אין דער צייט ווען פון די רוימישע מלוכה איז געווארען א תל? די גרויסע פאשע־פעלדער פאר סטאדעס בהמות זיינען אפילו געבליעבען און האבען זיך נאך אויסגעברייט. אבער די ווילא־גיטער און זייערע גערטנער זיינען געווארען חורבות, ווען זייערע איינגענטהימער זיינען ארים געווארען און ווען פון די שטעדט איז געווארען א תל. די גרוי־סע גיטער, וואו מען פלעגט דורך שקלאפען־ארבייט פראדוצירען פעלד־פראדוקטען, האבען זיך ניט מעהר געלוינט, ווייל די שקלאפען־ארבייט האט זיך ניט מעהר בעצאהלט. אבער צו פיהרען פארמעריי אויף גרויסען פוס איז דעמאלט ניט מעגליך געווען אויף קיין אנדערען אופן ווי דורך שקלאפען־ארבייט. ווען די שקלאפען־ארבייט האט זיך ניט מעהר בעצאהלט, איז צוריק די קליין־פערמעריי געבליבען די איינ־ציגע סארט פארם־ארבייט וואס איז מעגליך געווען. איין ווילא נאך דער אנדערער איז צופיצעלט געווארען אין קליינע טהיילען. א טייל אזעלכע קליינע פארמס זיינען אבגעגעבען געווארען צו קליינע פאכ־טערס (טענענט־פארמערס) און דאס איז איבערגעגאנגען פון זיי בירושה צו זייערע קינדער. זיי האבען בעצאהלט דערפאר א בע־שטימטע סומע. אן אנדערער טהייל אזעלכע קליינע פארמס זיינען איבערגעגאנגען צו א סארט פארמערס, וואס האבען זיך גערופען אין לאטייניש „פארטיאריאי", זיי זיינען שוין אייגענטליך נאר ניט געווען

קיין פאכטערס, נאר זיי האבען געפיהרט די פארם פאר'ן בעל־הבית'ס וועגען, דען זיי האבען געמוזט אבגעבען דעם אייגענטהימער פון דעם פעלד די גאנצע תבואה און זיך האבען זיי נאר געקענט נעהמען פאר זייער ארבייט א זעקסטעל אדער גאר א נייגטיל פון דעם, וואס זייער ארבייט האט בעשאפען. מעהר ווי אלעם אבער זיינען דיעזע קליי־נע שטיקלעך פעלד איבערגעגעבען געווארען צו פויערען, וועלכע זיי־נען דערפאר געווארען צוגעבונדען צו דער ערד, דאס הייסט זיי האבען ניט געטארט אוועק דערפון. ווען דער אייגענטהימער האט פער־קויפט אזא פעלד, זיינען די פויערען דערפון מיט־פערקויפט געווארען. וואס זיי האבען אויסגעארבייט אויפ'ן פעלד איז געווען זייערס, אבער דערפון האבען זיי געמוזט אבגעבען דעם אייגענטהימער א געוויסע סומע יעהרליך. זיי זיינען אפילו ניט געווען קיין שקלאפען, אבער אויך ניט פריי. זיי האבען ניט געקענט חתונה האבען מיט קיין פרייע מענשען. זייער הייראטהען צווישען זיך איז ניט געווען אנערקענט פאר קיין ריכטיגע עהע, נאר, ווי ביי די שקלאפען, אלס „קאנטובער־ניום“, דאס הייסט אן צו שלאפען צוזאמען. מיט איין ווארט, דאס איז געווען אן ארט פאנטשיזנע, ווי עס איז שפעטער, אין מיטעל־אלטער, איינגעפיהרט געווארען אומעדום.

די שקלאפעריי פון די אלטע צייטען אין רוים איז געווען אבגע־שטארבען. זי האט ניט מעהר איינגעטראגען, — די אמאליגע שקלא־פעריי, — ניט ביי די פעלד־ארבייט אויף גרויסע פארמס און ניט אין די גרויסע ווארשטאטען, מאנופאקטורען, אין די שטעדט — דער מארק וואו צו פערקויפען זייערע פראדוקטען איז געווען אויסגעגאנגען. אין דער צייט ווען דאס רוימישע רייך איז געווען אין דער שעהנסטער בליהונג, איז די ארבייט געווען איינגעפיהרט אויף ריזיגען פוס, מיט שקלאפען; איצט אבער, איז די ארבייט איינגעשרומפען געווארען אין קליינע פארמס און קליינע ווארשטאטען און אין זיי איז קיין פלאץ ניט געווען פאר א סך שקלאפען. שקלאפען זיינען אפילו נאך געבליבען, אבער בלויז הויז־שקלאפען און לוקסוס־שקלאפען פון די רייכע. פון די אבשטארבענדע שקלאפעריי איז נאר נאך געבליבען דאס, אז מען האט ווייטער געהאלטען יעדע ארבייט פאר א זאך וואס פאסט נאר פאר שקלאפען, וואס איז אונטער דעם כבוד פון פרייע רוימער — און פרייער רוימער איז יעצט געווען כמעט יעדער. אבער

קיין עשירות האָט מען פון די שקלאַפּען־אַרבייט ניט מעהר געקענט ציהען. פון דעם איז דאָס געקומען, וואָס אין יענער צייט פלעגט מען אַ סך שקלאַפען פריי לאָזען; זיי זיינען געוואָרען נוצלאָז, אַ לאַסט פאַר דעם אייגענטהימער; זיי האָבען געקאָסט עסען און איינבּרענ־גען האָבען זיי שוין ניט געקענט. פון דער אַנדערער זייט האָבען זיך דאַרום דעמאָלט פערמעהרט די האַלב־פרייע פויערען — די „קאָלאָ־נען", ווי זיי האָבען זיך גערופען. און אויך האָבען זיך פערמעהרט די גאַנצע אָרימע פרייע מענשען (עהנליך צו די „פּור ווהייט טהרעש", ווי מען האָט גערופען די פרייע אָבער גאַנץ אָרימע ווייסע אין די שקלאַפּען־שטאַאַטען פון אַמעריקאַ).

די וואָס הויבען ביז'ן הימעל די אויפטהואונגען פון די קריסט־ליכע רעליגיאָן ווילען איינרעדען, אַז דאָס קריסטענטהום האָט דאָס אָבגעשאַפט די פּאַרצייטיגע שקלאַפעריי אין רוים. דאָס הייבט זיך גאָר ניט אָן. דאָס קריסטענטהום איז אין דעם גאַנץ אונשולדיג. יאָהרהונדערטע לאַנג האָט דאָס קריסטענטהום מיטגעמאַכט די שקלאַ־פעריי אין אַלטען רוים גופא; און שפּעטער האָבען אויך קריסטליכע פעלקער זיך גענוג בעשעפטיגט מיט שקלאַפען־האַנדעל — די דייטשען אין נאָרדען, די ווענעציאַנער אין מיטעל־מערב, און שפּעטער דער נע־גער־האַנדעל, — און דאָס קריסטענטהום האָט דאָס אַלץ קיינמאָל ניט געשטערט. (ווי דער בישאָף ליואיטפראַנד פון קרעמאָנאַ בעריכטעט, איז נאָך אין צעהנטען יאָהרהונדערט געווען אַ שטאָדט אין דעם פרום־קריסטליכען דייטשען רייך, — די שטאָדט ווערדון, — וואו דאָס הויפּט־געשעפט איז געווען די פאַבריקאַציע פון עוונוכען (סריסים, — מען האָט דורך אַן אָפּעראַציע געמאַכט מענער פאַר אוים מענער) און מען האָט זיי פערקויפט מיט גרויסען פראָפיט קיין שפּאַניען, פאַר די האַרעמס פון די מורען, צו היטען זייערע ווייבער. די קריסטליכע רעליגיאָן האָט אַלזאָ דיעזען האַנדעל מיט מענשען אויך ניט גע־שטערט.)

ניין, ניט דאָס קריסטענטהום האָט אָבגעשאַפט די פּאַרצייטיגע שקלאַפעריי אין רוים. די שקלאַפעריי האָט זיך ניט מעהר בעצאָהלט, דאַרום איז זי אָבגעשטאָרבען. אָבער די שטאַרבענדע שקלאַפעריי האָט איבערגעלאָזט איהר גיפטיגען שטאָף אין לעבען, דאָס איז געווען דער געפיהל פון פעראַכטונג פון פראָדוקטיווע אַרבייט פיר פרייע מענשען.

דערמיט איז די רוימישע וועלט דעמאָלט געווען אריינגעקראָכען אין א ווינקעל אָהן א וועג ארויס: שקלאַפען־ארבייט האָט זיך ניט מעהר געלוינט און אז די פרייע מענשען זאָלען ארבייטען איז געווען אונ־מאָראליש. די ארבייט פון שקלאַפען האָט ניט מעהר געקענט זיין די גרונד־פאָרמע פון דער געזעלשאפט; די ארבייט פון פרייע האָט דאָס נאָך ניט געקענט זיין. וואס דאָ האָט געקענט העלפען, איז נאָר געווען א פאָלשטענדיגע רעוואָלוציאָן.

אין די פראָווינצען (דאָס הייסט אין די לענדער וואס רוים האָט געהאַט איינגענומען) איז עס אויך ניט בעסער געווען. די מייסטע נאַכריכטען פון יענער צייט האָבען מיר פון גאַליען (היינט איז עס פראַנקרייך, בעלגיען, טיילען פון איטאַליען א. ז. וו.). דאָרטען זיי־נען אויך די פעלדער בעאַרבייט געוואָרען פון קאָלאָנען. חוץ די קאָ־לאָנען, זיינען דאָרטען געווען אויך פרייע קליינע פאַרמערס. זיי פלע־גען זיך אָפט שטעלען אונטער דעם שוץ פון א מעכטיגען, אז ער זאָל זיי בעשיצען געגען די רויבערייען און אונטערדריקונגען פון די רוי־מישע בעאַמטע, ריכטער און וואוכערער. ניט נאָר איינצעלנע בוי־ערען פלעגען זיך שטעלען אונטער דעם שוץ פון א שטאַרקען, נאָר אויך גאַנצע געמיינדען. אין 4טען יאָהרהונדערט האָט דער רוימישער קייסער אָפט ארויסגעלאָזען בעפעהלע וואָס האָבען דאָס פערבאָטען, דערפון זעהט מען, ווי אָפט דאָס איז געטהאָן געוואָרען. אָבער וואס האָט דער שוץ זיי געהאָלפען? דער בעשיצער האָט זיי געשטעלט די בעדינגונג, אז זיי זאָלען איהם מאַכען פאַר דעם איינגענטהימער פון די פעלדער און ער וועט זיי דערפאַר פערזיכערען זיי זאָלען די פעלדער בענוצען אויף זייער גאַנצען לעבען. דאָס איז געווען א כיטרער קונץ. דער בעשיצער, דער שטאַרקער, האָט די פויערען בלומר'שט בעשיצט און זייער פעלד איז דערווייל געוואָרען זיין. די היילינע קירכע האָט זיך דאָס געמערקט און שפּעטער, אין 9טען און 10טען יאָהרהונדערט, האָט זי דאָס נאָכגעמאַכט, פערשטעהט זיך פון גאָט'ס כבוד וועגען, נאָר פאַר איין גאַנג אויך כדי צו פערמעהרען איהר אייגענעם בעזיץ. דאָס האָט די קירכע געטהאָן שפּעטער. אין אָנפאַנג אָבער, געפינען מיר, ווי דער בישאָף סאַלוויאַנוס פון מאַר־סייל האָט, אין יאָהר 475, זיך זעהר שטאַרק געבייזערט אויף די דאָ־זיגע רציחה און גנבה. ער דערצעהלט, אז די אונטערדריקונג פון

פאלק דורך די רוימישע בעאמטע און גרויסע פעלד־פריצים איז גע־וואָרען אזוי שרעקליך, אז א סך „רוימער" זיינען אנטלאָפען אין די געגענדען, וואס זיינען שוין געווען בעזעצט פון בארבארען, און די רוימישע בירגער, וואס האָבען זיך דאָרט בעזעצט, האָבען פאר קיין זאך ניט אזוי שטארק מורא געהאט, ווי פאר צוריקגעבראכט ווערען אונטער רוימישער הערשונג.

א געזעץ פון יענער צייט פערביט עלטערען צו פערקויפען זייערע קינדער אין שקלאפעריי. דאס בעווייזט, אז דאס איז אפט פאר־געקומען, אוים ארימקייט.

אלזא, האָבען די דייטשע בארבארען בעפרייט די רוימער פון זייער אייגענעם שטאאט. דערפאר האָבען זיי ביי זיי צוגענומען צוויי דריטעל פון די גאנצע ערד און האָבען דאס צוטיילט צווישען זיך.

ווי אזוי־זשע איז צוגעגאנגען מיט דעם אייגענטהום ? די צוטיילטע פעלדער האָבען זיי צוטיילט נאך דער גענטיל־אָרדנונג. גרויסע שטי־קער לאנד אָבער זיינען געבליבען ניט צוטיילט, — א טייל דערפון איז געבליבען אייגענטום פון גאנצען פאלק, א טייל פון די איינצעלנע שטאמען אָדער גענטעס. דען דאס לאנד איז געווען זעהר גרויס און די צאהל פון די דייטשען, וואס האָבען עס איינגענומען, פערהעלט־ניסמעסיג קליין. אין יעדער גענס איז דאס אקערלאנד און די גראז־פעלדער צוטיילט געוואָרען מיט'ן גורל צווישען די איינציגע הויז־האלטונגען, אין גלייכע חלקים. צי פלעגט מען דעמאלט נאך פון צייט צו צייט דאס לאנד איבער־א־נייעם פונאנדערטיילען, ווייסען מיר ניט ; נאר יעדענפאלס אין די רוימישע פראווינצען האט מען מיט דער צייט אויפגעהערט איבער־א־נייעם דאס לאנד פונאנדערצוטיילען און עס איז געוואָרען דאס אייביגע פריוואט־אייגענטהום פון די וואס האָ־בען עס געקענט פערקויפען אָדער אוועקשיינקען.

וואלד און פאשע־לאנד איז געבליבען אונגעטהיילט, בענוצט צו ווערען פון אלעמען בשותפות. ווי אזוי דאס זאל בענוצט ווערען, אויף דעם זיינען געווען אלטע מנהגים, און ווען עס איז געווען עפעס א שאלה, האט דאס גערעגעלט א בעשלוס פון גאנץ קהל. אזוי איז אויך גערעגעלט געוואָרען די פראגע, אויף וועלכען ארט עס זאָלען בעאר־בייט ווערען די צוטיילטע פעלדער.

ווען די דייטשען האָבען אריינגעוואנדערט אין די רוימישע לענ־

דער, האָבען זיי אָפט געוואַנדערט משפּחות־ווייז צוזאַמען, און ווען זיי האָבען זיך דאָרט בעזעצט, זיינען נאָך אויך זייערע אַלטע היימישע בלוטס־פערוואַנדטע געגנטעס געבליבען צוזאַמען. אָבער וואָס לענגער אַ געגנט איז געזעסען אין איהר דאָרף און וואָס מעהר די דייטשען האָבען זיך פערמישט מיט רוימער, אַלץ מעהר איז פערשוואונדען געוואָרען די קרובים'שאַפט פון דער געמיינדע און אַלץ מעהר איז די שייכות פון מענשען געוואָרען צוליעב זייער וואוינען צוזאַמען אויף איין אָרט, ניט מעהר צוליעב דעם וואָס זיי זיינען פון איין משפּחה. (דיעזע ענדערונג פון די געמיינשאַפט פון קרובים אויף אַ געמיינשאַפט פון שכנים געפינט מען ביי אידען אויסגעדריקט אין דעם פּסוק „טוב שכן קרוב מאח רחוק" — בעסער אַ נאָהענטער שכן איידער אַ וויימער ברודער. — איבערז.) אַזוי איז די געגנט פערשוואונדען געוואָרען און עס איז געוואָרען, אויף איהר אָרט, די „מאַרק־גענאָסענשאַפט", ווי דאָס האָט געהייסען אויף דייטש, — דאָס הייסט אַ געמיינשאַפט פון אַלע מענשען וואָס האָבען געוואוינט אין איין געגענד (מאַרק הייסט אַ געגענד, אַ שטיק מדינה פון אַ געוויסע גרויס. אין חדר־לשון: „געמאַרק"). אין דער מאַרק־גענאָסענשאַפט זיינען אָבער נאָך אָפט גענוג געבליבען סליאַדעס פון די אַמאָליגע קרובים־שאַפט.

אָט אַזוי איז בּיסלעכווייז, אונבעמערקט, די פריהעריגע געגטיל־איינריכטונג איבערגעגאַנגען אין אַן אָרטס־געמיינשאַפט און דערמיט האָט די געמיינשאַפט געקראָגען די פעהיגקייט זיך אריינצופּאַסען אין אַ שטאַאַט. וועניגסטענס איז עס אויף אַזאַ אופן צוגעגאַנגען אין די לענדער, וואו די מאַרק־גענאָסענשאַפט איז נאָך געווען געבליבען, אַזוי אין נאָרד־פראַנקרייך, ענגלאַנד, דייטשלאַנד און סקאַנדינאַוויען.

אָבער אין די נייע אָרטס־געמיינשאַפט איז נאָך אויך געבליבען דער אַלטער דעמאָקראַטישער כאַראַקטער, מיט וועלכען די גאַנצע גענטיל־פערפאַסונג האָט זיך אויסגעצייכענט. אויף אַזאַ אופן איז נאָך געבליבען אַ שטיק גענטיל־פערפאַסונג אין די נייע אָרטס־געמיינשאַפט אפילו שפּעטער, ווען מען האָט פון איהר איבער געוואָלט געמאַכט נאָר אַן אַנדערע זאַך. און די געבליבענע שטיק גענטיל־איינריכטונגען, די דעמאָקראַטישע פיהרונגען, זיינען געבליבען אַ געוועהר אין די הענד פון די אונטערדריקטע, ביז אין די נייסטע צייט אריין.

(אפילו אין רוסלאַנד זיינען געווען „זעמסטוואָס“ מיט עטוואָס דע־מאָקראַטישע רעכטע און דיעזע זעמסטוואָס זיינען שטאַרק בענוצט גע־וואָרען אין דעם פרייהייטס־קאַמפּף. — איבערז.)

אַזוי איז די פערבינדונג פון בלוט־פערוואַנדשאַפט, ווי דאָס איז בעשטאַנען אין די גענטעס, באַלד פערלאָרען געגאַנגען. אין דעם שטאַם און אין דעם גאַנצען פאָלק איז שוין פריהער געווען אונטער־געגאַנגען די בלוט־פערוואַנדשאַפטליכע פערבינדונג, דען די בעאַמטע פון דיעזע אַמאָליגע פערבינדונגען זיינען פערשוואונדען און פערביטען געוואָרען אויף אַנדערע, דורך די עראָבערונג. מיר ווייסען, אַז וואו אַ פאָלק בעהערשט איינגענומענע פעלקער קען די גענטיל־אָרדנונג קיין קיום ניט האָבען. דאָ, ביי די דייטשען, וואָס האָבען איינגענומען די רוימישע לענדער, זעהען מיר דאָס אויפ'ן גרויסען אופן. ווען די דייטשע פעלקער זיינען געוואָרען די בעהערשער פון די רוימישע פראָ־ווינצען, האָבען זיי געמוזט מאַכען אַן אָרדנונג אין זייער הערשונג. זיי האָבען אָבער ניט געקענט אריינגעהמען די פרעמדע עראָבערטע רוימער אין זייערע בלוטס־פערוואַנדטע גענטעס אריין. זיי האָבען אויך ניט געקענט זיי בעהרשען דורך זייערע גענטס־איינריכטונגען, דורך זייערע אַמאָליגע ראַטהען און פאָלקס־פערזאַמלונגען, ווייל די אָנפיהרער פון זייערע גענטעס און זייערע גאַנצע איינריכטונגען זיי־נען ניט געווען דערצו געמאַכט, צו בעהערשען פרעמדע פעלקער. זיי האָבען געפונען אין זייער נייעם לאַנד רוימישע אָרטס־רעגירונגען; די ערשטע צייט זיינען דיעזע אָרטס־רעגירונגען ס'רוב געבליבען עק־זיסטירען, אויך נאָכדעם ווי די דייטשען האָבען זיי איינגענומען; אָבער די רוימישע אויבער־רעגיערונג איבער דיעזע אָרטס־רעגירונגען האָבען די דייטשען צוקלאַפּט. האָבען זיי, די דייטשען, געמוזט איינ־שטעלען עפּעס אַנדערש אויף דעם אָרט, און דאָס האָט נאָר געקענט זיין אַן אַנדערע אויבער־רעגיערונג, אַ שטאַאט. אַזוי האָבען די פאָר־שטעהער פון די פריהערדיגע גענטיל־איינריכטונגען געמוזט ווערען שטאַאטס־בעאַמטע, און דאָס זעהר געשווינד, ווייל די אומשטענדען האָבען געטריבען דערצו. דער ערשטער פאָרשטעהער פון די גענטיל־אָרדנונג פון די עראָבערער איז געווען דער אָנפיהרער פון די קריעגס־מחנות. ביי די גענטיל־אָרדנונג איז ער ניט געווען קיין הערשער, נאָר אַן אָנפיהרער בלויז אין קריעג. איצט אָבער, אַז זיי האָבען איינ־

גענומען פרעמדע לענדער און פעלקער, האט זיך געפאדערט, אז זיין מאכט זאל געשטארקט ווערן, כדי צו קענען האלטען די פעלקער פון די ערֹאבערטע לענדער אין אונטערוואַרפונג און צו בעשיצען די איינגענומענע לענדער געגען פרעמדע פעלקער. דערמיט איז די צייט געקומען, אז דער פיהרער פון די קריעגס־מחנות זאל ווערן קעניג: און ער איז עס געווארען.

לאמיר נעהמען פאר א ביישפיעל די מלוכה פון די פראנקען. ווי אזוי איז זי ענטשטאנען? דאס לאנד, וואו דיעזע מלוכה איז געווארען, האבען די סאליער (א דייטשעס פאלק) איינגענומען. דיעזעס פאלק האט דערמיט אריינגעקראגען אין זיין בעזיץ גרויסע שטרעקען לאנד, וואס זיינען פריהער געוועזען דאס אייגענטום פון די רוימישע מלוכה, און דערצו נאך די זעהר גרויסע שטיקער לאנד, וואס זיינען נאך ניט געוועזען פערטהיילט צו די גרעסערע און קלענערע ארט־געמיינ־שאפטען, בעזאנדערס אלע גרעסערע שטיקער וואלד־לאנד. ווער זשע האט די אלע שטיקער לאנד צוגענומען? דער איינפאכער אויבערשטער אנפיהרער פון די קריעגס־מחנות איז פערוואנדעלט געווארען אין א לאנדס־הערשער, ער איז געווארען „דער קעניג פון די פראנקען“, און זיין ערשטע ארבייט איז געוועזען, דאס ער האט דיעזע אלע שטיקער פאלקס־אייגענטום געמאכט פאר קעניגליכעס אייגענטום; ער האט דאס פשוט פון דעם פאלק גע'גנב'עט און דאס געשיינקט אדער איבער־געגעבען צו בענוצען צו זיינע לייב־מענשען. פריהער זיינען זיינע לייב־מענשען נאר בעשטאנען פון זיינע פערזענליכע נאכפאלגער אין קריעג און אנדערע אנפיהרער פון די מחנות. שפעטער האט ער צו־געקראגען נאך אנדערע אייגענע מענשען. ערשטענס די רוימער, דאס הייסט די גאליער, וואס זיינען געוועזען געווארען רוימער, וואס האבען דעם נייעם קעניג גענוצט מיט זייער שרייב־קונסט, מיט זייער בילדונג, מיט זייער קענטניס פון די ראמאנישע לאנדס־שפראך און לאטיינישע שריפט און מיט זייער בעקאנטשאפט מיט די רעכטע פון לאנד. אהן זיי, האט זיך דער קעניג באלד ניט געקענט בעגעהן און זיי זיינען געווארען זיינע פריצים. דערצו האט ער זיך אויסגעקליבען זיינע בעליעבטעסטע שקלאפען, פאנטשיזניקעס און פריי־געלאזענע, וועלכע האבען אויסגעמאכט זיין האף־שטאט. צו די אלע האט ער אוועק־געגעבען שטיקער פון דעם פאלק'ס לאנד, פריהער 'סרוב אין גאנצען

פערשענקט, שפעטער אבגעגעבען צו בענוצען, אין אנפאנג אויף אזוי לאנג ווי דער קעניג וועט לעבען. אויף אזא אופן איז בעשאפען גע־ווארען א נייער אדעל, אויף דעם פאלקס־קאסטען.

דאס איז נאך ניט אלעס. דיעזע נייע פריצים זיינען איצט גע־ווארען די גאנצע רעגיערער אויך. די אלטע געגטיל־ארדנונג האט אונטער די נייע אומשטענדען ניט מעהר געקענט רעגיערען. דער ראטה פון די פארשטעהער איז שוין לאנג געווען אונטערגעגאנגען, און ווען ער וואלט נאך אפילו עקזיסטירט, וואלט ער זיך ניט געקענט פערזאמלען אין אזא ריעזיגע מדינה. איז אנשטאט דעם אלטען ראטה פון אויסגעקליבענע פארשטעהער פון די גענטעס זיינען געווארען דעם קעניגס פריצים די רעגיערער. די אמאליגע פערזאמלונג פון גאנצען פאלק איז נאך כלומרשט געבליבען בעשטעהן, אבער אנשטאט דאס גאנצע פאלק, זיינען צו דיעזע פערזאמלונגען שוין געקומען בלויז די אונטערשטע פיהרער פון די קריעגס־מחנות און די נייע אויפגעקומענע פריצים.

עס האט ניט לאנג געדויערט, זיינען די פרייע ערד־בעזיצענדע פויערים, די גרויסע מאסע פון דעם פרענקישען פאלק, געווארען פונקט אזוי בדיל־הדל און רואינירט, ווי פריהער די רוימישע פויערים אין דער לעצטער צייט פון די רוימישע רעפובליק. די אייביגע מלחמות צווישען די בירגער אליין און מיט פרעמדע פעלקער, וועלכע די פראנ־קישע מלוכה איז ארוים איינצונעהמען — די דאזיגע אייביגע מלחמות האבען דאס געמאכט א תל פון די פויערים. בעזאנדערס האבען דאס געטהאן די עראבערונגס־מלחמות אונטער דעם פראנקען־קעניג קארל דעם גרויסען. פריהער זיינען די פרייע פויערים געווען די גאנצע מחנה אין קריעג, און נאך די עראבערונג פון דעם פראנקען־רייך זיינען זיי געווען דער קערן, די יאדרע, דער עיקר טייל פון פאלק. אבער שוין אין אנפאנג פון ניינטען יאהרהונדערט זיינען זיי געווען אזוי ווייט ארונטערגעקומען, אז ווען מען האט געדארפט ארויס אויף א מלחמה, האט קוים איין מאן פון פינף געקענט מיטגעהן. פריהער, אז זיי פלעגען ארויס אויף מלחמה, פלעגט דער קעניג ארויסרופען א מחנה פון פרייע פויערען. איצט אבער איז דאס מיליטער געווארען צוזאמענגעזעצט פון בעדיענטע פון די ניי־אויפגעקומענע פריצים און שררות, צווישען זיי אויך פאנטשיזנע פויערים. די עלטערן פון דיעזע

פאנטשיזניקעס האָבען נאָר געהאַט איין האר איבער זיך, דעם קעניג; נאָך פריהער — קיין קעניג אויך ניט. איצט זיינען זייערע קינדער געווען לייב־אייגענע פון די פריצים. און זיי זיינען דאָס איצט געווען אַ גרויסער טייל פון מיליטער.

און אונטער די קעניגע נאָך קאַרל דעם גרויסען איז דער פרייער פויערין־שטאַנד פון די פראַנקען שוין גאָר אין גאַנצען רואינירט גע־וואָרען. פון זיי איז געוואָרען אַ תל דורך אינערליכע קריעגע; ווי־טער, דורך דעם וואָס די פריצים און שררות זיינען געוואָרען שטאַרקער, ווי דער קעניג און זיי האָבען בעראַבעוועט די פויערים וויפיעל זיי האָבען נאָר חשק געהאַט. דערצו האָט נאָך קעניג קאַרל איינגעזעצט אַ נייעם סאָרט פריצים, די גראַפען, וואָס האָבען אין זייער גראַפשאַפט רעגיערט ווי קעניגע. זיי האָבען געשטרעבט אַז זייער הערשונג זאָל איבערגעהן בירושה צו זייערע קינדער, אַזוי גוט ווי די הערשונג פון קעניג. און צום סוף איז פון דעם פרייען פראַנקישען פויערין־שטאַנד אין גאַנצען געוואָרען אַ תל דורך דעם וואָס דאָס פאָלק נאָרמאַנען זיי־נען בעפאַלען די פראַנקישע מלוכה. פופציג יאָהר נאָך קאַרל דעם גרוי־סען'ס טויט איז דאָס פראַנקען־רייך געלעגען פונקט אַזוי אונטערוואָר־פען אונטער די פיס פון די נאָרמאַנען, ווי פיער הונדערט יאָהר פרי־הער איז דאָס רוימער־רייך געלעגען אונטער די פיס פון די פראַנקען.

אַזוי איז דאָס פראַנקען־רייך געוואָרען אָהנמעכטיג געגען אויס־לענדישע שונאים, פונקט ווי פריהער איז דאָס רוימער־רייך געווען אָהנמעכטיג געגען די פראַנקען. און אַזוי איז אויך די אינערליכע גע־זעלשאַפטס־אָרדנונג — ריכטיגער אונאָרדנונג — געווען איצט ביי די פראַנקען כמעט דיזעלבע ווי פריהער ביי די רוימער. די פרייע פראַנ־קישע פויערען זיינען געקומען אין אַן עהנליכע לאַגע, ווי זייערע פאָר־געגנגער, די רוימישע קאָלאָנען. רואינירט דורך די מלחמות און פלינ־דערונגען, האָבען די פויערען זיך געשטעלט אונטער דעם שוץ פון די נייע־אויפגעקומענע שררות, אָדער אונטער דעם שוץ פון די קירכע, ווייל די קעניגליכע געוואַלט איז געווען צו שוואַך זיי צו בעשיצען. אָבער פאַר דיעזען שוץ האָבען זיי געמוזט צו טייער בעצאָהלען. אַזוי ווי פריהער די גאַללישע פויערען, אַזוי האָבען אויך איצט די פראַנקישע געמוזט אָבגעבען דאָס אייגענטהום פון זייערע פעלדער צו זייערע בעשיצענדע שררות און זיי האָבען די ערד צוריקגעקראָגען פון זיי

אין פאַקט, אונטער פערשיעדענע און אַלע מאָל אַנדערע בעדינגונגען; אָבער שטענדיג איז די בעדינגונג געווען זיי זאָלען אָבצאָהלען דעם פּריץ מיט די פּרוכטען פון זייער ארבייט אָדער ארבייטען פאַר איהם. און קוים זיינען זיי איינמאָל אויף אזא אופן אונטערוואָרפען געוואָרען צו איהם, האָבען זיי ביסלעכווייז שוין פערלוירען די פערזענליכע פריי־הייט. נאָך עטליכע דורות זיינען זיי ס'רוב שוין געווען לייב־אייגענע (פאַנטשיזניקעס).

ווי שנעל דער פרייער פויערן־שטאַנד איז אונטערגעגאַנגען, קען מען זעהען פון איראָמינאָנ'ס בוך. דאָרט געפינט זיך די פערצייכנים פון גרונד־אייגענטהום פון דער אבטיי (קירכען־בעצירק) סענט זשער־מען דע פּרע, דעמאָלט איז עס געווען לעבען פאַריז, היינט איז עס אין פאַריז. אין דיעזער פערצייכנים זעהט מען, אז אויף דעם גרויסען שטיק לאַנד פון דיעזער אבטיי האָבען זיך געפונען 2788 הויזהאַלטונגען, כמעט בלויז פראַנקען מיט דייטשע נעמען, זיינען צווישען זיי אין גאַנ־צען 8 געווען פרייע! 2080 זיינען געווען קאָלאָנען, 220 שקלאַפען און 35 ליטען. און דאָס איז געווען אין דער צייט ווען קאַרל דער גרויסער האָט נאָך געלעבט (ער איז געשטאָרבען אין יאָהר 814). מיט 300 יאָהר פריהער, האָט נאָך דער פרומער סאַליוואַן געשריען, אז עס איז אַ גרויסע זינד געגען גאָט, וואָס דער פּריץ, אונטער וועמעס שוץ דער פויער שטעלט זיך, נעהמט צו פאַר זיך דעם פויער'ס פעלד און גיט עס איהם בלויז צו בענוצען אזוי לאַנג ווי ער לעבט. איצט אָבער האָט דאָס די קירכע אליין געטהאָן.

איצט איז אַלץ מעהר און מעהר איינגעפיהר'ט געוואָרען, אז דער פויער האָט געמוזט אָבגעבען אַ געוויסע צייט אין יאָהר צו ארבייטען אויף די פעלדער פון דעם פּריץ אומזיסט. פריהער פלעגט זיין אזא סאָרט איינפיהרונג אין די רוימישע מלוכה, וואו יעדער איז געווען געצוואונגען צו אַרבייטען אַ געוויסע צאָהל טעג אין יאָהר פאַר די מלוכה. אין די דייטשע מאַרק־געמיינשאַפטען וויעדער איז געווען איינגעפיהרט, אז יעדער האָט געמוזט אָבגעבען אַ געוויסע צייט אין יאָהר צו אַרבייטען ביי בריקען, ביי שאָסעען און ביי אַנדערע זאַכען, וואָס די געמיינשאַפט האָט בעדאַרפט האָבען. אויף דעמזעלבען שטייגער האָט מען איצט געמוזט ארבייטען פאַר דעם פּריץ.

אַלזאָ, ווי עס האָט אויסגעזעהען, איז נאָך אַ צייט פון פיער

הונדערט יאָהר די מאַסע פון פאָלק גענומען אין גאַנצען צוריק צו די אַלטע צושטענדע.

אָבער דאָס האָט נאָר בעוויזען, אז ביי יענע צושטענדע האָט עס אַנדערש ניט געקענט זיין. לויט ווי די ארבייט איז דעמאָלט געווען נאָך ניט ענטוויקעלט, סיי די פעלד־ארבייט סיי די אינדוסטריע, איז יענער אַרט פערטיילונג פון אייגענטהום און איינטיילונג פון די מענ־שען אין קלאַסען געווען ריכטיג צוגעפּאַסט. אויף די פעלדער האָט נאָר יעדער פויער געקענט ארבייטען פאַר זיך און אָבגעבען זיין גאַנ־צע צייט צו דער ארבייט. דארום האָבען די פויערען צוזאַמען ניט געקענט האָבען קיין מאַכט זיך צו בעשיצען; איז געווען נאַטירליך, אז די קלאַסען, וואָס האָבען געהאַט אַזאַ מאַכט, זיינען געוואָרען זייע־רע בעשיצער און דורך דעם זייערע בעהערשענדע פּריצים. די אינ־דוסטריע־ארבייט ווידער איז אויך ניט געווען ענטוויקעלט גענוג, אז עס זאָלען זיין קלאַסען האַנדווערק־מייסטערס און סוחרים מיט אַ מאַכט געגען די פעלד־פּריצים. דארום האָט אַנדערש ניט געקענט זיין, ווי אַ וועלט פון פּריצים און פאַנטשיזניקעס. אָט דאָס זעהט מען, ערשטענס, דערפון, וואָס נאָך 400 יאָהר איז אין די רוימישע לענדער ביי די נייע בעפעלקערונג, די פראַנקען, ווידער צוריק געווען אַזאַ צושטאַנד ווי 400 יאָהר פריהער ביי די אַלטע בעפעלקערונג. צוויי־טענס, ווייזט דאָס, אז אין די 400 יאָהר איז די מדרגה פון ענטוויק־לונג פון דער ארבייט געבליעבען דיזעלבע, זי איז ניט אַראָבגעזונקען און האָט זיך ניט געהויבען אין קיין ממשות׳דיגען גראַד; דארום האָ־בען צוליעב דיזעלבע אורזאַכען ווידער געמוזט ארויסקומען דיזעלבע אייגענטהומס־פערטיילונג און דיזעלבע קלאַסען אין פאָלק.

די שטאָדט האָט אין די לעצטע יאָהרהונדערטע פון די רוימישע מלוכה פערלוירען איהר הערשונג איבער דאָס לאַנד און ווידער אין די ערשטע יאָהרהונדערטע פון די דייטשע הערשונג זיינען די שטעדט נאָך ניט געווען דערגאַנגען אַזוי וויט צו קריגען די הערשונג איבער דאָס לאַנד. אויך דאָס צייגט אויף אַ ניעדעריגע ענטוויקלונגס־שטופע פון פעלד־ארבייט אַזוי גוט ווי פון האַנד־ארבייט. וואו דיביידע סאָרטען ארבייט זיינען מעהר ענטוויקעלט, דאָרט קריעגט די שטאָדט אַ מאַכט. וואו די שטאָדט שפּיעלט קיין ראָלע ניט, איז אַ סימן, אז די ארבייט איז נאָך ניט ענטוויקעלט. דאָס אַלעס צוזאַמען האָט מיט

נויטווענדיגקייט בעשאפען גרויסע הערשענדע פעלד־פריצים און אונ־טערוואַרפענע קליין־פויערען.

עס זיינען דאַ פאַקטען, וואָס צייגען, אַז ביי די מדרגה פון דער ענטוויקלונג פון אַרבייט אין יענע צייטען האָט עס אַנדערש ניט גע־קענט זיין. די פאַקטען זיינען די: מען האָט אין די ביידע צייטען, 400 יאָהר פריהער ביי די רוימער און 400 יאָהר שפּעטער ביי די פראַנקען, געפּרופט מיט קונצען איינצופיהרען צו בעאַרבייטען ריעזיג־גרויסע פעלדער דורך מאסען אַרבייטער צוזאַמען — און ווען דאָס וואָלט אויסגעהאַלטען, וואָלטען די אייגענטומס־פערהעלטניסע און די צוטיילונג פון די מענשען אין קלאסען זיך ענטוויקעלט אויף אַנדערע אַרטען, ווי אין פריצים און פאַנטשיזניקעס, — האָט דאָס אָבער ניט געקענט אויסהאַלטען: ביי די רוימער פּאַרצייטענס זיינען דאָס געווען ריעזיגע „לאַטיפונדיען" (פריצישע גיטער) בעאַרבייט דורך אַ סך שקלאַפען. ווידער ביי די נייע ערָאָבערער פון רוים, ביי די דייטשע פעלקער, האָט מען געפּרופט גרויסע פאַלווערקען צו בעאַרבייטען דורך די פרייע אַרבייט, וואָס די פויערען האָבען געמוזט טהאָן פאַר די פריצים. בעריהמט זיינען די אונגעהייער גרויסע קייזערליכע ווילאַס פון קאַרל דעם גרויסען, אויף וועלכע עס איז געמאַכט געוואָרען אַן עקספּערימענט מיט פעלד־אַרבייט אויף אַ גרויסען פוס. אָבער זיי זיינען אונטערגעגאַנגען און עס איז אפילו קיין סליאַד ניט געבליבען דערפון. ווייל די אַרבייט איז דעמאָלט נאָך ניט געווען ענטוויקעלט אַז מען זאָל קענען אַרבייטען צוזאַמען אין גרויסע איינריכטונגען. ריעזיגע אַרבייטס־איינריכטונגען זיינען נאָר געבליבען אין די קלויס־טערס (מאָנאַסטירען) און זיינען נאָר פאַר זיי געווען פּרוכטבאַר. אָבער די קלויסטערס זיינען געווען אַן אויסנאַהמע; זיי זיינען געווען אַב־נאָרמע (אומנאַטירליכע) געזעלשאַפטס־קערפּערס, דען זיי זיינען גע־ווען געגרינדעט אויף ניט־חתונה־האָבען. זיי האָבען געקענט אויפטהאָן וואָס די נאָרמאַלע געזעלשאַפט האָט ניט געקענט, אָבער טאַקי דאַרום גופא האָבען זיי געמוזט בלייבען נאָר אַן אויסנאַהמע. די נאָרמאַלע געזעלשאַפט האָט קיין גרויסע אַרבייטס־איינריכטונגען ניט געקענט פיהרען ביי דעם דעמאָלטדיגען צושטאַנד פון דער אַרבייט, און דאַרום האָט קיין אַנדערע קלאסען איינטיילונג, ווי אין פריצים און פאַנטשיז־ניקעס, ניט געקאָנט זיין.

און דאָך זיינען אין די פיערהונדערט יאָהר געמאַכט געוואָרען פאָרטשריטע. כאָטש צום סוף פון דיעזע 400 יאָהר געפינען מיר במעט דיזעלבע הויפט־קלאַסען ווי אין אָנפאַנג, זיינען אָבער דאָך די מענשען, וואָס האָבען געהערט צו דיעזע קלאַסען, געוואָרען אַנדערע. פערשוואונדען איז געווען די שקלאַפעריי פון די אַלטע צייטען, פערשוואונדען זיינען געווען די אָבגעריסענע אָרעמע פרייע, וועלכע האָבען בעטראַכט ארבייט פאַר אַ שאַנדע, וואָס פאַסט נאָר פאַר שקלאַפען. צווישען די אַלט־רוימישע קאָלאָנען און צווישען די נייע פאַנטשיזניקעס איז אַוועק אַ צייט, ווען עס האָט עקזיסטירט דער פרייער פרענקישער פויער, פון וועמען עס איז אַרויסגעקומען אַ נייער גייסט. דאָס אַלטע רוימערטהום איז געווען טויט און בעגראָבען און קיין סימן איז ניט געבליבען פון דעם ווידערשטאַנד פון די רוימער געגען זייערע עראָבערער. די קלאַסען פון דער געזעלשאַפט אין ניינטען יאָהרהונדערט זייער נען ענטשטאַנען אין גאַנץ אַנדערע אומשטענדען: ניט אין דער גסיסה פון אַן אונטערגעהענדער ציוויליזאַציאָן, נאָר אין די געבורטס־וועהען פון אַ נייע. דער נייער דור, אי די הארען אי די דיענער, זיינען געווען מוטהיגע מענער, אין פערגלייך מיט די אַלטע רוימער. ביי די אַלטע רוימער איז די שייכות פון מעכטיגע פעלד־פריצים מיט דיעזענדע פויערען געווען דער אָנפאַנג פון דעם אונטערגאַנג פון דער אַלטער וועלט. ביי דעם נייעם סאָרט מענשען איז דיעזע שייכות געווען דער אָנפאַנג פון אַ נייער ענטוויקלונג.

און נאָך אַ זאַך,—דיעזע פיער הונדערט יאָהר, וואָס האָבען, דאַכט זיך, גאָר קיין נייעס ניט געבראַכט, האָבען אָבער דאָך איין גרויסע זאַך אויפגעטהאָן: זיי האָבען בעשאַפען די היינטיגע נאַציאָנען; און זיי האָבען זיך אויסגעבילדעט די נייע גליעדער פון די וועסט־אייראָפּעאישע מענשהייט, ווי זיי זיינען שוין געבליבען פיר די היסטאָריע וואָס איז נאָכדעם געקומען. די דייטשען האָבען ווירקליך געבראַכט אַ נייעם לעבען אין אייראָפּאַ.

וואָס אָבער איז געווען דאָס געהיימע צויבער־מיטעל, דורך וועלכען די דייטשען האָבען אריינגעבלאָזען נייע לעבענס־קראַפט אין דער אָבשטאַרבענדער אייראָפּאַ? איז דאָס געווען אַ וואונדערמאַכט, אַן איינגעבוירענע אין די נאַטור פון די דייטשען? אַזוי דערצעהלען אונז די פאַטריאָטיש־פאַנאַטישע געשיכטס־שרייבער. אָבער דאָס הייבט

זיך גאָר ניט אָן. אמת, דיזער ארישער שטאַם, די דייטשען, זיינען געווען, בעזאָנדערס דעמאָלט, בעשיינקט פון דער נאַטור מיט גרויסע מעלות און האָבען זיך געפונען אין פולער לעבעדיגער ענטוויקלונג. אָבער ניט זייערע בעזונדערע נאַציאָנאַלע אייגענשאַפטען זיינען דאָס געווען, וואָס האָבען אייראָפּאַ יונג געמאַכט, נאָר פשוט — זייער באַר־באַריי, זייער גענטיל־איינריכטונג.

וואָס איז דען געווען זייער פּערזענליכע טיכטיגקייט און טאַפּפער־קייט, זייער פרייהייטס־זין און דעמאָקראַטישער אינסטינקט, וועלכער האָט געמאַכט, אַז זיי האָבען אַלע אַנגעלעגענהייטען פון דער מלוכה בעטראַכט פאַר זייערע אייגענע אַנגעלעגענהייטען, קורץ, אַלע די איי־גענשאַפטען, וואָס די רוימער האָבען זיי פערלאָרען און וואָס זיי נאָר אַליין, די דאָזיגע אייגענשאַפטען, זיינען געווען אים שטאַנדע צו בילדען נייע שטאַאַטען און צו לאָזען וואַקסען נייע נאַציאָנאַליטעטען פון דעם שלאַם פון די רוימער־וועלט ארום — וואָס זיינען געווען די דאָזיגע אַלע אייגענשאַפטען אַנדערש, ווי די כאַראַקטער־אייגענ־שאַפטען פון מענשען, וועלכע געפינען זיך אויף די אויבערשטופע פון באַרבאַריי — פּרוכטען פון אַ גענטיל־איינריכטונג ?

זיי האָבען אומגעענדערט די פאָרמע פון מאָנאָגאַמיע פון אַלטען רוים ; זיי האָבען געמילדערט די הערשונג פון די מענער אין דער פאַ־מיליע ; זיי האָבען דער פרוי געגעבען אַ העכערע שטעלונג ווי זי האָט געהאַט פריהער אין אַלטען רוים ; — וואָס האָט זיי געמאַכט פעהיג דערצו, ווען ניט זייער באַרבאַריי, זייערע גענטיל־געוואָהנהייטען, זייע־רע נאָך לעבעדיגע ירושות אוים דער צייט פון מוטער־רעכט ?

זיי האָבען וויינינגסטענס אין דריי פון די וויכטיגסטע לענדער, דייטשלאַנד, נאָרד־פראַנקרייך און ענגלאַנד, אריינגעבראַכט אַ שטיק פון די עכטע גענטיל־אָרדנונג אין דער פאַנטשיזנע־אָרדנונג אריין ; נעמליך, אין דער צייט, ווען די פריצים זיינען געווען די סאַמאָדער־זשעצעס און די פויערים זיינען געווען טיעף אונטערדריקט אין די הארטסטע מיטעלאַלטערליכע פאַנטשיזנע, האָבען דאָך די פויערים גע־האַט זייער אָרגאַניזאַציאָן, די „מאַרק־גענאָסענשאַפט". דאָס האָט געגעבען — ווי מיר האָבען געזעהען — די אונטערדריקטע קלאַסע, די פויערים, אַ לאָקאַלען צוזאַמענהאַלט און אַ מיטעל זיך צו קענען שטעלען געגען אונטערדריקונג ; דאָס איז געווען אַזאַ ניצליכע מאַכט

פון אונטערדריקטע, ווי דאָס האָבן ניט געהאַט ניט די שקלאַפן פון פּאַרצייטענס אין רוים, ניט די פּראָלעטאַריער היינט. וואָס אָבער האָט מעגליך געמאַכט די דייטשען אריינצוברייננגען דיעזע איינריכטונג, די מאַרק־גענאָסענשאַפט, אויב ניט זייער באַרבאַריי, זייער געוואָהנהייט צו וואוינען צוזאַמען אין געשלעכטען, אַ געוואָהנהייט וואָס מען געפינט נאָר ביי באַרבאַרען?

און דאָס זעלבע איז, ענדליך, מיט דעם, וואָס זיי, די דייטשע פעלקער, האָבן געבראַכט אַ נייע, מילדערע סאָרט שקלאַפעריי, די פּאַנטשיזנע. דיעזע מילדערע סאָרט קנעכטשאַפט האָבן די דייטשען שוין געהאַט פריהער אין זייער היים. אויך אין רוימישען רייך איז די שקלאַפעריי אַלץ מעהר און מעהר איבערגעגאַנגען אין דיעזער מילדערער פאָרמע אריין. ווען די דייטשען האָבן פערנומען די רוימישע לענדער, האָט זיך די דאָזיגע מילדערע פאָרמע שקלאַפעריי ענטוויקעלט און זי איז געוואָרען די איינציגע פאָרמע פון קנעכטשאַפט. איין מעלה פון דיעזע פאָרמע שקלאַפעריי איז, וואָס אין איהר האָבן די געקנעכטעטע אַ מיטעל זיך ביסלעכוויז צו בעפרייען **אַלס קלאַסע** (ווי פוריע האָט דאָס דער ערשטער בעוויעזען). ביי די אַלטע שקלאַפעריי האָט נאָר דער איינציגער שקלאַף געהאַט אַ האָפנונג פריי צו ווערען פאַר זיך. אַ האָפנונג אַז אַלע שקלאַפען צוזאַמען זאָלען זיך בעפרייען דורך אַן אויפשטאַנד האָבן די פּאַרצייטיגע שקלאַפען ניט געקענט האָבן (אַז שקלאַפעריי זאָל אָבגעשאַפט ווערען דורך אַ זיעגרייכען אויפשטאַנד, דאָס איז אין אַלטערטהום קיינמאָל ניט פאָרגעקומען). אָבער די פּאַנטשיזניקעס פון מיטעל־אַלטער האָבן ווירקליך ביסלעכוויז אויסגעפיהרט זייער בעפרייאונג אַלס קלאַסע. וועמען זשע איז דאָס געווען צו פערדאַנקען, וואָס דיעזע נייע, מילדערע פאָרמע קנעכטשאַפט האָט זיך איינגעפונדעוועט? אַלץ זייער באַרבאַריי! דען אין זייער באַרבאַריי האָבן זיי עס נאָך ניט געהאַט געבראַכט צו פאָלשטענדיגע שקלאַפעריי, ניט צו די אַרבייטס־שקלאַפעריי פון די אַלטע רוימער און ניט צו די הויז־שקלאַפעריי פון די אָריענטאַלישע פעלקער. דאַרום איז ביי זיי, ביי די דייטשען, געווען געבליעבען אַ מילדערע סאָרט קנעכטשאַפט, וועלכע זיי האָבן דערנאָך ענטוויקעלט.

קורץ, ניט קיין גייסטיגע אייגענשאַפט פון די דייטשען און ניט קיין רעליגיאָן האָבן געבראַכט די אַלע ענדערונגען אין די אייראָפּע־

אישע וועלט, נאכדעם ווי די גערמאנען האבען אין איהר בעזיעגט די רוימער. זייער בארבארענטהום איז דאס געווען, וואס האט איינגע־פלאנצט אזוי פיעל לעבענס־קרעפטיגעס און לעבענ־ברייגגענדעס. אין דער ווירקליכקייט זיינען נאר בארבארען פעהיג צוריק יונג צו מאכען א וועלט, וואס ליידעט פון א ציוויליזאציאן, וועלכע האלט שוין ביי איהר סוף. און די אויבערשטע שטופע פון בארבאריי, צו וועלכער די דייטשען האבען זיך ארויפגעארבייט אין דער פעלקער־וואנדערונג, איז גראדע געווען אם בעסטען פעהיג דערצו. דאס ערקלערט אלעס.

(דער אויפמערקזאמער לעזער וועט נאטירליך פערשטעהן, אז דער פערפאסער מיינט ניט, דאס עס איז גוט צוריקצוגעהן פון ציוויליזאציאן צו בארבאריי; ער מיינט, אז ווען א וועלט איז פערקראכען אין א זומפ פון פערדארבענע ציוויליזאציאן, איז די בעסטע רפואה פאר איהר, אז א סארט מענשען, וואס זיינען נאך ניט פערדארבען, וואס זיינען נאך נאטירליך, זאלען צוריק אנפאנגען פון אנהויב, בע־נוצענדיג, נאטירליך, די גוטע אויפטהואונגען פון דער ציוויליזאציאן. אז מיט „בארבאריי" מיינט מען דא ניט דאס, וואס מען מיינט דער־מיט אין פראסטע שפראך, האבען מיר שוין בעמערקט: מען מיינט דא ניט שלעכטקייט, אונדערבארמדיגקייט, גרויזאמקייט — מען מיינט די מדרגה פון ענטוויקלונג, וועלכע איז אויבען בעשריבען געווארען אלס די שטופע, וואס מארגאן האט בעצייכענט מיט דעםווארט „באר־באריי". — איבערזעצער).

9. — באַרבאַריי און ציוויליזאַציאָן.

מיר האָבען ביז אהער בעטראַכט, ווי די געגטיל־אָרדנונג איז אונטערגעגאַנגען, — מיר האָבען דאָס בעטראַכט ביי די דריי גרויסע איינצעלנע ביישפּיעלע, ביי די גריכען, ביי די רוימער און ביי די דייטשען. צום שלוס וועלען מיר דאָ בעטראַכטען, וועלכע עקאָנאָמישע אורזאַכען האָבען אונטערגעגראָבען די געגטילע אָרגאַניזאַציאָן פון דער געזעלשאַפט שוין אויף די אויבערשטופע פון דער באַרבאַריי און ווי דיעזע עקאָנאָמישע אורזאַכען האָבען די געגטילע פיהרונגען אין גאַנצען אָבגעשאַפט ווען די ציוויליזאַציאָן איז אָנגעקומען. ביי דיעזע געדאַנקען וועלען מיר מוזען בענוצען דאָס בוך פון קאַרל מאַרקס, „דאָס קאַפּיטאַל", פּונקט אַזוי נויטיג ווי מאָרגאַנ'ס בוך.

ווי מיר האָבען געזעהן, האָבען די מענשען, ביי אַלע פעלקער, זיך אָנגעהויבען צו אָרגאַניזירען אין געגטעס ווען זיי זיינען געשטאַנען אויף דער מיטעלשטופע פון ווילדהייט. אויף די אויבערשטופע פון ווילדהייט האָט די געגטיל־איינריכטונג זיך ווייטער ענטוויקעלט, און איהר העכסטע בליהונג האָט זי דערגרייכט אויף די אונטערשטופע פון באַרבאַריי (אַזוי ווייט ווי מיר קענען דאָס אורטהיילען לויט נאָך די היסטאָרישע פאַקטען, וואָס מיר האָבען). מיר פאַנגען אַלזאָ דאָ אָן צו בעטראַכטען דיעזע ענטוויקלונגס־שטופע.

ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ געפינען מיר אַ ביישפּיעל פון אַזאַ לעבען, אויף אַזאַ שטופע פון ענטוויקלונג (קיין אַנדער ביישפּיעל האָבען מיר ניט). ביי זיי זעהען מיר די געגטיל־פערפאַסונג פאָלקאָמען אויסגעבילדעט. יעדער שטאַם (שבט) האָט מעהרערע געגטעס, דאָס רוב צוויי. מיט דער צייט, ווען דיעזע מענשען פערמעהרען זיך, צו־שפּאַלטען זיך די דאָזיגע ערשטע געגטעס אין מעהרערע אַזעלכע אונ־טער־געגטעס. זיי ווערען טאָכטער־געגטעס פון די ערשטע, פון די מוטער־געגטעס. ווען די מוטער־געגס ווערט אַזוי צו־שפּאַלטען אין איינינע טאָכטער־געגטעס, בלייבען דיעזע אַלע טאָכטער־געגטעס צו־זאַמען פעראייניגט אין דער מוטער־געגס. די מוטער־געגס בלייבט

דאָן די „פראַטריע", די ברודערשאַפט, הייסט דאָס, פון מעהרערע געג־טעס. דער שטאַם אַליין צושפּאַלט זיך אויך אין מעהרערע שטאַמען. (אַ שטיינער ווי אין חומש איז פאַרגעשטעלט, אַז שבט בנימין האָט זיך צושפּאַלטען אין צוויי שבטים, אפרים און מנשה. — איבערז.) אין יעדעם שטאַם געפינען מיר 'סרוב וויעדער די אַלטע גענטעס. די פערוואַנדטע שטאַמען ווערען אַלע פערבונדען צוזאַמען אין איין באַנד, — אַזוי, וויינינגסטענס, איז עס מיט אַ טייל פון זיי.

אַזוי זיינען מענשען אָרגאַניזירט אויף דיעזער שטופע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג — דאָס איז אַן איינפאַכע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז פאָלשטענדיג געניגענד אין די געזעלשאַפטליכע צושטענדע, פון וועלכע זי איז אַרויסגעקומען. דיעזע איינריכטונג איז ניט קינסט־ליך געמאַכט, ניט אויסגעטראַכט. זי איז אַליין פון זיך, נאַטירליך, ענטשטאַנען. ווען מענשען געפינען זיך אויף אַזאַ שטופע פון ענטוויק־לונג, גרופּירען זיי זיך נאַטירליך אָט אַזוי צוזאַמען. דיעזע גרופּירונג איז די אייגענשאַפט פון אַזעלכע אומשטענדען.

אַלע סכסוכים, וואָס קענען פאָרקומען צווישען די אייגענע מענ־שען וואָס זיינען אַזוי אָרגאַניזירט, קענען אויסגעגלייכט ווערען דורך דיעזע איינריכטונגען. דאָס הייסט, קיין רעגיערונג מיט פּאָליציי און געריכטען א. ז. וו. דאַרפען זיי ניט, ווייל אויף דיעזע שטופע פון ענטוויקלונג זיינען נאָך ניטאָ אַזוינע סכסוכים, צו וועלכע מען זאָל דאָס דאַרפען. ווען אַזעלכע שבטים האָבען מחלוקות מיט אַנדערע שבטים, געהען זיי אויף מלחמה און די מלחמה גיט אַרויס דעם לעצטען פּסק, דאָס הייסט לויט וועלכער צד עס געווינט. אַ מלחמה קען, אויף דיע־זער מדרגה פון מענשליכער ענטוויקלונג, זיך ענדיגען מיט דעם, דאָס דער שבט מענשען, וואָס פערלירט, ווערט אין גאַנצען אויסגעה׳רג׳עט. אָבער קיין מאָל קען איין צד ניט בלייבען לעבען אונטערגעוואָרפענע אונטער דעם יאָך פון די געווינער; דען אויף דיעזער מדרגה איז נאָך קיין פּלאַץ ניטאָ פאַר הערשונג און קנעכטשאַפט. דאָס איז דאָס גרויסאַרטיגע פון דיעזען צושטאַנד, — פון די גענטיל־אָרדנונג. אָבער קומען קומט דאָס פון דעם, וואָס אויף דיעזער מדרגה פון מענשליכער ענטוויקלונג קען מענשליכע אַרבייט קוים אַרויסברענגען, וואָס יעדער

מענש בעדאַרף אום צו לעבען. דאַרום לוינט זיך נאָך ניט צו האַלטען מענעשן פאַר שקלאַפּען.

צווישען די מענשען אין דעם שבט ווייסט מען דעמאָלט נאָך ניט פון קיין אונטערשיעד צווישען רעכטען און פליכטען. דער אינדיאַנער פערשטעהט ניט די פראַגע, צי איז עס אַ רעכט אָדער אַ פליכט, אַז ער זאָל נעהמען אנטייל אין די אַנגעלעגענהייטען פון דער געמיינשאַפט, אָדער ער זאָל זיך מישען צו נעהמען בלוט־ראַכע פאַר אַ מאָרד אויף זיינע ברידער, אָדער אין בעשטראָפען די וואָס זינדיגען געגען זיי. אַזאַ פראַגע, צי איז דאָס אַלעס אַ רעכט צי אַ פליכט, וואָלט ביי איהם אויסגעזעהן אַזוי אונזיניג, פונקט ווי מען זאָל איהם פרעגען, צי איז עס אַ רעכט אָדער אַ פליכט, אַז ער זאָל עסען, שלאָפען, געהן אויף יאַגד. אויך קען ביי דיעזען צושטאַנד ניט זיין קיין פערשיעדענע קלאַסען מענשען אין איין שטאַם אָדער געגס, קיין רייכע און אָרימע, קיין הערשער און בעהערשטע. און דאָס ברייננט אונז צו בעטראַכטען דעם עקאָנאָמישען פונדאַמענט פון דיעזען צושטאַנד.

מענשען זיינען אין אַזאַ שטאַם דאָ ווענינ. זיי זיינען זעהר שיטער בעזעצט. געדיכט זיינען זיי נאָר דאָרטען וואו זייערע הייזער זיינען. אַרום דעם פּלאַץ, וואו זיי וואוינען איז אַ גרויסע ווייטע לײדיגע שטרעקע לאַנד, אַ פּלאַץ וואו זיי געהען אַרויס אויף יאַגד, כאַפּען חיות. אַרום דיעזען פּלאַץ ווידער איז אַ וואַלד — דער שוץ־וואַלד — וואָס איז אַ צווישען־שייד צווישען דיעזען שבט און אַנדערע שבטים. דער וואַלד איז נייטראַל, דאָס הייסט ער געהערט צו קיינעם ניט.

קיין צוטיילונג פון אַרבייט צווישען פערשיעדענע בעל מלאכות איז נאָך ניטאָ. אַלע טהוען דיזעלבע אַרבייט; חוץ נאָר די פרויען און די מענער, זיי טהוען פערשיעדענע אַרבייט. די צוטיילונג פון אַרבייט צווישען פרויען און מענער איז אַ נאַטירליכע. דער מאַן געהט אין קריעג, געהט אַרויס אויף יאַגד, געהט כאַפּען פיש; ער ברענגט אַהיים די רויהע שטאָפען פאַר שפּייז און די ווערקצייגען וואָס מען בעדאַרף צום צוגרייטען די שפּייז צום עסען. די פרוי בעזאָרגט דאָס הויז און די צוגרייטונג פון שפּייז און קליידונג, זי קאָכט, וועבט, נעהט. יעדער פון זיי ביידע איז בעל הבית אין זיין פּלאַץ — דער מאַן אין וואַלד, די פרוי אין הויז. יעדער פון זיי איז אייגענטהימער פון די ווערקצייגען,

וואס ער מאכט און געברויכט: דער מאן איז דער אייגנעטהימער פון די געוועהר (פיילען־בויגען, שפיזען) און פון די געציַיג צו כאפען חיות און פיש, די פרוי איז די אייגענטהימערין פון הויז־געראטה.

די הויז־האלטונג איז קאמוניסטיש פיר מעהרערע פאמיליען, אפט פיר א גאנצע סך פאמיליען*). וואס עס ווערט געמאכט בשותפות און בענוצט בשותפות, דאס איז דאס שותפות אייגענטהום פון אלע. דאס הויז, דער גארטען, דאס לאנגע שיפעל — איז אלעמענס אייגענטהום בשותפות.

אין דיעזען צושטאנד, אלזא, איז ווירקליך אמת, אז די אייגענטהי־מער בעארבייטען אליין זייער אייגענטהום. אדוואקאטען און עקאנא־מיסטען ווילען אונז איינרעדען, אז אין די היינטיגע ציוויליזירטע גע־זעלשאפט בעארבייט זיך אויך יעדער אליין זיין אייגענטהום. דאס איז דער לעצטער פאלשער גרונד, אויף וועלכען דער קאפיטאליזמוס בויט אויף זיין „רעכט" אויף פריוואט־אייגענטהום. דאס איז אבער אין די ציוויליזירטע וועלט א ליגען. דער אייגענטהימער בעארבייט געוועהנ־ליך נים אליין זיין אייגענטהום. ער לאזט עס בעארבייטען דורך גע־דונגענע מענשען, וועלכע מוזען צו איהם אנקומען, ווייל ער האט די מיטלען פון דער ארבייט אין זיין אייגענטהום. זיי אבער, די וואס ארביימען אויף דעם אייגענטהום, זיינען נים די אייגענטהימער דערפון. אליין בעארבייט זייער אייגענטהום האבען נאר די ווילדע מענשען אין דעם צושטאנד, וועלכען מיר בעטראכטען דא.

אבער די מענשען זיינען נים אומעדום געבליעבען שטעהן אויף דיעזע שטופע. אין אזיען האבען זיי געפונען בהמות, וועלכע האבען זיך געלאזט צאהמען (דאס הייסט צוגעוועהנען צו זיין נים ווילד, צו לעבען מיט די מענשען אין הויז) און האדעווען און זיך פערמעהרען נעצאהמטערהייט. אין אמעריקא האבען די אינדיאנער געהאט דעם ווילדען ביפפעל־אקס. דיעזע חיה האט נאר געקענט לעבען און זיך

*) בעזאנדערס איז עס אזוי ביי די אינדיאנער וואס וואוינען אויפ'ן נארד־וועסט ברעג פון אמעריקא, ווי בענקראפט בעשרייבט. ביי די האידאה אינדיאנער אויף דעם אינזעל וואס ווערט היינט אנגערופען קעניגין שאר־לאטטע אינזעל, קומען פאר הויזהאלטונגען מיט ביז 700 נפשות אונטער איין דאך. ביי די נוהטקא אינדיאנער האבען געלעבט גאנצע שבטים אונטער איין דאך.

פערמעהרען אין דער פריי, אין דער ווילדעניש. ווען דער מענש האָט זי געוואָלט עסען, האָט ער געמוזט געהן אויף יאגד און כאפּען זי און הרג'ענען. אין אזיען אָבער האָט מען געהאט דעם געצאהמטען אָקס און קוה, וועלכע האָבען געבוירען יעהרליך אַ קאַלב ביי דעם מענשען אין הויז אָדער אין שטאַל, אָדער אין פעלד. דער מענש האָט אַלזאָ געהאט דיעזע חיה אונטער'ן האנד; זי האָט זיך אונטער זיין האנד פערמעהרט. און דערצו נאָך האָט ער געהאט מילך פון איהר. פון דעם איז ארויסגעקומען, אז אַ טייל פון די שבטים, געוועהנליך די מעהר ענטוויקעלטע — פון די פעלקער וואָס מען רופט אריער, סעמי־טען און אפשר אויך די טוראניער, — האָבען געמאכט בהמות־האָ־דעווען פאר זייער הויפּט־ארבייט. פריהער איז זייער ארבייט געווען צו צאהמען די בהמות, צו געוועהנען זיי צו לעבען מיט די מענשען און ניט צו אנטלויפען. דערנאָך, אז זיי זיינען שוין געצאהמט גע־וואָרען און האָבען געקומען האָבען קינדער אונטער דעם מענשענ'ס האנד, האָבען די מענשען שוין ניט געדארפט טהאָן מעהר, ווי זיי האָ־דעווען און פאשען. אויף אזא אופן האָבען זיך אָבגעשיידעט פאַס־טוכער־שבטים פון די איבעריגע מאסען בארבארען. דאָס איז געווען צום ערשטען מאָל, אז אַ טייל מענשען האָבען אויף זיך גענומען איין געוויסע סאָרט ארבייט, וואָס נאָר זיי טהוען און אנדערע נים. דאָס איז געווען די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע טיילונג פון ארבייט.

די פאסטוכער־שבטים האָבען בעשאפען מעהר לעבענסמיטלען ווי אנדערע בארבארען, און אויך אן אנדער סאָרט לעבענסמיטלען. זיי האָבען געהאט מילך, קעז, פוטער, פלייש אַ סך מעהר ווי די אנ־דערע בארבארען; דערצו אויך פעל, וואָלל, ציגענע האָאָר. און וואָס מעהר וואָלל און האָאָר, אַלץ מעהר האָבען זיי געהאט געשפּאָנענע און געוועבטע זאכען. דערמיט איז צום ערשטען מאָל מעגליך געוואָרען אַ רעגעלער אויסטויש, אַ פערבייטונג (חילופין), דער אָנפאנג פון האנד־לען, פון קויפען און פערקויפען.

אויף פריהעריגע מדרגות (שטופען) פון דער מענשליכער ענט־וויקלונג האָט אויסטויש נאָר געקענט פאָרקומען אמאָל, צופעליג. דען ווען אלע מענשען טהוען דיזעלבע ארבייט, האָבען זיי דאָך ניט מיט וואָס צו בייטען זיך. אמאָל האָט זיך געטראָפען, אז אייניגע האָבען

בעזונדערע פעהיגקייטען צו מאַכען געוועהר און ווערקצייגען בעסער ווי אַנדערע און דאָס האָט געקענט בריינגען דערצו, אַז אויף אַ צייט זאָל די ארבייט צוטיילט ווערען, אַז די וואָס טויגען זיך בעסער צו דיזע זאַכען זאָלען אימער טהאָן די ארבייט. מען האָט טאַקי געפונען אויף אַ סך ערטער אין הייהלען אָדער בערגלעך, אַזעלכע פּלעצער, וואָס עס איז זיכער, אַז זיי זיינען אן איבערבלייבונג פון אַמאָליגע וואַרשטאַטען, וואו מען האָט געמאַכט שטיינערנע ווערקצייגען, אין די צייטען, ווען מען האָט ניט געוואוסט פון שמעלצען מעטאַל און ווען מען האָט שוין אָבער געקענט אויסאַרבייטען ווערקצייגען פון שטיינער. עס איז וואהרשיינליך, אַז די קינסטלער, וואָס האָבען אין דיזע וואַרשטאַטען געאַרבייט, האָבען געאַרבייט פאַר דער געמיינשאַפט. אַזוי ווי עס איז נאָך היינט ביי די הינדוסען אין אינדיען מיט די האַנדווערקער שטאַנדען אין זייערע געגנטיל־געזעלשאַפטען: זיי ארבייטען פאַר דער געמיינשאַפט.

אויף קיין פאַל קען אויף דיזער ענטוויקלונגס־שטופע ניט טרעפען קיין אַנדערע אויסבייטונג פון זאַכען ווי נאָר אינעווייניג אין דעם שבט גופא, און דאָס האָט זיך נאָר געקענט טרעפען אַמאָל אַן אויסנאהמע. צווישען פערשיעדענע שבטים איז קיין אויסטויש, קיין אָנפאַנג פון האַנדעל, קיינמאָל ניט פאָרגעקומען, אויף יענער שטופע.

אָבער אַנדערש איז עס שוין געוואָרען, ווען אַ טייל שבטים האָבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט די איינע בעזונדערע צוגעטהיילטע ארבייט — בהמות־האָדעווען: דאָ האָבען שוין דיזע שבטים געהאַט זאַכען איבריג, וואָס אַנדערע שבטים האָבען ניט געהאַט און זיי האָבען געהאַט די מעגליכקייט צו פערבייטען דיזע זאַכען פאַר אַנדערע, וואָס די אַנדערע שבטים האָבען שוין געקענט האָבען איבריג. דער אויסטויש האָט שוין דאָ געקענט זיך ענטוויקלען און ווערען אַ שטענדיגע איינריכטונג.

אין אָנהויב האָבען געפיהרט דעם אויסטויש אַ גאַנצער שבט מיט אַ גאַנצען אַנדערן שבט, דורך די געגנטיל־פאָרשטעהער פון ביידע זייטען. דען אין אָנפאַנג זיינען אויך די סטאַדעס בהמות ביי די פּאַסטור־בער־שבטים געווען דאָס שותפות־אייגענטהום פון דער געגנס. אָבער שפּעטער, ווען די סטאַדעס בהמות האָבען אָנגעהויבען צו ווערען פריוואַט־אייגענטהום פון איינצעלנע פאַמיליען־פאָטערס, האָט זיך אַלץ

מעהר און מעהר ענטוויקעלט אויסטויש דורך איינצעלנע מענשען, ביז צום סוף איז דער בייט צווישען איינצעלנע מענשען געוואָרען דער איינ־ציגער סאָרט אויסטויש אָדער האַנדעל. דער הויפט ארטיקעל, וועל־כען די פאַסטוכער שבטים האָבען געהאַט צו פערהאַנדלען צו זייע־רע שכנים־שבטים איז געווען בהמות. בהמות זיינען געוואָרען די סחורה, אין וועלכע אַלע אַנדערע סחורות זיינען געשאַצט געוואָרען: דאָס איז ווערט אַזוי־פיעל־און־אַזוי־פיעל ציעגען, דאָס — אַזוי־פיעל־און אַזוי־פיעל קיה אָדער אָקסען. בהמות האָט יעדער צו יעדער צייט אָנגענומען אין אויסטויש געגען יעדע אַנדערע סחורה. קורץ, בהמות האָבען געשפּיעלט די ראָלע פון געלד, שוין אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג. אַט אַזוי שטאַרק האָט מען באַלד אין אָנפאַנג פון דעם האַנדעל, פון דעם סחורה־אויסטויש, דערפיהלט אַ בעדירפניש צו האָ־בען איין מין סחורה, וואָס זאָל שפּיעלען די ראָלע פון געלד און אַזוי נעשווינד האָט זיך דאָס ענטוויקעלט.

פון פערזייען גרינצייג האָבען וואהרשיינליך די אַזיאַטישע באַר־באַרען אויף דער אונטערשטופע פון באַרבאַריי נאָך ניט געוואוסט. דאָס איז ערשט אויפגעקומען ביי זיי אויף דער מיטעל־שטופע פון באַרבאַריי. און דאָס האָט צוגעפיהרט צו פעלד־אַרבייט, צו פערזייען תבואה. אין די גאַנצע שטיק וועלט וואו די טוראַנישע פעלקער וואוי־נען (צו דיעזע פעלקער געהערען די טערקען, די טאַטאַרען, די פינען, די עסטהען, די ליפלענדער און אַ סך אַנדערע), האָט מען ניט געקענט האָדעווען קיין בהמות אָהן אַ ביסעל ערד־אַרבייט. ווייל אין דיעזע געגענדען, וואָס געפינען זיך ס׳רוב אויף אַ הויכען, גלייכען שטיק וועלט, איז דער קלימאַט אַזעלכער, אַז אין ווינטער קענען די בהמות ניט פאַשען זיך אין פעלד. מען מוז האָבען אָנגעגרייט מיט וואָס צו פאַשען זיי דעם לאַנגען שטרענגען ווינטער. דארום האָט מען דאָרטען געמוזט בעאַרבייטען לאָנקעס און שניידען היי און אויך ציהען געוויסע קערנער תבואה פאַר די בהמות צו עסען. אז ניט, האָט מען קיין בהמות ניט געקענט האָדעווען. דאָס זעלבע איז אויך געווען אין די סטעפּעס צו צפון־זייט צו פון שווארצען ים. און אַז מען האָט שוין געלערנט ציהען פון דער ערד קערנער פאַר די בהמות, איז שוין געווען נאָר איין שריט דערצו, אז די מענשען זאָלען זיך אויך שפּייזען מיט די קערנער. אַזוי איז אַרויסגעקומען פעלד־אַרבייט.

די בעאַקערטע פעלדער זיינען אין אָנהייב געבליעבען שותפות־אייגענטהום פון די גענס; שפּעטער האָט די גענס צוגעטיילט שטיקער פעלד צו די הויז־גענאָסענשאַפטען צו בענוצען עס, און צום סוף האָט מען צוגעטיילט אַזעלכע שטיקער פעלד צו איינצעלנע מענשען. דאָס איז זיי אָבער ניט אין גאַנצען אָבגעגעבען געוואָרען אַלס פּריוואַט־אייגענטהום. מען האָט דאָס זיי בלויז צוגעטיילט צום בענוצען. זיי האָבען געמעגט האָבען געוויסע בעזיץ־רעכטע דאַרויף, אָבער מעהר ניט.

פון די מלאכות, וואָס זיינען שוין געווען אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג, זיינען בעזאָנדערס וויכטיג צוויי. די ערשטע איז וועבעריי אויפ'ן וועב־שטוהל, די צווייטע איז שמעלצען מעטאַל־ערדען און שמיעדען די מעטאַלען. קופּער און צין און די פון ביידע צוזאַמענגעזעצטע בראָנז זיינען געווען די סאַמע וויכטיגסטע מעטאַלען. פון בראָנז האָט מען געקאָנט מאַכען ברויכבארע ווערקצייגען און וואַפען (געוועהר). דאָך איז בראָנז ניט גענוג געווען, אַז מען זאָל זיך שוין קענען בעגעהן אָהן די אַלטע ווערקצייגען פון שטיין. אַז מען זאָל קענען אויסקומען גאָר אָהן שטיין־ווערקצייגען, דאָס האָט נאָר געקענט אויפטהאָן אייזען. אָבער צו שמעלצען אייזען האָט מען דעמאָלט נאָך ניט געוואוסט.

גאָלד און זילבער האָט מען דעמאָלט שוין אָנגעהויבען צו גע־ברויכען פאַר צירונג. זיי האָבען שוין געמוזט שטעהן הויך אין ווערטה געגען קופּער און בראָנז.

פריהער האָט יעדער מענש קוים געקענט אויסאַרבייטען דאָס נייטיגסטע וואָס ער האָט געדאַרפט צו דערהאַלטען זיין אייגענעם לעבען. ווען אָבער דער מענש האָט זיך אויסגעלערענט אַרויסברייגען מיט זיין אַרבייט אַליץ מעהר און מעהר פּראָדוקטען, אין אַלע צווייגען פון אַרבייט — אין בהמות האָדעווען, פעלד־בעאַרבייטען, אין הייזליכען האַנדווערק — האָט ער שוין געקענט מיט זיין אַרבייט בעשאַפען מעהר ווי נייטיג צום לעבען. צו דערזעלבער צייט האָט דאָס געבראַכט מעהר אַרבייט טעגליך פאַר יעדען מיטגליעד פון דער גענס, פון דער הויז־געמיינדע אָדער פון דער איינצעלנער פאַמיליע. (ווייל די בעדירפניסע זיינען געוואָרען גרעסער; ווען די אַרבייט האָט גע־קענט בעשאַפען מעהר, האָט מען זיך אויסגעלערענט בעדאַרפען מעהר.) דאַן האָט זיך אָנגעהויבען צו לוינען, אַז מען זאָל אַריינקריעגען מעהר

מענשען צו דער ארבייט. און ביי מלחמות האָט מען זיי געקענט קריגען: די געפאַנגענע אין קריעג האָט מען פון דעמאָלט אָן גע־מאַכט פאַר שקלאַפען.

אַלזאָ זעהען מיר, אַז די ערשטע גרויסע געזעלשאַפטליכע טיילונג פון ארבייט האָט געמוזט ארויסברייגען שקלאַפעריי, אַזוי לאַנג ווי אַלעס ארום און ארום איז געווען אַזוי ווי עס איז געווען. ווייל די טיילונג פון ארבייט, דאָס הייסט וואָס אַ טייל מענשען האָבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט איין בעזונדערע ארבייט — ווי דאָ בהמות־האָדעווען — האָט מיטגעבראַכט אַז די ארבייט האָט געקענט בעשאַ־פען אַלץ מעהר און מעהר עשירות; ווייטער האָט דאָס געפיהרט דערצו, אַז עס זיינען אויפגעקומען אַלץ מעהר און מעהר סאָרטען אר־בייט. דארום האָט זיך שוין געלוינט איינצושפּאַנען שקלאַפען ביי דער ארבייט. אַלזאָ, פון די ערשטע גרויסע געזעלשאַפטליכע אר־בייטס־טיילונג איז ארויסגעקומען די ערשטע גרויסע שפּאַלטונג פון דער געזעלשאַפט אין צוויי קלאַסען: הארען און שקלאַפען, אויס־בויטער און אויסגעבויטעטע.

די סטאַדעס בהמות זיינען פריהער געווען דאָס שותפות'ע איי־גענטהום פון דעם שטאַם אָדער פון די גענס. מיט דער צייט איז דאָס איבערגעגאַנגען אין פּריוואַט־אייגענטהום פון דעם אויבערהויפּט פון דער פאַמיליע. ווי אַזוי און ווען דאָס איז געשעהען, וועגען דעם ווייסען מיר ביז יעצט גאָר ניט. אָבער דאָס מוז הויפּטזעכליך געשעהען אויף דיזער שטופע פון ענטוויקלונג.

און איצט, ווען עס זיינען געווען סטאַדעס בהמות אַלס עשירות און די איבעריגע נייע רייכטהימער, איז אין דער פאַמיליע פאָרגעקו־מען אַ רעוואָלוציאָן (דאָס הייסט אַן איבערקעהרעניש, אַ טיעפע ענ־דערונג): אנשטאַט וואָס פריהער איז די פרוי געווען די הערשע־רין אין הויז, איז איצט געוואָרען דער מאַן דער הערשער. און אָט ווי אַזוי דאָס איז געקומען: צו שאַפען וואָס מען בעדאַרף צום לעבען איז אימער געווען דעם מאַן'ס זאַך. ער האָט אויך בעשאַפען די געצייג וואָס מען האָט בעדאַרפט דערצו און זיין אייגענטהום איז דאָס געווען. ווען עס איז אויפגעקומען האָדעוואַניע פון בהמות אַלס אַ נייע סאָרט בעשאַפונג פון לעבענסמיטלען, איז דאָס אויך געווען דעם מאַן'ס זאַך. פריהער דאָס צאַהמען די ווילדע בהמות און שפּע־

טער דאס אויפפאסען און האָדעווען די נעצאַהמטע איז אַלץ געווען דעם מאַן'ס ארבייט. דארום האָט ער זיך געפיהלט אַלס דער אייגענטהימער פון די בהמות; און אויך אַלס דער אייגענטהימער פון אַלצדינג, וואָס איז איינגעהאַנדעלט געוואָרען אין אויסטויש פאר בהמות, — אַלע סחורות און שקלאַפען. די גאַנצע עשירות, וואָס דער מענש האָט שוין דאַן געקענט אָבשפּאָרען און אָנזאַמלען, איז געוואָרען דעם מאַן'ס אייגענטהום. די פרוי האָט אויך מיט־גענאָסען דערפון, אָבער זי האָט קיין חלק ניט געהאַט אין דעם אייגענטהום. פריהער, ווען דער מאַן האָט ניט געהאַט מעהר צו טהאָן ווי צו געהן אין מלחמות און אויף יאַגד, איז ער געווען צופריעדען צו זיין אין הויז אויף די צווייטע שטעלע, אונטער די פרוי; כמעט אַלס קריעגער און יעגער איז ער דאָך געווען א „ווילדער“, א רויהער. דער פאַסטוך דאַגעגען איז דאָך א „מילדער“, דאָך האָט ער זיך ארויפגעכאַפּט אויף די ערשטע שטעלע אין הויז און צוריקגעשטופּט די פרוי אויף דער צווייטער שטעלע; ער האָט זיך בענוצט דערביי מיט זיין רייכטהום. און זי האָט זיך ניט געקענט בעקלאָגען, עס וואָלט איהר ניט געהאָלפען, ווייל אונטער די אומשטענדען האָט עס אַנדערש ניט געקענט זיין. פריהער איז דאָך די פרוי אויך געווען די אייגענטהימערין איבער איהר חלק ארבייט און דער מאַן איבער זיין חלק. דאָס איז יעצט אויך אַזוי געבליעבען. און דאָך האָט זיך אַלצדינג איבערגעקעהרט מיט'ן קאָפּ אראָב. פאַרוואָס? ווייל פריהער האָט איהר חלק ארבייט, די הויז־ארבייט, און די הויז־געצייג, און אַלץ וואָס אין הויז, געהאַט מעהר בעטרעף, ווי דאָס וואָס דער מאַן האָט פריהער אויפגעטהאָן. איצט אָבער האָט שוין זיין חלק ארבייט געהאַט א סך מעהר בעטרעף.

דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, אַזוי: די טיילונג פון ארבייט צווישען מאַן און פרוי אין דער פאַמיליע, — דאָס וואָס איהם איז צוגעטיילט געוואָרען די ארבייט אהיים צו ברייגען לעבענסמיטלען און איהר די ארבייט צו צוגרייטען זיי אין הויז — דאָס האָט רעגולירט דאָס אייגענטהום צווישען זיי: זיין אייגענטהום איז געווען אַלץ וואָס האָט צו טהאָן מיט בעזאָרגען לעבענסמיטלען אין דרויסען און זי איז געווען די בעל הבית'טע אין הויז. איז אָבער געקומען א נייע טיילונג פון ארבייט אויסערהאַלב די

פ א מ י ל י ע, אין דער גאנצער מענשליכער געזעלשאפט, האט דאס געבראכט אן איבערקעהרעניש אין דער פאמיליע. דיזעלבע אורזאכע, וואס האט פריהער געמאכט די פרוי פאר די הערשערין אין הויז, האט יעצט געמאכט דעם מאן פאר דעם הערשער. וואס האט זי פריהער געמאכט פאר די הערשערין אין הויז? דאס וואס איהר איז צוגעטהיילט געווארען די הויז־ארבייט. איז אבער יעצט די הויז־ארבייט פון דער פרוי געווארען גאנץ אונוויכטיג אין פערגלייך מיט די ארבייט פון דעם מאן. דער מאן האט איצט בעשאפען עשירות, די פרוי׳ס הויז־ארבייט איז איצט געווען א נעבען־זאך דערצו.

דא זעהען מיר שוין, אז די בעפרייאונג פון דער פרוי, איהר גלייך־שטעלונג מיט דעם מאן, איז אן אונמעגליכקייט און בלייבט אונמעגליך, אזוי לאנג ווי די פרוי איז אויסגעשלאסען פון די געזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־ארבייט און זי בלייבט נאר ביי הייזליכע פריוואט־ארבייט. די בעפרייאונג פון דער פרוי ווערט ערשט מעגליך, ווען די פרוי וועט קענען נעהמען אן אנטהייל אין די געזעלשאפטליכע פראדוקציאן אויף א גרויסען געזעלשאפטליכען מאסשטאב און די הויזליכע ארבייט וועט נאר ווייניג צייט ביי איהר פערנעהמען. און דאס איז ערשט מעגליך געווארען דורך די גרויס־אינדוסטריע פון דער היינטיגער צייט, וועלכע ניט נאר וואס זי לאזט צו פרויען צו דער ארבייט אויף גרויסען פוס, נאר זי פערלאנגט זיי זעהר שטארק, און דערצו פערענדערט זי די הויז־ארבייט אלץ מעהר און מעהר אין עפענטליכע אינדוסטריע־ארבייט. (זייט ענגעלס האט דאס בעשריעבען ביז היינט איז אין דעם געמאכט געווארען אונגעהייערע פארטשריטע. אפילו קאכען דארף היינט די פרוי אין דער היים א סך ווייניגער ווי אמאל; אין ריעזיגע פאבריקען ווערען אלץ מעהר און מעהר געריכטען געקאכט, איינגעמאכט און אריינגעטהאן אין פערלייטעטע בלעכענע קענדלעך. א סך פאמיליען לעבען היינט כמעט אין גאנצען מיט אזעלכע סארט פערטיג־געקויפטע שפייזען. די פרוי ארבייט אין א פאבריק, אדער אין א קאנטאר, אזוי גוט ווי דער מאן, און ווען זיי קומען אהיים, מאכען זיי זיך א מאהלצייט פון אזעלכע „איינגעקענדילטע“ פערטיג־געקאכטע שפייז. וויניגסטענס, אויב ניט אלע געריכטען, איז געוויס א טייל געריכטען נוצט מען שוין היינט זעהר פיעל „געקענדילטע“. דאס נעהמט אוועק פיעל פון די

פרוי'ס לעצטע הויז־ארבייט — דאס קאכען — און זי קען ניכער נעהמען אנטהייל אין געזעלשאפטליכער ארבייט, אין פאבריקען, קאנ־טארען, געשעפטען. די צאהל פרויען, וואס טהוען דאס, וואקסט אויס געוואלדיג גרויס. — איבערזעצער).

ווען דער מאן איז געווארען דער פאקטישער הערשער אין הויז, איז אוועקגענומען געווארען די לעצטע שטערונג פון זיין אליין־הערשונג. דאן איז שוין אונטערגעגאנגען דאס מוטער־רעכט, עס איז איינגעפיהרט געווארען דאס פאטער־רעכט — און די פאארונגס־עהע, דאס פרייע פאארען זיך, איז ביסלעכווייז איבערגעגאנגען אין מאנאגאמיע, דאס הייסט אין די שטענדיגע צובינדונג פון דער פרוי נאר צו איין מאן. דערמיט איז די אליין־הערשונג פון דעם מאן בעשטעטיגט און פעראייביגט געווארען. און דערמיט איז אריינגעקומען א ריס אין די אלטע געגנטיל־ארדנונג: די געגנטיל־ארדנונג איז געווען אן איינהייט פון א סך מענער און פרויען; ווען אבער עס איז ענטשטאנען אן איינצעל־פאמיליע, פון איין איינציגען מאן, און זי, די איינצעל־פאמיליע, איז געווארען א מאכט, האט זי אריינגעבראכט א ריס אין די איינהייט פון דער גענס און דאס האט געפיהרט צו מאכען א סוף פון איהר.

דער שריט אין דער ענטוויקלונג נאך דיעזען, פיהרט אונז שוין אין די אייבער־שטופע פון די בארבאריי, די צייט ווען מען ווייס שוין פון שמיעדען אייזען. אין דער צייט איז שוין דא אן אייזערנער שווערד, אבער אויך דער אקער־אייזען און דער האק. דאס איז די פעריאדע, אין וועלכע אלע קולטור־פעלקער מאכען דורך זייער העראען־צייט. (העראען־צייט איז די אנפאנגס־צייט פון א פאלק, פון וועלכער עס איז נאך ניט געבליעבען קיין געשריעבענע היסטאריע און פון וועלכע עס ווערען דערצעהלט ביי יעדען פאלק לעגענדען. די לעגענדען פון יעדען פאלק דערצעהלען פון זיין אנפאנגס־צייט וועגען זעהר גרויסע העלדען — העראען — אדער הייליגע, האלב־געטער, וואס זיינען ארויסגעקומען פון די געטער אליין, און אז זיי זיינען האם געווען די ערשטע „אבות" פון דעם פאלק. די מעשות פון אברהם, יצחק און יעקב ביי אידען זיינען אויך העראען־לעגענדען פון די העראען־צייטען פון אידישען פאלק. — איבערזעצער). דער מענש האט זיך אויס־געלערנט בענוצען אייזען, דעם לעצטען און וויכטיגסטען פון די רויהע

שטאָפּען, וועלכע האָבען געמאכט גאַנצע איבערקעהרענישען אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט; דער לעצטער — ביז די קאַרטאָפּעל זיינען ערפונדען געוואָרען. דאָס אייזען האָט בעשאַפען די פעלד־ארבייט אויף גרויסע שטרעקען. מיט דעם אייזען האָט מען שוין גע־קענט אויסהאקען גאַנץ גרויסע שטיקער וואַלד און מאַכען דערפון פעלד צו פעראַקערען. דאָס אייזען האָט דעם האַנדווערקער געגעבען ווערקצייגען אזעלכע הארטע און שאַרפע, אַז מען האָט שוין געקענט דערמיט שניידען אפילו דעם הארטסטען שטיין און אַלע אַנדערע מע־טאַלען. דאָס אַלעס האָט זיך ענטוויקעלט ביסלעכווייז. דאָס ערשטע אייזען איז אָפט געווען נאָך ווייכער ווי בראָנז. דארום איז ניט מיט איין מאָל אונטערגעגאַנגען די שטיינערנע געוועהר. מען געפינט נאָך אין שריפטען און לידער פון גאַנץ שפּעטע צייטען דערמאָהנט וועגען שטיינערנע העק, וואָס מען האָט בענוצט אין מלחמות. מען געפינט דאָס, למשל, אין דעם אַלט־דייטשען הילדערבראַנדס־ליעד, וואָס שטאַמט פון ענדע פון 9טען יאָהרהונדערט; און אפילו נאָך אין די מלחמה ביי די שטאָדט הייסטינגס, וואו וויליאַם דהי קאָנקעראָר האָט איינ־גענומען ענגלאַנד אין יאָהר 1066, האָט מען בענוצט שטיינערנע העק, ווי עס צייגט זיך פון די היסטאָרישע דאָקומענטען וועגען דיעזע מלחמה. עס האָט אַלזאָ גענומען צייט, איידער מען האָט ביסלעכווייז אויס־געלערנט צו שמידען הארט אייזען. אָבער קוים איז מען נאָר דער־גאַנגען צו שמעלצען אייזען ווי עס איז, איז שוין דער פאָרטשריט געגאַנגען געשווינדער און אָהן אָבהאַלט. ווען מען האָט שוין געקענט בענוצען אייזען, איז מען דערגאַנגען ווי אויסצוהאקען שטיינער אום צו מויערען מיט זיי. אזוי האָט מען ביסלעכווייז אויסגעבויט אַ שטאָדט ארומגערינגעלט מיט שטיינערנע מויערען, טהורמען, שפּיצען און מיט הייזער פון שטיין אָדער ציעגעל. אַזאַ שטאָדט איז געוואָרען דער הויפּט־פּלאַץ פון דעם שבט (שטאַם) אָדער פון דער פעראייניגונג פון שבטים. די שטאָדט מיט די פעסטע מויערען ארום איז געווען אַ געוואַלדיגער פאָרטשריט אין די בוי־קונסט. אָבער דאָס איז אויך געווען אַ סימן, אַז די מענשען לעבען מעהר אין געפאַהר און בעדאַר־פען מעהר שוץ. פאַר וואָס? ווייל עשירות האָט זיך שוין געשווינד אָנגעקליעבען, אָבער אַלס דאָס אייגענטהום פון איינצעלנע מענשען; די וועבעריי, די מעטאַל־בעאַרבייטונג און אַנדערע מינים האַנד־ארבייט,

האבען זיך אלץ מעהר און מעהר אבגעזונדערט אוןענטוויקעלט אלץ מעהר פערשיעדענהייט אין קונסט און רייכטהומס־בעשאפונג. פעלד־ארבייט האט יעצט שוין ארויסגעבראכט, חוץ תבואה, ארבעס, בעבלעך און אויבס, אויך אייל און וויין, וואס מען האט שוין אויסגעלערנט קוועטשען. אזוי פיעל פערשיעדענע מלאכות האט שוין ניט מעהר גע־קענט טהאן אלץ דערזעלבער מענש. דא איז ארויסגעקומען די צווייטע גרויסע טיילונג פון ארבייט: דאס האנדווערק האט זיך אבגעשיידט פון די פעלד־ארבייט. האנד־מלאכות זיינען צוגעטיילט געווארען צו בעזונדערע מענשען, האנד־ווערקער, וואס האבען דאס גאנצע לעבען געארבייט נאר ביי איין מלאכה. דערביי האבען זיי זיך אויסגעלערנט צו זיין אלץ מעהר גע־שיקט, און אלץ מעהר גוטס האט די מענשליכע ארבייט געקענט ארויס־ברענגען. און דורך דעם האט די מענשליכע ארבייטס־קראפט גע־קראגען אלץ מעהר ווערדע. די שקלאפעריי איז דארום יעצט געווא־רען א וויכטיגער טייל פון דעם געזעלשאפטס־סיסטעם, וועהרענד אויף די פריהעריגע שטופע האט זיך געטראפען שקלאפעריי נאר אמאל אן אויסנאהמע און עס האט זיך דעמאלט ערשט ענטוויקעלט. איצט הא־בען די שקלאפען אויפגעהערט צו זיין איינפאכע געהילפען; איצט האט מען אנגעהויבען זיי טוצענדווייז צו טרייבען צו דער ארבייט אויף דעם פעלד און אין דער ווערקשטאט.

מיט דער שפאלטונג פון דער ארבייט אין צוויי גרויסע הויפט־צווייגען, פעלד־ארבייט און האנדווערק, קומט אויף א נייעס, אז מען ארבייט שוין ניט מעהר פאר׳ן אייגענעם געברויך, נאר דירעקט פאר דעם אויסטויש. ווארים אז א טייל מענשען טהוען זייער גאנצען לע־בען נאר איין מין ארבייט, למשל שמידען אייזען, קען דאך דאס ניט מעהר זיין פאר׳ן אייגענעם געברויך. זיי קענען דאך ניט עסען קיין אייזען. זיי מאכען זייער ארבייט פאר אנדערע און פערבייטען (טוישען אוים) זייער ארבייט פאר די פראדוקטען פון אנדערע מענשענס אר־בייט. דערמיט קומט אויף דער האנדעל, ניט בלויז אין אייגענעם לאנד און צווישען די שבטים, איבער זייערע גרענעצען, נאר אויך אי־בער גרויסע וואסערען. דאס אלעס איז אבער דעמאלט נאך זעהר אונ־ענטוויקעלט. די עדעלע מעטאלען, גאלד און זילבער, פאנגען אן צו זיין כמעט די איינציגע אלגעמיינע געלד־וואארע, אבער נאך ניט גע־

פרעסט אין מטבעות, נאָר לויט נאָכ'ן געוויכט. מען וועגט צו גאָלד און זילבער און דערמיט קויפט מען. (אין חומש שטעהט אויך, ביי אברהם'ן, ווען ער האָט געקויפט א קבר פון עפרונ'ען: „וישקול על ידו", ער האָט איהם צוגעוואויגען פיער הונדערט געוויכטען זילבער און דערמיט בעצאָהלט פאַר'ן פעלד). אין מטבעות־געלד זעהט זיך שוין ניט אָן, אז געלד איז אייגענטליך א סחורה ווי אַלע סחורות; אז עס איז בלויז לייכט דאָס אויסצוטוישען אויף אנדערע סחורות, ווייל יעדער נעהמט דאָס אָן צו יעדער צייט, אין אויסטויש אויף וואָס דאָס איז, אָבער ווייטער איז דאָס פשוט א סחורה ווי אַלע סחורות. דאָס איז אין געלד שוין פערשלייערט, ווען עס איז אויסגעפרעסט אין מטבעות. עס דאכט זיך שוין, אז געלד איז עפּעס אַ ספּעציעלע כשוף־זאַך. אָבער ווען מען האָט נאָך ניט געהאַט קיין געקוועטשטע מטבעות נאָר מען האָט גענוצט אלס געלד גאָלד און זילבער צוגעוואויגען אויפ'ן געוויכט, איז עס געווען קלאָר, אז דאָס גאָלד אָדער זילבער איז דאָ א סחורה ווי אַלע סחורות.

און דאָ איז שוין אויפגעקומען אַן אונטערשיעד צווישען רייכערע און אָרימערע, חוץ דעם אונטערשיעד צווישען פרייע און שקלאַפען. מיט דער נייער צוטיילונג פון ארבייט איז אויפגעקומען אַ נייע שפּאַלטונג פון דער געזעלשאַפט אין קלאַסען. וואו עס איז נאָך געווען געבליעבען די אַלטע קאָמוניסטישע הויז־געמיינדע, מיט שותפות'ע אייגענטהום, איז דאָס יעצט אונטערגעגאַנגען. דער אונטערשיעד אין רייכקייט ביי די פערשיעדענע הויפּט־לייט פון פאַמיליען האָט צוריסען דעם אַלטען קאָמוניזמוס. מיט דעם איז אויך אונטערגעגאַנגען די שותפות'ע פעלד־ארבייט אויפ'ן חשבון פון דיעזער הויז־געמיינדע. דאָס אַקער־לאַנד ווערט דאַן שוין צוגעטיילט צו די אייצעלנע פאַמיליען צו בענוצען דאָס. אין אָנהייב ווערט עס זיי אָבגעגעבען נאָר אויף א צייט, דערנאָך אויף אימער. דער איבערגאַנג אין פאָלקאָמענעם פּריוואַט־אייגענטהום קומט פאַר ביסלעכווייז און צוזאַמען דערמיט געהט איבער די פּאָאָרונגס־עהע אין מאָנאָגאַמיע. די איינצעלנע פאַמיליע פאַנגט אָן צו זיין די ווירטהשאַפטליכע איינהייט אין דער געזעלשאַפט. (וואָס דאָס מיינט איז ערקלערט אויבען, זייטע 129.)

די געדיכטערע בעפעלקערונג האָט געמאַכט נויטיג מען זאָל זיך פעסטער צוזאַמענבינדען, אי אין אייגענעם שבט אי צווישען שבטים.

דער בונד פון פערוואנדטע שבטים ווערט איבעראל א נויטווענדיג־קייט. מיט דער צייט ווערט אויך נויטווענדיג זיי זאלען זיך אין גאנצען צונויפשמעלצען און ווערען גאר איין פאלק. דערמיט ווע־רען אויך צונויפגעשמאלצען די בעזונדערע שטיקער לאנד פון די שבטים און עס ווערט איין לאנד פון גאנצען פאלק. דער מחנות־אנ־פיהרער פון פאלק (דאס איז דער וואס אין די אלטע גריכישע שריפ־טען ווערט ער אנגערופען „רעקס“, אין די לאטיינישע „באזילעאוס“, ביי די אלטע נארדישע פעלקער „טהיודאנס“) ווערט א שטענדיגער בעאמטער, מען קען שוין אהן איהם ניט זיין. עס קומט אויף די פאלקס־פערזאמלונג, וואו זי איז ניט שוין פון פריהער בעשטאנען. אזוי ענטוויקעלט זיך די גענטיל־געזעלשאפט בישלעכוויז צו א מילי־טערישע דעמאקראטיע. מיליטעריש — ווייל מלחמות און ארגאניזאַ־ציאן צו מלחמות זיינען יעצט געווארען רעגעלמעסיגע אויפגאבען פון פאלקס לעבען. די עשירות פון די שכנים רייצט די רויב־לוסט פון די פעלקער. אנצוקלייבען עשירות איז שוין ביי די מענשען דע־מאלט געווארען איינע פון די ערשטע צוועקען פון לעבען. זיי זיינען בארבארען: רויבען איז ביי זיי לייכטער און אפילו עהרענהאפ־טער ווי אליין אויסארבייטען. פריהער האט מען מלחמות נאר גע־פיהרט צו נעהמען ראכע פאר עולות וואס מען האט געהאט פון פרעמדע, אדער ווען עס איז א שבט צו ענג געווארען אין זיין לאנד און ער האט געוואלט אויסברייטען זיין וואוין־פלאץ; יעצט אבער פיהרט מען שוין מלחמות בלויז כדי צו רויבען. מלחמה־פיהרען ווערט א שטענדיגע בעשעפטיגונג צו קריעגען דורך דעם פערמעגען. ניט אומזיסט שטעהען שטארקע מויערען ארום די נייע בעפעסטיג־טע שטעדט: אין די גרובענס פון זייערע פעסטונגען ליגט דער קבר פון די גענטיל־ארדנונג און זייערע טהורמען גרייכען שוין ארײן אין דער ציוויליזאציאן.

און אויך אין די אינערליכע אנגעלעגענהייטען ווערט אלעס אנ־דערש. דורך די רויב־מלחמות קריעגט דער אויבערשטער אנפיה־רער פון די קריעגס־מחנות מעהר מאכט. דאס זעלבע איז מיט די אונטער־פיהרער זיינע. און בישלעכוויז געהט זייער אמט איבער בירושה. פריהער איז עס גלאט א מנהג, אז ווען דער אנפיהרער שטארבט, קלויבט מען אויס אן אנדערען אנפיהרער פון דעם פער־

שטאַרבענעם'ס פאַמיליע. פון דעם קומט ביסלעכווייז אַרויס אַ מנהג, בעזאָנדערס זינט עס איז איינגעפיהרט דאָס פאַטער־רעכט, אַז דאָס אַמט פון דעם פיהרער געהט שוין איבער בירושה צו זיינע יורשים. אין אָנהייב איז דאָס נאָר ווייל דאָס אַרט קיינעם ניט; דערנאָך פאַדערט דאָס שוין די פאַמיליע פון דעם הערשער; און ענדליך ווערט דאָס אַ „רעכט", וואָס די הערשער־פאַמיליע פערכאַפּט און וויל עס פון האַנד ניט אַרויסגעבען. דערמיט ווערט געלייגט דער פונדאַמענט צו דעם ירושה־קעניגטהום און ירושה־אַדעל.

אויף אַזאַ אופן רייסען זיך די בעאַמטע און אָנפיהרער פון די גענטיל־איינריכטונג ביסלעכווייז אַרויס פון זייער וואָרצעל וואָס זיי האָבען פריהער געהאַט אין פאָלק, אין דער פראַטריע, אין דעם שטאַם, ווען זיי פלעגען נאָר אויסגעקליעבען ווערען אַלס זייערע דיענער. די גאַנצע גענטיל־אָרדנונג ווערט דאַן איבערגעקעהרט קאַפּויר: פריהער איז זי געווען אַן אָרגאַניזאַציאָן פון שטאַמען וואָס איהר צוועק איז געווען צו בריינגען פריי זייערע אייגענע אַנגעלעגענהייטען אין אָרדנונג; יעצט ווערט זי אַן אָרגאַניזאַציאָן צו בערויבען און אונטערדריקען די שכנים. און איהרע בעאַמטע ווערען אויף אַזאַ אופן אויס ווערקצייגען פון דעם ווילען פון פאָלק; זיי ווערען אַ זעלבסטשטענדיגע מאַכט צו בעהערשען און אונטערדריקען דאָס אייגענע פאָלק.

דאָס אָבער וואָלט קיינמאָל ניט מעגליך געווען, ווען עס וואָלט ניט געקומען דערצו, אַז די גענטיל־ברידער האָבען זיך צושפּאָלטען אין רייכע און אָרימע, דורך די לוסט צו רייכטהום; ווען עס וואָלט ניט געקומען דערצו, ווי מאַרקס דריקט זיך אויס — אַז „דער אונטערשיעד אין פערמעגען צווישען די ברידער פון איין גענס האָט געמאַכט אַ סוף צו די איינהייט פון אינטערעסען און געבראַכט אַ געגנערשאַפט צווישען די גענטיל־ברידער"; און ווען די שקלאַפעריי וואָלט זיך ניט געווען שוין אָנגעפאַנגען צו פערשפּרייטען און עס וואָלט ניט געווען ענטשטאַנען דער בעגריף, אַז זיך אַליין אויסצואַרבייטען וואָס מען דאַרף צום לעבען איז אונטער דעם כבוד פון אַן אַנשטענדיגען מענשען; אַז אַרבייט פּאַסט נאָר פאַר שקלאַפען און אַז דאָס איז שענדליכער ווי רויבען אין מלחמות.

דערמיט זיינען מיר דערגאַנגען צו דער שוועל פון ציוויליזאַציאָן.

זי הייבט זיך אָן מיט אַ נייעם פאָרטשריט אין דער טיילונג פון אַר־בייט. אויף דער אונטערשטער שטופע פון באַרבאַריי האָבען די מענ־שען בעשאַפען לעבענסמיטלען נאָר דירעקט פאַר דעם אייגענעם בע־דאַרף. אויב עס האָט זיך אַמאָל געטראָפען אַז מען האָט אויסגעטוישט זאַכען אויף זאַכען, איז דאָס נאָר פאָרגעקומען אַמאָל, מיט זאַכען, וואָס מען האָט צופעליג געהאַט איבריג. אויף דער מיטעלסטער שטופע פון באַרבאַריי געפינען מיר ביי די פאַסטוכער־פעלקער שוין אַ פער־מעגען, דאָס זיינען די בהמות, וואָס זיי האָבען רעגעלמעסיג מעהר ווי זיי בעדאַרפען פאַר׳ן אייגענעם געברויך, — אויב, נעמליך, די סטאַדע בהמות דערגרייכט נאָר אַ געוויסע גרויס; צו דערזעלבער צייט איז שוין דאָ אַ טיילונג פון אַרבייט צווישען די פאַסטוכער־פעלקער און צווישען די וועניגער ענטוויקעלטע שבטים, וואָס האָבען ניט קיין בהמות. דאָס בעשאַפט צוויי פערשיעדענע פּראָדוקציאָנס־שטופען, איינע לעבען די אַנדערע און דאָס מאַכט נויטווענדיג און מעגליך אַ רעגעלמעסיגען אויסטויש. די אויבערשטופע פון באַרבאַריי ברייננט אונז אַ וויטערע אַרבייטס־טיילונג, דאָס איז צווישען פעלד־אַרבייט און האַנדווערק. דאָס ברייננט דערצו, אַז אַלץ אַ גרעסערער טייל פון די פּראָדוקטען פון מענשליכע אַרבייט ווערט בעשאַפען דירעקט פאַר דעם אויסטויש, פאַר דעם האַנדעל, הייסט עס. דאָס מאַכט, אַז דער אויסטויש, דער האַנדעל צווישען די איינצעלנע פּראָדוצענטען (בע־שאַפער) ווערט אַ לעבענס־נויטווענדיגקייט.

דאַן קומט די ציוויליזאַציאָן. זי בעפעסטיגט די אַלע אַרבייטס־טיילונגען, וועלכע זי געפינט שוין פערטיגע, און מאַכט זיי נאָך שאַר־פער, בעזונדערס דורך דעם, וואָס די שטעדט ענטוויקלען זיך און עס ווערט אַלץ שאַרפער דער אונטערשיעד צווישען שטאָדט און דאָרף (וואו אַמאָל הערשען די שטעדט איבער די דערפער, ווי אין אַלטער־טהום, אַמאָל בעהערשען די פעלד־בעזיצער די שטעדט, ווי אין מיטעל־אַלטער). דורך דיעזען וואַקסענדען צווישענשייד צווישען שטאָדט און דאָרף קומט אויף אַ דריטע אַרבייטסטיילונג, אַזעלכע וואָס מען גע־פינט נאָר אין דער ציוויליזאַציאָן; אַזעלכע וואָס שפּיעלט אַ הויפּט־וויכטיגע ראָלע: עס קומט אויף, נעמליך, אַ בעזונדערער קלאַס מענ־שען, וואָס בעשעפטיגען זיך ניט מעהר מיט קיין פּראָדוקציאָן, מיט קיין בעשאַפען זאַכען צום מענשליכען געברויך, נאָר בלויז מיט דעם

אויסטויש פון פראָדוקטען — עס קומען אויף — די ס ו ח ר י ם. דערמיט פאַנגט זיך אָן אַ נייער סאָרט איינטיילונג פון מענשען און קלאַסען. אָן אָנפאַנג פון קלאַסען־טיילונג איז שוין פריהער אויך גע־ווען; עס זיינען שוין געווען פערשיעדענע אָנפאַנגען אזעלכע; אָבער ביי יעדען פריהעריגען אָנפאַנג פון קלאַסען־טיילונג איז דאָס נאָר גע־ווען ביי דער פּראָדוקציאָן, — די ארבייטער האָבען זיך געשיידעט אין אזעלכע וואָס האָבען אָנגעפיהרט די ארבייט און אזעלכע וואָס האָבען געטהאָן די ארבייט. אָדער אין אזעלכע וואָס האָבען געטהאָן זייער ארבייט אויף אַ גרויסען פוס און אזעלכע וואָס האָבען געארבייט אויף אַ קלענערען מאַסשטאַב. ווען אָבער עס האָט זיך אָבגעטיילט אַ בע־זונדערער קלאַס סוחרים, איז צום ערשטען מאָל אויפגעקומען אַ קלאַס מענשען אזעלכע, וואָס האָבען אליין אין דער ארבייט קיין שום אנטייל ניט גענומען און דאָך האָבען זיי אזוי געמאַכט, אַז אין אלגעמיינען האָבען זיי אָנגעפיהרט די פּראָדוקציאָן און די פּראָדוצענטען זיינען געוואָרען צו זיי עקאָנאָמיש אונטערוואָרפען. זיי זיינען געוואָרען די פערמיטלער צווישען יעדע צוויי פּראָדוצענטען און האָבען זייביידע בעראַבעוועט. איינגערעדט האָבען זיך די סוחרים, אַז זיי ווערען די ניצליכסטע קלאַסע פון דער בעפעלקערונג, ווייל זיי בעפרייען די פּראָ־דוצענטען פון די מיהע און פון די ריזיקע פון מוזען אליין פערזאָרגען דעם אויסטויש און זיי העלפען זיי צו קענען געפינען בעלנים אויף זייער ארבייט אין די וויטסטע געגענדען; אין אמת׳ן אָבער זיינען די סוחרים געוואָרען אַ קלאַס פון פּאַראַזיטען, עכטע געזעלשאַפטליכע פּיאַווקעס. אויפגעטהאָן האָבען זיי אין אמת׳ן זעהר וועניג און פאַר אַ לוין דערפאַר האָבען זיי אָבגעשעפּט די סמעטענע פון די פּראַצע פון ביידע זייטען, אי פון די היימישע פּראָדוצענטען, אי פון די פּרעמדע. און אין דער גיך האָבען זיי אָנגעקליעבען גרויסע עשירות׳ן און געוואַל־דיגען געזעלשאַפטליכען איינפלוס. און דארום האָבען זיי בעקומען אַלץ מעהר און מעהר אנזעהען און האָבען אַלץ מעהר און מעהר בע־הערשט די פּראָדוקציאָן, ביז זיי האָבען ענדליך אליין בעשאַפען אַן אייגענעם „פּראָדוקט“, דאָס זיינען די האַנדעלס־קריזען, וואָס זיינען געוואָרען אָפטע געסט פון צייט צו צייט און געבראַכט שווערע צרות אויפ׳ן גאַנצען געזעלשאַפטליכען לעבען.

אויף די מדרגה פון דער מענשליכער ענטוויקלונג, פון וועלכער

מיר רעדען דאָ, האָט די סוחרים־קלאַסע, די נאָר וואָס אויפגעקומענע, נאָך ניט געהאַט קיין שום בעגריף פון די געוואַלדיגע ראָלע, וואָס זי וועט אַמאָל שפּיעלען. אָבער זי ענטוויקעלט זיך אַלץ מעהר און ווערט אַלץ מעהר אַזוי וויכטיג, אַז מען קען זיך ניט בעגעהן אָהן איהר.

מיט דער ענטוויקלונג פון די מסחר־קלאַסע קומט אויף מ ע ט אַ ל־ג ע ל ד, אויסגעפּרעסטע מטבעות. דאָס ווערט אַ נייער מיטעל פון הערשונג פון די ניט־פּראָדוצענטען איבער דעם פּראָדוצענט און זיין פּראָדוקציאָן. דאָס געלד איז געוואָרען די וואַרע איבער אַלע וואַרען, זי ענטהאַלט אַלע סחורות אין זיך פערבאָרגען; דאָס כשוף־מיטעל, וואָס קען זיך פערוואַנדלען אין אַלעס וואָס מען קען זיך נאָר ווינשען. ווער עס האָט געהאַט געלד, דער האָט בעהערשט די גאַנצע וועלט פון פּראָדוקציאָן. און ווער האָט געהאַט געלד? דער קויפמאַן. אין זיין האַנד איז דאָס געלד געוואָרען דער גאָט פון דער געזעלשאַפט. ער האָט געמאַכט, אַז יעדער זאָל פיהלען, דאָס אַלע סחורות מוזען זיך וואַרפען קניענדיג אין שטויב פאַר'ן געלד, און דערמיט מוזען צום געלד דיענען אַלע וואַרען־פּראָדוצענטען. ער האָט בעוויעזען, ווי אַלע אַנדערע פאָרמען פון רייכטהום ווערען נאָר דער שאָטען פון דיעזען עיקר עשירות, פון געלד. קיינמאָל האָט זיך די מאַכט פון געלד ניט אַרויסגעצייגט אַזוי רויה און מיט אַזאַ געוואַלט, ווי אין דיעזער יוגענדצייט זיינע.

נאָך דעם ווי עס איז אויפגעקומען וואַרען־פערקויף פאַר געלד, האָט דאָס געלד גענומען שפּיעלען נאָך אַ נייע ראָלע: מען האָט אָנגעהויבען אוועקצובאָרגען געלד אויף פּראָצענט. די געזעצע פון אַלטען רוים און פון דעם אַלטען אַטהען האָבען געמאַכט דעם בעל חוב אונטערוואָרפען צו די פּיס פון דעם מלוה אָהן שום רחמנות. אין קיין לאַנד שפּעטער זיינען די געזעצע ניט געווען אַזוי אונדערבאַרמדיג. און אין דיביידע פּאַרצייטיגע לענדער זיינען אָט דיעזע אונדערבאַרמדיגע געזעצע אַרויסגעקומען פון זיך, אַלס געוואוינהייטס רעכטע, אָהן אַנדערן צוואַנג ווי דעם עקאָנאָמישען, — דאָס הייסט ווייל דער באָרגער האָט זיך ניט געקענט העלפען, ער האָט געמוזט אָנקומען צו דעם געלד־מענש.

ווען עס איז שוין געווען פּריוואַט־עשירות אין סחורות, אין שקלאַפען און אין געלד, איז צוגעקומען נאָך איין סאָרט רייכטהום, — אין

דעם בעזיץ פון פעלד. פריהער האָבען איינצעלנע מענשען נאָר גע־ קראָגען פון דער גענס אָדער פון דעם שטאָט א שטיקעל פעלד בלויז צום בעאַרבייטען. קיין פריוואַט־עשירות אין פעלדער האָט ניט גע־ קענט זיין.

ווען אָבער עס איז שוין געווען געקומען אין דער ענטוויקלונג אַזוי ווייט, ווי מיר האַלטען דאָ, האָט יעדער שוין דאָס שטיקעל פעלד, וואָס איז איהם צוגעטיילט געוואָרען, פעסט געהאַלטען אלס זיין אייגענ־ טהום; דאָס פעלד־אייגענטהום האָט זיך אַזוי בעפעסטיגט, אַז עס איז שוין געוואָרען א ירושה פאַר קינדער און קינדס־קינדער. איצט איז זיי געוואָרען צו לאַסט דאָס, וואָס די גענטיל־געמיינשאַפט האָט נאָך געהאַט א רעכט אויף די פעלדער. דאָס איז געוואָרען אויף די איינצעלנע ווי קייטען אויף די הענד, ווייל דאָס האָט זיי ניט ערלויבט צו טהאָן מיט זייערע פעלדער ווי פאָלשטענדיגע בעלי בתים, אפילו צו פערקויפען. דאַרום האָבען זיי דעמאָלט שטאַרק געוואונשען, זיי זאָלען זיך אין גאַנצען בעפרייען פון דעם שטיקעל איבערבלייבעכטס פון דעם פריהעריגען שותפות־אייגענטהום. נו, פון דיעזע קייטען אויף זייערע הענט האָבען זיי זיך טאַקי בעפרייט, אָבער צוזאַמען מיט דעם זיינען די מעהרסטע פון זיי באַלד „בעפרייט" געוואָרען פון זייער פעלד־אייגענטהום אויך. וואָרום מען דאַרף ניט פערגעסען, אַז וואו מענשען זיינען גאָר אין גאַנצען פאַר זיך פרייע בעלי בתים איבער זייערע פעלדער, האָבען זיי טאַקי די מעגליכקייט די פעלדער אָהן בעשרענקונג צו ב ע ז י צ ע ן, אָבער דאַן האָבען זיי אויך ווידער די מעגליכקייט די פעלדער גאָר אין גאַנצען צו פ ע ר ל י ע ר ע ן. אַזוי לאַנג ווי עס עקזיסטירט נאָך כאָטש אַן איבערבלייבונג פון שותפות־אייגענטהום, איז טאַקי דער איינצעלנער ניט אין גאַנ־ צען פריי זיין פעלד צו בעזיצען, דערפאַר אָבער איז ער ווידער פער־ זיכערט, אַז ער קען עס ניט גאָר אין גאַנצען פערליערען. אַזוי גוט ווי איינער קען ניט האָבען קיין פעלד אין זיין פאָלשטענדיגען אייגענ־ טהום און ער קען עס ניט פערקויפען, ווייל עס בעלאַנגט צו אַלע, אַזוי קען עס דאָך אַנאַנדערער אויך ניט בעזיצען פאָלשטענדיג און ניט אָב־ קויפען. דאָס הייסט, אַלזאָ, אַז יעדער מענש בלייבט אימער א שותף מיט אַלע זיינע מיטברידער אין די פעלדער און ער איז אימער זיכער מיט א חלק פעלד פאַר זיך צו בעאַרבייטען. ווען אָבער ער פיהרט

אויס, וואָס ער מיינט, אַז עס איז אַ מציאה געכאַפּט, אַז זיין שטיקעל פעלד ווערט „פריי“ פון די דעה, וואָס קהל האָט איבער דעם און ער רייסט איבער די קייטען פון קאָנטראָל פון דער געמיינשאַפט, דאַן צורייסט ער דערמיט אויך דעם באַנד וואָס האָט איהם ביז אַהער צוגעבונדען צו דעם פעלד און וואָס האָט ניט געקענט אָבגעריסען ווער־רען פון איהם. וואָס דערפון קומט אַרויס, האָט מען איהם באַלד גע־מאַכט פערשטעהן דורך דעם געלד, וואָס איז אויפגעקומען צוזאַמען מיט דעם פּריוואַט־אייגענטהום: די שטיקער פעלד האָבען איצט שוין געקענט ווערען וואַרע, מען האָט זיי שוין געקענט פערקויפען און געבען פאַר אַ משכון. אַזוי געשווינד ווי ערד איז געוואָרען פּריוואַט־אייגענטהום, איז באַלד אויך (אין אַטהען) ערפונדען געוואָרען היפּאָ־טעק (מאָרטגיידזש, געבען גרונד־אייגענטהום פאַר אַ משכון). דעם פעלד־בעזיצער האָט זיך געדוכט, אַז איהם איז געוואָרען בעסער, ער איז געוואָרען דער גאַנצער אייגענטהימער איבער זיין פעלד; אָבער נאָך זיין גאַנצען רעכט אויף אייגענטהום האָט זיך נאָכגעשלעפּט די חלאת פון היפּאָטהעק, וואָס האָט אונטערגעגראָבען זיין אייגענטהום. עס איז פּונקט אַ שטייגער ווי נאָך די מאָנאָגאַמיע, נאָך די פרומע איינפיהרונג, אַז אַ פרוי מוז בלייבען שטרענג דאָס ווייב נאָר פון איין מאַן, שלעפּט זיך נאָך די חלאת פון העטעריזמוס און פּראָסטיטוציאָן (ווי מיר האָבען שוין אויבען גערעדט). אָט אַזוי איז אויך דאָ: איהר האָט געוואָלט דאָס פולע, פרייע רעכט אויף גרונד־אייגענטהום, מיט דעם רעכט דאָס צו פערקויפען אָדער צו פער׳משכנ׳ען אָדער צו פער־שענקען? — אָט האָט איהר עס! דוקא דערפון קומט אַרויס, אַז איהר פערלירט אַלעס!

אויף אַזאַ אופן איז עס געקומען דערצו, אַז מיט דער פערשפּריי־טונג פון האַנדעל, מיט דער ענטוויקלונג פון געלד, וואוכער, גרונד־אייגענטהום און היפּאָטהעק האָט זיך שנעל גענומען צוזאַמענציהען (קאָנצענטרירען) די גאַנצע עשירות אין די הענט פון אַ קלאַס פון ווייניג מענשען. און לעבען דעם איז אַלץ גרעסער געוואָרען די מאַסע פון די אָרימע און די אָרימקייט פון דער מאַסע.

די נייע אַריסטאָקראַטיע פון רייכטהום איז אַ טייל געווען פון אָנהויב אָן דיזעלבע וואָס דער אַלטער אַדעל פון געבורט: די אַדעליגע זיינען דאָס געוואָרען די רייכע, וואָס אַלץ איז אַריינגעקומען אין זייע־

רע הענט אריין. א טייל אבער זיינען די אריסטאקראטען פון עשירות געווארען אנדערע, און דיזע האבען דעם אדעל ענדליך פעררוקט אן א זייט. (אזוי איז עס געווען אין אטהען, אין רוים, ביי די דייטשען).

און חוץ דעם וואס די פרייע בירגער זיינען אויף אזא אופן צו־שיידעט געווארען אין קלאסען פון רייכע און ארימע, האבען זיך אויך אונגעהייער פערמעהרט די שקלאפען. (וויפיעל שקלאפען עס זיינען געווען אין אטהען, האבען מיר שוין אויבען דערמאהנט. אין קארינטה איז אין די בליהונגסצייט פון דער שטאדט געווען 460,000 שקלאפען, אין עגינא 40,000; איןביידע צעהן מאל אזוי פיעל ווי פרייע ביר־גער). די געצוואונגענע ארבייט פון די שקלאפען איז געווען דער פונ־דאמענט פון אלע געזעלשאפטליכע פיהרונגען און איינריכטונגען.

וואס־זשע איז געווארען פון די גענטיל־פיהרונגען נאך דער דא־זיגער געזעלשאפטליכער איבערקעהרעניש? די דאזיגע פיהרונגען האבען ניט מעהר געקענט עקזיסטירען. עס זיינען ארויסגעוואקסען נייע עלעמענטען. די גענטיל־איינריכטונגען האבען די נייסען ניט געבראכט. עס איז געקומען פון זיך. און געגען די דאזיגע נייע עלע־מענטען זיינען די גענטיל־פיהרונגען געווארען אהנמעכטיג.

די גענטיל־איינריכטונג מיט איהרע אויסגעקליעבענע אנפיהרער פון דער גענס זיינען געווען בעגרינדעט אויף דעם, דאס די מיטגליע־דער פון א גענס, אדער וועניגסטענס פון א שטאם, זיינען געזעסען צוזאמען אין איין פלאץ און נאר זיי אליין האבען דארטען געוואוינט. די צוזאמען־וואוינענדע מענשען פון א לאנד זיינען געווען משפחות. דאן האט יעדע משפחה געהאט איהרע פארשטעהער, וואס האבען אנ־געפיהרט אלע קהל׳שע זאכען. אבער נאך די בעשריעבענע איבערקעה־רענישען האט דאס שוין לאנג ניט מעהר עקזיסטירט: מענשען הא־בען שוין ניט מעהר געוואוינט צוזאמען בלויז נאך משפחות. די גענ־טעס און די שטאמען זיינען אומעדום דורכגעמישט געווארען. אומע־רום האבען געוואוינט שקלאפען און פרעמדע צווישען די בירגער. מענ־שען האבען שוין ווייטער אויפגעהערט צו בלייבען זיצען אייביג אויף איין ארט. גאר פריהער זיינען זיי געווען ארומוואנדערער. ערשט בעגעגען ענדרע פון די מיטעל־שטופע פון בארבאריי האבען זיי זיך צו־געוואוינט צו זיצען שטענדיג אויף איין ארט. איצט, ווען די ציווי־ליזאציאן איז געקומען, האט מען ווידער אויפגעהערט צו בלייבען

איייביג אויף איין ארט. א טייל מענשען האט דער האנדעל ארומגע־טריעבען, א טייל האבען געגומען וואנדערען ווען זיי האבען געענ־דערט זייער בעשעפטיגונג. א טייל — ווען זיי האבען פערקויפט זייע־רע פעלדער אדער געקויפט אנדערע. הכלל, די קרובים פון איין גענס זיינען דורכגעטאשט געווארען. זיי האבען ניט מעהר געקענט צוזא־מען קומען צו בעזארגען זייערע אייגענע געמיינשאפטליכע אנגעלעגענ־הייטען. אלץ וואס די משפחה האט נאך געקענט בעזארגען צוזאמען איז געווען אונוויכטיגע זאכען, ווי רעליגיעזע צערעמאניעס. די געמיינ־שאפטליכע אינטערעסען, וואס די גענטעס האבען פריהער געהאט, הא־בען זעהר גוט געקענט בעזארגט ווערען דורך די גענטיל־איייניגקייט. אבער יעצט זיינען צוגעקומען נייע בעדירפניסע און נייע אינטערעסען. זיי זיינען געקומען פון די טיעפע ענדערונגען אין די פערהעלטניסע פון ארבייט און פון פערדיענען זיך און עקזיסטענץ און דורך די נייע פארמען, ווי די מענשען האבען זיך יעצט איינגעשטעלט אין געזעל־שאפט. דיעזע נייע בעדירפניסע און אינטערעסען זיינען ניט נאר געווען פרעמד צו די אלטע גענטיל־ארדנונג, נאר זיי האבען יענע ארד־נונג אויף יעדען ארט צושטערט. אנשטאט די אמאליגע משפחה, האט גאר יעצט געשפיעלט א ראלע א גילדע פון אלע מענשען פון איין מלאכה, וועלכעס איז ארויסגעקומען דורך די טיילונג פון ארבייט. וויטער האט גענומען שפיעלען א ראלע א גאנצע שטאדט און איהרע אינטערעסען געגען די דערפער. אמאל האט דער פארשטעהער פון דער משפחה בעזארגט די אינטערעסען פון דער משפחה. יעצט הא־בען שוין גאר געהאט שותפות׳ע אינטערעסען ניט אלע מענשען פון איין משפחה, נאר אלע מענשען פון איין מלאכה. אדער אלע איינ־וואהנער פון איין שטאדט. אין איין מלאכה און אין איין שטאדט האבען געקענט זיין מענשען פון ווער ווייסט וויפיעל פערשיעדענע משפחות און שטאמען. און מענשען פון איין משפחה האבען געקענט זיין צוטיילט איבער ווער ווייסט וויפיעל פערשיעדענע מלאכות און שטעדט. גילדען און שטעדט האבען אלזא געמוזט זעהען צו האבען זייערע פארשטעהער, זייערע רעגיערער אויסערהאלב דער גענטיל־איינ־ריכטונג און חוץ איהר. און דערמיט זיינען ממילא די נייע פאר־שטעהער געווארען א מאכט נעגען די אלטע משפח־פארשטעהער, מיט וועלכע זיי וואלטען געווען ווי צוויי קעץ אין איין זאק. און וויעדער

האט זיך דיעזער געגען־שטרייט פון אינטערעסען בעוויעזען אין יעדער גענטיל־קערפערשאפט גופא, וואו זי איז נאך יא געבליעבען עקזיס־טירען. דעם העכסטען גראד האט דיעזער געגען־שטרייט דערגרייכט ווען אין איין גענס, אין איין שטאם זיינען געווארען א טייל רייכע, א טייל ארימע, א טייל וואוכערניקעס, א טייל בארגערס.

דערצו איז צוגעקומען א מאסע פון נייע מענשען פון פרעמדע פעלקער. עס האט זיך מאנכע מאל געטראפען, אז זיי זיינען געווא־רען א מאכט אין לאנד. אזוי איז עס געווען אין רוים. אריינגעהמען זיי אין די משפחות און שטאמען און ביסלעכווייז זאלען זיי אין זיי פערשלונגען ווערען, האט מען ניט געקענט, ווייל זיי, די פרעמדע, זיינען געווען צו א סך דערצו. פאר די מאסען, וואס האבען ניט צו־געהערט צו די משפחות און גענטעס און שטאמען, זיינען זיי, דיעזע גענטעס־איינריכטונגען, געווען ווי געשלאסענע מיוחס'דיגע קערפערשאפ־טען, וועלכע לאזען קיין פרעמדע ניט אריין. אנשטאט וואס די גענ־טיל־איינריכטונגען זיינען פריהער געווען די אנפאנגליכע דעמאקרא־טיע, זיינען זיי איצט גאר פערוואנדעלט געווארען אין א פיינדליכע אריסטאקראטיע.

און צום סוף איז דא א הויפט פונקט, פאר וואס אונטער די נייע אומשטענדען האבען די גענטיל־איינריכטונגען ניט מעהר געקענט עקזיסטירען. דער פונקט איז דער: די גענטיל־ארדנונג האט ניט געהאט קיין פאליציי און קיין זשאנדארען, קיין מאכט מיט וואס צו צווינגען די איינצעלנע מענשען צו אונטערטהעניגקייט און צו פאלגען, חוץ נאר די מאכט פון עפענטליכע מיינונג, דאס הייסט, דאס וואס דער עולם ארום האסט דעם, וואס געהט אראב פון וועג. די גענטיל־ארדנונג האט ניט געדארפט קיין אנדערע צוואנגס־מאכט; ווייל זי איז ארויסגעוואקסען פון אזא געזעלשאפט, וואו עס זיינען אינערליך ניט געווען קיין רייכע און ארימע, קיין הויכע און ניעדעריגע, קיין הערשער און בעהערשטע. צו אזעלכע צושטענדע איז די גענטיל־ארד־נונג געווען צוגעפאסט. איצט אבער איז שוין געווען גאר אן אנדער וועלט: עס איז אויפגעקומען א געזעלשאפט, וועלכע האט זיך שוין געמוזט צושפאלטען אין פרייע און שקלאפען, אין רייכע רויבער און ארימע בערויבטע; דורך אלע לעבענסבעדינגונגען צוזאמען, דורך די נייע איינפיהרונגען ווי אויסצוארבייטען לעבענסמיטלען האט עס גע־

מוזט קומען דערצו. און דיזע געגנערשאַפטען האָבען שוין ניט מעהר געקענט אויסגעגלייכט ווערען. פערקעהרט, זייער נאַטור איז געוועזען צו ווערען אַלץ שאַרפער. אַזאַ סאָרט געזעלשאַפט וואָלט געמוזט האָבען שטענדיגע אָפענע מחלוקות צווישען די דאָזיגע קלאַסען, דאַרום האָט זי געמוזט געשטעלט ווערען אונטער דער הערשונג פון אַ מאַכט, וואָס שטעהט כלומר'שט איבער אַלע פערשיעדענע קלאַסען, אַ מאַכט, וואָס דערלאָזט זיי ניט אָפען ארומקריגען זיך, און צווינגט זיי אויסצו־קעמפּפען זייער קלאַסען־קאַמפּף העכסטענס אויף עקאָנאָמישען גע־ביעט אויף געזעצליכען אופן, ווי דאָס ווערט אָנגערופען. די גענטיל־אָרדנונג האָט אויסגעלעבט. זי האָט געפּלאַצט דורך די טיילונג פון אַר־בייט און דורך די שפּאַלטונג אין קלאַסען, וואָס איז דערפון אַרויס־געקומען. איהר פּלאַץ האָט פערנומען ד ע ר ש ט א א ט.

אין דריי הויפּט־פאָרמען זעהען מיר אין דער וועלט־געשיכטע דעם שטאַאַט זיך אויפהייבען אויף די חורבות פון די גענטיל־אָרד־נונג. מיר האָבען אויבען די דריי פאָרמען בעטראַכט אין זייערע איינ־צעלהייטען. זיי זיינען: דער שטאַאַט אין אַטהען (גריכענלאַנד), רוים און ביי די גערמאַנען. אין אַטהען זעהען מיר די ריינסטע פאָר־מע פון שטאַאַט, די קלאַסישע: דירעקט קומט דאָ אַרויס דער שטאַאַט פון די קלאַסען־געגנערשאַפט, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין דער גענטיל־געזעלשאַפט, און ער פערנעהמט די גאַנצע הערשונג. אין רוים ווערט די גענטיל־געזעלשאַפט מיט דער צייט אַן אויסנאַהמע פון גאַנצען פאָלק; די פעראייניגטע משפחות ווערען אַ בעזונדערער יחוס־שטאַנד. חוץ זיי ענטוויקעלט זיך אַ גרויסע מאַסע אָרימעם פאָלק, די „פּלעבס", וועלכע האָבען ניט קיין שום רעכטע, אָבער מוזען טראָגען אַלע פליכטען. עס קומט אַ צייט, ווען די דאָזיגע פּלעבס בעזיעגען די מיוחסים, דאַן צורייסען זיי די אַלטע משפחה־אָרדנונגען און אויף זייערע חורבות שטעלען זיי אויף דעם שטאַאַט, וועלכער נעהמט דערנאָך אַריין אין זיך ביידע, אי די גענטיל־מיוחסים אי די פּלעבס. און וויעדער ביי די דייטשען, וועלכע בעזיעגען דאָס אַלטע רוימער־רייך, קומט דער שטאַאַט אַרויס דירעקט פון דעם, וואָס זיי נעהמען איין גרויסע פרעמדע לענדער און זיי מוזען האָבען אַ מאַכט־איינריכטונג זיי צו בעהערשען. די גענטיל־אָרדנונג טויג ניט

דערצו. ביי די דייטשען אָבער איז נאָך הונדערטער יאָהרען לאַנג געבליעבען אַן איבערבלייבונג פון די גענטיל־אָרדנונג, אויך נאָכדעם ווי עס איז שוין געווען אַ שטאַאט. זי איז געבליבען אין פער־ענדערטער פאָרמע, אלס אַ פעראייניגונג פון אַלע די, וואָס וואוינען אין איין געגענד, מיט אייגענע פאָרשטעהער, פריי אויסגעוועהלטע, מיט געוויסע געמיינשאַפטליכע איינריכטונגען. דאָס איז געווען די „מארק־איינריכטונג". (מיר האָבען שוין אויבען גערעדט דערפון.) שפּעטער איז די אַלטע גענטיל־איינריכטונג נאָך אַמאָל יונג גע־וואָרען, אין אַן אָבגעשוואַכטער פאָרמע, אין די שפּעטערע משפּחה־פעראייניגונגען פון דעם אַדעל און פון אַזוי רייכע משפּחות. אין אַ טייל ערטער, למשל אין די דיטמארשע געגענד, האָבען שפּעטער נאָך אפילו פּראָסטע פויערען־פאַמיליען געהאַט אַזעלכע משפּחה־פעראיי־ניגונגען. פאַר וואָס איז ביי די דייטשען מעגליך געווען, אַז פון די גענטיל־איינריכטונגען זאָלען זיך אָבשטעלען איבערבלייבונגען? ווייל בשעת זיי האָבען איינגענומען די אַלטע רוימישע מלוכה האָבען זיי נאָך ניט געהאַט קיין פאָרטגעשריטענע אַרבייטס־טיילונג און די עקאָנאָמישע ענטוויקלונגס־שטופע פון די עראָבערער און עראָבערטע איז געווען כמעט דיזעלבע; זיי האָבען אַלזאָ ניט געהאַט צווישען זיך נאָך דער עראָבערונג קיין ערנסטליכען קאַמפף, וואָס זאָל די אַלטע גענטיל־איינריכטונגען אין גאַנצען פערניכטען.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז דער שטאַאט איז אויף קיין פאַל ניט פון אויסענווענינ אַרויפגעצוואונגען געוואָרען אלס אַ מאַכט אויף דער גע־זעלשאַפט. אויך איז ער וויעדער ניט, ווי העגעל זאָגט, „די ווירקליכ־קייט פון יושר", „דאָס בילד פון שכל און גערעכטיגקייט". דער שטאַאט איז אַרויסגעוואַקסען נאַטירליך פון דער מענשליכער געזעל־שאַפט ווען זי האָט דערגרייכט אַ געוויסע שטופע פון ענטוויקלונג. וואו עס איז אויפגעקומען אַ שטאַאט, האָט דאָס בעוויעזען, אַז די געזעלשאַפט האָט זיך פערוויקעלט אין געגנערשאַפטען, פון וועלכע זי האָט ניט מעהר געקענט אַרויסקריכען. עס זיינען ענטשטאַנען קלאַסען מיט געגען־שטרייטיגע עקאָנאָמישע אינטערעסען. זיי וואָלטען זיך כסדר אַרומגעריסען און זייערע מחלוקות וואָלט צו קיין טאָלק ניט גע־פיהרט און עס וואָלט אוממעגליך געווען אַז די געזעלשאַפט זאָל עקזיס־

טירען. דארום איז נויטיג געווארען א מאכט, וואס זאל שטעהן בלומרשט איבער די געזעלשאפט, א מאכט וואס זאל איינשטילען די מחלוקות און זאל זיי האלטען אין „ארדנונג". אט די דאזיגע מאכט וואס איז ארויסגעקומען פון דער געזעלשאפט אבער האט זיך געשטעלט איבער איהר און איז מיט דער צייט געווארען אלץ מעהר און מעהר אבגעזונדערט פון דער געזעלשאפט — אט דיעזע מאכט איז דאס דער שטאאט.

דער אונטערשיעד צווישען דעם שטאאט און די אלטע גענטיל־ארגאניזאציאן איז ערשטענס דאס, וואס דער שטאאט טיילט איין זיינע בירגער ניט לויט נאך זייער קרובים'שאפט, נאר לויט נאך דעם וואוין־פלאץ. די אלטע גענטיל־פעראייניגונגען, ענטשטאנען און צוזאמען־געהאלטען דורך בלוט־פערוואנדשאפט, זיינען געווארען, ווי מיר האבען געזעהען, ניט גענוגענד. א סך דורך דעם, ווייל אזעלכע פעראייניגונגען זיינען נאר מעגליך געוועזען ווען די מענשען פון איין משפחה האבען געוואוינט צוזאמען אויף איין פלאץ און דאס האט שוין לאנג אויפגעהערט. דער פלאץ איז געבליבען, אבער די מענשען זיינען דורכגעמאשט געווארען. דארום איז דער פלאץ געווארען דער עיקר און ווער נאר עס האט געוואוינט אויף דעם פלאץ, אלץ איינס צי פון איין משפחה אדער שטאם מיט די איבריגע צי ניט, איז געווארען א צוגעהעריגער בירגער צו דעם פלאץ און האט דארטען געהאט זיינע רעכטע און פליכטען אלס בירגער. אזוי איז עס געווארען אין אלע שטאאטען — די שטאאטס־בירגער זיינען ארגאניזירט לויט נאך דעם ארט, וואו זיי וואוינען. אונז קומט עס דארום פאר ווי נאטירליך; אבער מיר האבען געזעהען, וואסערע שווערע און לאנג־דויערענדע קעמפפע עס האבען געמוזט פארקומען, ביז דיעזע איינריכטונג האט איין אמהען און רוים פערנומען דעם פלאץ פון די אלטע ארגאניזאציאן לויט נאך געשלעכטער, לויט נאך קרובים'שאפט.

דער צווייטער אונטערשיעד צווישען די גענטיל־ארדנונג און דעם שטאאט איז, וואס ביי דעם שטאאט איז דא אן עפענטליכע געוואלט, אן אבגעזונדערטע פון פאלק; זי איז ניט מעהר דירעקט די בעפעלקערונג אליין, וואס ארגאניזירט זיך אלס בעוואפענטע מאכט. דיעזע אבגעזונדערטע עפענטליכע געוואלט איז נויטיג, ווייל א זעלבסט־טהעטיגע בעוואפענטע ארגאניזאציאן פון דער בעפעלקערונג אליין איז

געוואָרען אונמעגליך זייט די מענשען זיינען געוואָרען צושפּאָלטען אין קלאַסען. די שקלאַפען זיינען דאָך אויך א טייל פון דער בעפעלקע־רונג. די 90,000 בירגער פון אטהען זיינען געגען זייערע 365,000 שקלאַפען נאָר געווען א קלאַסע מיט בעזונדערע רעכטע. דאָס פאָלקס־מיליטער פון די אטהענישע דעמאָקראַטיע איז געווען אַן אריסטאָקראַ־טישע עפענטליכע געוואַלט געגען די שקלאַפען און האָבען זיי געהאַל־טען אין צוים. אָבער אויך אום צו האַלטען אין צוים די בירגער איז געוואָרען נויטיג א זשאַנדאַרמעריע, ווי אויבען דערצעהלט.

דיעזע עפענטליכע געוואַלט עקזיסטירט אין יעדען שטאַאט. זי בעשטעהט ניט בלויז פון בעוואַפענטע מענשען, נאָר אויך פון זאַכען, נעמליך געפענגניסע און אַלערליי צוואַנגס־איינריכטונגען, וואָס זיינען ניט געווען אין דער גענטיל־געזעלשאַפט. די רעגיערונגס־געוואַלט קען אַמאָל זיין זעהר קליין, כמעט ווי גאָר־ניט; אזוי קען זי זיין אין גע־זעלשאַפטען וואו עס איז נאָך ניט ענטוויקעלט די געגנערשאַפט פון די קלאַסען. אויך אין פערוואָרפענע ווינקעלעך פון לאַנד. אין אמע־ריקאַ איז אין מאַנכע ערטער טייל מאָל גאָר ניטאָ קיין רעגיערונגס־מאַכט. אָבער וואָס מעהר עס פערשאַרפען זיך די געגנערשאַפטען פון די קלאַסען, אַלץ שטאַרקער ווערט די רעגיערונגס־געוואַלט. אויך ווערט זי שטאַרקער, וואָס גרעסער עס ווערען די מלוכות, וועלכע גרענעצען זיך איינע מיט די אַנדערע און וואָס מעהר עס פערמעהרען זיך די מענשען אין זיי. מען דאַרף נאָר א קוק טהאָן אויף אייראָפּאַ היינט, וואו די רעגיערונגס־געוואַלט איז אַרויפגעשרויפט געוואָרען אזוי גע־וואַלדיג הויך, אַז זי סטראַשעט צו פערשלינגען די גאַנצע געזעלשאַפט און אפילו דעם שטאַאט אַליין אויך. דאָס האָט געבראַכט דער ביטע־רער קאַמפּף צווישען די קלאַסען און די קאָנקורענץ צווישען די לענדער און זייער לענדער־כאַפּעריי.

אום אויפצוהאַלטען דיעזע רעגיערונגס־געוואַלט מוז מען אויף דעם נעהמען געלד ביי די שטאַאטס־בירגער — מוז מען נעהמען **ש ט י י ע ר ע ן** (פּאָדאַטקעס, מכס, טעקסעס). אין דער גענטיל־געזעלשאַפט זיינען שטייערען געווען פאָלשטענדיג אונבעקאַנט. היינט איז דאָס א שרעקליכע לאַסט אויף אַלע פעלקער. ווען די ציוויליזאַ־ציאָן וואַקסט אוים ווייטער, זיינען שוין די שטייערען אויך ניט מעהר גענוג; דער שטאַאט ציהט דאַן וועקסלען אויף די צוקונפט; ער

מאכט הלוואות, ש ט א א ט ס־ש ו ל ד ע ן. אויף דאס איז א שווערע לאסט אויף די היינטיגע מדינות.

איצט שטעהען די בעאמטע פון דעם שטאאט אלס ארגאנען פון דער געזעלשאפט א י ב ע ר דער געזעלשאפט. זיי זיינען דאס מיט דעם כוח פון די רעגיערונגס־געוואלט און מיט דעם רעכט צו נעהמען שטייערען. די אכטונג, וואס די גענטיל מיטגליעדער פלעגען אבגעבען פרייוויליג צו זייערע בעאמטע, דיעזע אכטונג וואלט ניט מעהר געווען גענוג פאר די רעגיערונגס־בעאמטע פון דעם שטאאט, אפילו ווען זיי וואלטען דאס געקענט האבען. אזוי ווי זייער מאכט איז א פרעמדע צו דער געזעלשאפט, מוז מען זיי פערשאפען רעספעקט דורך אויסנאהמס־געזעצע, דורך וועלכע זיי געניסען א בעזונדערע הייליגקייט און מען טאר זיי ניט אנריהרען. דער לומפיגסטער פאליציי־דיענער פון דעם ציוויליזירטען שטאאט האט מעהר „אויטאריטעט" (צו בעפעהלען) ווי אלע בעאמטע פון דער גענטיל־געזעלשאפט צוזאמען. אבער דער מעכטיגסטער קייסער און דער גרעסטער שטאאטסמאן אדער מיליטער־אנפיהרער פון דער ציוויליזאציאן קען מקנא זיין דעם קלענסטען גענטיל־פארשטעהער פאר די אונגעצוואונגענע און אונבעשטריטענע אכטונג, וואס מען האט צו איהם. דאס איז דערפאר, ווייל דער גענטיל־פארשטעהער איז אן איינענער מענש, ער שטעהט אין דער געזעלשאפט גופא; דער שטאאטס־בעאמטער אבער מוז פארשטעלען עפעס, וואס איז אויסער דער געזעלשאפט און איבער איהר.

אזוי ווי דער שטאאט איז אויפגעקומען דורך די נויטווענדיגקייט צו האלטען אין צוים די געגנערשאפט פון די פערשיעדענע קלאסען; און אזוי ווי ער איז אבער אויך ענטשטאנען אין דעם קאמפף גופא פון דיעזע קלאסען; דארום איז דער שטאאט אין רעגעל די מאכט פון די מעכטיגסטע קלאסע, פון די קלאסע, וואס האט עקאנאמיש די אויבערמאכט. דורך דעם שטאאט ווערט דיעזע קלאסע אויך פאליטיש די הערשענדע. דורך איהם קריעגט זי נייע מיטלען צו האלטען די אונטערדריקטע קלאסע אין אונטערוואָרפענהייט און זי אויסצוזויגען. אין די פארצייטיגע מלוכות איז דער שטאאט געווען דער עיקר דער שטאאט פון די שקלאפען־בעזיצער. זיין הויפטצוועק איז געווען צו האלטען די שקלאפען אין אונטערטהעניגקייט.

ווידער אין דער פאנטשיזנע־צייט איז דער שטאאט געווען דער אָר־גאַן פון די פריצים און זיין הויפט־צוועק איז געווען צו האלטען אין אונטערטהעניגקייט די לייב־אייגענע און פאנטשיזנע פויערן. און דער היינטיגער שטאאט מיט זיינע פארלאמענטען און אויסגעקליעבע־נע רעפרעזענטאנטען איז דאָס ווערקצייג, דורך וועלכען דאָס קאפּי־טאל זויגט אויס דאָס בלוט און שוויים פון די לוין־ארבייטער.

אָבער אמאָל, אין אן אויסנאהמע, טרעפט זיך, אז די קעמפפענדע קלאַסען זיינען כמעטביידע גלייך אין קראַפט און דאן קומט די שטאאטס־געוואלט און מישט זיך אריין אלס כלומר'שט דער שלום־מאכער. אין דיעזען מאָמענט שפּיעלט דער שטאאט א ראָלע ווי א בעזונדערע מאכט, אונאבהייננגיג פון ביידע קלאַסען. אזוי איז עס געווען מיט דעם אליין־הערשענדען קעניגטהום אין דעם זיבצעהנטען און אכטצעהנטען יאהרהונדערט. דעמאָלט איז פאָרגעקומען א שטענ־דיגער שטרייט צווישען די פריצים און די שטאָדטישע בירגער און די זעלבסטהערשענדע קעניגסמאכט איז געווען ווי א דריטע; זי האָט געמאכט, אז זייערע ביידע וואָגשאָלען זאָלען בלייבען גלייך אין געוויכט און באלאנסירען אמאָל די ארויף און יענע אראָב, און אמאָל פערקעהרט. אזוי איז עס אויך געווען מיט די קייסערליכע הערשונג פון נאפּאָלעאָן אין פראנקרייך, דעם ערשטען און בעזאָנדערס דעם צווייטען (דעם „דריטען"): דאָ איז פאָרגעקומען א שטענדיגער קאמפף צווישען דער בורזשואזיע (די געלד־בירגער) און דעם פּראָלעטאריאט (די וואָס מוזען ארבייטען פאר יענעם), און דער קייסער האָט זיך געשטעלט מיט זיין מאכט צווישען ביידע און פלעגט אויסשפּיעלען אמאָל די בורזשואזיע געגען דאָס פּראָלעטאריאט, אמאָל דאָס פּראָ־לעטאריאט געגען די בורזשואזיע. דאָס הייסט, אמאָל האָט ער גע־האלטען מיט די כדי צו קענען בעהערשען יענע, אמאָל אומגעקעהרט. דאָס נייעסטע אין דיעזער קונץ איז דאָס נייע דייטשע רייך פון ביס־מארק'ס נאציאָן: דאָ ווערען קאפּיטאליסטען און ארבייטער באלאנ־סירט איינע געגען די אנדערע און ביידע ווערען אויסגעריסען פאר די טובה פון די אראָבגעזונקענע פרייסישע קרויט־יונקער (די אדע־ליגע פּריצים). דאָ האָבען ביידע גלייך א פּנים ווי חוזק, אי די הער־שער אי די בעהערשטע. (די פינפטע אויפלאַגע פון דיעזען בוך איז

אַרויס אין יאָהר 1892. ביז היינט זיינען די פערהעלטניסע אין דייטשלאַנד שוין אַ סך אַנדערש געוואָרען. — א י ב ע ר ז.)

אין דאָס רוב געשיכטליכע שטאַאַטען איז אויסערדעם געווען איינגעפיהרט, אַז די בירגער האָבען געהאַט רעכטע לויט זייער פערמעגען, — וואָס רייכער אַ בירגער אַלץ גרעסער זיינע רעכטע. מיט דעם איז דירעקט אויסגעדריקט געוואָרען, אַז דער שטאַאַט איז אַן אָרגאַניזאַציאָן פון די רייכע און זיין צוועק איז צו בעשיצען זיי געגען די אָרימע. אַזוי איז עס שוין געווען אין די אַטהענישע און רוימישע פערמעגענס־קלאַסען. אַזוי איז עס אויך געווען אין דעם מיטעלאַלטערליכער פעאָדאַל־שטאַאַט, וואו יעדער פריץ האָט געהאַט מאַכט אין דער פּאָליטיק לויט נאָכדעם, ווי גרויס זיינע גיטער זיינען געווען. און אַזוי איז עס אויך אין די היינטיגע שטאַאַטען, מיט זייערע אויסגעקליעבענע רעפּרעזענטאַנטען אין פּאַרלאַמענט, אין די לענדער, וואו עס איז איינגעפיהרט אַ וואהל־צענזוס — דאָס הייסט אַז אַ רעכט צו שטימען האָבען נאָר די, וואָס צאָהלען געוויסע שטייערען. דאָך דאַרף מען ניט מיינען, אַז נאָר אַזעלכע איינפיהרונגען, וואו די פּאָליטישע מאַכט אַנערקענט דעם אונטערשיעד פון פערמעגען, זיינען דער עיקר, וואָס מאַכען דעם שטאַאַט פאַר אַן אָרגאַן פון די רייכע. פּערקעהרט, אַזעלכע איינריכטונגען בעצייכנען אַ ניעדעריגע שטופע פון די שטאַאַטליכע ענטוויקלונג. די העכסטע פאָרמע פון שטאַאַט איז די דעמאָקראַטישע רעפּובליק, און אין איהר איז אָפיציעל קיין שום אונטערשיעד ניט צווישען רייכע און אָרימע. און דאָך איז זי אויך דער אָרגאַן פון די רייכע. אין איהר האָט דער רייכטהום זיין איינפלוס ניט־דירעקט, אָבער דערפאַר איז זיין איינפלוס נאָך זיכערער. פון איין זייט האָבען די רייכע דאָ זייער איינפלוס דורך כאַבאַר, דורך די קאָררופּציאָן פון די רעגיערונגס־בעאַמטע. דער שאַרפסטער ביישפּיעל דערפון איז אַמעריקאַ. פון דער אַנדערער זייט האָבען די רייכע איינפלוס אויף דער רעגיערונג דורך דער ברודערשאַפט פון רעגיערונג און בערזע (אין אַמעריקאַ רופט מען די בערזע „וואָלל סטריט"). צווישען רעגיערונג און בערזע ווערט אַלץ מעהר איינהייט, ערשטענס, ווייל די שטאַאַטס־שולדען ווערען אַלץ גרעסער און דאָס איז אַ געשעפט וואָס די רעגיערונג האָט מיט דער בערזע. צווייטענס, קומען אַלץ מעהר און מעהר אונטערנעהמונגען

פון פראדוקציאן אריין אין די הענט פון אקציען־געזעלשאפטען (אין אמעריקא הייסט דאס סטאק־קארפארײשאנס). פריהער פלעגען נאר אייזענבאהנען זיין אין די הענט פון אקציען־געזעלשאפטען, היינט קומען אלע אונטערנעהמונגען אריין אין זייערע הענט, און די אקציען־געזעלשאפטען האבען אויך זייער צענטער אין דער בערזע, און דורך דעם ווערען די קאפיטאליסטען אלץ שטארקער איינס מיט דער רעגיערונג. א שטארקער ביישפיעל דערפון איז, אויסער אמעריקא, אויך די נייעסטע פראנצויזישע רעפובליק. און אויך די בכבוד'ינע שווייץ האט געטהאן איהר חלק אין דער פערבינדונג פון בערזע און רעגיערונג. אזוי געהט עס אין די דעמאקראטישע רעפובליק. און אין אונזערע היינטיגע געזעלשאפטליכע פערהעלטניסע ווערט די דעמאקראטישע רעפובליק אלץ מעהר און מעהר אן אונפערמיידליכע נויטווענדיגקייט און זי איז די שטאאטס־פארמע, וואס נאר אין איהר אליין וועט קענען אויסגעקעמפפט ווערען דער לעצטער ענטשיידונגס־קאמפף צווישען פראלעטאריאט און בורזשואזיע. אבער אז רעגיערונג און בערזע זאלען זיין איין ברודער־בונד מוז ניט דוקא די רעגיערונג זיין א דעמאקראטישע רעפובליק. דאס קען מען זעהען אין ענגלאנד, און אויך אין דעם נייעם דייטשען רייך, וואו מען קען ניט בעשטימט זאגען ווער פון דאס אלגעמיינע שטימרעכט האט אויפגעהויבען העכער, ביסמארק'ן אדער בלייכרעדער'ן. (ביסמארק, דער מעכטיגסטער פארשטעהער פון רעגיערונג; בלייכרעדער, דער גרעסטער באנקיר און בערזען־מאן. זיי זיינעןביידע איינס.)

און ענדליך הערשט די בעזיצענדע קלאסע דירעקט דורך דעם אלגעמיינעם שטימרעכט. דען אזוי לאנג די אונטערדריקטע קלאסע, אלזא אין דיעזען פאל דאס פראלעטאריאט, איז נאך ניט ענטוויקעלט גענוג זיך זעלבסט צו בעפרייען, אזוי לאנג וועט זי, די אונטערדריקטע קלאסע, אין איהר מעהרהייט, בעטראכטען די היינטיגע ארדנונג פאר די איינציג־מעגליכע און זי וועט פאליטיש זיין א נאכשלעפעניש נאך די קאפיטאליסטישע קלאסע; זי וועט זיין איהר אייסערסטער לינקער פליגעל.

אבער וואס מעהר די אונטערדריקטע קלאסע ווערט ענטוויקעלט און דערנעהנטערט זיך צו איהר זעלבסט־בעפרייאונג, אלץ מעהר בילדעט זי זיך אין א פארטיי, וועהלט איהרע אייגענע פערטרעטער, ניט

די פערטרעטער פון די קאַפּיטאַליסטען. דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט איז אויך אַזאַ אופן דער אינסטרומענט צו מעסטען ווי ווייט די אַרבייטער קלאַסע איז שוין צייטיג אין איהר ענטוויקלונג צו איהר זעלבסט־בעפרייאונג. מעהר קען דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט ניט זיין און וועט עס קיינמאָל ניט זיין אין דעם היינטיגען שטאַאַט. אָבער דאָס איז אויך גענוג. ווען די צייט וועט קומען, אַז דאָס טהערמאָמעטער פונ'ם אַלגעמיינעם שטימרעכט וועט אָנצייגען דעם קאָך־גראַד ביי די אַרבייטער, וועלען זיי, אַזוי גוט ווי די קאַפּיטאַליסטען, וויסען וואו זיי האַלטען אין דער וועלט.

אַלזאָ, איז דער שטאַאַט ניט פון אייביג אָן. עס זיינען געווען געזעלשאַפטען, וואָס זיינען אויסגעקומען אָהן איהם, וואָס האָבען ניט אָנגעהויבען צו וויסען פון אַ שטאַאַט און פון אַ שטאַאַטס־געוואַלט. ווען די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג האָט דערגרייכט אַ געוויסע שטופע, וואו עס האָט געמוזט קומען צו אַ צושפּאַלטונג פון דער געזעלשאַפט אין קלאַסען, איז דורך דיעזע צושפּאַלטונג דער שטאַאַט געוואָרען אַ נויטווענדיגקייט. און היינט געהט די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג מיט שנעלע שריט אַלץ נעהענטער צו אַזאַ שטופע אין דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציאָן, וואו עס וועט ניט מעהר זיין נויטווענדיג אַז אַזעלכע קלאַסען זאָלען עקזיסטירען; און ניט נאָר וואָס עס וועט ניט מעהר זיין נויטווענדיג, נאָר נאָך מעהר — ווען עס וועלען נאָך בלייבען אַזעלכע קלאַסען, וועט דאָס זיין אַ זיכערע שטערונג צו דער פּראָדוקציאָן. (ווי מיר זעהען שוין היינט, אַז עס קומען קריזיסען און די אַרבייט שטעלט זיך אָב און די בעשאַפונג פון נויטווענדיגע זאַכען פאַר דער מענשהייט ווערט אָבגעהאַלטען, — אַלץ דערפאַר, ווייל די מענשהייט איז צוטיילט אין קלאַסען, ווייל די פאַבריקען געהערען צו איין קלאַס מענשען, און זיי לאָזען ניט אַרבייטען ווען די מענשהייט בעדאַרף די אַרבייט, נאָר ווען זיי אַליין לוינט זיך, ווען זיי קענען דערביי מאַכען פּראָפיטען. ווען ניט, מוז זיך אָבשטעלען די פּראָדוקציאָן, די אַרבייט פון דער מענשהייט. אָבער די מענשהייט קען סוף כל סוף ניט אַריבערטראָגען קיין שטערונג צו איהר פּראָדוקציאָן.) דאַרום וועט די צושיידונג פון מענשען אין קלאַסען אונטערגעהן, פּונקט אַזוי אונפערמיידליך, ווי זי איז פריהער אויפגעקומען. און ווען די קלאַסען וועלען אַוועקפאַלען, וועט אונפערמיידליך מיט

זיי צוזאמען אוועקפאלען דער שטאאט.*) די געזעלשאפט, וועלכע וועט אויפ'ס ניי ארגאניזירען די פראדוקציאן, אויף דעם פונדאמענט פון פרייע און גלייכע פעראייניגונגען פון די פראדוצענטען, וועט אוועקווארפען די גאנצע שטאאטס־מאשין אהין, וואו איהר פלאץ וועט דעמאלט זיין: אין מוזעאום פון אלטע זאכען, צוזאמען מיט דעם פארצייטיגען שפין־רעדעל און די בראנזענע האק.

אלזא, זעהען מיר פון דעם, אז די ציוויליזאציאן איז די ענט־וויקלונגס־שטופע פון דער געזעלשאפט, ווען עס קומען צו א פולע ענטוויקלונג די צוטיילונג פון ארבייט, און דער אויסטויש, וואס קומט דערפון ארויס, און די ווארען־פראדוקציאן, וואס נעהמט ארוםביידע — ווען דאס אלעס קומט צו פולער ענטוויקלונג און דאס קעהרט אי־בער די גאנצע פריהעריגע געזעלשאפט, רופען מיר דעם נייעם צו־שטאנד, וואס קומט דאן, ציוויליזאציאן.

אין אלע פריהעריגע שטופען פון דער געזעלשאפט איז די פרא־דוקציאן געוועזען, אין גרונד גענומען, א בשותפות'דיגע. און אויך די קאנזומציאן (דער פערברויך פון די אויסגעארבייטע זאכען) איז פאר־

---

*) מיר ציהען נאך אמאהל די אויפמערקזאמקייט פון דעם לעזער אויף דעם פאקט, אז ווען ענגעלס זאגט דא, אז דער שטאאט וועט אוועקפאלען, מיינט ער נאר דאס וואס ע ר רופט שטאאט און וואס ער ערקלערט אלס דער אמת'ער היסטארישער שטאאט. אבער עס וועט בלייבען „די געזעל־שאפט, וועלכע וועט ארגאניזירען די פראדוקציאן אויף דעם פונדאמענט פון פרייע און גלייכע פעראייניגונג פון די פראדוקציאן". אין דיעזער אר־גאניזירטער געזעלשאפט וועלען אויסגעקליעבען ווערען בעאמטע, דורך אל־געמיינעס שטימרעכט און עס וועלען געמאכט ווערען געזעצע דורך מא־יאריטעטס אבשטימונג. ענגעלס זאגט דא אויבען, אז „אין דעם ה י י נ־ט י ג ע ן שטאאט" וועט דאס אלגעמיינע שטימרעכט ניט זיין מעהר ווי אן אינסטרומענט צו מעסטען ווי ווייט די ארבייטער קלאסע איז שוין צייו־טיג. אבער אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט, הייסט דאס, וועט דאס אל־געמיינע שטימרעכט זיין דאס מיטעל פון ארגאניזאציאן פון א „פרייע און גלייכע פעראייניגונג פון די פראדוצענטען". די אנארכיסטען (און אויך אנדערע) רופען אזא ארגאניזאציאן פון דער געזעלשאפט, מיט שטימרעכט און רעפרעזענטאציאן, אויך „א שטאאט". אזא „שטאאט" אבער וועט, נאך ענגעלס'עס ערקלערונג, יא זיין אין דער סאציאליסטישער צוקונפט. נאר ער זאגט, אז דאס הייסט ניט שטאאט, נאר געזעלשאפט. — איבערזעצער.

געקומען אונטער דירעקטער פערטהיילונג פון די פראדוקטען אין גרעסערע אדער קלענערע קאמוניסטישע געמיינשאפטען. דיעזע ארבייטס־שותפות איז צוגעגאנגען אויף זעהר קליינעם פוס; אבער קליין ווי די ארבייטס־אונטערנעהמונגען זיינען געווען, זיינען די ארבייטער דערביי געווען אליין די בעלי־בתים איבער זייער ארבייט און איבער די פרוכטען פון זייער ארבייט. זיי האבען געוואוסט, וואס פון זייער ארבייט ווערט: זיי האבען עס פערנוצט. עס איז פון זייערע הענט ניט אנטרונען געווארען. און אזוי לאנג די פראדוקציאן געהט צו אויף אזא אופן, קען זי ניט אריבערוואקסען דעם מענשען איבער דעם קאפ אריבער. אין דער ציוויליזאציאן איז דאס רעגעלמעסיג און אונפערמיידליך דער פאל: די סחורה־בעשאפונג און דער האנדעל מיט די סחורות וואקסען אריבער דעם מענשען איבער דעם קאפ. דאס הייסט, די מענשען קענען ניט מעהר מאכען מיט די סחורות וואס זיי ווילען, נאר די סחורות, דער האנדעל, די געשעפטען האבען זיך זייער אייגענע נאטור, זייערע אייגענשאפטען, וואס עס מוז מיט זיי פאסירען, — ווען די געשעפטען זאלען געהן גוט און ווען ניט, ווען עס זאל זיין ארבייט און ווען ניט. און דאס שלעפט ארום די מענשען ביי די קעפ און זיי קענען זיך ניט העלפען. עס קומט אויס, עפעס אזוי ווי די סחורות און די געשעפטען וואלטען געווען עפעס שדים, עפעס פערבארגענע כוחות, פרעמדע צו דעם מענשען, וואס מאכען מיט דעם מענשען וואס זיי ווילען. דאס איז נאר אין דער ציוויליזאציאן אזוי. פריהער זיינען די ארבייט און די פראדוקטען געווען אין דעם מענשענ'ס רשות, ניט דער מענש אין זייער רשות. אבער אין יענעם סארט ארבייט, ווי עס האט זיך געפיהרט איידער עס איז געקומען ציוויליזאציאן, האט זיך פאמעלעכעל אריינגערוקט די טיילונג פון ארבייט — דאס הייסט, א טייל מענשען האבען גענומען ארבייטען אימער ביי איין זאך און א טייל אימער ביי אן אנדערע זאך. דאס האט אונטערגעגראבען די שותפות־ארבייט און דאס שותפות־אייגענטהום פון די פראדוקטען. וואו מענשען ארבייטען ביי אן ארבייט אליין, פאר זיך, בלייבט נאטירליך די פרוכט פון זייער ארבייט זייער אייגענס פאר זיך. ביסלעכווייז איז עס געווארען דער רעגעל, אז זאכען זיינען געווען דאס פריוואט־אייגענטהום פון איינצעלנע. דערפון האט געמוזט ארויסקומען אויסטויש צווישען די איינצעלנע — ווי

מיר האָבען עס שוין אויבען בעטראַכט. ביסלעכווייז איז אויף אַזאַ אופן געוואָרען די הויפּט־פּראָדוקציאָן אַ פּראָדוקציאָן פון סחורות, צום האַנדעל, ניט פון זאַכען פאַר אייגענעם געברויך.

מיט דער סחורה־פּראָדוקציאָן, מיט דער אַרבייט, הייסט עס, ניט מעהר פאַר אייגענעם געברויך, נאָר פאַר דעם אויסטויש, פאַר דעם האַנדעל, מוזען די פּראָדוקטען נויטווענדיג בייטען די הענד; דאָס הייסט, די אַרבייט בלייבט שוין ניט אין די הענד פון דעם אַרבייטער, וואָס האָט זי געמאַכט. ער גיט אַוועק זיין פּראָדוקט אין אויסטויש אויף אַנדערע פּראָדוקטען (אָדער פאַר געלד, כדי פאַר דעם געלד צו קויפען אַנדערע פּראָדוקטען, וואָס עס איז דאָס־זעלבע); ער ווייסט אַלזאָ ניט מעהר, וואָס פון זיין אַרבייט ווערט. נאָך מעהר פערוויקעלט ווערט דער אויסטויש, ווען עס קומט אויף געלד און מיט דעם געלד קומט אויף דער קויפמאַן אַלס פערמיטלער צווישען די פּראָדוקציאָן. דאָ ווערט נאָך מעהר אונבעוואוסט פאַר דעם אַרבייטער וואָס עס איז דאָס ענדליכע שיקזאַל פון זיין פּראָדוקט. סוחרים זיינען דאָ אַ סך און קיינער פון זיי ווייסט ניט, וואָס דער אַנדערער טהוט. די סחורות געהען דאָ שוין ניט מעהר בלויז פון האַנד צו האַנד, נאָר זיי געהען אויך פון מאַרק צו מאַרק. עס געהט ווי עס געהט זיך, ניט ווי די פּראָדוצענטען פיהרען דאָס. די פּראָדוצענטען האָבען פערלוירען די קאָנטראָל, די הערשונג איבער די גאַנצע פּראָדוקציאָן פון זייער לעבענס־קרייז. די קויפליייט האָבען אויך די קאָנטראָל ניט איבערגענומען. פּראָדוקטען און פּראָדוקציאָן ווערען אונטערוואָרפען אונטער דעם צופאַל.

אָבער צופאַל איז נאָר איין זייט פון דער זאַך. די אַנדערע זייט איז נויטווענדיגקייט. דאָס הייסט, עס געהט אַזוי ווי עס מוז געהן, ווי נאַטירליכע אורזאַכען מאַכען נויטווענדיג עס זאָל געהן. אין דער נאַטור דאַכט זיך אויך אַז דער צופאַל הערשט, אַז עס פּאַסירט אַלעס צופעליג, ווי עס מאַכט זיך גראָד. אָבער היינט ווייסט מען שוין, אַז דאָס דאַכט זיך נאָר אַזוי. אין אמת'ן פּאַסירט קיין זאַך ניט אין דער נאַטור צופעליג, נאָר ווי עס מ ו ז פּאַסירען, לויט נאַטור־געזעץ. דאָס איז שוין היינט לאַנג בעוויעזען אין יעדער זאַך. און דאָס זעלבע וואָס עס איז אין דער נאַטור, איז אויך אין דער גע־זעלשאַפט. וואָס מעהר מען זעהט אַ רייהע געזעלשאַפטליכע פּאַסירונ־

גען ארויסקומען פון דעם קאָנטראָל פון דעם מענשליכען ווילען, וועָרענדיג צו מעכטיג פאַר דעם מענשליכען קאָנטראָל, אריבערוואַקסענדיג די מענשען איבער דעם קאָפּ אריבער, און עס דאכט זיך, אז דיעזע פּאַסירונגען קומען פאָר ווי עס מאַכט זיך גראָד, ווי דער צופאַל ברייננגט דאָרטען — אַלץ מעהר פּאַסירט דאָס לויט ווי עס מ ו ז פּאַסירען, לויט אייגענטהימליכע געזעלשאַפטליכע געזעצע, וואָס שלאָגען זיך דאָ דורך. אזעלכע געזעצע בעהערשען אויף די צופעליגקייטען פון די וואַרען־פּראָדוקציאָן און פון דעם אויסטויש. פאַר דעם איינצעלנעם פּראָדוצענטען און אויסטוישענדען זיינען דיעזע געזעצע פרעמדע מעכטע. אין אָנפאַנג פערשטעהט זיי קיינער ניט. ערשט מיט מיה מוז מען דיעזע געזעצע (די געזעלשאַפטליכע נאַטור־געזעצע, דאָס הייסט די כללים פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע) אויספאָרשען און דערגרונטעווען. און ניט אַלע מאָל בלייבען דיעזע עקאָנאָמישע געזעצע דיזעלבינע. זיי פערענדערען זיך מיט די פערשיעדענע ענטוויקלונגס־שטופען פון די וואַרען־פּראָדוקציאָן. נאָר נעהמענדיג דעם סך הכל פון דער זאַך, בעהערשען דיעזע געזעצע די גאַנצע פעריאָדע פון דער ציוויליזאציאָן. און נאָך היינט איז דער מענש אונטערוואָרפען אונטער זיינע פּראָדוקטען; נאָך היינט ווערט די גאַנצע פּראָדוקציאָן פון דער געזעלשאַפט בסך הכל גערעגעלט ניט נאָך אן איבערלייגטען פּלאַן פון די מענשען בשותפות, נאָר דורך בלינדע געזעצע (כללים), וואָס שלאָגען זיך דורך מיט דער געוואַלט פון שטורם־ווינטען און פערפלייצונגען, און זייער סוף איז, דאָס זיי ברייננגען די געוויטערען פון די קריזיסען (שלעכטע געשעפטען), וועלכע קומען רעגעלמעסיג אין געוויסע צייטען.

מיר האָבען אויבען געזעהען, ווי עס קומט א צייט, ווען דער מענש קען אויסאַרבייטען מעהר ווי ער בעדאַרף פאַר זיך צום לעבען. מיר האָבען געזעהען, אז דאָס קומט נאָך איידער די ענטוויקלונג איז דערגאַנגען צו אַ גאַנץ הויכע מדרגה. מיר האָבען געזעהען, אז דאָס קומט אַרום דיזעלביגע צייט, ווען די אַרבייט ווערט צוטהיילט, דאָס הייסט, ווען פערשיעדענע מענשען נעהמען טהאָן פערשיעדענע מינים אַרבייט, און ווען עס קומט אויף אויסטויש. אַז מען האַלט שוין אַזוי ווייט, אַז מען האַנדעלט שוין מיט סחורות און דער מענש קען שויז בעשאַפען אַריבער זיינע בעדירפנישען, דויערט

עס שוין מעהר ניט לאַנג, ביז מען דערגעהט דעם גרויסען „אמת“, אז דער מענש קען אויך זיין א סחורה; אז די מענשליכע קראַפט קען אויך אויסגעטוישט ווערען און פערנוצט ווערען — אז מען קען, הייסט עס, מאַכען פון דעם מענשען א שקלאַף. קוים האָבען די מענשען אָנגעפאַנגען אויסצוטוישען סחורות, זיינען זיי באַלד אַליין אויך אויסגעטוישט געוואָרען. ווען דער מענש איז געוואָרען א הענד־לער, איז ער באַלד געוואָרען אַליין פערהאַנדעלט, צי די מענשען האָבען דאָס געוואָלט צי ניט.

אין דער ציוויליזאַציאָן האָט זיך די שקלאַפעריי פול ענטוויקעלט. מיט דער שקלאַפעריי איז אויפגעקומען די ערשטע שפּאַלטונג פון דער געזעלשאַפט אין צוויי קלאַסען, אין א קלאַס אויסבויטער און אין א קלאַס אויסגעבויטעטע. דיעזע שפּאַלטונג איז געבליעבען בעשטעהן אין די גאַנצע צייט פון ציוויליזאַציאָן. די שקלאַפעריי איז די ערשטע פאָרמע פון אויסבויטונג. דאָס איז די ספּעציעלע אויסבויטונגס־פאָר־מע פון די אַנטיקע וועלט. (די אַנטיקע — דאָס הייסט גאַנץ אַלטע, פאַרצייטיגע — וועלט רופט מען די וועלט פון די פאַרצייטיגע גריכען, רוימער און ז. וו. די וועלט, וואָס מאַהלט זיך אין די פאַרצייטיגע גריכישע און רוימישע שריפטען). נאָך די שקלאַפעריי קומט די לייב־אייגענשאַפט, פאַנטשיזנע אין מיטעל־אַלטער (אזוי רופט מען די צייט פון אַרום יאָהר 446 ביז אַרום יאָהר 1496 פון די קריסטליכע צייט־רעכנונג. די צייט נאָכדעם רופט מען „די נייע צייט“) און די לוין־ארבייט אין דער נייער צייט. דאָס זיינען די דריי גרויסע פאָרמען פון קנעכטשאַפט, יעדע די ספּעציעלע אייגענשאַפט פון איינע פון די דריי גרויסע צייט־טיילען פון דער ציוויליזאַציאָן: שקלאַפעריי אין דער אַנטיקער וועלט, פאַנטשיזנע אין מיטעלאַלטער, לוין־ארבייט אין דער נייער צייט. די שקלאַפעריי שלעפּט זיך תמיד נאָך נאָך די אַנ־דערע צוויי פאָרמען פון אויסבויטונג אויך, פריהער גאַנץ אָפענע שקלאַפעריי און אין די נייעסטע צייט א פערמאַסקירטע.

מיר האָבען געזאָגט, אז די ציוויליזאַציאָן הייבט זיך אָן דעמאָלט, ווען מען פאַנגט אָן צו פּראָדוצירען סחורות צום פערטוישען אָדער פערקויפען. דיעזע שטופע, די וואַארען־פּראָדוקציאָן, קומט אויף מיט פאָלגענדע עקאָנאָמישע איינפיהרונגען: 1) מיט דעם אויפקומען פון מעטאַל־געלד, און דערמיט דאָס געלד־קאַפּיטאַל, צינז און וואָכער;

2) מיט דעם אויפקומען פון קויפלייטע אלס פערמיטלענדע קלאסע צווישען די פראדוצענטען; 3) מיט דעם אויפקומען פון פריוואט־אייגענטהום און פון היפאטהעקען (פעלד אלס משכון) און 4) מיט דעם אויפקומען פון שקלאפען־ארבייט אלס די הויפט־פארמע פון אר־בייט.

די פארמע פון פאמיליען־לעבען וואס פאסט זיך אם בעסטען צו דער ציוויליזאציאן איז די מאנאגאמיע, די הערשונג פון דעם מאן איבער דער פרוי און די איינצעל־פאמיליע אלס ווירטשאפטליכע איינהייט פון דער געזעלשאפט (וואס מען מיינט מיט דעם, איז ערקלערט אויבען, זייטע 129).

דער סך־הכל פון דער ציוויליזירטער געזעלשאפט איז דער שטאאט. ער איז אימער דער שטאאט פון די הערשענדע קלאסע. ער איז דאס אין אלע צייטען, ווען נאר עס עקזיסטירען אזעלכע צו־שטענדע וואס קענען גילטען פאר א מוסטער. און אין אלע פאלען איז דער שטאאט אין עיקר א מאשין צו האלטען מיט איהר די אונטער־דריקטע אין די האלאבליעס.

ווייטער צייכענט זיך אוים די ציוויליזאציאן מיט דעם, וואס דער אונטערשיעד צווישען שטאדט און דארף ווערט אין איהר שארף; דאס ווערט דער סאמע פונדאמענט פון די גאנצע געזעלשאפטליכע ארבייטס־טיילונג: די פעלד־ארבייטער שפייזען אלעמען מיט ברויט און שפייז, און די שטאדטישע מענשען ארבייטען ביי אינדוסטריען. אויך איז א הויפט־צייכען פון די ציוויליזאציאן דאס, וואס אין איהר קומט אויף די איינפיהרונג, אז א מענש בלייבט דער אייגענטהימער איבער זיין אייגענטהום אויף נאך זיין טויט אויך — מיט דעם וואס ער קאן לאזען א צואה, וואס מיט זיין אייגענטהום זאל זיין נאך זיין טויט און עס מוז אזוי בלייבען. דאס איז די שארפסטע געגנערשאפט געגען די אלטע גענטיל־איינפיהרונגען. אין אטהען איז ניט געווען קיין צואה־רעכט אזש ביז סאלאנ׳ס צייט. איז רוים איז דאס שוין פריהער איינגעפיהרט געווארען. ווען, ווייסען מיר ניט*). ביי די דייטשען האבען דאס רעכט צו לאזען א צואה ווענען אייגענטהום איינ־

---

*) דא איז אין אריגינאל א בעמערקונג, וואס קריטיקירט געוויסע בע־הויפטונגען פון לאסאל. דאס איז נאר פאר הויך־געלערנטע.

געפיהרט די גלחים, כדי אז דער פרומער דייטש זאָל קענען אָבשרייבען זיין פערמעגען צו די קירכע און קיין זאַך זאָל איהם אין דעם ניט שטערען.

מיט דיעזע גרונד־איינריכטונגען האָט די ציוויליזאַציאָן בעשאַפען זאַכען אזעלכע, וואָס האָבען געמאַכט די אַלטע גענטיל־געזעל־שאַפט אונמעגליך צו עקזיסטירען. אָבער ארויסגעבראַכט די אַלע זאַכען האָט די ציוויליזאַציאָן דורך דעם וואָס זי האָט אויפגערודערט די שמוציגסטע נייגונגען און ליידענשאַפטען פון דעם מענשען און האָט ענטוויקעלט דיעזע שלעכטע אייגענשאַפטען אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען פערשטיקט אַלע זיינע אַנדערע אייגענשאַפטען. די געמיינע תאוה צו פערכאַפּען וואָס מעהר פערמעגען איז געוועזען די טרייבענדע נשמה פון דער ציוויליזאַציאָן, פון איהר ערשטען טאָג ביז היינט. רייכקייט און ווידער רייכקייט און אָבער רייכקייט — ניט רייכקייט פון דער גאַנצער געזעלשאַפט, נאָר אין פערמעגען פון דעם איינצעל־נעם לומפּינען אינדיווידואום — דאָס איז געוועזען איהר איינציגער ציעל, וואָס האָט אַלעם ענטשיידעט. אמת, דערביי איז א שטייגענדע ענט־וויקלונג פון וויסענשאַפט און פערשיעדענע מאָל די העכסטע בליהונג פון קונסט אריינגעפאַלען דער ציוויליזאַציאָן אין דער שויס אריין; אָבער דאָס איז נאָר געשעהען דארום, ווייל אָהן וויסענשאַפט און קונסט וואָלט ניט מעגליך געווען עס זאָלען בעשאַפען ווערען אזעלכע עשירות'ן, ווי אין אונזער היינטיגער צייט.

אזוי ווי דער פונדאַמענט פון דער ציוויליזאַציאָן איז די אויס־בויטונג פון איין קלאַס מענשען דורך אַן אַנדערן קלאַס מענשען, קומט דערפון ארויס, אז די גאַנצע ענטוויקלונג פון דער ציוויליזאַציאָן געהט פאָר אין א ווידערשפּרוך; דאָס הייסט, אז אלץ וואָס ברענגט א טייל מענשען גוטעס, ברייננט אַן אַנדערן טייל מענשען שלעכטעס. יעדער פאָרטשריט פון דער פּראָדוקציאָן איז גלייכצייטיג א ריקשריט אין דער לאַגע פון די אונטערדריקטע קלאַסען, דאָס הייסט פון די גרויסע מעהרהייט מענשען. יעדע טובה פאַר יענע איז נויטווענדיגער־ווייזע א רעה פאַר די. יעדע נייע בעפרייאונג פאַר איין קלאַסע איז א נייע אונטערדריקונג פאַר אַן אַנדערע קלאַסע. דעם שטאַרקסטען בעוויז דאפיר גיט די איינפיהרונג פון מאַשינען. וואָס זיי ברענגען פאַר די ארבייטער מאַסען ווייסט היינט די גאַנצע וועלט.

און ווען ביי די בארבארען איז כמעט נאך ניט געווען קיין אונ־טערשיעד צווישען רעכטען און פליכטען, ווי מיר האבען שוין אויבען גערעדט, איז אבער ביי דער ציוויליזאציאן דער אונטערשיעד אזוי גרויס, אז אפילו דער פערשטאפטעסטער קאפ קען דאס בעגרייפען, דען זי גיט איין קלאס כמעט אלע רעכטע און דער אנדערער כמעט אלע פליכטען.

דאס אבער דארף אזוי ניט זיין. וואס עס איז גוט פאר הערשענדע קלאסען, דארף זיין גוט פאר די גאנצע געזעלשאפט. ביי די הערשענדע קלאסען קומט אויס, אז זיי זיינען דאס די גאנצע געזעלשאפט. אבער דעם עולם קען איינפאלען צו זיין אונצופריעדען דערמיט. דארום זעהען מיר, אז וואס ווייטער די ציוויליזאציאן מאכט פארטשריט, אלץ מעהר מוז זי מאכען אן אנשטעל פון מענשען־פריינד־ליכקייט, כדי צו בעדעקען מיט א מאנטעל פון ליעבע די צרות און עולות, וואס קומען ארויס פון איהר מיט נויטווענדיגקייט; כדי זיי צו בעשעהניגען אדער צו פערלייקענען. קורץ, זי מוז איינפיהרען א מין מאדע־פריינדליכקייט, א מין פאלשע מאסקע פון העפליכקייט, אזעלכע, ווי דאס איז נאך קיינמאל ניט געווען אין פריהעריגע געזעל־שאפטס־פארמען, אויך אין דער ציוויליזאציאן ניט, ווען זי האט זיך נאך געפונען אויף איהרע ערשטע שטופען. דעם העכסטען גראד דער־גרייכט די דאזיגע פאלשקייט, ווען זי טענה'ט, אז די אונטערדריקטע קלאסען ווערען אויסגעבויטעט פאר זייער אייגענע טובה וועגען און ווייטער גאר ניט, און אז אויב די אויסגעבויטעטע בעגרייפען דאס ניט און ווערען נאך גאר ווידערשפענסטיג, איז דאס פון זיי די שענד־ליכסטע אונד[illegible]נקבארקייט גגען זייערע אויסבויטער, זייערע בעלי טובות.

און איצט, צום שלום, וועל איך איבערגעבען מארגאנ'ס אורטייל איבער די ציוויליזאציאן:

„זייט די מענשהייט איז אריינגעטראטען אין דער ציוויליזאציאן, איז די עשירות אזוי אונגעהייער געוואקסען און די פארמען פון רייכ־קייט זיינען געווארען אזוי פערשיעדען־ארטיג, און בענוצט ווערט עשירות אויף אזוי אונגעהייער פיעל זאכען און אבגעהיט ווערט דער רייכטהום אזוי קונציג לויט ווי עס טויג און עס לוינט זיך פאר די רייכע — אז דיזע רייכטהום איז געווארען א **געוואלדיגע**

מאַכטגעגען דעם פאָלק, א מאַכט, וואָס דאָס פאָלק קען איהר ניט בייקומען. דער מענשליכער גייסט שטעהט ערשטוינט און געדריקט געגען די עשירות, וואָס ער אליין האָט בעשאַפען און ווייסט זיך ניט קיין עצה צו געבען, ווי צו בעשיצען זיך געגען איהר. אָבער דאָך וועט קומען די צייט, ווען דער מענשליכער פערשטאַנד וועט שטאַרקער ווערען און וועט בעהערשען דעם רייכטהום; און ער, דער מענשליכער פערשטאַנד, וועט פעסטשטעלען אין וואָס פיר א שייכות זאָל זיין דער שטאַאַט צום אייגענטהום, וועלכען ער בעשיצט, ווי אויך די גרענעצען, ווי ווייט עס דאַרף געהן די רעכטע פון דעם אייגענטהימער. די טובה פון גאַנצען כלל מענשען איז אבסאָלוט וויכטיגער, ווי די אינטערעסען פון דעם איינצעלנעם מענשען.ביידע מוזען געשטעלט ווערען אין א שייכות פון רעכט און האַרמאָניע איינע צו אַנדערע. דאָס בלויזע יאָגען זיך נאָך רייכקייט איז ניט די ענדליכע אויפגאַבע פון דער מענשהייט, — סיידען ווען דער פאָרטשריט זאָל אין דער צוקונפט ניט מעהר גילטען, אַזוי ווי ער האָט געגאָלטען אין דער פערגאַנגענהייט. די צייט, וואָס איז פערגאַנגען זינט עס האָט זיך אָנגעהויבען די ציוויליזאַציאָן, איז נאָר זעהר א קליינער טייל פון דער צייט, וואָס עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט. און נאָר זעהר א קליינער טייל פון דער צייט, וואָס די מענשהייט האָט נאָך צו עקזיסטירען. אויב דער איינציגער ענד־ציעל פון דער געזעלשאַפט וועט ווייטער נאָר בלייבען אָנצוקלייבען רייכטהום, דאַן איז זי אין סכנה צו צופאַלען; דען אַזאַ גאַנג מוז איהר פיהרען צו פערניכטונג. און די נייע העכערע שטופע פון דער געזעלשאַפט, וואָס וועט איצט קומען, — פאַר וועלכע ערפאַהרונג, פערנונפט און וויסענשאַפט האַלטען שוין אין איין ארבייטען — דיעזע נייע שטופע פון דער געזעלשאַפט וועט איינגעפיהרט ווערען מיט דעמאָקראַטיע אין דער פערוואַלטונג, ברידערליכקייט אין דער געזעלשאַפט, גלייכהייט פון אַלע רעכטע און גוטע ערציהונג פאַר אַלע. די נייע געזעלשאַפט וועט אויפ'ם ניי אויפלעבען — אָבער אין א העכערע פאָרמע — די פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט פון די אַלטע גענטעס".

די נייסטע וויסענשאַפט וועגען ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע.

(צוגאַבע פון דעם איבערזעצער.)

זייט ענגעלס האָט צום לעצטען מאָל אַרויסגעגעבען דיעזעס בוך, זיינען אַוועק איבער 25 יאָהר. אין דער צייט האָבען פאָרשער ווייטער געזוכט און געאַקערט אין דער נייער וויסענשאַפט און לויט נייע פאַקטען, וואָס זיי האָבען אויסגעפונען, קומט אויס, ווי עס שיינט, אַז אַ טייל פון מאָרגאַן'ס און ענגעלס'עס געדאַנקען איז ניט ריכטיג. די שפּעטערע פאָרשער האָבען אויך אויסגעפונען, אַז די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע איז צוגעגאַנגען אביסעל אַנדערש, ווי ענגעלס שטעלט דאָס פאָר אין דיעזען בוך.

איינער פון די גרעסטע קענער אין דיעזער פאָרשונג איז, ווי געזאָגט, היינריך קונאָוו. אין דיעזער צוגאַבע וועלען מיר ערקלערען בקיצור וואָס ער זאָגט וועגען דעם אין זיין ביכעל „צור געשיכטע דער עהע אונד פאַמיליע", (נאָוועמבער, 1912).

די ערשטע זאַך איז ניט ריכטיג דאָס, וואָס מאָרגאַן וויל זיך דרינגען פון די האַוואַאי־אינדיאַנער ווערטער, — פון דעם וואָס ביי זיי הייסט „פאָטער", „מוטער", „שוועסטער", „ברודער".

לאָמיר נאָך אַמאָל בעטראַכטען וואָס מען מיינט מיט דעם:

די אינדיאַנער אויף די האַוואַאי־אינזלען, האָבען מיר געזעהען, רופען „פאָטער" ניט נאָר דעם אמת'ן פאָטער, נאָר אויך אַלע ברידער פון זייער פאָטער. אַזוי זיינען אויך אַלע שוועסטערן פון זייער מוטער זייערע „מוטערס". און אַלע קינדער פון אַלע זייערע פעטערס און מוהמעס, דאָס הייסט זייערע געשוועסטערקינדער, רופען זיי ברידער און שוועסטער. אפילו גליעד־געשוועסטערקינדער אויך. האָט מאָרגאַן אָנגענומען, אַז דאָס בעווייזט, אַז אַמאָל האָט זיך ביי דיעזע מענשען געפיהרט אַזאַ לעבען, אַז אַלע די טאַטעס, וועלכע זיינען געווען ברידער צווישען זיך, זיינען געווען צוזאַמען די מענער פון אַלע מאַמעס, די שוועסטערן צווישען זיך. אַלזאָ, זיינען זיי געווען אַלע צוזאַמען די „טאַטעס" פון אַלע זייערע קינדער. דאָס

רופט מאַרגאַן „גרופּען־עהע". און ער נעהמט אָן, אַז זעהר פאַר־צייטענס, אויף גאַר די ערשטע שטופע פון דער ענטוויקלונג פון פאַ־מיליען־לעבען, איז ביי אַלע מענשען געווען אַזא סאָרט גרופּען־עהע.

דאָס, זאָגט קונאָוו, האָט זיך אַרויסגעצייגט ניט ריכטיג.

קונאָוו פרעגט אויף דעם אַזא קשיא: מילא, אַז די קינדער רו־פען אַלע ברידער פון זייער אייגענעם טאַטען „פאָטער", זאָגט מאָר־גאַן אַז דאָס איז דערפאַר, ווייל ביי זיי ווייסט מען ניט ווער דער ריכטיגער פאָטער איז, ווייל די מוטערס זיינען צוזאַמען די ווייבער פון אַלע מענער, וועלכע זיינען ברידער צווישען זיך. אָבער ווער די ריכטיגע מוטער איז ווייסט מען דאָך זיכער, אפילו ביי די וויל־דעסטע פון די ווילדע; היינט פאַר וואָס רופען זיי עפּעס אַלע שוועס־טערן פון דער מוטער אויך „מוטער"? מאָרגאַן דענקט, אַז ווייל מען ווייסט ניט ווער דער ריכטיגער פאָטער איז און מען רופט אַלע ברי־דער פון דעם פאָטער „טאַטעס", דאַרום טהוט מען שוין דאָסזעלבע מיט די מוטערס אויך און מען רופט אַלע שוועסטערן פון דער מוטער מאַמעס. עס זעהט הפנים אויס, זאָגט קונאָוו וויציג, אַז מען איז ביי די ווילדע זעהר צערטליך צו די פאָטערס, מען וויל זיי ניט בעליידיגען דערמיט, אַז מען זאָל אויסדריקען, דאָס אויף דער מאַמע'ס צד איז יאָ אַן אונטערשיעד צווישען די אייגענע מאַמע און די אַנדערע מו־טערס פון דער פאַמיליע, וועהרענד אויפ'ן טאַטענ'ס צד זיינען אַלע מענער פון דער פאַמיליע גלייך די טאַטעס. אַזאַ צערטליכקייט, זאָגט קונאָוו, וואָלט ביי די ווילדע געווען אַ מערקווירדיגקייט.

אויך, זאָגט ער, איז עס אונמעגליך זיך פאָרצושטעלען, אַז זיי מיינען ווירקליך צו רופען אַלע עלטערע מענער טאַטעס, אין א ו נ ־ ז ע ר זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט, אַז זיי זאָלען מיינען דערמיט די, פון ו ו ע מ ע ן מען קומט אַרויס. דען ביי פיעלע ווילדע רופט מען הונדערטע מענער מיט דעמזעלבען וואָרט וואָס מאָרגאַן פער־טייטשט „טאַטע". קען דען זיין, אַז זיי נעהמען אָן, דאָס איין פרוי האָט איהר קינד געהאַט פון אַזוי פיעל הונדערטער מענער?

אָבער די גאַנצע מעשה איז אַ טעות! יענע מענשען מיינען מיט די ווערטער גאָר ניט דאָסזעלבע, וואָס מיר מיינען מיט די ווערטער פאָטער, מוטער, שוועסטער, ברידער. קונאָוו ערקלערט זעהר ריכטיג, אַז מענשען האָבען אָפּט אַזא טעות, ווען זיי פאָרשען אין פרעמדע

שפּראַכען: ווען אַ וואָרט אין דער פרעמדער שפּראַך בעדייטעט נאָר טייל ווייז דאַסזעלבע, וואָס אַ געוויסער וואָרט אין דער איי־גענער שפּראַך, רעדט מען זיך איין, אַז עס בעדייטעט אין גאַנ־צען דאַסזעלבע.

איך וועל געבען אויף דעם אַ ביישפּיעל פון פערשיעדענע דיאַ־לעקטען אין אידיש.

ביי אידען אין אַ טייל געגענדען אין רוסלאַנד און פּוילען הייסט אַ „פריינד" אייגענטליך אַ קרוב, אַ בלוטס־פערוואַנדטער, מיט וועל־מען מען איז פון איין משפּחה. עס איז אמת, אויך אין דיעזע גע־געגנדען רופט מען אמאָל אַ פרעמדען, אַ ניט־קרוב, אויך „מיין פריינד". אָבער דאָס איז פּונקט ווי מען רופט אמאָל אַ פרעמדען זאָגאר „ברו־דער", „ברודערלעבען". אַזוי דריקט מען זיך אָבער נאָר אויס, ווען מען רעדט אָדער מען שרייבט צו דעם מענשען אַליין. מען וועט אָבער ניט זאָגען צו אַ דריטען וועגען עמיצען, „דער איז מיין ברו־דער", סיידען ווען יענער איז ווירקליך אַ לייבליכער ברודער. אַזוי אויך וועט מען אין דיעזע געגענדען ניט זאָגען צו אַ דריטען אויף אַ פרעמדען, „דער איז מיין פריינד", סיידען ווען ער איז אַ קרוב, פון איין משפּחה.

אין אַנדערע געגענדען אָבער איז ביי אידען יעדער בעקאַנטער, יעדער חבר אַ פריינד. דאָרט ווען מען זאָגט „דער איז מיין פריינד", מיינט מען ניט דוקא „מיין קרוב", נאָר אַ בעקאַנטער, אַ חבר, אַ בעפריינדעטער מענש. אז מען וויל אויסדריקען דורכאויס אַ פער־וואַנדטער, זאָגט מען ניט „אַ פריינד", נאָר „אַ קרוב". אַזוי איז צום ביישפּיעל, אין ווארשא. אין קיעוו, צום ביישפּיעל, הייסט „אַ פריינד" אַ קרוב פון איין משפּחה.

טאָ איז אַזוי: ווען אַ קיעווער קומט צום ערשטען מאָל אין וואַר־שא, און ער געפינט אויס, אַז דאָרטען רופט מען יעדען בעקאַנטען „אַ פריינד", קען ער מיינען, אַז די ווארשעווער זיינען אַלע קרובים איינע מיט די אַנדערע, אָדער אַז וויינינגסטענס רעדען זיי זיך איין, אַז זיי זיינען אַלע פון איין משפּחה. אין אמת'ן וועט דער קיעווער דאָ האָבען אַ גרויסען טעות. זיין טעות וועט שטאַמען פון דעם, וואָס ער ווייסט ניט, אַז דאָס וואָרט „פריינד" ביי דעם ווארשעווער בע־דייטעט ניט אין גאַנצען דאָס זעלבע, וואָס דאָס וואָרט „פריינד" ביי

די קיעווער: ביי די קיעווער בעדייטעט עס נאָר א קרוב, פון איין משפחה, ביי די ווארשעווער בעדייטעט עס דאָס טאַקי אוי ך, אָבער נים דאָס אליי ן. ביי די ווארשעווער בעדייטעט „פריינד" יע־ דע ר וואָס איז מיר בעליעבט און בעפריינדעט, צי ער איז בלוטס־פערוואַנדעט, צי ניט.

אזוי איז דאָס אויך דאָ: מאָרגאַן האָט געפונען, אז דאָס וואָס מיר רופען עלטערן, רופען יענע אינדיאַנער „מאַקוא"; וואָס מיר רו־פען פאָטער, רופען זיי „מאַקוא־קאַנע" (קאַנע הייסט מענליכער); וואָס מיר רופען מוטער, רופען זיי „מאַקוא־וואַהינאַ" (וואַהינאַ הייסט ווייבליך). האָט מאָרגאַן אָנגענומען, אז אין גרונד בעדייטען דיע־זע ווערטער דאָס איינענע וואָס די איבערזעצונגען דערפון ביי אונז: ביי אונז זיינען „עלטערן" די, פון וועמען מען איז אליין ארויסגע־קומען, און „פאָטער" איז דער, פון וועמען די מוטער האָט אונז גע־האַט, און „מוטער" איז די, וואָס האָט אונז אליין געבוירען — איז דאָסזעלבע, האָט ער געמיינט, די בעדייטונג פון די ווערטער „מאַקוא" און „מאַקוא־קאַנע" און „מאַקוא־וואַהינאַ" ביי זיי. אזוי ווי אָבער זיי רופען „מאַקוא" אַלע פעטערס מיט מוהמעס אויך, האָט מאָרגאַן געמיינט, אַז דאָס איז דערפאַר, ווייל אַמאָל האָבען אַלע פעטערס פון דעם טאַטענ'ס צד ווירקליך געקענט זיין די, פון וועמען מען איז אליין ארויסגעקומען, ווייל ביי זיי האָט זיך אַמאָל געפיהרט אזא פאַמיליען־לעבען, דאָס אַלע ברידער זיינען געווען צוזאַמען די מענער פון אַלע שוועסטערן.

אין אמת'ן אָבער בעדייטעט גאָר דאָס וואָרט „מאַקוא" ביי יע־נע מענשען ניט גענוי דאָסזעלבע וואָס ביי אונז דאָס וואָרט עלטערן. דאָס בעדייטעט ביי זיי עלטערן אוי ך, אָבער ני ט בלויז עלטערן. ביי זיי הייסט דאָס די עלטערע מענשען. זיי דענקען זיך דערביי גאָר ניט דוקא, אז מען איז אליין פערזענליך, פון די „מאַקוא" ארויסגעקומען. ביי זיי האָט די שפּראַך ניט קיין בע־זונדערע ווערטער פאַר לייבליכען פאָטער, לייבליכע מוטער, לייב־ליכען ברודער אָדער שוועסטער. זייער שפּראַך מאַכט נאָר אן אונ־טערשיעד צווישען די גאַנץ־אַלטע (באָבע־זיידעס), די אַלטע (טאַטע־מאַמעס) און די יונגע. „מאַקוא" הייסט ביי זיי די אַלטע. „מאַקוא־קאַנע" — א מאַן פון די אַלטע. מאַקוא־וואַהינאַ — א פרוי פון די

אלטע. און דעם אייגענעם פאטער און די אייגענע מוטער רופט מען אויך אזוי. דאס איז אלעס.

א שטארקען בעוויז דערצו ברייננט קונאוו פון די שפראך פון די ווילדע מענשען פון ראטומא. ביי זיי רופט מען אלע זיידעס פון שבט „מאפוגא", — צי אן אייגענעם זיידען צי ניט. לויט מארגאן'ס סברה, וואלט מען דא אויך געדארפט אננעהמען, אז דאס בעווייזט, אז ביי דיעזע מענשען האלט מען אלע זיידעס פאר א י י ג ע נ ע זיידעס, וואס מען איז אליין פון זיי ארויסגעקומען. נו, איז אבער דער פאקט, אז אלע זיידעס רופען וויעדער זייערע אייניקלעך אויך „מאפוגא". קען דען דאס צייגען, אז די זיידעס רעכענען זיך פאר ארויסגעקומען פון זייערע אייניקלעך? אלזא, זעהט מען דאך, אז עס איז פאלש צו שליסען פון א ווארט אין א פרעמדער שפראך אננעהמענדיג, אז דאס בעדייטעט גענוי דאס זעלבע, וואס אזא ווארט ביי אונז. אין אנדערע שפראכען האבען די בעדייטונגען פון די ווערטער גאנץ אנדערע גרענעצען ווי ביי אונז. ביי אונז הייסט א זיידע נאר דער, פון וועמען מיין פאטער אדער מוטער איז ארויסגעקומען. ביי יענע ווילדע אבער הייסט „מאפוגא" טאקי דאס אויך, אבער ניט בלויז דאס. „מאפוגא" הייסט ביי זיי אין אלגעמיין — א ק ר ו ב פ ו ן ד ר י ט ע ן ד ו ר, סיי ארויפצו (א זיידע), סיי אראפצו (אן אייניקעל). אלזא, הייסט „מאפוגא" א ריכטיגער זיידע א ו י ך; אבער ניט ב ל ו י ז דאס. „מאפוגא" הייסט אויך אן עלטער־פעטער און אויך וויעדער אן אייניקעל און א גליעד־פלימעניק.

אזוי איז עס אויך מיט די ווערטער, וואס בעדייטען ביי די האוואיער „פאטער", „מוטער", „שוועסטער", „ברודער": זיי בעדייטען א ו י ך דאס, וואס דיעזע ווערטער בעדייטען ביי אונז, דאס הייסט ל י י ב ל י כ ע עלטערן און שוועסטער און ברידער, אבער נ י ט ב ל ו י ז דאס אליין. יענע ווערטער בעדייטען נאר ביי זיי — א ל ע מענשען פון דעם דור פון מאמעס מיט טאטעס און א ל ע מענשען פון דעם קינדער־דור.

* * *

אבער דאס הייסט ניט, אז מארגאן האט מיט זיינע פארשונגען גאר ניט אויפגעטהאן. מארגאן האט געמאכט — זאגט קונאוו —

פאר דער וויסענשאפט א גרויסע ענטדעקונג, וואס בלייבט אייביג ניט אבצושאצען. זיין ענטדעקונג בעשטעהט ניט אין דעם, וואס ער האט אויסגעפונען, אז ביי די ווילדע מענשען געפינען זיך משונה'דיגע איינריכטונגען אין פאמיליען־לעבען און זאנדערבארע בעצייכנונגען פון קרובים־שאפט. דאס האט מען שוין געוואוסט לאנג פאר מארגאנ'ען. זיין ענטדעקונג בעשטעהט אבער אין דעם, וואס ער איז געפאלען אויף דעם געדאנק, אז דיעזע פאמיליען־איינריכטונגען זיי־נען ניט קיין משוגענע ווילדע איינפעלע פון די אינדיאנער, ווי מען האט פריהער געמיינט, נאר אז זיי, די דאזיגע משונה'דיגע פאמיליען־איינריכטונגען, מוזען זיין איבערבלייבונגען פון אמאליגע שטופען פון דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע און אז אזעלכע שטופען האבען אלע פעלקער אמאל דורכגעמאכט. „דאס איז פאר אלעם מארגאנ'ס גרויסער אויפטהו. און דיעזער אויפטהו בלייבט וויכטיג, אפילו ווען א טייל פון זיינע השערות זאלען זיך פון וויטערע פארשונגען ארויס־ווייזען אלס ניט ריכטיג. אפילו די טעות'ן פון א גרויסען קאפ העל־פען אויך אפט צום פארטשריט פון אמת“, זאגט קונאוו.

אין יאהר 1912 איז ארויס א בוך „די פאמיליע“, מיט אן 'איינ־לייטונג דערצו: „פארמען דער עהע“, — פון דר. פ. מיללער־ליער. דיעזען בוך ריהמט קונאוו זעהר. ער ערקלערט, אז אין דיעזען בוך איז צוזאמענגעשטעלט ריכטיג די ענטוויקלונג פון פאמיליע לויט די נייעסטע פארשונגען.

מיר וועלען אצינד דא איבערגעבען בקיצור ווי אזוי דיעזע נייע פארשונג שטעלט פאר, אז די פאמיליע האט זיך ענטוויקעלט:

גאר פון אנפאנג האבען מענשען ארומגעוואנדערט אין „סטאַ־דעס“, אין וואנדערענדע גרופען. מייסטענס זיינען זיי בעשטאנען פון 50—60 אין א גרופע, אמאל אויך ביז 100.

דער מענש איז פון דער נאטור סאציאל, דאס הייסט, ער קען ניט לעבען אליין, ער מוז לעבען צוזאמען מיט נאך מענשען. אויך איז ער פון דער נאטור פאליגאמיש, דאס הייסט, ער האט ניט קיין בעדירפנים אז איין מאן זאל בלייבען צוזאמען מיט איין ווייב.

אין גאר די ערשטע מענשען־סטאדע, אין די וואנדערנדע גרופע, — „האָרדע“ ווערט דאס אנגערופען — איז אין אנפאנג געווען גאר א פרייער געשלעכטס־פערקעהר — וואס מען רופט „פראמיסקואיטעט“.

דאס הייסט, עס איז ניט געווען קיין שום מאראל־געבאט וועגען דעם צוזאמען־לעבען פון מענער מיט פרויען, אפילו נאהענטע קרובים. היינט געפינט מען שוין אין ערגעץ ניט אזא סארט לעבען, אפילו ניט ביי די ווילדע מענשען וואס שטעהען נאך אויף די ניעדעריגסטע שטופע. אבער פערשיעדענע פאקטען און סמנים צייגען, אז גאר אין אנפאנג האט זיך אזוי געפיהרט. און אפילו אזא צושטאנד, — זאגט מיללער־ליער (און קונאוו שטימט צו דערצו) — אפילו אזא צושטאנד האט אויך געמוזט דורכמאכען אן ענטוויקלונג. אזא צושטאנד האט מסתמא אנגעהאלטען ביי מענשען הונדערט טויזענדער יאהרען, און אזוי לאנג האט דער צושטאנד ניט געקענט בלייבען גאר אהן שום ענדערונג; אויך קען ניט זיין, אז מיט איינמאל זאלען די מענשען האבען געמאכט א שפרונג פון אזא צושטאנד צו די איינריכטונגען פון פאמיליען־לעבען, אויף וועלכע מען געפינט נאך היינט א טייל נאטור־פעלקער, די וועלכע שטעהען אויף די ניעדעריגסטע שטופע פון אלע עקזיסטירענדע ווילדע, וועלכע מיר וועלען ווייטער שילדערן. אויך גאר אין די ערשטע צייטען פון דער מענשליכער ענטוויקלונג האבען די מענשען ביסלעכוויז פערבעסערט זייערע ווערקצייגען און געוועהר; זעהר לאנגזאם, אבער דאך פערבעסערט. און דערמיט, מיט דיעזע פערבעסערונג פון די ווערקצייגען, האט זיך אויך פאמעלאך, ביסלעכוויז, געמוזט ענדערן דאס צוזאמענלעבען. מיללער־ליער רעכענט (זיכער קען מען ניט וויסען), אז אין יענעם גאר ערשטען צושטאנד פון דער מענשהייט געפינען זיך דריי שטופען.

1) גאר־גאר פון אנהויב לעבט מען ווי די חיות אין הארדעס (סטאדעס), אהן שום ארגאניזאציאן.

2) מיט דער צייט ווערט די הארדע איינגעטיילט אין טיילען, לויט נאך די יאהרען: די אלטע לייט ווערען א בעזונדערע אבטיילונג, ווי אבטיילונג פון די „באבע־זיידעס"; די מיטעל־יעהריגע מענשען ווערען א בעזונדערער טייל — די „טאטע־מאמעס" — און די קינדער א בעזונדערע. און די מענער פון איין אבטיילונג פארען זיך נאר מיט די פרויען פון זייער אבטיילונג, ניט פון אן אנדערער.

3) ביי ווייטערע ענטוויקלונג קומט עס דערצו, אז „מען קלייבט זיך צו"; דאס הייסט, געוויסע מענער מיט געוויסע פרויען קלייבען

זיך אָב צו לעבען צוזאַמען — ניט אויף אייביג דוקא, עס קען זיין בלויז אויף אַ שטיקעל צייט.

ווי אַזוי קומען פאַר דיעזע ענדערונגען? די ערשטע זאַך, קומט באַטירליך אַ צייט, ווען די ענטוויקלונג שיידעט אָב די אַלטע פון די יונגע און די יונגע פון די קינדער. ווען עס ענטוויקעלט זיך די געווער — וואַרף־שטיינער, שפּיעזען, פיילען־בויגען — צום קריעג מיט אַנדערע האָרדען און צו דער יאַגד אויף חיות, — דאַן קומט אַמאָל אַ צייט, ווען צו דיעזע אַרבייט טויגען זיך אַם בעסטען די דערוואַקסענע יונגע און די שטאַרקע. פאַר געבען עצות, ווידער, און פאַר ווייזען אַ וועג ווי מען זאָל זיך פיהרען, לויט אַלטע הייליגע מנהגים, טויגען זיך אַם בעסטען די אַלטע לייט. גאָר די יונגע אָבער, די קינדער, טויגען נאָך צו גאָר ניט. לויט נאָך דיעזע נאַטירליכע איי־גענשאַפטען קומט דאָס מסתמא פאַר אָט די ערשטע איינטיילונג צווי־שען מענשען: 1) די קינדער, 2) די יונגע דערוואַקסענע, 3) די אַלטע. און די מענער און פרויען פערקעהרען נאָך צוזאַמען אין זייער איינענער אַבטיילונג.

מיט דער ווייטערער ענטוויקלונג קומט אַרויס אַ געוויסע אַר־בייטס־טיילונג צווישען מענער און פרויען: דער דערוואַקסענער פרוי פאַלט צו קודם די השגחה אויף די קינדער, זיי צו זויגען, טראָגען, היטען. ווייטער ווערט אַ געוואוינהייט, אַז ווען זיי וואַנדערן, שלע־פען די פרויען אויף זיך די ביסעל בעבעכעס וואָס זיי פערמאָגען דאַר־טען. אויך ווערט אַ געוואוינהייט, אַז די פרויען קלייבען קרייטיכער, וואָרצלען און אַלערליי געוויקסען און בראָטען זיי; די מענער וויעדער געהן אויף יאַגד, שינדען אָב די געכאַפּטע בהמות און חיות און גריי־טען צו דאָס פלייש צום עסען. פון די דאָזיגע טיילונג פון אַרבייט צווישען מענער און פרויען קומט אַרויס, מיט דער צייט, אַז מענער קלייבען זיך צו פרויען און פרויען מענער און זיי לעבען אַ צייט צו־זאַמען. ניט וועגען ליעבע בעדאַרפען זיי דעמאָלט דאָס צוזאַמען־לע־בען: ביי דיעזע ניעדעריגע שטופע קוקט מען נאָך ניט ווער מיט וועמען עס האָט געשלעכטס־פערקעהר. נאָר מען פּאָרט זיך אויף אַ לייננגערען צוזאַמען־לעבען צוליעב דעם, אַז זיי זאָלען זיך אַרויס־העלפען איינע די אַנדערע, אַז ער זאָל טהאָן פון איהרעטוועגען די מענערשע אַרבייטען און זי פון זיינעטוועגען די ווייבערשע.

* * *

אלזא, דער ערשטער גרויסער פארטשריט אין דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע בעשטעהט אין דעם — זאגט מיללער־ליער — דאס עס ווערט א מנהג, אז מענער און פרויען פאארען זיך נאר אין זייער אייגענער אבטהיילונג פון די דריי אבטהיילונגען לויט אלטקייט. דאס הייסט עס ווערט פערבאטען פאר די מענער פון איין אבטיילונג פון די דריי צו האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט די פרויען פון אן אנדער אבטיילונג.

דאס איז דער ערשטער שריט אויף דעם וועג פון פערבאט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים. אויף דיעזע ערשטע שטופע געפינען זיך אלע פעלקער, וואס לעבען נאך פון יאגד און ווייסען נאך ניט פון פעלד־ארבייט און פון האדעוועט בהמות. אזא פערבאט געפינט מען ביי די ווילדע אין אויסטראליען, ביי די בושמענער, ביי די קליינע מענשען אין צענטראל־אזיען, ביי די ווערא מענשען אין צייל־לאן און פיעלע אנדערע.

דער אמת איז, אז ביי אלע דיעזע מענשען, אפילו ביי די ניעדע־רינגסטע, געפינט מען שוין היינט אויך נאך וייטערע פערבאטען פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים, — חוץ דעם פערבאט צווישען מענשען פון פערשיעדענע אלטערס־שטופען. א טהייל פון זיי זיינען שוין דערגאנגען נאך וייטער, זיי זיינען שוין איינגעטיילט אין טאָ־טעמס; יעדער מענש געהערט צו א געוויסען טאטעם, א משפחה, וואס רופט זיך מיט א געוויסען נאמען פון א חיה אדער געוויקס; און ביי זיי איז שוין איבערהויפט פערבאטען חתונה צו האבען פון דעם אייגענעם טאטעם, ניט בלויז פון דעם אייגענעם אלטערס־קלאס. וואו עס איז שוין דא דיעזע איינטיילונג פון מענשען, לויט טאטעמס, און דיעזער פערבאט, דארט זעהט זיך שוין ניט אן די איינטיילונג אין די דריי קלאסען לויט די אלטקייט און דער פערבאט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען די אלטערס־קלאסען. אבער אז אמאל איז ביי זיי אלע בעשטאנען דיעזע איינטיילונג און דיעזער פערבאט, קען מען היינט ארויסזעהן ביי א טייל ווילדע פעלקער, וואס האבען נאך קיין טאטעמס ניט, כאטש זיי האבען שוין מאנכע אנדערע פערבאטען פון געשלעכטס־פערקעהר.

אט ווי עס פיהרט זיך, צום ביישפיעל, ביי די קורנאי־מענשען,

— די נעגערס אין אויסטראַליען: יעדע האָרדע (סטאַדע) איז ביי זיי איינגעטיילט אין דריי קלאַסען, לויט די יאָהרען, לויט ווי אַלט אַ מענש איז.

1) צו די ערשטע קלאַסע געהערען די ניט־דערוואַקסענע. די מענער געהערען צו דיעזע קלאַסע ביז עס הייבט זיי אָן צו וואַקסען אַ באָרד. די מיידלאַך ביז אַ יאָהר אָדער צוויי נאָך דעם ווי זיי קריגען די „מאָנאַטליכע".

2) צו די צווייטע קלאַסע געהערען די דערוואַקסענע. זיי בלייבען אין דיעזע קלאַסע ביז זייערע קינדער קומען שוין אַריין אין דיעזער אבטיילונג, אָדער ביז זיי קריגען געוויסע סמנים פון אַלטקייט (מענער לערך צו 40 אָדער 45 יאָהר, פרויען ביז ארום 35). דאַן נעהען זיי איבער אין

3) דריטע קלאַסע, צו וועלכע עס געהערען אַלע עלטערע מענשען.

דער איבערגאַנג פון אַ יונגערע אבטיילונג אין אַן עלטערע קומט פאָר מיט געוויסע צערעמאָניעס און אויספּרופונגען. ביי אַ טייל ווילדע פעלקער אין אויסטראַליען געדויערט דער איבערגאַנג עטליכע יאָהר און די צערעמאָניעס זיינען אָפט פערבונדען מיט שמערצען. בעזאָנדערס מוזען דורכמאַכען שווערע און שמערצליכע צערעמאָניעס די יונגע מענשען, וואָס ווילען איבערגעהן אין די קלאַסע פון די דער־וואַקסענע. ביי אַ סך ווילדע פעלקער מוזען זיי זיך דערביי לאָזען מל זיין; ביי אַ טייל מאַכט מען דערביי נאָך אַ פּיעל גרעסערען שניט; ביי אַ טייל שניידט מען איין געוויסע פיגורען אין די הויט; ביי אַנדערע האַקט מען אויס געוויסע צייהן; ביי אַנדערע לעכערט מען די מיטעלסטע הויט אין דער נאָז און מען הענגט אָן אַ נאָז־רינג. ווער עס איז בעקאַנט מיט די מנהגים פון אזא שבט, דער דערקענט שוין לויט דיעזע צייכענס אויף יעדען מענשען, צו וועלכען אַלטערס־קלאַס ער געהערט.

אויך די פרויען האָבען עהנליכע צערעמאָניעס דורכצומאַכען ביים איבערגאַנג פון איין אַלטערס־קלאַס צום אַנדערען.

און ביי זיי איז שטרענג פערבאָטען דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון פערשיעדענע אַלטערס־קלאַסען. די פון דער ערשטער קלאַס, די קינדער, זיינען נאָך איבערהויפּט ניט

דערוואקסען צו קיין געשלעכטס־פערקעהר. פון זיי רעדט מען ניט. אבער מיט די אנדערע צוויי קלאסען איז אזוי: א מאן פון דער מי־טעלער קלאס קען נאר האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט א פרוי פון דער מיטעלער קלאס; א מאן פון דער קלאס פון עלטערע מענשען קען נאר הייראטהען מיט א פרוי פון דער אייגענע קלאס.

פון וואנען איז עס געקומען צו אזא פערבאט ביי אזוי פיעל פערשיעדענע פעלקער, וואס האבען קיין שום פערבינדונג מיט אנאנדער ניט געהאט? דאס איז ניט מעגליך היינט צו דערגעהן. עס קען זיין, אז דאס איז געקומען פון דעם, וואס מען האט געזעהען, אז ווען מאן און ווייב זיינען שטארק פערשיעדען אין אלטקייט, האבען זיי ס'רוב קיין קינדער ניט. אדער אפשר איז עס געקומען פון דעם, וואס די יונגע מענער האבען אליין געוואלט האבען די יונגע פרויען און האבען דארום די עלטערע מענער ניט צוגעלאזט צו זיי און דערפון איז עס געווארען מיט דער צייט אזא מנהג. סיי ווי סיי, געווען איז אזא מנהג געווים ביי אלע ווילדע פעלקער אין אלע טיילען וועלט. דען ביי זיי אלע געפינט זיך די איינטיילונג אין דריי אלטערס־קלאסען.

אלע פון די קינדער־אבטיילונג רופען אלע מיטגליעדער פון די מיטעל־קלאסע „טאטע מאמע" און אלע מיטגליעדער פון די עלטסטע קלאסע — „באבע זיידע". און פערקעהרט וויעדער: אלע מיטגליע־דער פון די עלטסטע אבטיילונג רופען די פון דער מיטעלסטער זייערע „קינדער" און די פון די יונגסטע קלאס רופען זיי זייערע „אייניקלעך". און די מיטגליעדער פון איין אבטיילונג רופען זיך אלע איינע די אנ־דערע שוועסטער און ברידער. ס'הייסט מיר איבערזעצען דאס מיט אונזערע ווערטער „טאטע", „מאמע", „קינדער", „שוועסטער", „ברי־דער".; אין אמת'ן הייסען דיעזע ווערטער ביי זיי ניט דוקא לייבליכע טאמע, מאמע און שוועסטער און ברידער, נאר אין אלגעמיינען מענ־שען פון דעם העכערען סארט און אלטערס־קלאס ווי מען איז אליין און מענשען פון דעם ניעדעריגערען סארט און מענשען פון דעם איי־גענעם סארט. ביי יענע מענשען דריקען די דאזיגע ווערטער אוים ניט די בעציהונגען פון בלוט־פערוואנדשאפט, נאר די געזעלשאפט־ליכע בעציהונגען, די אלטער־קלאסען.

דאך איז ריכטיג וואס מארגאן בעהויפטעט, אז איידער עס קומט אויף די פאמיליע, איז איינגעפיהרט א גרופען־עהע. נאר מען דארף

אונטער דעם ווארט „גרופען־עהע“ ניט פערשטעהן א שותפות־היי־ראטה פון א גאנצע גרופע מענער מיט א גאנצע גרופע ווייבער. „גרו־פען־עהע“ איז געווען אין דעם זין, אז עס זיינען ניט געווען קיין בעזאנדערע פאמיליען פון איין מאן מיט איין ווייב אויף אייביג. עס איז מעגליך, אז אפילו שוין אויף די ניעדעריגסטע שטופע האבען זיך אפט פעראייניגט א מאן מיט א ווייב און זיך געהאלטען צוזאמען מאנאטען און אפשר אויך יאהרען. אבער דערפון איז נאך ניט גע־ווארען שטענדיגע בעזאנדערע ארגאניזאציאנען. ווען אזעלכע איינ־צעל־פאמיליען װאלטען געווען שטענדיגע בעזאנדערע ארגאניזאציא־נען, וואלט ניט געקענט שפיעלען אזא הויפטראלע די איינטיילונג אין דריי אלטערס־קלאסען. דער פאקט איז, אז ביי אזעלכע סארט מענ־שען איז ניטא קיין בעזונדער ווארט פאר אייגענעם מאן און אייגענע ווייב. אלע מענער און ווייבער פון איין אלטער קלאס אין דער הארדע רופען זיך מיט א ווארט וואס בעדייטעט אייגענטליך „מענש פון מיין אייגענעם אלטערס קלאס“. דיעזע איינטיילונג אין אלטערס־קלאסען שפיעלט דאן די וויכטיגסטע ראלע. דאס הייסט ניט אז אלע מאנס־פארשוינען פון איין אלטערס קלאס „זיינען“ בשותפות די מענער פון אלע ווייבער פון דעם זעלבען אלטערס־קלאס, נאר דאס הייסט, אז יעדער מאן ק ע ן ז י י ן דער מאן פון יעדע ווייב פון זיין אלטערס קלאס. פון אן אנדערן אלטערס קלאס טאר ער קיין ווייב ניט נעהמען (היינט קען אן אלטער מאן, וואס האט געלד, חתונה הא־בען מיט א יונגע מיידעל. דאס איז „ציוויליזירט“. ביי די ווילדע איז אזא פארען־זיך שטרענג פערבאטען).

* * *

א שריט ווייטער אין דער ענטוויקלונג נאכדעם איז די איינ־פיהרונג פון „עקסאגאמיע“; דאס הייסט, אז מענער טארען ניט הא־בען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט ווייבער פון זייער אייגענעם שטאם, אדער הארדע, נאר דוקא מיט פרעמדע, פון א פרעמדע הארדע. כא־פען ווייבער פון א פרעמדען שטאם איז איינגעפיהרט ביי זעהר פיעל פעלקער. און איבערבלייבונגען פון דיעזען מנהג געפינען זיך ביי נאך פיעל מעהר פעלקער, אויף אלע עקען פון דער וועלט.

פערבאטען איז דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען שטאם פרעמ־דע קיינמאל ניט געווען. ביי מלחמות האט מען פון אייביג אן גע־

כאפט מיידלעך פון דעם שונא'ס לאגער און דער וואס האט איינע געכאפט, האט זי געהאלטען פאר „זיינע", ווי לאנג ער האט געוואלט. צו האבען אזא „פרעמדע" פאר „א ווייב" איז געווען בעקוועמער, ווי „אן אייגענע". ווייל אן אייגענע האט געקענט ברוגז ווערען און שליסען א פערבינדונג מיט אן אנדערן מאן פון דער אייגענער הארדע און אלטערס-קלאס. די פרעמדע אבער איז געווען געבונדען צו דעם, וואס האט זי געפאנגען. דאס האט מסתמא געהאלפען פיהרען דערצו, אז מען זאל אין גאנצען שוין ניט האבען קיין געשלעכטס פערקעהר צווישען „אייגענע", דאס הייסט פון אייגענעם שטאם אדער הארדע. שווער צו קריעגען מיט וועמען צו פערקעהרען צווישען אייגענע איז דאך שוין געווען דורך דעם, וואס עס איז געווען פערבאטען א פערקעהר צווישען פערשיעדענע אלטערס-קלאסען.

לאמיר אננעהמען, זאגט קונאוו, אז אין א הארדע געפינען זיך 60 נפשות. דאס וועט הייסען, אז אין די העכסטע אלטערס-קלאסע, ביי די „באבע-זיידעס", זיינען דא 15 נפשות, אין די מיטעלע 20 און ביי די אינגסטע 25. אלזא, געפינען זיך אין דער מיטעלער קלאסע ניט מעהר ווי ארום 10 פרויען. ווען א בחור פון די אינגסטע קלאסע ווערט אריינגענומען אין די מיטעלע קלאסע, געפינט ער אלע ווייבער פערנומען. דען מיט דער צייט האט מען זיך צוגעוואוינט צו פארען זיך אויף א שטיקעל צייט. מיט א מיידעל פון זיין פריהעריגע אינגערע קלאסע טאר ער קיין געשעפטען ניט האבען. (און די ווילדע מענשען היטען זייערע מנהגים זעהר שטרענג.) איז דעם יונגען מאן נאר געבליעבען ארויסצוגעהן פאנגען א מיידעל פון א פרעמדער הארדע. אז ניט, האט ער זיך געמוזט איינבעטען ביי זיינעם א קלאס-„ברודער" ער זאל איהם ערלויבען צו זיין, אויף א צייט, א „מיט-מאן" צו זיין ווייב. אזעלכע „מיט-מענער" געפינט מען כמעט ביי אלע שטאמען פון די ווילדע אין אויסטראליען.

א ווייב מוז יעדער דערוואקסענער ביי זיי האבען. ניט ווייל ער האט חשק צו א ווייב, נאר ווייל זייער ארט לעבען איז אזוי, אז א מאנספערשוין קען אהן א ווייב ניט אויסקומען. יענע ווילדע אין אויסטראליען האלטען אין איין ארומוואנדערן. ביים וואנדערן טראגען די ווייבער די ביסעל בעבעכעס וואס זיי האבען דארטען. א מאנספערשוין ביי זיי וואלט זיך בעגראבען פאר חרפה, ווען ער וואלט גע-

טהאָן די ארבייט פון ווייבער. און ער וואָלט דאָס גאָר ניט געקענט. ער האָט עפּעס אנדערש צו טהאָן.

דען וואנדערנדיג, יאָגען זיך די יונגע מענער נאָך חיות, צו כאַפּען זיי, אז זיי זאָלען האָבען וואָס צו עסען. די ווייבער, די קינדער און די אַלטע, וואָס קענען שוין ניט מעהר געהן אויף יאגד, וואנדערן פאמעלעך און רייסען קרייטיכער, וואָרצלען, יאגדעס און קלייבען אויף ווערימלעך, זשוקלעך א. ז. וו. צום עסען. די יונגע מענער לויפען דאַן אַרום אין די וועלדער, אָפט ווייט פאַראויס פון די מחנה, און יאָגען זיך נאָך חיות. דערנאָך קומען זיי זיך אַלע צוריק צוזאַמען אויף אַן אָרט, וואו זיי רוהען. קיין פייל־און־בויגען האָבען די אויסטראַליער נאָך ניט. זיי כאַפּען חיות מיט געשיקטקייט; זיי קריכען זיי נאָך און שטעלען זיך אַרום זייערע נאָרעס און בעהעלטענישען. ביי אזא ארבייט מוזען זיי האָבען פרייע, לייזיגע הענד. זיי טאָרען ניט זיין בעלאַדעוועט מיט זייערע זאַכען. דאַרום מוז יעדער פון זיי האָבען א „זי", וואָס זאָל איהם נאָכטראָגען זיינע פעקלעך.

כאַפּען א ווייב פון א פרעמדע הארדע האָט דאַרום געהייסען כאַפּען א שקלאַפין, אָדער בעסער, א רעכטע האנד פאַר זיך. דאָס איז מסתמא געווען איינע פון די אורזאַכען, וואָס האָבען געפיהרט צו „עקסאָגאַמיע", דאָס הייסט צו דעם מנהג, אז א ווייב מוז מען נעהמען דוקא נאָר פון א פרעמדען שטאַם.

קונאָוו זאָגט אָבער, אז ער מוז ערקלערען, דאָס די גאַנצע אורזאכע פון „עקסאָגאַמיע" ווייסט מען נאָך ניט. „עס איז א סך בעסער אָפּען מודה צו זיין, אז מען ווייסט ניט, איידער אויסצוטראַכטען בויך־סברות, אָפט אָהן גרינדליכע קענטניס פון דעם לעבען פון די נאַטור־פעלקער".

א טייל פאָרשער ערקלערען, אז די עקסאָגאַמיע איז געקומען פון דעם, וואָס מען פלעגט טויטען ניי־געבוירענע מיידלעך. דאַרום זיינען אין אייגענעם שטאַם ניט געווען גענוג ווייבער, האָט מען געמוזט פאַנגען ווייבער פון פרעמדע שטאַמען. עס איז אמת, אז ביי די ווילדע טויטעט מען אָפט קינדער. בעזאָנדערס ווען א פרוי האָט א קליין קינד און עס ווערט געבוירען נאָך א קינד. עס איז אונמעגליך, אז א פרוי זאָל נאָך שלעפּען אויף זיך צוויי קינדער צוזאַמען מיט איהרע בעבעכעס. אָבער ניט דוקא מיידלעך טויטען זיי. זיי טויטען אינג־

לעך אויך, כאטש אפט האבען ביי זיי אינגלעך א גרעסערע ווערדע. עס טרעפט אפילו, אז אין א הארדע זיינען נאר דא מעהר פרויען ווי מענער. דאס קומט דערפון, וואס ביי די שלעגערייען צווישען די הארדען ווערען געטויטעט נאר מענער. די אינגלעך כאפט מען און מען עסט זיי אויף. די מיידלעך און ווייבער בלייבען גיבער לעבען.

עס זיינען דא, אמת, אזעלכע ווילדע מענשען, ביי וועלכע עס גע־פינען זיך וועניגער פרויען ווי מענער. אבער ביי אזעלכע רויבט מען דוקא ניט קיין פרויען פון פרעמדע שטאמען, נאר עס איז ביי זיי איינגעפיהרט „פאליאנדריע", דאס הייסט מעהרערע מענער בע־נוגען זיך אלע מיט איין ווייב.

אן אנדערע מיינונג איז, אז פון נאטור האבען מענשען ניט ליעב צו פערקעהרען געשלעכטליך מיט אזעלכע, מיט וועלכע זיי זיי־נען צוזאמען אויפגעוואקסען פון קינדוויז אויף, און אז דאס איז די אורזאכע, פאר וואס ביי אזוי פיעל ווילדע פעלקער איז ענטשטאנען עקסאגאמיע.

אבער דער פאקט איז דאך, ווי עס איז אהן צווייפעל בעוויעזען, אז ניט פון אייביג אן איז געווען איינגעפיהרט עקסאגאמיע. מסתמא הונדערט־טויזענדער יאהרען איז ביי אלע מענשען געווען איינגע־פיהרט „ענדאגאמיע" (מען האט גענומען ווייבער פון אייגענעם שטאם). היינט ווי אזוי איז עפעס פלוצלונג געבוירען געווארען אין מענשען אן אינסטינקט, אז זיי זאלען ניט ליעב האבען צו פערקעה־רען געשלעכטליך מיט „אייגענע"? וואס איז געווען די אורזאכע פון דער ע נ ד ע ר ו נ ג אין דעם אינסטינקט?

ווידער אן אנדער מיינונג האבען דארוויניסטישע עטהנאלאגען. זיי דענקען, אז די ווילדע מענשען האבען אויסגעפונען, אז ווען טאטע־מאמע זיינען פון איין שטאם, זיינען די קינדער שוואכע און זיי שטארבען גיכער. דארום האבען זיי זיך איינגעפיהרט צו נעהמען ווייבער פון א פרעמדען שטאם און ניט פון אייגענעם. דאס איז אבער אויך קיין ערקלערונג ניט. אמת, פון געמישטע חתונות קומען ארויס שטארקערע און פעהיגערע קינדער. אבער דאס ערקלערט ווייטער ניט, ווי אזוי איז דאס געקומען, אז איינמאל האבען די ווילדע דאס אויסגעפונען, ווען פיעלע טויזענדער יאהרען פריהער האבען זיי ניט

געקוקט אויף דעם און האָבען דוקא זיך געפּאָרט נאָר אין אייגענעם שבט?

אמת, עס איז א פאַקט, אז ווילדע גלויבען, אז עקסאָגאַמיע איז ביי זיי א געבאָט פון זייערע אבות, אָדער פון זייערע געטער; אז לויט דעם געבאָט איז זינדיג פּאָר מענער און ווייבער פון איין שטאַם צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר צוזאַמען און אז אויב מען טהוט דאָס, ווערט מען געשטראָפט, אז קינדער ווערען געבוירען שוואַך און שטאַר־בען יונגערהייט. אָבער ניט דער דאָזיגער גלויבען האָט דאָס גע־מאַכט זייער עקסאָגאַמיע, נאָר פערקעהרט, דאָס קומט ערשט ארויס פון דעם מנהג פון עקסאָגאַמיע: ווען א סאָרט ווילדע האָבען זיך א לאַנגע צייט געפיהרט עקסאָגאַמיש, — ווען זיי האָבען נאָר זיך גע־פּאָרט מיט פרעמדע, ניט פון אייגענעם שטאַם, — און עס איז גע־וואָרען ביי זיי א שטאַרקער מנהג, און עס איז געווען פערגעסען, פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען, האָבען זיי זיך ערקלערט, אז אזוי איז א הייליגער געבאָט פון זייערע אבות אָדער געטער און אז ווען מען זינדיגט געגען דעם, שטאַרבען די קינדער. עס איז אלע מאָל אזוי, ביי אלע מענשען: מנהגים קומען ארויס ניט פון געוויסע גע־דאַנקען און גלויבונגען, נאָר פון נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע אומשטענדען; און ערשט ווען מנהגים בעשטעהען שוין א צייט, טראַכט מען צו אויף זיי טעמים פון גלויבען.

פון וואָס, אלזא, איז ארויסגעקומען עקסאָגאַמיע? פון וואַ־נען האָט עס זיך גענומען, וואָס ביי אזוי פיעל פערשיעדענע ווילדע מענשען, אין אלע עקען וועלט, איז געוואָרען א מנהג, אז מען טאָר זיך ניט פּאָרען אין אייגענעם שבט, נאָר דוקא פון פרעמדע שבטים? דאָס קען דערווייל מיט זיכערהייט ניט ערקלערט ווערען. אָבער וואָס מען קען יאָ וויסען זיכער איז, וואָס פון דיעזען מנהג איז ארויס־געקומען. דאָס ווייסט מען היינט פון פאַקטען, וואָס מען האָט אויס־געפאָרשט, פון דעם לעבען פון פערשיעדענע ווילדע. און אָט וואָס דיעזע פאַקטען צייגען:

אזוי ווי עס ווערט איינגעפיהרט, אז מען טאָר ניט נעהמען קיין ווייב פון אייגענעם שטאַם, קומט דערפון ארויס, אז ווייבער כאַפּט מען און מען רויבט און מען גנב'עט זיי פון פרעמדע שבטים. שפּע־טער, ווען שבטים שליסען פריעדען און זיי בערויבען זיך ניט מעהר

איינע די אנדערע, בייטען זיי זיך מיט די מיידלעך: איינער פון איין שבט גיט אוועק א „שוועסטער“ פאר א ווייב צו איינעם פון אן אנדער שבט, דערפאר גיט איהם יענער זיינע א „שוועסטער“ פאר א ווייב.

איז די מיידעל פון איין צד וויניגער „ווערטה“ ווי די מיידעל פון אנדערען צד, לויט ווי עס קומט ביי זיי אויס, מוז דער, וואס האט די „ביליגערע“ שוועסטער, „צוצאהלען“ מיט עטליכע פעלכלעך פון חיות, מיט עטליכע ווערקצייגען פון שטיין, עטליכע שפיעזען און אזוי ווייטער. מיט דער צייט, ווען מען ווערט „רייכער“, קומט דערפון ארויס א מנהג, אז מען קויפט אין גאנצען א ווייב ביי א פרעמדען שטאם: מען בעצאהלט פאר איהר מיט א קוה, איינינע קעלבלעך, אדער מיט וואס עס איז. (אויך פאר אבארבייטען ביי איהר שטאם, ווי יעקב האט געארבייט 7 יאהר ביי לבן'ען פאר זיין טאכטער.)

אט ווי מיללער-ליער ערקלערט דיעזע ענטוויקלונג זעהר ריכטיג:

דער ערשטער שריט, צו וועלכען עס פיהרט די עקסאגאמיע, איז פרויען-רויב. אבער דאס קען ניט עקזיסטירען אייביג. ניט אלע מאל קען מען רויבען א מיידעל פון א פרעמדען שטאם. אפט איז עס א סכנה, מען קען זיך א פינסטער יאהר אויסריכטען דערביי פון איהרע ברידער. און אז עס געראטה, בלייבט אויך א שנאה צווישען די צוויי שטאמען און עס ווערט צווישען זיי אן אייביגע בלוטיגע מחלוקות. אויסערדעם, קען יענער שטאם אבצאהלען און ווידער קר־מען גנב'ענען די מיידלעך פון ד ע ם שטאם. דעריבער איז נאַ־טירליך, אז עס זאל צווישען שכנים-שטאמען מיט דער צייט קומען צו פריעדליכע אבמאכונגען, אז זיי זאלען זיך בייטען מיט זייערע מיידלעך.

וואהרשיינליך האבען זיי שוין וועגען אנדערע אייגענטהום פריהער געהאט אבגעמאכט אזוי. מיט אייגענטהום איז מסתמא אויך צוגעגאנגען אזא פארטשריט: פריהער, ווען איין שבט האט גע־האט עפעס, וואס דער אנדערער האט ניט געקענט אליין מאכען אדער קריעגען — למשל פייערשטיין — פלעגען זיי עס אוועק'גנב'ענען. מיט דער צייט, ווען מען איז שוין מיד געווארען צו מוזען כסדר מורא האבען פאר די ראכע פון דעם בערויבטען שטאם, האט מען געבאטען דעם שכן-שטאם אנדערע זאכען, וואס די ווידער האבען געהאט און

יענע ניט, אלס אַבצאָהלונג פאַר דעם רויב. דערפון איז מען מיט דער צייט געקומען צו דעם געדאַנק, אז איידער רויבען און זיך כסדר דאַרפען ארומרייסען, איז גלייכער באלד פון אָנהייב בייטען זיך — געבען יענע וואָס מען האָט אליין איבעריג און וואס יענע קענען ניט מאַכען און קריעגען דערפאר, אין אויסטויש, וואָס יענע קענען מאַכען און וואס זיי האָבען איבעריג. אזוי איז ענטשטאַנען מיט דער צייט אויסטויש, בייט־האַנדעל, אין זאכען. און דאָס זעלבע האָט מען שפּע־טער געטהאָן מיט מיידלעך.

דיעזער אויסטויש פון מיידלעך צווישען שטאַם און שטאַם האָט געפיהרט צו א גרויסען געזעלשאַפטליכען פאָרטשריט: דורך דעם, נעמליך, האָבען זיך מיט דער צייט אָבגעזונדערטע שטאַמען, אָדער האָרדען צונויפגעבונדען אין גרעסערע פעראייניגונגען, וואָס ווערען מיט דער צייט גאַנצע פעלקער.

דען די איינציגע עלטסטע פערבינדונג צווישען מענשען אין גע־זעלשאַפט איז די צובינדונג פון בלוט, די בלוט־פערוואַנדטשאַפט. די האָרדע, דער שבט, איז בעשטאַנען פון בלוט־פערוואַנדטע. אָבער ווען צוויי שבטים האָבען א צייט לאַנג זיך משדך געווען, בייטענדיג זיך מיט זייערע מיידלעך, זיינען זיי דאָך מיט דער צייט געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר „מחותנים“ און בלוט־פערוואַנדטע קרובים; האָט דאָס געפיהרט צו א פעראייניגונג פון בעזונדערע האָרדען אין גרעסערע געזעלשאַפטען. די האָרדען, וואָס זיינען געווען „מחותנים“ איינע מיט די אנדערע, האָבען זיך שוין אויך פעראייניגט צו זיין איינס, יד אחת, אין מלחמות מיט אנדערע שטאַמען. דערפון איז מיט דער צייט ארויסגעקומען, אז עס האָבען זיך אַלץ מעהר ענטוויק־קעלט אַזעלכע גרויסע געזעלשאַפטען, אַזעלכע פעראייניגונגען פון האָרדען אָדער שטאַמען. ווייל איינצעלנע האָרדען, וואו עס זיינען נאָך געווען אַזעלכע, זיינען געווען א סך שוואַכער ווי די פעראייניגטע און זיי זיינען דארום גיכער פערטיליגט געוואָרען אין די מלחמות.

אזוי שטעלט פאַר מיללער־ליער די ערשטע געזעלשאַפטליכע ענטוויקלונג. און קונאָוו, וועלכער איז גוט בעקאַנט מיט דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראַליען, זאָגט דערצו, אז ביי דיעזע מענשען קען מען נאָך היינט צוזעהען, ווי דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען ענט־וויקעלט זיך אזוי. מען געפינט ביי זיי נאָך אַזעלכע האָרדען, וועלכע

לעבען אין פיינדשאפט און קריעגעריי איינע מיט די אנדערע און רויבען און כאפּען ווייבער איינע ביי די אנדערע. דאן געפינט מען ביי זיי אנדערע שבטים, וואס לעבען שוין פריעדליכער מיט אנאנדער. זיי האָבען אפילו אויך נאך געגוג מחלוקות איינע מיט די אנדערע, אָבער זיי פערגלייכען זיך שוין עפּטער בשלום. דאן געפינט מען שוין נאך מעהר פריעדליכע שבטים, וועלכע פערבעטען שוין איינע די אנדערע צו די פּאראדעס, וואס זיי מאכען מיט די איינגלעך, ווען זיי ווערען דערוואקסען און „מען פיהרט זיי איין" צווישען די „גרויסע". אויך קומען זיי זיך שוין צוזאמען צו זייערע „טענץ", וואס זיי האָבען ס'רוב נאך די גרויסע רעגען־צייט. אנדערע האָרדען ווידער זיינען דא, וואס זיינען שוין נאך מעהר פעראייניגט און געהן שוין ארויס בשותפות אויף יאגד. און נאך ווייטער טרעפט מען שוין שבטים, וואס קומען זיך צוזאמען אויף „סעודות", ווען געוויסע פרוכטען דאַרטיגע ווערען צייטיג. דערביי שליסען זיי פערבינדונגען צו געהן צוזאמען אין מלחמה מיט אנדערע שבטים. דיעזע פעראייניגטע שטאַמען זיינען זיך אלץ מעהר „מתחתן" מיט אנאנדער, ביז דערפון ענטוויקעלט זיך א גרויסער פערבאנד פון דריי, פיער, פינף האָרדען.

און ווען עס געהט אזוי אוועק א לאנגע צייט, אפשר הונדערטער יאהרען, און אזעלכע פעראייניגטע שכנים־האָרדען זיינען זיך אלץ מתחתן, די מענער פון איינע מיט די ווייבער פון די אנדערע, ווערט שוין ביי זיי איינגערעדט, אז זיי זיינען שוין צו נאָהענטע קרובים, שוין אזוי גוט ווי איין האָרדע, און עס איז שוין אויך א „זינד", אז די מענער מיט די ווייבער פון די דאָזיגע פעראייניגונג פון האָרדען זאָלען זיך געשלעכטליך פעראייניגען. זיי דריקען זיך אויס, אז זיי זיינען פון „צו גלייכען פלייש", דעריבער טאָרען זיי ניט זיין קיין מאן און ווייב. אזוי ענטוויקעלט זיך מיט דער צייט דער מנהג, אז אויך אין אזא גאנצען פערבאנד פון מעהרערע האָרדען טאָרען די מענער מיט די ווייבער ניט האָבען קיין געשלעכטליכען פערקעהר. דורך דעם ווערט ביי זיי א געדאנק, אז די אלע פעראייניגטע שטאַמען זיינען „איין פלייש" און קומען ארויס פון איין „ערשטען טאטען", פון איין „גייסט", אָדער גאָט. אזא פערבינדונג פון אייניגע האָרדען ווערט דערנאך איין „טאָטעם". דאָס איז עס די פעראייניגונג, וואס מאָרגאן האָט א נאָמען געגעבען „גענס", לויט ווי אן עהנליכע פער־

איינציגונג פון שטאַמען האָט זיך גערופען אין רוים פּאַרציימענס.

אַזאַ פעראיין פון שטאַמען האָט געמוזט אָננעהמען אַ נאָמען, כדי אַז די מענער און ווייבער פון אַזאַ שטאַמען־פעראיין זאָלען זיך דערקענען אַלס „שוועסטער און ברידער" און זאָלען ניט זינדיגען צו־זאַמען — וואָס עס איז ביי זיי זעהר שטרענג. זייענדיג ס'רוב יעגער, וואָס האָבען צו טהאָן מיט חיות, פלעגען זיי זייער שטאַמען־פערבאַנד געבען דעם נאָמען פון אַ געוויסע חיה; אָדער אויך פון אַ געוויקס. (עהנליך דערצו זיינען אונזערע פאַמיליען־נעמען נאָך חיות און געוויק־סען: הירשענזאָהן, בערענפעלד, רויזענשטאָק, עפּעלבוים, מאַנדעל־שטאַם א. ז. וו.) אַזאַ פערבאַנד פון שבטים, וואָס האָבען צוזאַמען זיך גערופען מיט דעם נאָמען פון איין חיה אָדער פלאַנצונג, רופט מען „טאָטעם־פערבאַנד"; אַזאַ חיה אָדער געוויקס רופט מען „טאָטעם".

קונאָוו ערקלערט אויף זעהר אַן אינטערעסאַנטען אופן ווי אַזוי דאָס האָט זיך ענטוויקעלט, נאָך זיין מיינונג. ער ציינט, אַז אין אָנ־פאַנג האָבען איינצעלנע מענשען גאָר קיין נעמען ניט. מען רופט יע־דען מיט אַ „צו־נאָמען" (צונעמעניש), לויט זיינע אַן אייגענשאַפט. למשל: „דער דיקער", „דער שוואַרצער", „דער קורצפיסיגער", „דער שפּרינגער", „דער שנעל־לויפער". אַזעלכע צו־נעמען האָט מען זיי נאַטירליך ערשט געגעבען ווען זיי זיינען שוין געוועזען דערוואַקסען און עס האָבען זיך אַרויסגעוויעזען אַזעלכע אייגענשאַפטען ביי זיי. שפּע־טער ווערט איינגעפיהרט צו געבען קינדער אויך אַ נאָמען, ס'רוב אָבער ערשט נאָך דעם ווי זיי הערען אויף צו זייגען. אַזוי איז עס נאָך היינט ביי אַ טיילווילדע אין אויסטראַליען: זייגענדיגע קינדער האָבען נאָך ניט קיין נעמען.

אָבער אַ מענש בלייבט ביי זיי ניט דעם גאַנצען לעבען ביי זיין קינדערשען נאָמען. ביי די צערעמאָניע פון אריינגעפיהרט ווערען צווי־שען די דערוואַקסענע, קריעגט ער אַ נייעם נאָמען. נאָך שפּעטער, ווען ער געהט אריבער צווישען די אַלטע, קריעגט ער אָפט ווידער אַ נייעם נאָמען. ביי אַ טייל ווילדע אין אויסטראַליען קריעגט דער מאַן נאָך אַ נייעם נאָמען ווען ער ווערט אַ טאַטע. אָפט איז עס נאָך דעם נאָ־מען פון קינד: ווען דאָס קינד רופט מען, למשל, וואָלענער קאָפּ, רופט מען דעם פאָטער „דעם וואָלענעם קאָפּ'ס טאַטע".

און עס איז מערקווירדיג, אַז מיט אַזאַ נאָמען פון דעם איינ־

צעלנעם מענשען רופט מען ניט יענעם ווען מען רעדט צו איהם, נאָר בלויז ווען אנדערע רעדען וועגען איהם, און דוקא ווען ער איז ניטאָ דערביי. צו דערמאָנען איינעם ביי זיין אייגענעם נאָמען, ווען ער איז דאָ דערביי איז אַ גרויסע בעליידיגונג. ווען מען וויל רעדען וועגען אַ דריטען, וואָס ער איז דערביי, רופט מען איהם לויט נאָך דעם אַלטערם קלאַס, צו וועלכען ער געהערט. מען זאָגט, למשל, „אונזער יונגער ברודער", אָדער „אונזער עלטערער ברודער", אָדער „אונזער פאָטער", און מען ציינט אָן אויף איהם.

חוץ דעם אייגענעם נאָמען פון דעם איינצעלנעם מענשען, האָט ווידער די גאַנצע האָרדע אויך אַן אייגענעם נאָמען. די האָרדע רופט מען אויך לויט נאָך אַן אייגענשאַפט איהרע, למשל „די קליין־נעזיגע", „די שווארץ־אויגיגע"; אָדער „די שטאַמעלדיגע" (ווען אין זייער אויס־שפּראַך הערט זיך פאַר פרעמדע ווי אַ מין שטאַמלען); אָדער „די באַרגלייט", „די טהאַל־מענשען", „די שווימער", א. ז. וו.

און ווען מען רעדט פון אַ מענשען (וואָס איז ניטאָ דערביי) דער־מאָנט מען אי זיין אייגענעם נאָמען, אי זיין האָרדען נאָמען. למשל, „פעט־בויך פון די באַרג לייט"; „קורצפוס פון די קליינעזיגע"; „פלאַקסקאָפּ פון די שטאַמעלדיגע".

מיט דער צייט אָבער ווערען די אַלטע נעמען אויך ניט גענוג. דען ווי מיר האָבען געזעהען, ענטוויקעלט זיך אַלץ מעהר און מעהר דער מנהג, אַז מענער און פרויען פון איין האָרדע טאָרען ניט חתונה האָבען צוזאַמען. דערנאָך פערברייט זיך דערזעלבער פערבאָט אויף צוויי שכנות־האָרדען; דערנאָך אויף מעהרערע. די אַלע האָרדען צו־זאַמען, וועלכע בעטראַכטען זיך שוין אלס איין משפחה, וואָס אין זיי גופא טאָרען זיך די מענער מיט די פרויען ניט „נעהמען", מוזען שוין האָבען איין נאָמען פאַר זיי אַלע. ווי געזאָגט, רופען מיר אַזאַ פער־בינדונג פון האָרדען „אַ טאָטעם". אַזאַ טאָטעם מוז האָבען אַ טאָטעם־נאָמען און יעדער מאַן אָדער פרוי פון דעם טאָטעם מוז טראָגען, חוץ דעם אייגענעם נאָמען און דעם נאָמען פון די אייגענע האָרדע, אויך זייער טאָטעם־נאָמען. ווייל אַז ניט, וואָלטען זיי ניט אַלע מאָל גע־וואוסט פון וועלכען טאָטעם אַ פרוי איז און זיי וואָלטען ניט געקענט אָבהיטען דעם שטרענגען פערבאָט, אַז מענער און פרויען פון דעם איי־גענעם טאָטעם זאָלען זיך ניט „נעהמען". דען אַ פרוי קען ביי דיעזע

מענשען איבערגעהן פון איין הארדע צו די אנדערע, ווייל ביי זיי טרעפט אז א פרוי אנטלויפט פון איהר מאן און פון איהר האָרדע אין א פרעמדע האָרדע אריין; און נאָך עפטער טרעפט, אז מען גנב'עט און מען רויבט און מען כאפט ווייבער פון פיינדליכע הארדען. טיילמאָל אויך נאָך פון בעפריינדעטע. ווען אזא פרוי געהט איבער פון איין האָרדע אין די אנדערע, פערליערט זי איהר פריהעריגען האָרדען־נאָמען. מאַנבע מאָל גיט מען איהר אליין אויך אן אנדערען אייגענעם נאָמען, אין די נייע האָרדע. נאָכמעהר, אפילו ווען מען בלייבט אין די אייגענע האָרדע ענדערט מען אויך אמאָל דעם נאָמען ביי דיעזע מענשען, ווי שוין אויבען געזאָגט: ווען מען געהט אריבער אין א העכערע אלטערסקלאַס קריעגט מען א נייעם נאָמען. אויך ווען איינער אין די האָרדע שטארבט, ענדערט מען אין דער גאנצער האָרדע אלע נעמען וואָס זיינען גלייך צו דעם נאָמען פון דעם טויטען. דארום וואָלט ניט מעגליך געווען אָבצוהיטען דעם פערבאָט ניט צו האָבען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט א פרוי פון דעם אייגענעם טאָטעם. דען דורך די ענדערונגען פון דער פרוי'ס נאָמען, ווען זי קומט אריין אין א נייע האָרדע, וואָלט מיט דער צייט פארגעסען געוואָרען פון וועלכען טאָטעם זי קומט ארויס און א מאן פון איהר אייגענעם טאָטעם וואָלט געקענט אמאָל קומען זי כאפען, קויפען, גנב'ענען אָדער איינטוישען ביי דער ווייטער האָרדע, צו וועלכע זי איז פערוואָרפען געוואָרען. ביי איהר אייגענעם האָרדען־נאָמען רופט מען זי דאן שוין ניט. דער האָרדען־נאָמען דריקט אויס א ווירקליכע אייגענשאפט פון די מענשען פון דער האָרדע און פון זייערע אומשטענדען. למשל, ווען מען רופט א האָרדע „די בערגלייט", הייסט דאָס די מענשען וואָס וואוינען אין די בערג. א פרוי וואָס וואוינט שוין ניט מעהר מיט זיי צוזאמען אין די בערג, וועט מען ניט רופען „בערגלייטיכע". און אזוי אויך מיט אנדערע האָרדען־נעמען.

אלזא, וואָלט ניט מעגליך געווען אויסצוהיטען זיך, אז מענער און פרויען פון איין טאָטעם זאָלען זיך ניט אמאָל פארען, — וואָס עס איז — ווי געזאָגט — ביי די דאָזיגע מענשען זעהר א גרויסע זינד.

דערפון איז דאָס געקומען, וואָס עס איז ביי זיי איינגעפיהרט געוואָרען, אז יעדער מענש, מאן און פרוי, טראָגט אייביג זיין אָדער איהר טאָטעם נאָמען, פון וועלכען טאָטעם זיי קומען ארויס.

א טאָטעם־נאָמען איז דאָס רוב — ווי געזאָגט — דער נאָמען פון א חיה, וואָס געפינט זיך אין דעם געגענד וואו די מענשען פון דעם טאָטעם וואוינען. עס טרעפען זיך אויך אנדערע טאָטעם־נעמען, ווי: „רעגען־פריינד", „זאַנגענגלאַנץ", „ווייס־געפּארבטע" און אזוי ווייטער. און יעדער מענש, סיי מאַן סיי פרוי, בלייבט אייביג טראָגען אויף זיך דעם טאָטעם נאָמען אונפּערענדערט, חוץ דעם אייגענעם נאָמען און דעם האָרדען־נאָמען, וועלכע ווערען צייטענווייז געענדערט.

עס געהען אוועק הונדערטער יאָהרען. עס ווערט פערגעסען, פון וואַנען צו די מענשען האָט זיך גענומען דער טאָטעם־נאָמען „בערען" און צו יענע „האָזען". מאָהלט זיך די פאַנטאַזיע אויס אלערליי מעשה'לעך וועגען דעם. ס'רוב שטעלען זיי זיך פאָר, אז אלע מענשען, וואָס טראָגען דעם טאָטעם־נאָמען „האָז" קומען ארוים פון א האָז. זייער ערשטער פאָטער איז געוועזען אין די געשטאַלט פון א האָז. דאַן ווערט ביי זיי א האָז קודש קדשים, א מין גאָט. אויך גלויבען זיי אָפט, אז די נשמות פון זייערע עלטערן ווערען מגולגל אין די האָז. דאַרום איז ביי זיי א גרויסע זינד א האָז צו טויטען.

מיר נעהמען דאָס א האָז פאַר ביישפּיעל. אויב זייער טאָטעם־נאָמען איז „ציעג", איז דאָס זעלבע מיט דער ציעג.

דאָס זיינען אלץ פאַקטען. אזוי פיהרט זיך ווירקליך כמעט ביי אלע ווילדע מענשען אין אלע עקען וועלט. און עהנליך איז עס אויך צוגעגאַנגען ביי די ערשטע „אבות אבותינו" פון א סך היינטיגע ציוויליזירטע פעלקער, ווי מען געפינט שפּורען דערפון אין זעהר אלטע שריפטען.

אלזאָ, א טאָטעם איז אין אָנפאַנג ניט מעהר ווי א שותפות'ער נ אָ מ ע ן פון איינינגע האָרדען. זיי זיינען ניט צוזאַמען קיין פּעראייניגטע געזעלשאַפט. זיי האָבען ניט מעהר בשותפות ווי דעם טאָטעם־נאָמען און זייער פערבאָט, דאָס זיי טאָרען זיך ניט פאָרען צווישען זיך. ווען א מאַן ווערט ערגעץ פערוואַלגערט, מעג זיין ווער ווייסט ווי ווייט, צו א ווילד־פרעמדען סאָרט מענשען און ער כאַפּט אָדער קויפט ביי זיי א פרוי, און ער געפינט אויס, אז זי טראָגט דעם אייגענעם טאָטעם־נאָמען וואָס ער, טאָר ער זי שוין ניט אָנריהרען. פון אויספאָרשען אויב זי שטאַמט ווירקליך פון איין טאָטעם מיט איהם איז קיין רייד ניט.

* * *

אזא „טאָטעם“ פון די ווילדע רופט מאָרגאַן אָן „א גענס“. דאָס הייסט, אז ער נעהמט אָן, אז דאָס איז אזא משפחה־פערבאַנד ווי די גענס איז געווען פארצייטענס ביי די רוימער. און, ווי מיר האָבען געזעהען, דענקט מאָרגאַן, אז די סאָרט הויזגעזינט פון די ווילדע אין האוואאי, די הויזגעזינט וואָס זיי רופען „פּונאַלוא“, איז גאָר די סאַמע ערשטע פאָרמע פון דיזע טאָטעמס, אָדער גענטעס. דאָס שטימט ניט מיט די פאַקטען, וואָס מיר האָבען דאָ בעשריעבען. דיזע פאַקטען צייגען, אז די טאָטעמס קומען נ י ט ארויס פון גרופּען מענשען וואָס האָבען פריהער געלעבט צוזאַמען אין איין הויזגעזינט. א פּונאַלוא־גרופּע בעשטעהט געוועהנליך פון פיער ביז צעהן פּאָר פעלקער וואָס וואוינען צוזאַמען. מען געפינט אזעלכע צוזאַמען־וואוינענדע גרופּען נאָך ביי אזעלכע ווילדע, ביי וועלכע עס איז חוץ דעם שוין דאָ טאָטעמס אויך. אלזאָ, קומען די טאָטעמס ניט ארויס פון די פּונאַלוא־גרופּען. אין דיזען פּונקט, אלזאָ, זיינען מאָרגאַן'ס און ענגעלס'עס געדאַנקען ניט ריכטיג. א טאָטעם איז ניט א גרויס־אויסגעוואַקסענע (דורך פערמעהרונג) און צושיידעטע פּונאַלוא־גרופּע, נאָר פערקעהרט, א טאָטעם איז א פעראייניגונג פון בעזונדערע האָרדען. דאָס שטעלט פּאָר די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע אנדערש ווי מאָרגאַן און ענגעלס שטעלען פּאָר.

* * *

ווען עס קומט אזוי ווייט אין דער ענטוויקלונג, אז מענער מוזען נעהמען ווייבער נאָר דוקא פון פרעמדע טאָטעמס, מוזען די ווייבער אָבער זיין דורכאויס פון דיזעלבע אלטערס קלאַס ווי די מענער. ווען א מאַן וויל זיך צוזאַמענקומען מיט א פרוי, מוז ער פריהער אויסגעפינעןביידע זאַכען: ערשטענס, אויב זי איז פון אן אַנדערען טאָטעם ווי ער — אויב זי טראָגט, הייסט עס, אן אנדערען טאָטעם־נאָמען; און צווייטענס, אויב זי איז פון דערזעלבער אַלטערס־קלאַס ווי ער. ווען ניט, טאָר ער זי ניט אָנריהרען. ניט אַלע מאָל איז אזוי געווען און עס בלייבט אויך ניט אזוי אייביג. ווילדע פון א גאַנץ ניעדעריגע שטופע ווייסען איבערהויפּט ניט ווי אַלט זיי זיינען. און ביי ווייטערע ענטוויקלונג, הערט אויף דיזער מנהג ביי א טייל פון זיי. אָבער ביי

זעהר א סך מענשען־סארטען איז אמאל אזוי געווען. דאס צייגען פיעלע פאקטען.

* * *

וואס הייסט אן אלטערס־קלאס? ווי אזוי געהט א מענש איבער פון איין אלטערס קלאס אין די אנדערע? און ווען געהט ער איבער? אט איז א ביישפיעל דערויף, ווי עס פיהרט זיך ביי די מאראי־מענשען אין קילימאנדשארא:

איין מאל אין פיער יאהר ווערט געמאכט א גרויסע צערעמאניע, ביי וועלכע די אינגלעך, וואס זיינען שוין פעהיג אריינגענומען צו ווערען צווישען די מענער, ווערען אריינגענומען, דורך דעם וואס מען איז זיי מל. ווען דערלעבט א אינגעל דאס רעכט אריינגענומען צו ווערען צווישען די מענער? דאס ווענדעט זיך ווי גרויס ער איז גע־וואקסען און ווי שטארק ער איז. א שטארקער און גרויסגעוויקסיגער ווערט שוין גע'מל'ט צו 13 אדער 14 יאהר; א שוואכער און קליי־נער ערשט צו 17 אדער 18 יאהר. דער וואס דערלעבט צוויי אזעלכע צייטען פון בעשניידונג־צערעמאניעס, קומט אריין אין א נייעם אל־טערס־קלאס. ווער עס האט דערלעבט אכט אזעלכע צייטען, דער געהט שוין איבער צו די „אלטע“, צו די „זיידעס“. אכט אזעלכע צייטען בעטרעפען 30 יאהר. אזוי ווי די מילה קומט פאר צו 13 ביז 18 יאהר, ווערט א מענש פעררעכענט פאר איינעם פון די „זיידעס“ צו 43 ביז 48 יאהר.

* * *

אויך די מיינונג, אז אין אנפאנג איז געווען „מוטער־רעכט“, דאס הייסט, אז קינדער האבען זיך גערעכענט נאך די מוטער און נים נאכ'ן פאטער, און אז דאס האט בעדייטעט דאס די פרוי האט גע־האט מעהר רעכט און האט געשפיעלט א העכערע ראלע ווי דער מאן אין יעדער בעציהונג — אויך דיעזע מיינונג ערקלערען די נייערע פארשער פאר ניט־ריכטיג. קונאוו איז געווען דער ערשטער וואס האט אויפמערקזאם געמאכט אויף די בעווייזע, אז דאס איז א טעות; און מיללער־ליער האט אויך דיזעלבע מיינונג.

ווי מיר האבען געזעהען אין ענגעלס'עס ווערק, האט מען נאר פריהער געמיינט, אז זייט מענשען עקזיסטירען איז ביי זיי געווען איינגעפיהרט א פאמיליען־לעבען מיט „פאטריארכאט“, דאס הייסט

מיט פאַטער־הערשונג. אָבער ווען די פאָרשער האָבען אויסגעפונען, אז ביי מענשען פון א ניעדעריגע שטופע לעבען מענער און פרויען אזוי, אז מען ווייסט ניט ווער דער פאַטער איז, האָט מען געמיינט, אז עס איז דאָך די נאַטירליכסטע זאַך פון דער וועלט, אז ביי אזעלכע מענשען זאָלען די קינדער זיך רעכענען נאָך די מוטער, ווייל ווער די מוטער איז, ווייסט מען דאָך זיכער. דער פאַטער קען דאָך ערשט גילטען אלס פאַטער ווען עס פיהרט זיך שוין א שטרענגער פאמיליען־לעבען, וואו איין מאַן איז דער פאמיליען־פאַטער און ער בעהערשט שטרענג זיין ווייב אָדער זיינע ווייבער. אָבער די מוטער איז דאָך אימער מוטער. און אזוי ווי ביי א סך ווילדע מענשען פיהרט זיך נאָך היינט, אז קינדער רעכענען זיך נאָך די מוטער, האָט מען געמיינט אז עס איז נאַטירליך, דאָס פריהער איז ביי אלע מענשען אזוי געווען, אלזאָ האָט זיך דאָס לעבען אָנגעפאנגען מיט „מוטער־רעכט“. און מען האָט אָנגענומען, אז דאָס האָט בעדייטעט מעהר רעכט פון דער פרוי אין יעדער בעציהונג. יעצט אָבער בעווייזען די נייע פאָרשער, אז דאָס איז ניט ריכטיג.

אויף א ניעדעריגע שטופע פון ענטוויקלונג — זאָגען זיי — איז איבערהויפט ניטאָ וועגען וואָס עס זאָל זיין א פראַגע צי האָט די מוטער מעהר „רעכט“ צי דער פאַטער. ווען עס פיהרט זיך שוין „עקסאָגאמיע“ — אז א ווייב נעהמט מען נאָר דוקא פון א פ ר ע מ ד ע האָרדע און פון א פרעמדען טאָטעם — דאַן הייבט זיך אָן א פראַגע, צו וועמעס טאָטעם געהערען די קינדער, צום טאַטענס אָדער צו דער מאַמעס? אָבער פון אָנפאנג איז דאָס אויך קיין פראַגע ניט. דען במעט איבעראַל פיהרט זיך דאַן אין אָנפאנג, אז די ווייב געהט אַיבער אין די האָרדע פון איהר מאַן, אלזאָ, געהערען די קינדער צו די האָרדע, אין וועלכע זיי ווערען געבוירען און ממילא אויך צו דעם טאָטעם פון דיזע האָרדע, — די פון זייער פ אָ ט ע ר, אזוי איז אין אָנפאנג. קיין מוטער־רעכט איז דאָס געווים ניט. אָבער פאַטער־רעכט קען מען דאָס אויך ניט רופען, דען דאָס קינד "געהערט" דאָ ניט צום פאַטער, נאָר צו די האָרדע, אין וועלכע ער ווערט געבוירען. ערשט שפּעטער, דורך ווייטערער ענטוויקלונג, ווערט ביי פיעלע ווילדע שבטים איינגעפיהרט (צי ביי אלע, קען מען ניט וויסען), אז די קינדער טראָגען דעם טאָטעם־נאָמען פון די מ ו ט ע ר. — פאר וואָס?

דאָס וועלען מיר באַלד זעהען. — אָבער קיין „מוטער־רעכט“ קען מען דאָס אויך ניט רופען, זאָגט קונאָוו, דען דאָס גיט דער מוטער ניט קיין שום בעזאָנדערע „רעכט“ און קיין כבוד. עס ווערט בלויז בעטראַכט אַלס נויטווענדיג, אז ביי יעדען מענשען זאָל מען אייביג וויסען, פון וועלכען טאָטעם ער שטאַמט פון דער מוטערס צד. דארום רופט מען איהם מיט דעם טאָטעם־נאָמען פון זיין מוטער.

דאָס ווערט איינגעפיהרט דארום, כדי אז געשוועסטערקינדער פון דער מוטער׳ס צד זאָלען זיך דערקענען אַלס געשוועסטערקינדער און זאָלען וויסען, אז זיי טאָרען ניט הייראַטהען צוזאַמען, וואָס עס איז ביי דיעזע מענשען שטרענג פערבאָטען. געשוועסטערקינדער פון דעם פאָטער׳ס צד קענען זיך דאָך סיי ווי סיי אַלס געשוועסטערקינדער, ווייל זיי געהערען דאָך אַלע צו דעם פאָטער׳ס האָרדע. די מוטערס אָבער מוזען דאָך זיין (ביי עקסאָגאַמע פיהרונגען) פון פרעמדע האָר־דען, און וואו זייערע אייגענע טאָטעם־נעמען ווערען פערגעסען, וויי־סען דאָך זייערע קינדער שוין גאָר ניט ווער עס זיינען זייערע קרובים פון דער מוטער׳ס צד. דארום, זאָגט קונאָוו, רופט מען, ביי אַזעל־כע מענשען, די קינדער מיט דעם טאָטעם־נאָמען פון די מוטערס.

אָבער דאָס ציינט ניט, ווי געזאָגט, אויף קיינע פאָר־רעכטע פון דער פרוי. פערקעהרט, זאָגט קונאָוו, וואָס מעהר עקסאָגאַמיע עס ווערט איינגעפיהרט, אַלץ מעהר מוז דער מאַן זיך זוכען א ווייב פון וויטע און פרעמדע האָרדען און אַלץ מעהר מוז ער זיך א ווייב קויפען, און אַלץ מעהר ווערט זי זיין אייגענטהום.

* * *

צו א העכערע מדרגה אין דער געזעלשאַפט קומט די פרוי ערשט, ווען עס קומט אויף פעלדארבייט. די ערשטע וואָס נעהמט זיך צו דיעזע ארבייט איז די פרוי. דערמיט הייבט זי אָן צו שפיעלען א וויכ־טיגע ראָלע. און דאן ערשט ענטשטעהט דאָס ווירקליך דאָס מ ו־ט ע ר־ר ע כ ט.

נאָך ווען די מענשען לעבען דערהויפט פון כאַפּען חיות און עסען זיי, ווערט די ארבייט צוטיילט צווישען מאַן און פרוי אַזוי, אז דער מאַן בעזאָרגט פלייש און די פרוי געוויקסען. ער געהט ארוים כאַפּען חיות און זי קלייבט וואָרצלען און קריימיכער. ווען עס קומט אויף פעלד־ארבייט, בלייבט אין אָנפאַנג די פרוי אויך ביי איהר

ארבייט, צו בעזארגען געוויקסען, נאר אנשטאט רייסען און קלייבען קרייטיכער, נעהמט זי זיך איצט צום אקערען און זייען. אזוי ווי אבער ביי די יאגד, דעם מאן'ס ארבייט, כאפט ער אמאל יא, אמאל ניט, וועהרענד פון דער פעלד ארבייט קומט אימער עפעס ארויס, דארום ווערט יעצט די פרוי די „עקרת הבית", די הויפט־פערזאר־גערקע.

דערצו קומט יעצט נאך א זאך: ביי די פעלד־ארבייט ווערט די פרוי צוגעבונדען צום פלאץ. דער מאן אבער, ביי זיין יאגד־ארבייט, טרייבט זיך ארום אין די ווילדע וועלדער. און ווען ער וויל הייראטהען, מוז ער יעצט זיך בעזעצען אין איהר הויז, ניט זי אין זיין הויז. דאן קומט אויף דער מנהג, אז ווען א מאן וויל א מיידעל, מוז ער פאר איהר דיענען, אזוי ווי יעקב פאר רחל'ען. ביי די הארדע האט דאן א מיידעל מעהר ווערדע ווי א בחור, ווייל מען האט פון איהר מעהר. דארום, ווען א בחור וויל ארויסנעהמען א מיידעל פון א הארדע פאר זיך פאר א ווייב, מוז ער זי קויפען און פאר איהר טייער בעצאהלען. מיט וואס צו בעצאהלען האט מען נאך ניט, אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג. נו, מוז דער בחור ביי דער מיידעל'ס הארדע דיענען פאר איהר. און זי קען איהם האלטען ביי זיך אלס דיענער אזוי לאנג ווי עס לאזט זיך.

וואס מעהר די מענער בעשעפטיגען זיך מיט כאפען חיות אדער פיהרען קריעג, אלץ מעהר ווערען די פרויען די גאנצע טהוערינס פון הויז־ארבייט און די הויפט־פיהרערינס פון הויז. דאן ווערען די באבעס די הערשערינס איבער די טאטעם־הייזער און זייערע זיהן און אייניקלעך און פלימעניקעס זיינען ביי זיי אין די הייזער. ווען איינער פון זיי נעהמט א ווייב, בלייבט ער וואוינען אין דעם הויז פון זיין מוטער און שוועסטערן און זיין ווייב בלייבט אין איהר טאטעם־הויז און דער מאן קומט צו איהר בלויז אויף בעזוך, 'סרוב ביינאכט.

איבער זיינע קינדער האט דער פאטער דאן גאר ניט צו בעפעהלען, ווייל זיי געהערען ניט צו זיין טאטעם און ניט צום הויז פון זיין פאמיליע, נאר צו זיין ווייב'ס. עס איז דעם פאטער אפילו ניט ערלויבט צו לערנען זיינע זיהן שיסען חיות און מענשען. דאס בעזארגען די מוטער'ס עלטערע ברידער. אויך קענען די קינדער ניט ירשה'נען פון פאטער גאר ניט. זיינע ביסלעך זאכען פאלען צו בירושה

צו די קינדער פון זיינע שוועסטערן. ווען ער וויל אז זיין געוועהר זאָל זיין זוהן פון איהם ירשה'נען, מוז ער איהם דאָס שיינקען ביי זיין לעבען.

אזוי פיהרט עס זיך ביי די נאטור־מענשען פון פערשיעדענע וועלט־געגענדען, וועלכע שטעהען אויף אזא מדרגה פון ענטוויקלונג.

ווי ווייט עס קען געהן ביי זיי די הערשונג פון די פרויען, קען מען זעהען פון דעם ביישפיעל פון די וויאנדאָטען־אינדיאנער. ביי זיי זיינען די הויפט־הערשער איבער די טאָטעמס פיער אַלטע פרויען וואָס ווערען אויסגעקליעבען פון די בעל־הבית'טעס איבער די הויז־געמיינשאפטען. דיעזע פיער פרויען קלייבען אוים דעם אָנגעזעהענ־סטען מאן אלס „סיימשעם" (הויפטמאן אין פריעדענסצייט) און די פיער פרויען פיהרען די גאנצע הערשונג איבער דעם טאָטעם, צו־זאמען מיט דעם סיימשעם. די וויאנדאָטען האָבען עלף אזעלכע טאָטעם־פערבאנדען, וועלכע זיינען צוזאמען געבונדען אין איין שבט. דער גאנצער שבט האָט א שטאָם־הויפטמאן, און „אָבער־סיימשעם". איהם קלייבען אוים די עלף אונטער־סיימשעמס פון צווישען זיך, צו־זאמענרעדענדיג זיך וועגען דעם מיט די פרויען־פאָרשטעהערינס. די אויבערהערשונג איבער דעם גאנצען שטאָם פיהרט די פערזאמלונג פון די אַלע פרויען־פאָרשטעהערינס און מענער סיימשעמס, אלזאָ זיינען עס 44 פרויען און 11 מענער. די פרויען זיינען אלזאָ אימער א גרוי־סע מאיאָריטעט אין דעם העכסטען ראטה. די עלף מענער זיינען אייגענטליך נאָר די אויספיהרער פון דעם ווילען פון די 44 פרויען.

אזוי ווייט אָבער איז די פרויען־הערשונג ניט געגאנגען איבעראל, נאָר בלויז אין ערטער וואו די מענער האָבען זיך אין גאנצען אי־בערגעגעבען צו יאגד און קריעג.

ביי אזא צושטאנד איז א פאמיליען־לעבען אזוי גוט ווי גאָר ניט דאָ. דער מאן ווערט נאָר געדולדעט אלס דיענער און ביישלע־פער פון דער פרוי. ווען ער געפעלט ניט מעהר דער פרוי אָדער איהרע קרובים, מאכען זיי איהם זיך אָבצוטראָגען פון זייער הויז און ער האָט נים קיין רעכט אפילו זיינע קינדער מיטצונעהמען. ווערט ער אי־בערדריסיג פון זיין ווייב, הערט ער אויף צו קומען צו איהר.

* * *

אן ענדערונג אין דעם פערהעלטנים קומט, ווען די פעלד־אר־

בייט ווערט אַלץ מעהר און מעהר דעם מאַן׳ס אַרבייט, און דערנאָך ווערט ער נאָך דער פּאַסטוך, דער שיף־פּאַהרער, דער סוחר. דאַן ווערט דער מאַן דער הויפּט־שפּייזער און דערמיט פאַלט אַוועק דאָס מוטער־רעכט.

דאַן בעזיצט שוין דער מאַן פערמעגען. ווען ער וויל אַ ווייב, נעהט ער שוין ניט אַבדיענען פאַר איהר אין איהר מוטער־הויז, נאָר ער קויפט זי אָב ביי איהר טאַטעם און זי מוז גאָר געהן צו איהם און איהם דיענען. אין אָנפאַנג טהוען דאָס נאָר די רייכע און די מעכטיגע. די אָרימע בלייבען נאָך ביי דעם אַלטען מנהג, צו נעהן אַבדיענען פאַר אַ ווייב. אָבער ביסלעכוויין ווערט ביי אַלעמען דער מנהג אַזוי ווי ביי די רייכע און מעכטיגע. די פרוי געהט ווידער איבער אין דעם טאַטעם פון דעם מאַן. די מאַכט פון די מוטער־הערשונג ווערט גע־בראָכען. אַזוי ווי די פרוי ווערט געקויפט, ווערט זי דאָס אייגענטהום פון דעם מאַן. פון איהר פריהערדיגען אייגענס, דאָס פעלד, ווערט זי פערשטויסען און אַריינגעטריבען אין הויז. און אויף די טהיר פון דעם הויז ווערט איצט אויפגעשריבען „והוא ימשול בה" — ער זאָל געוועלטיגען איבער איהר.

אַזוי געהט דאָס מוטער־רעכט איבער אין פאָטער־רעכט. די פרוי פערליערט אַלע רעכטע און דער מאַן קריעגט זיי. זי געהט צו־ריק צו איהר אַלטער אונטערטהעניגקייט און אַזוי ווערט איהר שיק־זאַל בעזיעגעלט אויף טויזענדער יאָהרען.

דאָ פאַנגט זיך אָן צו ענטוויקלען די „פּאַטריאַרכאַט"־פאַמיליע, דאָס הייסט די פאַמיליע אין וועלכער דער פאָטער — אָדער ריכ־טיגער, דער זיידע — איז דער אויבער־הארר — אַזוי ווי דאָס ווערט געשילדערט אין דעם לעבען פון די אידישע אבות אין חומש און ביי די רוימער פּאַרצייטענס און נאָך היינט ביי די כינעזער. אַזאַ פאַ־מיליע בעשטעהט פון קינדער און אייניקלעך און אויך אור־אייניקלעך, מיט שנורען און איידעמס, און קנעכט און דיענסטען, און איבער אַלע הערשט דער פאַמיליען־פאָטער, אָדער דער זיידע, ווי אַ קייסער.

אַזאַ פאַמיליע אַרבייט אוים פאַר׳ן אייגענעם געברויך אַלץ וואָס זי בעדאַרף.

וואָס מעהר דיעזע סאָרט פאַמיליע נעהמט שפּיעלען די הויפּט־ראָלע, און דער פאָטער רעגיערט איבער איהר אין יעדער בעציהונג,

אלץ מעהר פאלען אוועק די אויפגאבען פון די אמאליגע טאטעם־גע־מיינשאפטען און זיי גופא צופאלען ביסלעכווייז.

עס קומט אויף די צושיידונג פון קלאסען, רייכע און ארימע, הארען און קנעכט. אזוי פערשווינדעט ביסלעכווייז די אלטע אר־גאניזאציאן פון מענשען, וועלכע איז בעשטאנען פון משפחה־געמיינ־שאפטען, פון בלוטס־פערוואנדטע. אויף דעם ארט קומט אויף א געמיינשאפט פון שכנים, וואס וואוינען צוזאמען אין איין ארט, אלץ איינם צי קרובים צי פרעמדע; א געמיינשאפט וואס איז בעגרינדעט אויף דעם אונטערשיעד פון קלאסען; א געמיינשאפט וועלכע ווערט אנגערופען דער שטאאט.

* * *

דאס איז, זעהר בקיצור, א טייל פון דעם, וואס די נייעסטע פאר־שער האבען אויסגעפונען, ווי די ענטוויקלונג איז צוגעגאנגען. ווי מען זעהט, איז דאס אביסעל אנדערש ווי ענגעלס האט דאס געמאהלען, נאך מארגאנ׳ען. אבער דאך א סך דאסזעלבע.

די וויסענשאפט גיט אונז ניט קיין „אני מאמין׳ס“, וואס מען מוז זיי גלויבען. ספעציעל אזא יונגע וויסענשאפט, ווי דיעזער סארט פארשונגען, קען אונז בלויז געבען פארזיכטיגע השערות, און ווייטער זוכען און אקערען און פארשען און זיך ניט אבשטעלען א מינוט צו ענדערען פריהעריגע מיינונגען, אויב די פארשונג בעווייזט, אז אנ־דערע מיינונגען זיינען מעהר וואהרשיינליך.

וואס אזעלכע עהרליכע און גאון׳ישע פארשער האבען איינמאל אויסגעפארשט, דאס פערליערט שוין קיינמאל ניט זיין ווערדע אין גאנצען, אפילו ווען ווייטערע פארשונגען ברייגגען ארויס אנדערע געדאנקען.

פעהלער־פערבעסערונג: — איבעראל, וואו עס שטעהט „פראטהריע“, דארף זיין פ ר א ט ר י ע, אהן א ה׳.